

EX: LIBRIS

PAUL-EMILE DUMONT

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

WILLIAM H. DONNER
COLLECTION

*purchased from
a gift by*

THE DONNER CANADIAN
FOUNDATION

Digitized by the Internet Archive
in 2007 with funding from
Microsoft Corporation

THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE
TAITTIRĪYA SAMHITĀ

EDITED BY
DR. W. CALAND,
Professor of Sanskrit at the University of Utrecht.

VOLUME III.

CALCUTTA:
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.

1913.

✓

PK

3255

B3

1904

v.3

INDEX.

Preface.

Dvaidhasūtra	..	Praśnas XX-XXIII.		
darśapurṇamāsau	..	Praśna XX,	1-15	(Adhy. 1-5).
agnyādheyam	..	..	16-18	(" 6).
punarādheyam	..	..	19	} (" 7).
agnihotram	..	..	20	
piṇḍapitryajñah	..	..	21	
āgrayanam	..	..	22	
agnyupasthānam, etc.	..	..	23, 24	(" 8).
paśubandhaḥ	..	..	25-31	(" 9, 10).
cāturmāsyaṇi	..	XXI,	1-6	(" 1, 2).
agniṣṭomah	..	..	7-26	(" 3-10).
agnicayanam	..	XXII,	1-12	(" 1-6).
vājapeyaḥ	..	..	13-15	(" 7).
rājasūyaḥ	..	..	16-21	(" 8-10).
kāmyeṣṭayaḥ	..	XXIII,	1-4	(" 1, 2).
aupānuvākyam	..	..	5-8	(" 3, 4).
dvādaśāhaḥ	..	..	9-11	(" 5, 6).
ahināḥ	..	..	12, 13	} (" 7)
atirātraḥ	..	..	13	
ekādaśiṇi	..	}	14, 15	(" 8).
punaścitiḥ	..			
kuṇḍapāyinām iṣṭiḥ	..			
kāmyāś citayaḥ	..			
sautrāmaṇi	..	..	16	} (" 9).
ayanāni	..	..	17	
ekāhāḥ	..	..	18, 19	(" 10).
Karmāntasūtra	..	Praśnas XXIV-XXVI.		
paribhāṣāḥ	..	Praśna XXIV,	1-11	(" 1-6).
agnyādheyam	..	..	12-17	(" 7-9).
punarādheyam	..	..	18, 19	(" 10).
darśapurṇamāsau	..	..	20-29	(" 11-15).
agnihotram	..	..	30, 31	(" 16).
piṇḍapitryajñah	..	..	32	} (" 17).
āgrayanam	..	..	33	
agnyupasthānam, etc.	..	..	33	
paśubandhaḥ	..	..	34-37	
kāmyāḥ paśavaḥ	..	..	38, 39	(" 20).
cāturmāsyaṇi	..	XXV,	1-3	(" 1, 2).
agniṣṭomah	..	..	4-26	(" 3-16).
agnicayanam	..	..	27-32	(" 17-19).
vājapeyaḥ	..	..	33-34	(" 20).

rājasūyah	..	Praśna XXVI,	1-3	(Adhy. 1, 2).
iṣṭikalpaḥ	..	" "	4-6	(" 3, 4).
aupānuvākyaṃ	..	" "	7-9	(" 5, 6).
aśvamedhaḥ	..	" "	10-11	(" 7).
dvādaśāhaḥ	..	" "	12-17	(" 8-11).
ahīnāḥ ..	..	" "	18-21	(" 12, 13).
atirātraḥ	..	" "	22	(" 14).
sautrāmaṇī	..			
ekādaśīni	..	" "	23, 24	(" 15).
ayanāni ..	..			
kuṇḍapāyinām ayanam, etc. ..	..	" "	25-27	(" 16, 17).
kāmyās citayaḥ	..	" "	28, 29	(" 18).
ekāhāḥ ..	..	" "	30-33	(" 19, 20).
Prāyaścittasūtra .. Praśnas XXVII-XXIX.				
iṣṭiprāyaścittāni	..	Praśna XXVII,	1-13	(" 1-10).
hūtānumantraṇāni	..	" "	14	(" 11).
mrgāreṣṭih	..	XXVIII,	1	(" 1).
pavitreṣṭih	..	" "	2	(" 2).
nakṣatreṣṭayaḥ	..	" "	3, 4	(" 3).
āgrayaṇaprāya°	..	" "	5	(" 4).
paśuprāya°	..	" "	6, 7	(" 5).
cāturmāsyaprāya°	..	" "	8	(" 6).
adhvaradīkṣāprāya°	..	" "	9	(" 7).
sarvayajñānām prāya°	..	" "	10, 11	(" 8, 9).
anugrahāḥ	..	" "	12, 13	(" 10).
somaprāya°	..	XXIX,	1, 2	(" 1, 2).
yajñakarmaṇi prāya°	..	" "	3-6	(" 3-5).
agnihotrasya laukika- vidhiḥ ..	..	" "	7	(" 6).
agnihotrasamāsaḥ, etc.	..	" "	8-11	(" 7-10).
prāyaścittasamuccayaḥ	..	" "	12, 13	(" 11).
Sulbasūtra ..	..	XXX.		
Pravarasūtra.				
paribhāṣāḥ	..	..	k. 1, 2	} (" 1).
aṅgirasāḥ	..	..	k. 3-9	
gotamāḥ ..	..	..	k. 10-16	(" 2).
bharadvājaḥ	..	..	k. 17-26	(" 3, 4).
atrayaḥ ..	..	..	k. 27-30	(" 5).
viśvāmitrāḥ	..	..	k. 31-40	(" 6).
kaśyapāḥ	..	..	k. 41-44	(" 7).
vaśiṣṭhāḥ	..	..	k. 45-48	(" 8).
agastayaḥ	..	..	k. 49-51	(" 9).
ṣatriyavaiśyānām pravaraḥ, etc.	..	..	k. 52, 53	(" 10).

Indexes.

I. Index of proper names.

- a.* Names of sāmans.
- b.* Names of peoples and localities.
- c.* Ritualistic authorities.
- d.* Proper names of mythical, legendary and historical persons outside the pravara-praśna.
- e.* Proper names in the pravara-praśna.

II. Index of words.

Additions and corrections.

PREFACE.

The MSS. which have been consulted for this third volume of the Baudhāyana Śrauta sūtra are the following :

a. Dvaidhasūtra.

1. H, from the Haug collection at Munich, containing only the first two praśnas and the first kaṇḍikā of praśna 3.

2. Bu, a MS. from the collection Burnell belonging to the India Office, containing the complete text, without the sarvatomukhadvaidhas.

3. Be (see Preface to vol. i, p. viii).

4. B, the Bombay MS. (see Preface to vol. i, p. vii), giving only the last two praśnas.

5. Ben, copy from a Benares MS., containing the first praśna only.

6. D, a MS. from Dhar, containing on 37 foll. the first two praśnas and the first kaṇḍikā of praśna 3. Nearly related with H.

7. U, from Ujjain, in Nāgarī, on 59 foll., complete; the sarvatomukhadvaidhas on a separate leaf. This MS. belongs to the same collection and is written by the same hand, and on the same kind of paper, as all the other Baudhāyana MSS. from Ujjain (see Preface to vol. ii, p. v).

8. G; this MS. has been found at Gwalior; for the use of this MS., like No. 6 and 7, I have to thank Prof. Bhandarkar. These three MSS. were found in private libraries. The Gwalior MS. is written very neatly in Nāgarī and although far from faultless originally, it has been corrected with good judgment after a better text. The sarvatomukha is given apart.

9. C, No. 2188 of the Gov. Skt. MSS. Collection, Asiatic Society of Bengal, containing on foll. 1-70 the first two praśnas and the beginning of praśna 3; much related to H. and D.

10. C¹, No. 1571 of the same collection, Nāgarī, paper; the text begins with xxi, 14 and runs to the end, without the sarvatomukha; nearly related to Be.

11. W, the MS. of the collection Whish, cp. Winternitz, a Catalogue of South Indian MSS. No. 94. Only partly collated.

The vivarana of the Dvaidha is extant and known to me from several MSS., which, however, are far from exact. Of use were also the Prayogasāra by Keśavasvāmin, the bhāṣya composed by Sāyaṇa, who in his treatment of the darśapūrṇa-

māsa mentions and comments upon all the Dvaidha and Karmānta passages, which bear upon the text proper of Baudhāyana. By Ms. I indicate in the critical notes the Mahāgnisarvasva (see Preface to vol. ii, p. v), which treats equally of those Dvaidha and Karmānta sūtras that concern the agnicayana of the text proper.

b. Karmāntasūtra.

1. H, the Haug MS., complete.
2. Be, see Preface to vol. i, p. viii.
3. D, the Dhar MS., containing on 35 foll. the first two praśnas.
4. U, the Ujjain MS., 56 foll., śake 1761.
5. G, the Gwalior MS., on 46 foll.; corrected. The last three MSS. belong to the same collections as those of the Dvaidha text.
6. M, the Mackenzie MS.; cp. Preface to vol. ii, p. iv.
7. Ben, a copy of the Gov. Skt. Coll. at Benares; rather good and independent MS.
8. C, No. 2188 of the Gov. Skt. MSS. Collection at the Asiatic Society of Bengal, Nāgarī, on paper, well written, 133 foll., containing on foll. 71-133 the first two Karmānta praśnas.

Besides the vivaraṇa of Bhavasvāmin and the remarks of Sāyaṇa and Keśavasvāmin, we possess a valuable bhāṣya on Karmānta I. 1-21 (No. 776a of the collection in the India Office; see Eggeling, Catalogue of the Sanskrit MSS. in the Library of the I. O., vol. i, p. 57) by Veṅkateśvara; the var. lect. of the text according to this work is indicated by me in the critical notes as Vt., that of the commentary given by Veṅkateśvara as Vc.

c. Prāyaścittasūtra.

1. H, the MS. Haug.
2. U, from Ujjain, on 25 foll., part of the same collection as mentioned above.
3. B, the Bombay MS.; see Preface to vol. i, p. vii, copy from an original, dated śake 1743.
4. Tr, the MS. from Trichinopoly, mentioned in the Preface to vol. ii, p. v.
5. C¹, a part of the text is found in the MS., mentioned under the MSS. for the Dvaidhasūtra (No. 10).

More or less help was got from Gopāla's Vivaraṇa (Viv.) known to me from the MS. belonging to the India Office (No. 259b; see Eggeling, Catalogue, vol. i, p. 91). The text proper is here indicated only by the beginning words of each

sentence. I consulted also, without, however, getting much help from them, the *Prāyaścitta-pradīpa* (I.O. 1467A) and the *Prāyaścitta-candrikā* (I.O. 1572).

d. *Sulbasūtra*.

1. H, the MS. Haug.
  2. U, from Ujjain, on 12 foll., part of the same collection as mentioned above.
  3. B, the Benares MS.; see Preface to vol. i, p. viii.
  4. M, the Mackenzie MS.; see Preface to vol. ii, p. v.
- I need not say, that the excellent edition with Skt. commentary and English translation by Thibaut (in the Journal "Pandit" (vols. ix, x and vol i of the new series) has been consulted with good results. The readings accepted by Thibaut are indicated by me by T.

e. *Pravarasūtra*.

1. T, a copy from the Tanjore MS. No. 359; see Preface to vol. i, p. x.
2. M, being a complete copy of the *Smārtasūtra* in Grantha, copied for me somewhere in Madras through the kind mediation of Prof. Hultsch. It is, on the whole, a good MS.; at the end of it the pravara is found.
3. G, the Grantha edition of the *Baudhāyana Smārtasūtra*, Madras, 1905, by Muddudikṣita. This edition narrowly agrees with the MS. M.
4. Bu, the Burnell MS. xciii (No. cxviii of the Catalogue of a collection of Sanskrit MSS., p. 35) in Grantha. It contains also the pravarakhaṇḍa of the Vaikhānasa school. Independent, although rather bad MS.
5. Be, copied by me from the Benares MS. 115; see Preface to vol. i, p. vii.
6. U, from Ujjain (see above), very narrowly related to the last-mentioned MS. from Benares; on 10 foll.

Other texts which have been used in constituting the pravara-praśna are:

The *Gotrapravaramaṅjarī* by Puruṣottama, a Colebrooke MS. belonging to the India Office (No. 2316A, Egg. No. 1777). In the critical notes indicated by me as Pm. It contains shattered all over the work the whole pravara text of the *Baudhāyana*-nīyas, on which it comments broadly. It treats at length also of the pravara sections of *Āpastamba* and *Āśvalāyana* and of the pravara-dhyāyas of *Kātyāyana-Laugākṣi*. The comparison of this text is of use for the verification of several *nomina propria*. It is curious to perceive, that, although according to Puruṣottama the pravarakhaṇḍas of *Kātyāyana* and *Laugākṣi* are the

same, the Kātyāyana text known to us from the *Parīṣiṣṭas* of the White Yajurveda (see Weber in the 'Verzeichniss der Skt. HSS. der Kgl. Bibl. zu Berlin,' vol. i, p. 54-60) is different from that given by Puruṣottama. The one contributed to Laugākṣi is probably the pravaraḍhyāya of the Kathas; the text attributed by tradition to Kātyāyana (as given by Weber) agrees, with many various readings, however, on the whole with the pravaraḍhyāya of the Mānavas. I was kindly allowed by Prof. Knauer to use this text, which also is handed down to us in a very corrupted state.

A lengthy treatment of the pravara is given also by Gopināthadīkṣita in his *Satyāsādhahiraṇyakeśismārtasaṃskāratratnamālā* (published in the *Ānandāśrama*, series 1899) on pp. 415-453; by Anantadeva in his *Ṣaṃskārakaustubha*, pp. 179-196 of the lithographic edition, and by Raghunātha in his *Gotrapravaranirṇaya* (MS. I.O. No. 1781). These three texts are indicated by me in the critical notes successively as Rm., Sk., Pn. The three texts give a great many more names than are contained in the pravara-praśna of Baudhāyana, as they join, without any discrimination, to the names of the Baudhāyana text also those of other pravarakhaṇḍas. Moreover, they constantly put in the plural all the names found in the singular in our text.

Of some importance is a certain gotra list as handed down among the Deśasth brāhmaṇas in: *Census of India, 1901, vol. i, India, Ethnographic Appendices*, by H. H. Risley, Calcutta, 1903, on pp. 120-122.

The text of this praśna is one of the most difficult to reconstruct. Rarely we find the proper names without variants. The MSS. can be divided into two groups: M (with G) T and Bu on one side, Be (with U) and Pm on the other. The other nibandhas seem to draw on Pm.

The pravara-praśna in the kalpasūtra of the Baudhāyana-nyas was probably placed originally immediately behind the *pitṛmedhasūtra* and before the *dharmasāstra*. It is inserted there in M and in the Grantha edition; cp. the words of Puruṣottama in his *gotrapravaramaṅjarī*: *uktāny aīṣṭikasaumikapāśukadārvihomikākhyāni caturvidhāni śrautāni darsapūrnāmāsā-dāni sūtrāni*. The number given on the fly-leaf of the Ujjain MS. is xli. But nowhere in the MSS. themselves any indication of praśna number is found. Even the number xxx of the *Śulbasūtra* is conjectural; on the cover of the MS. Ben. 115 is written *द्वाविंशो ऽध्यायः*. Although, then, the number of the praśnas cannot be given with certainty, their sequence, in the main, is firmly established.

It was originally my intention to include in this edition of

the Baudhāyana texts also the whole smārtasūtra. But I now prefer to give only the śrautasūtra; perhaps I may undertake later on a critical edition of this text, which indeed is now accessible, be it not in critical editions. One is the Grantha edition mentioned under the MSS. used for the pravara-praśna, the other has appeared at Mysore (1904) under the title: बोधायनग्रन्थसूत्रम् । The Bodhāyana-gṛhya-sūtra edited by L. Śrīnivāsāchārya. On the other hand, I thought fit to edit the Śulbasūtra anew, even after the excellent work of Prof. Thibaut, because it had to be given to make the śrautasūtra complete, and also because my MSS. enabled me to give in some places a better reading than Thibaut's text presents. I have taken much pains to obtain a copy of a part of the Baudhāyana kalpasūtra, which must have existed, but seems to be lost now, viz. the hautrasūtra. Bhavasvāmin and Sāyaṇa quote often from this text, as also does the commentary on the third book of the Taittirīya brāhmaṇa.

My design of publishing the vivaraṇa of Bhavasvāmin I also regret very much that I am compelled to abandon. The manuscript material is utterly insufficient. Perhaps I may in later times fulfill also this promise. For the time being I will try to fill up at least partially this gap, by adding to this third volume an index of words, giving, wherever it is possible, the explication of the commentators.

At the end of my task I have to express my sincerest thanks to all who kindly helped to procure me the material for my work: especially to Dr. Thomas, Chief Librarian to the India Office, and to Prof. Bhandarkar. If this volume can now appear, it is chiefly due to their kind assistance.

W. CALAND.

UTRECHT, *January*, 1912.

द्वैधसूत्रम् ॥

1. 4. उपवसथ इति^१ ॥ कथमु खलूपवसथं जानीयात्संध्यः
 खिदेवोपपाद्यो ऽथ ऽपूरि^२ नादशीति^३ माधु खलु संध्यः^४
 माधु^५ संघेरुपपादनं^६ ननु^७ खलु संध्यः सूपपादय^८ इव^९
 सर्वेषां त्वेव^८ संध्य इवेति^९ स^८ ह^९ स्माह बौधायन

१ The constitution of the text of this first dvaidha being very difficult, I am not sure to have given everywhere the right reading and interpunction.

२ Thus corrected according to the Vivaraṇa; पूरिणादशीति U Bu G D C; पूरिणादशीति Ben; करिणादशीति H; पूरिणादशीति Be.

३ Thus (संध्यः) C U Bu G D; संध्य Be W; संध्या H Ben.

४ खलु ins. G (sec. m.) and C.

५ After °पादनं U Bu D G (pr. m.) C H Ben ins.: यत्पौर्णमासी यजते नस्य चेटुपवसतो (थो) स्मिन् च्चादित्ये; this passage is not found in W and has been effaced in G. The vivaraṇa has nothing corresponding to it.

६ ननु W C; नतु Bu G D; न Be; missing in Ben H U; नच the vivaraṇa (one copy), स (another copy).

७ सूपपादय इव W; सूपपादय इवः Bu; सूपपाद्य इव Be; सूपपाद्य (omitting इव) H U Ben D C G (pr. m.); सूपपादयः G (sec. m.). The vivaraṇa runs: न च (var. स) खलु संध्यः सूपपादयः सूपपादः खलु भवेद्यद् संघेरुपपादनं (another copy: भवित्यं समधिच्छित्यं च्चन्तर्भावे सम्यगुपपादनं) सूपपादः सूपपादं यानौति मूलविभुजादिवात् (cp. the Vārtt. on Pāṇ. III. 2. 5. ?).

८ त्वेव HU Be Ben W G (pr. m.) D C; वै Bu; वैव G (sec. m.); त्वेव the vivaraṇa (one copy), वैव (another copy).

९ Thus (इवेति सह) U and C only; इवेति सह D; स is not found in H Ben G (pr. m.), इवेति is not found in Bu G (sec. m.); इवह Be; सन्ध्यास्तु च W. The vivaraṇa runs: एवं स्थिते ऽन्यो ऽप्यस्ति पच इति । स च स्माह बौधायनः ।

घत्रैतदुपवसतो ऽस्तमित आदित्ये पुरस्ताच्चन्द्रमा लोहिती-
 भवन्निवोदियात्तमप्युपवसथं जानीयादित्यत्रो ह स्माह
 शालीकिरतिपन्नः^१ खल्वेष भवति^१ स^२ संधं^२ वैवोप-
 पादयिषेत्यूर्ण^{३,४} वाभियजेत^१ तस्य चेदुपवसतो ऽस्तमित
 आदित्ये पुरस्ताच्चन्द्रमा लोहितीभवन्निवोदियादारमताग्नि-
 होत्रेणेत्युक्त्वा पार्वणेन प्रक्रामेत्स^५स्थिते पार्वणे ऽग्निहोत्रं
 जुहुयादिति^५ नु^५ खलु पौर्णमास्याम^६थामावास्यायामिति^६
 स ह स्माह बौधायनो ऽदृश्यमान एवोपवसेन्न दृश्यमान
 इत्येवं चैव खलु कुर्यादिति शालीकिरस्ति^७ त्वपि^७ दृश्य-

१ Thus (अतिपन्नः) D C G (sec. m.) and the vivaraṇa ; शालीकि-
 रितिपन्नः or अरितिचंनः the other MSS.

२ ससंधं Be ; संसंधं D (pr. m.) ; ससंधे C ; ससंधि Bu U ; संसंधि H.
 (reading संसंधैवोप०) ; ससंधि Ben (reading ससंधैवोप०). Are we to read
 ससंधं ? The vivaraṇa has: सह संधेन ।

३ Thus G and B (the last MS. reading अधि० instead of अयि०) ;
 वैवोपपादयिषेत D C ; वैवोपपादयिष्यन्पू० Be ; वैवोपपादयिषेत्यू० U ; अपाद-
 यिष्यन्पू० H Ben.

४ पूर्णं Be Ben D C ; पूर्णा Bu U G ; पूर्णं H ; पूर्वं the viv. (one
 copy), पूर्णा (another).

५ Thus Bu G (sec. m.) D C U ; अयात्कथसु H Be G (pr. m.)
 अयात्कोन Ben.

६ Thus Ben G ; अथोमावा० D C ; H U Be om. अथ ।

७ Thus C U Be ; अस्त्रिलापि GD ; अस्त्रौत्वपि H ; अस्यपि Ben ; शाली-
 किलपि Bu.

मान उपवसथो^१ यत्रैतद्रात्रीभिरुपपन्नो^१ ऽणुश्चन्द्रमाः^१
परिनक्षत्रमुपव्युषं भवति न स श्वो भूते दृश्यते तमप्युपवसथं
जानीयादिति^१ ॥

1. 1. 5. अग्नीनामन्वाधान^२ इति ॥ सूत्रमौपमन्यवीपुत्रस्थो^३ चो ह
५ स्माह बौधायनो विहव्याभिरग्नीनन्वादध्यात्तिष्ठभित्तिष्ठभिरि-
कैकं ये नव समामनेयुरथ ये ऽष्टौ प्रथमां वोत्तमां वा द्विर-
भ्यावर्तयेयुरथ ये दश तिष्ठभित्तिष्ठभिरिकैकमन्वाधायोत्तरे-
णाहवनीयं तिष्ठन्दिग्दित्य^४ चो ह स्माह ग्राह्यीकिर्यो
नु खलु गार्हपत्यः सकृदन्वाहित एष भवति^५ ग्रामयोनिर-
१० न्वाहार्यपचन^६ आहवनीयमेवैकं विहव्यान्वादध्यात्तिष्ठ
उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठन्दिग्दित्य^४ चो ह स्माहौपमन्यवो
विहव्याभिरवाग्नीनन्वादध्यादेकैकमेकैकयात्तिष्ठिता उत्त-
रेणाहवनीयं तिष्ठन्दिग्दित्य^४ चो ह स्माह मौद्गल्य आहव-
नीयमेवैकमन्वादध्यादग्निं गृह्णामि सुरथं यो मयोभूर्य
१५ उद्यन्तमारोहति सूर्यमङ्गे । आदित्यं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमम्
श्वो यज्ञाय रमतां देवताभ्यः ॥ वसून्बुद्रानादित्यानिन्द्रेण सह
देवताः । ताः पूर्वः परिगृह्णामि स्य आयतने मनीषया ॥
इमामूर्जं पञ्चदशीं ये प्रविष्टान्दान्देवान्परिगृह्णामि पूर्वः ।

१ °द्रात्रीभिर° C U Ben Bu G; °द्रात्रिभिर° H D; °द्रात्राभिर° Be.

२ Thus G D C and the vivaraṇa; नुश्चन्द्रमाः U; नक्षत्रमाः H Ben
Be; चन्द्रमाः Bu.

३ अग्नीन्वाधान C H.

अग्निर्हव्यवाडिह तानावहतु^१ पौर्णमासꣳ हविरिदमेषां
मयीति पौर्णमास्यामामावासꣳ हविरिदमेषां मयीत्यमा-
वास्यायामित्य^२त्रो ह स्माह मैत्रेय आहवनीयमेवैकं विहव्य-
यान्वाद्धान्तूष्णीमितरावथातिशिष्टा^३ उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठ-
न्निगदेदिति^४ व्याहृतीभिरेवाग्नीन्वाद्धादिति राथीतरः^५ ॥ ५

I. 1. 3. आतञ्जनेष्विति ॥ स ह स्माह बौधायनो हविरातञ्जनान्ये-
तानि भवन्तीत्य^२त्रो ह स्माह शालीकिर्दधि खल्वातञ्जनार्थं^३
दृष्टं भवति^४ तस्मिन्निविद्यमान एतेषामेकेनातञ्जादिति^५ ॥

I. 1. 7. व्रतोपायन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः संगवकाले वा
व्रतमुपेयाद्धेनुषु वा दोह्यमानासु प्रणीतासु वा प्रणेष्यत्सु^१ १०
हविःषु वासन्नेष्वित्य^२त्रो ह स्माह शालीकिः पूर्वद्युःकालं खलु
व्रतोपायनं भवतीति ब्राह्मणं बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति
वत्सैरमावास्यायामिति स^३ संगवकाल एव व्रतमुपेयादित्य^४-
न्वाधानप्रभृतीत्यौपमन्यवः^५ ॥

१ After •वहतु Bu G ins. आथन्तु देवाः सुमनस्यमानाः (TS. I. 5. 10. 3).

२ After उत्तरौ U H D C Be Ben and G (pr. m.) ins. आदधाति;—
Be om. अथ, Bu has आदधाति शिष्टा; in his citation of this passage
Sāyaṇa has, rightly, no आदधाति ।

३ Thus U G Be Bu; •र्थ Ben; •र्थ C; H om. •र्थ ।

४ प्रणीयमानास्वित्यर्थः । इान्दसो व्यत्ययः Sāyaṇa.

५ Om. Bu D C and Sāyaṇa.

अभ्युदितेश्चामिति ॥ स ह स्माह बौधायनः सिद्धैरेवा-
 मावास्त्रैर्हविर्भिरिद्धा^१ पुनरुपोष्य श्वो भूते कात्यामनभ्युदिता-
 मव्यापन्नां यजेतेत्य^२त्रो ह स्माह शालीकिर्यैषा ब्राह्मणजेष्टि-
 स्तया यज्ञयेद्वा पुनरुपोष्य श्वो भूते कात्यामनभ्युदितामव्यापन्नां
 ५ यजेतेति नु खलु संनयतो^३ ऽथासंनयतः^४ समानः कल्पो
 बौधायनस्या^५त्रो ह स्माह शालीकिरश्वेवैतानि^६ हवींषि
 अपयित्वा पुनरुपोष्य श्वो भूते कात्यामनभ्युदितामव्यापन्नां
 यजेतापि वोपवसथ एवातिप्रवर्धतेति^७ ॥

I. 1. 7. आच्छायन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो वाचंयम एव
 १० शाखामाच्छेयाद्वाचंयम एवाहरेदेवं एवाहरित्येवं चैव खलु
 कुर्यादिति शालीकिर्ब्राह्मणेन च यथार्थमन्तर्हसन्नेव संभ्रमेत
 नाब्राह्मणेनेति^१ ॥

I. 10. शाखाया आच्छेदन इति ॥ स ह स्माह बौधायन इषे
 वेति शाखामाच्छिन्द्यादूर्जे त्वेत्यनुमृज्यादान्वीचेत वेत्य^२न्वीचेतै-
 १५ वेति शालीकिः^३ ॥

१ एष is found only in Bu G (sec. m.) and U (sec. m.); cp. Rudradatta on Āp. ix. 4. 3.

२ Thus G (sec. m.); अप्पुतानि Ben; अप्पुवैतानि Bu; अश्चेतानि H G (pr. m.); अप्पेतानि C D; इष्ट्वैवाचैतानि Be; but cp. the vivaraṇa : अप्पेवेत्यादि ।

३ Thus corrected according to Rudradatta on Āp. I. c. ; •तिप्रवर्ध-
 वेति B U G (pr. m.); •तिप्रवर्धत इति G (sec. m.); •भिप्रवर्धवेति H
 Ben; तिवर्धथवेति Be; •भिप्रवर्धवे C.

I. 1. 10. वत्सापाकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो वायव स्थेति
पु॒म एवापाकुर्थादुपायव स्थेति स्त्रियो^१ ऽथ यद्यन्यतरे
स्युर्नैव मन्त्रं परिजह्यात्स^२ ऽसृष्टेनैवेति शालीकिः^३ ॥ १ ॥

I. 2. 1. ग्राखायै संचर इति । अघेणाहवनीयं संचारयेदिति
बौधायनो^४ जघनेन गार्हपत्यमिति शालीकिरेष सर्वकल्पे^५
ग्राखायै संचरः पयसां चान्यत्र प्रावर्गिकादित्यु^६ भयोरेवापरेण
प्रावर्गिकं संचारयेदित्यौपमन्यवः^७ ॥

प्रवसतो याजमान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
महयाजमानः खल्वयं यजमानः प्रवसति^१ स यत्र स्यात्तदेनं^२
मनसा^३ ध्यायेत्स^४ यदि विसृष्ट्यित आगच्छेत्कृतमनुमन्व्य १०
कर्मान्तेन प्रक्रामेदित्यु^५त्रो ह स्माह शालीकिर्यद्यस्य पुत्रो
वान्तेवासी वालंकर्मीणः^६ स्यात्तं तत्र प्रेथेत्स^७ यदि विसृष्ट्यित
आगच्छेत्कृतान्ताद्वा प्रक्रामेत्त^८ वा^९ द्वियेतेभौ^{१०} त्वेव
यजमानभागं प्राश्नीयातामिति^{११} ॥

१ Thus Bu Be G (sec. m.); तदेनं Ben U C G (pr. m.); तदेवं Sāyaṇa.

२ Om. Be G (sec. m.), Sāyaṇa.

३ °कर्मिण U Bu G (pr. m.); °कर्मिणे Ben C D; °कर्मिणो H;
°कर्मिणो Be; °कर्मिणिः G (sec. m.); °कर्मिणि Sāyaṇa, (cp. *infra* xx. 20
and *Pitṛmedhasūtra* I. 1 (where the text is to be restored accord-
ingly), II. 5 (ed. Raabe, Leiden 1911, pag. 9. 1).

४ Thus U only (sec. m.); प्रेथयेत्स all the other MSS.; cp. the
vivarāṇa: तन्नानुज्ञापयेद्यजमानं कुर्वन्ति ।

५ Thus hesitatingly emended (tmesis!); नवाद्रि० Be C G (pr. m.);
नैवाद्रि० MS. Tüb. (MS. A. 1. 317) and D; नैवाद्रि० Ben; नाद्रि०
Bu H; Vivaraṇa न चाद्रियेत ।

- I. 2. 5. दध्नाबर्हिषोरूपकल्पन इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^१पराहे
पितृभ्यो दत्त्वेध्नाबर्हिः संनद्धेदित्याञ्जीगविः^२ श्यो भूते
हविष्कृदन्त इत्यौपमन्यवः^३ ॥
- I. 2. 7. अग्निदस्य प्रतितपन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
५ प्रतितपेदेवासिदमेवमश्वपर्शुः रक्षोऽपहननायेत्य^४त्रो ह स्माह
शालीकिर्न तेजसि तेजः प्रतितपेदश्वपर्श्यां खल्वेते मन्त्रा दृष्टा
भवन्ति^५ सो ऽश्वपर्शुमेव प्रतितपेन्नासिदं क्रूरापहननार्येति^६ ॥
- I. 2. 11. प्रक्रमेध्विति ॥ स ह स्माह बौधायन आहवनीयादेवाग्रे
चीन्वा चतुरो वा प्राचः प्रक्रमाग्रक्रम्याथ तां दिग्मभिप्रत्रजेद्यत्र
१० बर्हिर्वेत्यन्मन्येतेत्या^७हवनीयादेव यथार्थं गच्छेन्न तु दक्षिण्या
द्वारेति शालीकिः^८ ॥
- I. 2. 13. परिषवण इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्त्रिरेव मन्त्रं
ब्रूयात्त्रिः कर्मावर्तयेदेवं यूपावटस्य परिलेखन एव^९ सोम-
क्रयथै पद एवमौदुम्बर्या अवट एवमुपरवेध्विति^{१०} सक्तदेव
१५ मन्त्रं ब्रूयात्त्रिः कर्मावर्तयेदिति^{११} शालीकिः^{१२} ॥
- I. 2. 15. आच्छेदनेध्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१३} प्रत्यगाग्नीः खल्वेष
मन्त्रो दृष्टो भवति^{१४} मन्त्रप्रत्यभिमर्शनमेवैतत्यादिति
शालीकिः^{१५} ॥
- I. 2. 18. प्रस्तरस्य संनहन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽभ्यर्धा-
१० च्चैन^{१६} संनद्धेदन्यत्र चै^{१७}तस्मादयुग्मायुग्मं निधनानि कुर्यादित्य^{१८}त्रो

ह स्माह शालीकिः प्रस्तरस्य खलु मन्त्रप्रतिज्ञाभात्सर्वं
बर्हिर्मन्त्रं लभते न चैनमभ्यर्धात्संनद्येदेतच्चैवायुग्मतमः
स्यादिति ^१ ॥

I. 3. 2. शुल्बस्य करण इति ॥ अधिकरणं चतुर्थं स्यादिति
बौधायनो ^{११} ऽधिकरणमेव तृतीयमिति शालीकिः ^१ ॥

I. 3. 4. बर्हिषः संभरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यान्यन्यानि
याजुषान्निधनानि तानि पूर्वाणि मन्त्रेण संभृत्याथोपरिष्ठाद्या-
जुषं मन्त्रेणैव संभरेदित्यत्रो ह स्माह शालीकिर्यान्यन्यानि
याजुषान्निधनानि तानि पूर्वाणि तूष्णीं संभृत्याथोपरिष्ठाद्या-
जुषं मन्त्रेणैव संभरेदित्यत्रो ह स्माहौपमन्त्रवो य एवा- ^{१०}
दिर्लवने ससंभरणे सयाजुषमेवाये मन्त्रेण संभृत्य तूष्णी-
मितराणि संभृत्य विपरिहृत्य ग्रन्थिं कुर्यादिति ^१ ॥ २ ॥

I. 3. 5. ग्रन्थिकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{११} समायच्छन्नेवैतं
मन्त्रं जपेदिति शालीकिः ^१ ॥

I. 3. 6. पश्चात्प्राञ्चमुपगूहतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{११} पुरस्तात्- ^{१५}
प्रत्यञ्चमिति शालीकिः ^१ ॥

I. 3. 8. बर्हिषो निधान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः स्फ्यं वा
शकलं वान्तर्वेदि निधाय तस्मिन्मन्त्रेण प्रतिष्ठाप्य ततो यथा-

^१ मन्त्रेणैव Be Bu G (sec. m.) U (sec. m.), मन्त्रेण the other MSS.

^२ Thus Ben G C U (pr. m.) Sāyaṇa; संभरणे H Be; ससंभरणेन
Bu U (sec. m.). After this word U Bu ins. संभरेत् ।

^३ Thus Be; ऽन्नेवैवं H D C Ben G (pr. m.) U (pr. m.); ऽन्नेव
Bu G (sec. m.) U (sec. m.) Sāyaṇa.

सुष्ठु निदध्यादिति " यत्रैव निधास्यन्स्यात्तन्मन्त्रेणैव^१ निदध्या-
दिति शालीकिः^१ ॥

3. 12. परिधीनां करण इति ॥ स ह स्माह बौधायन उरः-
संमितो मध्यमः स्यादथेतरौ बाहुमात्रौ स्यातामिति " सर्व
५ एव बाहुमात्राः स्युरिति शालीकिः^१ ॥

3. 12. इध्नस्य करण इति ॥ अनुसामिधेनीध्नं कुर्यादिति
बौधायनो " ऽपरिमितमिति शालीकिः^१ ॥

3. 14. वेदस्य करण इति ॥ वत्सजुं कुर्यादिति बौधायनो "
मृतकार्यमिति शालीकिस्त्वि^१वृतमित्यौपमन्यव " ऊर्ध्वाय-
१० मित्यौपमन्यवीपुत्रः^१ ॥

3. 10. पितृयज्ञबर्हिषीति ॥ समूलमेतद्बर्हिर्भवतीति बौधायनः
पितृयज्ञसामान्यादिति " महापितृयज्ञ एवैतद्दृष्टं भवत्यमूल-
मेवैतद्बर्हिः स्यादिति शालीकिः^१ ॥

दृष्टिसंनिपात इति ॥ स ह स्माह बौधायनो याः^१
१५ काश्चेष्टयः^२ समाने ऽहनि संनिपतेयुस्तन्वाय तन्वाय^३ चासां^३
बर्हिर्लावो गच्छेत्तूनं वासादयेत्तन्वेतन्वे^४ चासां^५ व्रतसुपेत्य

१ Thus Be Bu G (sec. m.) Sāyaṇa ; तत्र instead of तत् H Ben D C G (pr. m.) U.

२ Thus Bu U G (sec. m.) ; यायाश्चेष्टयः Ben D G (pr. m.) ; याश्चेष्टयः Be ; मान्वाश्चेष्टयः C.

३ Thus G ; तंचायतंचायत्वासां Bu ; तंचायतंचायतासां U C D ; तंचायतंचायतासां Be ; तंचायतासां Ben H.

४ वासाधयेत् Bu G (pr. m.) U (sec. m.).

५ Thus Bu Ben G U ; त्वासां H ; तंचेवासां C D ; तंचेवासां Be

तन्त्रापवर्गं व्रतं विसृजेतेत्यत्रो^१ ह स्माह शालीकिर्याः^२
 काश्चेष्टयः^३ समाने ऽहनि संनिपतेयुः सकृदेवासां^४ सर्वासां
 बर्हिर्लावो गच्छेन्नूनं वासादयेदादितश्चासां^५ व्रतमुपेत्य सर्वासां
 पारे^६ व्रतं विसृजेतेति^१ ॥

I. 3. 17. पर्णत्सरूणां^७ निवपन इति ॥ सूत्रं^८ शालीकेरत्रो^१ ह ५
 स्माह बौधायनस्तृतीयमग्न्यगार उद्वपेत्तृतीयमन्तर्वदि निवपे-
 तृतीयेन वत्सानां धूननं^९ कुर्यादेवमिव हि पशूनां नेदी-
 यान्भवतीति^१ ॥

I. 3. 18. पौर्णमास्यामुपवेषकरण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^१
 न कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥ १०

I. 3. 19. दोहनपवित्रस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
 मूले मूलानि बद्धा द्विगुणां^{१०} रज्जुं^{११} संप्रसार्याग्ने^{१२} निगथ्नीया-
 देवमस्याग्रमग्नैरभिसंपन्नं भवतीत्यत्रो^१ ह स्माह शालीकिर्मूले

१ Thus C D H Ben G (pr. m.) U (pr. m.); विसृजेदिति the other MSS.

२ Thus Bu U G (sec. m.). वायाश्चेष्टयः Ben D G (pr. m.) वाश्चेष्टयः Be; मायाश्चेष्टयः C.

३ See p. 9, n. 4.

४ परि H D C Ben.

५ Thus Bu D; *स्रकाणां or *स्रकाणां the other MSS. and Sāyaṇa.

६ Thus G (sec. m.) U (sec. m.) and the prayoga of Veṅkateśvara; धूमं all the other MSS.

७ ग्राणि ins. G (sec. m.); instead of *ग्ने U reads the first time *गर्भं ।

मूलानि बद्धा^१ द्विगुणां रज्जुं संप्रसार्य मूले परिहृत्य^२
त्रिगुणां रज्जुं संप्रसार्याग्ने^३ निग्रथ्नीयादेवमस्याग्रमधैरभिसंपन्नं
भवतीति^४ ॥ ३ ॥

अग्निहोत्रोच्छेषणस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो

५ यद्यस्याज्येन^५ वौषधेन वा प्रक्रान्तं स्यात्पयसैव तां रात्रिं
जुहुयात्पयस एवाग्निहोत्रोच्छेषणं कुर्यादित्य^६त्रो ह स्माह
शालीकिर्नाममात्रे काम आवर्तयेद्यस्याज्येन^५ वौषधेन वा
प्रक्रान्तं स्यात्तस्य ऊत्वा तस्यैवाग्निहोत्रोच्छेषणं कुर्यादिति^७ ॥

I. 4. 5. सांनाय्यपात्राणां प्रोक्षण इति ॥ तृष्णीं संस्कृताभिरद्भिः

१० प्रोक्षेदिति बौधायनः^८ कमण्डलुगताभिरिति शालीकिः^९ ॥

4. 6. अथ जघनेन गार्हपत्यमुपविश्योपवेषेणोदीचो ऽङ्गारा-
न्निरूहतीति ॥ सूत्रं शालीकेर^{१०}त्रो ह स्माह बौधायन-
स्त्रुष्णीमङ्गारान्निरूहेत्सर्व एवैषो ऽधिश्रयणमन्त्रः स्यादिति^{११} ॥

4. 10. दोहनपवित्रस्याधान इति ॥ मन्त्रेण कृत्वा मन्त्रेण

१५ स्यात्त्यामादध्यादिति बौधायनस्त्रुष्णीं कृत्वा मन्त्रेण स्यात्त्या-
मादध्यादिति शालीकिर^{१२}र्धेन कृत्वार्धेन स्यात्त्यामादध्या-
दित्यौपमन्यवः^{१३} ॥

१ कृत्वा U C.

२ Thus Bu G; परिग्रथ्य Be. In the other MSS. this passage is omitted, also by Sāyaṇa.

३ प्राणि ins. G (sec. m.).

४ Thus Bu G U Sāyaṇa; यदा (instead of यदि) H Be C Ben.

५ नस्याज्येन H Be, instead of यद्यस्या^५ ।

- I. 4. 11. धेनूनामनुमन्त्रण इति ॥ स ह स्माह बौधायन एकैका-
मेवासामनुमन्त्रयेताथासामेकैकां दोहयेदित्यत्रो ह स्माह
शालीकिः सङ्गदेवैनाः सर्वा अनुमन्त्रयेताथासामेकैकां दोहये-
दित्यत्रो ह स्माहौपमन्यवः सङ्गदेवैनाः सर्वा अनुमन्त्रयेत
सङ्गचैना^१ दोहयेद् च चैव स्लोकान्परिनिस्तिष्ठेदित्यत्रैकैकामेवासा^२
सर्वेषसर्वेष^३ कर्मणा परिनिस्तिष्ठेदित्यौपमन्यवीपुत्रः^४ ॥
- I. 4. 15. स्लोकानामनुमन्त्रण इति ॥ सूत्रं शालीकेरो^१ख्यातमौप-
मन्यवस्योत्रो ह स्माह बौधायन आतचैव स्लोकाननुमन्त्रये-
तत्रैव हि स्लोकानामन्तो^२ भवतीति^३ ॥
- I. 5. 5. उत्तरासां दोहन इति ॥ विष्टृष्टवागनन्वारभ्योत्तरा १०
दोहयेदिति बौधायन^१ आनीयमान^२ एवानु चारभेत वाचं
च यच्छेदिति कात्यः^३ ॥
- ib. दुग्धं लभमानयेति ॥ वत्सापाकरणप्रभृतीन्मन्त्रान्साधये-
दिति बौधायन^१ आसेचनप्रभृतीनिति शालीकिः^२ ॥
- I. 5. 8. आतञ्चन इति ॥ चतुर्थे सुव आनयेद्यावता मूर्च्छयिष्यन्म- १५
न्येतेति बौधायन^१स्तृतीये सुव आनयेद्यावता मूर्च्छयिष्यन्मन्ये-
तेति शालीकिः^२ ॥

१ Thus Be G Sāyaṇa; सङ्गदेवैना H Ben D C; सङ्गदेवैना U.

२ Thus Be; सर्वेषसर्वेष Bu; सर्वेष (once) D C H Ben G U and Sāyaṇa.

३ Thus C H D G (sec. m.) Ben Be; स्लोकानाममन्त्रो Bu G (pr. m.); स्लोकानांचो U; स्लोकानामनुमन्त्रो Sāyaṇa.

४ Thus H Ben Be D C Sāyaṇa (viz. चासिचमाने Sāy.); •माना Bu D (sec. m.) U (sec. m.).

5. 10. अग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्रीति ॥ सूत्रं॒ शालीकेर॑ चो
ह स्नाह बौधायनो ऽग्निहोत्रोच्छेषणमानीय हविरातञ्चन-
मानयेदेवमस्योभयमभ्यातकं॑ भवतीति । ॥
5. 11. उदन्वतापिदधातीति ॥ उदन्वतापिधाय सर्वां॒ रात्रिं
परि॑शाययेदिति॑ बौधायनः॑ उदन्वतापिधाय सिक्विता अपो
ऽपिदध्यादिति शालीकिः । ॥
5. 18. अग्नीनां परिस्ररण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर॑त्रो ह
स्नाहौपमन्यव उपवसथ एवाग्नीन्यथोत्पन्नं परिस्रुणीयादेव॑ हि
ब्राह्मणं भवत्युपास्मिञ्छ्रो॑ यच्च्यमाणे देवता वसन्ति य एवं
१० विद्वानग्निमुपस्तृणातीति । ॥
अश्रनानश्रन इति ॥ आरण्यं चापश्चाग्नीयादिति बौधा-
यनो॑ ऽप एवेति शालीकिर्न॑रण्यं नापश्चनेत्यौपमन्यवः॑ ।
॥ ४ ॥ प्रथमः ॥
5. 17. पाणिसंमर्शन इति ॥ उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठन्याणी संमृशे-
१५ दिति बौधायनः॑ उत्तरेण गार्हपत्यमिति शालीकिः । ॥

१ Corrected; °भ्यातनकं all the MSS. (also Sāyaṇa) exc. Be which has °भ्यातकं ।

२ °शापयेदिति Ben H.

३ MSS. (exc. B and Sāyaṇa) insert भूवे, which is effaced in D; cp. TS. I. 6. 7. 3.

४ Thus Ben G D C; नापश्चनेत्य० HU; नाप्यापश्चनेत्य० Be; नाप्या-
पश्चनेत्य० Bu.

- I. 5. 19. अग्नीनां परिस्तरण इति ॥ सूत्रं शालीकेराख्यातमौप-
मन्यवस्त्रो ह स्माह बौधायनो गार्हपत्यमेवाग्ने पुरस्तात्परि-
स्तृणीयादथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरत^१ एवमेवान्वाहार्य-
पचनं परिस्तृणीयादेवमाहवनीयमिति^१ ॥
- I. 6. 1. पात्राणां सादन इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह^५
बौधायन उत्तरेण गार्हपत्यं दणानि सस्तीर्य तेषु पात्राणि
सादयेदित्युत्तरतो ऽग्न्यगारस्य पात्राणि सादयेत्तेषां यथार्थ-
माददीतेति राथीतरः^१ ॥
- I. 6. 9. ब्रह्मण उपवेशन इति ॥ व्यवेत्य दक्षिणेनाहवनीयमुप-
विशेदिति बौधायनो^{११} ऽव्यवेत्यैव दक्षिणेनाहवनीयमिति^{१०}
शालीकिः^१ ॥
यजमानस्योपवेशन इति ॥ व्यवेत्य दक्षिणत उपविशेदिति
बौधायनो^{११} ऽव्यवेत्यैव दक्षिणत उपविशेदिति शालीकिः^१ ॥
- I. 6. 9. पृष्ठ्यायै स्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} सोम एव
पृष्ठ्यां स्तृणीयादिति शालीकिः^१ ॥^{१५}
- I. 6. 11. पवित्रयोः करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} पृष्ठ्यायास्तृणा-
नामित्यौपमन्यवो^{११} ये^{११} ऽन्ये^{११} ऽनुपयुक्ताः कुशाः स्युस्तेषामिति
शालीकिः^१ ॥

१ Thus Be; पृष्ठ्यास्तृणानामि० G (pr. m.) Bu H; पृष्ठ्यादणानामि० U
G (sec. m.); Ben is defective; C corrupt; पृष्ठ्यादणामि० Sāyaṇa.

१ Thus G (sec. m.) and Sāyaṇa; वेचान्ये the other MSS.

1. 96. 3. स वाचंयमो भवति प्रणीतासु प्रणीयमानास्वा हविष्कृत इति ॥ अन्तर्हसन्नेतेषु संपातेषु संभाषेतेति बौधायनो^{११} विसृष्टवागिति शालीकिः^१ ॥
1. 7. 11. होतृणां व्याख्यान इति ॥ सग्रहानृतेस्वाहाकारानित्येक-
५ मृतेग्रहानन्तःस्वाहाकारानित्येक^५ सर्वानित्येकं^१ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरावुभौ शालीकेरिति^१ ॥
1. 7. 11. दृशहोतुर्याख्यान इति ॥ प्रणीताः प्रणीय प्रत्यङ् द्रवन्द-
ग्रहोतारं व्याचक्षीतेत्याचार्यर्थो^१ मुष्टिमेव ग्रहीयन्नित्यौपमन्यवः^१ ॥
1. 7. 12. निर्वपण इति ॥ सूत्र^५ शालीकेर^{११}त्रो ह स्माह बौधायनः
१० शकटादेव निर्वपेद्भुरौ व्यभिमृश्याचपालिं कामेद्विष्णुस्वा क्रमतामिति^१ पुरोडाशीयान्प्रेक्ष्याभिमृशेद्यच्छन्तां पश्चेति^१ त्रिर्यजुषा सहस्रूष्णीं चतुरवत्तिनां^१ त्रिर्यजुषा द्विस्रूष्णीं पञ्चावत्तिनां^५ सर्वानेव यजुषेति कात्यः^१ ॥ ५ ॥
पञ्चावत्तस्य प्रक्रमण इति ॥ निर्वपणात्पञ्चावत्तं प्रकामेदिति
१५ बौधायनो^{११} ऽवदानत इति शालीकिः^{११} प्रदानत इत्यौप- मन्यवश्चातुष्प्राश्यादित्यौपमन्यवीपुत्रः^१ ॥
1. 8. 7. अतिशिष्टानामावपन इति ॥ तान्कोष्ठे^१ वा पत्ने वावपे- दिति बौधायनो^{११} ऽत्रैवैनानावपेयुरिति शालीकिः^१ ॥
1. 13. 3. आज्यस्य निर्वपण इति ॥ सूत्र^५ शालीकेर^{११}त्रो ह स्माह

१ कोष्ठे or कोष्ठे all (also the Vivaraṇa and Sāyaṇa); only Bu गोष्ठे (the Gṛhyasūtra II, 15 has गोष्ठे वा पत्ने वा) ।

बौधायन श्रौषधस्थान्तं गत्वाज्यं निर्वपेदेवमस्य सह हविर्भिः
प्रोक्षणं लभत इति^१ ॥

- I. 8. 12. परिदान इति ॥ यथानिरुप्तं परिददीतेति बौधायनो^{११}
ऽत्रो ह स्माह शालीकिरग्रे हव्यः रक्षस्वेत्येव ब्रूयाद्विष्णो
हव्यः रक्षस्वेति पयो^१ विष्णुर्हि पयसां गोप्ता भवत्यग्नि-^५
रौषधस्येति^१ ॥
- I. 8. 13. प्रोक्षणीनामुत्पवन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} निगदन्नेवै-
तामृचं चिरुत्पनुयादिति^१ शालीकिः^१ ॥
- I. 8. 19. पुरोडाशीयानां प्रोक्षण इति ॥ अत्रग्राहशः प्रोक्षेदिति
बौधायनो^{११} देवताः समनुद्रुत्य त्रिरेवेति शालीकिः^१ ॥^{१०}
- I. 9. 2. पात्राणां प्रोक्षण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^{११}त्रो ह स्माह
बौधायनः शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे पात्राणि^१ देवयज्याया इति^१ ॥
- I. 9. 4. अतिशिष्टानां परिशायन इति ॥ एता एव परिशयो-
रन्निति^१ बौधायनः^{११} सिक्केता अप उपरिष्टादन्याः सःस्कुर्वी-
तेति शालीकिः^१ ॥^{१५}
- ib. कृष्णाजिनस्यावधवन^४ इति ॥ उपनिष्क्रम्याग्यगारादुत्तरे

१ Thus, as often in the Dvaidha, H Be and Sāyaṇa; पुनौया-
the other MSS.

२ Om. Be.

३ Thus Bu Sāyaṇa; •शायोरन्निति U; •शायौरन्निति C H Be Ben
G; •शायौरन्निति D.

४ Thus (and cp. *infra* XXIII, 4 and 6) G (sec. m.) Be, and the
vivarāṇa; •धूनन Ben H G (pr. m.) U D C and Sāyaṇa.

ऽपरे ऽवान्तरदेशे कृष्णाजिनमवधुनुयादिति^१ बौधायनो^१ ॥
ऽन्तरेवैतां दिशमिति शालीकिः^१ ॥

9. 5.

कृष्णाजिनस्यास्तरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽवि-
सृजन्नेतत्कर्म कुर्यात्कृष्णाजिनावधवनादास्तरणादेवमुलूखला-
५ धूहनादा^१ पुरोडाशीयानामावपनादेवं मुसलस्यावधानादा
शूर्पस्योपोहनादेवमधिवपनादा प्रस्कन्दनादेवं कपालोपधानादा
योगाभ्यूहाभ्यामेवं^२ प्रस्तर आ सुचाः^३ सादनादेवमभ्यादानादा
खननादेवमौदुम्ब्याभिहोमादेवं यूप आ परिव्ययणादिति^४ ॥
यथोपपादमेवैतानि कर्माणि कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥ ६ ॥

9. 8. १०

पुरोडाशीयानामावपन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ पञ्च
मुष्टीन्पञ्चावत्तिनामावपेदिति शालीकिः^१ ॥

9. 12.

दृषदुपले वृषारवेणोच्चैः समाहन्तीति ॥ सूत्रं बौधाय-
नस्य^१ शम्यथैवेति शालीकिः^१ ॥

9. 14.

शूर्पस्योपोहन इति ॥ सूत्रं^१ शालीकेर^२त्रो ह स्माह
१५ बौधायनस्त्वष्णीः^३ शूर्पमुपोहेत्समस्तेनैवास्मिन्मन्त्रेण पुरोडाशी-
यानुद्वपेद्वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्त्विति । ॥

१ •धूनया• Bu and Sāyaṇa.

२ Thus (•धवनाद•) Be G (sec. m.); •ध्वननाद• Ben; •यवनाद•
Bu; •धूननाद• the other MSS. and Sāyaṇa.

३ Thus C G (sec. m.); योगाभ्यूहाभ्या• Bu; योगान्यूहाभ्या• Sāyaṇa;
योगाभ्यूहाभ्या• all the other MSS., but cp. *infra*, p. 19, l. 16.

४ Thus G D C Be; परिव्ययनादि• Bu; परिव्ययणादि• Sāyaṇa; परि-
व्याणादि• U H Ben.

- I. 9. 15. अथोदङ् पर्यावृत्य परापुनातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥
यां कां चिद्दिग्गमभि पर्यावृत्य परापुनातीति शालीकिः । ॥
- I. 9. 17. तुषाणां निरसन इति ॥ सूत्रं शालीकेरुचो ह स्माह बौधायनो ऽत एव यावन्मात्रानुपहत्य कृष्णाजिनस्य ग्रीवात
उपवपेद्रक्षसां भागो ऽसीत्यथोदकमुपसृशेदिति । ॥
- I. 10. 8. कृष्णाजिनस्य पुनरास्तरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोः ॥
प्राचीनधीवमुत्तरर्चमित्यौपमन्यवः । ॥
- I. 10. 17. पेषण इति ॥ सूत्रं शालीकेरुचो ह स्माह बौधायनः
प्राणाय लेति प्राचीं प्रोहेदपानाय लेति प्रतीचीं व्यानाय लेति
तिरश्चीं कर्षेदथ प्राचीं प्रोहेद्दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धामिति । १०
कृष्णाजिने पिष्टानि प्रस्कन्दयेद्देवो वः सविता हिरण्यपाणिः
प्रतिगृह्णालिति । ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥
- I. 11. 7. नैकचरौ घृष्टेरादानं विद्यते न बद्ध्विति शालीकिरु-
चोह स्माह बौधायनः आदित एव घृष्टिमाददौत घृष्टिरसि
ब्रह्म यच्छेति । गार्हपत्यमभिमन्त्रयेतापाग्ने ऽग्निमामादं १५
जहीति । निष्कव्यादः सेधेति दक्षिणाङ्गारं निरस्येदथान्या-
ग्न्ययेदा देवयजं वहेति । तेषु चरुस्थालीमधिअयेद्गुवासि
पृथिवीं दृष्टुहायुर्दृष्टुह प्रजां दृष्टुह सजातानस्मै यजमानाय

१ Thus Bu C G (sec. m.) U (sec. m.) and Sāyaṇa; all the other MSS. औपमन्यवः ।

२ ०थान्यं कल्पयेदा G (sec. m.) D C; all the other MSS. have the plural.

पर्युहेत्येनां प्रदक्षिणमङ्गारैः परिचिनुर्यान्निर्दग्धः रचो ॥
गिर्दग्धा अरातय इति । स एवमेव सर्वाश्चरुस्यालीरधि-
श्रयेदिति ॥

चरुमुखेष्विति ॥ स ह स्माह बौधायन आदित एव
५ धृष्टिमाददीत । मुख्यादेव भक्षान्साधयेदित्यत्रो ह स्माह
शालीकिः कपालसंयोजने खलु धृष्टेरादानं भवति । स
कपालान्येवोपधास्यन्धृष्टिमाददीत । पुरोडाशादेव भक्षान्सा-
धयेदिति ॥

1. 10. कपालानामुपधान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोरत्रो ह स्माहौ-
१० पमन्यवो यथान्नायं खल्वस्यैवं कपालान्युपहितानि भवन्ति ।
य एवैषो ऽङ्गाराधिवर्ततो मन्त्रस्तं प्रथमं कपालोपधानान्तां
कुर्यादथ तूष्णीमङ्गारमधिवर्तयेदिति । ॥

एककपाले द्विकपाल इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
यदि चैककपालो यदि च द्विकपालः सर्वैरेनं कपालमन्त्रै-
१५ रुपदध्यादित्यत्रो ह स्माह शालीकिर्यथाधिकरणमेव कपाला-
न्युपदध्यान्न तु योगाभ्यूहौ गमयेत्तपनमन्त्रं चात्र ब्रूयाद्भृगूणा-
मङ्गिरसां तपसा तप्यस्व तप्येथां तप्यध्वमिति । ॥

१ Thus C D Ben G (sec. m.) and Sāyaṇa; °वर्तने U; वर्तन Be H G (pr. m.).

२ Thus C D H Ben Be G (pr. m.); °धानं Bu U G (sec. m.) and Sāyaṇa.

३ Thus the vivaraṇa only; °कपालो the MSS.

- I. 12. 3. कपालानां योग इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१त्रो ह स्माहौप-
मन्यव एतैरेवाख्येयानि मन्त्रैर्युक्तानि यैरुपहितानि भवन्त्यथे-
तरो विमोचनमन्त्र एव स्यादिति ^१ ॥
- I. 12. 6. मदन्तीनामधिश्रयण इति ॥ तिरः पवित्रमप आनीया-
धिश्रयेदिति बौधायनो ^२ यथोपपादमिति शालीकिः ^३ ॥ ५
- I. 12. 11. संयवन^१ इति ॥ सूत्रं शालीकेर^२त्रो ह स्माह बौधायनः
प्रणीताभ्यः सुवेणोपहत्याप आनयेदेवं^३ मदन्तीभ्यस्ता उभ-
यीरानीयमानाः प्रतिमन्त्रयेत समापो अद्भिरगमतेति ^४ ॥
- I. 12. 17. व्यभिमर्श इति ॥ स ह स्माह बौधायनो व्यभिमर्शेदेवै-
कहविरेवं^१ नानाबीजानीत्य^२त्रो ह स्माह शालीकिः सः स- १०
गात्खलु व्यभिमर्शा जायते ^३ नासः सृज्यमानानि हवीः षि
व्यभिमर्शेनैकहविः^४ ^५ को^६ हि नानाबीजानां व्यभिमर्श इति ^७ ॥
- I. 13. 3. आज्यस्य निर्वपण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१ख्यातं^२

१ Thus only G (sec. m.); all the other MSS. (and the viva-
raṇa and Sāyaṇa) संवपन, but cp. Sāyaṇa's remark : संवपनमुदकपिष्टयोः
संयोजनं । तथा च सूत्रं (cp. I. 12. 16) प्रणीताभिः संयौति ।

२ Thus Bu Be C D G (sec. m.); आनतस्य एवं Ben; आनयत एवं
H G (pr. m.) U and Sāyaṇa.

३ Thus H Be Ben and Sāyaṇa; देवैकं हविः Bu C D U G (एक-
हविः एकद्रव्यकं हविः Sāyaṇa).

४ Thus Bu; नैकंहविः को H Ben G U; नैकंहविष्को Be; नैकंहविष्को
C; नैकंहविष्को D; नैकंहविष्को Sāyaṇa.

५ cp. xx. 6 : 15. 19.

बौधायनस्यात्रो ह स्माहौपमन्यवः सर्वाण्येव हवीःषि परि-
निष्ठाप्याज्यं निर्वपेदिति ^१ ॥

I. 13. 15.

आप्यनिनयन^२ इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाप्येभ्यो निनये-
दिति बौधायनो ^३ ऽप्रेणातिहायेति^४ शालीकिर^५प्रेण वा
जघनेन वेत्यौपमन्यवः ^६ ॥ ८ ॥

I. 14. 6.

स्फ्यस्य स^७श्रान^८ इति ॥ सूत्र^९ शालीकेर^{१०}त्रो ह स्माह
बौधायनो य एष^{११} स्फ्यस्योदसनो^{१२} मन्त्रस्तं प्रथम^{१३} स^{१४}श्र-
नानां^{१५} कुर्यादथ तूष्णी^{१६} स्फ्यमुदस्येदिति ^{१७} ॥

I. 15. 4.

वेद्यै परियहण इति ॥ सूत्र^{१८} शालीकेर^{१९}त्रो ह स्माह
बौधायनः श्रोणिं^{२०} प्रथमां परिगृह्णीयादथ दक्षिणम^{२१}समथो-
त्तरमिति ^{२२} पुरस्तादेवैनां प्रदक्षिणं परिगृह्णीयादित्यौपमन्यवः ^{२३} ॥

१ Thus (and cp. xxi. 4) Be and the vivaraṇa; आप्येभ्यो नि० Ben U H G; आप्यस्यनि० D C and Sāyaṇa.

२ Thus Be (and cp. xx. 20, xxi. 4); प्रेणातिहायनेति H Ben C D G (pr. m.) and Sāyaṇa; प्रेणातिहाय निनयेदिति G (sec. m.) U (sec. m.); प्रेणादवनौद्यं निनयेदिति Bu.

३ Thus (*nomen actionis* to संश्रान्ति) Bu only; संश्रान C D G (sec. m.) Ben Be and Sāyaṇa; संश्रान U (sec. m.) and the vivaraṇa; संश्रानं G (pr. m.); श्रानं H.

४ एष Ben Be C D G (sec. m.) U (pr. m.); एव H Bu G (pr. m.) U (sec. m.) and Sāyaṇa.

५ Thus Be Ben C D; ०दसने G Bu and Sāyaṇa; ०दसन H.

६ Thus Sāyaṇa; संश्रानाना Bu; संश्रानं G (sec. m.), U (sec. m.); संश्रानानां Ben; संश्रानां C D; संश्रानां H U (pr. m.) G (pr. m.) The reading of Be is uncertain. Read स^७श्रानानां ?

७ श्रोणीं some of the MSS.

- I. 15. 15. योयुपन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ चतुर्थेन योयुपित्वा
पञ्चमेनोद्गृहीयादिति शालीकिः ॥
- I. 16. 1. प्रोक्षणीनामासादन इति ॥ स्फ्यस्य वर्त्मनुपनिनीयासादये-
दिति^१ बौधायनो ॥ ऽनुपनिनीयैवेति शालीकिः ॥
- I. 16. 5. दध्नावर्हिषोरुपसादन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तरमिध-
मिति शालीकिः ॥ ६ ॥ तृतीयः ॥
- I. 16. 7. वेदपरिवासनेष्विति ॥ पञ्चधा विभज्य स्रुचः संमृजेदिति^२
बौधायनः ॥ समस्तैरेवाङ्गिरभ्याकारमिति शालीकिः ॥
- I. 16. 19. प्राग्नित्रहरणस्य संमार्जन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥
तूष्णीं संमृजेदिति^३ शालीकिर्न संमृजेदित्यौपमन्यवः^४ ॥ १०
- I. 17. 1. सुकंमार्जनानामनुप्रहरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^५त्रो
ह स्माह बौधायनो ऽङ्गिरभ्युच्छ्यासंचर उदस्येदुत्करे वैवमिध-
संनहनानीति ॥
- I. 17. 5. पत्नीनां संनहन इति ॥ स ह स्माह बौधायन एकैका-
मासां^६ संनह्येदेकैकां गार्हपत्यमीचयेदेकैकामान्यमवेचये-
दित्यत्रो ह स्माह शालीकिः सकृदेवैनाः सर्वाः संनह्येदेकैकां
गार्हपत्यमीचयेदेकैकामान्यमवेचयेदित्यत्रो ह स्माहौपमन्यवः

१ Thus Bu G (sec. m.) and Sāyaṇa; वर्त्मनुप H C Ben U D G (pr. m.).

२ संमृजेदिति H Ben (thrice) U, D C (the first time), G (pr. m.); the other MSS. संमृजेदिति ।

३ एकैकामासां Bu G (sec. m.) U (sec. m.).

सहदेवैनाः सर्वाः संनह्येत्सकृद्गार्हपत्यमीचयेदेकैकामाज्यमवे-
चयेदित्येकैकामेवासाः सर्वेणसर्वेण कर्मणा परिनिस्तिष्ठेदि-
त्यौपमन्यवीपुत्रः । ॥

ib. यन्धिकरण इति ॥ अवाचीनपाशमूर्ध्वनिर्माचनमित्या-
५ चार्यथोर्ध्वपाशमवाचीननिर्माचनमिति दीर्घवात्य । एवमिव
हि प्रजाः प्रजायन्त इति । ॥

पत्यामविद्यमानायामिति ॥ स ह स्माह बौधायनो यज-
मानायतन आसीनो यजमान एवैतान्मन्त्रान्निगदेदित्यत्रो ह
स्माह शालीकिः पत्नीसंयोजकाः खल्वेते मन्त्रा दृष्टा भवन्ति ।
१० तस्यामविद्यमानायां नैवैनानाद्रियेतेति । ॥

I. 18. 4

अथैनामाज्यमवेचयतीति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनः पत्या तदवेचितमुपयच्छीत^१ तेजो ऽसीत्यथैन-
च्छकलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहीत्यथैनदाहवनीये ऽधि-
श्रयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्यथैनद्रूलोत्तरेण प्रोचणीः
१५ सादयित्वावेचितोत्पुन्यादाज्यवतीभ्यां^२ प्रोचणीरिति । ॥

I. 18. 10.

आज्यस्यावेक्षण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य । ॥ सर्वैरेवावे-
चितमाज्यमुत्पुन्यादिति^३ शालीकिः । ॥

१ Thus all the MSS. exc. Be 115 and U sec. m., which read
•यच्छेत (•यच्छेत् Sāyaṇa), but infra xxiv. 32 •यच्छेत ।

२ •वेचित्वा° only Sāyaṇa. MSS.: •वेचितो°, •वेचेतो° or •वेचतो ।
All the MSS. and Sāyaṇa and the viv. here and I. 17 पुन्या°, U
only both times (sec. m.) and C once •पुनीया° ।

३ Thus Bu Be G (pr. m.) U C D; •आज्यमवेचितमु° Ben H G
(sec. m.) and Sāyaṇa.

I. 19. 1. आञ्ज्यग्रहाणां^१ ग्रहण इति ॥ सह स्माह बौधायनो ऽध्वर्युरे-
 वोभयैर्मन्त्रैर्गृहीयात्पौरोडाग्निकैश्च याजमानैश्च^१ याजमानैर्यज-
 मानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यत्रो^२ ह स्माह शालीकिरध्वर्युरेवोभयै-
 र्मन्त्रैर्गृहीयात्पौरोडाग्निकैश्च याजमानैश्च^१ न याजमानैर्यज-
 मानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यत्रो ह स्माहौपमन्यवो यथापि^३ पौरो- ५
 डाग्निका मन्त्रा नाभिनिवर्तन्त^४ एवमेवापि याजमाना मन्त्रा
 नाभिनिवर्तेरन्निति^५ । ॥

I. 19. 13. इध्मावर्हिषः प्रोचण इति ॥ त्रिस्त्रिरेकैकं प्रोचेदिति
 बौधायनः^१ सङ्कल्पकदिति शालीकिः^१ ॥ १० ॥

I. 19. 16. बर्हिषः प्रोचण इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह १०
 बौधायनस्तिष्ठन्दिवे त्वेत्यग्राणि प्रोचेत्प्रक्रो ऽन्तरिचाय त्वेति
 मध्यानुपविश्य पृथिव्यै त्वेति मूलानि^१ सह सुचा पुरस्ता-
 त्प्रत्यञ्चं ग्रन्थिं प्रत्युच्च्यातिशिष्टाः प्रोचणौर्निनयेद्दक्षिणायै
 श्रोणोरोत्तरायै श्रोणेः स्वधा पितृभ्य ऊर्गमव बर्हिषद्भ्य ऊर्जा
 पृथिवीं गच्छतेति^१ ॥ १५

१ Thus Be only; आञ्ज्यग्रहाणो Bu; आञ्ज्यानां the other MSS., but
 cp. xx. 23.

२ Most of the MSS. •मन्त्रवीते• ।

३ यथापि Be G (sec. m.); यथाविधि Sāyaṇa; यथा the other MSS.

४ •भिनिवर्तते U Bu G (sec. m.) Sāyaṇa; the other MSS.
 without नि ।

५ Thus C D G (pr. m.) U (pr. m.) Be Ben H; •वर्तते इति Bu G
 (sec. m.) U (sec. m.) and Sāyaṇa.

19. 20. सुच उदूहन इति ॥ अग्रेणात्मानमुदीचीमुदूहेदिति
बौधायनो^१ जघनेनात्मानमुदीचीमुदूहेदिति शालीकिः^१ ॥
- I. 20. 1. प्रस्तरे पवित्रे अपिसृजति यजमाने प्राणापानौ दधामीति
वा त्वृष्णीं वेति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥
- I. 20. 2. तं यजमानाय वा ब्रह्मणे वा प्रयच्छतीति ॥ पूर्वः कल्पः
शालीकेरुत्तरो बौधायनस्य^१ ॥
- I. 20. 3. शुल्बस्यायातन^२ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ शुल्बं विस्रस्य
दक्षिणे वेद्यन्ते स्तृणीयादिति शालीकिः^२ ॥
- I. 20. 7. वेद्यै स्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ एवैनां प्राचीं
१० धातुश्रु स्तृणीयादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 20. 8. परिधीनां परिधान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
ऽथस्येद्वक्षिणमुपोहेदुत्तरमित्य^१ नोकसंस्पृष्टानेवैनान्यरिदधा-
दिति शालीकिः^१ ॥
- I. 20. 12. अथ सूर्येण पुरस्तात्परिदधातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१-
१५ हवनीयमेवैतेन यजुषोपतिष्ठेतेति शालीकिः^१ ॥
- I. 20. 14. ऊर्ध्वं समिधावादधातीति । सूत्रं बौधायनस्य^१ ऊर्ध्वं एवैने
अभ्याधायानतिपातयेदिति^२ शालीकिः^१ ॥

१ यतन Bu Be C.

२ शालीकेः Be Ben H G (sec. m.).

३ Thus H Ben C D G (pr. m.) and Sāyaṇa; °यानुनिपातये° Bu U G (sec. m.); °यानुपातये° Be; the verb seems to be a denomina-
tive to अनतिपात, cf. Sāyaṇa: अनतिपात आहवनीयादतिक्रम्य पातः । स न
कार्यः । अनतिपातयेत् अनतिक्रम्य पातयेत् ।

I. 20. 16. विधृत्योः करण इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^१त्रो ह स्माह दच्चि-
णाकारो राथीतर^२ उभे एवैते वेदिं^३ व्यतिषज्येयातामिति ॥
मध्यमाद्भ्रातोरनन्तर्गर्भे^४ स्थातामित्यौपमन्यवः^५ ॥ ११ ॥

दोहनपवित्रस्यासादन इति ॥ विस्त्रस्य प्रस्तर आसादये-
दिति बौधायनो^६ ऽविस्त्रस्यैवेति शालीकिः^७ ॥

I. 20. 18. सुचा^८ सादन इति ॥ स ह स्माह बौधायन ईषत्प्रत्यव-
हतामिवोपभृत^९ सादयेद्विधृतीभ्यां चैनामवगृह्णीयादित्यत्रो
ह स्माह शालीकिरनुपूर्वा एवैनाः^{१०} सादयेन्^{११} चोपभृतं
विधृतीभ्यामवगृह्णीयादिति^{१२} ॥

I. 21. 14. हविषामुद्दासन इति ॥ अग्नेणानुद्दामितानि जघनेनाद्वा- १०
सितानीति बौधायनो^{१३} जघनेनानुद्दामितान्यग्नेणोद्दामिता-
नीति शालीकिर^{१४}पच्छेदमित्यौपमन्यवः^{१५} ॥

I. 21. 20. प्रत्यञ्जन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयानि प्रत्य-

१ रथीतर Sāyaṇa.

२ Effaced in G.

३ Thus Ben H C D G and Sāyaṇa ; ०रन्तर्गर्भे Bu.

४ प्रत्यवहृता० H Ben C D G (pr. m.) U and Sāyaṇa ; प्रत्यगवहृता०
G (sec. m.), प्रत्यगवहृता० Bu, cp. xxii. 7.

५ Thus Bu G (sec. m.) U and Sāyaṇa ; एवैना आसा० Ben H C D
G (pr. m.) ; एवैता^८ सा० Be.

६ Thus Bu G (sec. m.) U (sec. m.) ; ०पपक्षेदित्य० Be ; ०रवक्षेद०
H Ben G (pr. m.) U (pr. m.) and Sāyaṇa ; D and C defective ;
cp. xx. 30 s. f., xxii. 15 s. f.

ञ्जाञ्चरूपां चाग्रयान्कापालानि चेति ॥ कपालान्येवेति
शालीकिः १ ॥

कपालानामाध्वर्यवे १ विमोक इति ॥ उदास्य हवीं षी-
त्यत्राचार्यो २ विमुञ्चतो ३ ॥ भक्षयन्नेव २ भक्षाणां पारे कपा-
लानि विमुञ्चेदित्यौपमन्यवः १ ॥

2. 17. आघाराविति ॥ सूत्रं बौधायनस्योभीषू २ इव ३ व्यतिषक्तौ ४
स्यातामिति शालीकिः १ ॥

23. 2. संग्रैष इति ॥ अग्नीदग्नीनिति बौधायनो ॥ ऽग्निमग्नीदिति
शालीकिर १ ग्नीत्परिधींश्चाग्निं चेत्यौपमन्यवः १ ॥

3. 10. १० अत्याक्रमण इति ॥ सव्येन प्रदास्यन्नत्याक्रामेद्भुत्वामुतो
दक्षिणेनेति बौधायनो १ ॥ दक्षिणेन प्रदास्यन्नत्याक्रामेद्भुत्वा-
मुतः सव्येनेति शालीकिः १ ॥

१ Thus only G (sec. m.) Be and the vivaraṇa ; °ध्वर्यवो all the other MSS.

२ Thus Bu G (sec. m.) and, as it seems, the vivaraṇa ; °चार्ययोर्विसुञ्चतो Be G (pr. m.) ; °चार्ययोर्विसुञ्चेदभक्षय° the other MSS. and Sāyaṇa. About the interpunction and the meaning of this dvaidham I am uncertain.

३ Thus Bu (which, however, omits इव) and the vivaraṇa only, which runs : अभिसुख्येन सुवावे प्रवर्तयेते अभीषू रग्नी ; °भिषूवति G (sec. m.), U (sec. m.) ; °भिषूवतिषक्तौ C ; °भिव्यतिषक्तौ Ben H ; °भिष्वतियक्तौ D ; Be corrupt. Sāyaṇa reads अभिदत्तौ and comments : अभितः दत्तौ सर्वादिकस्वभिन्ये (sic). Read °भीषू ?

- I. 24. 1. आश्रावण इति ॥ ओ श्रावयेति बौधायन ॥ आ श्राव-
येति शालीकिः ॥ श्रावयेत्यौपमन्यवः १ ॥
- I. 23. 19. प्रवर इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह बौधायन
उत्कर ऊर्ध्वाग्रं स्फं निहत्य प्रवरं प्रवृणीयाद्द्वैव^२ च^३
स्फमुदस्येदुपरिष्ठाच्चोपसृग्नेदिति^४ ॥
- I. 24. 4. होतुर्वरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यद्यस्य पिता
वाचार्या वा ज्यायान्वा होता स्यादुपांश्चेतेषां गुरुणां
नामानि गृह्णीयादित्युच्चैरेव होतुर्नाम गृह्णीयादिति
शालीकिः १ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥
- I. 24. 13. अभिक्रामं जुहोतीति ॥ स ह स्माह बौधायनः^२ सर्व- १०
णाभिक्रामेत्पञ्चामाङ्गतीभिः^३ स्वरेणोत्तरामुत्तरामाङ्गतिं ज्याय-
सींज्यायसीं जुहुयादिति १ पञ्चामेवाभिक्रामं समानत्राङ्गती-
जुहुयादिति शालीकिः ॥ समानत्र तिष्ठन्नाङ्गतीभिरेवाभि-
क्रामेदित्यौपमन्यवः^४ ॥ समानत्रैव तिष्ठन्प्रदक्षिणमनुदिशं
ज्जला मध्ये स्वाहाकारं जुहुयादित्याञ्जीगविः १ ॥

१ Thus H Ben C D G (pr. m.) U (pr. m.) Keś.; •द्व चैव Be U (sec. m.) Sāyaṇa; •द्व च Bu G (sec. m.).

२ •रिष्ठाच्चाप उपसृग् Bu G (sec. m.).

३ The text is given acc. to U (sec. m.) and Sāyaṇa. In H Be Ben D C the words of Baudhāyana are attributed to Śāliki and vice versâ, but cp. the vivaraṇa of I. 16 init., where सर्वेषाभिक्रामेत् is cited as first vikalpa.

४ The MSS. present sometimes आङ्गतिभिः sometimes आङ्गतीभिः, cp. xxiv. 3. s.f.

५ एव before अभिक्रामेत् om. Bu Be D G (sec. m.).

24. 14. आज्यभागयोर्हाम इति ॥ पूर्वार्धं प्रतिमुखं प्रवाङ्गजुङ्ग-
यादिति बौधायनः " पूर्वार्ध एव प्रवाङ्गगिति शालीकिः । ॥
24. 17. हविषामवदान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः पूर्वार्धा-
देवाग्ने प्रथमं मुख्यस्य हविषो ऽवद्येदथापराधार्धादेवमस्य प्रद-
५ च्छिण् हविषामवत्तं भवतीत्यत्रो ह स्माह शालीकिरपरा-
धार्धादेवाग्ने प्रथमं मुख्यस्य हविषो ऽवद्येदथ पूर्वार्धादेवमस्य
प्राक्छ्ण्स्थानि हवीष्णि भवन्तीति " मध्यात्पूर्वार्धात्पश्चार्धा-
त्पञ्चावत्तिनामित्यौपमन्यवः^१ ॥

- आङ्गतौनामायतन इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्त्रीष्टे-
१० वैतान्यादिष्टस्थानानि भवन्त्याज्यभागौ स्त्रिष्टकद्वयेतरा यथाव-
काशं जुङ्गयादिति " प्रष्टीरेवाङ्गतौर्जुङ्गत्पूर्वार्धं स्त्रिष्टकं जुङ्ग-
यादिति शालीकिः " सुच्यमाघारपथमभिजुङ्गयादित्यौप-
मन्यवो " मध्ये प्रदक्षिणं मण्डलाकारमिति राथीतरः^२ ॥

1. 25. 5. उपांशुयाजस्य करण इति ॥ सूत्रं मौद्गल्यस्योत्रो ह
१५ स्माह बौधायनः ऋषधस्योपांशुयाजं कुर्यादग्नीषोमीयं पौर्ण-
मास्यां वैष्णवममावास्यायामित्यत्रो ह स्माह शालीकिराज्य-
स्योपांशुयाजं कुर्यात्सौम्यं पौर्णमास्यां वैष्णवममावास्याया-
मित्यत्रो ह स्माहौपमन्यवः ऋषधस्यैवोपांशुयाजं कुर्यात्सर-
स्वतः पौर्णमास्यां सरस्वत्या अमावास्यायामित्युभयत्रैवाज्यस्य

१ Instead of पश्चार्धात् G (sec. m.) and Sāyaṇa अपरार्धात् ।

२ Thus G (sec. m.) DC and Sāyaṇa ; राथीतरः the other MSS.

वैष्णव^१ इति राथीतरौ^२ ऽत्रो ह स्माह कौणपतन्विश्वरूप^३
स्याद्वैष्णवश्च स्यात्स्वयं चैव^४ यजमानः प्राश्नीयादिति^५ ॥

पञ्चमस्यावदानस्याभिवृद्धा^६ इति ॥ त्रौषधस्याभिवर्धये-
दिति बौधायन^७ आज्यस्यैवेति^८ शालीकिः^९ ॥

I. 26. 7. मेचणस्यानुप्रहरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^{१०}त्रो ह स्माह^४
बौधायनो न मेचणन्यायेन वपाश्रपणी अनुप्रहरेदिति^१ ॥

I. 26. 15. प्राशित्रस्यावदान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} परिहरिष्य-
न्नेव^६ प्राशित्रमवद्येदिति शालीकिः^१ ॥

आज्यहविष्यन्वाहार्यस्य^{१२} करण इति ॥ कुर्यादिति बौधा-
यनो^{१३} न कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥ १०

I. 27. 16. अन्वाहार्यस्यासादन^{१४} इति ॥ अग्रेण यजमानं च ब्रह्माणं च
पर्याहृत्य दक्षिणस्याः ओष्णामासादयेदिति बौधायनो^{१५} ऽत
एव दक्षिणस्याः ओष्णामिति शालीकिः^१ ॥ १३ ॥

१ Thus all ; r. विष्णव ?

२ Thus (कौणपतन्वि०) H D C G Be U (pr. m.) and Sāyaṇa ; कौण-
पतन्वि० Ben ; कौणपतन्वि० Bu ; कौणपत० U (sec. m.).

३ सैनं Bu U (sec. m.) G (sec. m.) ; चैव all the other MSS. and
Sāyaṇa.

४ ०दृष्ट्या all.

५ Thus Bu Be G (sec. m.) ; आज्यस्यैवाभिवर्धयेदिति all the other
MSS. and Sāyaṇa.

६ ०शत्रिव G (sec. m.)

७ आज्यस्य instead of आज्य० H G U C.

८ Thus the vivaraṇa ; ०स्य सादन the MSS.

ib. अन्वाहार्यस्योद्वासन इति ॥ अग्रेण सुच उदञ्चमुद्वासये-
दिति बौधायनो " जघनेन सुच उदञ्चमिति शालीकिः ' ॥

27. 16. हविर्दृष्टानामुद्वासन इति ॥ अग्रेण सुच उदञ्चु-
द्वासयेदिति^१ बौधायनो " जघनेन सुच उदञ्चीति^१
शालीकिः ' ॥

I. 28. 9. अनूयाजानां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " प्रतीची-
रेवैता आङ्गतीः म०स्थापयेदिति शालीकिः ' ॥

28. 10. वाजवत्योर्बूहन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽक्षण्या
प्रतीचीमुपभृतं^२ प्रत्यूहेदङ्घ्रिश्चैनां म०स्पृशेदित्य^३त्रो ह स्माह
१० शालीकिः प्राचीनपुष्करे एवैने विकर्षेन्न^३ चोपभृतमङ्घ्रिः
म०स्पृशेदिति ' ॥

28. 17. प्रस्तरस्य समञ्जन इति ॥ त्रिस्त्रिरेकैकस्थां समञ्ज्या-
दिति बौधायनः " मकृत्सकृदिति शालीकिः ' ॥

I. 29. 3. प्रस्तरस्थानुप्रहरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽध्वर्यु-
१५ रेवोभयैर्मन्त्रैरनुप्रहरेत्पौरोडाग्निकैश्च याजमानैश्च ' याज-
मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^३त्रो ह स्माह शालीकि-
रध्वर्युरेवोभयैर्मन्त्रैरनुप्रहरेत्पौरोडाग्निकैश्च याजमानैश्च ' न
याजमानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^३त्रो ह स्माहौपमन्यवो

१ उदञ्चि Sāyaṇa only ; उदञ्चम् U Bu Be G (Ben H D C om. this dvaidham altogether).

२ प्राचीनु० Sāyaṇa.

३ ०तिकर्षेन्न Bu, कर्षेन्न H. S.

यथापि^१ पौरोडाशिका मन्त्रा नाभिवर्तन्त^२ एवमेवापि याज-
माना मन्त्रा नाभिवर्तरन्निति^३ । ॥

I. 29. 12. परिधीनामभ्याधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] प्रस्थान^४
एवेनानभ्याद्ध्यादिति^५ शालीकिः । ॥

I. 29. 15. अथेनान्स्त्रावेणाभिजुहोतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] ५
प्रस्तरं चैव परिधीःश्चाभिजुह्यादिति शालीकिः । ॥

I. 29. 18. सुचोर्विमोक इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः । ॥

I. 30. 2. पत्नीसंयाजेष्वृत्विजां परिक्रमण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥]
सर्व एवोत्तरेण गार्हपत्यं परिक्रामेयुरिति शालीकिः । ॥ १४ ॥ १०

I. 30. 9. पत्नीनां संयाजन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] ध्रौवाज्येन
ध्वानेनैव^६ पत्नीः संयाजयेदिति शालीकिः । ॥

अन्तर्धाय देवानां पत्नीः संयाजयेदिति बौधायनो [॥]
ऽनन्तर्धायैवेति शालीकिः । ॥

पत्नीसंयाजेषु ग्रम्युवाकस्य करण इति ॥ कुर्यादिति ^{१५}
बौधायनो [॥] न कुर्यादिति शालीकिः । ॥

1. 32. 5. ध्रुवाया आप्यायन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभावेव

१ यथा Bu G (sec. m.); यथापि the other MSS.

२ Without नि (cp. xx. 10: 24. 6) all.

३ प्रस्थाने वैना० Bu U (sec. m.) G (sec. m.); ०ने चैवा० Be; समाप्ता-
वेवैना० C D (Sāyaṇa: प्रस्थाने कर्मावसाने समिष्टयजुर्होमानन्तरमित्यर्थः)

४ एव om. Bu G (sec. m.) and Sāyaṇa.

ध्रुवामाष्याययेतामध्वर्युश्च^१ यजमानश्चेत्य^२ध्वर्युरेव ध्रुवामाष्याय्य
समिष्टयजुर्जुङ्गयादिति शालीकिः^३ ॥

[33. 9.

समिष्टयजुषो होम इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^४त्रो ह स्माह
गौतमः स्वाहा वाचीति जुत्वा बर्हिषो धातूनां५ संप्रलुप्य
५ ध्रुवायां५ समज्यानुप्रहत्याभिजुङ्गयात्स्वाहा वाते धाः
स्वाहेति^६ ॥ १५ ॥ पञ्चमः ॥

अथातो ऽग्न्याधेयं व्याख्यास्यामः ॥

[53. 6.

संभारेष्विति ॥ सूत्रं५ राथीतराणाम^७त्रो ह स्माह
बौधायनो नाग्निहतं कुर्वीत घोररूपमिति^८ कुर्वीतैवाग्नि-
१० निहतं^९ न तु मुञ्चकुलायं^{१०} न ह्येतस्यानुख्या विज्ञायत^{११}
इति शालीकिः^{१२} ॥

53. 10.

पात्राणां करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्वक्त-
आसेचनानि कारयेदयतःपुष्कराण्येवमस्य प्राचीनपुष्कराः
सुचः सन्ना भवन्तीत्य^{१३}त्रो ह स्माह शालीकिस्वक्तआसेचनानि
१५ कारयेन्मूलतःपुष्कराण्येवमस्य प्राचीनपुष्कराः^{१४} सुचः सन्ना
भवन्तीति^{१५} विज्ञायते तस्माद्वाचीनाया वनस्यतयः पृथिवीं
क्षियन्तीति^{१६} ॥

१ Thus G (sec. m.) and Sāyaṇa ; °ष्यायेताम० C G (pr. m.) Ben ;
°व्यायेताम० H ; °ष्यायताम० D ; °ष्यायत्य० U Be.

२ रथीत० Bu.

३ विद्यत U (sec. m.)

४ Thus G U D C Be ; प्रतीचीन० Ben Bu H.

५ Thus (क्षियन्तीति) Bu U C D G Ben ; क्षिपन्तीति Be H.

सुचां प्रमाण इति ॥ बाहुमात्राः स्युरिति बौधायनो ॥
अरन्निमात्रा इति शालीकिः ॥ प्रादेशमात्रा इत्यौपमन्यवः ॥

सुचामाकृतिविकार इति ॥ हस्त्योष्ठ्यः^१ स्युरिति बौधा-
यनो ॥ वायसपुच्छा इति शालीकिर्हस्त्यसमुखप्रसेचना^२ इत्यौ-
पमन्यवः ॥

I. 54. 16. अम्बरीषस्य करण इति ॥ उत्तरतो ऽग्न्यगारस्याम्बरीषं
कुर्यादिति बौधायनो ॥ यत्रैवाम्बरीषः स्यात्तद्गच्छेदिति
शालीकिः ॥

I. 55. 12. अग्न्यगारस्य परिक्रम^३ इति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन ॥
उत्तरेणेति शालीकिः ॥

I. 55. 14. रोहिते चर्मणीति ॥ सूत्रं बौधायनस्याप्यरोहितं
स्यादिति^४ शालीकिः ॥

I. 55. 15. ब्रह्मौदनस्य^५ मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवाग्स्यादिति बौधा-
यनस्तूष्णीक^६ इति^६ शालीकिः ॥

ib. ब्रह्मौदनस्य निर्वपण इति ॥ पवित्रवता पात्रेण मन्त्रवन्त-^७
मिति बौधायनो ॥ ऽपवित्रेण तूष्णीकमिति शालीकिः ॥

१ हस्त्योष्ठ्य Ben H C D Bu G; हस्त्योष्ठ्य Be U.

२ Thus Be Bu G (sec. m.) U (sec. m.); ०प्रसेचा H Ben C D G
(pr. m.) U (pr. m.).

३ ०क्रमण G and U (sec. m.).

४ कुर्यादिति C D H Ben U.

५ Here and *infra* the MSS. sometimes ब्रह्मो sometimes ब्रह्मो ।

६ Thus Be only; ०ष्णीकमिति G (sec. m.) Bu; तूष्णीमिति H Ben
U C D G (pr. m.).

- I. 56. 4. ब्रह्मौदनस्य अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति बौधायनो^१
ऽप्सिति शालीकिः^१ ॥
नैवास्मिन्नासिञ्चेन्न निःषिञ्चेदिति बौधायनः^१ काम-
मस्मिन्नासिञ्चेन्न निःषिञ्चेदिति शालीकिर्विस्वाय^२ त^३
५ सूपवन्तमित्यौपमन्यवः^४ ॥
- I. 56. 6. ब्रह्मौदनस्योपस्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ नोप-
स्तृणीतेति शालीकिः^१ ॥
56. 10 ब्रह्मौदनस्योद्वासन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१चैव पयुं-
विशेयुरिति^२ शालीकिः^१ ॥
56. 12. १० ब्रह्मौदनस्योपोहन इति ॥ यज्ञो मोपनमत्विति वा तृष्णी^३
वेति^४ पूर्वः कत्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥
- ib. ब्रह्मौदनस्य प्राशन इति ॥ आर्षेया एव ब्रह्मौदनं प्राश्री-
युरिति बौधायनो^१ य एव केच नियतपाना^२ इति कात्यो^३
ऽत्रो ह स्माहौपमन्यवो महर्त्विज एव ब्रह्मौदनं प्राश्रीयुर^४
१५ ह्येवैते^५ सतानुनघ्नियो भवन्तीति^१ ॥

१ Uncertain; विस्वायतं U H Ben C D G (pr. m.); विस्वाय G (sec. m.); विस्वायतं Bu; विस्वाय सु सुतं Be.

२ Thus Bu G and U (sec. m.); •पविशेरन्निति the other MSS.

३ Uncertain; निपाना H Ben G (sec. m.) C D; निपक Be; निपा-
यना Bu; नियतपाना G (pr. m.) U; this seems to be the reading also
of the vivaraṇa, according to which the meaning is: सहभोजनाः ।

४ •त्रो Ben H G C and U (pr. m.).

५ After •वैते Be ins. प्रथमं, thus also Keś. in a citation of this
passage.

- I. 57. 1. समिधामभ्याधान इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनः सकृत्प्राशिते ऽप्रत्यवमृष्टे समिधो ऽभ्यज्यादध्यादि-
त्यत्रो ह स्माहैपमन्यवो ऽवैवैनाः पार्श्वतः समज्य सादयेत्ते
यदा सर्वं प्राश्नीयुरथैतां पात्रीं निर्णिज्योपस्तीर्य यत्स्याख्या-
माज्यमवशिष्टं स्यात्तत्सकृदभ्युन्नीय तेन समिधो ऽभ्यज्या- ५
दध्यादिति । ॥
- I. 57. 13. गोः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो न कुर्या-
दिति शालीकेरपि बह्वोरपि कुर्वीतानु चैतस्य भवेत्पुण्या
प्रशंसेति कात्यः । ॥
- I. 57. 15. अरण्योः प्रदान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोरत्रो ह स्माहैप- १०
मन्यवो ऽपररात्र एवास्मा अरणी प्रयच्छेदरं ददामीत्येव
वाचं विमृजेदिति । ॥
- I. 59. 1. अग्न्यायतनानां परिलेपन इति ॥ सूत्रमाचार्ययोरत्रो ह
स्माहैपमन्यवो गार्हपत्यायतनमेवैकं परिलिम्पेत्तद्धि विदग्धं
भवतीति । ॥ १५
- I. 59. 2. संभाराणां निवपन इति ॥ सूत्रमाचार्ययोरत्रो ह स्माहै-
पमन्यवो गार्हपत्यायतन एवैनान्सर्वैर्मन्त्रैः परिनिष्ठाप्य त्रेधा
निवपेदिति । ॥ १६ ॥
- I. 62. 9. दध्नस्य हरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ज्ञानुदग्ने
प्रथमं हरेदथ नाभिदग्ने ऽथ ग्रीवदग्ने प्राणांस्तु नातिहरे- २०
दित्याददान एवैता मात्रा अभिसंपादयेत्प्राणांस्त्वेव नाति-
हरेदिति शालीकिः । ॥

62. 18. संभाराणामाक्रमण इति ॥ सूत्रं ग्राहीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायन एवमेवैतेन पुरस्तात्प्रत्यगावृत्तेन^२ दक्षिणेन पूर्वपदे-
नोत्तरतः पार्श्वतः^३ संभाराणामाक्रमयेद्यथाहितस्याग्नेरङ्गारा
अभ्यववर्तेरन्निति^४ ॥

62. 20. अश्वस्य दान इति ॥ अध्वर्यव एतमग्निपदमश्वं^५ दद्यादन्यं
ब्रह्मण इति बौधायन^६ एतं^७ ब्रह्मणे^८ ऽन्यमध्वर्यव^९ इति
ग्राहीकिः^१ ॥

63. 1. इध्मस्य निधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ तूष्णीमेवेधं^२
निदध्यादिति ग्राहीकिः^३ ॥

63. 13. १०. सभ्यावसथ्ययोः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^४ न
कुर्यादिति ग्राहीकिः^५ ॥

ib. सभ्यावसथ्ययोर्विहरण इति ॥ आहवनीयादेवैनौ विहरे-
दिति बौधायनो^६ ग्रामाग्नेरिति ग्राहीकि^७ निर्मग्न्यौ स्याता-
मित्यौपमन्यवो^८ ऽत्रो ह स्माहौपमन्यवौपुत्रः सभायामेव
१५ सभ्यं व्यपदिशेदावसथ आवसथीयं पर्वणि^९ चैनयो ग्राही-
पाकौ अपचित्वा ब्रह्मणे जुहुयादित्ये^{१०} तदपि न कुर्यादित्या-
ञ्जीगविः^१ ॥

१ Thus G (sec. m.) D G ; °दृतेन the other MSS.

२ Found only in Be and U (sec. m.).

३ अश्वं given only by Bu and G (sec. m.).

४ एवं instead of एतं Bu ; the other MSS. are defective, leaving out एतं ब्रह्मणे ।

५ पवणिपवणि U (sec. m.).

- I. 63. 14. रथचक्रस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^१ न कुर्यादिति शालीकिर^२त्रो ह स्माहैापमन्यवो रथमेवैतं संयुक्तं^३ प्राञ्चं प्रवर्तयेत्तमृत्विग्भ्यो दद्यादित्ये^४तर्दापि न कुर्यादित्याञ्जीगविः^५ ॥
- I. 64. 9. तनूनामनुदेश^६ इति ॥ प्रत्यधीत्यानुदिशेदिति^७ बौधायनो^८ यास्ते अग्ने घोरास्तनुवस्ताभिरमुं^९ गच्छेत्येव ब्रूयादिति शालीकिः^{१०} ॥
- I. 64. 11. विराजक्रमेष्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} नर्यं प्रजां मे गोपायेत्येव ब्रूयादिति शालीकिः^{१२} ॥
- I. 65. 2. पूर्णाङ्गत्यै हवन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१३} परिश्रित एव पूर्णाङ्गतिं जुहुयादिति शालीकिः^{१४} ॥ १७ ॥
- I. 65. 3. पूर्णाङ्गतौ तृष्णीमग्निहोत्र इति ॥ सूत्रं राथीतराणाम^{१५}त्रो ह स्माह बौधायनः पूर्णाङ्गतिमेव जुहुयात्त तृष्णीमग्निहोत्रमिति^{१६} तृष्णीमग्निहोत्रमेव जुहुयात्त पूर्णाङ्गतिमिति शालीकिः^{१७} ॥
- I. 66. 3. दशहोतुर्व्याख्यान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यत्र कच हविर्निर्वस्यन्त्यात्सामिधेनीर्वानुवक्ष्यन्व्याचचीतैव तत्र दश-

१ Thus Bu Be G (sec. m.) and Keś.; संप्रयुक्तं U H Ben C D G (pr. m.).

२ Thus Bu Ben H G C D; •देशने the vivaraṇa; •देशेन Be.

३ Thus Bu U (pr. m.); प्रत्याधी• H Ben Be C D U (sec. m.).

४ Thus Be Bu U (sec. m.); पाप्मानं instead of चसुं Ben G C D U (pr. m.) H.

होतारमित्येवैतदाग्न्याधेयिकेषु^१ तन्त्रेषु दृष्टं भवतीति
 गालीकिरस्मिन्नेवैतदाग्नेये ऽष्टाकपाले दृष्टं भवतीत्यौप-
 मन्यवः^१ ॥

I. 66. 4.

तन्त्रकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनः पञ्चदशसामि-
 ५ धेनीकाः स्युर्वार्त्त्रिणावाज्यभागावुच्चैर्देवता इत्यत्रो ह स्माह
 गालीकिः सप्तदशसामिधेनीकाः स्युर्वृधन्वन्तावाज्यभागा-
 वुपाःशुदेवता इत्यत्रो ह स्माहौपमन्यव आग्नेये ऽष्टाकपाले
 वार्त्त्रिणावाज्यभागौ स्यातां वृधन्वन्तावैन्द्राग्नादित्ययो^२ रधि-
 मन्तौ^३ पुष्टिमन्तौ पवमानहविःषु वीतवन्तावन्वारभेद्या-
 १० मिति^३ ॥

याजमानस्य करण इति ॥ अभीनामं^४ याजमानं कुर्या-
 दिति बौधायनः ॥ कुर्याद्यथावकाशं याजमानमिति
 गालीकिः^१ ॥

१ Thus Bu G U (sec. m.); एष्टैवैतद० H; एष्टैतद० Ben U (pr. m.);
 एतेष्टैतद० Be; तेष्टैवैतद० D C.— आग्नाधे० H Ben Be U D G (sec.
 m.); अग्नाधे० Bu G (pr. m.).

२ चोरधिमन्तौ C D U (pr. m.) Ben; चोरविमन्तौ H; चोरपिमन्तौ Be;
 योरतिधिमन्तौ Bu U (sec. m.). I am uncertain whether रधिमन्तौ or
 अतिधिमन्तौ is the right reading.

३ Thus Be Ben H C D G and U (pr. m.); पौवर्वन्ताव० Bu; वृध-
 न्वन्ताव० G and U (sec. m.).

४ अभीनामं Be. The word seems to be absol. to अभिनमति ('to
 change accordingly'). Vivaraṇa: अभिनाममोहिता, correct per-
 haps •मन्मूहिता ।

- I. 66. 6. दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्रः५ गालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनः सर्वा एवैता इष्टीर्दक्षिणावतीः कुर्यात्तिस्रस्त्रिस्र
एकैकस्यां दद्यान्मिथुनावुत्तमायामिति ' ॥
- I. 66. 9. तन्त्रसमास इति ॥ नास्ति तन्त्रसमास आचार्ययोरत्रो ह
स्माहैपमन्यव आग्नेयो ऽष्टाकपालो ऽग्नये पवमानाय तत्रथमं ५
तन्त्रः स्यादग्नेये पावकायाग्नेये शुचये तद्वितीयमथैन्द्राग्न-
श्चादित्यश्च^१ चरुन्तं^१ परीयातामिति ' ॥
- I. 67. 15. दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्रः५ गालीकेरस्थानं बौधा-
यनस्यात्रो ह स्माहैपमन्यवः सर्वा एवैता इष्टीर्दक्षिणावतीः
कुर्याच्चतस्रश्चतस्र एकैकस्यां दद्यान्मिथुनावुत्तमायामिति ' ॥ १०
अनन्वारब्धदर्शपूर्णमासस्य प्रायश्चित्तकरण इति ॥ कुर्या-
दिति बौधायनो " न कुर्यादिति गालीकिः ' ॥
- I. 67. 18. अन्वारभ्येष्टामिति ॥ चतुर्होतारः सारस्वतौ होमावन्वार-
भ्येष्टमित्येतदुपवसथे कुर्यादथेतरदिश्यहनि कुर्यादिति बौधा-
यनश्चतुर्होतारः सारस्वतौ होमावित्येतदुपवसथे कुर्यादथे- १५
तरदिश्यहनि कुर्यादिति गालीकिश्चतुर्होतारमेवोपवसथे
कुर्यादथेतरदिश्यहनि कुर्यादित्यौपमन्यवः " सर्वमेवैतदिश्य-
हनि कुर्यादित्यौपमन्यवीपुत्रः ' ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

१ Emended ; ऽचादित्यश्चरुन्तं परीयातामिति U (sec. m.); ऽचादित्यश्च-
चरुन्तचपरियादिति G (sec. m.); ऽचादित्यश्चतुरन्तं परीयादिति Bu;
०चादित्यश्च (or च) संत (or च) परीयातामिति (or परियादिति) the other
MSS.

- I. 69. 1. अथातः पुनराधेयं^१ व्याख्यास्यामः ॥
69. 16. सर्पराज्ञीष्विति ॥ सूत्रं^२ शालीकेर^३त्रो ह स्माह बौधा-
यनः सर्पराज्ञिया ष्वग्निर्गार्हपत्यमादधातीति तं^४ षड्भिरा-
धाय सप्तम्योपतिष्ठेतेति^५ ॥
- I. 70. 1. ५ पूर्णाङ्गत्यै^६ करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^७ न
कुर्यादिति शालीकिः^८ ॥
- I. 70. 3. तन्त्रकरण इति ॥ सूत्रं^२ शालीकेर^३त्रो ह स्माह बौधा-
यन उभयानि तन्त्राणि कारयेत्पौनराधेयिकानि चाग्न्या-
धेयिकानि चाग्निमष्टाकपालं^९ निर्वपेत्तस्यासमुदिते ऽग्न्याधेय-
१० दक्षिणा^१ दद्यादथाग्नेयं पञ्चकपालं^१ तस्यासमुदिते पुनरा-
धेयदक्षिणा^२ दद्यादथैन्द्राग्रं चादित्यं^३ च^४ चरुमथाम्निवा^५ इणं^६
पारे^७ द्वादशाहस्य तन्त्रं^८ इति^९ ॥
70. 17. विभक्तीनां धान इति ॥ सूत्रं^२ शालीकेर^३त्रो ह स्माह
बौधायनः सर्वा^४सर्वामृचमुक्त्वा^५ यजेतेत्याग्नेयीर्द्वाचरा^६ विभ-
१५ क्तीर्दधादित्यौपमन्यवः^७ ॥

१ पुनराधानं Bu.

२ ऽक्षिणां Bu D C.

३ ऽक्षिणां Bu U Ben D C.

४ Emended; च is missing both times in B G (sec. m.), the second च is missing in Be D C Ben H U G (pr. m.).

५ परे H Bu Ben D C U G (pr. m.); पारे Be G (sec. m.).

६ इति is missing in all the MSS., which read तन्त्रो; the vivaraṇa runs: द्वादशाहे गते तनुहवौ^७षीति ।

७ Thus Bu G (sec. m.); सर्वामृचमु^८ the other MSS.

८ Thus Be only; ऽग्नेयीर्द्वाच^९ the other MSS.

- I. 70. 12. पुरोडाशस्य परिहोम इति ॥ देवतं परिजुहुयादिति
बौधायनः ॥ स्विष्टकृत्कमिति शालीकिः १ ॥
- I. 70. 14. स्विष्टकृतो निर्वचन इति ॥ स्वे स्थाने निर्ब्रूयादिति
बौधायनः ॥ स्वे स्थाने निरुच्य कामं तत ऊर्ध्वं निर्ब्रूयादिति
शालीकिरत्रो ह स्माहौपमन्यवः पञ्चैतानि स्विष्टकृतस्थानानि ५
भवन्तीति १ तेषु २ सर्वेषु निर्ब्रूयादिति १ ॥
- I. 71. 17. अथापाहताग्नेर्नष्टारणीकस्य चेति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो
ह स्माह बौधायनः कामं नष्टेषु वापहतेषु वाग्निषु नाद्रिये-
ताग्न्याधेयमाधानप्रभृति यजमान एवाग्नयो भवन्ति १ तस्य
प्राणो गार्हपत्यो ऽपानो ऽन्वाहार्यपचनो व्यान आहवनीयः १ २०
कामसुपावरोह्य जुहुयादिति १ ॥
- I. 72. 3. अग्नीनां विहरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याधानप्रभृत्येवैते
ऽजसाः स्युरिति शालीकिः १ ॥
- I. 72. 17. पात्राणां सादन इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनः कूर्चं वा तण्डुलं वा पात्राणि सादयेदपसव्यं २ दारुणां २ १५
दारुं संलीयमानं २ भवतीति १ ॥

१ G. om. इति ।

२ ज्येष्ठः (meaning?) ins. Bu.

३ Uncertain reading. Bu reads as given in the text; •सव्यं
दारुणा दारु सञ्चौयं G (sec. m.); •सव्यं दारुणा दारु (sec. m. दारुणा)
सञ्चौयं U; •सव्यां दारुणा दारुसञ्चौयं Ben H; •सव्या दारुणा दारुणा
सञ्चौयं Be; •पसव्या दारुणा दारुसञ्चौयं D C; •पसव्यां दारुणा दारु सञ्चौयं
G (pr. m.).

द्वयोर्द्वैम इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यदि पूर्वा^१
 भेषं नीयादुत्तरया^२ प्रायश्चित्तं कुर्वीताथ यद्युत्तरा^३ भेषं
 नीयादुभयं^४ भेषकृतः^५ स्यादन्यथा प्रायश्चित्तं कुर्वीतेत्य^६चो ह
 स्माह शालीकिर्यतरा कतरा चिद् भेषं नीयादुभयं^७ भेषकृतः^८

५ स्यादन्यथैव ततः प्रायश्चित्तं कुर्वीतेति^९ ॥ १६ ॥

73. 10. अभिज्वलन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१०} गार्हपत्यादङ्गारे-
 णाभिज्वालय त्रिः पर्यग्नि कुर्यादिति शालीकिः^{११} ॥

73. 13. वर्त्म कुर्वन्नुदगद्वासयतीति ॥ सूत्रः^{१२} शालीकेर^{१३}चो ह
 स्माह बौधायनस्तत्रैव^{१४} त्रिः प्रतिष्ठापयन्निवोद्वासयत्येत्तय इमे
 ३० लोका^{१५} एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठतीति^{१६} ॥

73. 18. उन्नयन इति ॥ पूर्णान्वानूचो वेति^{१७} पूर्वः कस्यो बौधा-
 यनस्योत्तरः शालीकेः^{१८} ॥

१ पूर्वा G (sec. m.); पूर्वी Be; पर्वथा H Ben U C D; पूर्वथा Bu.

२ Emended; नेयादु० H Ben U D C; न्येयादु० Be G (sec. m.).

३ ंतरा Be G (sec. m.); ंतरया H Ben U C D G (pr. m.);

०तरस्या Bu.

४ नेयादु० H Ben Bu U C D G (pr. m.); न्येयादु० Be G (sec. m.).

— Thus G (sec. m.); ०दुभयत्र Bu; ०दुभयत्रै Be; ०दुभये the other MSS.

५ चोर (धोर, घेरि) कृतं Ben H U G (pr. m.) C D.

६ नेयादु० Bu U C D G (pr. m.); नेयदु० Ben H; न्येयादु० G (sec. m.) Be. — ०दुभय (instead of ०दुभयं) H Ben U D C.

७ Thus Bu Be; तत्रतत्रैव Ben G U D C; तत्रतत्र H.

८ Thus (and cp. XX. 22) Bu G and U (sec. m.); ०ष्ठानौति H Ben C Be, G and U (pr. m.); ०ष्ठानौति D.

- I. 73. 20. संमर्श^१ इति ॥ स ह स्नाह बौधायन उभयः संमृशेद्यच्च
 स्यात्साः सुगतं चेति^२ सुगतमेवेति शालीकिः^३ ॥
- I. 74. 4. अथ जघनेन गार्हपत्यमुपसादयतीति ॥ सूत्रं बौधायन-
 स्थिणातिहायेति^४ शालीकिः^५ ॥
- I. 74. 20. हवन इति ॥ स्वयं यवेत्य जुहुयादिति बौधायनो^६
 यद्यस्य पुत्रो वान्तेवासी वालंकर्मीणः^७ स्यात्स दक्षिणत
 आसीनो जुहुयादिति शालीकिः^८ ॥
- ib. आहुत्योर्हाम इति ॥ पूर्वापरे जुहुयादिति बौधायनः^९
 प्रष्टी^{१०} इति शालीकिः^{११} ॥
- I. 75. 8. द्विरुपमृज्य द्विर्निमृजेदिति बौधायनः^{१२} सकृदुपमृज्य १०
 द्विर्निमृजेदिति शालीकिः^{१३} ॥
- I. 76. 2. द्विरङ्गुल्या प्राशोदङ् पर्यावृत्य प्राचीनदण्डया सुचा
 भक्षयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्त्रोदीचीनदण्डया भक्षयेदिति
 शालीकिः^{१४} ॥

१ Thus Bu Be and the vivaraṇa; संमर्शन H Ben G U D C.

२ Thus (and cp. XX. 8: 21, 4) Bn G and U (sec. m.)
 •तिहायेति Be; •भिहायेति Ben G (pr. m.); •भिषार्थति H U (pr. m)
 D C corrupt.

३ Thus G U (sec. m.); वालंकर्मीणः Ben; वालंकर्मिणः H; वालंकर्मणः
 Bu; वालंक्षर्माण Be; cp. XX. 2: 6, 12.

४ Thus G (sec. m.) and the vivaraṇa; प्राची H Ben Be U D C;
 प्राचीही Bu; cp. XX. 13: 29, 11.

6. 9-13. निर्णिज्य सुचं निष्टप्याङ्गिः पूरयित्वोदगुद्दिशतीति^१
जघनेन गार्हपत्यमपो निनयतीदमहमग्नौ वैश्वानरे ऽमृतं
जुहोमि स्वाहेत्यक्षित्यामक्षिताङ्गतिमिति वेति ॥ पूर्वः कल्पो
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥
76. 18. ५ आग्निपावमानीभिरुपस्थान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
संवत्सरं यथोपस्थितमाहवनीयमुपस्थाय तत आग्निपावमानी-
भिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठेताथ गायत्रीभिरथ द्विपदाभिरथ श्वो
भूते यथायथमित्ये^१त्रो ह स्माह शालीकिर्यत्पाक् चोर्ध्वं चाग्नि-
पावमानीभ्यस्तेन संवत्सरं यथोपस्थितमाहवनीयमुपस्थाय तत
१० आग्निपावमानीभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठेताथ गायत्रीभिरथ द्विप-
दाभिरथ श्वो भूते यथायथमित्ये^१वमौपमन्यवो^२ न चास्यात
ऊर्ध्वमाग्निपावमान्य आहवनीयमागच्छेयुर्न गार्हपत्यं^३
स्वाध्यायार्था एवास्यात ऊर्ध्वं^४ स्युरिति^५ ॥ व्याहृतीभिरुप-
स्थाय भर्तुं वः^६ शक्येयं अद्वा मे मा विगादित्येव ब्रूया-
१५ दित्याञ्जीगविः^१ ॥
- [79. 4. आग्निःश्विति^५ ॥ स ह स्माह बौधायन आत्मने प्रथम-

१ उदगुद्दिशतीति found only in Bu and G (sec. m.). Be and U (sec. m.) have instead बहिर्. About the constitution of the text of this dvaidham and its meaning I am uncertain.

२ All the MSS. exc. G (sec. m.) om. एवम् ।

३ All the MSS. ins. शालीकिर, which in G is effaced.

४ Effaced in G.

५ चाग्नीश्विति MSS.

माशासीताथ जातेभ्यो ऽथ तन्त्व इत्य॑त्रो ह स्माह शाली-
किर्जातेभ्यः प्रथममाशासीताथात्मने ऽथ तन्त्व इत्य॑त्रो ह
स्माहैपमन्यवो ऽजातेष्वेवात्मने१ च तन्त्वे चेति ॥ काममपि
साथंप्रातराशासीतेत्यौपमन्यवीपुत्रः । ॥ २० ॥

I. 79. 10. पिण्डपितृयज्ञस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायन
आदित एव प्राचीनावीतं कुर्वीत । स प्राचीनावीत्येव
स्यादाङ्गतीनाः होमादाङ्गतीर्होयन्यज्ञोपवीतं कुर्वीत । स
यज्ञोपवीत्येव स्यादा सकृदाच्छिन्नस्य स्तरणात्सकृदाच्छिन्नः
स्तरिष्यन्प्राचीनावीतं१ कुर्वीत । स प्राचीनावीत्येव स्यादा
प्राजापत्यायै । यज्ञोपवीत्येव प्राजापत्ययर्चा गार्हपत्यमुप- १०
तिष्ठेतेत्य॑त्रो ह स्माह शालीकिरादित एव प्राचीनावीतं
कुर्वीत । स प्राचीनावीत्येव स्यादा प्राजापत्यायै । यज्ञोपवीत्येव
प्राजापत्ययर्चादङ्गेयादिति१ । ॥

द्वष्णीः४ सकृदुत्पूय सकृत्प्रोक्ष्य सकृद्भुविष्कृद्रूपं कुर्या-
दिति बौधायनः ॥ सकृदेवैनान्मुफलीकृताङ्कत्वा पवित्रवत्याः १५
स्यान्त्यामोष स्यान्नीपाकः अपथित्वाभिघार्योदञ्चमुद्रामये-
दिति शालीकिः । ॥

१ The avagraha given only by G (sec. m.); to the reading
जातेषु the vivaraṇa also seems to point.

१ खरौष० H Be.

१ Thus G (sec. m.); °र्चादियादिति Ben H C D G and U (sec.
m.); °चादङ्गेयादिति Bu; °चादङ्गेयादिति Be U (pr. m.).

४ Effaced in G.

- I. 80. 5. आहुतीनाः होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ नात्र मध्यमामाहुतिं जुहुयान्मेक्षणमेव तृतीयः स्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 80. 9. सकृदाच्छिन्नस्य स्तरण इति ॥ उपनिष्कस्याग्यगाराद्दक्षिणे पूर्वः स्वान्तरदेशे सकृदाच्छिन्नः स्तृणीयाद्दक्षिणतश्चोल्मुकमुपनिदध्यादिति बौधायनो ॥ उत्तरेवैतां दिग्गमिति शालीकिर्न चात्रोल्मुकमुपनिदध्यादिति ^१ ॥
- I. 80. 11. पिण्डानां दान इति ॥ सूत्रः शालीकेरत्रो ह स्माह बौधायनः परस्तादेवासुतो ऽर्वाचो ऽपसलैः पिण्डान्दद्यादिति ^१ ॥
- I. 80. 20. आञ्जनाभ्यञ्जने मनसो निऋव इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ^१ ॥^२
- I. 81. 18. पिण्डानामनुप्रहरण इति ॥ सूत्रः शालीकेरत्रो ह स्माह बौधायनो ऽत्रैवैते पिण्डाः परिशयीरनुच्छिष्टा ह्येते भवन्ति पितृभिर्भक्ष्यता इति ^१ ॥
- अतिशिष्टस्य प्राशन इति ॥ स्वयं यजमानः प्राश्नीयादिति बौधायनः ॥ पुत्राय वान्तेवासिने वा दद्यादिति

१ पिचंद्या० MSS. exc. G (sec. m.).

२ निऋवन G.

३ No vikalpa is found in the text proper of Baudh.

४ Thus H Ben C D G (pr. m.); भक्ष्यता इति Be; भक्ष्यतस्येति G (sec. m.), भक्ष्यतस्येति Bu.

शालीकिः " पत्नीं प्राशयेत्प्रजास्यैषा^१ भवतीत्यौपमन्यवो "
 ऽङ्गुल्या यावन्मात्रमवप्रायायेतरदग्नावनुप्रहरेदित्यौपमन्यवी-
 पुत्रो " भस्मोत्कर उद्वास्य संप्रच्छादयेदित्याञ्जीगविर^२पो^३
 ऽभ्यवहरेदिति मौद्गल्यः^४ ॥ २१ ॥

I. 82. 4. आग्रयणस्य तन्त्रसमाप्त इति ॥ नास्ति तन्त्रसमाप्त^५
 आचार्ययोर^६त्रो ह स्माहौपमन्यवः सौम्यं^७ निरुप्यायेतराणि
 हवींषि निर्वपेदेवमस्य चरुमुखानि^८ हवींषि भवन्तीत्य^९त्रो ह
 स्माहौपमन्यवीपुत्रो ऽतिपातादावापिक एव सौम्यः स्यादन्तरेण
 वैश्वदेवं चैककपालं च निर्वपेदित्य^{१०}त्रो ह स्माहाञ्जीगविस्ती-
 ष्णेतानि^{११} हवींषि भवन्ति^{१२} त्रय इमे लोका^{१३} एष्वेव लोकेषु^{१४}
 प्रतितिष्ठति^{१५} श्यामाकेनैवास्य प्रस्तरेषैतदाप्तं भवतीति^{१६} ॥

I. 82 6. अज्यानीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " पुरस्ता-
 त्स्विष्टकृतो ऽज्यानीरुपजुडयादिति शालीकिः^१ ॥

ib. आग्रयणहविषां अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति
 बौधायनो " ऽप्सिति शालीकिः^१ ॥

१ Thus Ben Be G U D C; प्राजास्यैषा Bu; प्रजास्यैष H.

२ सं (before प्रच्छाद०) om. H Ben D C U G (pr. m.).

३ इति ins. G and U (sec. m.); but ep. XX. 18: 40. 4.

४ चरुं ins. H Ben U C D G (pr. m.).

५ •मुखानि Bu D G (sec. m.).

६ Thus (निर्वपेद्) Ben H Be U D C; चापयेद् Bu; effaced in G.

७ Thus without एव, U C D Ben D G (pr. m.) and Keś.; चोष्णै-
 तानि Be Bu G (sec. m.).

आग्रयण एककपालस्य^१ करण^१ इति ॥ कुर्यादिति
बौधायनो^{११} न कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥

तन्त्रकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनः पञ्चदश-
सामिधेनीकाः स्युर्वार्त्रेण्णावाज्यभागवुच्चैर्देवताः^१ कुर्याद्याज-
५ मानमित्य^{११}त्रो^१ ह स्माह शालीकिः सप्तदशसामिधेनीकाः
स्युर्वृधन्वन्तावाज्यभागवुपा०ऽऽदेवताः^१ कुर्याद्याजमानमिति^{११}
॥ २२ ॥ सप्तमः ॥

१३, २०. विपरिधान^२ इति ॥ स ह स्माह बौधायन आहवनीये-
नैकेन विपरिधाय^२ प्रव्रजेत्^१प्रोष्य पुनरागम्य^४ सर्वैर्मन्त्रैराहव-
१० नीयं प्रत्युपतिष्ठेतेत्य^{११}त्रो^१ ह स्माह शालीकिर्यथोपपन्नमेवाग्नि-
भिर्विपरिधाय^२ प्रव्रजेत्^१प्रोष्य पुनरागम्य^४ सर्वैर्मन्त्रैरेकैकं
प्रत्युपतिष्ठेतेति^१ ॥

अनुपस्थाय प्रव्रजितस्येति ॥ यत्र सरेत्परोचं तत एनं
नित्येनोपतिष्ठेतेति बौधायनो^{११} न^६ चैतमरेत्प्रोष्य^६ पुनरागम्य^०
१५ नित्येनैवेति शालीकिः^१ ॥

१ कपालकरण H Ben U D C G (pr. m.).

२ Thus U Be G (sec. m.); the other MSS. या (or य)जमान इति ।

३ •परिदान and •परिदाय D C.

४ •गत्य Bu Ben H U G D C; •चम्य Be.

५ •गम्य Bu and the vivaraṇa; •चम्य Be; •गत्य Ben H G U C; D defective.

६ न चैतम० Be Bu G and U (sec. m.); न चैत्स० D C.

७ •गत्य U H Ben G D C.

- I. 84. 9. प्रवसथाङ्गताविति^१ ॥ स ह स्माह बौधायनो यदि कृतं प्रायश्चित्तं स्यान्नाद्रियेत तत्र होतुमथ यद्यकृतं स्यात्तत्रैनां^२ जुहुयादित्यत्रो ह स्माह शालीकिर्यं प्रत्याम्नातप्रायश्चित्ता भेषाः^३ स्युस्तान्तेव तत्र प्रायश्चित्तानि स्युरथ ये ऽप्रत्याम्नात- प्रायश्चित्ता भेषाः^३ स्युर्नैवैनामाद्रियेतेत्यत्रो^४ ह स्माहौपमन्यवो यदि चैव कृतं प्रायश्चित्तं स्याद्यदि चाकृतं जुहुयादेव तत्र प्रवसथाङ्गतामिति^१ ॥
- I. 84. 15. विराजक्रमेष्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥
- I. 85. 6. अप्रामाचमन इति ॥ द्विर्मन्त्रेणाप आचामेत्सकृत्तूष्णी- १० मिति बौधायनः^{११} सकृन्मन्त्रेणाप आचामेद्विसूष्णीमिति शालीकिः^१ ॥
- I. 85. 8. साचीकरण इति^५ ॥ स ह स्माह बौधायनः सर्वा एवैता देवताः साचिणीः कुर्वीताग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै देवानां व्रतपतिरित्येतदेव^६ नातिमन्येतेति^६ शालीकिः^१ ॥ १५

१ Thus emended ; प्रवसथाङ्गता (तौ)ष्विति D C Ben H U (pr. m.) ; प्रवसादाङ्गताविति U (sec. m.) ; प्रवसदाङ्गताविति G (sec. m.) ; प्रवसतो-ङ्गताविति Bu.

२ चैता MSS.

३ भेषा MSS.

४ Thus C H Ben G U (pr. m.) D (sec. m.) ; नैवैनाना० Be ; नैमेनामा Bu D (pr. m.) ; नैवैनानामा० U (sec. m.).

५ साची० Bu H and the vivaraṇa (one copy) ; साचि० Ben Be C D G U and the vivaraṇa (another copy).

६ Thus Bu Ben U G D C ; •देवानातीममन्येतेति H ; •देवानामि० Be.

I. 85. 17;
86. 5.

कपाले नष्टे भिन्ने वेति ॥ सूत्रमाचार्ययो^१त्रो ह
स्माहौपमन्यवो मनो ज्योतिर्जुषतां त्रयस्त्रिंशत्तन्तव इत्येते
सुवाहुती हुत्वाथान्यदपिसृजेद्दूर्मा देवाः अथेत्विति ^१ स एष
मन्त्रो भवति सं त्वा सिञ्चामि यजुषेति ^१ पयो वाज्यं
५ वासिक्तमेतेनैव मन्त्रेण सः सिञ्चेदिति ^१ ॥

I. 87. 3.

आज्यग्रहाणां ग्रहण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
ऽध्वर्युरेवोभयैर्मन्त्रैर्गृहीयात्पौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च ^१ याज-
मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यत्रो ह स्माह शालीकिरध्वर्यु-
रेवोभयैर्मन्त्रैर्गृहीयात्पौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च ^१ न याज-
१० मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यत्रो ह स्माहौपमन्यवो यथापि
पौरोडाशिका मन्त्रा नाभिवर्तन्त^१ एवमेवापि याजमाना
मन्त्रा नाभिवर्तेरन्निति ^१ ॥

87. 14.

परिधीनां परिधान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
ऽध्वर्युरेवोभयैर्मन्त्रैः परिदध्यात्पौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च ^१
१५ याजमानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यत्रो ह स्माह शालीकिरध्वर्यु-
रेवोभयैर्मन्त्रैः परिदध्यात्पौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च न याज-
मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यत्रो ह स्माहौपमन्यवो यथापि
पौरोडाशिका मन्त्रा नाभिवर्तन्त^१ एवमेवापि याजमाना
मन्त्रा नाभिवर्तेरन्निति ^१ ॥

I. 88. 2. १०

समिधोरभ्याधीयमानयोर्जपतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१
सर्व एवैषो ऽग्नियोजनो मन्त्रः स्यादिति शालीकिः ^१ ॥ २३ ॥

I. 88. 8. अथ भूर्भुवः सुवरित्यग्निहोत्रमेताभिर्याहतीभिरुपसादये-
दिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूत्रं गालीकेर^१त्रो
ह स्माह बौधायनो यस्यां रात्र्यामादित उपसादयेत्संवत्सरे
पर्यवेते तस्यामुपसाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य^१त्रो ह स्माहौ-
पमन्यवो ऽभ्यारूढः खल्वस्यैव^१ संवत्सरो भवति^१ यस्यां
रात्र्यामादित उपसादयेत्संवत्सरे पर्यवेते या ततः पूर्वा रात्रिः
स्यात्तस्यामुपसाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेति^१ ॥

I. 88. 11. दर्शपूर्णमासावात्सलभमान एताभिर्याहतीभिर्हवींष्यासाद-
येदिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूत्रं गालीके-
र^१त्रो ह स्माह बौधायनो यस्यां पौर्णमास्यामादित आसा- १०
दयेत्संवत्सरे पर्यवेते तस्यामासाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य^१त्रो
ह स्माहौपमन्यवो ऽभ्यारूढः खल्वस्यैव^१ संवत्सरो भवति^१
यस्यां पौर्णमास्यामादित आसादयेत्संवत्सरे पर्यवेते या
ततः पूर्वा पौर्णमासी स्यात्तस्यामासाद्य न तत ऊर्ध्व-
माद्रियेतेति^१ ॥ १५

I. 88. 15. चातुर्मास्यान्वात्सलभमान एताभिर्याहतीभिर्हवींष्यासादये-
दिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूत्रं गालीकेर^१त्रो
ह स्माह बौधायनो यस्यां पौर्णमास्यां वैश्वदेवहवींष्यासादये-

१ एवं (एव) instead of एव Be G U C D Bu ; the passage is missing in H Ben.

२ एव Be H Ben U ; एवं Bu D G C.

त्संवत्सरे^१ पर्यवेते तस्यां^१ वैश्वदेवहवीऽध्यासाद्य^१ न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य^१त्रो ह स्नाहौपमन्यवो ऽभ्यारूढः खल्वस्यैव^१ संवत्सरो भवति । यस्यां पौर्णमास्यां वैश्वदेवहवीऽध्यासादयेत्संवत्सरे पर्यवेते या ततः पूर्वा पौर्णमासी स्यात्तस्याऽऽ शुना-
५ सौरौयहवीऽध्यासाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेति^१ ।

88. 21. व्याहृतीनां धान इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
ग्रालीकेः^१ ॥

90. 15. प्राग्ग्रीचे ऽवदीयमाने जपतीति ॥ सूत्रं^२ मैत्रेयस्याथा-
चार्ययोः^३ प्राग्ग्रीचे ऽवदीयमाने जपत्यग्निर्मा दुरिष्टात्पातु

१० सविताघ्नऽसादिति^१ ॥

90. 17. यजमानभागे यो मे ऽन्ति दूरे ऽरातीयति तस्मैतेन
जेषमिति ॥ सर्व एवैष स्त्रिष्टकदनुमन्त्रणो मन्त्रः स्यादि-
त्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 92. 6. वेदे यजमानं वाचयतीति ॥ सूत्रऽऽ ग्रालीकेर^१त्रो ह
१५ स्नाह बौधायनो वेदे यजमानं वाचयति वेदो ऽसि वित्ति-

१ In G this passage has been changed in the following way :
•सादयेदिति स संवत्सरे पर्यवेते तस्यां शुनासौरौयहवीऽध्यासाद्य ; in U it runs :
•सादयेत्संवत्सरे पर्यवेते तस्यां पौर्णमास्यां शुनासौरौयहवीऽध्यासाद्य ; possibly G
and U are right in reading (1. 1) शुनासौरौय० instead of वैश्वदेव० ।

२ एवं Ben G.

३ Thus Bu G (sec. m.) ; सूत्रमात्रेयस्याद्य० the other MSS.

रमि विदेयेति ^१ यद्यद्वाहव्यस्याभिधायेत्तस्य^१ नाम गृह्णीया-
त्तदेवास्य सर्वं वृङ्क्त इति ^१ ॥

अथ यदि यजमानः सुरापो वा भवति प्रवसति वेति ॥
स ह स्माह बौधायनः प्रवसतः प्रस्तरेणैवास्य सह यजमान-
भागमनुप्रहरेद्भुवायै वाज्येन पर्युपस्तीर्य जुह्वामवधाय जुह्व- ५
यात्प्रस्तरभृद्यं^२ यजमानभागो गच्छतीत्य^३त्रो^२ ह स्माह
शालीकिरादित एव न सुरापेण सःसृज्येताथ चेत्सःसृज्येत
मन्त्रानु हैनं वाचयेत्किमु भवान्न^४ भवयेदिति^५ ॥ भवयेच्चैव
भवानित्यौपमन्यवः ^१ ॥

I. 93. 7. आदित्यस्योपस्थान इति ॥ उपनिष्क्रम्याग्यगारादादित्य- १०
मुपतिष्ठेतेति बौधायनो [॥] ऽत्रैव तिष्ठन्निति शालीकिः ^१ ॥

पौर्णमास्यामुपवेषस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो [॥]
न कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥

I. 94. 9. व्रतविमर्ग इति ॥ मन्त्रेणाप आचम्य मन्त्रेण व्रतं विसृजे-
तेति^६ बौधायनस्त^७ष्णीमप आचम्य मन्त्रेण व्रतं विसृजेतेति १५
शालीकिरु^८पवेषेण चरित्वा व्रतं विसृजेतेत्यौपमन्यवः ^१ ॥

१ यद् twice in Bu G (sec. m.), once in the other MSS.

२ भृद्यं U Bu G (sec. m.); भागं Ben H C D G (pr. m.); Be uncertain.

३ नृगच्छतीं G (sec. m.).

४ भवान्नभव• Bu, भवान्नभव• Be.

५ Here and *infra* only Be has the medium, the other MSS. have the active.

94. 12. यज्ञस्य पुनरालम्भं जपतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्यैहवनीय-
मेवैतेन यजुषोपतिष्ठेतेति शालीकिः ^१ ॥ २४ ॥ अष्टमः ॥

107. 1. अथातः पशुबन्धं व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्नाह बौधायनः सोपवसथा दृष्टिपशुबन्धा इति ^१

५ सोपवसथा^१ वा^१ सद्योयज्ञा^१ वेति^१ शालीकिः ^१ ॥

दृष्टिकरण इति ॥ पशौपशावेवाग्नेयेनाष्टाकपालेन यजे-
तेति बौधायनो ^१ बभ्रुकृष्णं चैवैतदजवशायां^२ च दृष्टं
भवतीति शालीकिः ^१ ॥

स्फ्यो यूपो भवतीति ॥ स्फ्यप्रकार^३ एवायं चषालवान्यूपो
१० भवतीति बौधायनो^४ ॥ स्फ्य^५ एवायमग्न्यगारिको चषालो
यूपः स्यादिति शालीकिः ^१ ॥

विशाखो यूपो भवतीति ॥ ऊर्ध्वं^६ रशनाकालाद्दे^६ शाखे
चतुरश्रे चतुरश्रचषाले^६ स्यातामथेतरो ऽष्टाश्रिर्धूपः स्यादिति

१ Thus G (sec. m.) and Bu (the last MS. reading, however, °यज्ञो); सोपवसथासद्योयज्ञाश्चेति Ben U D C; सोपवसथाद्योवासद्योयज्ञाश्चेति H; सोपवसथीः सद्योयज्ञाश्चेति Be; cp. Rudradatta on Āp. VII. 6. 3.

२ °दजवशा° Bu G (pr. m.); °दजावशा° Ben U C D G (sec. m.); °दप्रवशा° Be; °दंडावशा° H.

३ स्फ्यकार G D, स्फ्यकार C.

४ Thus Be (without, however, the avagraha); °धायन (or नः) स्फ्य the other MSS.

५ °कालाद्दे MSS.

६ Thus Be; चतुरश्रेचषाले H; चतुरश्रे (चे)चषाले the other MSS.

बौधायनः " शाखैवेयमचषाला स्यादथेतरो ऽष्टाश्रियूपः
स्यादिति शालीकिः ' ॥

I. 107. 6. सक्तुकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " व्रीहीणामपि
कुर्यादिति शालीकिः ' ॥

I. 107. 8. षड्भुतोर्हाम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपवसथ एव षड्भुतारं
जुहुयादिति शालीकिः ' ॥

I. 107. 10. यूपाङ्गत्यै हवन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायन आज्यं चारणी चादाय यूपस्थान्तिके ऽग्निं मथित्वा
यूपाङ्गतिं जुहुयादिति ' ॥

I. 108. 4. आत्रस्यनस्याभिहोम इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह १०
बौधायन एवमेव जुह्वामन्तर्धाय हिरण्यमभियुहुयाद्धनस्यते
शतवल्गो विरोह स्वाहेति ' सहस्रवल्गो वि वयं रुहे-
मेत्यात्मानं प्रत्यभिमृश्रीताथोदकं^१ स्पृशेदिति ' ॥

I. 108. 12. यूपस्थावाहन इति ॥ यः प्राङ् वोदङ् वा पद्येत तमावा-
हयेदिति बौधायनो " यां^२ कां^२ चिद्दिग्मभि पद्येताव्यापन्न- १५
श्वेस्थादावाहयेदेवेति शालीकिः ' ॥

I. 108. 13. वेद्यै करण इति ॥ सूत्रमौपमन्यवीपुत्रस्यात्रो ह स्माह
बौधायनो रथसंमिता स्याद्रथाक्षेण पश्चान्तिरश्वौ रथेषया

१ Thus (and cp. Vol. I, p. 108, 7, medium!) Bu G (sec. m.);

• नशतौ • Be; • नशेदि • the other MSS.

२ यांकांचिद्दिग्म • G (sec. m.).

प्राची रथयुगेन^१ पुरस्तात्तिरश्च्युत्तरयुगेनोत्तरनाभिरिति^२ ॥
चक्षुर्निमिता वा स्यात्सर्वतो वा दशपदा विराट्संपन्नेति^३
शालीकिः^४ ॥ २५ ॥

109. 3.

चात्वालस्य परिलेखन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह
५ स्नाह बौधायन एवमेव परिलिखत्वाद्यतः^२ पुरस्ताच्चोत्तरत-
श्चालिखेदिति । ॥

लोकाग्नीनां हरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह
स्नाह बौधायन उत्तरवेद्यामाग्नीध्रमुपवेश्य^२ ततो लोकाग्नी-
न्हरेदित्युद्देशादेव लोकाग्नीन्हरेदित्यौपमन्यवः^३ ॥

110. 1. १०.

उत्तरवेद्यै परिमाण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्नाह
बौधायनो रथसंमितायामेव धौरेयग्रन्थया परिमित^२
नात्र मध्यमा वेदिर्भवतीति^३ ॥

110. 4;
1. 7. 13.

आख्यातं यूपवटस्य परिलेखनम् ॥

१ •युगेण Bu.

२ उत्तरयुगेण all the MSS. (exc. U sec. m.) and the vivaraṇa.

३ Thus G; विराट्संमितेति U (sec. m.); विराट्संपन्नेति H Ben D Be CU (pr. m.); विराट्सन्नैति Bu.

४ Thus Be DC; •लिखत्वाद्यतः H; •लिखवाद्यतः Ben; •लिखेवावाद्यतः Bu; •लिखेत्वाद्यतः G (sec. m.) U.

५ Thus Bu and a bhāṣya in the Bombay MS. class I B 5; •ध्रमु-
पविश्य-Be; •ध्र उपविश्य Ben HUDC; •ध्रं उपविश्य G.

६ Thus Bu G (pr. m.); •मिमीते the other MSS.

- I. 110. 1. उत्तरवेद्या अलंकरण^१ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ पूर्व-
द्युरेवोत्तरनाभिं परिनिस्तिष्ठेदिति शालीकिः^१ ॥
- I. 110. 13. स्पेनाग्नौधो निघ्नन्वेति होतुः पदानीति ॥ सूत्रं
शालीकेर^१त्रो ह स्माह बौधायनः पदात्पदं पांसूनुपसंहृत्य^१
तानुत्तरेणोत्तरनाभिमतिकिरेदिति^१ ॥
- I. 110. 16. उत्तरवेद्यै प्रोचण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनो मन्त्रानुदिशं चैनां प्रोचेन्मन्त्रानुलोकं चेति । ॥
- I. 110. 20. अतिशिष्टानां निनयन इति ॥ वेद्यै दक्षिणेऽंशे निनये-
दिति बौधायन ॥ उत्तरवेद्या इति शालीकी ॥ रथसंमि-
ताथामेव दक्षिणमसमुपनिनयेदित्यौपमन्यवः^१ ॥
- I. 111. 1. उत्तरवेद्यै व्याघारण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ प्रत्य-
नीकेस्वेनां^१ व्याघारयेदिति शालीकेर^१त्त्णयैव व्याघारयन्मध्ये
ऊलोत्तरमसमभिजुहुयादित्यौपमन्यवः^१ ॥
- I. 111. 11. इधस्य निधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ तृष्णीमेवेधं
निदध्यादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 111. 14. अध्वराहुतीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ चत्वारि
चतुर्गृहीतानि जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 112. 11. पृषदाज्यग्रहण्यै संमार्जनसादन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥

१ •कार Bu. Be.

२ •ननुपसंहृत्य Be; •ननुपसंहृत्य GU (sec. m.); •नुपसंहृत्य Bu H Ben U
(pr. m.) DC.३ पृष्वनीके• Bu Ben HC; इध्वनीके• Be; पृष्वनीके• D; प्रत्यनीके•
GU, the vivaraṇa and the bhāṣya.

लभेतौपभृते^१ संमार्जनसादने इति शालीकि^१र्नं संमृजेदि-
त्यौपमन्यवः^१ ॥

112. 13. पृषदाज्यस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ हृदयान्तेन
गृह्णीयादिति शालीकिः^१ " सःसृज्याज्यं च दधि चैतैः पञ्च-
५ भिर्गृह्णीयादित्यौपमन्यवो^१ " ऽत्रो ह स्नाहौपमन्यवौपुत्रस्त्रुष्णीं
द्विरुपस्तौर्यं सर्वैर्मन्त्रैर्दधानीय त्रुष्णीं द्विरभिधारयेदिति^१ ॥

पृषदाज्यस्य प्रायश्चित्तकरण इति ॥ ग्रहणादग्रा^१चरणा-
दत्रैवास्य^१ प्रायश्चित्तं कुर्वीतेति बौधायनः^१ " सादनादग्रा^१
चरणादत्रैवेति^१ शालीकि^१र्नं तु वृषितमात्रं^४ इत्यौपमन्यवः^४ ॥

113. 7. १० यूपस्य प्रचालन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ त्रुष्णीमेव
यूपं प्रचालयेदिति शालीकिः^१ ॥

113. 10. यूपस्य प्रोक्षण इति ॥ स ह स्नाह बौधायनः स्वरश्रानं
मैत्रावरुणदण्डं यूपशकलं द्विरण्यमुदपात्रमित्येतत्संनिधाय
यूपं प्रोक्षेदित्येवं यूपेन यूपसंयोजनानि प्रोक्षेत्यशुना पशु-
१५ संयोजनानीति शालीकिः^१ ॥

१ Thus the vivaraṇa; °तोपभृते Bu; तोपभृतः the other MSS.;
cp. Kāty. V. 4. 28.

२ Or are we to write °दग्राचरणा? The meaning of this passage
is not clear to me.

३ अत्र effaced in G.

४ Meaning and reading uncertain; वृषितमात्र इ० G (sec. m.) and
the bhāṣya; वृषितमात्रे the vivaraṇa; वृषतपात्र इ० Bu; वृषितमात्र इ०
Be; पपितमात्रमि० Ben HCDG (pr. m.); पतितमात्र० U.

- I. 113. 18. यूपस्य परिक्रमण^१ इति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन[॥]
उत्तरेणेति शालीकिः^१ ॥
- I. 114. 2. यूपस्याञ्जन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य[॥]ग्निष्ठामेवेति
शालीकिः^१ ॥
उदपात्रस्योपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति ५
बौधायनो[॥] यथोपपादमिति शालीकिः^१ ॥
- I. 114. 16. यूपस्य परिव्ययण इति ॥ त्रिरेव मन्त्रं ब्रूयात्तिः कर्मा-
वर्तयेदिति बौधायनः[॥] सहदेव मन्त्रं ब्रूयात्सहत्कर्मति^१
शालीकिः^१ ॥
- ib. नाभिदग्ने परिव्ययतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य[॥] मध्यदेश १०
इति शालीकिः^१ ॥ २६ ॥
- I. 114. 21. स्वरोरवगूहन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य[॥]ग्निष्ठां प्रतीति
शालीकिः^१ ॥
- I. 115. 2. पशोरुपाकरण इति ॥ सूत्रमौपमन्यवोपुत्रस्यात्रो ह स्माह
बौधायन एवमेवोपाकुर्यान्न तु जोषयेदिति[॥] जोषयेच्चैव जुहु- १५
याच्चोपाकरणायेति शालीकिर[॥]त्रो ह स्माहौपमन्यव एवमेवेनं
पुरस्तात्प्रत्यगावृत्तं^१ वर्हिर्भ्यां च स्रचशाखाया चाभिषेधेदेतस्यां^१
च स्रचशाखायाः हृदयं निधायवाद्येदिति^१ ॥

१ Thus Ben HDCUG (pr. m.) and the vivaraṇa; °क्राम G (sec. m.); °क्रम Bu Be.

२ ब्रूयात्तिः कर्मति G (sec. m.)

३ Thus DGU; °वर्त Bu; °वृत्तं the other MSS.

४ Thus H Ben DCB. G (pr. m.) and the vivaraṇa; °भिषेधेदे G (sec. m.); °भिषेधेदे U; B has a lacuna.

115. 9. अरण्योः समञ्जन इति ॥ सूत्रं गालीके^१रत्रो ह स्माह
बौधायनो ऽग्नेर्जनित्रमसीति शकलमाददीत^१ वृषणौ स्य
इति दूर्वे^१ वा शकले वा^१ निदध्यादु^१र्वश्यसीत्यधरारणिमा-
ददीत^१ पुरुरवा इत्युत्तरारणिमथेने आच्यस्थाल्याः समज्य^१
५ घृतेनाक्ते वृषणं दधातामिति समवदध्यादिति^१ ॥
115. 15. पशुरगनाया आदान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बौधा-
यनसू^१ष्णीमिति गालीकिः^१ ॥
115. 16. पशोरभिधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ ग्रीवायामेवा-
भिदध्यादिति^१ गालीकिः^१ ॥
115. 19. १० पशोर्नियोजन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ यूप एव पशुं
नियुञ्ज्यादिति गालीकिः^१ ॥
- ib. पशोः प्रोक्षण इति ॥ तृष्णीः सःसूताभिरङ्घ्रिः प्रोचे-
दिति बौधायनः^१ कमण्डलुभिरिति^१ गालीकिः^१ ॥
- I. 116. 7. पशोः समञ्जन इति ॥ सूत्रं गालीके^१रत्रो ह स्माह
१५ बौधायनो ललाटे सूत्रं प्रतिष्ठाप्यानुच्छिन्द^१कर्षदा दक्षिणायै
श्रोणेरिति^१ ॥

१ पूर्व Be Ben U (pr. m.).

२ बानुनिदध्या० Be U (sec. m.).

३ Thus HD; समञ्ज्य U Ben; समञ्ज्य C; समञ्ज्याद् Be; समनक्ति Bu G (sec. m.).

४ Thus G and U (sec. m.) and the vivaraṇa; ग्रीवायामेनमभि० the other MSS.

५ Thus D Bu; कमंडलभि० GUC (sec. m.); कामंडलभि० the other MSS.

स्वरुग्गनस्योत्पादन इति ॥ यूपः स्वरुग्गनमुत्पादयेदिति
बौधायनः " पशुरिति शालीकिस्तन्त्रमित्यौपमन्यवो " देवते-
त्यौपमन्यवीपुत्रः ॥ २७ ॥ नवमः ॥

- I. 116. 13. अत्याश्रावण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " सोम एवात्या-
श्रावयेदिति शालीकिः ' ॥
- I. 117. 2. पशोः समञ्जन इति ॥ स हं स्माह बौधायनो यथा^१
समञ्जान्नं तथा^१ विशस्यान्नं^२ त्वेतया^१ श्रुतस्यावचेदिति "
यथोपपादमिति शालीकिः ' ॥
- I. 117. 4. पशोः पर्यग्निकरण इति ॥ महशामित्रं पर्यग्निं कुर्या-
दिति बौधायनो " यदन्यच्छामित्रादिति शालीकिः " पशुं १०
वाज्यानि चेति राथीतरः " पशुमेवेत्यौपमन्यवः ' ॥
- I. 117. 6. अपाव्यानाः होम इति ॥ स ह स्माह बौधायन एकं
प्रथमे पर्याये जुहुयाद्दे मथ्यमे दे उत्तम इति " यथोप-
पादमिति शालीकिः ' ॥
- I. 117. 12. उपश्रैषाश्रावण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " नाश्रावये- १५
दिति शालीकिः ' ॥
- I. 117. 17. पशोर्निहनन इति ॥ प्रतीचीनशिरसमुदौचीनपादमिति

१ यथा and तथा (instead of यथा and तथा) some of the MSS.

२ समञ्जान्तया Bu.

३ विशंस्या० all; विशसनं न कुर्यात् the vivarāṇa; cp. Āp. VII. 14. 13 and Bhāradvāja VI. 11: या अन्ना धारा तथा पशू समनक्ति तथैव हविषः श्रुतस्यावचनौतरया विशक्ति यथाकामी विशसन इत्यपरम् ।

बौधायन " उदीचीनशिरसं प्रतीचीनपादमिति शालीकिः "
 प्राचीनशिरसमुदीचीनपादमित्यौपमन्यवः ' ॥

118. 5. पशुरगनाया उदसन इति ॥ चात्वाले रगनामुदस्येदिति

बौधायनो " ऽङ्गिरभ्युक्ष्यासंचर^१ इति शालीकिः ' ॥

118. 9.

५ पत्न्या उदानयन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^२त्रो ह स्माह
 बौधायनो ऽनर्वा प्रेहीत्येनां प्रणयेदथेनामादित्यमुदीच्यानर्वा
 प्रेहीत्येव प्रणयेदिति ' ॥

118. 10.

अपामवेक्षण इति ॥ उपरिष्ठाच्चात्वालस्यावेचयेदिति
 बौधायनः ' पार्श्वतः पशोरिति शालीकिः ' ॥

119. 6 १०

बर्हिषः समञ्जन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^२त्रो ह स्माह
 बौधायनस्तथाक्तमेवेतरस्यादितरत एवैनदक्त्वा निरस्यद्रक्षसां
 भागो ऽसीत्यथोदकं सृष्टेदिति ' ॥ २८ ॥

वपायाः प्रदान इति ॥ आज्यस्रुवा वा स्युर्हिरण्यं वा^३
 द्वितीये चतुर्थे चेति " पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ' ॥

121. 4. १५

पशुपुरोडाशस्य निर्वपण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य "
 पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपेदिति शालीकिः ' ॥

121. 5.

पशोः प्रच्यावन इति ॥ हृदयजिके^३ प्रच्यावयेदिति
 बौधायनो " हृदयमेवेति शालीकिः ' ॥

१ हिरभ्युक्ष्य H Ben DCG (pr. m.).

२ Found only in G and U (sec. m.) and the vivaraṇa; cp. also Rudradatta on Āp. VII. 20. 9.

३ हृदयं जिके Bu G and U (sec. m.) Keś.; हृदयं जिके U (pr. m.);
 हृदयजिके D.

- I. 121. 10. हृदयस्य अपण इति ॥ सूत्रं गालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनः शूलपात्रमेवेनच्छ्रपयेद^२देव हृदयशूलं परिनिस्त्रिष्टे-
दुपरिष्ठाच्च मन्त्रेणोपसृग्नेदिति^३ ॥
- I. 121. 13. पशुपुरोडाशस्येडाया अवनदान इति ॥ सूत्रं गालीकेर^१त्रो
ह स्माह बौधायनो निरवदायैवास्य स्त्रिष्टकतमिडामवद्येदेव^४
सवनौयानामिति^५ ॥
- I. 122. 2. इडसूनस्य करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ बर्हिष्येव
अचगाखायां हृदयं निधायावद्येदिति गालीकिः^७ ॥
- I. 122. 3. पशोः संवदन इति ॥ सूत्रं^८ गालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनः^९ पृष्ठाभिक्रामेत्यूषा^{१०} मा पशुपाः पालिति^१ द्वितीयं^{१०}
पृष्ठाभिक्रामेत्यूषा^{११} मा प्रपथे पालिति^१ तृतीयं पृष्ठाभिक्रामे-
त्यूषा^{१२} माधिपतिः पालिति^१ ॥
- I. 122. 9. पशोरभिघारण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१३} पृषदाज्येन
हृदयमभिघार्याज्येनेतराण्यभिघारयेदिति गालीकिः^{१४} ॥
पशोरासादन इति ॥ पञ्चहोत्रासादयेदिति बौधायन-^{१५}
स्तूष्णीमिति गालीकिः^१ ॥
- I. 122. 17. पशोरवनदान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो हृदयस्य

१ मंचेषोपः स्युः G (sec. m.) U Bu; मंचेषाप (पः) स्युः Be G (pr. m.)
DC Ben H (मन्त्रेषोपस्यर्शनम् the vivarāṇa).

२ प्रथमं ins. DC.

३ Thus Bu G (sec. m.); •निक्रामे• U Be Ben H; •निष्क्रामे• DC,
but cp. Āp. VII. 23. 6 अभिप्रव्रजति with Rudradatta's remark.

जिह्वाया वचस इत्येतेषामेवानुपूर्वमवद्येत्तृतीयं^१ चात्रावदानं
पञ्चावत्तिनां कुर्यादित्यत्रो ह स्माह ग्राहीकिः सर्वेषामे-
वानुपूर्वमवद्येन्न चात्र तृतीयमवदानं पञ्चावत्तिनां कुर्या-
दिति^१ ॥ २६ ॥

123. 9. ५ पशोः संमर्शन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभ-
यानि^१ संमृशेद्येभ्यश्चावद्येत्सुगगतानि चेति^२ सुगगतान्येवेति
ग्राहीकिः^१ ॥
123. 13. कुम्भतः श्रीणातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ समस्तेनैवास्य
पार्श्वेन वसाहोमः श्रीणीयादिति^३ ग्राहीकिः^१ ॥
123. 16. १० पशोः प्रतिपरिहरण इति ॥ प्रतिपरिहरेदिति^४ बौधा-
यनो^५ न प्रतिपरिहरेदिति ग्राहीकिः^१ ॥
123. 17. अत्याक्रमण इति^४ ॥ सूत्रं बौधायनस्य^५ जघनेनोत्तर-
वेदिं परिक्रम्यात्रावद्येदिति ग्राहीकिः^१ ॥
124. 4. दिशां प्रतीज्याया इति ॥ सूत्रं ग्राहीकेरत्रो ह स्माह
१५ बौधायनः पुरस्ताद्धनस्यतेः समान्यो दिशः प्रतियजेद्विश्वे
स्वाहेति^१ ङलोपतिष्ठेत्^२ स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्य इति^१ ॥

१ एतेषाम् Bu G (sec. m.); एषाम् the other MSS.

२ Thus Bu G (sec. m.); सर्वाणि the other MSS.

३ त्रिणीयादिति Bu; श्रीणातीति the other MSS.

४—४ The words प्रतिपरि० ... ०क्रमण इति left out by all the MSS.
exc. Bu and G and U (sec. m.).

५ ०तिष्ठते MSS.

- I. 124. 7. वनस्पतेश्चर्याया इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] पृषदाज्या-
च्चतुर्गृहीतेन चरेदिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 124. 13. वनिष्ठोराधान इति ॥ षडवत्तः संपादयेदिति बौधा-
यनः [॥] सकलमेवेति शालीकिः ^१ ॥
- I. 124. 18. औपयजेष्विति ॥ सूत्रः शालीकेर[॥]त्रो ह स्माह बौधायन ^५
आहवनीयादेवोदीचो ऽङ्गारान्निर्वृत्य तेषूपयष्टोपयजेदिति ^१ ॥
- I. 125. 2. गुदत्वतीय इति ॥ एकादशधा कृत्वोपयष्टोपयजेदिति
बौधायनो [॥] ऽपच्छेदमिति^१ शालीकिः [॥] समस्तमेवैनमनु-
प्रहृत्य^२ सर्वैर्मन्त्रैरनुमन्त्रयेतेत्यौपमन्यवः ^१ ॥
- I. 125. 4. अथ बर्हिषि हस्तौ निमाष्टीति ॥ सूत्रं बौधायनस्यापो १०
ऽप्यस्मा^२ अत्रानयेयुरिति^२ शालीकिः ^१ ॥ ३० ॥
- I. 125. 6. खरोर्हाम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] चतुर्गृहीते ऽवधाय
जुहुयादिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 125. 10. पत्नीनां संयाजन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याज्येनैव^३
पत्नीः संयाजयेदिति शालीकिः^३ ^१ ॥

१ ऽपच्छेदमिति Ben, with प the other MSS. and the vivaraṇa cp. XX. 12: 26. 12, XXII. 15 s. f.

२ ०मेवैतमनु Bu G (sec. m.); ०मेवैतदनु H Ben Be CDUG (pr. m.)

३ आस्मा अत्रानये G (sec. m.) Ben; आस्मा अत्रानये CD; अत्रानये Bu; यस्मा अत्रानये H; तत्रानये Be; अस्मा अत्रानये U.

४ आचार्ययोः instead of बौधायनस्य and औपमन्यवः instead of शालीकिः G (sec. m.).

125. 11. उत्तानायै जाघन्यै देवानां पत्नीर्यजति नीच्या अग्निं
गृहपतिमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ सर्वमेवैतदुत्तानायै
जाघन्यै कुर्यादिति शालीकिः १ ॥
125. 12. उत्तानायै जाघन्यै होत्र इडामवद्यति^१ नीच्या^२ अग्नीधे^२
५ षडवत्तमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ सर्वमेवैतदुत्तानायै
जाघन्यै कुर्यादिति शालीकिः १ ॥
125. 15. फलीकरणहोमस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ॥
न कुर्यादिति शालीकिः १ ॥
125. 16. ध्रुवाया आप्यायन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभावेव
१० ध्रुवामाप्याययेतामध्वर्युश्च यजमानश्चेत्य[॥]ध्वर्युरेव ध्रुवामाप्याय्य
समिष्टयजूषि जुहुयादिति शालीकिः १ ॥
- ib. समिष्टयजूषां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ त्रीणि
चतुर्गृहीतानि जुहुयादिति शालीकिः १ ॥
126. 6. हृदयशूलस्योद्वासन इति ॥ कुर्वीतात्र समित्राश्च दुर्मित्रा-
१५ श्चेति बौधायनो ॥ न कुर्वीतेति शालीकिः १ ॥
126. 10. समिधां करण इति ॥ सर्व एवाद्रीः सपत्नागाः कुर्वीर-
न्निति बौधायनो ॥ यजमानश्चैव पत्नी चेति शालीकिः १ ॥
126. 14. बर्हिषः पर्युपोषण इति ॥ वेद्यै दक्षिणे ऽऽसे पर्युपोषे-
दिति बौधायन ॥ उत्तरवेद्या इति शालीकिः १ ॥

१ Thus G (sec. m.); इडां समवद्यति the other MSS.

२ नीच्याग्नीधे Bu GDC; नीच्याग्निधे H Ben U.

- I. 126. 16. सक्तुहोमस्य करण इति ॥ त्रीन्सक्तुहोमान्कुर्यादिति
बौधायन " एकमेवेति शाल्लौकिः " प्रदाव्य एव सक्तुहोमेन
चरेदित्यौपमन्यवः ' ॥
- I. 127. 6.
III. 54. 10. आख्यातं देवतानामुपस्थानम् ॥
- I. 127. 8. यूपस्योपस्थान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१हवनीयमेवैतेन ५
यजुषोपतिष्ठेतेति शाल्लौकिः ' ॥
- I. 127. 10. समन्वानयन^२ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " नाद्रियेतेति
शाल्लौकिः ' ॥
- I. 127. 13. पूर्णाङ्गत्यै करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो " न
कुर्यादिति शाल्लौकिः ' ॥ १०
- I. 127. 14. दक्षिणायै दान इति ॥ धेनुं वानद्वाहं वा दद्यादिति
बौधायनो " ऽन्यद्वैकधनमिति शाल्लौकिरन्यद्वैकधनमिति
शाल्लौकिः ' ॥ ३१ ॥ दशमः ॥

॥ इति विंशः^२ प्रश्नः ॥

१ Thus B. n HGUC and the vivaraṇa; समन्वायन Bn; समन्वा-
नयन Be; समन्वान D.

२ On the praśna-number cp. Preface to Vol. II, p. ii.

I. 128. 1.

अथातश्चातुर्मास्यानि व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्माह बौधायनो यावज्जीवप्रयुक्तान्येव चातुर्मास्यानि
स्युरन्तर्भिधुनानि ^१ प्रथमे त्वेव संवत्सरे व्रतं चरेदित्यत्रो ह
स्माह शालीकिः सांवत्सरिकाण्येव खलु ^१ चातुर्मास्यानि ब्रह्म-
५ चर्यवन्ति भवन्तीति ^१ यथाप्रयोगमित्यौपमन्यवः ^१ ॥

I. 128. 5.

पयसां मन्त्रामन्त्र इति ॥ उभये सायंप्रातर्दोहा मन्त्रवन्तः
स्युरिति बौधायनसूष्णीका इति शालीकिरत्रो ह स्माहौप-
मन्यवो यत्प्राक्सोमेज्यायै चातुर्मासिकानि पयांसि तूष्णी-
कानि स्युरथोर्ध्वं ^२ सोमेज्यायै मन्त्रान्ग्लभेरन्नित्यत्रो ^२ ह
१० स्माहाञ्जीगविः पञ्चवैतानि पयांसि मन्त्रवन्ति भवन्ति ^३
दर्शपूर्णमासयोर्भैत्रावरुण्यामिचायां दात्रायणयज्ञे काण्डपा-
यिन्ये सौत्रामण्यामिति ^१ ॥

I. 128. 8.

वैश्वानरपार्जन्ययोः ^४ करण इति ॥ कुर्यादिति बौधा-
यनो ^१ न कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥

I. 128. 9. १५

फाल्गुन्यां वा चैत्र्यां वा पौर्णमास्यां विश्वेभ्यो देवेभ्यो
वत्सा अपाकृता भवन्तीति ॥ सूत्रं बौधायनस्यौदगयन आपू-
र्यमाणपक्षस्य पुण्याह इति शालीकिः ^१ ॥

१ Om. H Be.

२ Thus H Ben Be G (pr. m.) U DC Keś.; स्युरन्तर्ध्वं Bu; चय
effaced in G.

३ Thus Bu; संचां G; संत्रा the other MSS.

४ भवन्तीति Bu Be G (sec. m.).

५ Thus U (sec. m.); °पार्जन्यायाः the other MSS.

- I. 128. 7. प्रसूमयं^१ प्रस्तरमिति^१ ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ सर्वमेवैतद्धर्हिः
प्रसूमयꣳ स्यादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 128. 12. पञ्चहोतुर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपवसथ एव पञ्च-
होतारं जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 131. 5. प्रयाजानामनुमन्त्रण इति ॥ चतुरश्वतुर्भिरनुमन्त्यं^२ पञ्चमे- ५
नेतराननुसमियादिति^३ बौधायनश्च^४तुरश्वतुर्भिरनुमन्त्य सर्वेषां
पारे पञ्चमेनानुमन्त्रयेतेति^५ शालीकिः^१ ॥

एककपालानां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः स्युरिति
बौधायनसू^१ष्णौका इति शालीकिः^१ ॥

एककपालानामवदान इति ॥ स ह स्माह बौधायन- १०
श्चातुर्मांसिकानामेव नावद्येदथेतरेषामवद्येदित्य^१त्रो ह स्माह
शालीकिस्तन्त्रहराणामेवावद्येदथेतरेषां^४ नावद्येदित्य^१त्रो ह
स्माहौपमन्यवो य एव वैश्वदेवपरुषि तस्य नावद्येदथेतरेषा-
मवद्येदिति^१ ॥

१ •मयः प्रस्तर इति MSS. exc. Bu U (pr. m.) and the vivaraṇa; the accusative as XXIII. 18: मापैः पूर्णं कमण्डलुमिति ।

२ Thus Be; चतुर्भिरश्वतुरो G (sec. m.); चतुरश्वतुर्भिरश्वतुरो G (pr. m.)
चतुर्भिरश्वतुर्भिरश्वतुर्भिरन् D; चतुर्भिरश्वतुर्भिरन् Ben C.

३ •नसमीयादिति Bu G (sec. m.); समीयादिति (without चन्) Ben
HDC; पंचमीयादिति Be.

४ •मंचयेदिति MSS.

५ •हराणामेवा• Be U (sec. m.); •हराणमेवा• Ben; •हराणानामेव G
(sec. m.); •हरणमेवा• Bu; •करणमेवा• HU (pr. m.); •हरणमेवा• C
(pr. m.), •हराणमेवा• C (sec. m.).

एककपालानामभिहोम इति ॥ यः स्रुचि स्रुत्वावः
स्यात्तेनाभिजुञ्जयादिति बौधायनश्च^१ तुर्भिश्चतुर्भिर्चतुनामभि-
रेकैकमिति शालीकिः^१ ॥ १ ॥

एककपालानामाश्रयस्थानुस्रुहरण इति ॥ अनुस्रुहरे-
५ दिति बौधायनो^१ नानुस्रुहरेदिति शालीकिः^१ ॥

132. 4. वाजिनस्य चर्याया इति ॥ उपाश्रु चरेदिति बौधा-
यन^१ उच्चैरिति शालीकिः^१ ॥

132. 6. वाजिनस्य भक्षण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनो ऽवप्रभक्षणेनैवेतरे^१ भक्षयेयुर्यजमान एव प्रत्यक्षं
१० भक्षयेदिति^१ ॥

132. 17. निवर्तन इति ॥ निवर्तनेनोपवाप्योभयं^२ केशश्रु^३ वाप-
यीतेति बौधायनो^१ निवर्तनेनोपवाप्यं^२ श्रुश्रुण्वेव वापयीत
न केशानिति शालीकि^१निवर्तनेनोपवाप्यं^२ नैव श्रुश्रुणि वाप-
यीत न केशानित्यौपमन्यवः^१ ॥

133. 6. १५ वरुणप्रघासेषु दक्षिणस्य विहारस्य पात्राणां करण इति ॥
सूत्रं बौधायनस्य^१ सौवर्णानि वा राजतानि वा स्थुरिति
शालीकिः^१ शमीमयानीत्यौपमन्यवः^१ ॥

१ ०भक्षणेनै० Bu G and U (sec. m.); ०भक्षणे० DHC Ben Be G and U (pr. m.).

२ Uncertain reading; ०नोपवाप्य each time H Ben Be UDG (pr. m.) C, ०नोवाप्य G (sec. m.), thus also (besides ०नोपाव) Bu; the vivaraṇa seems to have read also ०नो वाप्य; ; it runs : निवर्त(ने)नो वाप्यः केशा श्रुश्रुणा विभक्त्य उशब्दः ह (read च ?) शब्दस्यार्थे ।

स्त्वयजुषोर्हरण इति ॥ व्यतिचारः स्त्वयजुषी हरेया-
तामिति^१ बौधायनः ॥ सहेति शालीकिः^१ ॥

आज्यस्यावेक्षण इति ॥ दार्शपौर्णमासिकायै दक्षिणत
उपविश्य दक्षिणमवेक्ष्योत्तरमवेक्षेतेति बौधायनो^१ वेदिसंधा-
वुपविश्य दक्षिणमवेक्ष्योत्तरमवेक्षेतेति शालीकि^१र्मध्यत^२ इत्यौ-
पमन्यवः^१ ॥

I. 133. 8. ऐषीकः शूर्पमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ दर्भमयं वा
कुग्रमयं वेति शालीकिः^१ प्रत्यक्षमित्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 137. 12. शूर्पस्यानुप्रहरण इति^१ अनुप्रहरेदिति बौधायनो^१
नानुप्रहरेदिति शालीकिर^१ङ्गिरभ्युच्य भुञ्जीतेत्यौपमन्यवः^१ ॥ १०

I. 138. 8. आमिचयोरवदान इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह
बौधायन आमिचयोरवदाय मेषीमवदध्यान्^२ ग्रामीपर्णकरी-
रसकूनामवद्येद् घामोक्ता ह्येते भवन्तीत्यु^१त्तमेनावदानेन सर्व
विश्वलोपः^३ समवदध्यादित्यौपमन्यवः^४ ॥ २ ॥

I. 138. 4 (?) मारुत्यै चर्याया इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तर एवाग्नौ^१
मारुत्या चरेदिति शालीकिः^१ ॥

१ Thus (and cp. XXV. 1. s. f.) Bu Ben HGU; हरियामिति DC; हरेनामिति Be.

२ मध्य Bu G (sec. m.).

३ Thus H Ben DC; मेषसुपद° Bu; मेषावुपद° Be G and U (sec. m.).

४ Thus Bu Be U (sec. m.); °लोपमवध्या° H Ben. G; °लोप-
मवध्या° D; °लोपमवध्या° C.

- [139. 4.   मारुत्ये मेक्षणस्यानुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधा-
यनो नानुप्रहरेदिति शालीकिः ^१ ॥
- [140. 10.   अवमृथ इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^१त्रो ह स्माहौपमन्य-
वस्तुषैश्च निष्कासेन चावमृथमवेयादिति ^१ ॥
- ५   आख्यातमुदकान्तस्य प्रत्यसनम्^१ ॥
          आख्यातमास्रवनम्^१ ॥
- [140. 14.
[67. 16.   आख्यातः समिधां करणम् ॥
- [141. 15.   अनौकत्रतस्य निर्वपण इति ॥ पाणिमंमर्गनेनादित्य-
स्योदयमाकाङ्क्षेतेत्याचार्ययो^१मुष्टिमेव ग्रहीष्यन्नित्यौपमन्यवः ^१
- १०   साकः रश्मिभिः प्रचरेदित्यौपमन्यवौपुत्रः ॥ एष एवापि
सांतपनस्य प्रदेश एष क्रैडिनस्य ॥
- [141. 18.   गृहमेधीयस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवाग्न्यादिति^१
बौधायनस्तूष्णीक इति शालीकिः ^१ ॥
- गृहमेधीयस्य निर्वपण इति ॥ पवित्रवता पात्रेण मन्त्रवन्त-
१५ मिति^१ बौधायनो ^१ ऽपवित्रेण तूष्णीकमिति शालीकिः ^१ ॥

१ Of these two dvaidhas the first seems to refer to Vol. I. 261. 17; the second, according to the vivaraṇa, to III. 67. 16: आशासनं स्नानम् । उभयं (sc. द्वैधं) समिधां करणेन व्याख्यातं सर्वे वा पत्नीयजमानो वेति नान्यदिहाख्यातमस्ति कल्प पेक्षया सर्वमेवाख्यातं तत्रावशेषवचनमनर्थकं स्यात् ।

२ मन्त्रवत्स्यादिति DC; मन्त्रवत्स्यादिति H.

३ मन्त्रवदिति G (sec. m.).

- I. 141. 20. गृहमेधीयस्य अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति बौधायनो " ऽप्स्यति शालीकिः ' ॥
 शाकलानां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो " न कुर्यादिति शालीकिः ' ॥
- I. 141. 22. गृहमेधीयस्यामादन इति ॥ दात^१ एव बर्हिष्यामादये-^५दिति बौधायनो " ये ऽन्ये ऽनुपयुक्ताः कुशाः स्युस्तेष्विति शालीकिः ' ॥
- I. 142. 1. गृहमेधीयस्य चर्याया इति ॥ उपाङ्गु चरेदिति बौधायन " उच्चेरिति शालीकिः ' ॥
 शाकलानामनुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधायनो " १० नानुप्रहरेदिति शालीकिः ' ॥
- I. 142. ५. प्रतिवेशस्य अपण इति ॥ अन्वाहार्यपचने अपयेदिति बौधायनो " यामाग्राविति शालीकिः ' ॥
- I. 142. 10. पूर्णदर्बस्य^२ होम इति ॥ सूत्रमाचार्ययो^३र्थाह्नोरुक्ता ब्रह्मणो द्विकारे^४ जुहुयादिति गौतमः ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ १५
- I. 143. 19. महापितृयज्ञस्य बर्हिषीति ॥ समूलमेतद्वर्हिर्भवतीति बौधायनस्तत्र नास्ति प्रत्यभिभर्गन इति " सातिगोषं^५ भव-

१ दात Ben H (as partic from दान्); शप Be; C D om. दात एव; विशय G and U (sec. m.), thus (var विषय) the vivaraṇa.

२ ऽदर्बस्य Bu, the vivaraṇa; ऽदर्बस्य H Ben Be G U D C.

३ ऽकारेण H G D C U (pr. m.); ऽकारेणभिज् U (sec. m.).

५ Thus H Ben G U D C; Be defect.; सद्योषं Bu.

तीति शालीकिस्तत्र सिद्धः प्रत्यभिर्भर्गन इति ॥ निर्मूल-
लूनमेवेतल्लुनयादित्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 144. 16.

अथेतदभिवान्याथै दुग्धमर्धपात्रमिति ॥ सूत्रं बौधायन-
स्याथ यदि कनीयः स्यादङ्गिरभ्युन्नोयेति^२ शालीकिः^१ ॥

I. 144. 9. ५

तेषां ब्रीहिव्येव हविष्कृतमुद्गाद्यत्युपोद्यच्छन्ते यवा-
निति ॥ सूत्रं शालीकिर^३त्रो ह स्माह बौधायन आवपन-
प्रमृति यत्रेषु मन्त्रकर्माभ्यावर्तेत तन्त्रं तु हविष्कृत^४
स्यादिति^१ ॥

I. 145. 1.

आप्यनिनयन इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाषेभ्यो निनये-
१० दिति बौधायनो ॥ ऽग्नेणातिहायेति शालीकिर^५ग्नेण वा जघ-
नेन वेत्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 145. 2.

वेद्यै करण इति ॥ उपनिष्कस्याम्यगाराद्दक्षिणे^६ पूर्वं
ऽवान्तरदेशे कुर्यादिति बौधायनो ॥ ऽन्तरेवेतां दिग्मिति
शालीकिर^७न्वाहार्यपचनमेवाभित इत्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 145. 3. १५

अन्वाहार्यपचनस्योपसमिन्धन इति ॥ खे स्थान उपसमि-
न्धीरन्निति बौधायन^८ इधमेवातिप्रणयेयुरिति शालीकिः^१ ॥

१ लुनया० Be G and U (sec. m.); लुनीया० Ben H Bu C D G and U (pr. m.).

२ Thus G U D H C; without अभि Be; •भ्युन्नोयेवेति Ben Bu.

३ ष्कृत स्यादिति G U C D H Ben; ष्कृत स्यादिति Be; ष्कृतं स्यादिति Bu; cp. XXI. 16, XXII 11.

४ दक्षिणे Bu G; दक्षिण Ben Be U D C.

- I. 145. 12. आज्यग्रहाणां ग्रहण इति ॥ पञ्चग्रहीतानि वा षड्ग्रही-
तानि वा सुरिति बौधायनः^१ षड्ग्रहीतान्येवेति शालीकिः^१ ॥
प्रस्तरस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ ग्रहणं चेवास्य न्यमनं च
द्वष्णीकः^२ स्यादथेतरन्मन्त्रवत्स्यादिति बौधायनः^३ संभरणं^४
चेवास्य न्यमनं च द्वष्णीकः^२ स्यादथेतरन्मन्त्रवत्स्यादिति ५
शालीकिः^५ धावन्न्यमनमेव^६ द्वष्णीकः^२ स्यादथेतरन्मन्त्रवत्स्यादि-
त्यौपमन्त्रवः^१ ॥
- I. 145. 15. त्रिरपसलैः परिसृणन्पर्येतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१
यथोत्पन्नेनैव सःसृणोयादिति शालीकिः^१ ॥
वेद्यै स्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योर्णास्रदमं त्वा स्तृणा- १०
मीत्येव ब्रूयादिति शालीकिः^१ ॥ ४ ॥
- I. 145. 17. परिधीनां परिधान इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनः सर्वान्परिधीन्परिदध्यात्पितृकर्मणि क्रियमाणे
दक्षिणतश्चोत्तरमुपनिदध्यादिति^२ ॥
- I. 146. 2. हविषामुद्गमन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ यथाग्रृतमेव^२ १५
हवीः^३ष्टुद्गमयेदिति शालीकिः^१ ॥
हविषाः^४ संचरो^५ ऽध्वर्याश्चेति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन^१
उत्तरेणेति शालीकिः^१ ॥

१ संहरणं Bu.

२ Thus G (sec. m.); यावन्न्यमनं the other MSS.

३ Thus all exc. Bu (दक्षिणस्योत्तरमु.) ।

४ Thus G and U (sec. m.), D; यथाग्रृतं the other MSS.

५ संचरो all the MSS. exc. Be (संचरे); the vivaraṇa has also the
nominative.

147. 3. विपरिक्रामन्थेत ऋत्विजो विपरिहरन्ति हवींषीति ॥
सूत्रं बौधायनस्य ॥ नात्र हवींषि विपरिहरेयातामिति^१
शालीकि^२नात्र हवींषि विपरिहरेयातामध्वर्युश्चैवाग्नीध्रश्च^३
विपरिक्रामेतामित्यौपमन्यवः^२ ॥
147. 13. ५ आश्रावण इति ॥ ओ स्वधेति बौधायन ॥ आ स्वधेति
शालीकिः^१ स्वधेत्यौपमन्यवः^१ ॥
146. 13. प्रवर इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्विद्वांश्चिकित्स्वित्यौप-
मन्यवः^१ ॥
149. 7.
I. 87. 8. आख्यातं पिण्डानां दानम् ॥
150. 8; १०.
87. 11. आख्यातमाञ्जनाभ्यञ्जनयोः ॥
150. 12;
87. 13. आख्यातं पिण्डानामनुप्रहरणम् ॥
151. 6. त्रैयम्बकाणां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः स्युरिति
बौधायन^१सूष्णीका इति शालीकिर^२थेनानेककपाल एव अप-
येदित्यौपमन्यवः ॥
151. 8. १५ एकोल्लुकस्य हरण इति ॥ अन्वाहार्यपचनाद्धरेदिति
बौधायनो^१ ग्रामाग्नेरिति शालीकिः^१ ॥
151. 9. एतत्समादाय गार्हपत्यमुपतिष्ठन्त इति ॥ स ह साह
बौधायन उभय^२ एष^३ मन्त्रो भवत्याध्वर्यवश्च याजमानश्चेति^१
याजमान एवेति शालीकिः^१ ॥

१ Thus all; read probably विपरिहरेतामिति ।

२ Thus Be; °क्रामेशतामि० the other MSS.

३ Thus G D C. H Ben U (pr. m.); उभयस्य एव U (sec. m.); उभ-
यस्य एव Be; उभवेव Bu.

- I. 152. 5. दैत्यस्वकाणामुत्खेदन^१ इति ॥ सूत्र^२ गालीकेर^३त्रो ह
स्माह बौधायनस्त्रिरेवायतिषजन्परोत्य^४ त्रिद्विदेङ्गाय त्वा
भगाय^५ त्वेति^६ ॥ ५ ॥
- I. 152 10. अथैनान्यजमानस्याञ्जनावावपतीति ॥ सूत्र^२ गालीके-
र^३त्रो ह स्माह बौधायनो यजमानस्यैवैकस्य मन्त्रेणावपेनू^४त्
पत्ये च^५ भग्नमायै चेति^६ ॥
- I. 153. 1. अथेनान्मूत ओष्य नीललोहिताभ्यः^१ सूत्राभ्यां त्रिग्रथ्य
शुक्ले वा स्याणौ विशाखायां^२ वा बध्नातीति ॥ पूर्वः कल्पो
बौधायनस्योत्तरः गालीकेः^३ ॥
- I. 153. 5. उदरात्रस्योपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति १०
बौधायनो^४ यथोपपादमिति गालीकिः^५ ॥
- I. 153. 20. शुनानीरोयपरष^१ इज्याया^२ इति ॥ सूत्र^३ गालीकेर^४त्रो
ह स्माह बौधायनो य एवात ऊर्ध्वमापूर्यमाणपत्र आगच्छे-

१ •मुत्खेदन G (sec. m.) Be and the vivaraṇa; •मुत्खेदमन Bu.

२ Thus G and U (sec. m.) and the vivaraṇa (अव्यतिषजन्परोत्खे-
दन); •स्त्रिरेवायतिष the other MSS.

३ Thus Be G and U (sec. m.); भगेन Ben H D C G and U
(pr. m.).

४ चे sic) Be, all the other MSS. om. the word.

५ Thus Ben H U D C; विशाखां Be Bu G (sec. m.).

६ •परष इज्याया Ben C; परषा इज्याया U D; उदरा इत्याद्याया H;
परषेज्याया Be G (sec. m.) and the vivaraṇa.

त्तस्मिञ्कुनासोरीयपरुषा यजेत^१ त्रयोदशस्यैतन्नामस्यापौ-
ज्यार्थं^२ दृष्टं भवतीति^३ ॥

वेद्यै करण इति ॥ दार्शपौर्णामिकी स्यादिति बौधा-
यनः^४ पाण्डुबन्धिकीति शालीकिः^५ ॥

५ दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनो हिरण्यं वैश्वानरे दद्याद्धेनुं पार्जन्ये द्वादश वैश्वदेवे
द्वादश वरुणप्रघामहविःषु तिस्र आनीकवते तिस्रः सांतपने
चतस्रो गृहमेधीय ऋषभं पूर्णदर्थं^६ तिस्रः क्रेडिने द्वादश
महाहविःषु तिस्र आदित्ये द्वादश शुनासोरीयहविःष्वि-
१० त्यत्रो ह स्माहौपमन्यवश्चतःषष्टिश्चातुर्मासदक्षिणाः समान्नाता
भवन्ति^७ ताश्चेन्नाधिगच्छेद्वासांस्तेतावन्ति मन्थान्वोदनान्वेता-
वतो^८ दद्यात्तेनो ह्यैतं काममवाप्नोतीति^९ ॥

चातुर्मास्यानामन्त इति ॥ सोमान्तानि स्युरिति बौधा-
यनः^{१०} पश्चन्तानोति शालीकिः^{११} सवनेत्या यजेत्त्यौप-
१५ मन्यवः^{१२} ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

१ त्रयोदशस्यैतन्ना० Be H G U (pr. m.); त्रयोदशस्य स्यैतन्ना० U
(sec. m.); त्रयोदशस्य -- यैतन्ना० Bu; त्रयोदशस्य वैतन्ना० Ben C U.—
पौज्यार्थं Ben G U D C; नौज्यार्थं Be; भोज्यार्थं Bu; पौज्यार्थं H.

२ Thus G; सर्वं the other MSS.

३ Thus G U D C and Keē; मन्थान्वोदनान्वेतावतो Ben; मन्थान्वोदना-
न्यैतावतो Bu; मन्थान्वोदनान्वेतावतो H; रुथन्तावतो Be (cp. Vol. I.
44, 15).

४ इति is not found in my copies.

I. 156. 1. अथातो ऽग्निष्टोमं व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्माह बौधायनो नादृष्ट्वा राजानं चर्त्विजश्च^१ दीच-
येदित्य^२त्रो ह स्माह शालीकिर्यदि दीचा दीर्घाः सुराश्चा-
सिका^३ आहतरस्तथोद्गीथः^४ कामं दीचयेदिति^५ ॥

I. 167. 2. शालाया^६ अध्वमान^७ इति ॥ स ह स्माह बौधायनो^८
मध्यंदिने शालामध्वस्येदापः पूर्वा गच्छेयुरन्वग्यजमानो राज्ञा
चारणिभ्यां चेत्य^९त्रो ह स्माह शालीकिः कामं पूर्वाह्ने वाप-
राह्ने वा शालामध्वस्येत्प्राह्नेवास्तमयाद्दीचणीयाः संतिष्ठा-
पयिषेदिति^{१०} ॥

I. 156. 16. अग्नीनाः हरण इति ॥ अजस्रान्हरेदिति बौधायनो^{११}
ऽरण्योः समारोह्येति शालीकिः^{१२} ॥

१ •चेति H Be Bu.

२ Uncertain; •राश्रासिका आह० H G (pr. m.) C, the vivaraṇa (one copy); •राश्रासिकां U; •राश्रासिकामाह० Be; •राश्रासिकार्हर्षतार० D; •रावासिवा आह० Bu; •राश्रासितार आह० G (sec. m.) and the vivaraṇa (another copy). The vivaraṇa periphrases आश्रासिका (or आश्रासितारः) by प्रत्येतारः (one copy), प्रत्यथेतारः (var. प्रत्यधि यि) तारः. Read perhaps आश्रासिकामा आहर्षतारः (sc. सोमस्य).

३ •गौथाः G (sec. m.). The vivaraṇa: उद्गीथप्रदणशब्देनर्त्विजो लक्ष्यन्ते। ... अन्य आह उद्गीथ उद्गातारो गृह्यन्ते।

४ Thus Be H G U D C; in Bu these words are missing; शाला-
यामध्व० the vivaraṇa.

५ Thus G Be U; संतिष्ठास्यपिषे० Bu; संनि० H; C D corrupt.

157. 1. सप्तहोतुर्हाम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ षड्दुतारं
 ऊत्वा सप्तहोतारं जुहुयादिति शालीकिः ^१ ॥
157. 3. यूपान्त्यै हवन इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
 शालीकेः ^१ ॥
- ५ वाससामुपकल्पन इति ॥ अष्टाविति बौधायनः ॥ सप्तति
 शालीकिः ^१ ॥
- कृष्णाजिनानामुपकल्पन इति ॥ पञ्चेति^१ बौधायनः ॥
 षडिति^१ शालीकिः ^१ ॥
- कृष्णविषाणया उपकल्पन इति ॥ त्रिवलिरिति बौधा-
 १० यनः ॥ पञ्चवलिरिति शालीकिः ॥ सकलैवैषा स्यादित्यौप-
 मन्यवः ^१ ॥
- I. 157. 5. व्रतप्रदान इति ॥ कः स इति बौधायनश्च^१ मस इति
 शालीकिः ^१ ॥
- प्रवर्गस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो न प्रथम-
 १५ सोमे प्रवृत्त्यादुपनामुको हैनमुत्तरो यज्ञो भवतीति ॥ न
 प्रवर्ग्यं गच्छेच्चनेति शालीकिः ^१ ॥ ७ ॥
- I. 157. 6. तीर्थगमन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः प्रदक्षिण-
 मावृत्यैतत्तीर्थं गच्छेद्यामुतो ऽपसलैरावर्तेतेत्य^१त्रो ह स्माह
 शालीकिरपसलैरावृत्यैतत्तीर्थं गच्छेद्यामुतः प्रदक्षिणमा-
 १० वर्तेतेति ^१ ॥

१ In G पश्च obtains (sec. m.) the place of पश्च ।

- I. 157. 7. अथास्य प्राङ्मुखस्य दक्षिणं गोदानमङ्गिरनत्तीति ॥ सूत्रं बौधायनस्योभयमेवाप्यस्य मन्त्रेण कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 158. 1. अभ्यञ्जन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^२त्रो ह स्माह बौधायनो महौनां पयो ऽमीत्यादाय वर्चाधा असि वर्चा मयि धेहीत्यभ्यञ्जोतेति^३ ॥
- I. 158. 4. आञ्जन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^२त्रो ह स्माह बौधायनो वृत्रस्य कनीनिकासीत्यादाय चक्षुष्या असि चक्षुर्म पाहीत्याञ्जोतेति^१ ॥
- I. 158. 5. त्रिरनिधावं द्विरुत्तरमप्यु पञ्च कृत्व आङ्ग इति ब्राह्मणं पञ्च कृत्व एव दक्षिणं पञ्च कृत्व उत्तरमिति ॥ पूर्वः कल्पो १० बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥
- I. 158. 7. पवन इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्त्रीन्सप्रवर्गान्कृत्वा तेषामेकेन प्राणदेशे पवयेदथेतरेण नाभिदेशे ऽथेतरेण गुल्फदेशे^१ ऽथैनान्यङ्गिरभ्युच्छोदष्ट्युत्खिदेदित्य^२त्रो^३ ह स्माह शालीकिर्दाभ्यां पवयति त्रिभिः पवयतीत्येतैरेनमेकविंश- १५
त्यावग्राहशः^४ पवयित्वाथैनान्यङ्गिरभ्युच्छोदष्ट्युत्खिदेदित्य^२त्रो ह

१ Thus Keś. only; पाहीत्यङ्ग इति G U, •त्याङ्ग इति D C; the other MSS. corrupt. An optative is required.

२ Instead of उत्खिदेत्, the reading of Be (and once उत्खिते • Bu), here and infra, the MSS. have उत्खिपेत् ।

३ Uncertain; G (sec. m.) as given in the text; पवयतीत्येकमेकं विंशत्या • Bu; पवयतीत्युत्तरैरेवमेकविंशत्या • U; पवयतीत्युत्तरैरेकमेकविंशत्या • H; पवयतीत्युत्तरैकविंशत्या • C D; Be wholly corrupt.

स्माहौपमन्यवः ममस्तैरेवैनं^१ प्राणदेशे पवयेच्चित्पतिस्त्वा पुनातु
वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण
वमोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति^१ देवतायां देवतायामतिवाच्या-
द्भिरभ्युक्ष्योदश्च्युत्विदेदिति^२ । ॥

158. 11. ५ अथैनं सव्ये पाणावभिपात्येति ॥ दक्षिणं^३ इति प्रोक्तं^१ ॥
पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥

158. 14. अथैनमग्रेणाहवनीयं पर्याणीयेति ॥ जघनेनेति प्रोक्तं^१ ॥
पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो बौधायनस्य ॥

159. 5. पत्न्या उदानयन इति ॥ सूत्रं^५ शालीकेर^{११}त्रो ह स्माह
१० बौधायनः शुचिमेवैनां पवयित्वा सर्वयर्चादानीय जघनेन
गार्हपत्यमुपवेशयेदिति^१ ॥

158. 17. पत्न्या दीक्षेण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^{११}त्रो ह स्माहौप-
मन्यवः प्रायणीये हविष्कृदन्ते पत्नीं दीक्षयेदिति^१ ॥

159. 10. न यजमानं व्रतमुपनयतीति ॥ सूत्रं^५ शालीकेर^{११}त्रो ह
१५ स्माह बौधायनः सौमिके तन्त्रे पौरोडाशिकं याजमानमभ्या-
वर्ततान्यत्र यज्ञस्य पुनरालम्भादिति^१ ॥

159. 11. न पत्नीं संनह्यतीति ॥ सूत्रं^५ शालीकेर^{११}त्रो ह स्माह
बौधायनो दीक्षणीयायामेनां संनह्य स^५स्थितायां विमु-

१ Thus Be; एव not found in G (pr. m.) Bu H U D C; एनं not in G (sec. m.).

२ देवतायां once in Bu D H C.

३ ंक्षिणत Bu and one copy of the vivaraṇa.

च्याध्वरिकेण सह याजमानेन^१ तन्त्वेतन्त्वे वात^२ ऊर्ध्वं पौरो-
डाग्निकेन कर्मणाभिमंनञ्चेदिति^३ ॥

I. 159. 15. ध्रुवाया आप्यायन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभा-
वेव ध्रुवामाप्याययेतामध्वर्युश्च यजमानश्चेत्य^४ध्वर्युरेव ध्रुवामा-
प्याय्य दौचाङ्गतीर्जुङ्गयादिति शालीकिः^५ ॥

I. 159. 16. दौचाङ्गतीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ चतुर्थी^७
पञ्चमौमनुद्रुत्य जुङ्गयादिति शालीकिर^८त्रो ह स्माहौपमन्यव
आकृत्यै प्रयुज इति तिस्रो ऽनन्तरा ङ्गत्वा मरस्वत्यै पूष्णे ऽग्नय
इत्युपातौत्यापो देवौर्दृहतीर्विश्वप्रभुव इत्येतां जुङ्गयादथौ-
द्ग्रहणमिति^९ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

I. 160. 10. कृष्णाजिनयोरिति ॥ दाभ्यां समुज्जिताभ्यां^{१०} दीक्षये-
दिति बौधायनो^{११} ऽथ^{१२} यद्यन्यतरस्याद्दिक्षिणमौर्म प्रतिषीथ्ये-
दित्ये^{१३}कमेव^{१४} कृष्णाजिनं स्यादिति शालीकिः^{१५} ॥

I. 160. 11. शुक्लकृष्णयोः संमर्शन इति ॥ शुक्ले ऽङ्गुष्ठो भवति
कृष्णे ऽङ्गुलिरित्येव^{१६} शुक्लकृष्णे संमृशेदिति बौधायनः^{१७} ॥ १४

१ याजमा० G and U (sec. m.) and the vivaraṇa; यजमा० the other MSS.

२ चात G (sec. m.) U Be, the vivaraṇa.

३ चतुर्थी G (sec. m.) D.

४ Thus G (sec. m.) only; समुज्जिताभ्यां the other MSS.

५ Effaced in G.

६ इति before एकमेव found in G only (sec. m.).

पृथेनैवैत^१संधिः संमृशेदिति शालीकिर^२प्येनमेकाङ्गुल्यैव संमृ-
शेदित्यौपमन्यवः । ॥

0. 13. कृष्णाजिनस्याभिसर्पण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^३त्रो ह
स्माह बौधायनः पूर्वं वोत्तरं वार्धर्चं विगृह्णीयात्तृतीयेन मध्य-
५ देशं गच्छेदिति । ॥

30. 17,
23. 5. आख्यातं ग्रन्थिकरणम् । ॥

30. 22. अथास्य प्रदक्षिणमुष्णीषेण शिरो वेष्टयतीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ^४वाससैव संप्रच्छन्नः स्यादिति शालीकिः । ॥

61. 4. कृष्णविषाणयाः प्रदान इति ॥ सूत्रः शालीकेर^३त्रो ह
१० स्माह बौधायनः समस्तेनैवासौ मन्त्रेण कृष्णविषाणां प्रयच्छे-
त्तूष्णीं वेद्यन्तमुद्गन्यात्तूष्णीं केशान्तमुपसृशेदिति । ॥

61. 9. दण्डस्य प्रदान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^३त्रो ह स्माहौप-
मन्यवः समस्तेनैवासौ मन्त्रेण दण्डं प्रयच्छेत्सूपस्था देवः वन-
सतिरूर्ध्वो^१ मा पाह्योदृच इति^२ । ॥

61. 11. १५ अथैनं यज्ञस्यान्वारभं वाचयतीति ॥ सूत्रः शालीकेर^३त्रो
ह स्माह बौधायनो मष्टिकरणाः खल्वेते मन्त्रा दृष्टा भवन्ति

१ Thus corrected in accordance with the *vivarāṇa*, which runs
प्रथमेन (*sic*) हस्ततलेन ; प्रथमेनैवैतं G. (sec. m.) ; पृथगेनैवैतं Bu ; पृथगेवैतं
U H D C.

२ Thus Be ; before ऊर्ध्वो H ins. इति ; D U G C abbreviate the
mantra, giving only the first and the last words.

३ Thus Be ; C D U G H Bu add यजमानः प्रतिगृह्णाति, apparently
a reminiscence of the text proper (Vol. I., 161, 12).

स्वाहा यज्ञं मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहोरोरन्त-
रिचात्स्वाहा यज्ञं वातादारभ इति ^१ ॥

I. 161. 13. मुष्टिकरण इति ॥ वाचोयमसंयुक्तं^१ मुष्टिकरणं स्यादिति
बौधायन ^२ आवान्तरदीचायै विसर्गादिति शालीकिः ^३ ॥

I. 161. 14. आवेदन इति ॥ यथावर्णमावेदयेदिति बौधायनो ^४
ऽदीचिष्टायं ब्राह्मण इत्येव ब्रूयादिति शालीकिः ^५ ॥

I. 162. 14. व्रतदोहन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यस्त्रीपरद्वारिकमेव^६
यजमानव्रतं स्यादिति शालीकिः ^७ ॥ ६ ॥

I. 163. 8. यजुषोरनुषङ्ग इति ॥ आ कृष्णाजिनप्राप्तनादनुषङ्गेता-
मिति^८ बौधायन ^९ आवान्तरदीचायै विसर्गादिति शाली- १०
किरि^{१०} दक्षिणानयनादित्यौपमन्यवः^{११} ^१ ॥

I. 163. 11. संवेशनयजुषीति^{१२} ॥ सूत्रं शालीकिर^{१३}त्रो ह स्वाह बौधा-
यनो ऽग्ने त्वं सु जागृहीत्येव संविशेद्व्रतयिष्यन्नप आचामेद्वैवीं
धियं मनामह इति ^{१४} ॥

I. 164 12. अथ सनीहाराग्रहिणोतीति^{१५} ॥ अन्यत्रोग्रशूद्रयोरिति १५

१ Thus G (sec. m.) and the vivaraṇa; वाचोयमसं० Be H U G (pr. m.); वाचंयमसं० D C; वाचोयमसं० Bu.

२ ०पराहा U D H Be C; cp. XXI. 19 init.

३ ०षजेतामिति H Bu G U D C; ०षजेदिति Be.

४ Thus Be, the vivaraṇa and Keś.; दक्षिणादानादि० H Bu G (sec. m.) U D C; दक्षिणावदानादि० G (pr. m.).

५ यजुषोरिति H, यजुषी इति U D C.

६ सनी० Be; सनि० Bu G; संनि० D U C; सन्न० H.

बौधायनो ॥ न्यत्रोद्यैरिति^१ शालीकिः^१ सर्वान्यज्ञषिद्धय
इत्यौपमन्यवः^१ ॥

163. 11.

संवेग्नयजुःप्रबुद्धयजुःप्रयाणयजुःपर्याणयजुरिति^२ ॥ अनु-
षङ्गीष्टेतानि^३ भवन्तीति बौधायनः^४ सकृत्तान्येवैतान्यक्ते^५

५ वा रात्रियै वा स्युरिति शालीकिः^६ ॥

164. 16.

दक्षिणानां प्रतिग्रह^७ इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यस्य
कस्य च जातस्य मन्त्रेण प्रतिगृह्णीयात्पुनरप्यागतं^८ मन्त्रेणैव
प्रतिगृह्णीयादित्यत्रो ह स्माह शालीकिर्यस्य कस्य च जातस्य
मन्त्रेण प्रतिगृह्णीयात्प्रतिगृहीतमेव तस्य स्यादांगत्वेवास्यात्^९

१० ऊर्ध्वं मन्त्रेणैव प्रतिगृह्णीयादिति^१ ॥

164. 21.

अविज्ञातायै दानं^८ इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः

शालीकेः ॥

१ न्यत्रानद्यैरिति U D C H; on the instrumental cp. Speyer
Sanskrit Syntax § 107.

२ पर्याणं instead of परिषाणं all.

३ Thus Bu U G (sec. m.) and the vivaraṇa; अनुषंगीष्टेतानि
H G (pr. m.); अनुषंगीष्टेतानि Be; D C corrupt.

४ सकृत् twice U Be.

५ प्रतिग्रह G and U (sec. m.) and the vivaraṇa; ग्रहण G (pr.
m.) U (sec. m.) and the other MSS.

६ Thus H G (pr. m.) U D C; आगतं G (sec. m.); आगतं Bu;
आगतं Be.

७ Reading, meaning and interpunction doubtful; स्यादांगत्वेवा-
स्यात् G (sec. m.); स्यादांगत्वेवास्यात् G (pr. m.); स्यादांगत्वेवास्यात् Be;
स्यादांगत्वेवास्यात् U; आंगत्वेवास्यात् D; स्यादांगत्वे C.

८ विदान U D Be C; the passage is missing in H.

- I. 165. 10. प्रयाण इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो बौधायनस्य ॥
- I. 165. 12. अथ यद्येनं यान्तं व्रतनवेल्लोपाधिगच्छतीति ॥ मथित्वाग्नी-
न्विहृत्य व्रतयेदिति बौधायन ॥ उत्तरतो ऽरणी निधाय^१
दक्षिणतः परिश्रित्य व्रतयेदिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 165 14. अथ यद्यपर्याणा अप उपाधिगच्छतीति ॥ सूत्रं शाली-
केर^१त्रो ह स्माह बौधायनो यत्रैवापर्याणा अप उपाधिगच्छे-
त्तज्जपेद्देवीरापो अपां नपाद्य ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदि-
न्तमस्तान्त्वो गृह्णामीति ^१ त्रीग्लोष्टानाददीत ^१ तेषामेक-
मुदकान्ते निदध्यात्तं वो मावक्रमिषमित्यथान्यं ध्वंसयन्ननुद्र-
वेदच्छिन्नं तन्तुमित्यथान्यमुदकान्ते निदध्यात्पृथिव्या अनु ^{१०}
गेषमिति ^१ सं वा गाहते सं वा तरति ^१ सेतुमेव ह्वात्ये-
तीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥
- I. 166. 11. रोहिते चर्मणीति ॥ सूत्रं बौधायनस्याप्यरोहितं स्यादिति
शालीकिः ^१ ॥
- I. 166. 12. अग्निगृहणे हिरण्य इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^{११} न
कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 167. 2. देवयजनस्याध्यवसान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^१त्रो ह
स्माहौपमन्यवः पुरस्तादेवैतत्त्रैविध्यगतेषु देवयजनमध्यवसे-
दिज्ञायते सा वा इद्यं सर्वैव वेदिरिति ^१ ॥
- I. 167. 4.
III. 20. 9. आख्यातं प्रायणीयस्य निर्वपणम् ^१ ॥

१ After निधाय U Be ins. तस्या, C D तस्य ।

२ तान्त्वो G D C Be, the vivaraṇa; त्वो H U; Bu defective.

167. 12. प्रायणीयस्य अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति बौधायनो ॥
ऽप्सि्विति शालीकिः १ ॥
167. 13. प्रायणीयस्यामादन इति ॥ षड्भुत्रामादयेदिति बौधायन-
सू॥णीमिति शालीकिः १ ॥
167. 14. ५ प्रायणीयस्य चर्याया इति ॥ उपांशु चरेदिति बौधा-
यन ॥ उच्चैरिति शालीकिः १ ॥
169. 11. आदित्यस्योदीचण इति ॥ हिरण्यमन्तर्धायादित्यमुदीचये-
दिति बौधायनो ॥ ऽनन्तर्धायैवेति शालीकिः १ ॥
169. 13. सोमक्रयणा अतिवित्सन इति ॥ सदसः काले ऽतिवित्सये-
१० दिति बौधायन ॥ उपरवकाल इति शालीकिः १ ॥
169. 15. सोमक्रयणै पदस्यानुनिक्रमण^१ इति ॥ अतिक्रान्तायै पृष्ठ्या-
कालं दक्षिणस्य पूर्वपदस्यानुनिक्रामेदिति^१ बौधायनो ॥ महा-
वेदिमेवातिक्रान्तायै यस्यैव^२ कस्य^२ चेति^२ शालीकिः १ ॥
169. 21. सोमक्रयणै पदस्य परिलेखन इति ॥ सूत्रं शालीके-
१५ र^१त्रो ह स्माह बौधायन सप्येन च कृष्णविषाणया च पदं
परिलिखेदन्तरतः कृष्णविषाणा स्यादिति १ ॥ ११ ॥
170. 10. उदपात्रस्योपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति
बौधायनो ॥ यथोपपादमिति शालीकिः १ ॥

१ •नुनिक्र० all (C D only •नुनिष्क्र०); this reading (given by Tr) is also to be restored VI. 12: 169. 16, see TS. VI. 1. 8. 1.

२ यस्यैव कस्ये वेति Bu G. (sec. m.); यस्यै कस्य चेति Be; वकस्य चेति C H D G (pr. m.).

- I. 171. 1. राज्ञ उपस्थान इति ॥ स ह स्माह बौधायन उषसा^१
नामेयमोषधिर्भवति^१ तां दूर्ती कुर्वीतैष ते गायत्रो भाग
इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते चैष्टुभो भाग इति मे सोमाय
ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः
साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूतादित्यत्रो^२ ह स्माह ५
शालीकिः प्रत्यक्षः खल्वयः राजा भवति प्रत्यक्षवदेवोपतिष्ठे-
तैष ते गायत्रो भाग एष ते चैष्टुभो भाग एष ते जागतो
भागश्छन्दोमानाः साम्राज्यं गच्छेति^१ ॥
- I. 171. 9. राज्ञो मान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ निगदन्नेवैतामृचं
पञ्च कृत्वो मिमीतेति^२ शालीकिः^१ ॥ १०
- I. 172. 5. राज्ञः पणन^३ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ गवा ते
क्रीणानीत्येव ब्रूयादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 172. 8. अजाया उपनिग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानुपनि-
गृह्णन्नेवाजां मन्त्रं जपेदिति शालीकिः^१ ॥
- I. 197. 1. मैत्रावरुणस्य दण्डप्रदान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्त्रो ह १५

१ Instead of उषसा नामेय० H C D U read उपस्थाना अय० ।—
ओषधिर्भ० G (sec. m.), ओषधीर्भ० H Bu C D U (pr. m.); ओषधीर्भिर्भ०
Be U (sec. m.).

२ The mantras are given partially abbreviated in the MSS.

३ मिमीते इति or मिमीत इति MSS.

४ Thus Bu G (sec. m.) and the vivaraṇa; पण Be H C D U G
(pr. m.).

स्माहौपमन्यवः सोमविक्रयिणमुदकुम्भेनोपवृत्त्याचैव^१ मैत्रावरुणाय दण्डं प्रयच्छेदिति^१ ॥

173. 11. राज्ञः प्रत्यानहन इति ॥ अन्तर्लोम्ना चर्मणा प्रत्यानह्येदिति बौधायन^{११} ऊर्ध्वग्रीवेण वह्निर्लोम्नेति शालीकिः^१ ॥

173. 21. ईषाया अन्वारम्भ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्थानन्वारभ्येवेषां प्रत्यङ् द्रवन्मन्त्रं जपेदिति शालीकिः^१ ॥

174. 3. राज्ञः परिवहण इति ॥ प्रदक्षिणं परिवहेदिति बौधायनो^{११} यथोपपादमिति शालीकिः^१ ॥

174. 7. राज्ञः प्रत्युपस्थान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो व्रीहि-
१० भिश्चारणीभ्यां च राजासन्द्या च राजानं प्रत्युपतिष्ठेतेत्य^{११} चो ह स्माह शालीकिरजेन च कर्णगृहीतेनोल्मुकेन^२ च^३ राजासन्द्या च राजानं प्रत्युपतिष्ठेत^१ सो ऽग्नीषोमीयः पशुः स्यात्सोहः^२ स्यात्तूपरः स्यात्साण्डः स्याच्छ्रुमान्स्यात्पीवाग्स्यादिति^४ विज्ञायते^१ ॥ १२ ॥

१ सोमक्रयणम् instead of सोमविक्रयिणम् G (sec. m.); सोमक्रयिणम् U D H C.—०भेनोपवृत्त्या० Bu G (sec. m.); ०भेनोपप्रवृत्त्या० C D H (sec. m.). ०भेनोमवृत्त्या H (pr. m.).

२ ०हीतेन लोमशेन U D H C; ०हीतेन लोम्भकेन G.

३ लोहः Bu G and the vivaraṇa; लोमशः H D U C.

४ श्रुमान् G Bu, viv., fails in H U; D Be are defective.—पौवान् Bu U (pr. m.), viv.; पौवान् Be U (sec. m.); पौतनवा H; D C defective; fails in G (sec. m., first hand invisible). N. B. nomin. पौवान् as Mahābh., not पौवा ।

आतिथ्यस्य बर्हिषः सःस्कार इति ॥ अग्निदादानप्रभृती-
न्मन्त्रान्साधयेदिति बौधायनः " शुल्बप्रभृतीनिति शालीकिः "
संभरणप्रभृतीनित्यौपमन्यवः ' ॥

- I. 174. 12. आतिथ्यस्य निर्वपण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायन उभौ विमुच्य राजानं प्रपाद्यातिथ्यं निर्वपेदिति ' ॥
- I. 175. 14. राज्ञः परिचर्याया इति ॥ सूत्रः शालिकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायन ऋचैव राजानं परिचरेदृचार्थमुपनिगृह्णीयादिति ' ॥
- I. 175. 17. अर्हण इति ॥ यथागतमर्हयेदिति बौधायनो " राजान-
मर्हयित्वर्लिजो^१ ऽर्हयेदिति शालीकिः ' ॥
- I. 175. 19. आतिथ्यस्य करण इति ॥ पुरोडाशश्च गौश्च स्यातामिति १०
बौधायनः " पुरोडाश एवेति शालीकिः ' ॥
- I. 176. 10. आज्यग्रहाणां ग्रहण इति ॥ चतुर्गृहीतानि वा पञ्च-
गृहीतानि वा स्युरिति बौधायनः " पञ्चगृहीतान्येवेति
शालीकिः ' ॥
- I. 176. 18. आतिथ्यस्यासादन इति ॥ चतुर्होत्रासादयेदिति बौधा- १५
यनसू^१ष्णीमिति शालीकिः ' ॥
- I. 176. 19. आतिथ्यस्य चर्याया इति ॥ उपाःश्च चरेदिति बौधा-
यन " उच्चैरिति शालीकिः ' ॥
- I. 177. 19. तानुनमस्य भक्षण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१त्रो ह स्माह

१ यथागतम० instead of राजानम० G U ; C D and H are defective.

बौधायनो निगुप्तमेवेनं^१ निधापयित्वा व्रतकाले व्रतेन सह
भक्षयेदिति ^१ ॥

78. 19. औपसदस्य बर्हिषः सःस्कार इति ॥ असिदादानप्रभृती-
न्मन्त्रान्साधयेदिति बौधायनः ^१ शुल्बप्रभृतीनिति शालीकिः ^१
५ संभरणप्रभृतीनित्यौपमन्यवः ^१ ॥

ib. उपसदां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवत्यः स्युरिति बौधायन-
स्त्रुणीका इति शालीकि^१ र्थत्पर्याज्यं^२ तत्तूष्णीक^३ स्यादथे-
तरन्मन्त्रवत्यादित्यौपमन्यवः^४ ^१ सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादि-
त्यौपमन्यवीपुत्रः ^१ ॥

80. 2-6. १. आहुतीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ प्राचीरे-
वैता आहुतीः सःस्थापयेदिति शालीकिः ^१ ॥

80. 18. उपसदा^२ होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानित्याक्रम्यैवोप-
सदो^३ जुहुयादिति शालीकिः ^१ ॥

सुचां परिशायन इति ॥ अहोरात्रं परिशयोरन्निति
१५ बौधायनो ^१ ऽहरेवेति शालीकिः ^१ कर्मणःकर्मणः प्रयुञ्जीते-
त्यौपमन्यवः ^१ ॥ १३ ॥ पञ्चमः ॥

१ निगुप्तं Bu G and U (sec. m.), the viv. ; नुगुप्तं Be U (pr. m.)
G (pr. m.) H D C.

२ Thus G (sec. m.) only, the vivaraṇa of the text proper, and
Keś. (पर्याज्यम् = प्रधानम् Viv.). All the other MSS. are more or less
corrupt.

३ Thus Bu H G D C ; ०सदो Be U.

४ Thus Bu H U G (pr. m.) D C ; ०सदां G (sec. m.), ०सदं Be.

I. 182. 13. स्तम्भयजुषो हरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपरवकाला-
दप्याग्नीध्रो हरेदिति शास्त्रीकिः ¹ ॥

I. 183. 1; आख्यातं चात्वालस्य परिलेखनम् ॥

III. 57. 4.

III. 57. 7. आख्यातं लोकाग्नीनां हरणम् ॥

I. 215. 5 स्फविघनानामुपस्थान इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह ^५
(P).

स्माह बौधायनो ऽग्निवत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्य योयुपित्वा
तिर्यञ्चं स्फ्वं स्तम्भा यजमानमुत्करे स्फ्वविघनानुपस्था-
पयेदिति ¹ ॥

अग्नीषोमीयस्य बर्हिषः सङ्स्कार इति ॥ असिदादान-
प्रभृतीन्मन्त्रान्साधयेदिति बौधायनः ¹¹ शुद्धप्रभृतीनिति ^{१०}
शास्त्रीकिः ¹¹ संभरणप्रभृतीनित्यौपमन्यवः ¹ ॥

अग्नीषोमीयस्य पशोरनुसंभ्रज्याया इति ॥ अनुसंभ्रजेदिति
बौधायनो ¹¹ नानुसंभ्रजेदिति शास्त्रीकिः ¹ ॥

I. 183. 18. इभाबर्हिषोरुपसादन^१ इति ॥ सूत्रमाचार्यथोरत्रो ह
स्माहौपमन्यवो ऽत्रैवास्मा आसीनायेभाबर्हिराहरेत्तदादाय ^{१५}
प्राङ्दित्यात्कुग्रहस्तस्य^१ पृष्ठयाकालं प्राङ् स्तृणन्गच्छेदिति^१ ¹ ॥

१ ० उपकल्पन the 'vivarāṇa.

२ Thus G (sec. m.) Be; प्रादौयात्कुग्र० Bu; प्राङ्दित्यात्कुग्र० C';
प्राङ्दित्यात्कुग्र० U G (pr. m.); प्राङ्दित्याकु० H; प्राङ्दित्यात्कुग्र० D C.

३ Thus G C U C'; अग्नौगच्छे० Bu; स्तृणन्गच्छे० H; स्तृणन्गच्छे० Be,
स्तृणन्गच्छे० D.

- I. 184. 3. हविर्धानयोरभ्यवर्तन^१ इति ॥ काष्ठानि वा तृणानि
वान्तर्धायाभ्यवर्तयेदिति^२ बौधायनो^३ ऽनन्तर्धायैवेति^४
शालीकिः^५ ॥
- I. 184. 4. हविर्धानयोः प्रोक्षण इति ॥ तृष्णीः सःसूताभिरङ्गिः
प्रोक्षेदिति बौधायनः^६ कमण्डलुभिरिति^७ शालीकिः^८ ॥
184. 13. वर्त्मनोरभिहोम इति ॥ सूत्रमौपमन्यवौपुत्रस्यात्रो ह
स्माह बौधायनो दक्षिणस्य हविर्धानस्य वर्तनिमभिजुङ्गया-
त्सर्वा^९ अक्षधुर उपाञ्ज्यात्सर्वतश्च परिमृशेदित्यत्रो ह स्माह
शालीकिः सर्वा एव वर्तनीरभिजुङ्गयात्सर्वा अक्षधुर उपाञ्ज्या-
१० त्सर्वतश्च परिमृशेदिति^{१०} ॥
185. 16. मेथोर्निहनन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो दक्षिणस्य
हविर्धानस्य दक्षिणतो मेथीं निहन्यादुत्तरस्य दक्षिणत इति^{११}
दक्षिणतश्चोत्तरतश्चेति शालीकि^{१२}र्मध्य इत्यौपमन्यवः^{१३} ॥
186. 10. द्वार्बाह्वनां परिषीवण^{१४} इति ॥ सर्वान्द्वार्बाह्वन्मन्त्रेण परि-
१५ षीव्येदिति बौधायनः^{१५} पूर्वौपूर्वाविति शालीकि^{१६}र्दक्षिणौ-
दक्षिणावित्यौपमन्यवः^{१७} ॥ १४ ॥

१ ऽभ्यवर्तये० G (sec. m.) and the vivaraṇa; this might, after all, be the correct reading also VI. 24: 184. 3. (ऽभ्यवर्तयन्ति).

२ Thus G (sec. m.) C'; नान्तर्धा० the other MSS.

३ कमण्डलूभि० G (sec. m.), cp. Pāṇ. IV. 1. 71.

४ Emended; वर्तन्यामभि० H Be G U D C'; वर्तन्या अभि Bu.

५ Thus C D H G (pr. m.); ऽपिषण Be, C'; ऽव्ययण Bu G (sec. m.) and the vivaraṇa.

- I. 189. 1. श्रौदुम्बरा अभिहोम इति ॥ सूत्रमौपमन्यवीपुत्रस्यात्रो ह
स्माह बौधायन एवमेव जुहुदन्तर्धाय^१ हिरण्यमभिजुहुया-
दित्युभयोरेव विशाखयोर्हिरण्ये^२ निधायाभिजुहुयादिति
शालीकिः^३ ॥
- I. 197. 8. वसतीवरौणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^४त्रो ह स्माह
बौधायन उभयतःशुक्रा आदित्यवतीर्वसतीवरौर्गृहीयात्ताः
शुक्रास्ताभिराप्याथयेत्ताभिरभिषुणुयादिति^५ ॥ धिष्ण्यान्नुष्य
वसतीवरौर्गृहीयादित्यौपमन्यवः^६ ॥
- I. 190. 18. उपरवाणां परिलेखन इति ॥ त्रिस्त्रिरेकैकं परिलिखे-
दिति बौधायनः^७ सकृत्सकृदिति शालीकिः^८ ॥ १०
- I. 191. 7. उपरवपाःसूनाः हरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^४त्रो ह
स्माह बौधायनो यजमानस्याधस्यदमुपोष्योत्करं हत्वोप-
सृष्टेदिति^९ ॥
- I. 192. 1. उपरवाणां प्रोक्षण इति ॥ त्रिस्त्रिरेकैकं प्रोचेदिति
बौधायनः^{१०} सकृत्सकृदिति शालीकिस्तस्मिन्नपो ऽवनयेत्तस्मि- १५
न्यवान्प्रस्कन्दयेदित्येवमेवैतत्त्रिविधं कर्म कुर्यादित्यौपमन्यवः^{११}
सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादित्यौपमन्यवीपुत्रः^{१२} ॥

१ •दनन्तर्धाय G (sec. m.); rightly?

२ Thus Bu G, the viv. and Keś; •णं Be H U D C C'.

३ •ताभिरवाप्या° G (sec. m.).

४ Thus Bu C' U C D G (sec. m.); हुत्वो° H; द्रुत्वो° Be.

3. 4-14. धिष्णियानां निवपन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
वेद्यन्त आग्नीध्रीयं निवपेदेद्यन्ते मार्जालीयं^१ धिष्णियाद्भ्यु-
ष्योदीचीनसंस्थतां^२ कुर्यादित्यत्रो^३ ह स्माह शालीकिरन्तर्वे-
द्याग्नीध्रीयं निवपेदन्तर्वेदि मार्जालीयं^१ धिष्णियाद्भ्युष्यं^२ न^३
५ चोदीचीनसंस्थतां^२ कुर्यादिति^१ ॥

194. 10. वेद्यै स्तरण इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनस्तयो दक्षिणतस्तय उत्तरतो मध्ये सप्तमः षष्ठ्या-
कालं^३ प्राञ्च स्तृणन्तो गच्छेयुरिति^१ पुरस्तादेवैनां प्रत्यञ्च
स्तृणन्तो ऽभ्यवक्रामेयुरित्यौपमन्यवः^१ ॥

194. 11. १. अग्नीषोमीयस्याज्यानां ग्रहणे सादन इति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य^१ पत्नीशाल एवाग्नीषोमीयस्याज्यानि गृह्णीया-
त्तानि खरे सादयेदिति शालिकिः^१

194. 13. समन्वानयन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ नाद्रियेतेति
शालीकिः^१ ॥

१ Thus here and l. 5 G (sec. m.); °संस्थां Be C'; °संस्थितां Bu °संस्थितान्कुर्यां U H D C G (pr. m.).—Instead of धिष्णियान् H U D here and l. 4 धिष्णियं ।

२ Thus C D C' G (sec. m.) Bu; न्युष्यानथोचीनसं Be; न्युष्योदीचीनसं H.

३ Between षष्ठ्या and कालं Bu G and U (sec. m.) ins. °स्तरण°, Be C D C' Keś. omit the word; in H this dvaidham is missing.—°कालं U G D Keś. and cp. XXI. 14: 94. 16; °काले Bu C', काले Be.

- I. 194. 4. अर्धस्तनव्रतप्रदान इति ॥ समन्वानीय^१ वासमन्वानीय^१
वा^१ पुराणगार्हपत्यमर्धस्तनव्रतं प्रयच्छेदिति बौधायनो^१
नार्धस्तनव्रतं प्रयच्छेदिति शालीकिः^१ ॥
- I. 195. 1. वैसर्जनानां होम^२ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ चत्वारि
चतुर्गृहीतानि जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 195. 7. वसतीवरीणामनुसंहरण इति ॥ अनुसंहरेदिति
बौधायनो^१ नानुसंहरेदिति शालीकिः^१ ॥
वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुहुयादिति
बौधायन^१ आदितश्चान्तश्चेति शालीकिः^१ ॥
हृदयशूलानामुदासन इति ॥ एकैकं उदासयेदिति १०
बौधायनः^१ सर्वान्सहेति शालीकिः^१ ॥
- I. 198. 3. वसतीवरीणां परिहरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो
ह स्माह बौधायन एवमेवैनाः परिहरन्नग्रेण यूपं सादयित्वा
जघनेन गार्हपत्यमुपसाद्याग्नीध्रे मन्त्रा अभिमृशेद्यज्ञे
जागृतेति^१ ॥ १५ ॥ षष्ठः ॥
- I. 200. 5. सवनीयस्याज्यानां ग्रहणे सादन इति ॥ सूत्रं बौधाय-
नस्याग्नीध्र^१ एव सवनीयस्याज्यानि गृह्णीयात्तानि खरे साद-
येदिति शालीकिः^१ ॥

१ In some of the MSS. समन्वानीयवा is found once only, but cp. the vivaraṇa: समन्वानवनात्प्रागूर्ध्वं वा ।

२ परिहोम H Bu D C U G (pr. m.), without परि Be G (sec. m.) and the vivaraṇa; C': वेदसंमार्जनानां होम ।

३ ऽग्नीध्रीय U; ऽग्नीध्रिये D C (omitting एव).

200. 17. औदुम्बराणां महापरिधीनां परिधान इति ॥ सूत्र-
माचार्ययोर्^१त्रो ह स्माहौपमन्यवः सुङ्गन्ता एवैते स्युरिति ^१ ॥
201. 4. राज्ञ उपावहरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१त्रो ह स्माहौ-
पमन्यवः प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यो राजानमुपावह-
५ रेदिति ^१ ॥
201. 7. पञ्चहोतुर्हाम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ चतुर्होतारः
५ ऊत्वा पञ्चहोतारं जुहुयादिति शालोकिः ^१ ॥
201. 10. प्रातरनुवाकस्थोपाकरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१त्रो ह
१ स्मार्हार्तभागीपुत्रसूष्णीकेनैककपालेन^२ प्रातरनुवाकमुपाकुर्या-
१० दिति ^१ ॥
201. 16. सवनीयानां निर्वपण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१त्रो ह
स्माहौपमन्यवः प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यः सवनीया-
स्निर्वपेदिति ^१ ॥
201. 17. तेषां त्रीहिवेव हविष्कृतमुद्गादयत्युपोद्यच्छन्ते यवानिति ॥
१५ सूत्रः शालीकेर^१त्रो ह स्माह बौधायन आवपनप्रभृति
यवेषु मन्त्रकर्माभ्यावर्तेतं तन्त्रं तु हविष्कृत^३ स्यादिति ^१ ॥
आप्यनिनयन इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाप्येभ्यो निनये-

१ ०तंभागिपुत्रं G (sec. m.).

२ Thus Bu G (sec. m.) the vivaraṇa; ०सूष्णीमेकेन० C H U D G (pr. m.); ०सूष्णीमेककपा० Be C'.

३ हविष्कृत G U; हविषूत् D H C; हविष्कृत Bu; हविष्कृतं Be C';
cp. XXI. 4: 75, 7; XXII. 11.

दिति बौधायनो[॥] ऽग्नेणातिहायेति शालीकिर[॥]ग्नेण वा
जघनेन वेत्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 202. 1. पात्राणां सादन इति ॥ सूत्रं शालीकेर[॥]त्रो ह स्माह
बौधायनः खरे पात्राणि सादयेत्तेषां यथार्थमाददीतेति^१ ॥

I. 203. 9. अथैकधनागृह्णातीन्द्राय वो जुष्टान्गृह्णामीति वा त्वष्णीं^५
वेति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥ १६ ॥

I. 203. 14. अग्नोः प्रस्कन्दन इति ॥ होतृचमसादत्राप्तं प्रस्कन्दयेदिति
बौधायनो[॥] वासतौवरात्कलशादिति^१ शालीकिः^१ ॥

I. 203. 21. क्रतुकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य[॥] यथाक्रत्वेवास्य
क्रतुकरणानि कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥ १०

I. 204. 8. दधिग्रहस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेर[॥]त्रो ह स्माह
बौधायनः औदुम्बरेणैतं पात्रेण गृह्णीयाद्भुत्वा चेतत्पात्रमत्रै-
वानुग्रहरेदिति^१ ॥

I. 205. 2. दक्षिणायै दान इति ॥ सूत्रं दैधमेवैतद्भवति ॥

I. 205. 7. तासु निग्रभ्यासु यजमानं वाचयतीति ॥ सूत्रं^{१५}
शालीकेर[॥]त्रो ह स्माह बौधायनः ऊरौ वोरमि वोपनिगृह्य
तासु निग्रभ्यासु यजमानं वाचयतीति^१ ॥

३ राज्ञो निर्वपण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर[॥]त्रो ह स्माहौ-
न्यवः प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यो राजानं
रेदिति^१ ॥ १०

२५

and th.

२ ०

Thus Bu G H ; ०नीवरौकलशा० Be C' ; ०नीवरौःक U.

- I. 206. 11. सो ऽऽग्नौ स्कन्ने वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपाग्ना-
वेवाग्ना स्कन्ने वाचयेदिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 208. 16. उपाग्न्वन्तर्यामयोर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योभावेवो-
दिते जुहुयादिति शालीकिरुभावेवानुदिते जुहुयादित्यौ-
५ पमन्यवः ॥
- I. 207. 11 ;
209. 8. आग्रयणस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनो द्वयोर्धारयोः प्रातःसवने गृह्णीयान्तिष्ठणां माध्यं-
दिने सवने चतसृणां तृतीयसवन इति ^१ ॥
- I. 211. 18. द्रप्सानुमन्त्रणीयास्त्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{११} सुवा-
१० ङ्ङतीरेवैता^१ जुहुयादिति शालीकिः ^१ ॥ १७ ॥
- I. 212. 4. पवमानग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{११}
सजुष्टान्परिमृज्य सादयेदिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 212. 13. संतनीनाग्न्होम इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनो वसतीवरीरप्येतैर्मन्त्रैरवनयेदिति ^१ ॥
- I. 212. 8. १५ पवमानानामुपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{११} सदस
एव बर्हिषी आदायोपाकुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 212. 14. ब्रह्मण उपवेशन इति ॥ यथा सदस्येवमुपविशेदिति
बौधायनो ^{११} यथा दर्शपूर्णमासयोरेवमिति शालीकिः ^१ ॥

१ Thus, and cp. XXV. 18, H D C U G ; ०रेवैता Bu ; ०वैना Be C'.

२ Thus (with न) G (sec. m.) U ; संतनीनां the other MSS., cp. XXV. 18.

- I. 212. 14. यजमानस्योपवेशन इति ॥ यथा सदस्येवमुपविशेदिति बौधायनो " यथा दर्शपूर्णमासयोरेवमिति शालीकिः ' ॥
- I. 212. 19. अथोद्गात्रे वा प्रस्तोत्रे वा बर्हिषी प्रयच्छतीति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ' ॥
- I. 212. 19. ऋक्षामथोरुपस्तरणमसि मिथुनस्य प्रजात्या इति वा ५
त्वष्णीं वेति । पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो बौधायनस्य ॥
- I. 213. 5. पञ्चम्यां प्रस्तुतायां वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " यस्यामेव कस्यां चिदाचयेदिति शालीकिः ' ॥
- I. 213. 16. सप्तहोतुर्हेम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानुसवनमेव सप्त-
होतारं जुहुयादिति शालीकिः ' ॥ १०
- I. 213. 19. धिष्णियानां विहरण इति ॥ स ह स्माह बौधायन
आग्नीध्रीयादङ्गारानादाय^१ तत आग्नीध्रीये प्रस्कन्दयेदथानु-
पूर्वमितरेषु^१ धिष्णियान्विहृत्योदीचीनसंस्थानं^२ कुर्यादित्यत्रो
ह स्माह शालीकिराग्नीध्रीयादङ्गारानादाय तत आग्नीध्रीये
प्रस्कन्दयेदथानुपूर्वमितरेषु^१ धिष्णियान्विहृत्य न चोदीचीनसं- १५
स्थानं^२ कुर्यादिति ' ॥

१ •ग्नीध्र• and •ग्नीध्रीय• the MSS. promiscue; the vivaraṇa and Keś. always •ग्नीध्रीय• ।

२ Thus G D C U (pr. m.) संस्थितान् U (sec. m.), •मस्थानं H ;
•संस्थां Bu ; Be C' defective.

३ Thus U (sec. m.), D C C' ; •संस्थानं G (sec. m.) ; •संस्थानं Bu ;
संस्थानं H Be U (pr. m.) G (pr. m.).

I. 214. 1.

धिष्णियानां व्याघारण इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायन-
स्योत्तरः शालीकेः ॥

स्वरुश्रनस्योत्पादन इति ॥ यूपः स्वरुश्रनमुत्पादयेदिति
बौधायनः " पशुरिति शालीकिस्तन्त्रमित्यौपमन्यवो " देवते-
५ त्यौपमन्यवीपुत्रः ' ॥ १८ ॥ सप्तमः ॥

I. 215. 16.

सर्पण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपरद्वारिक^१ एव यजमानः
स्यादिति शालीकिः ' ॥

तार्तीयसवनिकेषूक्यविग्रहेष्विति ॥ स ह स्माह बौधा-
यनः प्रसर्पदेव तार्तीयसवनिकेभ्य उक्यविग्रहेभ्यः षोडशिनै^२
१० रात्रिपर्यायेभ्यो राधंतराय संधय इत्यत्रो ह स्माह शाली-
किस्तृतीयसवनातिवृद्धिरेवैषा^३ भवति ' यदेव तृतीयसवने
प्रसर्पत्तत्प्रसृप्तमेव^४ तेषां^५ स्यादिति प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः
सवनेभ्यः संप्रसर्पदित्यौपमन्यवः ' ॥

I. 217. 13.

आमिवायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती च स्यात्सर्वाणि
१५ च सवनान्यनुसमियादिति^५ बौधायनस्तृष्णीका च स्यात्स-

१ ० पराद्वारि० U D C H Be C' ; cp. XXI. 9 : 86. 7.

२ ० शिने G Be ; ० शिनि Bu H U C D C'.

३ ० नातिवृद्धि० Be G (sec. m.) ; ० नांतवृद्धि० C D U ; ० नंतवृद्धि० H G
(pr. m.) ; नाभिवृद्धि० Bu C' and the vivaraṇa.

४ ० मेवैतेषु G (sec. m.) ; ० मेवां H.

५ ० नुसमीया० MSS.

वाणि च सवनान्यनुषमियादिति^१ शालीकि^१र्मन्त्रवती च
स्यात्प्रातःसवने चैवैषा स्यादित्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 217. 11. सवनौयानामुदासन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ नाना-
पात्रौष्वेव^१ सवनौयानुदासयेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 217. 16. प्रातः प्रातःसावस्येति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ प्रातःसावस्येत्येव^१
ब्रूयादिति शालीकिः^१ ॥

सवनौयानामनुस्रहरण इति ॥ अनुस्रहरेदिति बौधा-
यनो^१ नानुस्रहरेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 218 8. प्रतिनिर्घाह्याणां^२ ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१
द्विदेवत्येभ्य एव प्रतिनिर्घाह्यान्निगृह्णीयादिति^१ शालीकिः^१ ॥ १०

I. 218. 13. आघार इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ ग्रहादेवैतमाघार-
माघारयेदिति शालीकिर्द्रे^१णकलशात्परिभुना पात्रेणेत्यौप-
मन्यवो^१ यजुरेवैतञ्जपेनैतमाघारमाघारयेदित्याञ्जीगविः^१ ॥

१ °नुसमीया° MSS.

२ 'Thus Be C' and the viv., °पात्रेषु Bu G U D C Keś ; °पात्रेष्टेव H.

३ °निर्घा Be C' H U D C G (pr. m.); निघा° Bu G (sec. m.) and
the vivaraṇa.

४ निर्घात्याणिगृह्णी° G (sec. m.) but the r effaced, Be H C D U ;
°निघात्यांनिगृह्णी° Bu ; °निर्घाह्यानिगृह्णी° C' ; °निघाह्यानिगृह्णी° Keś. ; read
probably (with Keś.) °निर्घाह्यानिगृह्णीयादिति ।

५ Thus G (sec. m.); °द्वैवमाघार° Be H U C D ; °नैतमाघारये° C'
°द्वैतमाघारये° G (pr. m.) Keś. ; °रेवदेवैतमाघारमा° Bu.

220. 9. स॒स्त्राव॒स्यापि॒धान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ यावानेव^१
स॒स्त्रावः स्यात्तमपि॒द्धादिति शालीकिः^१ ॥
220. 14. चमसानामायातन^२ इति ॥ अग्रेण सुचः^३ प्राच^३ आयातये-
दिति बौधायनो ॥ जघनेन सुच उदीच आयातयेदिति
शालीकिः^१ ॥ १६ ॥
221. 4. ग्रहयोः संधान इति ॥ अरन्नी च ग्रहौ च संदध्याता-
मिति बौधायनो ॥ ग्रहावेवेति शालीकिः^१ ॥
222. 12. शुक्रवतो मन्थिवत इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ मन्थि-
वत इत्येव ब्रूयादिति शालीकिः^१ ॥
222. 20. १०. मन्थिस॒स्त्रावस्य होम इति ॥ सूत्रं शालीकेर^४ चो ह
स्माह बौधायन आहवनीयादेवोदीचो ऽङ्गारान्निर्वर्त्य तेषु
मन्थिनः^५ स॒स्त्रावं^५ जुहुयादिति^१ ॥
होत्रकचमसानां^५ होम इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
शुक्रामन्थिभ्यामेनान्सह सहज्जुहुयाद्विरभ्युत्तीतानित्य^४ चो ह
१५ स्माह शालीकिर्नैनाञ्जुक्रामन्थिभ्यां सह सहज्जुहुयाद्विरेवा-
भ्युत्तीतानिति^१ ॥

१ यावानच U D C ; यावामेच Be ; याचानच H.

२ ०सायतन MSS. and the vivaraṇa.

३ Thus G (sec. m.) Bu ; सुच उदीच H U C ; सुच only, Be D C'.

४ मन्थिसंज्ञा० G (sec. m.).

५ Thus G (sec. m.) and C' only ; होत्रकचमसानां the other MSS.
and the vivaraṇa.

I. 223. 17. द्विदेवत्यानां भक्षण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ प्राणेषूप-
निग्राहं द्विदेवत्यान्मन्त्रयेदिति शालीकि^१र्दीर्घमन्त्रेष्वैवान्मन्त्रये-
दित्यौपमन्यवः^२ ॥

I. 224. 7. अथैतानि द्विदेवत्यपात्राण्यरिक्तानि करोतीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ॥ सोमेनैवैतान्यरिक्तानि स्युरिति शालीकिः^१ ॥ ५

I. 224 10. अथैनानि दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्त्याः सादय-
तीति ॥ सूत्रं बौधायनस्याधस्तादेवैनान्युपह्वयस्य^२ सादयेदिति^३
शालीकिः^१ ॥

वाचि वाचं दधामीति^२ वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कल्पो
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥ १०

होत्रकचमसानां प्रतिभक्षण इति ॥ प्रतिभक्षयेदिति
बौधायनो^१ न प्रतिभक्षयेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 229. 6. प्रत्यभिमर्गन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्नाह
बौधायनो भक्षयन्नेव^२ भक्षाणां पारे प्रत्यभिमृशीतेति^३ ॥

१ दीर्घमन्त्रेणै० MSS., only C' मन्त्रेष्वैना० ; cp. XXV. 20.

२ Uncertain ; ० न्युपह्वयस्यासाद० G (sec. m.) ; all the other MSS.
० न्युपह्वय सासाद० The vivaraṇa : अथस्तादेव दक्षिणस्योपह्वयस्य द्रोणकलश-
समीपे ; could उपह्वयस्य be the correct reading ?

३ Thus Bu C D G U C' ; ददामीति H Be. In the text proper no
vikalpa of the kind here mentioned, is found ; neither is the yajus
to be traced in any text. Perhaps this dvaidham is to be taken
together with the foregoing one.

४ Thus G (sec. m.) and the vivaraṇa ; भक्षनेव Bu ; भक्षयेन्नैव H
Be U D G (pr. m.) C'.

1. 233. 1. ऐन्द्राग्नस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१त्रो ह स्माह
दौर्घवात्स्यो मुखेनेन पात्रेण गृह्णीयादिति ^१ ॥
229. 1. नाराग्नसानामनुप्रकम्पन इति ॥ अनुप्रकम्पयेरन्निति
बौधायनो ^१ नानुप्रकम्पयेरन्निति शालीकि^१र्नैनानुपोद्यच्छेर-
५ श्वनेत्यौपमन्यवः ^१ ॥ २० ॥ अष्टमः ॥
234. 13. माध्दिनीये ऽभिषव इति ॥ नवहृत्वोनवहृत्वो ऽभिषुत्य
निग्राभमुपेयुरिति बौधायनो ^१ ऽपरिमितमिति शालीकिः ^१ ॥^१
1. 235. 9. मरुत्वतीययोर्ग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायन उपरिष्ठादेवाग्रयणाद्गृह्णीयादिति ^१ ग्राह्यलोको ह्येष
१० भवतीति ^१ ॥
236. 10. अष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१
यस्यामेव कस्यां चिदाचयेदिति शालीकिः ^१ ॥
1. 237. 3. दधिघर्मस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याग्नीध्र एनं
गृह्णीयादिति शालीकिः ^१ परिश्रित्योभयतः शान्तिं कृत्वा-
१५ ग्नीध्र एवेत्यौपमन्यवः ^१ ॥
- दधिघर्मस्य चर्याया इति ॥ उपांशु चरेदिति बौधा-
यन ^१ उच्चैरिति शालीकिः ^१ ॥
237. 16. दधिघर्मस्य भक्षण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह

१ After this dvaidham G U D H C ins. प्रातःसवन एवैवा स्यादित्यौप-
मन्यवः सवनीयासुहासन इति सूत्रं बो० स्य नानापाचेष्वेव सवनीयानुहासवेदिति
शा० किः । ep. XXI. 19 : 104. 3.

बौधायनो ऽवप्रभक्षणेनैवेतरे भक्षयेयुर्यजमान एव प्रत्यक्षं भक्ष-
येदरण्ये^१ ऽनुवाक्येन^२ मन्त्रेणेति^३ ॥

I. 240. 20. दक्षिणानामत्याकरण^४ इति ॥ सूत्रं^५ शालीकेर^६त्रो ह
स्माह बौधायन एकामेव दक्षिणां दक्षिणापथेनात्याकुर्याद^७थे-
तरा^८ यथावकाशं गच्छेयुरिति^९ ॥

संचर^{१०} इति ॥ नीतासु दक्षिणासु^{११} यथार्थं^{१२} संचरेर-
न्निति बौधायनो^{१३} नाम^{१४}स्थिते सोमे ऽध्वर्युः प्रत्यङ् सदो
ऽतीयादिति शालीकिः^{१५} ॥

I. 259 7. कृष्णविषाणयाः प्रासन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१६} नीतासु
दक्षिणासु चात्वाले कृष्णविषाणां प्रास्येदिति शालीकिः^{१७} ॥ १०

I. 241. 9. आत्रेयस्य संवदन^{१८} इति ॥ सूत्रं^{१९} शालीकेर^{२०}त्रो ह
स्माह बौधायनस्त्रिरेवाव्यतिषजन्पृच्छेत्क^{२१} आत्रेयः क आत्रेय
इति^{२२} ॥ २१ ॥

१ Thus G U (pr. m.), viv., Keś.; •णनानुवा• Be U (sec. m.);
•णनवा• Bu H D C, •णवानुवा• C'.

२ Thus Be C' Bu and the vivaraṇa (one copy) •त्याक्रमण U H G
D C and the vivaraṇa (another copy).

३ •कुर्याद• Be Bu C'; •क्रामयेद• U H G D C.

४ संचरण Bu.

५ Between दक्षिणासु and यथार्थं the MSS. exc. Be C' and Keś;
ins. चात्वाले, clearly interpolated from the following dvaidham.

६ Thus Bu C' G (sec. m.), the vivaraṇa; संवादन Be H C U D G
(pr. m.).

७ Thus Bu Be G C'; चिरेवव्यति• H U D C.

241. 13. दक्षिणानां दान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो मह-
 त्विग्भ्य एना^१ दद्यान्न होत्रकाननुसंचरेरन्निति [॥] न च होत्र-
 काननुसंचरेरन्न च सदस्थाय दद्यान्न ह्येतस्यानुख्या विज्ञायत
 इति शालीकिः ^१ ॥
242. 8.५ मरुत्वतीययोर्होम इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यमे-
 वाध्वर्युर्जुङ्घयात्स वषट्कृतानुवषट्कृतः स्यादथेतरो ऽनुवषट्कृतः^१
 स्यादित्युभावेवाननुवषट्कृतौ^२ स्यातामिति शालीकिरुभावे-
 वानुवषट्कृतौ स्यातामित्यौपमन्यवः ^१ ॥
242. 13. तृतीयस्य मरुत्वतीयस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर[॥]त्रो
 १० ह स्माह दौर्धवात्स्यो मुखेनैनं पात्रेण गृह्णीयादिति [॥]
243. 5. नाराशंसानामनुप्रकम्पन इति ॥ अनुप्रकम्पथेरन्निति
 बौधायनो [॥] नानुप्रकम्पथेरन्निति शालीकिर्नैनानुपोद्यच्छेर-
 श्वनेत्यौपमन्यवः ^१ ॥
244. 2. सौम्यस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवान्स्यादिति बौधायन-
 १५ स्तृष्णीक इति शालीकिः [॥] सौम्य एव मन्त्रवान्स्यान्नूष्णीक
 एककपाल इत्यौपमन्यवः ^१ ॥
245. 11. तार्तीयसवनिके ऽभिषव इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] यदा-
 याययति तेनाशुमदित्येव ब्रूयादिति शालीकिः ^१ ॥

१ एना Bu G; एनां H Be C' U D C; एव the vivaraṇa.

२ Emended; नानुव० or नानव० MSS.

३ Thus Be C' U; •भावेवानु० H D C; •भावेव वषट्कृतानुवषट्कृतौ G
 (sec. m.).

- I. 245. 19. आदित्यग्रहस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं ग्राहीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनः पुरस्तादेनमभिषवाद्गृहीयान्तूष्णीं^२ गृह्णातङ्गमव-
नयेदिति^३ ॥
- I. 246. 12. आदित्यग्रहस्योदाहनन इति ॥ अर्धं^४ उदाहन्यादिति
बौधायन^५ चर्चति ग्राहीकिः^६ ॥
- I. 247. 11. मैत्रावरुणस्य अयण^७ आगिरो^८ ऽवनयन^९ इति ॥ सूत्रं
ग्राहीकेर^{१०}त्रो ह स्माह बौधायनः श्रीणीयादेव मैत्रावरुणं
पयसाग्निरमवनयेदिति^{११} ॥
- I. 248. 5. नवम्यां प्रसुतायां वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१२}
यस्यामेव कस्यां चिद्वाचयेदिति ग्राहीकिः^{१३} ॥
- I. 249. 17,
250. 6. होत्रकाणां^{१४} संतर्पण इति ॥ सूत्रं ग्राहीकेर^{१५}त्रो ह
स्माह बौधायनो ऽनुसवनमेव होत्राः^{१६} संतर्पयेदिति^{१७} पञ्च
प्रातःसवने षण्माध्दिने सवने सप्त तृतीयसवन इत्यौप-
मन्यवः^{१८} ॥
- I. 251. 1. औपासनेष्विति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽनुसंभ्रज्यौपा-^{१९}
सनाननुमन्त्रयेत् चमसेभ्यश्च पुरोडाशशकलानुपास्येदत्र दैव

१ पुरस्तादेवाभि० G (sec. m.); पुरस्तादेवमभि० D C H.

२ Emended; अयणाग्निरवनयन Bu G and the vivaraṇa; अयणाग्निर-
योरवनयन H U D C; अयणीग्निरवनयन Be C'.

३ होत्रकाणां Be G (sec. m.) C', the vivaraṇa; होत्राणां Bu; होत्राणां
G (pr. m.); होत्राणां H U D C.

४ होत्राः Bu G (sec. m.); होत्रकान् Be C' H U D C G (pr. m.).

षड्भूतारं व्याचक्षीतेत्यत्रो ह स्माह शालीकिरनुसंभ्रज्यैवौपा-
सनाननुमन्त्रयेत पार्श्वतश्चमसेभ्यः^१ पुरोडाशप्रकलानुपाख्येदुप-
रिष्टाच्च षड्भूतारं व्याचक्षीतेति^१ ॥ २२ ॥ नवमः ॥

251. 6. सावित्रस्य ग्रहणे सादन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ सजुष्टं
परिमृज्य सादयेदिति शालीकिः^१ ॥

252. 5. तदन्यतो-मदं प्रतिगृणातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ मदा
मोद^२ इवेत्येव^३ प्रतिगृणीयादिति शालीकिः^१ ॥

252. 11. नाराशंसानामनुप्रकम्पन इति ॥ अनुप्रकम्पयेरन्निति
बौधायनो^१ नानुप्रकम्पयेरन्निति शालीकि^१ नै नानुपोद्यच्छेर-
१० श्वनेत्यौपमन्यवः^१ ॥

सौम्यस्य चर्याया इति ॥ उपांशु चरेदिति बौधायन^१
उच्चैरिति शालीकिः^१ ॥

253. 5. सौम्यस्य परीज्याया इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यदि
चैव^२ समस्तौ यदि च विहृतावग्नाविष्णु उपांश्वेव स्याता-
१५ मिति^१ समस्तावुपांशु विहृतावुच्चैरिति शालीकिः^१ ॥

248. 12. तार्तीयसवनिकानां धिष्णियानां विहरण इति ॥ सूत्रं
शालीकेर^१त्रो ह स्माह बौधायनश्चरित्वा वाचरित्वा वा सौम्ये-
नाङ्गारैश्चतुर्धिष्णियान्विहरेदिति^१ ॥

१ पार्श्वतः om. Be C'.

२ मोद्वेत्येव G (sec. m.) only.

३ एव om. Be Bu D U (pr. m.).

- I. 254. 6. पान्नीवतस्य अयण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ दध्ना वा पयसा वा पान्नीवतः श्रीणीयादिति शालीकि^१र्धिष्णियानां व्याघारणशेषेणाज्येन पान्नीवतः श्रीणीयादित्यौपमन्यवः ^१ ॥
- I. 254. 14. पत्या उदानयन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१त्रैवासौतापो-हिष्ठीयाभ्य इति शालीकिः ^१ ॥
- I. 255. 14. तदुभयतो-मदं^१ प्रतिगृणातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ मोदा मोदं इवेत्येव^१ प्रतिगृणीयादिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 255. 17. ध्रुवस्य प्रच्यावन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ सर्व एवैषो ऽवनयनमन्त्रः स्यादिति शालीकिः ^१ ॥ २३ ॥
- I. 256. 14. चमसानामायातनं^१ इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः ^१ शालीकेः ॥
- I. 256. 15. तेषु त्रौःस्त्रीःश्च दूर्वाग्रन्थीःप्रास्यत्येकैकं च दर्भपुञ्जील-मिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१द्भिरेवैते दद्याः^१ स्युरिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 256. 21. औपयजेष्विति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह बौधा-यन आग्नीध्रादग्नीषोमीयस्य^१ च सवनौयस्य चाङ्गारानाहरे- ^१ ष्कामित्रान्मैत्रावरुण्यै वशाया इति ^१ ॥

१ °मदं all, against^१VIII, 15 : 255. 14.

१ मोदैवेत्य° G D C C'.

३ °मायतन all exc. C.

४ ? दद्या Bu C', द्रव्याः G (sec. m.), दद्या Be, H U D C omit the word altogether. The vivaraṇa has : ऋद्धिरेव साधवो दग्धनौया इति ।

५ Thus, and comp. vol. I l.c., H G U (pr. m.) C D, the vivaraṇa ; °ग्नीषीया° Be C' U (sec. m.) Bu Keś.

258. 8. मिन्दाङ्गत्योर्होम इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^१त्रो ह स्माहौप-
मन्यवः पुरस्तान्मिन्दाङ्गती जुङ्गयान्मिन्दाङ्गती ऊत्वा हारि-
योजनं ग्रहं गृह्णीयादिति ^१ ॥
258. 10. शाकलैश्वर्याया इति ॥ सूत्रं शाकलीकेर^१त्रो ह स्माह
५ बौधायनो यावन्त्येनाऽसि कृतान्यभिविजानीयात्तेषामवयजन-
मसीत्यभ्यादध्यादिति ^१ ॥
58. 15. आदित्यस्योपस्थान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१हवनीयमेवै-
तेन यजुषोपतिष्ठेरन्निति शाकलीकिः ^१ ॥
259. 8. कृष्णविषाणायाः प्रासन इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायन-
१० स्योत्तरः शाकलीकैः ॥
59. 12. अवभृथ इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^१त्रो ह स्माहौपमन्यवो
१ चैवैन^१ स्यण्डिले कुम्भमिश्रं प्ररोष्य स्थालीभिश्च यावोवाय-
थेन चावभृथमवेयादिति ^१ ॥
31. 12. यावोवायव्यस्य प्रस्रावन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ प्रक्षा-
१५ ल्योदाहरेयुरिति शाकलीकिः ^१ ॥ प्रक्षाल्यैवेता स्थालीरुदाहरे-
युस्तास्त्रेतानि देविकाहवीऽषि अपयेयुरिति बौधायनः ^१
प्रस्रावयेयुरेवेति^१ शाकलीकिः ^१ ॥ २४ ॥
- b. कृष्णाजिनस्य प्रस्रावन इति ॥ सूत्रं शाकलीकेर^१त्रो ह
स्माह बौधायनः कृष्णाजिनमुन्मुच्याङ्गिरभुक्ष्य पुत्राय वान्ते-

१ चैवैत्यं Bu G D C; चैवैन H U (pr. m.); चैवैतत् U (sec. m.),
चैतत् Be C'.

१ एव only in G (sec. m.).

वासिने वा दद्यात्सुचोपधानं^१ वैनत्कुर्वीतापि वैनेन पुनर्दीचे-
तापि वैनेन पुनर्यजेतेति^१ ॥

I. 262. 6. उदयनीयस्य बर्हिषः सःस्कार इति ॥ अग्निदादान-
प्रभृतीन्मन्त्रान्साधयेदिति बौधायनः^१ शुल्बप्रभृतीनिनि
शालीकिः^१ संभरणप्रभृतीनित्यौपमन्यवः^१ ॥

ib. उदयनीयस्य निर्वपण इति ॥ सुचि वावधाय^२ चाम-
काषः स्यात्यां^३ वा सचामकाषायां^४ निर्वपेदिति^४ ॥ पूर्वः
कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकिः^१ ॥

I. 262. 9. उदयनीयस्य अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति बौधा-
यनो^१ ऽश्विति शालीकिः^१ ॥

चरोरनुपरिहरण इति ॥ अनुपरिहरेदिति बौधायनो^१
नानुपरिहरेदिति शालीकिः^१ ॥

उदयनीयस्यासादन इति ॥ षड्भुत्रासादयेदिति बौधा-
मनस्त्र^१ णीमिति शालीकिः^१ ॥

उदयनीयस्य चर्षाया इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याहवनीय^{१५}
एवोदयनीयेन चरेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 263. 2, 5. अनुबन्ध्यस्य^५ करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ मैत्रावरु-

१ सुचोपधानं all the MSS.; सुवोप० Keś.; सुचां निधानार्थं छतिः the
vivarāṇa.

२ वांतर्धाय H D G U C C'.

३ स्यात्या G (sec. m.) Be C'.

४ •काषयेति G (sec. m.); •काषयेदिति C'.

५ अनू० G (sec. m.) C' and the vivarāṇa; अनू० the other MSS.

एयामिच्छया^१ यजेतेति शालीकिर^२त्रो ह स्माहौपमन्यवो ऽजं^३
पशुमप्यत्रालभेतै^४काद्गप्रयाजं त्वेव तन्त्रं संतिष्ठापयिषे-
दिति^५ ॥

वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुहुयादिति बौधा-
यन^६ आदितश्चान्ततश्चेति शालीकिः^७ ॥

हृदयशूलानामुद्वासन इति ॥ एकैकश उद्वासयेदिति
बौधायनः^८ सर्वान्सहेति^९ शालीकिः^{१०} ॥ २५ ॥

उत्सृण^{११} इति ॥ सर्वाङ्गोपशूनुसृयेदिति बौधायनो^{१२}
ऽन्यत्रर्षभाच्च वशाथै चेति शालीकिः^{१३} ॥

I. 263. 5. १०

आमिच्छायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती स्यादिति बौधा-
यनस्त^{१४}ष्णीकेति शालीकिः^{१५} ॥

I. 263. 6.

मैत्रावरुण्यै परिधिष्विति ॥ सूत्रं शालीकेर^{१६}त्रो ह स्माह
बौधायनः पूर्वं स्थूणे सदसो वा हविर्धानयोर्वा भित्त्वा वैदल-
कान्परिधीन्मैत्रावरुण्यै^{१७} कुर्यादिति^{१८} ॥

१ वा ins. G.

२ ज Bu.

३ सर्वाणि instead of सर्वान् some of the MSS. ; some omit सह ।

४ Thus G (sec. m.) and the vivaraṇa of our passage, उत्सृण a copy of the vivaraṇa of the text proper; उत्सृण Bu; उत्सकरण Be C' U (sec. m.); उत्सृण C D H U (pr. m.) G (pr. m.) and a copy of the vivaraṇa of the text proper.

५ वै(वै)दलकान् all (and thus also the Karmānta, XXV. 26), exc. G (sec. m.), which has वैदलान् ।

- I. 263. 8. उद्वसान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ पूर्णाङ्गत्यैवोद्वस्ये-
दिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 263. 12. दक्षिणायै दान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ नात्राकाम-
नियतं^१ देयमिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 263. 13. देविकाहविषां करण इति ॥ सूत्रमौपमन्यवीपुत्रस्याचो ह ५
स्माह बौधायनस्त्रीण्वन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तरं स्त्री-
ण्वुद्वसानौयामिति ॥ सर्वाण्येवानुबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनु-
वर्तरन्निति शालीकिरान्येनैव देविका यजेतेत्याञ्जीगविः ^१ ॥
- I. 264. 5. अग्निभिः प्रत्यवसान इति ॥ अजस्रैः प्रत्यवस्येदिति बौधा-
यनो ॥ ऽरण्योः समारोह्येति शालीकिः ^१ ॥ १०
- I. 264. 7. अग्निहोत्रयोः प्रतिहोमः इति ॥ प्रतिजुहुयादिति बौधा-
यनो ॥ न प्रतिजुहुयादिति शालीकिर्न प्रतिजुहुयादिति
शालीकिः^१ ^१ ॥ २६ ॥ दशमः ॥

॥ इत्येकविंशः^२ प्रश्नः ॥

१ Uncertain reading; नात्राकामयतो G (sec. m.); नात्राकामन्वितं
Be C' (but न्व corrected into व); नात्राकामनियतं U; नात्राकामनियतं H;
नात्राकामनिधनं D; नात्राकामनिध्यनं C'; नात्राकामनियति Bu. The vivaraṇa,
although my copy of it is rather bad, seems at least to point to
अकाम० as it runs: इतरोकामस्यानिहतो नियमः ।

२ The repetition of the finishing words not found in the MSS.

३ On the praśna- number cp. Preface to Vol. II, p. II.

1. 1. अथातोऽग्निकल्पं व्याख्यास्यामः ॥
1. 11. खरस्य करण इति ॥ उत्तरपूर्वेऽवान्तरदेशे कुर्यादिति बौधायन ॥ उत्तर एवेति शालीकिः ॥
1. 20. सावित्राणां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ समृद्ध्या-
५ यत्र चतुर्गृहीतं जुहुयादिति शालीकिः ॥
1. 2. 6. गर्दभरश्नाया आदान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बौधा-
यनस्त्वृष्णीमिति शालीकिः ॥
1. 9. वल्मीकवपायै निधाने वैश्वस्योपवेशन इति ॥ सूत्रं
शालीकेरत्रो ह स्माह बौधायनो वल्मीकवपां निदध्यान्न
१० वैश्वमुपवेशयेद्यत्र खनिः^१ स्यात्तद्गच्छेद्यस्तत्र पृच्छेत्तं प्रति-
ब्रूयादिति ॥
1. 3. 6. खनन इति ॥ अर्धर्चशः खनेदिति बौधायन ॥ ऋचर्चति
शालीकिः ॥
3. 10. पुष्करपर्णेनोत्तरदण्डेन सःसृणातीति ॥ सूत्रं बौधाय-
१५ नस्य ॥ यथोत्पन्नेनैव सःसृणीयादिति शालीकिः ॥
3. 14. पिण्डानां हरण इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनः सर्वाभिःसर्वाभिश्चतुर्हरेदिति ॥ गायत्रीभिर्हरेत्त्रि-
ष्टुग्भिः सादयेदित्यौपमन्यवः ॥
1. 4. 8. अश्वस्यात्यायमन इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
१० बौधायनस्त्वृष्णीमश्वमत्यायच्छेत्सर्व एवैष गर्दभमन्त्रः स्यादिति ॥

१ खनि or खनी the MSS. खनिः भाविता मन्त्र the Mahāgnisarvasva.

II. 4. 12. द्यावापृथिव्योः समीक्षण इति ॥ उभे षड्रुत्वः समीचेतेति
बौधायनस्त्रिरेवेति शालीकिः ॥ प्राच्यां दिग्नि संधिमौच-
माण एतं मन्त्रं जपेदित्यौपमन्यवः १ ॥

II. 4. 16. अपो रश्ने अभ्यवहरन्त्यपि वाङ्गिरम्युच्य भुञ्जत इति ॥
पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः १ ॥ १ ॥

II. 5. 11. उखानां करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽषाढाम-
येतस्ये याजुष्ये पादमात्रौ^१ कुर्याद्यावन्मात्रौ चादायेष्टका-
मृत्तिकायामपिसृजेदेवमस्य^२ सर्वा ऽग्निर्याजुषो भवतीत्यै-
कामेवोखां मन्त्रेण कुर्यात्तूष्णीमितरे इति शालीकिः १ ॥

सर्वासु भिन्नासु प्रत्यय इति ॥ स ह स्माह बौधायनः १०
समावित्रं मन्त्रकर्माभ्यावर्तयेदिति^३ ॥ यदन्यत्सावित्रेभ्य इति
शालीकिः १ ॥

II. 6. 4. अथादत्त एकविंशतिं वृष्णो अश्वस्य शकृत्पिण्डानग्नि-
मग्निं पचनमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ यस्यैव कस्य चाश्व-
स्याददौतेति शालीकिः १ ॥

II. 6 5. उखानां धूपन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपरिमितैर्मन्त्रैर्धू-
पयेदिति शालीकिः १ ॥

१ पाद० B U and G (sec. m.) Bu; पद० Be C' U and G (pr. m.).

२ ष्टकायामृत्तिका B G (sec. m.); the vivaraṇa: सर्वेषुकार्यायां (या the Ms.) ऋदि, the Ms.: सर्वेषुकार्यायां (या the Ms.) ऋत्तिकायाम् ।

३ Thus G, U (sec. m.) and the Ms.; मंत्राकर्मा० B; मंत्रकर्मसावर्त० Bu; कर्माभ्यावर्त० Be C'.

- I. 6. 11. उखानां प्रवृञ्जन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्ये^१कामेवोखां
मन्त्रेण प्रवृञ्ज्यात्तूष्णीमितरे इति शालीकिः^१ ॥
- I. 6. 14. ताः प्राचीर्वादीचीर्वायातयतीति ॥ पूर्वः कल्पो बौधा-
यनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥
- I. 6. 15. ५ पचन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उखा ऋषभान्मण्ड-
लेष्टका वार्हस्पत्यं महावीरं लोकंपृणा इत्येतद्गार्हपत्यात्पचे-
दधेतरद्गामाग्नेरिति^१ यत्किं चेष्टकोक्तं यामाग्निना तत्पचेद्द-
विरुक्तं गार्हपत्यादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 8. 7. पशुग्रीषाणां करण इति ॥ प्रत्यक्षाणि वा मार्त्तिकानि
१० वा स्युरिति बौधायनः^१ प्रत्यक्षाण्येवेति शालीकिः^१ हिरण्मथा-
नीत्यौपमन्यवो^१ वायव्यग्निरसि वैतान्मन्त्रान्निगदेदित्यौप-
मन्यवीपुत्रः^१ ॥
- II. 9. 4. चिरपसञ्जैः पर्णशाखया परिकर्षतीति ॥ सूत्रं बौधाय-
नस्यानुपरिकीर्यैव माषान्यमगाथाभिः परिगायेदिति
१५ शालीकिः^१ ॥
- I. 10. 9. आघार इति ॥ उभाभ्यां मन्त्राभ्यामेतमाघारमाघार-
येदिति बौधायनो^१ हिरण्यगर्भः समवर्तताय इत्येतयैवैतमा-
घारमाघारयेदिति शालीकिः^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥
अनिष्टप्रथमसोमस्याध्वरद्वीचाङ्गतौनाः होम इति ॥
१० अध्वरद्वीचाङ्गतौर्ज्ज्वलाग्निका जुहुयादिति बौधायन^१ आग्निका
एवेति शालीकिः^१ ॥
11. 12. वैराजीषु द्वीचास्विति ॥ स ह स्माह बौधायनो नासं-

वत्सरꣳ सोम्यन्वैराजीर्दीक्षाः कुर्वीत^१ कामꣳ संवत्सरꣳ
सोम्यन्वैराजीर्दीक्षाः कुर्वीत^१ संवत्सरं वा भृत्वैकाहिकं^२
कुर्वीतैकाहिकस्त्रेवाग्निरिति^३ शालीकिः^४ ॥

II. 13. 7. काम्यस्यान्ववधानं^५ इति ॥ जाते काम्यमन्ववदध्यादिति^६
बौधायनः^७ पुरस्तादेवेति शालीकिः^८ ॥ ५

II. 13. 18. श्रौदुम्बरीणाꣳ समिधामभ्याधान इति ॥ सूत्रं शालीके-
र^९त्रो ह स्माह बौधायन एकामेव समिधं पञ्चर्चनाभ्याद-
ध्यात्तदेव राक्षोघ्नꣳ स्यादिति^{१०} ॥

II. 15. 14. अन्नपतीयायै समिधो ऽभ्याधान इति ॥ सूत्रꣳ शालीके-
र^{११}त्रो ह स्माह बौधायनो ऽन्नपतीयां प्रतिममेधनीयां वैष्ण- १०
वौमित्येता अभ्यादध्यादिति^{१२} ॥

II. 16. 2. वात्सप्रविष्णुक्रमयोः संनिपात इति ॥ अहरहः संनिपातये-
दिति बौधायन^{१३} आदितश्चान्ततश्चेति शालीकिः^{१४} ॥

उख्य उदाते प्रायश्चित्तकरणं^{१५} इति ॥ स ह स्माह बौधा-

१ Thus G U C' and the Ms.; भृत्वैकाहिकं B Bu; भृत्वैकाहं Be.

२ According to the vivaraṇa of this dvaidham, given in Ms., the इति, which is missing in all the MSS., ought to be inserted before ऐकाहिकस्त्रे० ।

३ Thus U (sec. m.) C'; •स्यान्वाधान the other MSS.

४ Thus B Be C' Bu G (sec. m.) U (sec. m.); •न्वादध्या० G (pr. m.) and the Ms.

५ प्रायश्चित्तस्य करणं G (sec. m.) U.

यनः प्रवृज्य परिदायार्काङ्गतिभिरभिजुङ्गयादथेतरत्कर्मावृता
 कुर्यादित्यत्रो ह स्माह शालीकिः प्रवृज्य परिदायार्काङ्गति-
 भिरभिजुङ्गयान्न चेतरेत्कर्मावृता कुर्यादिति । ॥

16. 12. प्रयाण इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयेन प्रयाया-
 दाध्वरिकेण चाग्निकेन चेत्याग्निकेनैवेति शालीकिः । ॥

165. 15. अथ यद्यपर्याणा^१ अप उपाधिगच्छतीति ॥ सूत्रं शाली-
 केरत्रो ह स्माह बौधायनो यत्रैवापर्याणा अप उपाधिगच्छे-
 त्तद्भस्म प्रवेशयेन्न च विगर्भां तां कुर्याद्यावन्मात्रं चादाय
 प्रत्यवद्धात्प्रसद्य भस्मना योनिमित्यथेतरत्स्थालीषु वा सतेषु
 १० वानुनिधापयेदिति । ॥

17. 13. देवयजनस्याध्वमान इति ॥ स ह स्माह बौधायन
 उभयेनाध्ववस्येदाध्वरिकेण चाग्निकेन चेत्याग्निकेनैवेति
 शालीकिः । ॥ ३ ॥

18. 14. संभाराणां निवपन इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
 १५ बौधायनो भस्म चैवोषांश्च मन्त्रेण निवपेत्तूष्णीमितरौ
 संभाराविति । ॥

II. 19. 4. गार्हपत्यचिताविति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
 बौधायनो ऽग्निग्रहणं स्वयंचितिं श्वेतकृष्णयोरभिमर्शनमधि-
 द्रवणमवद्रवणमिति^२ सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादिति । ॥

१ Thus here and infra all.

२ Thus Be C' and cp. XXIII. 15; •धिद्रवणावद्रवण इति B
 •धिद्रवणावद्रवणे इति U (sec. m.) Ms; •धिद्रवणमिति Bu G U (pr. m.).

माहसं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पञ्चचितीकं चेति ॥ स
ह स्माह बौधायनः समाप्यैताश्चतुर्थं चिन्वानो जानुदङ्गं चात
ऊर्ध्वं प्रत्याददौत पञ्चचितीकं चेत्यत्रो ह स्माह शालीकिः
समाप्यैताश्चतुर्थं चिन्वानो ग्रीवदङ्गं चैवात ऊर्ध्वं प्रत्याददौतैक-
चितीकं चेति ^१ ॥

वात्सप्रविष्णुक्रमयोः संनिपात इति ॥ स ह स्माह बौधा-
यनो यद्यह^१ वात्सप्रमुपवसथे संपद्येत वात्सप्रेणोपस्थाय संनि-
वपेताथ यदि विष्णुक्रमा उपवसथे संपद्येरन्विष्णुक्रमैः क्रमित्वा
वात्सप्रेणोपस्थाय संनिवापेन प्रक्रामेदित्यत्रो ह स्माह शाली-
किर्यद्यह^२ वात्सप्रमुपवसथे संपद्येत वात्सप्रेणोपस्थाय श्वो भूते १०
संनिवपेताथ यदि विष्णुक्रमा उपवसथे संपद्येरन्विष्णुक्रमैः
क्रमित्वा वात्सप्रेणोपस्थाय श्वो भूते संनिवापेनैव प्रक्रामे-
दिति ^१ ॥

11. 20. 3. तस्यामन्यत्रावेक्षमाणो दधिद्रुष्णाग्रास्यत्यमुं ते शुचि दधा-
मीति वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कश्यो बौधातनस्योत्तरः १५
शालीकेः ^१ ॥

11. 20. 5. अथैनां सिकताभिः पूरयित्वा दध्नोपरिष्टात्संप्रच्छाद्येति ॥
सूत्रं बौधायनस्य ^२ सिकताभिरेवैनां पूरयित्वोत्तरे ग्राह्या-
खण्डे निदध्यादिति शालीकिः ^१ ॥

१ Thus Bu U G (sec. m.) Be C'; यदिह B G (pr. m.); यदि Ms.

२ •रेवैनां Bu Be C'; •रेवैनाः B G U Ms.

- II. 20. 7. शिष्यस्यादान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बौधायनस्त्वृष्णी-
मिति शालीकिः ¹ ॥
- I. 20. 15. नैर्ऋतौनामुपस्थान^१ इति ॥ कुर्वीतात्र तथादेवतसूददोहसे^२
इति^३ बौधायनो ⁴ न कुर्वीतेति शालीकिः ¹ ॥
- I. 20. 17.^५ उदपात्रस्योपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति
बौधायनो ⁶ यथोपपादमिति शालीकिः ¹ ॥
- II. 21. 1. गार्हपत्यस्योपस्थान इति । सूत्रं बौधायनस्योहवनीय-
मेवैतेन यजुषोपतिष्ठेरन्निति शालीकिः ¹ ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥
- I. 21. 13⁷ स्तम्बयजुषो हरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपरवकाशा-
^{१०} द्यत्राग्नीध्रो हरेदिति शालीकिः ¹ ॥
- II. 57. 4. आख्यातं चाल्वाक्षस्य परिलेखनम् ॥
- II. 57. 7. आख्यातं लोकाग्नीनां^९ हरणम् ॥
- I. 94. 5. आख्यातं^९ स्फ्यविघनानामुपस्थानम् ॥
- I. 21. 17. कार्ष्णाजिनीनामुपमोचन इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायन-
^{१५} स्योत्तरः शालीकेः ¹ ॥
- I. 22. 6. वज्रिणीनामुपधान इति ॥ सूत्रं^९ शालीकेर¹¹त्रो ह स्माह
बौधायनो ऽग्रेण यूपावटीयं^९ शङ्कुं तिष्ठन्वनुरधिज्यं कृत्वा
प्राञ्चं वाणं प्रविध्येत्त¹मनुद्भृत्याश्मानमुपदध्यादेवं दक्षिणत एवं
पश्चादेवमुत्तरत इति ¹ ॥

१ •मुपधान most of the MSS.

२ Thus B G ; •दोहसे इति Bu ; •दोहस इति Be ; •दोहसाविति U
(sec. m.), Ms. ; C' uncertain.

- II. 23. 2. ऐन्द्रिया^१ उपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ पुच्छ
ऐन्द्रीमुपदध्यादिति शालीकिः^१ ॥
- II. 23. 8. उदपात्रस्योपनिनय इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति
बौधायनो ॥ यथोपपादमिति शालीकिः^१ ॥
- ib. दर्भस्तम्बस्योपधान इति ॥ वाक्त्रा समुद्र उपदधात्विति वा ५
तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कन्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥
- II. 23. 10. दूर्वेष्टकाया उपधान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
दूर्वया वा सहोपदध्यादूर्वा^२ वैवेति^२ ॥ मन्त्रदूर्वैवैषा स्यादिति
शालीकिः^१ ॥
- II. 23. 13. औदुम्बरं युगलाङ्गलमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ दार्ढ्यं १०
वृचमेवैनत्कुर्यादिति^३ शालीकिः ॥ पुरुषा एवैतद्युगलाङ्गलं
पुरस्तादाददते ऽध्वर्युः पश्चादिति बौधायनः ॥ प्रत्यचमेवैत-
त्संयुज्य कृषेदिति शालीकिः^१ ॥
- II. 24. 1. कर्षण इति ॥ संप्रत्याहारं^४ कृषेदिति बौधायन ॥ आवा-
जग्र^५ इति शालीकिः ॥ ५ ॥

१५

१ Thus Be G (pr. m.); ऐन्द्रा Bu B G (sec. m.); ऐन्द्रियाम् Bu.

२ Thus C'; दूर्वावैवेति B Be G; चैवेति U (sec. m.); वेति U (pr. m.).

३ Thus C' the Viv. and Ms. •दृष्य• the other MSS.—•मेवैतत्कु• G Ms., •मेवैनेकु• Be C'.

४ Thus Be C'; संप्रत्याहारं Bu G; संप्रत्यागाहारं U, प्रत्याहारं B. संप्रत्याहृत्याहृत्य the Viv.

५ Thus B G U and the Viv.; आवाजन Bu, आवाज Be C'. Meaning uncertain.

23. 16. गोयुगानामनुमन्त्रण इति ॥ तत्तदेवानुमन्त्रयेदिति बौधायनः ॥ सर्वाणि सहेति शालीकिः १ ॥
24. 10. सर्वौषधस्य वपन इति ॥ अर्धर्चशो वपेदिति बौधायन ॥ ऋचर्चति शालीकिः १ ॥
24. 14. ५ इतरमितरत्र विपरिहरतीतरमितरत्रेति ॥ सूत्रं बौधायनस्योद्दान एवैतां दिशमभिसंपादयेदिति शालीकि १ ॥ यजुर्विपरिहरेदित्यौपमन्यवः १ ॥
- I. 26. 8. स दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचे ऽवधाय तैः प्रोचत्यग्नीन्वो ऽग्निभ्यो जुष्टान्प्रोचामीति वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कस्यो १ ॥ बौधायनस्योत्तरः शालीकिः १ ॥
- I. 27. 5. कुम्भेष्टकानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य १ ॥ पञ्चपुच्छे-
ख्वेना १ उपदध्यादिति १ शालीकिः १ ॥
- नानामन्त्रासु दिशो भजमानास्त्विति ॥ तथादेवतेनानु-
क्रम्य पारे सूददोहसः कुर्वीतेति बौधायनस्तान्तामेवेष्टकां
१५ परिनिस्तिष्ठेदिति शालीकिः १ ॥
- दृष्टकागणानामुपधान इति ॥ तथादेवतेनानुक्रम्य पारे
सूददोहसः कुर्वीतेति बौधायनस्तान्तामेवेष्टकागणं परिनिस्तिष्ठे-
दिति शालीकिः १ ॥
28. 8-10. अभिमर्गं ऽभिहोम इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर १ ॥ चो ह स्माहौ-

१ Thus B G U (sec. m.); ०पुच्छेतामुप० Bu; ०पुच्छेष्टका
उप० Be C.

पमन्यवः पुरस्तादभिमर्गाभिहोमाभ्यां तथादेवतसूददोहसः^१
कुर्वीतेति^१ ॥

- II. 28. 15. सर्पशिरस^२ उपधान इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्यो-
त्तरः शालीकेः ॥
- II. 30. 10. औदुम्बरं चोलूखलमुसलमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ ५
दार्ढ्यवृत्तमेवेनत्कुर्यादिति^३ शालीकेः^१ ॥ ६ ॥
- II. 30. 11. सर्वोषधस्यावहनन इति ॥ मन्त्रेणावहन्यादिति बौधायन-
सू^४ष्णीमिति शालीकेः^१ ॥
- II. 30. 17. उखानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४कामेवोखां
मन्त्रेणोपदध्यात्तूष्णीमितरे इति शालीकेः^१ ॥ १०
- II. 31. 13. पशुशौर्षाणामुपधान इति ॥ मध्य उपदध्यादिति बौधा-
यनो^४ ऽन्तेषु तस्य व्यूहोपदध्यादिति शालीकेः^१ ॥
अथर्वशिरस उपधान इति ॥ पुरस्तात्सर्वतोमुखमग्रेण
स्वयमाहणामत्र नवर्चमथर्वशिर उपदध्यादिति बौधायनो^४
नाथर्वशिर इति शालीकेः^१ ॥ १५
- II. 33. 12. सर्वतोमुखस्योपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानुदिशमेव^४
गायत्रीरूपदध्यादिति शालीकेः^१ ॥

१ Thus all the MSS.; •दोहसो Ms.

२ •शिर MSS. exc. C'.

३ •दृष्ट्यं MSS. exc. U C' and Ms.; •मेवैतं MSS. exc. U.

४ Thus Be C' U (sec. m.) and the Viv.; the other MSS.
om. एव ।

33. 15. अङ्गानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ विज्ञाते-
 श्वेवाङ्गेष्वङ्गान्युपदध्यादिति शालीकिः १ ॥

34. 2 अष्टमस्योपधान इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
 बौधायन ईषत्प्रत्यवद्धतशिरसमेनमुपदध्याद्यथर्षभो वाशितु-
 मुपतिष्ठतीति १ ॥

अतीतानामिष्टकागणानामुपधान इति ॥ आधिमुपदध्या-
 दिति १ बौधायनश्चित्यन्त इति शालीकिः १ ॥

व्रतप्रदान इति ॥ मध्यंदिने व्रतं प्रयच्छेदिति बौधायन-
 श्चित्यन्त इति शालीकिः १ ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

35. 1. १० पुरीषचितेरुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ पूर्वद्युरेव
 पुरीषचितिं परिनिस्तिष्ठेदिति शालीकिः १ ॥

अश्वावभितस्तिष्ठेतां दृष्ण उत्तरः १ श्वेतो दक्षिण १ इति ॥
 अत्रैवाभ्यां तिष्ठद्भ्यां घासमाहारयेदिति बौधायनः १ काले-
 काल एवैनावुदानयेयुरिति शालीकिः १ ॥

39. 1. १५ वालखिल्यानामुपधान इति ॥ उपरिष्ठाद्वालखिल्या उप-
 दध्यादिति बौधायनः १ पार्श्वत इति शालीकिः १ ॥

१ Thus (प्रत्यवद्धत०) U G (pr. m.) C' and Ms. ; ० प्रत्यवद्धत० Bu ;
 प्रत्यवद्धत० Be G (sec. m.), प्रत्यवद्धत० B.

२ Thus G and Ms. ; वाशितमुप० or वाशितामुप० the other MSS.

३ Thus B G U (sec. m.), Ms. and the Viv. ; अधि० Bu. अदि०
 Be C' U (pr. m.).

४ उत्तरत G C and the Viv.

५ दक्षिण B G.

- II. 41. 1. सृष्टीनामायातन^१ इति ॥ अग्रेण स्वयमादृष्टामुदीचीरेना
आयातयेदोत्तरस्मात्पञ्चमधेः सर्वतो^२ वेति^३ ॥ पूर्वः कल्पो
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^४ ॥
- II. 41. 5. व्युष्टीनामुपधान इति ॥ सूत्रं शालीकेर^५त्रो ह स्माह
बौधायनः पुरस्तादेनाः प्रतीचीरुपदध्यात्पुरस्ताद्धि प्रतीची
रात्रिर्युच्छतीति^६ ॥
- II. 42. 18. तामां पुरीषवतीं मध्य उपदधातीति ॥ स ह स्माह
बौधायनः पुरीषेण वा सहोपदध्यात्पुरीषं^७ वैवेति^८ मन्त्र-
पुरीषैवैषा स्यादिति शालीकिः^९ ॥
- II. 42. 20. वैराजानामुपधान इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः^{१०}
शालीकेः^१ ॥
- II. 43. 9. याजसेनीनामुपधान इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो
बौधायनस्य ॥
- II. 43. 21. घृतेष्टकानामुपधान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो घृतेन
वा सहोपदध्याद्घृतेन वाभ्यञ्चेति^{११} मन्त्रघृता एवैताः स्युरिति^{१२}
शालीकि^{१३} घृतपिण्डानेवात्रोपदध्यादित्यौपमन्यवः^{१४} ॥

१ Thus C' (sec. m.), Ms., the Viv. (one copy); °मायतन the other MSS.

२ Thus Ms. and the Viv.; सर्वत इति वेति Bu B G U (pr. m.); सर्वत एवेति U (sec. m.) Be C'.

३ Thus G; °पंचैवेति B Be Bu; पंचेतिवेति U, °पंचैवेति C'; °पंचैवेति the Ms.

दृष्टकानामावापस्थान इति ॥ अन्तरेण ज्योतिष्मतीश्च
भूतेष्टकाश्चैतदिष्टकानामावापस्थानं भवतीति ॥ स ह स्माह
बौधायनः संवेशनयजुः प्रबुद्धयजुः प्रयाणयजुरपर्याणयजुः
सामिधेनीराप्तीरतीताः श्लेष्टकागणानत्रोपदध्यादित्यत्रो^१ ह
स्माह शालीकिर्नानिष्टकं मन्त्रमिष्टकावदापादयेदतीतानेवेष्ट-
कागणानत्रोपदध्यादिति^२ ॥

1. 45. 4. पौर्णमास्या उपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तर
एवाऽसे पौर्णमासौमुपदध्यादिति शालीकिः^१ ॥

1. 45. 6. नचत्रेष्टकानामुपधान इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो^१ ह
१० स्माह बौधायनः प्रतितारकं चात्रेष्टका उपदध्यात्तत्रतत्र च
रोचयेदिति^१ ॥

45. 15. सर्वतोमुखस्योपधान इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो^१ ह
स्माह बौधायनो व्यवेतं^२ खल्विदं कृष्णस्याभिमर्शनेन^३ भवति^१
सर्वतोमुखमुपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभिमृशेदिति^१ ॥

1. 46. 3. १५ वर्धनेष्विति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो^१ ह स्माह बौधायनो

१ Before चत्रोपदध्या० Bu Be C' G (pr. m.) U (sec. m.) ins. एतदेव
or एतद् here and l. 6; B G (sec. m.) and the Ms. om. these
words.

१ ०पातयेदिति^१ some.

२ व्यवेतं Be U (sec. m.) Ms. (=व्यवहितं); व्यवेतं B G, व्यवेतं C'
व्यपोवेतं Bu.

३ ०मर्शने the Ms.

यावन्नि वर्धनानि समाने ऽहनि संनिपतेयुः सर्वेषां पारे
तयादेवतसूददोहमः कुर्वीतेति ^१ ॥ ८ ॥ चतुर्थः ॥

II. 47. 9. अथ प्रोक्षणीषु हिरण्यशक्कान्प्रत्यस्यत्यूर्ध्वं^१ त्रिभ्यो ऽपरि-
मितानिति सहस्रमिति प्रोक्तं ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः ^१ ॥

II. 48. 9. शतरुद्रीयस्य होम इति ॥ सूत्रमाचार्ययोः ^{११} पूर्वस्मिन्ने-
वानीके जुहुयादिति गौतमः ^१ ॥

II. 49. 8. नमस्कारैरुपस्थान इति ॥ म ह स्माह बौधायनः मध-
नुष्क एवोपतिष्ठेतोत्तरस्था एव दिश आवृत्यैतेनैव यथेतमेत्य
पश्चात्प्राङ् तिष्ठन्नुर्ध्वामुपतिष्ठेतेत्यत्रो^२ ह स्माह शालीकिर्द- ^{१०}
त्तैव धनुर्मुपतिष्ठेतेत्यै चैव दिश आवृत्यैतेनैव यथेतमेत्य
पश्चात्प्राङ् तिष्ठन्नुर्ध्वामुपतिष्ठेतेति^२ ^१ ॥

II. 49. 15. परिषिच्यमाने यजमानं वाचयतीति ॥ सूत्रं शाली-
केरत्रो ह स्माह बौधायनः परिषिच्यपरिषिच्यैवाग्नि
कुम्भं निदध्यादग्नेस्ते चुदमुं ते शुगृच्छत्वित्यभिनिर्दिशेद्यं ^{१५}
द्विष्यादिति ^१ ॥

II. 50. 3 विकर्षण इति ॥ अर्धर्षणो विकर्षेदिति बौधायन ^{११}
श्चर्चेति शालीकिः ^१ ॥

१ चावपति instead of प्रत्यस्यति Be C'.

२ Thus (ऊर्ध्वाम्) Be C and the Viv.; ऊर्ध्वम् all the other MSS.
and the Ms.

- II. 52. 3. स्वयमादृष्टायै व्याधारण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योग्नि-
चतुरश्रामेनां व्याधारयेदिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 53. 4. वैश्वानरमारुतानां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः स्युरिति
बौधायनस्य^{११} णीका इति शालीकि^{११} वैश्वानर एव मन्त्रवान्स्या-
५ च्छणीका मारुता इत्यौपमन्यवः ^१ ॥
- II. 53. 6. अनीकवतस्य होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योहवनीय
एवानौकवतं जुहुयादिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 54. 4. अथैनं संचितमाज्यप्रोक्षेण प्रोक्षतीति ॥ सूत्रं शालीके-
र^{११} चो ह स्माह बौधायनो मन्त्रानुद्दिशं चैनं प्रोक्षन्मन्त्रा-
१० नुलोकं चेति ^१ ॥
- II. 54. 15. दध्नस्य निधान इति ॥ म ह स्माह बौधायन उभये-
नेधं निदध्यादाध्वरिकेण चाग्निकेन चेत्योग्निकेनैवेति
शालीकिः ^१ ॥ ६ ॥
- II. 55. 1. शाकलैः परिधान इति ॥ आहवनीयं परिदध्यादिति
१५ बौधायनः ^{११} पुच्छमेवेति शालीकिः ^१ ॥
- II. 55. 5. सुवाहुत्योः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^{११} न
कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 55. 7. पूर्णाहुत्यै^१ करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^{११} न
कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 55. 8. १० अत्र जुहुन्मनसा दिशो ध्यायेदिति^१ ॥ दिग्भ्यो ऽहमग्नि-

१ Thus Ms. only ; पूर्णाहुत्योः the MSS. ; पर्णाहुतिकरण the Viv.

२ इति om. all exc. Ms.

मभिः संभराणीति वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायन-
स्योत्तरः शालीकिः ^१ ॥

II. 56. 8. प्रसेकस्यायातन^१ इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकिरुत्तरो
बौधायनस्य ॥

II. 56. 10. तस्मिंश्चतुर उपस्तृणान आहेति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ ५
नोपस्तृणीतेति शालीकिः ^१ ॥

II. 56. 12. प्रसेकस्यानुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधायनो ^१
नानुप्रहरेदिति शालीकिः ^१ ॥

II. 56. 13. ब्रह्मौदनस्य अपण इति ॥ अग्न्याधेयवच्छ्रपयेदिति बौधा-
यन ^१ एतस्मिन्नेवेति शालीकिः ^१ ॥ १०

II. 56. 14. ब्रह्मौदनस्य प्राशन इति ॥ उत्तरे ओष्यन्ते प्राश्नीयुरिति
बौधायनः ^१ पुच्छमेवाभित इति शालीकिः ^१ ॥

II. 57. 4. वातनामानाश्च होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ वात-
मथत्राञ्जलिना जुहुयादिति शालीकिः ^१ कृष्णाजिनपुटेन
जुहुयादित्यौपमन्यवः ^१ ॥ १५

II. 57. 9. शाकलानामनुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधायनो ^१
नानुप्रहरेदिति शालीकिः ^१ ॥ १० ॥ पञ्चमः ॥

II. 57. 12. अग्निधिष्णियानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ सर्वा
एव याजुषीरुपदधादिति शालीकिः ^१ ॥

१ The two akṣaras हस effaced in G.

२ ०यतन MSS. exc. Be C'.

58. 2.

नानाबीजानां निर्वपण इति ॥ निर्वपणेनानुसमेत्य^१
व्यभिष्टेदिति^२ बौधायनस्त^३त्तदेव हविः परिनिस्तिष्ठेदिति
शालीकिः^४ ॥

तेषां व्रीहियेव हविष्कृतमुद्गादयत्युपोद्यच्छन्ते यवानिति ॥
५ सूत्रं शालीकिर^५त्रो ह स्माह बौधायन आवपनप्रमृति यवेषु
मन्त्रकर्माभावंत तन्नं तु हविष्कृत^६ स्यादिति^७ ॥

आप्यनिनयन इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाप्येभ्यो निनये-
दिति बौधायनो^८ ऽग्रेणातिहायेति शालीकिर^९ग्रेण वा जघ-
नेन वेत्यौपमन्यवः^{१०} ॥

१० सचरुपशुपुरोडाशा^{११} एवेतरेषां हविषामिडा अवद्येद-
भ्यर्धद्वेति^{१२} सपशुपुरोडाशानां वेत्ति ॥ पूर्वः कल्पो बौधा-
यनस्योत्तरः शालीकेः^{१३} ॥

58. 7.

अत्याक्रमण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१४} सह खिष्टकृता-
त्याक्रमेदिति^{१५} शालीकिः^{१६} ॥

0. 10. १५

अभिषेक इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^{१७}त्रो ह स्माहौपमन्यवः

१ •समेत्याभिष्टेदिति U (sec. m.).

२ Thus G (sec. m.) Bu Be C' Ms; •ष्कृत B G (pr. m.) U; cp. XXI. 4: 75. 7, XXI. 16: 99. 16.

३ •पशु० om. B G U (pr. m.) the Viv.— •डाश B Bu G U (pr. m.) the Viv.; •डाशा Be C' U (sec. m.).

४ Thus (and cp. II. 71. 5) B G B; •दत्यर्धद्वेति Be C' •दम्यर्धद्वेति Bu.

५ Thus U (pr. m.) C', the Viv.; खिष्टकृतमत्या० the other MSS.

पुरस्तात्स्विष्टकृतो यावदान्नातेनाभिषिञ्चेन्नात्र कृष्णाजिनं न
रुक्मौ^१ न पार्थानि भवन्ति कुशानेव सः स्तीर्य तेष्वेनमभि-
षिञ्चेदिति^१ ॥

II. 58. 18; 59. 8. योगे विमोक इति ॥ अहरहर्युञ्ज्यादहरहरविमुञ्चेदिति
बौधायनो^२ ऽहरहर्युञ्ज्यादन्ते विमुञ्चेदिति शालीकिर^३ादित ५
एव युञ्ज्यादन्ते विमुञ्चेदित्यौपमन्यवः^४ ॥

II. 59. 11. क्रतुकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^५ यथाक्रत्वेवास्य क्रतु-
करणानि कुर्यादिति शालीकिः^६ ॥

II. 59. 13. एकादशिनानां^७ पशूनामुपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्यै^८कयूप एवैकादशिनान्यशूनुपाकुर्यादिति शालीकिः^९ १०
॥ ११ ॥

II. 59. 17. वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुहुयादिति बौधा-
यन^{१०} आदितश्चान्ततश्चेति शालीकिः^{११} ॥

II. 60. 3. अश्वस्थावप्रापण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१२} माध्दंदिन
एव सवने ऽश्वमवप्रापयेदिति शालीकिः^{१३} ॥

पशूनामासादन इति ॥ पशुंपशुं पञ्चहोत्रासादयेदिति १५
बौधायनो^{१४} मुख्यमेवेति शालीकिः^{१५} ॥

हृदयशूलानामुदासन इति ॥ एकैकश उदासयेदिति
बौधायनः^{१६} सर्वान्सहेति शालीकिः^{१७} ॥

१ Thus Be C' U (sec. m.); रुक्म the other MSS.

२ C' and the Viv. एका० ।

62. 1. आमिचायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती च स्यादध्व-
दानीया चेति बौधायनसू^१ष्णीका च स्यादध्वदानीया चेति
शालीकि^१मन्त्रवती च स्यान्मन्त्रहरया चैनया निरूढया यजे-
तेत्यौपमन्यवः ^१ ॥
62. 6. ५ देविकाहविषां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^१ न
कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥ १२ ॥ षष्ठः ॥
1. अथातो वाजपेयं व्याख्यास्यामः ॥
चिन्वीत वाजपेये ऽग्निमिति बौधायनो ^१ न चिन्वी-
तेति शालीकिः ^१ ॥
63. 3. १. औदुम्बरं रथचक्रं सप्तदशरमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१
दार्ढ्यचमेवैनत्कुर्यादिति^१ शालीकिः ^१ ॥
63. 12. खादिरौ विदृषी^२ वध्रैर्व्यूतामुपकल्पयत^२ इति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ^१ बस्ताजिनं चैवात्रोपकल्पयतीत शतमानं च
हिरण्यमिति शालीकिः ^१ ॥
63. 13. १५ स ग्रीशस्य जघन्याहःसु पुरस्तादाषाढौ पौर्णमास्यै दीक्षत
इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ शरदि वाजपेयेन यजेतेति
शालीकिः ^१ ॥

१ •दृष्य• G (sec. m.).— •मेवैनत् G (pr. m.) U, •मेवैतत् the other MSS.

२ Thus G and the Viv.; विदृषि Bu, वितृषी B, वितृषी U, विकर्णा Be, विकर्णी C' (pr. m.), विदृषी (sec. m.).

३ Thus G, वध्रैर्व्यू• Be, वध्रैर्व्यू• C', वध्रैर्व्यू• Bn, वाध्रैर्व्यू• U, दध्रैर्व्यू• B, वध्रैर्व्यू• the Viv. (one copy), वध्रैर्व्यू• (another).

- II. 64. 4; 65. 10. सावित्राणां होम इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः ॥
- II. 64. 12. वाजपेयिकायै सुरायै संधान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोरत्रो
ह स्माहौपमन्यवो यत्रैव सुरा स्यान्तत आहारयेदिति ^१ ॥
- II. 65. 4. सो ऽरन्निमात्रेऽरन्निमात्रे वा विगृह्णाति धनुर्वष्टीर्वा प्रवे- ५
ष्टयतीति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥
- II. 65. 5. गोधूमं चषालमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] गोधूमपिष्टा-
नामपि कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 66. 2. दुन्दुभीनामासञ्जन इति ॥ सूत्रं द्वैधमेवैतद्भवति ॥
- II. 66. 14. क्रतुकरण इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह बौधा- १०
यनो ऽतिरात्रमथत्र क्रतुमुपेयात्समानपत्रे चैनं संतिष्ठा-
पथिषेदिति ^२ ॥ १३ ॥
- II. 66. 16. पञ्चैन्द्रानतिग्राह्यान्गृह्णातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] सर्व
एवैते ^३ सोपयामा ^४ ग्रहीतव्या ^५ भवन्तीति शालीकिः ^१ ॥
- II. 67. 10. सुरायहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] सजुष्टा- १५
न्यरिमृज्य ^५ सादयेदिति शालीकिः ^१ ॥

१ Thus G and the Viv. (one copy), गोधूमं Bu; गोधूमं the other MSS.

२ Thus Be C' U (sec. m.); संनिपतिषेदिति B G; सञ्चिपथिषेदिति Bu.

३ Thus G C'; एवैते U, एवैतैः B Be; Bu defective.

४ सोपयाममृही० U.

५ Thus Be C'; सजुष्टा० Bu U, सजुष्टा० B G.

67. 12. द्विश्रेणि^१ वा त्रिश्रेणि^१ वोदीच आयातयतीति ॥ पूर्वः
कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥
- I. 68. 1. षड्रशना आदाय यूपमभिप्रेयादिति बौधायनः ॥ पञ्च
रशना आदाय यूपमभिप्रेयादिति शालीकिश्च^१तस्यो रशना
५ आदाय यूपमभिप्रेयादित्यौपमन्यव ॥ एकामेव रशनामा-
दाय यूपमभिप्रेयादित्यौपमन्यवोपुत्रो ॥ ऽग्नीषोमीयरशनाया-
मेव नियुञ्ज्यादित्याञ्जीगविः १ ॥
- I. 68. 2. वाजपेयिकानां पशूनामुपाकरण इति ॥ ऐकादग्निना-
नुपाकृत्य^२ वाजपेयिकानुपाकुर्यादिति बौधायनो ॥ वाजपेयि-
१० कानेव नैवैकादग्निनानिति शालीकिः १ ॥
- b. 3. प्राजापत्यानामुपाकरण इति ॥ एकैकश उपाकुर्यादिति
बौधायनः ॥ सर्वान्सहेति शालीकिः १ ॥
- I. 70. 3. वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुञ्जयादिति बौधा-
यन ॥ आदितश्चान्ततश्चेति शालीकिः १ ॥
- १५ हृदयशूलानामुदासन इति ॥ एकैकश उदासयेदिति
बौधायनः ॥ सर्वान्सहेति शालीकिः १ ॥
72. 15;
5. 15. रथानामभियोजन इति ॥ सूत्र^५ शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनो य एवैष समवचेपणो मन्त्रस्तं प्रथममभियोजनानां
कुर्यादथ तूष्णीमश्चान्समवचिपेदिति १ ॥
- I. 76. 5. १० काष्ठागमन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः प्रदक्षिण-

१ द्विःश्रे० and त्रिःश्रे० G (sec. m.).

२ एका० the Viv.

मावृत्यैतां^१ काष्ठां गच्छेयुरथामुतो ऽपसलैरावर्तेरन्नित्यं^२ चो ह
स्माह शालीकिरपसलैरावृत्यैतां^३ काष्ठां गच्छेयुरथामुतः
प्रदक्षिणमावर्तेरन्निति^४ ॥ १४ ॥

II. 79. 14. अथ यजमानं तार्थं परिधापयतीति ॥ सूत्रं बौधायन-
स्थोभि एवैते यजमानं परिधापयेदिति शालीकिः^५ ॥

II. 80. 2. श्रित्या आयातनं^६ इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकिः ॥

II. 80. 5. तां दृशभिः कल्पै^७ रोहतीति^८ ॥ सूत्रं बौधायनस्यै^९ तैरेव
मन्त्रैः प्रत्यवरोहेदिति शालीकिः^{१०} ॥

II. 81. 2. अचासौ प्रत्यवरोहणत^{११} आसन्दीं निदधातीति^{१२} ॥ सूत्रं १०
बौधायनस्य^{१३} वस्ताजिनं चैवास्यात्र^{१४} प्रत्यवरोहेच्छतमानं^{१५} च
हिरण्यमिति शालीकिः^{१६} ॥

१ Thus both times C' only; •दृत्येतः both times G and B the second time; •दृत्येत B the first time; all the MSS. (exc. C') •त्यं, not त्ये ।

२ Thus B G, आयातन the Viv., आतन Bu, आधान Be C'.

३ Thus G U C' (sec. m.) and the Viv.; •वरोह° Bu, •वरोह° B Be.

४ Thus only the Viv., प्रत्यवरोहत the MSS.

५ Thus the Viv., निमिनोतीति Be, मिनोतीति C', प्रत्यवदधातीति B Bu G U.

६ Thus B U G; वैवास्याच Bu; च only Be C; चस्य seems superfluous.

७ Before यजमानं B Bu U G ins. इति ।

- I. 81. 5. अथैनमेतयामन्था सद आवहन्या वा व्रजतीति^१ ॥ पूर्वः
कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥
- I. 81. 8. अतिग्राह्याणां भक्षण इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो
बौधायनस्य ॥
- I. 83. 10. ५ प्राजापत्यानां भक्षण इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो
बौधायनस्य ॥
- I. 84. 2. गुदद्वतीयेष्विति ॥ देदे अत्र गुदद्वतीये उपयष्टोपयजे-
दिति बौधायनो " ऽपच्छेदमिति शालीकिः " समस्तान्येवैता-
न्यनुग्रह्य सर्वैर्मन्त्रैरनुमन्त्रयेतेत्यौपमन्यवः^१ ॥ १५ ॥ सप्तमः ॥
- I. 85. 1. १० अथातो राजसूयं व्याख्यास्यामः ॥
चिन्वीत राजसूये ऽग्निमिति बौधायनो " न चिन्वीतेति
शालीकिः^१ ॥
- I. 85. 9. पुनरधुष्य पिष्टानि कृत्वाहारयेदिति बौधायनस्तथा-
धुष्नान्येवैतानि^२ स्युरिति शालीकिः^१ ॥
- I. 85. 10. १५ नैर्ऋतस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवान्स्यादिति बौधायन-
स्त्व^१ष्णीक इति शालीकिः^१ ॥
- I. 85. 12. एकोत्सुकस्य हरण इति ॥ अन्वाहार्यपचनाद्भूरेदिति
बौधायनो^१ ग्रामाग्निरिति शालीकिः^१ ॥
- I. 86. 1. नैर्ऋतस्य होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ विस्व^१सिका-
१० काण्डाभ्यामेनं परिगृह्य जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥

१ व्रजन्तीति G B, व्रजितीति Bu; U Be C' corrupt.

२ Thus G; अधुष्यान्ये U, अधुषन्ये B, अद्यपान्ये Be C'.

- II. 86. 3. दक्षिणानां दान इति ॥ अहरहर्दद्यादिति बौधायन ॥
आदितश्चान्ततश्चेति शालीकिः ^१ ॥
- II. 86. 3. उदपात्रस्योपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति
बौधायनो ॥ यथोपपादमिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 86. 5. स्वाहा नमो य इदं चकारेति ॥ सूत्रं बौधायनस्थान्त- ५
मयत्र स्वाहाकारं परिणयेदिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 87. 1. संतनीनामनुप्रयोग इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यदह-
रिष्या वा पशुना वा यजेतापि तदहः संतनी^१ प्रयुञ्जीतेत्यत्रो
ह स्माह शालीकिरहरहराश्रावणार्थं खल्वेते दृष्टे भवतो ^१
यदहरिष्या वा पशुना वा यजेत न तदहः संतनी १०
प्रयुञ्जीतेति ^१ ॥
- ib. चातुर्मास्थानामनुप्रयोग इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
यदहश्चातुर्मास्थानि प्रयुञ्जीतापि तदहः संतनी प्रयुञ्जीतेत्यत्रो
ह स्माह शालीकिरहरहराश्रावणार्थं खल्वेते दृष्टे भवतो ^१
यदहश्चातुर्मास्थानि प्रयुञ्जीत न तदहः संतनी प्रयुञ्जीतेति ^१ ॥ १५
- II. 88. 17. आख्यातं पञ्चमीयस्य करणम् ^१ ॥ १६ ॥
- II. 89. 3. अथोपवेषेणाङ्गारान्समूहतीति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह
स्माह बौधायनस्त्रुणीमङ्गारान्समूह्याथैनांस्त्रुवाङ्गतिभिरभिजु-
ङ्गयाद्गमे^२ रचोप्ने स्वाहेति पञ्चभिरत्र प्रष्टिवाहिनं रथं
दद्यादिति ^१ ॥

^१ Here and infra some of the MSS. read संतनीः (संतनी).

^२ स्त्रुवाङ्गती • Be U C', स्त्रुवाङ्गत्या • Bu.

89. 11. अपामार्गसक्तूनां होम इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह
स्माह बौधायनः समस्तेनैवास्मै मन्त्रेणापामार्गसक्तूञ्जुडया-
त्तूष्णीं सुवमनुप्रहरेत्तूष्णीमुपोत्तिष्ठेदिति^१ ॥
89. 15. देविकाहविषां करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥
सोमं सोममनुवर्तरन्निति शालीकि^{१०} देविकाहविर्भिर्यजे-
दित्याञ्जीगविः^१ ॥
91. 3. अग्निभिः प्रत्यवसान इति ॥ अजस्रैः प्रत्यवस्येदिति बौधा-
यनो ॥ ऽरण्योः समारोह्येति शालीकिः^१ ॥
पयसः समासेचन इति ॥ दृतौ वा विनाडे^१ वा समा-
१० सिञ्चेदिति बौधायनो^{११} नवायां कुम्भ्यामिति शालीकिः^१ ॥
92. 14. स्वयं कृतेष्विति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह बौधा-
यनो गोन्यासप्रमृदितानां^{१२} कुशानां बर्हिः संनह्येत्स्वयंपति-
तानां काष्ठानामिधं^{१३} यदेव वेद्यै रूपं सा वेदिर्दृतिं वा
विनाडं^{१४} वा रथ आधाय परिवहेद्यत्तत्र नवनीतमुत्सीदे-
१५ त्तदाज्यं स्यादिति^१ ॥
93. 2. मैत्राबार्हस्पत्यस्य निर्वपण इति ॥ समानचतुर्मुष्टी स्याता-

१ ०मुपोत्तिष्ठेदिति G U C', ०मुपतिष्ठेदिति B Bu Be; probably II. 89.

12 उपोत्तिष्ठति is the correct reading.

२ विनाले G U C', विनाले the other MSS. and the Viv.

३ Thus Be C' and comp. the Viv.: गवां नियतगमनेन शान्तिनामां
कुशानां; योन्यासप्रमृदं G B Bu, येन्यासप्रमृदं U.

४ विनालं or विनाळं MSS.

मिति बौधायनो ॥ नानाचतुर्भुष्टौ स्यातामिति शालीकिः १

॥ १७ ॥ अष्टमः ॥

II. 94. 2. रोहिते चर्मणोति ॥ सूत्रं बौधायनस्याप्यरोहितं
स्यादिति शालीकिः १ ॥

मोमक्रयणेषूपैते १ नित्याः श्रुते स्युरिति बौधायन ॥ एत ५
एव श्रुतमाः स्युरिति शालीकिः १ ॥

II. 94. 8. वमतौवरीणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ मार-
स्वतीरप्यत्र वमतौवरीर्गृहीयादिति शालीकिः १ ॥

II. 94. 18. आग्नेयस्यैन्द्राग्र उपालम्भो भवतीति ॥ सूत्रं बौधायन-
स्यैन्द्राग्र एव सवनीयः स्यादिति शालीकिः १ ॥ १०

पात्राणां करण इति ॥ यथानिर्भेदं पात्राणि कारयेदिति
बौधायनः ॥ प्राकृतान्येवैतानि स्युरिति शालीकिः १ ॥

II. 98. 1. मारस्वतीनामभिहोम इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह
स्माह बौधायनो याभ्यामेतदृग्भ्यां वहन्तीरभिजुङ्गयान्ताभ्यां
ग्रहेग्रहे जुङ्गयादय तूष्णीं मारस्वतीरभिजुङ्गयादिति १ ॥ १५

II. 98. 7. अभिषेचनीयानां ग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रमाचार्ययो-
रत्रो ह स्माहौपमन्यवः पुरस्तात्सदसो ऽभिषेचनीयान्ग्रहा-
ग्मृहीयादिति १ ॥

II. 99. 16;
102. 9. धनुषः प्रदान इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः ॥ १०

100. 9. मारुतस्यैकविंशतिकपालस्य कपालोपधान इति ॥ ऐष्टि-
कैरुपधाय गणैरुपदध्यादिति बौधायनो ॥ गणैरेवेति
शालीकिः १ ॥
100. 9. आमिन्नायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती स्यादिति बौधा-
यनस्य ॥ षणीकेति शालीकिः १ ॥ १८ ॥
101. 2. क्लौबस्य स्थान इति ॥ अन्तर्वेदि तिष्ठेदिति बौधायनो ॥
बहिर्वेदौति शालीकिः १ ॥
106. 7. मणीनां करण इति ॥ औदुम्बर औदुम्बरेण लौहेन
प्रच्छन्नः स्यादिति बौधायन ॥ औदुम्बर एवेति शालीकिः १ ॥
107. 4. १०. तस्मिन्सह संगृहीत्रा रथवाहने रथमादधातीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्याधादणामेवैकः १ संगृहीता स्यादिति शालीकिः १ ॥
108. 14. स्फ्यस्य प्रदान इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनो यजमानस्यैवैकस्य मन्त्रेण संप्रयच्छेत्तूष्णीमितरे
संप्रयच्छेरन्निति २ ॥
109. 1. १५. अन्नाणां करण इति ॥ सौवर्णाः स्युरिति बौधायनो ॥
राजता इति शालीकिर्नागदन्ता ३ इत्यौपमन्यवो ॥ वैभीतका
इत्यौपमन्यवीपुत्रः १ ॥
- ib. अथास्मै पञ्चाक्षानपच्छिद्य प्रयच्छतीति ॥ सूत्रं शाली-

१ Thus G; •स्यधातूषामे• C', •स्याथादणामे• U, •स्य अथातणामे• B Be;
in Bu this dvandva is missing.

२ •यच्छीरन्निति G U C'.

३ Thus G B Bu U; •दन्त्या Be C'.

केर^१चो ह स्माह बौधायनो येनास्यानुपपन्नः स्यात्तं तत्रापि-
सृजेद्दिशो ऽभ्ययः राजाभूदिति ^१ ॥

II. 111. 8. अथ विषुवति दर्भस्तम्बे जुहोतीति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्य ^१ यत्रैव दर्भस्तम्बः स्यात्तद्गच्छेदिति^१ शालीकिः ^१
॥ १६ ॥ नवमः ॥

II. 111. 14. अग्नीनां हरण इति ॥ अजस्रान्हरेदिति बौधायनो ^१
ऽरण्योः समारोह्येति शालीकिः ^१ ॥

ib. वेद्यै करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ पूर्वापूर्वा वेदि-
र्भवतीति शालीकिः ^१ ॥

II. 112. 10. अथैनं तीर्थादानीय पवयित्वा पुण्डरिस्रजिनमुदानी- ^{१०}
येति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयानि पुण्डरिकाणि
करयेत्सौवर्णानि च नादेयानि चेति ^१ नादेयान्येवेति
शालीकिः ^१ ॥

II. 112. 13. निदधत्यस्मा एतद्भुविहच्छिष्टं व्रतभाजनमिति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ^१ नात्र हविहच्छिष्टं व्रतभाजनं निदध्यादिति ^{१५}
शालीकिः ^१ ॥

II. 112. 17. सोमक्रयणेषूपैते^१ नित्याः स्युरिति बौधायन ^१ एत एव
स्युरिति शालीकिः ^१ ॥

१ तत्र instead of तत् Be C'.

१ Thus B G U (pr. m.); ०षुपैते Bu; ०षूपहिते Be C' U
(sec. m.).

श्रौपसदा^१ हविषां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्ति^२
सुरिति बौधायनसू^३ष्णीकानीति^४ शालीकिः^५ ॥

13. 14. आग्नेयस्य प्राजापत्यसूत्रपर उपालम्भो भवतीति ॥ सूत्रं
बौधायनसू^६ प्राजापत्य एव सवनीयः स्यादिति शालीकिः^७ ॥

14. 11. ४ भार्गवो होता भवतीति ॥ आदित एव भार्गवः होतारं
वृणोतेति बौधायनो^८ दृशपेय एव भार्गवो होता स्यादिति
शालीकिः^९ ॥

शतं ब्राह्मणाः पिवन्तीति^{१०} ॥ यजमान^{११} एकशततमः
स्यादिति बौधायनो^{१२} यजमान एव शततमः स्यादिति
१० शालीकिः^{१३} ॥

114. 7. दक्षिणानां दान इति ॥ एता एव ब्राह्मणाभिविहिता^{१४}
दक्षिणा दद्यादिति बौधायन^{१५} एतन्मुखः सहस्रमिति
शालीकिः^{१६} ॥ २० ॥

115. 1. तेषामुत्थानेष्विति ॥ गच्छेयुरावभृथादिति बौधायनो^{१७}
१५ ऽप्सुषोमान्ता इति शालीकि^{१८}ध्रुवान्ता इत्यौपमन्यवः^{१९} ॥

115. 8. हविषोहविष इद्वा बार्हस्पत्यमभिघारयतीति ॥ बार्ह-

१ Thus G B and the Viv.; उपसदि U, श्रौपसदानां C', श्रौपसदी Bu; Be defective.

२ ०वंत MSS.

३ Thus G and U (pr. m.); वृष्णीका इति B G (sec. m.), वृष्णीकेति C', वृष्णीकानिति Bu.

४ cp. T Br. I. 8. 2. 2.

५ Before यजमान G B ins. यो, U ये ।

६ ०भिहिता Be C'.

स्यत्यस्यापौष्ठा^१ बार्हस्पत्यमभिघारयेदिति बौधायन^२ इत-
रेषामेव हविषां न बार्हस्पत्यस्येति शालीकिः^३ ॥

II. 115. 13. उच्चैरादित्याया आआवयत्युपांशु^४ मारुत्या इति ॥
आदित्याआवणप्रभृत्युपांशुयेतरदुच्चैरिति^५ बौधायन^६ आ
मारुत्याआवणप्रभृत्युपांशुयेतरदुच्चैरिति शालीकिः^७ सर्वैवो- ५
च्चैरादित्या सर्वोपांशु मारुतीयौपमन्यवः^८ ॥

II. 115. 15. सात्यदूतेष्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^९ म^{१०} ते^{११} ऽशौ^{१२} प्राहैषो-
दित्येव ब्रूयादिति शालीकिः^{१३} ॥

II. 117. 14. द्विरात्र इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१४} यजनीये^{१५} ऽहन्यूर्व-
महर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरमिति शालीकिः^{१६} ॥ १०

II. 118. 5. देविकाहविषां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधा-
यनो^{१७} न कुर्यादिति शालीकिर्न कुर्यादिति शालीकिः^{१८} १
॥ २१ ॥ दशमः ॥

॥ इति द्वाविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus G and the Viv. ; •स्यापीत्वा B, स्यापिष्ठा U. C' Be corrupt.
Bu defective.

२ Thus G, all the other MSS. more or less corrupt.

३ Here and infra all the MSS. इतर instead of इतरदु ।

४ Emended ; •स्यमांवेषो Be C' U (sec. m.), •स्यमंवेषो Bu, •स्यमंवेषे
G, •स्यमंवेषे B ; cp. XXIII. 2 and T Br. I. 8. 3. 4 : दूताग्रहिवीति ।

५ Thus all.

६ In the MSS. no repetition of the final words.

119. 1.

अथात इष्टिकल्पं व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्माह बौधायनः पञ्चदशमामिधेनीकाः स्युर्वर्द्धिष्णा-
वाज्यभागावुच्चैर्देवता इत्यत्रो ह स्माह शालीकिः सप्तदश-
मामिधेनीकाः स्युर्वृधन्वन्तावाज्यभागावुपाशुदेवता इति ^१ ॥

५

याजमानस्य करण इति ॥ स०सिद्धिमिष्टिपथे^१ याजमानं
कुर्यादिति बौधायनः ^१ कुर्याद्यथावकाशं याजमानमिति
शालीकिः ^१ ॥

121. 3.

अग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेदिति ॥

१०

स ह स्माह बौधायनः पाथिकृतं निरुप्य वैश्वानरं द्वादशकपा-
लमनुनिर्वपेद्यथातिपन्नां प्रतियजेदित्यत्रो ह स्माह शालीकिः
पाथिकृतं निरुप्य वैश्वानरं द्वादशकपालं समानतन्त्रमनुनिर्व-
पेन्न चातिपन्नां प्रतियजेदित्यन्यतरेणैव महातिपन्नां प्रति-
यजेदित्यौपमन्यवो ^{११} ऽत्रो ह स्माहाञ्जीगविर्वि वा एतस्य

१५

यज्ञश्चिद्यते यस्य तन्त्रे प्रतते ऽन्यत्तन्त्रं^{१२} प्रतायते ^१ य एवैषो^{१३}
ऽच्युत^{१४} आग्नेयो ऽष्टाकपालस्तमेव पौर्णमास्यां वामावास्यायां
वा पाथिकृतं कुर्यान्न चातिपन्नां प्रतियजेदिति ^{११} ॥

121. 7.

अग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहि-

१ ०सिद्धिमिष्टिपथे G, ०सिद्धिमिष्टिपथे B, ०सिद्धिमिष्टिपथे U, सिद्धिमिष्टिपथे Bu,
०सिद्धिमिष्टिपथे Be C'.

११ न्यतर्चं MSS.

१२ Thus C', एवैषोच्यत U, एवैषोच्यत B G Be, एवैषाच्यत Bu.

ताग्निः सन्नवत्यमिव चरेदिति ॥ आधानप्रभृत्यैवैतदुक्तं भव-
तीति बौधायनो ॥ ऽन्वाहितेषु चैवोपममाहितेषु चाग्निष्विति
शाल्लौकिः १ ॥

II. 121. 9. अग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यꣳ रक्षाꣳसि
मचेरन्निति ॥ ऊत्वाग्निहोत्रमिष्टिꣳ सꣳस्थापयेदिति बौधा-
यनः ॥ सꣳस्थितायामिष्ट्यामग्निहोत्रं जुहुयादिति शाल्लौकिः १ ॥

II. 121. 17. अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर-
न्निति ॥ स ह स्माह बौधायनो लोहितोष्णीषा लोहित-
वाससश्चर्त्विजः प्रचरेयुरिति ॥ याज्यापुरोऽनुवाक्याभ्यामेवैतदुक्तं
भवतीति शाल्लौकिः १ ॥

II. 121. 18. अग्नये सुरभिमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो
वा पुरुषा वा प्रमीयेरन्यो वा विभीयादिति ॥ स ह स्माह
बौधायनः प्रोक्षणीषु च गन्धानावपेयुर्गन्धवन्तश्चर्त्विजः प्रच-
रेयुरिति ॥ याज्यापुरोऽनुवाक्याभ्यामेवैतदुक्तं भवतीति
शाल्लौकिः १ ॥

II. 122. 7. अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं कामो नोप-
नमेदिति ॥ स ह स्माह बौधायनो या तत्राम्नाता स्यात्तां चेन्नि-
र्वपतः कामो न समृध्येताथैव १ कुर्यादित्यैषैव सार्वकामिकी
स्यादिति शाल्लौकिः ॥ कामेकाम एषाꣳ स्यादित्यौपमन्यवः १ ॥

II 124. 1. अग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्नि-

१ ० धैवं G U Be; धैनं B C', -धैवं Bn.

२ एषा G, एवैषा U, all the other MSS. एष ।

रुद्धतो ऽहुते ऽग्निहोत्र उदायेदिति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह
स्माह बौधायनो मन्यनमधिमन्यनमुपसमिन्धनमित्येतान्मन्त्रा-
न्निगदेदिति^१ ॥

124. 17. वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जात इति ॥ स ह
स्माह बौधायन उत्थितायां निर्दग्धायां वैश्वानरं द्वादश-
कपालं निर्वपेत्स^२स्त्रावस्य च कुमारं प्रलेहयेदिति^३ जात-
मेव विदित्वेति शालीकिर्न च स^२स्त्रावस्य कुमारं प्रलेहये-
दित्य^४नन्तरे पर्वणीत्यौपमन्यवः^१ ॥ १ ॥

125. 2. विपर्यस्तहविषीति ॥ माहृतः^२ प्रथमं मन्त्रकर्म^३ लभेतेति
१० बौधायनो^१ ऽवदानत इति शालीकिः^२ प्रदानत इत्यौप-
मन्यवश्चा^३तुष्प्राग्शादित्यौपमन्यवीपुत्रः^४ ॥

125. 9. वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गत्वेति ॥ यत्रैव
यतिष्यमाणः स्यात्तदायतनं^१ तद्गत्वा वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेदिति बौधायनः^२ स्वस्थानेष्वेवाग्निष्विति शालीकिः^३ ॥

126. 3. १५ यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजेदिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१मां
ते ऽसौ पाहैषीदित्येव^२ ब्रूयादिति शालीकिः^३ ॥

१ The words after प्रलेहयेदिति only in C' and U (sec. m.); Be-
has of them only औपमन्यवो; the other MSS. omit the opinion of
Aupamanyava.

२ माहृतं Bu.

३ तत्रं Be C' (pr. m.).

४ Thus C' U (sec. m.); प्रहैषी the other MSS.; cp. XXII. 21
and XIII. 10: 126. 5.

- II. 127. 10. बस्वजानपीधे संनद्धेदिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ बस्व-
 जानामप्यत्र बर्हिः संनद्धं भवतीति शालीकिः १ ॥
- II. 128. 7. आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्निति ॥ सूत्रं
 बौधायनस्य ॥ प्रत्यभिचरन्तमेव विदित्वेति शालीकिः १ ॥
- ib. सारस्वतमाज्यमिति ॥ मन्त्रनिरूपमेतद्दृतं २ स्यादिति
 बौधायनस्य ॥ षणीकमिति शालीकिः १ कालेकाल एवैनद्भुवा-
 ज्याद्गृहीयादित्यौपमन्यवः ३ ॥
- II. 128. 17. अध्वरकल्पायामिति ॥ स ह स्माह बौधायन इडान्तं
 प्रथमं तन्त्रं कुर्यादेवं द्वितीयं तृतीयेन महावशेषं वर्तयेदि-
 त्यत्रो ह स्माह शालीकिरा प्रणीनात्प्रथमस्य ४ तन्त्रस्य परि-
 श्राययेदेव ५ द्वितीयमेवं ६ तृतीयं ७ तृतीयेन महावशेषं वर्तये-
 दिति ॥ सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा ८ इत्यौपमन्यवः ९ ॥
- II. 129. 7. यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतत् सोमारौद्रं चरं

१ तंचनिरूपं B G; तंचनिरूपं U, तंचनिरूपं Bu; मंचनिरूपं Be, मंचनिरूपं C'.

२ भुवाज्यात्स्यं G U (sec. m.); भुवाज्यात्स्यं B U (pr. m.); भुवा-
 ज्यं Be C'; भुवात्स्यं Bu.

३ Thus Be C' U; प्रणीताप्रं B G (pr. m.), प्रणीताः प्रं G (sec. m.);
 Bu defective.

४ Thus G B; कुर्यादेवं U Be C'; Bu defective.

५ एवं तृतीयं om. B G.

६ ऋसादित्यौ C' U (sec. m.).

तिथ्यापूर्णमासे निर्वपेदिति ॥ उपवसथीये ऽहन्निर्वपेदिति
बौधायनो ॥ यजनौये ऽहन्निति शालीकिः १ ॥

29. 11. आज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्त इति ॥ उदकुम्भ आज्य-
स्रुवं प्रत्यस्येदिति बौधायनः १ प्रोक्षणं चैव मार्जनं चाज्येन १
५ कुर्यादथेतरदद्भिः कुर्यादिति शालीकि १ १ ॥ यत्किं चाद्भिः कार्यं
स्यात्सर्वं तदाज्येन कुर्यादित्यौपमन्यवः १ ॥

16. यदि विभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामौति सोमापौषां चरुं
निर्वपेदिति ॥ विज्ञातेषु रूपेषु निर्वपेदिति बौधायनः १ ॥
पुरस्तादेव शङ्कमान इति शालीकिः १ ॥

130. 7. १० अर्धेस्विति ॥ स १ स्थितायामिष्टामर्धानभ्यादध्यादिति बौधा-
यनो १ ऽत्रैव परिशयौरन्निति शालीकिः १ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

30. 15. विपर्यस्तहविषीति ॥ मारुतः प्रथमं मन्त्रकर्म लभेतेति
बौधायनो १ ऽवदानत इति शालीकिः १ ॥ प्रदानत इत्यौप-
मन्यवश्चातुष्पाश्यादित्यौपमन्यवीपुत्रः १ ॥

30. 17. १५ मारुतीभ्यां होता यजतीति ॥ स ह स्माह बौधायन
आदित एव होता मरुत आवाहयेदनुवाचनतो ऽध्वर्युरिति १ ॥
याज्यापुरोऽनुवाक्याभ्यामेवैतदुक्तं भवतीति शालीकिः १ ॥

31. 19. आदित्येभ्यो सुवदद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम इति ॥ सूत्रं
शालीकेर १ १ चो ह स्माह बौधायनः सर्वाः सपदाः सर्वाः ससा-
१० विचाः सर्वाः समयूखेष्वा इति ॥

32. 2. पदपां सूनां हरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर १ १ चो ह

स्माह बौधायनः समस्तेनैवास्य^१ मन्त्रेण पदपा॥सू॥हत्वोत्तर-
वर्ग्यं^२ आवपेदथ तूष्णीमुरस्यनुनिनयेदिति^३ ॥

II. 133. 16. अतः सुवर्णानि कृष्णलानि भवन्तीति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्योपशतान्येवैतानि^३ स्युरिति गालीकिः परिहारये-
च्चेषामिति^४ ॥

II. 134. 3. चत्वारिचत्वारि कृष्णलान्यवद्यति चतुरवत्तस्याप्या इति ॥
स ह स्माह बौधायनो यान्यवत्तानि स्युर्जुहुयादेव तान्यथ
यानि भक्षार्थानि स्युस्तद्व्यवगृहीतान्येव^५ तानि स्युरथेतराणि
समावच्छो विभजेरन्नियं[॥]त्रो ह स्माह गालीकिर्यान्यवत्तानि
स्युर्जुहुयादेव तान्यथ यानि भक्षार्थानि स्युस्तद्व्यवगृहीतान्येव^५ १०
तानि स्युरथेतराणि प्राग्नित्रहरणं श्रोष्य ब्रह्मणे परिहारये-
दिति^६ ॥

II. 137. 21. यः पापयज्ञवृत्तैः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुममा-
वास्यायां निर्वपेदिति ॥ उपवसथीये ऽहनिर्वपेदिति^६ बौधा-
यनो[॥] यजनीये ऽह्निति^६ गालीकिः^६ ॥

१ ०स्य Be C' U (sec. m.), ०स्यै Bu U (pr. m.), ०स्मिन् G B.

२ Thus (and cp. vol. II, 104. 2) G, ०वर्गं the other MSS.

३ बौधायनस्योपशता० G U, ०नस्य औपश० B, ०धायनस्येत्याद्यशान्य० Be,
०धायन्येत्याद्यसन्धेवैतानि C'; but cp. the Viv.: उपशतेन तानि भवन्तीति ।
अतसमीपे कानि वाधिकानि वेति ।

४ Thus the Viv. (ब्रह्मणे to be understood), प्रतिहारः the MSS.

५ Thus G; स्युस्तद्व्य० the other MSS.

६ Instead of ऽहन् (thus B G Bu) the other MSS. हनि ।

140. 9. सांगहण्यै परिधिष्विति ॥ ऐष्टिकैः परिधाय पौरोडा-
ग्रिकैः परिदध्यादिति बौधायन ॥ ऐष्टिकैरेवेति शालीकिः । ॥
40. 11. आहुतीनां होम इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायन श्रौदुम्बरैः पात्रैरेता आहुतीर्जुहुयाद्भुवा चैतानि
पात्राण्यत्रैवानुप्रहरेदिति । ॥
141. 1. आज्यस्यावेक्षण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ यन्नवमैत्तन्नव-
नीतमभवदित्येतैरेवाज्यमवेक्षितमुत्पुनुयादिति । शालीकिः ।
॥ ३ ॥
42. 12. यावतो ऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणांश्चतुष्कपाला-
न्निर्वपेदेकातिरिक्तानिति ॥ स ह स्माह बौधायनो वैश्वानरे-
णैकं प्रतिगृह्णीयादेवं द्वौ गणं तु प्रतिगृह्य कुर्वीत ।
बहुषु वारुणानेकातिरिक्तानित्यत्रो ह स्माह शालीकि-
र्वैश्वानरेणैकं प्रतिगृह्णीयात्तु द्वौ गणं तु प्रतिगृह्य
कुर्वीत न तु द्वयोर्बहुषु वा वारुणानेकातिरिक्तानिति । ॥

१ पुनयाद् again all.

२ About the correct reading and the meaning of this dvaidha I am uncertain ; •णैकं B U Bu, •णैवैकं Be G, •णैकं C'.

३ एवं C' U, एवं the other MSS.

४ द्वौ गणे Be B G, द्वौगुणं C', द्वागणे B, द्वौगुणं U (sec. m.).

५ MSS. exc. Be C' ins. तु, U (sec. m.) नतु ।

६ वा ins. Bu.

७ U again द्वौगुणं ; गणं the other MSS., गुणं C'.

८ न given by Be C' U (sec. m.), not by B Bu G U (pr. m.).

- II. 143. 2. अमिचायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती स्यादिति बौधायनसूत्रे^१ षीकेति शालीकिः^१ ॥
- II. 143. 15. पुनः समूहति समूह्यावद्यतीति ॥ सूत्रं बौधायन^२ स्यैतैरेव मन्त्रैः प्रति समूह्यावद्येदिति शालीकिः^१ ॥
- II. 144 7. त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ सदिग्धपुरोडाश एवैष स्यादिति शालीकिः^१ ॥
- II. 146. 3. (147. 17). वर्षाह्णस्यस्याभिहोम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४ यत्रैव वर्षाह्णस्यः स्यात्तद्गच्छेदिति शालीकिः^१ ॥
- II. 148. 4. कृष्णाजिनस्यावधवन^१ इति ॥ अन्तर्वेदि तिष्ठन्कृष्णाजिनमवधुनुयादिति बौधायनो^२ बहिर्वेदोति शालीकिः^१ ॥ १०
- II. 148. 6. अञ्जःसवकारैर्ये^१ करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^२ न कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥
- II. 151. 1. स्रंसर्गे^१ प्रायश्चित्तकरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^२ चो ह स्माहौपमन्यवो यो नु खल्वाहवनौयो ऽत एवैष उद्धृतो भवति^३ ग्रामयोनिरन्वाहार्यपचनस्तत्रतत्र^४ नास्ति प्रायश्चित्तं^१ १५
प्रशस्तो हि वृथाग्निस्स्रंसर्ग इति^१ ॥

इतीन्वा^४ दमा दृष्टयो व्याख्याताः ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

१ Thus G, °स्यावधवन U, °स्यावधान Bu Be C', °स्याधवन B, °स्याधवन the Viv.

२ संवर्गे B Bu G.

३ सचवा Be C'.

४ इतीन्वा B C' Be.

154. 5. अभिक्रामं जुहोतीति ॥ कियति नु खञ्जेतदुक्तं भव-
तीति ॥ पञ्च प्रयाजा इति बौधायनो " यत्राक् शालाया
इति शालीकिः ^१ ॥

55. 16. यदि पशोरवदानं नश्वेदाज्यस्य प्रत्याख्यायमवद्येदिति ॥
५ स ह स्माह बौधायनो यदि पशोरवदानं नश्वेद्यद्येकं यदि द्वे
आज्यस्य^१ प्रत्याख्यायमिद्धा तत्कृत्वा^२ पुनर्यजेतेत्य^३त्रो ह स्माह
शालीकिर्यदि पशोरवदानं नश्वेद्यद्येकं यदि द्वे आज्यस्य^१
प्रत्याख्यायमिद्धा तत्कृत्वा^२ कृतमेव मन्येताय यदि भूयो ऽथैवं
कुर्यादिति ^१ ॥

157. 2. १० सःसव इति ॥ यत्र कच नाव्या^४ वा^४ नदी^४ स्यादन्तरे-
णोदयक्ष्णवती^५ वासःसवस्तत्रेति बौधायनो " यत्र कचन
शब्दा न सःसृज्येरन्नसःसवस्तत्रेति शालीकिर्यत्र कचनान्त-
रेणोद्यादसःसवस्तत्रेत्यौपमन्यवः^६ " प्रस्थयोरेव जनपदयोरसः-

१ Some of the MSS. आज्यस्यैव ।

२ न ins. B.

३ After कृत्वा G B ins. न पुनर्यजेत (or •तेति), but cp. infra XXIII. 8.

४ Thus G B (नावा नार्या the Viv.); नाव्यावा नदीव Bu U (pr. m.); नाव्यावायानदी U (sec. m.); नाव्यावार्या नदी C'; नाव्याषाया नदी Be.

५ Thus G and B (the latter only •ति); •रेणोदपक्ष्णवति Bu U; •रेणोदःत्यती Be C' (pr. m.), •रेणोदापक्ष्णती C' (sec. m.). The Vivaraṇa: उदकयक्ष्णो (?) भावः यक्ष्णी पाहः । उदकपाहवती ।

६ Thus B G Bu U (pr. m.); कचनोदकमंतरेणोद्याद• U (sec. m.); कचनोदकमंतरेणोद्याद• C', •नोदकमंतरेणोद्याद• Be; but in the Vivaraṇa there is no mention made of water; परस्परशकटाक्ष्णारा गच्छेदिति ।

मवस्तत्रेत्यौपमन्यवीपुत्रो ॥ नाविद्विषाणयोः सःसवो विद्यत
इति कागलेयब्राह्मणं भवतीत्याञ्जीगविः ॥

II. 157. 3. अभिभूतीनां होम इति ॥ आध्वरा ऊवा सात्ताय-
णिकां जुहुयादिति बौधायनः ॥ सात्तायणिकां एवेति
शालीकिः ॥

II. 162. 18. दीर्णप्रवृत्तेष्विति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह बौधा-
यनो याभ्यामेतदृग्भ्यां पूतभृदाधवनीययोर्जुहुयात्ताभ्यां ग्रहे-
ग्रहे जुहुयादथ तूष्णीं सःसावमवनयेदिति ॥

II. 167. 6. नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयतीति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्य ॥ पृषदाज्य एवैषानुवर्तयितव्या भवतीति शालीकिः ॥ १०

II. 169. 5. स उच्यमुच्यं वैव प्रतिगीर्यौक्यग्रा इत्याह सवनं सवनं
वेति ॥ पूर्वः कन्यो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥

II. 171. 8
(172. 14). पृष्ठग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनो यत्र कचैतान्यहानि संगच्छेद्युर्गृहीयादेव तत्र पृष्ठ-
ग्रहानिति ॥ संवत्सर एवैते दृष्टा भवन्ति ॥ संवत्सर एवैना- १५
गृहीयादित्यौपमन्यवः ॥

१ Thus B G Be C', °लयंत्रा° Bu, °लेयाग्रा° U (pr. m.), °लगा°
U (sec. m.), °लेयिग्रा° the Vivaraṇa.

२ सात्ता° the MSS.

३ Thus (and cp. infra p. 157, 8) G Bu U (pr. m.), °भ्यामेवत्त°
Be U (sec. m.), °भ्यामेवत्त° B, यत्रामेवत्त° C'.

४ पूतभृदाधवनीयेजुः U (sec. m.), पूतभृदाधवनीयेजुः G B U (pr. m.)

५ एवैनंशु° all.

171. 16. पृष्ठग्रहाणां भक्षण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
ऽनुसवनभक्षेण^१ चैवैनाम्भक्षयेन्नित्येन चेति^२ नित्येनैवेति
शालीकिः^३ ॥
173. 7. अ०शूनां प्रवृ०हण^४ इति ॥ एकैकग्रः प्रवृहेदिति^५
बौधायनः^६ सर्वान्सहेति शालीकिः^७ ॥ ५ ॥
173. 12. आधवन^८ इति ॥ व्यतिचारमाधुनुयादिति बौधायनो^९
यथाधवित्रमिति शालीकि^{१०}र्मैक्षयेदित्यौपमन्यवः^{११} ॥
174. 9. अ०गोर्हाम इति ॥ सूत्रं शालीकिर^{१२}त्रो ह स्माह बौधा-
यनो याभ्यामेतदृग्भ्यामुपसृग्नेत्ताभ्यामेनं जुहुयाद^{१३}थ तूष्णी-
१० मुपसृग्नेदिति^{१४} ॥
175. 1. पृश्निग्रहाणां ग्रहण इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः ॥
176. 13. तेन कचमुपोषतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१५}पूपेनैवाप्यत्र
कचमुपोषेदिति शालीकिः^{१६} ॥
176. 16. १५ षष्ठभो गोषु जीर्यतीति ॥ सूत्रं शालीकिर^{१७}त्रो ह स्माह
बौधायनो यमप्यन्यं बहिस्तन्त्रात्यशुमालभेत तत्राप्येतानि
कुर्यादुपाकरणीययोर्वपायां देवतास्विति^{१८} ॥

१ अनुसवनभक्षेण B G U (pr. m.); अनुसवनभक्षण Bu, अनुसवनभक्षणेनैवैना०
U (sec. m.) C'; Be corrupt.

२ Thus (cp. XIV. 12: 173. 7) B Bu G and the Viv., प्रवृहण Be,
प्रवृहण U C'.

३ प्रवृहे० or प्रवृहये० the MSS. exc. G.

४ आधायवन Bu.

- II. 178. 9. अष्टापद्यै गर्भस्य वसाहोम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{११} न गर्भस्य वसाहोमं जुहुयादिति शालीकि^{११}र्न च गर्भस्य वसाहोमं जुहुयान्नेडां न खिष्टकृतमित्यौपमन्यवः ^१ ॥ ६ ॥ तृतीयः ॥
- II. 179. 9. अजवशाया उपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{११} वायव्यैवैनामुपाकुर्यादिति शलीकिर^{११}त्रो ह स्माह ज्यायान्का- ५
त्यायनो यथाप्युपाकरण उपाकरणं नुदत एवमेवाप्युत्तरे मन्त्रा नुद्येरन्निति ^१ ॥
- II. 180. 5. यदालम्बायामभ्रो भवतीति ॥ स ह स्माह बौधायनो यद्यहान्तश्रिता^१ अहृष्णा मेघाः स्युः सःस्थापयेवाथ चेत्क्षणाः स्युरथैवं कुर्यादित्य^{११}त्रो ह स्माह शालीकिर्यद्यह नादित्य- १०
मन्तर्दध्युः^२ सःस्थापयेदेवाथ चेदेनमन्तर्दध्युरथैवं^३ कुर्यादिति ^{११} नालम्बायामसःस्थापनं^४ विद्यत इति गौतमः ^१ ॥
- II. 180. 17. जयेष्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ^{११} ॥
- II. 181. 15, 16. अभ्यातानेष्विति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो बौधायन-
स्यात्रो ह स्माहौपमन्यवो ऽभ्यातानाञ्जयान्नाद्रभृत इति सुवा- १५
हुतौरेवैता जुहुयाद्गच्छेयुश्च दर्शपूर्णमासावभ्यातानाञ्जयान्नाद्र-
भृत इति ^१ ॥

१ ? यद्यहान्नासिता Be C', यद्यहान्तश्रिता B G U, यद्यहान्तश्रिता Bu.

२ Thus U, यद्यहर्नादित्य B G Be C', यद्यहवादित्य० Bu.

३ Thus Be C' U (sec. m.); एनम् om. B Bu G U (pr. m.),

४ शैवंनकुर्य० C'.

४ नलम्बा० G U.— ०यांसंस्थापनं Bu, but the Viv. has अयसापनम् ।

182. 2. शम्यापरिधिष्विति^१ ॥ शम्यैव शम्यापरिधीन्कुर्यादिति^२
बौधायनः ॥ प्राकृता एवैताः^३ स्युरिति शालीकिः^४ ॥
182. 7. द्विःस्वाहाकारः५ राट्टभृतो जुहोतीति ॥ विग्राहं जुहुया-
दिति बौधायन ॥ द्वे द्वे सुवाहुती इति शालीकिः^६ ॥
1. 182. 11 sqq. ५
अधिदेवने जुहोति रथमुखे जुहोति रथनाद्यां^७ जुहोतीति ॥
सूत्रं बौधायनस्यै^८ तद्ग्रीन्वेवैतानि^९ स्युरिति शालीकिः^{१०} ॥
183. 15. नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्यः ज्ञाच इतीधो भवतीति ॥
सूत्रं बौधायनस्य^{११} पृथगेवैतानीध्यान्यभ्यञ्च पृथगभ्यादध्यादिति
शालीकिः^{१२} ॥
184. 2. १० यद्वाचः क्रूरं तेन वषट्करोतीति ॥ सूत्रः५ शालीकेर^{१३} चो
ह स्माह बौधायन उदश्वित्सारमिश्रमर्कपर्णेन^{१४} सह^{१५} जुहु-
याज्जहीति वा कडिति वा वषट्कुर्यादिति^{१६} ॥

१ Thus Bu C' and the Viv.; शम्याः प० the other MSS.

२ Conjecturally (Viv.: शमौष्टस्य शम्याकाराः); शम्यायै शम्यान्परि०
B G U, शम्यैव शम्यान्परि० Bu; शम्यायै परि० Be C'.

३ एवैता all.

४ नाम्यां Bu U C'.

५ Thus C' U (sec. m.); ०तदग्रित्येव Be; ०तदन्येव० B Bu G U
(pr. m.). The Viv.: एव (r. एत) दग्रीन्वे (r. न्ये) व। एतेष्वेव होमाः।
नाख्यग्रिस्तवतचेति ।

६ Emended; उदखित्त्वा० Be, उदखित्तत्वा० C', दुदधत्त्वा० B G, दश्वि-
तत्त्वा० Bu, उदखित्तत्त्वा० U.

७ om. Be C'.

- II. 187. 8. प्रसव इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयेन
प्रसौयादासिष्ठीयाभिश्च सावित्रेण चेति ॥ सावित्रेणैवेति
शालीकिः १ ॥ ७ ॥
- II. 187.
16 sqq. अतिक्रामेध्विति १ ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥
- II. 188.
10 sqq. अतीमोचेध्विति १ ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो बौधा- ५
यनस्य ॥
- II. 191. 2. प्राणग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ संवत्सर एवैते
दृष्टा भवन्ति १ संवत्सर एवैनाङ्गृहीयादिति शालीकिः १ ॥
- II. 192. 10. तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्यादिति ॥ सूत्रं
शालीकेर १ ॥ चो ह स्माह बौधायनः प्राक् चेद्विजिज्ञासायै १०
निषीदेदथैवं कुर्यादिति १ ॥
- II. 195. 3. यस्याहवनीये ऽनुदाते गार्हपत्य उदायेदिति ॥ सूत्रं
शालीकेर १ ॥ चो ह स्माह बौधायनः समस्तमेतमग्निं सते समुप्य
दक्षिणेन विहारं पर्याहृत्य गार्हपत्यस्यायतनाद्गस्मोदाय्य शक-
त्पिण्डेन परिलिप्य न्युप्योपसमाधाय ज्वलन्तमाहवनीयमुद्- १५
त्याहवनीयस्यायतनाद्गस्मोदाय्य शकृत्पिण्डेन परिलिप्य न्युप्योप-
समाधाय समिदत्याहवनीये षट् सुवाङ्गतीर्जुङ्गयादुद्गुध्वाग्ने

१ Thus G (sec. m.) and the Viv.; •क्रमे• the other MSS. Vol. II. 187. 15 is to be corrected ऽतिक्रामाणां ।

२ अती• Be C' and the Viv., अति• the other MSS.

३ Thus B G and the Viv., प्राक्चेत्जिज्ञासायै Bu, प्राक्चेत्विजिज्ञासायै C', प्राक्चेत्विजिज्ञासायै U.

त्वमग्ने सप्रथा असि मनो ज्योतिर्जुषतां तन्तुं तन्वन्तुदु त्यं
चित्रमिति । ॥

II. 196.
2 sqq.

अतिरिक्तसोमेष्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकिः ॥

198. 1. ५

ध्रुवे परिहीणे प्रायश्चित्तकरण इति ॥ स ह स्माह
बौधायनः प्राक् चेदवमृथाच्छन्दोगबह्वृचेषु लभेरन्नभ्यावर्तयेयु
स्तुतग्रस्ताणि स्युस्तत्कृत्वा पुनर्यजेतेत्यत्रो ह स्माह शालीकिः
प्राक् चेदवमृथाच्छन्दोगबह्वृचेषु लभेरन्नभ्यावर्तयेयु स्तुतग्रस्ताणि
स्युस्तत्कृत्वा कृतमेव मन्येतेति । ॥

199. 6. १०

अङ्गां गृहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ यदेवानन्तरमहः
स्यात्तस्मिन्मैत्रावरुणाग्राग्यहाग्दह्यौरन्निति शालीकिः । ॥

200. 3.

यूपे विरूढे प्रायश्चित्तकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥
नस्तन्त्रमेव यूपे विरूढे प्रायश्चित्तं कुर्यादिति शालीकिः । ॥

201. 11.

यस्य सोम उपदस्येत्सुवर्णं हिरण्यं द्वेषा विच्छिद्यर्जीषे
१५ ऽन्यदाधुनुयाञ्जुङ्गयादन्यदिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ सहि-
रण्या एवास्यात ऊर्ध्वं मुख्याश्चमसा ह्येरन्नभ्युन्नीयेरन्निति
शालीकिः । ॥

201. 19.

आदारसोमेष्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्य आदारसोमेनैवाप्य-
न्यमागमयेरन्निति शालीकिः । ॥

१ Corrected; मृच्चिरन्निति B G Bu U (pr. m.), मृचनौरन्निति or
मृचन्निति Be C' U (sec. m.).

२ Thus B G; नवाप्यन्यमागं Bu, नैवान्योन्यमागं Be C' U (sec. m.).

II. 203. 4. आग्निःध्विति ॥^१ आग्निषो ऽनुवर्तेरन्निति बौधायन ॥
एता^२ एवाग्निषः स्युरिति शालीकिः^३ ॥ ८ ॥ चतुर्थः ॥

II. 245.
1 sqq.

अथातो द्वादशाहं व्याख्यास्यामः ॥

II. 247. 4. चिन्वीत द्वादशाहे ऽग्निमिति बौधायनो^४ न चिन्वीतेति
शालीकिः^५ ॥

अतिग्राह्य^६ इति ॥ स ह स्माह बौधायनो गृहपतिरेवा-
रण्योः^७ समारोपयेदतदतिग्राह्यस्य रूपं भवतीत्य^८त्रो ह स्माह
शालीकिः पृथगेवारणीषु समारोपयेरगृहपतेरेव प्रथमस्य
मथित्वा ज्वलत्सु ज्वलतो ऽपि^९ विसृजेरन्नित्येतदतिग्राह्यस्य^{१०}
रूपं भवतीति^१ ॥

II. 245. 7. संनिवाप^१ इति ॥ स ह स्माह बौधायनः संनिवस्यन्तो
ऽग्नये ब्रह्मण्वते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेयुरग्नये चत्रवते ऽग्नये
चत्रभृत इत्य^२त्रो ह स्माह शालीकिरग्निसंयोजनी^३ खल्वेषेष्टिर्भ-

१ Before आग्निषो U has (rightly?) आशीध्वेव (r? आग्निःध्वेव,) C' reads; आशीध्वेवाशीध्वित्याग्निषो।

२ Thus B U C', the Viv.; एत the other MSS.

३ Thus U (sec. m.) and C' originally; अतिग्राह the other MSS.

४ Thus G B, गृहपतेरेवा० Bu Be C', गृहपतिना० U.

५ Thus B Bu G, ०तोनिष्ट० Be, ज्वलत्युज्वलतोपिनिष्ट० U (sec. m.).

६ Thus B G and cp. XXVI. 12; संनिवापन U (sec. m.) C' Be,

संनिवाप Bu.

७ Thus B Be; ०यजना Bu G U C'.

वति^१ यत्रैवाग्निं चेष्यमाणः स्यात्तत्रैनां निर्वपेदिति^२ प्राजापत्यं^३
पशुपुरोडाशमनुवर्तयेतेत्यौपमन्यवः^४ ।^५ ॥

245. 11. पवन इति ॥ एकैकश एवैनान्यवयित्वैकैकश उदानये-
युरिति बौधायनः^६ स्रष्टदेवैनान्यवयित्वैकैकश उदानयेयुरिति
५ ग्राहीकिः^७ स्रष्टदेवैनान्यवयित्वा सर्वान्स्रष्टोदानयेयुरित्यौप-
मन्यवः^८ ।

246. 6. आर्षेयवरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ये केचन
समानगोत्रा अव्यवेता अन्यथागोत्राः^९ स्युरेकस्यार्षेयश्च^{१०} वरणं^{११}
एव तेषां वरणं स्यादित्यत्रो ह स्माह ग्राहीकिर्यदि चैव
१० व्यवेता यदि^{१२} चाव्यवेताः^{१३} समानगोत्रा एकस्यार्षेयवरणं^{१४} एव
तेषां वरणं स्यादिति^{१५} ॥

46 13. व्रतधुत्विति ॥ समातच्य समावर्त्तौ विभजेरन्निति बौधा-
यनः^{१६} पृथगेवैषां^{१७} व्रतदुघः स्युरिति ग्राहीकिः^{१८} । ॥

१ प्राजापत्यस्य the MSS.

२ Thus U (sec. m.), °नुवर्तयेत्यौ० B G U Be, °नुनिर्वतेत्यौ० C', °नुवर्तयेत्यौ० Bu.

३ ? अन्यथाहोत्रा Be, अन्यथाहोत्रा C', अन्यथाहोत्रा Bu, अन्यथा अहोत्रा वा U, अन्यथा अगोत्रा G B; अन्वाथागोत्राः the Viv. (one copy), अन्यथासगोत्राः (another copy).

४ स्युरेक आर्षेयसंवरणं C', स्युरेक आर्षेयताः समानगोत्रा एकार्षेयं चरणं Be.

५ Only in C' B and U (sec. m.).

६ °र्षेयंवरणं or चरणं U Be C'. On the whole difficult passage cp.

Āp. XXI. 3. 4.

७ एव om. G and the Viv.

- II. 247. 1. षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः संनिवपन्तीति सूत्रमाचार्ययोरपि^१
वैकादश्यामिति विधिः^२ ॥
- II. 247. 7. वसतीवरीणामभिग्रहण^३ इति ॥ सूत्रः शालीकेर^४त्रो
ह स्माह बौधायनो यदि सातिशेषः कलग्नः स्यात्तूष्णी-
मवनयेद्यद्यु वै सर्वत्र एव लेपः समवनीतः स्याद्यैव^५ कुर्यादिति
शालीकिः^६ ॥
- II. 247. 12. सो ऽत्र^७ वैव^८ यज्ञस्य पुनरालम्भं जपति यज्ञायज्ञीयस्य
वा स्तोत्रे ग्रंथुवाके वेति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकिः^९ ॥
- II. 248. 1. विवर्तयन्ति परिधीननुप्रहरति^{१०} प्रस्तरमिति ॥ सूत्रं बौधा- १०
यनस्यानुप्रहरेदेवात्र प्रस्तरपरिधीनिति शालीकिः^{११} ॥ ६ ॥
- II. 248. 5. निमील्याध्वर्युरपाः^{१२} जुहोतीति । सूत्रं बौधायन-
स्यानन्वीचमाण एव जुहुयादिति शालीकिः^{१३} ॥

१ Before अपि Be ins. अचोहस्माहोपमन्यवो, C' अचो० वो, U अचोहस्माह
बौधायनो । cp. XXVI. 12.

२ Thus B G; ०मिति वाधिः Bu; मिति नामिः U, ०मिवक्तं Be C'.

३ Thus the Viv. and cp. XXVI. 12; ०मदिग्रहण Be C', ०मिति-
ग्रहण the other MSS.

४ Thus Be G, ०द्यैव C', ०द्यवैवं Bu B U.

५ Thus B U G Bu the Viv. (one copy); त्रैव Be C' the Viv.
(another copy).

६ ०हरति Be G Bu U; ०हरंति Be C'.

७ Read ०पाः^{१२} ?

48. शिल्पैरुपाकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयेनो-
पाकुर्याद्वर्हिर्भ्यां च शिल्पैश्चेति ॥ शिल्पैरेवेति शालीकिः १ ॥

48. 15. न्यूङ्घ्न इति ॥ विराजां^१ वा प्रतिपत्सु न्यूङ्घयति^२ शस्त्रे^३
वेति^३ ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥

49. 4. ५ निर्मन्थस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवान्मगादिति बौधा-
यनसू^४ष्णीक इति शालीकिः १ ॥

दाक्षिणानां होम इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
जुङ्घयादेवाहुतीर्जपेत्प्रत्ययमन्त्रानित्य^५चो ह स्माह शालीकिर्जु-
ङ्घयादेवाहुतीर्न तु^६ प्रत्ययमन्त्राञ्जपेदिति ॥ ये केच दक्षिणा-
१० युक्ता मन्त्राः स्युर्नैवेनानाद्रियेतेत्यौपमन्यवः १ ॥ १० ॥

पञ्चमः ॥

52. 6. अविवाक्य इति ॥ अविवाक्यमेतद्देहर्भवतीति बौधायनो ॥
विब्रूयादेवेति^५ शालीकिः १ ॥

52. 11. ऋचामुद्धरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ यथाप्रकृति-
१५ मेवाध्वर्युः कुर्याच्छन्दोगबह्वृचा एव प्रतिकुर्वीरन्निति^६
शालीकिः १ ॥

१ विराजां G C', विराजा Be Bu, विरजां U, विरजां B.

२ ०यन्ति all exc. C'.

३ शस्त्रैरेवेति all.

४ Found in Be C' U G (sec. m.), the other MSS. om.

५ Thus corrected; निब्रू० B G, तिब्रू० Bu, नुब्रू० Be C' U (sec. m.),
निब्रू० U (pr. m.).

६ प्रतिकुर्वीरन्निति B G U (pr. m.).

II. 255. 13.

सर्पण इति ॥ कृष्णाजिनान्तैः सर्पन्त उत्तरं हविर्धान-
मुपसृग्नेयुरिति बौधायनो ¹ नोपसृग्नेयुरिति शाल्कीकिः ¹ ॥

II. 257.
4 sqq.

आग्रयणयेष्विति ॥ वाचंयमो ऽध्वर्युः पूर्वान्ग्रहस्थान्
गृह्णीयादिति ^१ बौधायनो ^२ विस्ृष्टवागिति शाल्कीकिः ¹ ॥

स ^२ शुक्रं गृह्णीत्वा धारयति यावदितरौ ग्रहौ गृह्णातीति ॥ ^५
सूत्रं बौधायस्य ^३ यंयं गृह्णीयात्तं परिमृज्य सादयेदिति
शाल्कीकिः ¹ ॥

ग्रहाधानेष्वनुसंभ्रज्याया ^२ इति ॥ अनुसंभ्रजेदिति बौधा-
यनो ^३ नानुसंभ्रजेदिति शाल्कीकिः ¹ ॥

II. 258. 1.

पशुकल्पेष्विति ॥ सर्वे कल्प्या बौधायनस्यै ^१ द्वाग्नपशून्येवा- ^{१०}
हीनरात्रिसत्त्वाणि भवन्तीति शाल्कीकिः ¹ ॥

II. 261. 2.

तेषां यानि समहाव्रतानि तानि साग्निचित्यान्यथेत-
राण्यौत्तरवेदिकानि स्युरिति बौधायन ^२ एकाहिकस्त्रेवाग्नि-
रिति शाल्कीकिः ¹ ॥

II. 262. 12.

आचीयेष्विति ^५ ॥ अभिजिद्विषुवान्विश्वजिद्ग्राममहर्महा- ^{१५}

१ ग्रहस्थानान्ग्रहं B.

२ स given only by U (sec. m.) C' and the Viv.

३ Thus B G (sec. m.) C' (sec. m.) U; आयोजनाधानेष्वं Be,
ग्रहस्थानेष्वं Bu; the Viv.: ग्रहा आधीयन्ते एष्विति ।

५ Thus (heteroclitic locative? from आचीयत्) Be C' U (cp.
Ap. XXIII. 9. 6 आक्षन्ति); आहीयेष्विति B G the Viv.; आजीये-
ष्विति Bu.

व्रतमित्येतान्याचीयन्ति^१ भवन्तीति बौधायनो[॥] चान्यन्यानि
 पृष्ठ्याभिप्लवेभ्य इति शालीकिर्यानि[॥] चान्यानि पृष्ठ्याभिप्लवेभ्यो
 दशमाच्चाङ्ग इत्यौपमन्यवः[॥] प्रायणीयारम्भणीयावभिजिदि-
 पुवान्विश्वजिद्ग्रममहर्महाव्रतमुदयनीयो ऽतिरात्र इत्येतान्य-
 ५ ष्टावाचीयन्ति^२ भवन्तीति गौतमः^१ ॥

265. 5. पशुकल्पेष्विति ॥ सर्वे कल्पा बौधायनस्यै[॥] कादग्नि-
 पशून्येव सांवत्सरिकाणि सत्त्राणि भवन्तीति शालीकिः^१ ॥

266. 9. वाणः शततन्तुर्भवतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य[॥] वीणैवैषा^१,
 तन्त्रीभिः^२ शततमा^३ स्यादिति शालीकिः^१ ॥

१० अहर्गणे माहाव्रतिकानां^१ शिल्पानां करण इति ॥
 कुर्यादिति बौधायनो[॥] न कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥

अहर्गणे शिखानामनुप्रवपण इति ॥ अनुप्रवपेरन्निति
 बौधायनो[॥] नानुप्रवपेरन्निति शालीकिः^१ ॥ ११ ॥ षष्ठः ॥

१ °नान्यचीयन्ती Bu, °नान्याचीयानि B G; the other MSS. wholly corrupt; cp. XXVI. 17.

२ °ष्टावच्छियन्ति U, °ष्टावच्छीया Be, °ष्टावच्छीय C', °ष्टावच्छीयानि B G, °ष्टावाच्छियन्ती Bu.

३ वाणैवैषा C', वीणैवैषां Be, U (sec. m.), वीणैवैषां G, वीणैवैषां Bu B, वीणैवैषा U (pr. m.).

४ Thus G U C'; तंवाभिः Bu, चीभिः Be, तंचेभिः B.

५ Uncertain; शततमा B Bu G U (pr. m.) C' (sec. m.); शततन्तु Be U (sec. m.), शततन्तुर C' (pr. m.).

६ Thus B G Be, महा° or मह° Bu U C' and the Viv.

- II. 269. 10. द्विरात्र इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ यजनीये ऽह्णपूर्वमह-
र्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरमिति शालीकिः^१ ॥
- II. 270. 5. तस्मिन्नुन्नतो वेहद्दामन इति भवन्तीति ॥ उपैवेते^१नित्याः
महस्त्रे स्युरिति बौधायन ॥ एत^२ एव^३ सहस्रतमाः^३ स्युरिति
शालीकिः^१ ॥
- II. 271. 10. द्रोणकलशस्यात्रप्रापण इति ॥ अन्तःपरिध्वप्रापयेदिति
बौधायनो ॥ बहिःपरिधीति शालीकिः^१ ॥
- II. 272. 3. रूपाणां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्या^१श्चमेधिका-
न्यष्यत्र^४ रूपाणि जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥
- II. 274. 1. उद्यत्स्तोमेष्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः १०
शालीकेः^१ ॥
- II. 274. 9. औपसदानां पुरोडाशानां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः
स्युरिति बौधायनस्तृष्णीका इति शालीकिराग्नेया एक-
कपालाः सुवाहुत्या चैनान्सह सकृञ्जुहुयादित्यौपमन्यवः^१ ॥
- II. 275. 8. द्वयीर्गा उपकल्पयन्त इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याजा १५
अप्यत्रोपकल्पयोरिति^५ शालीकिः^१ ॥

१ Thus G B; उपैवेति Bu, उपैवे U, उतवेते Be, अतवेते C'.

२ Thus B G U (pr. m.) एता एव Be C' U (sec. m.), एतमेव Bu.

३ सहस्रतमा MSS.; omitted by Be C' (pr. m.).

४ Uncertain and partially emended; °नस्याश्चमेधिकस्याप्यत्र C', °नस्य आश्चमेधिकस्याप्यत्र Be U; °नस्य आश्चमेधिकायनस्य आश्चमेधिकान्यप्यत्र B G, °नस्याश्चमेधिकायनस्याश्चमेधिकान्यप्यत्र Bu.

५ °कल्पयेर C'; अत्र om. Be.

275. 11.

उलूखलबुध्नो यूपो भवतीति ॥ सर्वाङ्काराङ्कुर्यादिति^१
बौधायनः ॥ प्रोक्ष्यैनमुच्छ्रयेदिति शालीकिः ॥ प्रोक्ष्योपास्यं
यूपशकलमुच्छ्रयेदित्यौपमन्यवः^१ ॥

275. 13.

पांसूनामनुसंहरण इति ॥ धिष्णिषेभ्य औदुम्बर्या
अवटादुपरवेभ्य उत्करादुत्तरवेद्यै पांसूननुसंहरेदिति
बौधायनो ॥ नानुसंहरेदिति शालीकिः^१ ॥

अथ यदि दीक्षोपसत्सु प्रत्ययमाचक्षीरन्संप्रकीर्यादवसा-
नीयाभिरिष्टिभिरिद्धोत्तिष्ठेयुरिति^२ बौधायन ॥ एकाह^३
सुत्वोत्तिष्ठेयुरिति^४ शालीकिनासंस्थाप्य पृष्ठ्य^५ षडहमुत्ति-
१० छेयुरित्यौपमन्यवः^१ ॥ १२ ॥

तेषामुत्यानेष्विति ॥ गच्छेयुरावभृथादिति बौधायनो ॥
ऽपुषोमान्ता इति शालीकिर्भ्रुवभित इत्यौपमन्यवः^१ ॥

जनकसप्तरात्रो^२ ऽतिरात्रः पृष्ठ्यः षडह इति बौधायनः ॥
पृष्ठ्यः षडहो ऽतिरात्र इति शालीकिः^१ ॥

१ सर्वकाराङ्कु० Be, सर्वाकाराङ्कु० C', सर्वाङ्कामाङ्कु० B G U, सर्वाङ्कु० Bu; the Viv. : सर्वाङ्कारान् । क्रियन्त इति कारा : कर्तव्याः संस्काराः ।

२ Thus Be C' ; प्रोक्ष्योपास्य Bu, प्रोक्ष्यावास्य G, प्रोक्ष्यवास्य B, प्रोक्ष्यपाचस्या U.

३ इष्टिभिद् found only in G U C'.

४ Thus G Bu and the Viv. ; एकंसुत्वो० U, एकसुत्वो० B, एका एह सुत्वो० Be C'.

५ ऋत्रो G Bu and the Viv. ; ऋत्रे B Be, ऋत्रः C' (omitting तिरात्रः).

- II. 277. 14. दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो दशहोतारः ऊवा दशरात्राय दीक्षत इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ सप्तहोतारः ऊवा दशहोतारं जुहुयादिति शालीकिः ॥ इति नु ब्राह्मणवान् ॥
अथ गोबलदशरात्रो ऽतिरात्रः पृष्ठ्यः षडहो वाजपेयो महाव्रतं चातिरात्रश्चाष्टमे ऽङ्गि वाजपेयः १ ॥ तत्र देवसुवाः ५ हविषां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ॥ न कुर्यादिति शालीकिस्त ॥ यस्त्रिंशस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तन्नित्यौपमन्यवः २ ॥
विलुप्यमाने पृष्ठ्ये षडहे गित्यानां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ॥ न कुर्यादिति शालीकिः १ ॥ १०
- II. 281. 16. एकषष्टिरात्रे वैश्वकर्मणादित्ययोर्ग्रहण इति ॥ उत्तरे त्रिंशद्रात्रे गृह्णीयादिति बौधायनः ॥ संवत्सर एवैतौ दृष्टौ भवतः १ संवत्सर एवैनौ गृह्णीयादिति शालीकिः १ ॥
- II. 283. 2. औदुम्बरः षोडश्रिपात्रमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ खादिरमेवेति शालीकिः १ ॥ १५
- II. 283. 15. अतिरात्रपशूनामुपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ सारस्वतीमेवोपाकुर्यादिति शालीकिः १ ॥

१ Thus U C'; °चाष्टमो भवतीति वाजपेयस्तत्र Bu; चाष्टमेनाजपेयस्तत्र B G Be.

२ °पशु० om. B Be G.

३ Thus G U C' and the Viv.; णादित्यग्रहयोर्ग्रहण B Bu; °णोदित्ययोर्ग्रहण Be.

286. 7. षोडशिवतां चमसानां भक्षण इति ॥ व्यक्ताम्भक्षयेदिति^१
बौधायन[॥] इन्द्रपोतानिति शालीकिः^१ ॥
रात्रिपर्यायेषु मुख्यानां चमसानामभिमर्शन इति ॥
सूत्रं शालीकेर[॥]त्रो ह स्माह बौधायन इन्द्राय त्वापिशर्व-
रायेत्येव मुख्यंमुख्यं चमसमभिमृशेदिति^१ ॥
290. 11. आश्विनस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवास्यादिति बौधा-
यनस्त्व[॥]ष्णीक इति शालीकिः^१ ॥
291. 6. आश्विनस्य चर्याया इति ॥ सूत्रं शालीकेर[॥]त्रो ह स्माह
बौधायनः पुरस्तात्तिरोअङ्घ्रियानां^१ चमसानां चर्याया^२
१० असुत्राश्विनेन^३ चरेदिति^१ ॥
291. 8. तिरोअङ्घ्रियानां^१ चमसानां भक्षण इति ॥ अनुष्टुप्-
छन्दसा भक्षयेदिति बौधायनी[॥] जगतीच्छन्दसेति
शालीकिः^१ ॥
291. 16. गुददतीयेष्विति ॥ एकादशधा कृत्वोपयष्टोपयजेदिति
१५ बौधायनो[॥] ऽपच्छेदमिति शालीकिः[॥] समस्तान्येवैनान्यनुप्रहृत्य
सर्वैर्मन्त्रैरनुमन्त्रयेतेत्यौपमन्यवः^१ ॥ १३ ॥ सप्तमः ॥
292. 1. एकादशिन्यै संप्रदान इति ॥ सूत्रं शालीकेर[॥]त्रो ह

१ Thus Bu Be C' and the Viv.; सुयक्ताम्भ० B G U.

२ Thus Bu and Viv.; अङ्घ्रियानां or अङ्घ्रिनां the other MSS.

३ Thus G only; चर्याया इत्यत्राश्वि० C' U (sec. m.), चर्यावासुत्राश्वि०
the other MSS.; चर्याया also the Vivaraṇa.

स्माह बौधायन एकादशाग्नीषोमीया एकादश सवनौया
एकादशानुबन्धा^१ इति ।

II. 292. 2.

उपशयस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ लभेत ग्रामे नारण्य
इति बौधायनो^{११} लभेतारण्ये न ग्राम इति शास्त्रीकि^{११} नैव
ग्रामे नारण्य इत्यौपमन्यवः ।

II. 294. 16.

उपशयस्योपासन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यैवोत्तरत^{१२}
उपास्येदिति शास्त्रीकिः ।

II. 296. 4.

पात्नीवतस्य परिलेखन इति ॥ शालामुखीयः शङ्कुम-
भिपरिलिखेदिति बौधायन^{११} उत्तरत एकादशिन्यै पात्नीवतं
मिनुयादिति शास्त्रीकिः ।

II. 296. 5.

त्वाष्टस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवान्स्यादिति बौधाय-
नस्य^{११} ष्ठीक इति शास्त्रीकिः ।

II. 296. 6.

त्वाष्टस्योत्सर्ग इति ॥ सूत्रः शास्त्रीके^{१३} चो ह स्माह
बौधायनो ऽभिपर्यग्निकृतमेनमन्तरेण चात्वालोत्करावुदङ्कुपनि-
ष्क्रमय्याद्भिरभ्युक्ष्य^{१४} यजमानस्याजास्वपिसृजेदिति ।

II. 296. 11.

त्वाष्टस्य चर्याया इति ॥ उपाःशु चरेदिति बौधायन^{११}
उच्चैरिति शास्त्रीकिः ।

II. 297. 4.

पुनश्चिताविति ॥ सूत्रः शास्त्रीके^{१३} चो ह स्माह बौधा-

१ •शानुबन्धा MSS.

२ Thus G U and a citation in the Ms.; उत्तर the other MSS.

३ Thus B Be C' G U (sec. m.); •निष्क्रमस्या• U (pr. m.), •निष्क्र-
मर्था• Bu; •निष्क्रमय्या• a citation in the Ms,

यनो यमप्यग्निं चिन्वानो^१ऽपजानौयान्तस्मिन्नुपरि^२ पुनश्चितिं
चिनुयादुत्तरतश्च यूपाद्यूपं मिनुयादिति^३ ॥

299. 10.

कौण्डपायिनीयास्त्रिष्टिष्विति ॥ अग्न्यन्वाधानप्रतिपत्का
इडान्ताः संतिष्ठेरन्निति बौधायन^४ आज्यभागप्रतिपत्का

इडान्ता इति शालीकिः^५ सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा इत्यौपमन्यवः^६ ॥

299. 14.

पिण्डपितृयज्ञस्य दान इति ॥ अहरहर्दद्यादिति बौधा-
यन^७ आदित अन्ततश्च मासस्येति शालीकिः^८ ॥ १४ ॥

I. 301. 3.

होतृणां व्याख्यान इति ॥ सग्रहानृतेस्वाहाकारानित्ये-
कमृतेग्रहानन्तःस्वाहाकारानित्येक^९ सर्वानित्येकं ॥ पूर्वः

१० कल्पो बौधायनस्योत्तरौ शालीकेः^{१०} ॥

?

स पौर्णमासीषुपौर्णमासीषु जुहुद्वादश कृत्वः
संवत्सरे जुहुयादित्येतेकममावास्यापौर्णमासीष्वित्येतेक^{११}
सर्वास्वित्येतेकम् ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरौ^{१२}
शालीकेः^{१३} ॥

?

१५ त्रयस्त्रिंशच्चिताविति^{१४} ॥ सूत्रं शालीकेर^{१५}त्रो ह

१ Doubtful. G and the Viv. read as given in our text; चिन्वा-
नोयजा० C', चिन्वानैवजा० U; चिन्वानोपजा० the other MSS. We
expect an optative derived from the root ज्या, cp. ज्यानानः XVII.
17: 297. 5. The Viv. periphrases by चोणः only.

२ ०नंतस्वाहाकारा० MSS., but cp. XX. 5: 5. 5.

३ उभौ ins. B Be G (sec. m.).

४ Thus C', G U (sec. m.) the Viv. and a citation in the Ms.;
०स्त्रिंशच्चिता० B Be, ०स्त्रिंशच्चिता० Bu.

स्माह बौधायनो ऽग्निग्रहणं स्वयंचितिं श्वेतकृष्ण-
योरभिमर्शनमधिद्रवणमवद्रवणमिति^१ सर्वमेवैतत्कर्मावृता
कुर्यादिति^१ ॥

II. 303. 5. अहरहश्चिताविति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनो ऽग्निग्रहणं स्वयंचितिं श्वेतकृष्णयोरभिमर्शनम- ५
धिद्रवणमवद्रवणमिति^१ सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादिति^१ ॥

II. 307. 13. रथचक्रचितौ पुरीषस्योपधान इति ॥ पुरीषस्यान्तान्कु-
र्यादिति^१ बौधायन^१ इष्टकास्वेव पुरीषस्यान्तं^२ गच्छेदिति^२
शालीकिः^१ ॥ १५ ॥ अष्टमः ॥

II. 310. 2. रोहिते चर्मणीति ॥ सूत्रं बौधायनस्याप्यरोहितं^{१०}
स्यादिति शालीकिः^१ ॥

उभयनीतस्य करण इति ॥ उभे^४ ऋचौ^४ द्विरभ्यावर्तये-
दिति बौधायनः^{११} सकृदेव ब्रुवन्दिर्ब्रूयादिति^५ शालीकिः^१ ॥

१ Thus B G Be Bu and a citation in the Ms. (cp. also XXII. 4: 121. 18); C' reads 'मर्शनाधिद्रविणमि०, U. om. 'मवद्रवण० ।

२ Thus G Be; पुरीषस्यान्तस्यात्कुर्या० U, पुरीषस्यतस्यान्तान्कुर्या० B, पुरीषस्योतत्कुर्या० C'; Bu defective.

३ Hesitatingly corrected; पुरीषस्यान्तद्गृहे० G, पुरीषस्यान्तद्गृहे० Be, पुरीषस्यान्तद्गृहे० C', पुरीषस्यान्तद्गृहे० U.

४ उभौ ऋचौ B G, उभये ऋचौ Be C', उभयौ ऋचौ Bu, उभये ऋचौ U (sec. m.). The two ṛks are, according to the Viv.: वायुः पूतः... प्राङ् सोमः etc., and वायुः पूतः... प्रत्यङ् सोमः etc., T Br. II. 6. 2. 2-3.

५ ब्रुवन् om. Be C' U G (pr. m.); ब्रुवन् नदिर्ब्रू० Bu.

प्राङ् सोमः प्रत्यङ् सोमः^१ प्रत्यङ् सोमः प्राङ् सोम^१
इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥

310. 4 sqq. सौत्रामणिकायै सुरायै संधान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^{११}त्रो
ह स्माहौपमन्यवो यत्रैव सुरा स्यात्त एवाहारयेदिति^१ ॥

12. 14. ५ सुराग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} पयोग्रहा-
नप्यत्र गृह्णीयादिति शालीकिः^१ ॥

113. 4. ताञ्जघनेन सुगृह्णान्प्राचो वोदीचो वायातयतीति ॥
पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥

सुरासोमस्य संचर इति ॥ दक्षिणेन ह्रत्वोत्तरेणावनये-
१० दिति बौधायन^{११} उत्तरेण ह्रत्वा दक्षिणेनावनयेदिति
शालीकि^{११}र्यत एवैन^२ हरेत्त एवैनमवनयेदित्यौपमन्यवः^१ ॥

4. 14. पावमानीभिरुपस्थान इति १ पावमानीभिरुपस्थाय
पितृणां याज्यानुवाक्याभिरुपतिष्ठेरन्निति बौधायनः^{११} पितृणा-
मेव याज्यानुवाक्याभिर्न पावमानीभिरिति शालीकिः^१ ॥

15. 14. १५ अत्रभृथ इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^{११}त्रो ह स्माहौपमन्यवः
शूलैश्च मासरेण चावभृथमवेयादिति^१ ॥

आख्यातमुदकान्तस्य प्रत्यसनम्^२ ॥

आख्यातमाप्तवनम्^२ ॥

6. 10. आख्यात^२ समिधां करणम् ॥

१ Thus G only; प्राङ् सोमः प्रत्यङ् सोमः प्राङ् सोम B, प्रत्यङ् सोम
प्राङ् सोम Be C' U, प्राक्सोम Bu.

२ See remark on XXI. 3: 73. 5, 6.

- II. 327. 15. वैमृधस्यानुनिर्वपण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ नानिष्टा
प्रथमसोमेनानुनिर्वपेदिति शालीकिः ^१ ॥ १६ ॥
- II. 328. 12. पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यामिति ॥ उभ-
यत्र पौर्णमासहविर्भिर्यजेतेति^१ बौधायनो ॥ नामावास्यायां
किञ्चन यज्ञरूपं कुर्यादिति शालीकिः ॥ पिण्डपितृयज्ञेन
चरेदित्यौपमन्यवः ^१ ॥
- II. 328. 15. साकंप्रस्थायीयेन यजेत पशुकाम इति ॥ सूत्रं शाली-
केर^१त्रो ह स्माह बौधायनः सुग्भ्यामेव पुरोडाशं जुहुयाच-
मसेन सांनय्यमिति ^१ ॥
- II. 329. 11. नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत ^१ त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्या- १०
मणी राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवतेति ॥ स यो ऽन्य एतेभ्यो
महेन्द्रमियच्छेत्^२ स संवत्सरमिन्द्रमिष्ट्वा महेन्द्रेज्यां^३ लभेतेति
बौधायनो ॥ ऽत एवापि संवत्सरमिन्द्रमिष्ट्वा महेन्द्रेज्यां^३
लभेतेति शालीकिः ^१ ॥
- II. 329. 16. संवत्सरमिन्द्रं यजेत ^१ संवत्सरं हि व्रतं नातीति ॥ १५
सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह बौधायनो यस्याममावास्याया-

१ Thus B Bu, पौर्णमासी० Be U G ; C' injured.

२ Thus (इयच्छेत् and cp. XVII. 49 : 329. 13 : इयच्छेत्) the Viv-
araṇa only ; महेन्द्रं यियच्छेत् G (sec. m.) B ; महेन्द्रमियच्छेत् Bu, ०द्रं यजेत्
Be C', ०द्रं यच्छेत् U (pr. m.).

३ Thus B Bu G C' ; महेन्द्रयाज्यां Be U.

मादित इन्द्रं यष्टुं प्रक्रामेत्संवत्सरे^१ पर्यवेते तस्यां महेन्द्रं
 यजेत^१ सो ऽत ऊर्ध्वं महेन्द्रयाज्येव स्यादित्य^१त्रो ह स्माहौ-
 पमन्यवो ऽभ्यारूढः खल्वस्यैव^१ संवत्सरो भवति यस्याममा-
 वास्यायामादित इन्द्रं यष्टुं प्रक्रामेत्संवत्सरे^१ पर्यवेते या ततः
 ४ पूर्वामावास्या स्यात्तस्यां^१ महेन्द्रं यजेत^१ सो ऽत ऊर्ध्वं महे-
 न्द्रयाज्येव स्यादिति^१ ॥

I. 331. 7.

दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत^१ पूर्णमासे संनयेन्मै-
 चावरुण्यामिचयामावास्यायां^४ यजेतेति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१
 वैमृधमप्यत्रानुनिर्वपेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 331. 14. १०

सांनाय्यस्य भक्षण इति ॥ सूत्रं^५ शालीकेर^१त्रो ह स्माह
 बौधायनो यजमान एवैतमर्धमासमनुनिधाय सांनाय्यं भक्षये-
 दिति^१ ॥

I. 332. 1.

आमिन्नायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती स्यादिति
 बौधायनसू^१ष्णोकेति शालीकेः^१ ॥

I. 332. 6, १५
333. 3.

दृडादधे चतुश्चक्र उपा^५श्रयाजस्य करण इति ॥ कुर्या-
 दिति बौधायनो^१ न कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥ १७ ॥
 नवमः ॥

I. 344. 1.

बृहस्पतिसवे दाक्षिणानां होम इति ॥ अनुसवनं दाक्षिणानि

१ Thus (प्रक्रामेत्) C' U and a citation by Sāyaṇa; प्रक्रामेत G (sec. m.), प्रक्रमेत् Bu Be, प्रक्रमेत B G (sec. m.).

१ Thus U C', खल्वस्यै B, खल्वेवंस्येव Bu, खल्वस्य G; Be is defective.

२ स्यात् given only by Sāyaṇa in his citation.

४ वा ins. Be B U.

जुहुयादिति बौधायनो माध्यंदिन एव सवने दाक्षिणानि
जुहुयाद्दामौत्येवेतरयोः^१ सवनयोर्ब्रूयादिति शालीकिः । ॥

II. 346. 8. हिरण्येन घृतमुत्पुनातीति ॥ मन्त्रनिरुपमेतद् घृतं स्या-
दिति बौधायनस्त्वृष्णौकमिति^२ शालीकिः । ॥

II. 349. 6. अनुद्धते^३ वेद्ये दक्षिणत आहवनीयस्य बृहत स्तोत्रं प्रत्य-^४
भिषिञ्चतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ कृष्णाजिनमयत्रासृत्या-
भिषिञ्चेदिति शालीकिः । ॥

II. 350. 2. माषैः पूर्णं कमण्डलुमिति ॥ सौवर्णः सौवर्णैर्माषैः पूर्णः
स्यादिति बौधायनो ॥ मार्त्तिक^४ एव धान्यमाषैरिति
शालीकिः । ॥

१०

II. 354. 16. सप्तदश भारतीः पृथ्वीर्वत्सतरौरालभत इति ॥ पृथगेवासां
मनोताः स्युः पृथक् पशुपुरोडाश इति बौधायनः ॥ पृथगेवासां
मनोता स्युरेकः पशुपुरोडाश इति शालीकिरे^१कैवासां मनोता
स्यादेकः पशुपुरोडाश इत्यौपमन्यवः । ॥

II. 356. 3. अग्निष्टुतीन्द्रसुतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ यथाप्रकृति-^{१५}
II. 358. 9. मेवाध्वर्युः कुर्याच्छन्दोगबकृचा एव प्रतिविकुर्वीरन्निति
शालीकिः । ॥

II. 360. 10. अतिरिक्तस्तोत्रेष्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः ॥

१ Thus B G Bu and the Viv.; ददानौ Be U C'.

२ Thus G B; तूष्णीक इति B, तूष्णीमिति Be C' U.

३ Thus the Viv.; उद्धते U G, उच्यते Be C', उदत B.

४ मार्त्तिक G U C' Be and Viv.; आर्त्तिक B, आनीक Bu.

362. 3,
20. धनुषः प्रदान इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो बौधा-
यनस्य ॥
एकाहानामन्त इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ मृत्युसवान्त
इति शालीकिः ^१ ॥
367. 3. * निदधत्यस्मा एतद्भुविरुच्छिष्टं व्रतभाजनमिति ^१ ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ^{११} नात्र हविरुच्छिष्टं व्रतभाजनं ^१ निदध्यादिति
शालीकिः ^१ ॥
366. 4.
sqq. अथास्याः सद्यस्त्रियामनुक्रियां परिक्रियामतिक्रियां प्र-
वर्गस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^{११} न कुर्यादिति
१० शालीकिः ^१ ॥
385. 10. श्रवानसो ऽधिषवणे फलके पुरुषास्यस्य वृषणाविति ॥
सूत्रं बौधायनस्य ^{११} श्रवानसो ऽप्यत्रारणी कुर्यादिति
शालीकिः ^१ ॥
386. 2. स यं कं च ^१ ग्रहं गृह्णात्येवमेवैनं गृह्णाति ^१ यद्दु किं च
पात्रं सादयत्येवमेवैनत्सादयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{११} यंयं
१५ ग्रहं गृह्णीयात्तंतं परिमृज्य सादयेदिति शालीकिः ^१ ॥
- 370, 8,
12;
377. 14; श्वेतमश्वं ददाति ^१ श्वेतां वडवां ददात्यश्वमसितं ददाति ^१
गर्भिणीं वडवां ललामीं ददात्यनडुच्छतं ^१ ददाति ^१ त्रय-

१ Thus B Bu G (sec. m.); •भोजन• Be C' U G (pr. m.).

२ चन G (sec. m.) and the Viv., चनं B.

३ Thus C' only (sec. m.), all the other MSS. corrupt (•त्यनडुच्छं-
ददति; •त्यनडुच्छं ददाति, •त्यनडुच्छं ददाति इत्तं ददाति).

II. 379. 11; स्त्रिंशत् नित्यान् ददाति^१ ' सोमचमसं ददाति ' हिरण्मयं
382. 11;
388. 9; चमसं ददाति ' राशिकृतं^२ धान्यं ददाति ' मरायकृतं धान्यं
406. 8, 9.
ददातीति^३ ॥ एतानि च नित्यानि च दद्यादिति बौधायन^४
एतान्येवेति शालीकिः^५ ' ॥ १८ ॥

^५अथातः सर्वतोमुखं व्याख्यास्यामः ॥

चिन्वीत सर्वतोमुखे ऽग्निमिति बौधायनो^६ न चिन्वी-
तेति शालीकिर^७त्रो ह स्माह मौद्गल्यः पूर्वस्मिन्नेवाग्निचय
इतरेषु सावित्राः स्युरित्येतदपि न कुर्यादित्याञ्जीगविः^८ ॥

अरण्योः समारोपण^९ इति ॥ सूत्रमाचार्ययो^{१०}त्रो ह स्माह
गौतमो गृहपतिरेव प्रथममरण्योः^{११} समारोपयेत्^{१२} इतरे सत्त १०
इति^१ ॥

१ निष्कं ददाति MSS., but cp. XVIII. 38 : 388. 9.

२ Thus Be C' Bu U, राशी० B G (sec. m.).

३ इति found in C' only.

४ The words एतान्येवेति शालीकिः are repeated in Be Bu U W C', indicating the end of a praśna.

५ This kaṇḍikā is not found in Be C' Bu W U; in U it is given on a loose page. The text of this, doubtless later added, chapter is given according to B G (where it is given secunda manu), a complete citation in Keśavasvāmins prayogasāra (K) and a ditto (I) in a MS. belonging to the India Office (Catalogue by Eggeling Vol. I, p. 87). The Vivaraṇa of this chapter is missing equally.

६ • रोहण G B.

७ प्रथमम् om. K.

८ • रोहयेत्त G B, • रोहयंत K.

शालाया इति ॥ प्राकृतेन^१ प्रक्रमेण मौयान्मध्ये गार्हपत्य इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यात्रो ह स्माह शालीकिः त्रिपदेन प्रक्रमेण सर्वत इति^१ ॥

त्रिवृत्प्राच्यां दिशि भवति पञ्चदशो दक्षिणतः सप्तदशः
५ पश्चादेकविंश उत्तरतः^१ सर्वतो वा ज्योतिष्टोमः^२ सर्व^३
ज्योतिष्टोमदक्षिणा इति ॥

प्रवर्ग्यस्य करण^४ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^५ नोक्त्ये^५
प्रवृत्त्यादिति शालीकिः^१ ॥

याजमान इति ॥ अभौनाम^६ याजमानं कुर्यादिति बौधा-
१० यनः^१ " कुर्याद्यथावकाशं याजमानमिति शालीकि^१र्थे ऽग्निम-
स्काराः^७ सुस्ताङ्काममितरत्तन्त्रेणेत्यौपमन्यवः^८ ॥

अग्न्यन्वाधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यात्रो ह स्माह
शालीकिर्गार्हपत्यः^९ सकृदन्वाहितः स्याद्भामयोनिरन्वाहार्य-

१ प्रकृ० U K I.

२ ०मः B G, ०माः U K I.

३ Thus I, सर्व K, सर्वतो U, सर्वतो वा B G.

४ प्रकरण U K I.

५ नोक्त्ये B G.

६ अभिनाम B G, but cp. XX. 18: 39. 11, the other MSS. om. this word.

७ ०संस्कारार्था U.

८ तान om. B G; instead of तान्कामस्य U: तस्यांस्यम् ।

९ ०पत्यस्य B G.

पचन आहवनीयः^१ सकृदन्वाधाय ततो यथार्थं गच्छे-
दिति^२ ॥

भक्षण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ सर्वः समवधाय सकृ-
देव^४ भक्षयेदिति^५ शालीकिः^६ ॥

मार्जन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^७ सकृदेकस्मिन्निति^८
शालीकिः^९ ॥

लोकाग्नीनां हरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोरत्रो ह स्माह
दीर्घवात्स्यः^{१०} पूर्वस्मिन्नेव याजमानः स्यादिति^१ ॥

क्रतुपशूनां करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} क्रतुपशव
एकादशिनश्च विकल्पन्त इति शालीकिः^{१२} ॥

समञ्जन इति ॥ सूत्रमौपमन्यवौपुत्रस्य^{१३} यावन्त स्तोमा-
स्तावत्कवः प्रचरण्या समनक्तीति बौधायनः^{१४} ॥

दधिग्रह इति ॥ सूत्रं मौद्गल्यस्य^{१५} पयसा वाज्येन^{१६} वेति ॥
पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^{१७} ॥

अश्वदाभ्ययोर्ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यौत्रो ह स्माह^{१८}

१ After 'नीयं' G ins. तंतं, B तं; U K I om. ग्रामं ...नीयं and read स्यान्तं सकृद० (thus K I), स्यान्नसकृद० (thus U).

२ इति inserted by me.

३ सकृदेव om. B; न G instead of these words;—भक्षयेद्युः U.

४ मौद्गल्यस्य U K I.

५ दीप० U K I.

६ शालीकिः U K I.

७ U K I om. the first वा।

शालीकिर्वाजपेये द्वादशाहे सत्ते ताण्डिनामयन उद्भिदि वल-
भिदीति तस्य स्यादित्येवमेव वृश्निग्रहैः प्राणग्रहैरिति^१ ॥

षोडशग्रहाणां^२ ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानुसवनं
गृह्णीयुरिति शालीकिः^३ ॥

५ अतिग्राह्याणां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४ " माहेन्द्र-
स्यानुवषट्कारमुपजुञ्जयुरिति शालीकिः^५ ॥

षोडशिन स्तोत्रमुपाकरोतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ " येन
केन चिदिति शालीकिः^७ ॥

हृदयशूलानामुद्वासन इति ॥ एकैकश उद्वासयेदिति

१० बौधायनः^८ " सर्वान्शहेति शालीकिः^९ ॥

अवभृथ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१०} " प्राञ्च एवावभृथम-
वेयुरिति^{११} शालीकिः^{११} ॥

१ The reconstruction of the text of this dvaidha is wholly uncertain. I have given the reading presented by B which, however, has उद्भिद्वलभिदिति and adds शालीकिः at the end. Thus also G. U K I have ताण्डिनामयने ॥ ताण्डिनामयन. indicating the beginning of a new kaṇḍikā; moreover the following words run thus in U: उद्भिद्वलभिदित्येवमेव वृश्नि० in K: उद्भिदि वलभिदिमित्येवमेव वृ०, in I: उद्भिदि वलभिदि लभ्येदितिषुलिपिमतिसाधानमित्येवमेव वृ० ।

२ षोडशिनां प्र० B G.

३ शालीकिर् U K I.

४ औपमन्यवः U K I.

५ शालीकेः U K I.

६ Thus G, ०भृथमभ्यवेयु० U K I, ०भृथमवेति B.

७ गौतमो U K I.

अरण्योः समारोपण^१ इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^२ चो^३ ह स्माह
 गौतमो^४ गृहपतिरेवारण्योः समारोपयेत्तत^५ इतर इति^६ ॥
 १६ ॥ दशमः ॥

॥ इति त्रयोविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus K I, समारोहण U, समारोह्य B G.

२ सूत्रं शास्त्रीकेरवो U K I.

३ बोधायनो U K I.

४ ०रोहये० B G.

५ Thus B G, तत इतरे यथाथं गच्छेयुर्गच्छेयः U K I.

कर्मान्तसूत्रम् ॥

- पञ्चतयेन कल्पमवेक्षेत क्वन्दसा ब्राह्मणेन प्रत्ययेन न्यायेन
 स५स्त्रावशेनेति ^१ क्वन्दसेति यद्वोचाम यथान्नायप्रणिधीदं
 पूर्वमिदमुत्तरमित्यथापि मन्त्र एव स्वयं कर्म प्रब्रूते ^१ कर्मा-
 नुवादो भवति ^१ यथैतद्भवति प्रेयमगाद्धिषणा बर्हिरच्छोर्वन्त-
 ५ रिचमन्विहि देवस्य त्वा संवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्यामग्रये जुष्टं निर्वपामीति ^१ यच्छन्दसा न शक्नुयात्क-
 ल्पयितुं ब्राह्मणेन तच्चिकल्पयिषेद्ब्राह्मणमु हैवैनान्मन्त्रानप्रज्ञा-
 तान्विदधातीदमनेन करोतीदमनेनेति ^१ यथैतद्भवतीषे लोर्ज
 लेति शाखामाच्छिनन्ति वाचव स्थोपायव स्थेति वत्सानपा-
 १० करोतीत्यथाप्यमन्त्राणि कर्माणि विदधाति ^१ यथैतद्भवत्यष्टासु
 प्रक्रमेषु ब्राह्मणो ऽग्निमादधीतैकादशसु राजन्यो द्वादशसु
 वैश्य इत्येवं व्यवस्थावर्णसंयोगाद्यथो एतत्प्रत्ययेनेति क्वन्दोग-
 बङ्गचाध्वर्युप्रत्ययेनेति ^१ यथो एतज्यायेनेति प्राकृते तन्त्रे प्राकृतं
 न्यायमनधिगच्छन्ग्रामन्यायं प्रतीयादयमिहार्हताः समारम्भ
 १५ इति ^१ यथो एतत्स५स्त्रावशेनेति सोमे ऽपहृत आदाराः स
 फाल्गुनानि चाभिषुण्णुयादिति ^१ चतुष्टयेन मन्त्रा वर्तन्ते सुत्या
 निर्दग्नेनाग्निषा नैव सुत्या नाग्निषा न निर्दग्नेनेति चतुर्थमथेमे
 पञ्च हविराकारा त्रौषधं पयः पशुः सोम आज्यमिति ^१ ॥१॥
 तेषां पृथक्पृथग्धर्माः पृथगधिकरणानि ^१ यथाधिकरणं

मन्त्रा दृष्टास्तान्न मिथः स॒सादयेदनादेशाद्ये^१नयेन^१ यद्भुविः
 स॒सिधेत्तेनतेन तत्कुर्यात्तत्तस्याधिकरणमुक्तान्यधिकरणानि^१
 यज्ञ इति^१ किमुपज्ञो यज्ञः अद्भोपज्ञो माङ्गल^२ इति^१ क
 उ खलु यज्ञ इति^१ पुरुष इति^१ का उ खलु देवता
 दीचेति^१ वागिति^१ का उ खलु पथ्या स्वस्तिरिति^१ ५
 वागेवेति^१ का उ खल्वेकाचरा गायत्रीति^१ वागेवेति^१ क
 उ खलु यज्ञस्यारम्भः का प्रतिष्ठेति^१ विज्ञायते^३ स्वाहा यज्ञं
 मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहोरोरन्तरिचात्स्वाहा
 यज्ञं वातादारभ इति^१ वात एव यज्ञस्यारम्भो वातः
 प्रतिष्ठेति^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

१०

कथमु खल्वेतज्जानीयादिदं तन्त्रमयमावाप इत्यग्न्यन्वाधा-
 नप्रभृति तन्त्रमाज्यभागाभ्यामन्यत्रौषधात्तस्मिन्स्तन्त्रे सत्यावा-
 पस्थानानि भवन्ति यथैतद्धेनूनां दोहनं कपालानामुपधानं
 स्तम्बयजुषो हरणमाज्यग्रहा^४ इति यच्च किंचाभिनिवपत्यूर्ध्व-

१ Thus H Ben G U D C Vt, Vc, the Viv. (one copy); संसाधये०
 Be, the Viv. (another copy). The meaning, according to Vc., of
 न मिथः संसादयेत् is: न मित्रयेत् ।

२ Thus C U H G (pr. m.) Vt Vc and the Viv.; मांगलक Ben
 Be, मांगलिक G (sec. m.), पांगल D.

३ सा ins. G U (pr. m.) H.

४ In TS. I. 2, 2, 3.

५ ०ग्रहा Be G U, ०ग्राहा Ben D (sec. m.), ०ग्राहाः H, ग्रहण D (pr.
 m.), ०ग्रह C, ग्राह Vt.

माज्यभागाभ्यामेष मध्यत आवापो भवति यस्मिन्नेतद्भूवीः-
 योष्यन्ते तस्मिन्नेवावापजानि^१ तन्त्रस्थानं^२ भजन्ते यथैतत्प्राग्निं
 यजमानभागब्रह्मभागौ खिष्टकृच्छेडा चेत्यवदानत आवापो
 भवति तन्त्रं तु प्रदानतः^३ क उ खलु तन्त्रमावापभूयं गच्छ-
 ४ त्यावापो वा तन्त्रभूयमिति^४ मैत्रावाहस्यत्ये ऽप्यन्यस्मिन् तन्त्रमु
 ह निर्वपणतो भवत्यावाप उ प्रदानतो^५ ऽथ वारुणीषु^६ च
 संज्ञानीष्ठां^७ चावापो ह निर्वपणतो भवति तन्त्रं तु प्रदा-
 नतो^८ ऽनूयाजप्रभृति तन्त्रमा समिष्टयजुषो होमात्किं देवत्या
 उ खल्वनूयाजा भवन्तीत्याग्नेया इत्येव ब्रूयाद्विज्ञायते तं देवा
 २० आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन्यदनूयाजान्यजत्यग्निमेव तत्स-
 मिद्भू इत्यृतुदेवता उ खलु प्रयाजा भवन्तीति^९ ॥ ३ ॥
 द्वितीयः ॥

कियत्यः पाकयज्ञसंस्थाः कियत्यो हविर्यज्ञसंस्थाः
 कियत्यः सोमसंस्था इति^१ ऊतः प्रऊत आऊतः शूलगवो
 १५ बलिहरणं प्रत्यवरोहणमष्टकाहोम इति सप्त पाकयज्ञसंस्था
 इत्यपरिमिता उ हैके ब्रुवते^२ यच्च किं चान्यत्र विहाराद्ब्रूयते
 सर्वास्ताः पाकयज्ञसंस्था इत्यथ हविर्यज्ञसंस्था अग्न्याधेय-

१ एव om. H G U (pr. m.) C ;— °जानीति G (sec. m.) U (pr. m.)

२ Ben Be ins. पंच ।

३ Thus (sc. इष्टिषु) D and C only ; वारुणेषु the other MSS.

४ Thus Ben C and Vc. ; संज्ञानीत्तूष्णीं D ; the other MSS. and the Viv. (one copy) and Vt. संज्ञान्येष्टां ; संज्ञानेष्टां the Viv. (another copy).

मग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासावाग्रयणं चातुर्मास्यानि दाक्षायण्यन्नः
 कौण्डपायिन्य^१ इति^१ सौत्रामणिमु हैके ब्रुवते^१ ऽथ सोम-
 सप्त्स्था^१ अग्निष्टोमो ऽत्यग्निष्टोम उक्थ्यः षोडशी वाजपेयो
 ऽतिरात्रो ऽप्तोर्याम इति सप्त सोमसप्त्स्था^१ यदग्निष्टोमस्य
 क्रतुकरणं तदत्यग्निष्टोमस्य^१ यदुक्थ्यस्य तत् षोडशिव्राजपेय-
 योर्यदतिरात्रस्य तदप्तोर्यामस्येति^१ सप्तानां सोमसप्त्स्थानां
 द्वे सत्राणि न गच्छतो वाजपेयश्चाप्तोर्यामस्येति^१ ॥ ४ ॥

कथमु खल्वेतज्जानीयादियं पूर्वा ततिरियमुत्तरेति^१ या
 प्रकृतिः सा पूर्वा ततिरथ यद्विदधाति सोत्तरा ततिरग्या-
 धेयं पूर्वा ततिः पुनराधेयमुत्तरा ततिर्दशपूर्णमासाविष्टीनां^{१०}
 पूर्वा ततिः सर्वाः काम्या इष्टय उत्तरा ततिरैन्द्राग्रो निरूढ-
 पशुबन्धानां पूर्वा ततिः सर्वे काम्याः पशव उत्तरा ततिर्ज्यो-
 तिष्टोमः सोमानां पूर्वा ततिः सर्वे सोमा उत्तरा ततिः^१
 श्येनचिदग्नीनां पूर्वा ततिः सर्वे काम्या अग्रय उत्तरा तति-
 र्द्विरात्रो ऽहीनानां पूर्वा ततिः सर्वे ऽहीना उत्तरा तति-^{१५}
 र्द्वादशाहो ऽहर्गणानां पूर्वा ततिः सर्वे ऽहर्गणा उत्तरा तति-
 र्गवामयनं सांवत्सरिकाणां सत्राणां पूर्वा ततिः सर्वाणि
 सांवत्सरिकाणि सत्राण्युत्तरा ततिः^१ कियन्ति नु खलु गवा-
 मयनानि भवन्तीति^१ विज्ञायते^१ यथैतन्मासि पृष्ठमुत्तमे

१ कुंडपायिन्य Be, कौंडपायिनम्, the Viv. (one copy), कौंडपायिमि D,
 १ om. M Ben U (pr. m.) D C Vt.

- मामि सङ्घत्पृष्ठान्युपेयुर्दशमास्यं तृतीयः^१ सप्त ग्राम्या ओषधयः
 सप्तारण्याः^२ सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः^३ सप्त कन्दांसि
 चतुस्तृत्तराणीति^४ सप्त ग्राम्या ओषधयस्त्रिलमाषत्रीहियवाः
 प्रियङ्गवो ऽणवो गोधूमाः सप्तमे^५ कुलत्यानु^६ हैके ब्रुवते^७
 ५ सप्तारण्याः श्यामाकाश्च नीवाराश्च जर्तिलाश्च गवौधुकाश्च
 गर्मुताश्च वास्त्वानि^८ च वेणुयवाश्च सप्तमे^९ कुहविन्दानु हैके
 ब्रुवते^{१०} सप्त ग्राम्याः पशवो गोअश्वमजाविकं पुरुषश्च गर्दभ-
 श्वोष्टश्च सप्तमे^{११} ऽश्वतरसु हैके ब्रुवते^{१२} सप्तारण्या द्विखुराश्च
 श्वापदानि च पक्षिणश्च सरौसृपाणि च हस्ती च मर्कटश्च
 १० नादेया सप्तमे^{१३} सप्त कन्दांसि चतुस्तृत्तराणीति गायत्र्युष्णि-
 गनुष्टुब्^{१४} बृहती पङ्क्तिस्त्रिष्टुब्जगतीति^{१५} ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

- अथेदं त्रयं भवति कर्माभ्यावर्ति^१ देवताभ्यावर्ति संख्या-
 भ्यावर्तीति^२ सावित्रं तु खल्विदं कर्माभ्यावर्ति भवत्यथ देवता-
 भ्यावर्ति ध्रुवाज्यं द्रोणकलशः सर्वपृष्ठेत्यथ^३ संख्याभ्यावर्ति त्रिः
 १५ पृच्छति शृतः^४ हवीरः शमितरित्यथापि राज्ञो मानं^५ क
 उ खलु मन्त्रमन्तरितं कल्पयेत्स्थानाद्वा स्थानं प्रजिज्ञामीता-
 भिरूप्येण^६ वा प्रौहेण वेति^७ स्थानात्स्थानमिति यदवोचाम

१ Thus M Be Ben ; कुलित्यानु H G (sec. m.) U D C, कुलुत्यानु Vt.
 २ वास्त्वानि G (sec. m.), वास्त्वानि D C. According to the Viv.
 वास्तुकम् (Chenopodium) is meant.

३ ऽणुग् M only.

४ i.e. सर्वपृष्ठाख्या काम्येष्टिः (Vc), cp. TS. II. 3, 7, 1.

५ प्रजिज्ञासेत U, ऽसित Vt Vc Ben.

यो ऽनन्तरो मन्त्र आम्नातः स्यात्तेनैनः सह कल्पयेत्पूर्वकालेन
 वोत्तरकालेन वेति ^१ यथो एतदाभिरूप्येणेति यथैतद्भवत्या-
 शासानः सुवीर्यः रायस्योषः स्वश्रियम् । बृहस्पतिना राया
 स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठेति ^१ यथो एतत्प्रौहेणेत्यग्नि-
 कल्पः खल्वयमिष्टकाभूयान्समान्नातस्तत्र ^१ यो मन्त्रो ऽन्तरितः ^५
 स्यादिष्टकाभूयमेनमापादयेत् ^१ ॥ ६ ॥

अथायमथमेध आहुतिभूयान्समान्नातस्तत्र यो मन्त्रो
 ऽन्तरितः स्यादाहुतिभूयमेनमापादयेन्नाप्रक्रान्तं प्रक्रमयेन्न
 प्रक्रान्तं कर्म तूष्णीं कर्मणाभिपूरयिषेदिति ^१ नाप्रक्रान्तमिति
 यद्वोचाम बर्हिर्लवनः खल्वयः ह्रस्वो मन्त्र आम्नातो भवति ^{१०}
 दीर्घमु कर्म ^१ न कर्मणो हेतोर्मन्त्रो ऽभिनिवर्तताथायं पशो-
 र्विंशसनो ह्रस्वो मन्त्र आम्नातो भवति दीर्घमु कर्म ^१ न
 कर्मणो हेतोर्मन्त्रो ऽभिनिवर्तताथास्याः स्वयमावृषायां दीर्घो
 ह मन्त्र आम्नातो भवति ह्रस्वमु कर्म ^१ न कर्मणो हेतोर्मन्त्रो
 विरम्येद्यथो ^१ एतत्त्रियंजुषा सकृत्तूष्णीमिति ^१ लोकाग्नीःश्च ^{१५}
 तेषामुपश्रुत्य स्तम्बयजुश्चेति ^१ यथो एतत्पञ्चकलो यजुषा

१ अथम् given by Ben D C U (pr. m.) Vr, om. by H Be G U
 (sec. m).—On इष्टकाभूयान् V comments : इष्टकाभिर्भूयान् बज्जलः इष्टकोप-
 धानप्रचुर इति यावत् ।

२ Thus Be G U Vt Ve, विरम्येतयथो Ben C D, विरम्येत यथो H ;
 V. comments : न विरम्येत् न विरमेत् विकरणव्यत्ययशब्दान्दसः ।

पञ्चकृत्वस्त्रुणीमिति राज्ञस्तेषां मानमुपश्रुत्येति^१ यथो एत-
त्सकृद्यजुषा सकृत्तूष्णीमिति राज्ञ एव^२ तेषां^३ मानमुपश्रु-
त्येति^१ यथो एतच्चतुरो मुष्टीन्वीहीणां निर्वपतीति द्वौ
देवतायै स्त्रिष्टकृते तृतीय इडाये चतुर्थ इति सर्व एवैतेषां

५ ब्राह्मणवन्तः^४ ॥ ७ ॥ चतुर्थः ॥

अथात आदेशकारितानि व्याख्यास्यामो^१ ऽनादिष्टो
ऽग्निरपि तु यथैतद्भवत्यधिदेवने जुहोति रथमुखे जुहोति
रथनाद्यां जुहोति चतुष्पथे जुहोति वर्त्मनोर्जुहोत्याव्रश्चने
जुहोति पदे जुहोत्यजायां जुहोत्यजस्य दक्षिणे कर्णे जुहोत्य-
१० जस्य दक्षिणे गृङ्गे जुहोति ब्राह्मणस्य दक्षिणे हस्ते जुहोति
दर्भस्तम्भे जुहोत्यशु जुहोत्यौदुम्बर्यां जुहोति वल्मीकवपायां
जुहोत्यौपासने जुहोत्युत्तपनीये जुहोति ग्रामित्रे जुहोत्याग्नी-
ध्रीये जुहोत्यन्वाहार्यपचने जुहोति गार्हपत्ये जुहोतीत्यना-
१५ दिष्टे^४ आहवनीय एव होतव्यमनादिष्टो ऽध्वर्युरपि तु यथै-
तद्भवत्युन्नेता जुहोति प्रतिप्रस्थाता जुहोतीत्यनादिष्टे^४ ऽध्वर्युणैव
होतव्यमनादिष्टं पात्रमपि तु यथैतद्भवत्यञ्जलिना जुहोति

१...१ This clause is found in D U Be G (sec. m.) only ; it is commented upon by Bhavasvāmin.

२ Thus D ; एवेषां U Be G ; some of the MSS. here and supra instead of उपश्रुत्य read उपश्रित्य, which is perhaps the preferable reading, but cp. Ve : उपश्रुत्य समीपे श्रुतिं हत्वा ।

३ इति supplied by me.

४ इति found in G only.

शूर्पेण जुहोति कृष्णाजिनपुटेन जुहोति मध्यमेन पर्णेन जुहो-
 त्यन्तमेन पर्णेन जुहोत्यर्कपर्णेन जुहोति पर्णमयेन सुवेण
 जुहोत्यौदुम्बरेण सुवेण जुहोत्यङ्गुष्ठाभ्यां जुहोति विस्रःसिका-
 काण्डाभ्यां जुहोति गोमृगकण्ठेन जुहोत्यश्वशफेन जुहोत्यथ-
 स्मयेन कमण्डलुना जुहोतीत्यनादिष्टे^१ सुचैव होतव्यमनादिष्टा ५
 समिदादेशादेव समिधं जानीयादिज्ञायते नासमित्के जुहु-
 याद्यदसमित्के^२ जुहुयाद्यथाजिक्ते ऽन्नं दद्यात्तादृक्तत्तस्मात्समि-
 दत्येव होतव्यमनादिष्ट उपसमाधायैव होतव्यम्^३ ॥ ८ ॥

अथातो ऽवदानकल्पश्चतुरुन्नयति चतुरवत्तं भवतीत्यना-
 दिष्ट उपहत्यैव होतव्यमनादिष्टः हविरादेशादेवान्यद्वीहि- १०
 यवेभ्यो जानीयादपि तु तु खलु चिप्रसःस्कारतममाज्यं
 ब्रुवते^४ ऽनादिष्टः पशुरादेशादेवान्यमजाज्जानीयादैन्द्राग्ना-
 द्यदभिहारं तन्त्रः स्यात्तदभिहारं कुर्यादग्न्यभिहारौ दर्शपूर्ण-
 मासौ^५ सोम इन्द्राभिहारः^६ सावित्रमौषधस्य निर्वपणं दृष्टं
 भवति^७ किं^८ खित्वांनाय्यस्य पशो राज इति^९ दोहनः १५
 सांनाय्यस्योपाकरणं पशोर्यदुपाःशुसवनमभि मिमीते तद्राजः^{१०}
 प्रज्ञातमन्वेषाः हविषां पर्यग्निकरणं^{११} किं^{१२} खिद्राज इति^{१३}
 यदेवादो वसतीवरौः परिहरति तद्राज इति^{१४} ॥ ९ ॥

पञ्चमः ॥

१ इति missing in G H U D.

२ Thus U Ben G D C; जुहुयाद्यस्य० Vt, ०याद्यदिस० Be, ०याद्यत्स० H.

३ Thus Be, the Viv. and V.; किम D C, किमु H Ben G U D.

अथातः पुरोडाशाग्न्यख्यास्यामः^१ सर्व एवाग्नेया अष्टा-
 कपाला अन्यत्र पौनराधेयिकात्सर्व एवैन्द्राग्ना एकादशकपाला
 अन्यत्राग्रयणाच्च शुनासीरीयाच्च^२ सर्व एवैन्द्रा एकादशकपाला
 अन्यत्र शुनासीरीयात्सर्व एवाग्नीषोमीया एकादशकपाला
 ५ अन्यत्र श्यामाकात्सर्व एव पशुपुरोडाशा एकादशकपाला
 अन्यत्र वायव्याद्यद्देवत्यः पशुस्तद्देवत्यः पशुपुरोडाशो ऽन्यत्र
 वायव्याद्भवति^३ सर्व एवाग्नावैष्णवा एकादशकपाला अन्यत्रा-
 ध्वरकल्पायै^४ तत्रैवाष्टाकपालस्य^५ द्वादशकपालस्य भवतः^६ सर्व
 एव सावित्रा द्वादशकपाला अन्यत्राश्वमेधिकेभ्यस्तत्रैवाष्टाकपा-
 १० लस्यैकादशकपालस्य भवतः सावित्रो ऽष्टाकपाल इति च^७ सर्व
 एव मारुताः सप्तकपाला अन्यत्राश्वमेधिकानां चातुर्मास्यपशूनां
 पशुपुरोडाशेभ्यो मारुताच्चैकविंशतिकपालादन्यत्र राजसूयि-
 कात्पञ्चशरदीयानां च पशूनां पशुपुरोडाशेभ्यः^८ किमनु-
 ख्यानि नु^९ खलु ते^{१०} विलेख्यानि कपालानि भवन्तीति^{११}
 १५ विज्ञायते^{१२} वैश्वानरं द्वादशकपालं मृगाखरे भूमिकपालं
 निर्वपेदित्येतदनुख्यानि भवन्तीत्यथ पूर्वसंस्थाः^{१३} पञ्चप्रयाजस्य

१ Thus C Ben U (pr. m.); °कपालो H Be G U (sec. m.).

२ नु H D C V, तु Ben Be G U.

३ om. H G (sec. m.), found in Ben Be U D C G (pr. m.) V.
 According to Vc it stands for तानि. Is the word to be cancelled?
 The Vivarana makes no mention of it.

४ Cp. T Br. III, 9, 17, 3.

नवप्रयाजस्यैकादशप्रयाजस्येति प्रयाजाः पूर्वसंख्याः । पर्यग्निकरणं पशोरुपाश्वभिषवो ऽग्निष्टोमे गवामयने चतुर्विंशमहस्तदपि विज्ञायते तस्य त्रीणि च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय इति १ ॥ १० ॥

अथ राजयज्ञा । राजसूयो ऽश्वमेधः पुरुषमेधः सर्वमेधः सोमसवः पृथिसवो^१ मृत्युसवः कानान्धयज्ञः शुनस्कर्णयज्ञ इति चाथादितिदेवता । अग्न्याधेये त्वेव प्रथमश्चरुश्चातुर्मास्येषु द्वितीयः । प्रायणीयोदयनीययोरग्निदीक्षणीयायां । त्रयो राजसूये रत्निमानेषु^२ च प्रायुजेषु चादित्यां मल्हां गर्भिणीमालभत इति चैक इष्टिकल्प । एको ब्राह्म्यस्तोमे । चत्वारो ऽश्वमेधे ऽदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरदित्यै ह्यससाचिरदित्यै त्रयो रोहितैतास्त्रिसो मेथ्य आदित्या । द्वौ सौत्रामण्यामादित्याविवंशा । षडो ऽष्टादश इति च । त्रीणि तन्त्राणि यज्ञमन्वायत्तानि भवन्ति पञ्चप्रयाजं नवप्रयाजमेकादशप्रयाजमिति । पञ्चप्रयाजेन दर्शपूर्णमासौ काम्या इष्टय इति वर्तन्ते । नवप्रयाजेन चातुर्मास्यान्वैकादशप्रयाजेन पशुः सोम इति । षडिमानि सर्वकल्पे सर्वाभिप्रायिकाणि भवन्ति । यथैतदग्न्याधेय-

१ पृथिवीसवो or पृथिविसवो all, cp. XVIII 6.

२ Thus H Ben D C V, रत्निनेषु G Be U the Viv. (one copy), रत्निनिषु the Viv. (another copy). Read probably रत्निनीषु (sc. इष्टिषु).

मग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि पशुः सोम इति ^१
 तदपि विज्ञायते ऽथ यदस्याग्निमुद्धरति महस्रं तेन काम-
 दुघा ^१ अवरुद्धे ^१ ऽथ यदग्निहोत्रं जुहोति महस्रं तेन ^१षा वै
 वैश्वदेवस्य मात्रैतदा एतेषामवममतो ऽतो वा उत्तराणि
 ५ श्रेयांसि भवन्ति ^१ सर्वान्लोकां पशुबन्धयाज्यभिजयत्येकस्रै
 वै कामायान्ये यज्ञक्रतव आलभ्यन्ते ^१ सर्वेभ्यः कामेभ्यः पशुः
 सोम इति ^१ ॥ ११ ॥ षष्ठः ॥

अग्नीनाधास्यमानः प्रज्यमात्मानं कुर्वीत ^१ येनास्याकुशलं ^४
 स्यात्तेन कुशलं कुर्वीत ^१ यान्यृणान्युत्थितकालानि स्युस्तानि
 १० व्यवहरेदनुज्ञापयीत वाथाप्यम्याधेय एवर्त्विजां वरणं प्रथम-
 मुदाहरामस्तस्य चेत्यूर्वपुरुषैर्वृताः स्युस्तानेव नातिवृणीताव्यव-
 च्छिन्नाश्चेत्कौलेनाध्ययनेन मानुषेण ग्रीलवृत्ताभ्यां स्युरिति ^१
 किंगत उ खल्वतिवरणं वावरणं वा भवतीति ^१ स्तेयमचारौ-

१ Thus Be G (sec. m.), 'दुघोवरु' U D C H V, दुघावरु Ben G (pr. m.).

२ भवन्तीति C Ben.

३ After 'जयति Be and G(sec. m.) ins. इति ।

४ Thus (and cp. XXV, 4 init.) U G D C Be and the Viv. (one copy). येनास्य कुशलं H Ben V and the Viv. (another copy). The Vivaraṇa runs : येनास्याकुशलं स्यात् क्षमादिना तेन साम्यं कुर्वीत, the Bhāṣya of Veṅkatesvara : येनास्य कुशलं स्यात् तेन संभारो नास्ति तं संपा-
 दयेदित्यर्थः ।

दभ्यम॑स्याद्याज्यमयाजयत्सादितं^१ कर्म तद् हास्थित^१
 इत्येतेषामेकस्मिन्नतिवरणं वावरणं वा भवतीति^१ ता॑श्चे-
 दृणीताव्यापन्नाङ्गानेव वृणीत^१ कं तु खल्वेषां प्रथमं
 वृणीत^१ यो ऽस्य म॑स्तुतमः^२ स्यात्तं प्रथमं वृणीत^१
 तेन सचिवेनान्यान्लिप्सेत^१ यद्यु वै यथाञ्चेष्टं ब्रह्माणं प्रथमं^५
 वृणीताथ होतारमथोद्गातारमथाध्वर्यु^३ ब्रह्मणो वानन्तर-
 मध्वर्यु^३ पूर्वं वोत्तरं वा यथाकर्म चेत्स्यात्सृष्टेन धनेनल्विजः
 प्रतिसंवसीत^१ त्रौष्णधिकरणान्युत्वितां विनापि^२ यच्छे^३

१ Thus (अभ्यम॑स्यात्) all. I guess this word to be a corruption from an original अभ्यम॑स्त. The commentaries find the word अस 'sickness' in it. V. : आभिसुख्येन रोगवत् बाधकत्वेन स्थितः। The Viv. : आत्मानं (var. अपीनं) जिघांसति। अस रोगे। आभिसुख्येन रोगभूत (var. रोगदृत्) स्तिष्ठति। अभ्यम॑स्या इति खेट् सिचः (var. खेटचः) रोगत्वेन स्थितः।—सादितं all the MSS. exc. Be (सातं), G (sec. m. सौदं) and U C (यत्कुत्सितं); कुत्सितं, however, seems to be the periphrase of our word in the commentaries; V. : सादितं कुत्सितं कर्म सेवाभिचारयजनादि। Perhaps the original reading of our passage has been : स्वेयमचारी-दभ्यम॑स्याद्याज्यमयाजयत्सादितं कर्म तद् हास्थितेति। आस्थित 3rd sing. root aor. med. from आतिष्ठते। Moreover instead of the impf. अयाजयत् we expect an aorist.

२ संस्तुतमः D and U (sec. m.).

३ Thus (विनापि यच्छे) all (also Vt, Vc). exc. C, which has विना धियच्छे; the correct reading (see the Viv. and the Bhāṣya : यद्यु-मिच्छामि) seems to be either विना धियच्छे (see the reading of C) or विनापीयच्छे (इयच्छे for regular इयच्छे, cp. the remark on XXIII, 17 : 176, 12),

ऽज्याग्निषि^१ भार्यामकृषीति^१ को नु खल्वृत्वित्तु धर्मं इति^१
य आचार्यं इति^१ कथमर्हण इति^१ ॥ १२ ॥

आगमआगम इत्येकमृतुमुखचतुमुख इत्येकः^१ संवत्सरस्य
पार इत्येकं^१ यज्ञाधिगम इत्येतदपरं^१ को नु खल्वृत्वित्तु
५ धर्मं इति^१ न न्यस्तमार्त्विज्यं कुर्यान्नानुधातं^१ नावक्रीतो
याजयेन्नावृतो याजयेन्नावृतो याजयेन्नानूद्देश्यं^२ याजयेन्न
नीतदक्षिणं^३ याजयेन्नावरपचे याजयेन्नावर्तं याजयेन्न मृतं याज-
येन्न त्रिकिणिनं याजयेन्न परिखातिक्रान्तं^४ याजयेन्नावन्तगं

I. 36. 7.

१ Thus Be G and U (sec. m.) and both copies of the Viv.;
असिषि U H Ben, Vt. Ve; C corrupt; the Viv.: राजकुलचोरादिभिः
हृतसर्वस्वो ऽस्मि, the Bhāṣya: राजाद्युपद्रवादिना हृतसर्वस्वो ऽस्मि ॥ On अज्या-
ग्निषि for original अज्यासिषि cp. Indog. Forsch. XVIII. 421, M.S.L.
XIV. 192. See also infra XXIV. 18 : 202. 2.

२ Thus G Ben U D G (pr. m.) Vt, and cp. T Br. III. 11. 8. 8
with the remark of Sāyaṇa a. h. l.; नुद्देश्यं Be, the Viv. (one
copy); नूद्देश्यं G (sec. m.) C, the Viv. (another copy); नूद्देश्यं H.
The Viv.: अत्वित्तु यज्ञे ऽन्यस्मै चोद्देश्यं करोति; the Bhāṣya: अन्यस्य कुल-
मुद्देश्यं स्वयमस्वतन्त्रः सन्त्यो यजति तम् ।

३ Thus (as S'āṅkh. śrs. V. 1. 10) G C, the Viv.; नीचदक्षिणं (as
Āśv. gr̥hs. I. 23. 20) the other MSS. The Bhāṣya (दक्षिणानयनानन्तरं
यस्य कस्य चिदत्वित्तुः ऽनुपपत्तौ सत्यां तस्यार्त्विज्यं न कुर्यादित्यर्थः) and the Viva-
raṇa (दक्षिणादानोत्तरकालम्) derive नीत from नयति; it is rather the
partic. from न्येति; cp. नीतस्य XVIII 41 : 393. 7.

४ परिघा० Be Ben C D V.

याजयेन्नान्यजं^१ याजयेन्नाननूचानं याजयेदपि वैतेषां^२ तं
याजयेद्यः कपालान्युपहन्यादृत्तिप्रेचे वर्तमाने^३ तदपि दाश्रतये
विज्ञायते ऽवत्यां शुन आन्त्राणि पेचे न देवेषु विविदे
मर्डितारम् । अपश्यं जायाममहीयमानामधा मे श्येनो
मध्वाजभारेति^४ नैतेषामयाज्यः महस्रदक्षिण इति^५ ॥ १३ ५
॥ सप्तमः ॥

- I. 53. 3. ऊषाश्च भिकताश्चेति^१ ये भस्मरा इवोषाः स्युस्तानाहा-
I. 53. 4. रयेदारण्यस्य वराहस्य विहतादाहारयेदारण्यस्याखोरुत्करादा-
हारयेद्यो ऽनुपदासौ सूदः स्यात्तत आहारयेत्सूदे ऽविद्यमाने
I. 53. 6. कुक्षीरसुषिरादाहारयेद्ग्निरहते ऽविद्यमाने श्रौतहतमाहा- १०
I. 53. 7. रयेद्वातहतं वा^१ चित्रियस्याश्वत्यस्येति^२ येन ग्रामो वा नगरं
I. 53. 9. वा नदी वा तीर्थं वा ज्ञायते तत आहारयेदश्वं पूर्ववाह-
मिति^३ युवानमित्येवेदमुक्तं भवति^४ त्रीन्द्रिरण्यश्लकानिति^५
षड्भिमाङ्कारयेत्सौवर्णा^६ उपासनार्था^७ राजता अतिप्रदानार्था^८

१ Thus Be, नांतजं G D C. Viv., Vt; तात्तजं H; Ben. om. the word; the Bhāṣya: पूर्वीक्त (sc छेच्छ) देशजातम् । शुद्रस्त्रियासुत्पन्नमित्यन्ये ।

२ Thus H Be U (sec. m.) the Viv.; चैतेषां Ben G C U (pr. m.) and Vc. (अपि च ऋषि वेत्यर्थः) ।

३ Uncertain reading. H G U (sec. m.) Be (only श्लकानिति) and U (sec., only श्लकानिति) read as given in the text; त्रीन्द्रिरण्यश्लका (शकला D C) ङ्कारयेत्सौ Ben D C; षड्भिरण्यश्लकाङ्कारयेत्सौ Vt. Are we to correct: षड्भिरण्यश्लकानिति । त्रींश्वीनिमाङ्कारयेत् ?

४ Thus Ben C H D G (pr. m.) Vt; औपास० Be G (sec. m.) the Vivaraṇa.

54. 10.

उभौ मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ भवतो ऽहतवासमाविति ।
सर्व एवान्यो मानुषो ऽलङ्कारो ऽन्यत्र नलदादाताथैवैतदुदा-
हरन्ति । स्रजमु हैके प्रतिषेधयन्ति । ॥ १४ ॥

ताः संवत्सरे पुरस्तादादध्यादिति । अहे षडहे द्वादशाहे
५ वा । संवत्सरे ऽपर्यवेत उदायति कथं तत्र कुर्यादिति । पुन-
रेव ब्रह्मौदनः समुत्यापयेदा समिधामभ्याधानान्नं त केशश्मश्रु
वापयीत । पुरस्तात्त्वैतत्संवत्सरः^१ संचचीत । प्रायश्चित्तार्थं
एष उक्तो^२ भवति । स यावत्कृत्व उदायेदेवमेव कुर्यात्पर्यवेते
नोपनमेदेवमेव कुर्यादुपनमत्युपवसथगविप्रभृति कर्म तायते ।

1. 59. 4.

१० द्विब्रह्मौदनमु^३ हैके ब्रुवत उच्छेषणीयो हेतरः^४ सान्वकरण
उत्तरो । ऽथ संभारेषूषान्निवपन्यददश्चन्द्रमसि कृष्णं तन्मनसा
ध्यायेत्तदपीहेति । सामानि चेन्न प्रत्यधीयीत योनीर्निगदे-
दपि वा व्याहृतीभिरपि वा हिंकारेण । प्रणीतालोकेन

63. 14.

रथचक्रं प्रवर्तयेत्तस्य चेदादधानस्य पुरस्ताच्चन्द्रमा दृश्येत कथं
१५ तत्र कुर्यादिति । यः कर्मान्त आरभ्यः स्यात्तं परिनिष्ठाय
कर्मान्तेनोपरमेच्छो भूते परिनिस्तिष्ठेदित्यथ चेदिधो ऽभ्याहिते

१ Thus Be G ; •स्नात्वेवैनंसंवत्सरं U (sec. m.) ; एतत् (एनत्) not found
in Ben U (pr. m.) D C Vt. ; in H the whole passage is left out.

२ Found in G Be U (sec. m.) only.

३ Thus G Be U Ben ; द्विर्ब्र• H G D C, the Viv.

४ Thus Be U (sec. m.) the Viv. ; ह्यैतरः Ben H G C U (pr. m.)

Vt ; हितरः D.

दृश्येत कथं तत्र कुर्यादिति ^१ पूर्णाहुत्यन्तं कर्म कृत्वा कर्मान्ते-
नोपरमेच्छो भूते परिनिस्तिष्ठेदिति ^१ ॥ १५ ॥ अष्टमः ॥

I. 53. 13. अथात ऋतुनचत्राणामेव मौमाऽसा ^१ ऋतुनेवाद्ये व्याख्या-
स्यामो ऽथ क्न्दाऽसौति ^१ वसन्ते ब्राह्मणो ऽग्निमादधीत ग्रीष्मे
राजन्यः शरदि वैश्यो वर्षासु रथकार इति ^१ सर्वेषां त्वेव ५
वसन्त आधानः सर्वेषां रोहिण्यां ^१ यथावर्णं त्वेव क्न्दाऽ-
स्यपि तु नु खलु कामनियुक्तान्यग्न्याधेयानि भवन्ति ^१ यथै-
तद्भवति कृत्तिकाखग्निमादधीत रोहिण्यामग्निमादधीत पुनर्व-
खोरग्निमादधीत पूर्वयोः फल्गुन्योरुत्तरयोः फल्गुन्योश्चित्राया-

I. 53. 16. मिति ^१ सद्यस्कालान्येतानि भवन्ति ^१ ग्रीष्मे राजन्यः शरदि १०
वैश्य इति नैते सद्यस्काले भवतो ^१ ऽथात आर्तिजान्यग्न्या-
धेयानि व्याख्यास्यामो ^१ विपक्ष आपूर्यमाणपक्षे विपक्षे ऽपक्षी-
यमाणपक्ष इति ^१ विपक्ष आपूर्यमाणपक्ष आदधानो यावान-
त्रावकाशः^२ स्यात्तमभिविदधीत ^१ पौर्णमास्यां तु^३ सद्यस्कालं ^१
विपक्षे ऽपक्षीयमाणपक्ष आदधानो^४ नात्रावकाशः^४ काङ्क्षणाय १५
विद्यते ^१ सर्वमेवैतद्दहः सद्यस्कालं कुर्याच्चतुर्हान्तरः सारस्वतौ
होमावन्वारभेष्टिमिति ^१ ॥ १६ ॥

१ भवन्तीति Be.

२ Thus G Be H U (sec. m.), the other MSS. and the Viv. om.
अत्र ।

३ Found in Be U (sec. m.) only.

४ आदधीत यावानत्रावकाशः U (sec. m.) only. Are we to read आदधाने
with Vc ?

- I. 65. 2. अथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टामावास्यामेव ततः काङ्क्षेदथ
चेदमावास्यायाः सद्यस्कालममावास्यान्तमथ सारस्वतौ होमौ
जुङ्गदृचैवर्चमुपसंद्ध्यार्देवं पूर्णदर्वं^१ एवं वास्तोष्पतीये^१ कथमु
खलु पूर्णाङ्गतिं जुङ्गयादग्नये पृथिव्यै वायवेऽन्तरिचाय सूर्याय
- I. 65. 3. १ दिवे वरुणायाङ्गः स्वाहेति जुङ्गयादथेदं तूष्णीमग्निहोत्रमग्नि-
संस्कारार्थं दृष्टं भवति^१ तदाज्येनैव जुङ्गयादवाचीनमवमृ-
ज्योर्ध्वमुन्माद्यु^१भे एवैते सायंप्रातरग्निहोत्रे प्रतिजुङ्गन्मन्यत
- I. 66. 3. औपवसथिकायै रात्रेः^१ सामिधेनीरनुवच्यन्दग्नेहोतारं व्याख्याय
व्याहतीरुक्त्वाथ^१ हिंक्षुर्थादथानुब्रूयादेतदत्रानुपूर्व्यं^१ भवति^१
- १० कथमु खल्वग्न्याधेये सोम इति^१ पूर्णाङ्गत्यन्तं कर्म कृत्वा
शालामध्वस्येद्वैचणीयामाग्नेषो ष्टाकपालोऽनुवर्तेत प्रायणी-
यामैन्द्राग्नेश्चादित्यश्च^२ चरुरातिथ्याः^२ पवमानाय पुरोडाशो
ष्टाकपालोऽग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमग्नये पावकायाग्ने
शुचये प्रातःसवनोयानन्वारभेष्टिरपि वा सर्वाण्येवाग्न्याधेयि-
- १५ कानि हवींषि परिनिष्ठाय शालामध्वस्येदुदवसानीया-
मन्वारभेष्टिरिति^३ ॥ १७ ॥ नवमः ॥

१ अथ om Be.

२ ० पूर्वं H.

३ Thus G U (sec. m.) and cp. XX, 19 : 20, 24 ; ०मैन्द्राग्नेश्चादित्य-
श्च० U Vt. ०मैन्द्राग्न्यदित्यश्च० Be.४ Thus Be only (sc. अनुवर्तेत), cp. the Viv. : उदवसानीयानन्वार-
मन्वारभेष्टिः । All the other MSS. and V : उदवसानीयायामन्वा० ।

- I. 69. 1. अथेदं पुनराधेयं^१ कियन्नु खलु पुनराधेयं भवतीत्यग्नी-
नाधाय पापीयानभ्रवमज्याग्निषि^२ पुत्रो मे मृत^३ इत्येत-
स्मिंस्त्वेवैतत्संवत्सरे दृष्टं भवति^४ कस्मिन्नु खल्वेनत्काले
- I. 69. 6. समुत्थापयेदिति^५ सा याषाढ्याः पौर्णमास्याः पुरस्ताद्मा-
वास्या^६ भवति सा सङ्गत्संवत्सरस्य पुनर्वसुभ्यां संपद्यते तस्या-^५
मादधीतेति^७ तस्या उपवसथे ऽरण्योरग्नीन्समारोषोदवसाथ^८
मथित्वाग्नीन्विद्धत्योदासन्वेद्येद्वाग्नीन्समारोष^९ गच्छेत्पुनरेतद्-
न्यगारं^{१०} संस्कारयेदन्यद्वा नवं कारयेत्पुनरेतानि यज्ञ-
- I. 70. 16. पात्राणि संलेखयेदन्यानि वा नवानि कारयेत्पुनर्निष्कृतो
रथो दक्षिणेति पुनःसंस्कृत एवैष उक्तो भवति^{११} पुनरुत्सृतं^{१२}

१ Thus again (and cp. XXIV, 12 : 197, 1) Ben Be G, the Viv. and Vc (twice); अज्याग्निषि H U Vt and Rudradatta on Āp. V, 26. 3. D and C are defective. Here Bhavasvāmin remarks: अज्याग्निषि शब्दश्चिन्त्यः (Var. शब्दस्त्रेःसच्चि)। यमरमनमातां सक्चेति (Pāṇ. VII, 2, 73). स स्यात्तथा अज्याग्निषीति भवितव्यं। वर्णव्यत्ययेन सकारस्य शकारः स्यात् चीणो ऽग्निं धनशरीरादिना ।

२ Thus all; probably the original reading was : पुत्रो मे ऽब्रवेति ।

३ Instead of पुरस्तात् G H Be उपरिष्ठात् ।

४ Thus Be Viv. : •समारोषो• H Ben C Vt.

५ Instead of उदासन्वे• one copy of the Viv. and Vt : उदासिन्ये•, another copy of the Viv. : उदासने• ।— The reading •ग्नीन्समारोष is uncertain: thus read H G U C D, •पौनर्परोष Be, •ग्नीरोष Ben, •ग्नीनरोष Vt (pr. m.), •ग्नीनरोष Vt (sec. m.) Vc. The Viv. gives the periphrase : तत्रैवाग्नीनुत्सृत्य, cp. Āp. V, 27, 3.

६ Thus Ben U (pr. m.) Vt, पुनरेवाग्न्यं G H Be U (sec. m.).

वाम इति पुनःसंस्कृतमेवैतदुक्तं^१ भवति^१ पुनरुत्सृष्टो ऽनङ्घ्रि-
 नित्यवशीर्णंगव एवैष उक्तो भवत्यथेमान्युपांशुधर्माणि भवन्ति
 यथैतदग्न्याधेयं पुनराधेयं पितृयज्ञो दीक्षणीया प्रायणीया-
 तिथ्योपसदः प्रातरनुवाकः पत्नीसंयाजा^२ अवभृथ उदयनी-
 ५ योदवसानीया चित्तिप्रणयनीयं त्वाद्रो यूपविरोहणीयो
 ऽष्टापदी^३ गर्भवती^४ च^५ सहकारिप्रत्यया^५ भवन्ति^५ यथो
 एतद्वैधायनस्य कल्पं वेदयन्ते ॥ १८ ॥

II. 41. 2.

सर्पराज्ञिया^६ ऋग्निर्गार्हपत्यमादधातीत्यपोद्धृत्य घर्मशिर
 एतस्य स्थाने सर्पराज्ञीरावपेन्नित्येनोपस्थाय पौनराधेयिके-
 १० नोपतिष्ठेत^१ सिद्धमत ऊर्ध्वमीजानस्य पुनरादधानस्य संनये-
 वन्न^२ संनये^३ दिति^३ संनयेदित्येक आङ्ग^४य हैक आङ्ग^४र्न
 संनयेदिति^५ शरीरसंस्पर्शी^५ ह यज्ञो भवति यदेव^६ पुनर्य-

१ उक्तं supplied by me.

२ Thus Ben U (pr. m.) D C, °याजाः अवभृ० Vc, °याजोवभृ० G H
 Be U (sec. m.).

३ ष्टापदी G and U (sec. m.) Be.

४ Thus D C U (pr. m.) Vt; गर्भ इति G and U (sec. m.) Be;
 गर्भवती इति च Ben, गर्भवति च H.

५ °कारौ U (sec. m.) D.— °प्रत्ययाङ्गव० (°यात् भव०) Vt Vc. and
 Be; the word occurs also II. 2 : 35, 16.

६ Thus G U D C Ben V; °राज्ञीया Be, सर्पराज्ञिया H.

७ Plutimark only in Ben U Vt.

८ Thus Ben U D V; यदेव G H, यदेव Be, यदेव C.

- I. 70. 12. जेताथ संनयेच्छताचरा भवन्तीत्यचरपङ्क्तयः^१ एताश्चतस्र एकैका
- I. 71. 12. पञ्चविंशत्यचरा^१ तच्छतमधेदं तृतीयाधेयं^२ कतरन्नु
खल्विदमुपिनिश्रयतीत्यग्याधेयं वा पुनराधेयं वेत्यग्याधेय-
- I. 72. 1. मित्येव ब्रूयादथापह्वाताग्नेर्नष्टारणीकस्य च^३ ब्रह्मोदनेनैव प्रति-
पद्यते^४ सिद्धमग्याधेयम्^५ ॥ १६ ॥ दशमः ॥
- I. 1. 4. अथेमौ दर्शपूर्णमासौ पौर्णमास्युपक्रमावमावास्यासंस्था-
वाचार्या^६ ब्रुवते^१ तत्रोदाहरन्ध्वं मध्यरात्रापौर्णमास्यां
चन्द्रमाः पूर्यते^१ स एतं चापररात्रं पूर्णो भवति सर्वं चाह-
रुत्तरस्याश्च रात्रेरा मध्यरात्रादथामावास्याया^५ उपवसथीये
ऽहन्यूर्ध्वं मध्यदिनाच्चन्द्रमसमादित्यो लभते^१ स एतं चापराह्णं^{१०}
लब्धो भवति सर्वां च रात्रिमुत्तरस्य चाह्ण आ मध्यदिनादेतत्
सन्धिमभिर्धयेजेतेति^१ रात्रिर्ह पौर्णमास्यां संधेया भवत्य-
हरमावास्यायां^१ द्वे पौर्णमास्यौ द्वे अमावास्ये^१ पूर्वापूर्वा पौर्ण-
मासीमुत्तरामुत्तराममावास्यां^१ या पूर्वा पौर्णमासी सानुमति-

१ •पङ्क्तय H Be G Vc; •पङ्क्ता Ben Vt, •पङ्क्तय U C, पङ्क्तय D; cp. TS. I, 5, 2, 1; the four akṣarapañktis are TS. IV, 4, 4, w-z.

२ Thus G Be Ben the Viv. (and thus is to be read also III, 3 : 71, 17 instead of तृतीय आधान); तृतीयमग्याधेयं H U D C V.

३ Found in Ben D G U C only.

४ Thus U G D C Be V and the Viv.; पौर्णमासोप० H Ben, see also Piṭṛmedhasūtra I, 1 : 16.

५ अथ found in Be G (sec. m.) U and the Viv.

६ •सन्धितो G and U (sec. m.).

योत्तरा सा राका या पूर्वामावास्या सा सिनीवाली योत्तरा
सा कुह्लर्गायत्री वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राकेति पौर्णमास्यै नामधेये
जगती सिनीवात्यनुष्टुप् कुह्लरित्यमावास्यायै नामधेये । ॥ २० ॥

अथायं चन्द्रमाः षोडशकलस्तस्य^१ पञ्चदशभिः^२ पक्षो^३
५ ऽभिविहितो^४ भवति । षोडशी त्वियं कला बद्धधा विप्रविष्टा
ब्राह्मणेष्वश्वेषधीषु वनस्यतिषु पशुष्विति । स यदेतानि
यज्ञे क्रियन्ते तेनैषा संभ्रियते । ऽथोपवसथस्थानानि चतुर्दशी
पञ्चदशी षोडशी । न तु त्रयोदशी सप्तदशी भवतः । सो
ऽयमाहिताग्निरुपवसथीये ऽहन्युरा प्रातरग्निहोत्रात्पिच्छ्यानुप-
१० सादयेदन्वाधानार्थान्द्रतोपायनीयं^५ पाचयीत । तस्याग्निर्भौ
भवतः । सर्पिर्मिश्रं दधिमिश्रमचारलवणमपिग्मित^६ । सर्वमेवै-
तदहः^७ कौशौधान्यं^८ वर्जयेदन्यत्तिलेभ्यस्तस्य ब्राह्मणं प्रति-

१ Thus Be H, G and U (sec. m.) ; •कलः स षोडशभिर्दशपक्षोभिवि०
D C ; •कलः शभिर्दशपक्षोभिवि० Ben ; •कलः स पञ्चदशभिर्दशपक्षोभिवि० Vt ;
Vc : शुक्लपक्षे स चन्द्रमाः पञ्चदशभिः पक्षोभिस्त्रिष्टुभिः प्रतिपत्पञ्चतिपौर्णमासीपर्यन्तैः
विहितः कल्पितो भवति ।

२ Thus (पिच्छ्यान्) U H D C and a citation by Sāyaṇa ; पिच्छ्यान् Be
Vt Vc, पिच्छ्यानि the Viv., पिदकान् Ben G. Sāyaṇa : स्थूलकाष्ठविशेषान्,
Veṅkateśvara : स्थूलकाष्ठानि, Bhavasvāmin : काष्ठानि स्थूलानि ।

३ Thus (चचारलवणम्) Be D and a citation by Sāyaṇa ; •चालवण०
H, •चारमलवण० G U C, Vt, Vc.

४ Thus H G Be U (sec. m.) and a cit. by Sāyaṇa ; एव om. Ben
D C V.

५ Thus (and cp. II. 20 : 67, 1) G Ben, कौशौ(शि)० D C U H V
Be and a citation by Sāyaṇa.

पाद्याश्रीयान्नैतदहः शूद्रायोच्छिष्टं दद्यात्पत्न्या एवैतदहश्च्छिष्टं
दद्यान्नासद्याः शयीत न स्त्रियमुपेयात्कामं त्वेवोपरि शयीत
स्त्रियं त्वेव नोपेयाद्भूतचारी त्वेव स्यात्स यदि केगश्मश्रु वाप-
यिष्यमाणः स्यात्केगश्मश्रु वापयित्वा लोमानि मूहृत्य नखानि
निकृन्तयीत । स्नायादभ्यञ्जीताञ्जीत । दीक्षायै रूपं कुर्वीता-

I. 1. 5;
III. 3. 4.

ग्रीनन्वादध्यादपस्थं कृत्वा गार्हपत्यमूर्ध्वञ्जुरन्वाहार्यपचनं प्रकृ
आहवनीयं तिष्ठन्दशमौ निगदेदिति ॥ २१ ॥ एकादशः ॥

अन्वाहिताश्वेदशय उदायेयुः सवनीयं गार्हपत्यस्नाहवनीय
उदाते भस्मोद्वाप्य गृह्यत्पिण्डेन परिलिप्य ज्वलन्तमाहवनीय-
मुद्धृत्य न्युषोपसमाधाय पुनरन्वाधाय व्याहृतीभिरुपतिष्ठेताथ १०
यदन्वाहार्यपचनं उदायेदेवमेवैनं हरेदनाता ह्येषा देवता
यदन्वाहार्यपचन इति पुनरन्वाधाय व्याहृतीभिरुपतिष्ठेताथ

II. 193. 17.
sq.

यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्यो ऽभ्यस्तमियादाभ्युदियादा यथासूत्रं
वा कुर्यादपि वा संतनौ^२ जुहुयान्मनो ज्योतिर्जुषतां त्रय-
स्त्रिंशत्तन्त इत्येते सुवाङ्गती ऊत्वा व्याहृतीभिरुपतिष्ठेता- १५
थाभ्यस्तमिते वारुणीं सुवाङ्गतिं ऊत्वा व्याहृतीभिरुपतिष्ठे-
ताथाभ्युदिते मैत्रीं सुवाङ्गतिं ऊत्वा व्याहृतीभिरुपतिष्ठेत ।
व्याहृतीभिरेवान्वाहार्यपचनमथारण्योरग्निषु समारूढेव्यात्मनि

१ यदन्वा० Ben H, यद्यन्वा० B G U, यद् om. C.

२ See XIV, 24 : 193, 19 sq.

३ Thus (cp. III, 14 : 84, 9) Be G D U; संततिं H, संतनौ C,
संतति Ben.

वाध्वगते न प्रायश्चित्तमाचार्या ब्रुवते ^१ तत्रोदाहरन्ति काम-
मात्मनि समारूढेष्वरणोरुपावरोह्य मन्येदपि वामात्यं विहृत्य^१
तस्मिन्नुपावरोह्य जुहुयादधारण्योः समारूढेषु मथित्वाग्नी-
न्विहृत्य जुहुयादपि वामात्यं विहृत्याग्नीनन्तरारणी^१ निधाय
५ जुहुयात् ^१ ॥ २२ ॥

यथा राजविश्रामेव^२ निर्मन्थो वृथाग्नेस्त्विद्धमेके^३ ब्रुवते ^१
यावति कृष्णमृग उपविशेत्तावदवरार्थो^४ ऽध्वगतो^५ विहारो ^१
ऽग्नीनन्वाद्धाद्रतमुपेयाद्रतोपेतस्य पर्णशाखामाच्छेयादेतदत्रा-

. 1. 7 ;
I. 5. 9.

१ Ben H U D मथित्वा instead of विहृत्य ; विहृत्य मथित्वा Be ; G om.
pr. m. विहृत्य, sec. m. मथित्वा ।

२ Thus H Be G D U (sec. m.) ; Be, U (pr. m.) ins. मथित्वा
before विहृत्य ।— अंतरारणी Be G U, अंतरारणि Ben H, अंतरारणी D. In
C this whole passage runs as follows : अपि वामात्यं मथित्वा तस्मिन्नुपाव-
रोह्य जुहुयादधारण्योः समारूढेषु मथित्वाग्नीन्विहृत्य जुहुयादपि वामात्यं मथित्वा
विहृत्याग्नीनन्तराग्नी विधाय जुहुयात् ॥ २२ ॥ Cp. also Rndr. on Āp. IX.
3. 3.

३ राजा० Ben C and one copy of the Viv. ; this seems to be the
better reading.

४ Thus Ben D U (pr. m.) C and the Viv. ; तत्र सिद्ध० Be H G U
(sec. m.). About the meaning of these words I am uncertain.

५ Uncertain reading. G as given in our text ; वरार्थोऽध्वगतो H ;
वरार्थोऽध्वगतो U ; परार्थोऽध्वगते C ; परार्थोऽध्वगते Ben ; वरार्थोऽध्वगतो
Be ; परार्थोऽध्वगते D. The Vivaraṇa runs : तावदवरार्थो जघन्यावस्थानत
जगो न (one copy om. न) भवति जघ्ने द्वादशसु विक्रमेऽपित्यासुग्नेर्विहरण-
(विहार another copy) भूमिक्रमः ।

नुपूर्थं भवत्यथेमानि^१ त्रीणि पलाशजातानि भवन्ति स्रक्ष्णको
लोमशको व्रततिरिति^१ लोमशकस्यैषा^२ केत्तव्या भवति^१
यावन्मात्रे गौर्निकर्षत^३ न^३ तत^३ ऊर्ध्वं किञ्चाद^४पशव्यात
ऊर्ध्वं^५ स्यात्सं यद्यु हाग्निहोत्रोच्छेषणात्प्रमाद्येत्तत्पुनरेवाग्नि-
होत्रं^५ जुहुयादथेमाः सांनाय्यदुहः षडवमाः^५ समान्नाता^५
भवन्ति^१ ताश्चेत्तिष्ठ एव स्युः प्रथमां वोत्तमां वा चतुर्वि-
गृह्णीयादथ चेद्दे एव स्यातामितरेतरां त्रिस्त्रिविगृह्णीयादथ

I. 5. 5. चेदेकैव स्यात्तामेव षड्गृहो विगृह्णीयाद्विसृष्टवागनन्वारभ्यो-
त्तरा^६ दोहयेदित्यपरिमितानामेवैतदुक्तं भवतीति^१ ॥ २३ ॥
द्वादशः ॥

I. 6. 2. द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि संपाद्यानीति^१
स्फ्यश्च कपालानि चेति पञ्च^१ वत्सं चोपावसृजत्युखां चाधि-
श्रयतीति सप्त^१ तानि द्वादशाभावास्यायामेवैतत्संनयत्^६

१ Only Be has इति after भवति ।

२ Thus U (sec. m.) and a citation by Sāyaṇa; एव om. D Be C
H G; एवैषा om. Ben.

३ Equally uncertain. निकर्षतेनतत U (sec. m.), निकर्षते न तत a
citation by Sāyaṇa; निकर्षतेतत G D, निकर्षेततत Ben, निकर्षयेतत C,
निकर्षतेतत Be U (pr. m.), निकर्षेतत H.

४ Thus G U; प्रमाद्येतपु० Ben C D, प्रमाद्येत्पु० Be, प्रमाद्येत्पु० the
other MSS. The Viv. om. तत्, as also Rudr. on Āp. I. 11. 1.

५ षडवराः D C and a cit. by Sāyaṇa.

६ After गृह्णीयात् G and U (pr. m.) ins. त्रिर्मन्त्रेण त्रिकूष्णीम् ।

७ दोहयत्य० instead of दोहयेदित्य० Be G U; दोहयित्वादित्य० C.

८ एव om G and U (sec. m.), H Be.

उपपद्यते नासंनयतो^१ ऽधेयं दार्शपौर्णमासिकी^१ वेदिर्यज-
मानमात्री भवत्यपरिमिता वा^१ यथासन्नानि हवींषि संभ-
वेदेवं तिरश्चौ^१ प्राञ्चौ वेद्यंसावुन्नयत्याहवनीयस्य परि-
गृहीत्यै^१ प्रतीची ओणी निरूहति गार्हपत्यस्य परिगृहीत्यै^१
५ पुरस्ताद्दक्षीयसी पश्चात्प्रथीयसी मध्ये संनततरा भवतीत्येव-
मिव^२ हि योषेति^१ तस्यै वदतीयतीं खनति^२ प्रजापतिना
यजमानमुखेन संमितामा प्रतिष्ठायै खनतीति^१ द्यङ्गुलं खेये-
त्येकेषां^१ त्र्यङ्गुलं खेयेत्येकेषां^१ चतुरङ्गुलं खेयेत्येकेषां^१
मीतामात्रीत्येकेषां^१ रथवर्त्ममात्रीत्येकेषां^१ यावत्पार्ष्णिष्यै
१० श्वेतमित्येकेषामेतदेव सदन्येषामनुनिक्रान्ततरं भवति^१ नैता
मात्रा अतिखनेद्दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति^१ पुरीषवतीं
करोति^१ प्राचीमुदीचीं प्रवणां निस्तिष्ठन्ती^१तौयन्तं^३ गृह्णा-
तीति प्रस्तरस्य वदति^१ ॥ २४ ॥

संनखमात्रो गृहीतव्य इत्येकेषां^१ विशारुको^४ गृहीतव्य

१ दशपौर्णमा० G, दशपौर्णमा० Be; cp. V. 5: 133. 13.

२ इति found in H G U only.

३ G Ben H and a citation by Sāyaṇa ins. इति, but cp. TS. II. 6. 4. 2, TBr. III. 2. 9. 10.

४ Thus Ben U (pr. m.) and a citation by Sāyaṇa; निस्तिष्ठतीतीयन्तं D H C, निस्तिष्ठतेतीयन्तं U (sec. m.) G Be.

५ Thus H U (pr. m.) and Sāyaṇa (twice, in a citation); विशारुको Ben, विशारुको Be G U (sec. m.), the Viv.; C D om. this passage. Sāyaṇa (and Bhavasvāmin) remarks: विशारुकः विशरणदेशः वेदन-
प्रदेशो मूलमित्यर्थः, Bhav. adds ऽसर्वत्र मूलत एवोक्ता ।

इत्येकेषां॑ सुवदण्डमात्रो ग्रहीतव्य इत्येकेषां॑ सुवदण्डमात्रो
ग्रहीतव्य इत्येकेषामुर्वस्थिमात्रो॑ ग्रहीतव्य इत्येकेषामङ्गुष्ठपरुषा॑
संमितो॑ ग्रहीतव्य इत्येकेषामपरिमितो ग्रहीतव्य इत्येकेषा-
मित्यतीर्भवन्तीति समिधां वदति । प्रादेशमात्रैरेवैता उक्ता
भवन्त्यनेन संमिताः कार्या इत्याहुर्नेन ह्ये प्रजापतिः प्रजा ५

I. 6. 11. असृजतेति । किं देवत्ये उ खलु पवित्रे किंपूते भवत इति ।
वैष्णवो वायुपूते इत्येव ब्रूयाद न खच्छिन्ने स्यातां । प्रणीताः
प्रणयन्नयापः प्रणयामीति पृथिवीं मनसा ध्यायेत्समान्येतानि
कुर्यात्प्रणीता आहवनीयं ब्रह्माणमिध्मावर्हिरिति यज्ञस्य गिर

I. 8. 18. इत्येतदाचक्षते । किंप्रोचिता उ खलु प्रोचिष्यो भवन्तीति । १०
विज्ञायते ब्रह्मवादिनो वदन्यद्भिर्हवीषि प्रौचीः केनाप

I. 9. 11. इति । ब्रह्मणेति । ब्रह्मप्रोचिता एव भवन्ति । हविष्कृदेहीति
ब्राह्मणस्य वदति हविष्कृदागहीति राजन्यस्य हविष्कृदाद्रवेति
वैश्यस्य । हविष्कृदेहीति पर्जन्य एवैष उक्तो भवत्यथाप्युदा-

I. 9. 12. हरन्ति हविःसंस्कारौमेवैतदाहेति॑ । दृषदुपले वृषारवेणोच्चैः १५
समाहन्तीति । विज्ञायते ब्राह्मणमुच्चैः समाहन्तवा आह

१ Thus (उर्वस्थि, not ऊर्वस्थि) all. Sāyaṇa remarks : इन्द्रसो ह्रस्वः ।

२ Thus Sāyaṇa (cit.), °परुषामात्रो Ben, °परुट्संमितो Be G, °परु-
संमितो U G (sec. m.), °पर्वसंमितो H. Sāyaṇa comments : अंगुष्ठस्य परु-
पर्व परुषा संमितः अंगुष्ठपर्वपरिमाण इत्यर्थः ।

३ Thus Ben Sāy., °संस्कारामे° D C, °संस्कारिमे° U (pr. m.), °संस्का-
रिणमे° Be H G U (sec. m.). Sāyaṇa remarks : हविःसंस्कारिणस्तु मुख्यं
हविष्कृतं इति संस्कारौमिति इन्द्रसः ।

विजित्यै^१ यावन्तो ऽस्य भ्रातृव्या यज्ञायुधानामुददतामुप-
 ष्टण्वन्ति ते^२ 'पराभवन्तीति^३ दिर्दिर्दृषदि^४ सक्तसक्तदुपलायां^५
 नवकलः संवादयतीति विज्ञायते^६ ॥ २५ ॥ त्रयोदशः ॥

I. 11. 8.

अपाम्ने ऽग्निमामादं जहौति^१ को नु खल्वामाङ्गवती-
 ५ त्यपराम्निरेवैष उक्तो भवति^२ निष्क्रव्यादः^३ सेधेत्यादहनाग्नि-
 रेवैष उक्तो भवत्या देवयजं वहेत्याहवनीय एवैष उक्तो भवति^४
 को^५ नु^६ खलु कव्यवाहन इत्यन्वाहार्यपचन इत्येव ब्रूयाद्वि-
 ज्ञायते यदग्ने कव्यवाहन पितृन्यच्यृतावृध इति^७ कुतो नु

I. 13. 14.

खलु पिष्टानि संवपेत्कृष्णाजिनादित्येव ब्रूयात्संवपन्पिष्टानि
 १० वाचं यच्छति^१ तामविदहन्तः^२ अपयतेत्येव वाचं विसृजते^३
 यो विदग्धः स नैर्च्छतो यो ऽष्टतः स रौद्रो यः ष्टतः स

I. 13. 13.

सदेव इति^४ साधुष्टतः^५ अपसहीत्येवेदमुक्तं भवति^६ सं
 ब्रह्मणा पृथ्यस्वेति^७ विज्ञायते वाग्वै ब्रह्म^८ वाचैवैनमेत-

I. 13. 16.

त्संपृणक्ति^१ क उ खलु हविः पृक्तः^२ अयत इति^३ यदैवै-
 १५ तदाप्येभ्यो^४ निनयत्येकताय स्वाहा द्विताय स्वाहा त्रिताय

१ U (sec. m.) ins. सर्वे but cp. TBr. III. 2. 5. 9.

२ द्विः and सक्तन् once H Sāy.; सक्तन् once G.

३ Thus Ben C D U (pr. m.), Sāyaṇa; क उ H, क उ Be U (sec. m.), क G.

४ With the visarga Ben G U D C Sāy., without Be H; I. 10 : 13. 9 is to be corrected accordingly.

५ ब्रह्मा H Be G U (sec. m.).

६ प्रक्तं G D C U (sec. m.), Sāyaṇa (cit.).

७ Thus Ben U (pr. m.), Sāyaṇa (twice); यदैवतैदाप्ये^० D C, यदैवै-
 नमाप्ये^० Be U (sec. m.), यदैवैनमाप्ये^० G H.

स्वाहेति^१ को नु खल्वेकतः को द्वितः कस्त्रित इति^१ पिता
पितामहः प्रपितामह इत्येके^१ पृथिव्यन्तरिचं द्यौरित्येके^१
ऽग्निरादित्यो वैद्युत इत्येके^१ ॥ २६ ॥

अग्नेस्त्वयो ज्यायाऽसो भ्रातर आसन्नित्येक^१ ऋषय
एतन्नामधेया^१ वभ्रवुरित्येके^१ ते देवा आषेष्मृजतेत्याप-
नामधेया^१ देवा भवन्ति^१ क उ खलु पौर्णमास्यां पितृभ्यो

I. 19. 19. दौयत इति^१ यदेवैतच्छोष्योर्निनयतीति^४ किमभिघारितं

I. 87. 2. नु खल्वाज्यं भवतीति^१ सत्याभिघारितमित्येव ब्रूयाद्विज्ञायते

I. 87. 4. सत्येन त्वाभिघारयामि तस्य ते भचीयेति^५ पञ्चानां त्वा

वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामीत्यनुदिशं वाता^१ विष्वग्वात १०

एवैषां पञ्चमो भवति^१ पञ्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय

गृह्णामीति हेमन्तशिशिरावत्र समासं गच्छतः^१ पञ्चानां त्वा

दिशं यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामीतीयमेवासामूर्ध्वा दिक् पञ्चमी

भवति^१ पञ्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामीति

देवा मनुष्या असुरा राक्षसा^१ गन्धर्वा एवैषां^६ पञ्चमा १५

भवन्ति^१ चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामीत्यय-

१ Thus (•त्येके) C only, •त्येवे all the other MSS. and cit. by Sāy.

२ एवंनाम० Ben C D; ऋषयस्त्रांनाम० Be.

३ Thus G H Be U (sec. m.), •त्याप्यानाम० Ben D C U (pr. m.)
Sāyaṇa.

४ Thus G U D C and cit. Sāyaṇa यदेवै० Ben, यदेवैन० Be.

५ इति om. G.

६ Thus Ben U D C, एषां H Be G, एतेषां a cit. by Sāyaṇa.

मेवैष आकाशश्चरुः पञ्चबिलो भवति^१ दिशो ऽस्य पञ्च
बिलानि भवन्ति वायुर्मक्षणमित्यत्राप्युदाहरन्ति संवत्सर
एवापि चरुः पञ्चबिलो भवत्यृतवो ऽस्य बिलानि भवन्ति
वायुर्मक्षणमिति^१ ॥ २७ ॥ चतुर्दशः ॥

- ५ अथाध्वर्योश्च होतुश्च प्रपदनमन्तरेण वेद्युत्करौ प्रागावृत्तो^१
23. 18. ऽध्वर्युः प्रपद्यते प्रत्यगावृत्तो होताध्वर्युरनन्तरो ऽग्नेः स्यादा^१र्षि-
यमसंप्रजानानस्य प्रवरं ब्रूहीति मनुष्वङ्गरतवन्मनुवदित्वेव
ब्रूयाद्विज्ञायते मानस्यो हि प्रजा इति ब्राह्मणं^१ पुरोहित-
प्रवरो^२ वा^३ राज्ञो^१ ऽथाप्रज्ञातबन्धुराचार्यामुष्यायणमनुब्रवी-
25. 16. १० ताचार्यप्रवरमु^२ हैव^३ प्रवृणीताथ होतारं प्रवरयेत्ययसा दैवत-
मभिवर्धयेद्द्वा स्त्रिष्टकतं व्यतिषज्यैवाङ्गुली^४ अवद्येदङ्गुष्ठपर्व-
मात्राणि^४ दैवतान्यवदानानि भवन्ति ज्याया^५मि सौविष्ट-
कतान्यैडानि च^१ चतुर्धाकरणानि^५ ब्रह्म^५ प्रतिष्ठेति^५ ऊत्वा

१ प्राडाष्ट० G U.

२ Thus Be U (pr. m.) Sāyaṇa; •प्रवरोव C D, •प्रवरेण (omitting वा) H Be G (sec. m.) U (sec. m.). Is राजा to be read ?

३ थाप्रज्ञात० G (sec. m.) D C U, the Viv. and Sāyaṇa; थप्रज्ञात० Be Ben H G (pr. m.).— •बंधोरा० C and Sāyaṇa.— •ब्रवीत० all (Sāyaṇa alone •ब्रवीत), cp. Āp. XXIV. 10. 17.— •प्रवरमुचैव C D and Sāyaṇa; •प्रवरमुचैव G (sec. m.) U (pr. m.), •प्रवरमुचै Ben, •प्रवरमनुचैव Be U H; cp. Āp. I. c.

४ Thus G U D C and Sāyaṇa; •वांगुली आव० H Ben, वांगुलीरव० Be. The Viv. also has the dual.

५ These words are effaced in G.

I. 26. 8. खिष्टकृतं सूचमद्भिः पूरयित्वान्तःपरिधिं निनयेद्वैश्वानरे
हविरिदं जुहोमीति^१ किमु खल्वसमुदितं^२ भवतीति प्रागा-
नूयाजिकात्संप्रैषादित्येव ब्रूयात्^३ ॥ २८ ॥

किंदक्षिणमग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ काम्या इष्टयः पशुबन्ध
इत्युपदोहदक्षिणमग्निहोत्रमित्येके^४ शरावदक्षिणमग्निहोत्र-
मित्येके^५ यत्सायं जुहोति रात्रिमेव तेन दक्षिणां कुरुते^६
यत्प्रातरहरेव तेन दक्षिणं कुरुते^७ यत्ततो ददाति सा
दक्षिणेति^८ यद्दहोरात्रयोर्ददातीत्येवेदमुक्तं भवत्यथ दर्शपूर्ण-
मासयोर्न्वाहार्यश्च पुरोडाशस्य च^९ चतुर्धाकरणं^{१०} विज्ञायते^{११}
दक्षिणैवास्यैषाथो यज्ञस्यैव द्विद्रमपिदधातीति^{१२} यथैवादः^{१३}
सौम्ये ऽध्वर आदेशमृत्विग्भ्यो दक्षिणा नीयन्त एवमेवापि

II. 120. 4. दक्षिणं पुरोडाशं चतुर्धा कृत्वा वर्हिषदं करोति^{१४} वासोदक्षिणाः
काम्या इष्टयो या^{१५} अनादिष्टदक्षिणा^{१६} गोदक्षिणः पशुबन्धो^{१७}

III. 32. 10. नित्यो ऽन्वाहार्यो^{१८} यथो एतच्छालीकेः कल्पं वेदयन्ते पत्नी-
संयाजेषु सर्व एवोत्तरेण गार्हपत्यं परिक्रामेयुरित्यनभ्यावृत्यै-^{१९}
वात्र फलीकरणहोमो होतव्यो भवत्यथ हैके राकां च सिनी-
वालीं च कुहं चानुमतिं च पत्नीहोमं च नारिष्ठौ च होमौ

१ •दिनानि H U G (pr. m.) Ben, •दिता C.

२ Given by U (pr. m.) only and by Sāyaṇa in a citation.

३ See TS. I. 7. 3. 1.

४ यथैव Ben, यथापि Be.

५ Thus Ben G (sec. m.), यासानादि° H U D C G (pr. m.), इष्टय
अनादि° Be; cp. XIII. 1: 120. 4.

पुरस्ताद्गृहपतेरुपजुङ्गति सं पत्नी पत्या सुकृतेन गच्छतां यज्ञस्य
युक्तौ धुर्यावभूताम् । संजानानौ विजहतामरतीर्दिवि ज्योति-
रजरमारभेताः स्वाहा ॥ दश ते तनुवो यज्ञ यज्ञियास्ताः
प्रीणातु यजमानो घृतेन । नारिष्ठयोः प्रशिषमौडमानो
५ देवानां दैव्ये ऽपि यजमानो ऽमृतो ऽभूत्स्वाहा ॥ यं वां देवा
अकल्पयन्नुर्जा भागः शतक्रत्व । एतद्वां तेन प्रीणानि तेन
दृष्यतमः हहौ स्वाहेति ^१ ॥ २६ ॥ पञ्चदशः ॥

I. 72. 3.

अथेदमग्निहोत्रं सायमुपक्रमं प्रातरपवर्गमाचार्या ब्रुवते ^१

तत्रोदाहरन्ति ज्योतिषी इमे संनिपतिते भवत आदित्यस्य

१० चाग्नेश्च ^१ ते न व्यवेयात्सायमाहवनीयमुद्धरन्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखो

निवपेत्प्रातराहवनीयमुद्धरन्पश्चात्प्राङ्मुखो निवपेत्सायमग्निहोत्रं

होष्यन्नग्रेण परीत्य जुहुयात्प्रातरग्निहोत्रं होष्यन्नपरेण परीत्य

I. 72. 6.

जुहुयादेवमस्यैते ज्योतिषी अव्यवेते भवतो ^१ ऽथायमुद्धरण-

मन्त्रो वाचा त्वा होत्रा प्राणोद्वात्रा चक्षुषाध्वर्युणा मनसा

१५ ब्रह्मणा श्रोत्रेणाग्नीधैतैस्त्वा पञ्चभिर्दैवैर्दृष्ट्विग्निरुद्धरामि भूर्भुवः

सुवरुद्वियमाण उद्धर पाप्मानो मा यदविद्वान्यच्च विद्वाः-

श्चकार । अज्ञा यदेनः कृतमस्ति पापं सर्वस्मान्मोद्धृतो मुञ्च

तस्मादिति सायं ^१ रात्रिया यदेनः कृतमस्ति पापं सर्व-

72. 12.

स्मान्मोद्धृतो मुञ्च तस्मादिति प्रातरग्निं निदधात्यमृताङ्गति-

२० ममृतायां जुहोम्यग्निं पृथिव्याममृतस्य जित्यै । तथानन्तं

काममितो जयेम प्रजापतिर्यं प्रथमो जिगायाग्निमग्नौ वैश्वानरे
ऽमृतं जुहोमि स्वाहेति साय५ ' सूर्यमग्नौ वैश्वानरे ऽमृतं
जुहोमि स्वाहेति प्रातरेतद्भु^१ वा अग्नेरग्निहोत्रं पयोहोत्र-

I. 73. 7. मितर^१द्वोष्यन्यथाहितमग्नीन्यरिषिञ्चेद्भुत्वाहवनीयमेवैकं परि-
षिञ्चेद्भुत्वाय५श्चैव ऊत्वा चाहवनीयमेवैकं परिषिञ्चैन्नैव परि- ५
षिञ्चेदित्येतदपरमयेदं परोचोपस्थानं भवतीहैव सन्तत्र सतो
वो अग्नयः प्राणेन वाचा मनसा विभर्मि । तिरो मा सन्त-

I. 77. 6. मायुर्मा प्रहासीज्ज्योतिषा वो वैश्वानरेणोपतिष्ठ इत्यथेमा५
समिधं प्रवसतस्त्वृष्णीमभ्यादध्यात्प्रवसत्याजमानं^२ कुरुते^३ ॥३०॥

अथेम५ समस्तहोमं यायावरधर्मेण विद्यमानमाचार्या १०
ब्रुवते^४ तत्रोदाहरन्ति यायावरा ह वै नार्मषय आस५स्ते
ऽध्वन्यत्राम्य५स्ते^५ समस्तमजुहवुस्तेस्माद्यायावरधर्मेणाध्वनि^६ सम-
स्त५ होतव्यं^७ तस्यानिमित्तो^८ होमः^९ संवेगनेन वा निमील-
नेन वोपसमाधानेन वान्तर्दधानं^{१०} शूद्रगव्या^{११} अग्निहोत्रं^{१२}

१ ह ins. Be G (sec. m.) ; C om. ह (प्रातरेतद्वा) ।

२ प्रनस्यन्त्या० G (sec. m.) and the Viv.

३ Thus Ben H U D G (pr. m.), धन्विन्य० (i.e. धन्वन्य० ?) Be G (sec. m.). Instead of अत्राम्यन् Be अत्राम्यन् ।

४ ०णधन्विनि Be G (sec. m.).

५ Uncertain ; ०स्यानिमित्तो Be C D U G (pr. m.), ०स्यनिमित्तो G (sec. m.), ०स्यानिमित्तो Ben H.

६ Conjecturally ; ०द्रगव्याया अ० H G (pr. m.) U (sec. m.), ०द्राम-
थाया अ० Ben D C U (pr. m.), ०द्रगव्याग्नि० Be G (sec. m.). Probably
we have here the genit. (dative) of ०गवी, cp. उपवसथगवी, प्रस्यगवी ।

जुङ्गयान्नाहितायै न मृतवत्सायै न वहलायै न वाहिन्यै^१ न
वान्यायै न वान्यवत्सायै नानुदेश्यप्रतिगृहीतायै^२ नानुस्तरणो-
प्रतिगृहीतायै^३ नैकस्यै दुग्धेन बहवो जुङ्गयुर्न बह्वीनामेवैको^४ ।
दुग्धं लभमानस्योपसादनप्रभृति स्तन्नानुमन्त्रणं भवति ।
५ दीपमानेष्वह्वयमानेषु^५ यावन्त्यग्निहोत्राण्यभ्यतिक्रान्तानि^६ स्यु-
स्तानि प्रतिसंख्याय प्रतिजुङ्गयात्स^७ यद्यनस्तमिते जुङ्गयात्पुन-
रेवास्तमिते जुङ्गयादथ यदि महारात्रे जुङ्गयात्पुनरेवौषसं
जुङ्गयादिति । ॥ ३१ ॥ षोडशः ॥

80. 11. कथमु खलु जीवपितुः पिण्डदानं भवतीति^१ येभ्य एव
१० पिता ददाति तेभ्यः पुत्रो ददाति^२ द्वाभ्यां जीवपिता
ददात्येकस्मै जीवपितामहो ददाति^३ न जीवन्तमतिदद्या-
दित्येके^४ पितृव्यस्य चेतसगोत्रस्य दद्यामुपयच्छेत^५ कथं तत्र
पिण्डदानं भवतीति^६ यस्मिन्काले पित्रे पिण्डं ददाति

१ Emended; वहान्यायै Be G Ben U, हान्यायै H D, वादलायै C.

२ I am uncertain if we are to read here also अनूदेश्य (cp. XXIV. 13: 197. 6); नानुदेश्य० Be Ben C D, नानुदेश्य० G U, नानुदेश्य० H; अनूदेश्य one copy of the Viv., अनूदेश्य another.

३ These words found in Ben D C U only; they are mentioned in the Vivaraṇa.

४ एव effaced in G.

५ Thus Be H G; मानेष्वेवह्वय० D C, मानेषुह्वय० Ben U; cp. Rudradatta on Āp. IX. 8. 5.

६ अभि om. Ben U (pr. m.) C.

७ यज्ञीत G (sec. m.) only; cp. XX. 10: 23. 12.

तस्मिन्काले ऽस्य पिण्डं निपृणयादथ चेदसगोत्रस्य दायमुप-
यच्छेत^१ कथं तत्र पिण्डदानं भवतीति^१ स्वेभ्यो दत्त्वा प्रतिवेशं
बर्हिं स्त्रीर्त्वा बर्हिःप्रभृति पिण्डं दद्यादपि वागार एव स्यात्सौ-
पाकः अपयित्वा बर्हिःप्रभृत्येव पिण्डं दद्यात्कथमु खलु
पुत्रिकापुत्रस्य पिण्डदानं भवतीत्येतत्ते ऽमुष्यै तत मम पिता-
मह ये च त्वामन्वेतत्ते ऽमुष्यै पितामह मम प्रपितामह ये च
त्वामन्वेतत्ते ऽमुष्यै प्रपितामह मम प्रप्रपितामह^२ ये च
त्वामन्विति^१ प्रविदानकल्पेन वा दद्यात्स्वधा पितृभ्यः पृथिवी-
षड्यः स्वधा पितृभ्यो ऽन्तरिक्षसड्यः स्वधा पितृभ्यो दिविषड्य
इति^१ पितृश्वेतपितामहस्य प्रपितामहस्येति नामानि न १०
जानीयात्कथं तत्र पिण्डदानं भवतीति^१ प्रविदानकल्पेन वा
दद्यादपि वेतत्ते तत ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह ये च
त्वामन्वेतत्ते प्रपितामह ये च त्वामन्वित्युत्तर आयुषि लोम
I. 81. 2. हिन्दीतेति^१ कस्मिन्नु खल्वेतत्काले केत्तयं भवतीत्यूर्ध्वः
षट्षष्टिभ्यश्च^३ वर्षेभ्यो ऽष्टाभ्यश्च मासेभ्य इत्येतस्मिन्नेवैतत्काले १५
केत्तयं भवतीति^४ कथमु खल्वनाहिताग्नेः पिण्डपितृयज्ञो
भवतीत्यनिरुप्तः स्यात्सौपाकः अपयित्वाग्निमुपसमाधाय

१ यद्वीत G (sec. m.) only ; ep. XX. 10 : 23. 12.

२ Thus G (sec. m.) only ; all the other MSS. om. the first. प्र ।

३ Thus Ben C U (pr. m.) ; षट्षष्टिभ्यो D, षट्षष्टिभ्यो H G U (sec. m.), षष्टिभ्यो Be.

४ Thus Ben D C U (pr. m.) ; भवति om. H Be G U (sec. m.).

संपरिसीर्याङ्गतीर्ज्जत्वा दक्षिणेनाग्निं दक्षिणाग्रं बर्हिं स्तीर्त्वा
बर्हिःप्रभृति पिण्डं दद्यादपि वागार एव स्थालीपाकः अपयित्वा
बर्हिःप्रभृत्येव पिण्डं दद्याद्यज्ञोपवीत्येव प्राजापत्ययर्चेतमग्नि-
मुपतिष्ठेतेति ^१ ॥ ३२ ॥

82. 6 ;
48. 16. यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते हविष्कृता वाचं
विमृज्याज्यानीर्जुङ्गयात्कस्मिन्नु खल्वेनाः काले जुङ्गयादिति ^१
प्रस्कन्दनान्तं कर्म कृत्वैतस्मिन्नेनाः काले जुङ्गयात्कथमु खल्व-
नाहिताग्नेराग्रयणं भवतीत्यनिरूपः स्थालीपाकः अपयित्वा-
ग्निमुपसमाधाय संपरिसीर्याघारावाघार्याज्यभागाविद्वाग्रयण-
१० देवताभ्यः स्विष्टकृच्चतुर्थीभ्यो जुङ्गयात्कामं^२ पुरस्तात्स्विष्टकृतो
1. 83. 3. ऽज्यानीरुपजुङ्गयात्तस्यैतेनैव मन्त्रेण प्राश्रौचाद्भद्रानः श्रेयः
समनैष्ट देवा इत्यपि वा श्रुतवतो ब्राह्मणस्य ऊतोच्छेषणा-
84. 15. स्मिषेत ^१ समानः प्राशनमन्त्रः ^१ कथमु खल्वन्तर्विराजं बहि-
र्विराजमन्तर्बहिर्विराजमिति जानीयान्नि ^१त्येनोपस्थाय विराज-
१४ क्रमैरुपतिष्ठेत प्रोच्य^२ पुनरागम्य^३ विराजक्रमैरुपस्थाय नित्ये-
नैवोपतिष्ठेतै ^१तेनैव^४ बहिर्विराजमुक्तमन्तर्बहिर्विराजं चेति ^१ सो
83. 16. ऽधः संवेश्यमाः साश्वस्त्युपायी प्रवसति ^१ विपरीतनामधेय एष

१ Thus G (sec. m.) only ; काम Be, कर्म, D, कर्मुं C, कर्म U, कर्म Ben,
कथं H.

२ Thus G, प्रोच्य Be D, प्रोच्यन् Ben C U, प्राच्य H.

३ गत्य G and U (sec. m.).

४ अपि instead of the last एव Ben D C U (pr. m).

I. 86. 5 भवति ^१ स खिद्यथेदं प्रायश्चित्तं मध्ये^२ पतितमाश्विनो द्विक-
पालस्तमन्तमेव^३ परिणये^४ द्वीचणीयायां चेन्नश्वेत्प्रायणीयामनु-
वर्तेत ^१ प्रायणीयायां चेन्नश्वेदातिथ्यामनुवर्तेतातिथ्यायां चेन्न-
श्वेदग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमुत्तरमुत्तरं^२ तन्त्रमनुवर्ती^३
स्यादथ चेदग्निद्वीचणीयायां नश्वेत्कस्मिन् खल्वेनं काले ^५
निर्वपेदिति ^१ दौचाहुतीर्कल्वैतस्मिन्नेनं काले निर्वपेदपि वा

III. 54. 4. प्रागौद्गृहणाद्यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते प्रवसतः
प्रस्तरेणैवास्य सह यजमानभागमनुप्रहरेद्गुवायै वाज्येन पर्यु-
पस्तीर्य^५ जुक्कामवधाय जुहुयात्प्रस्तरभूयं यजमानभागो गच्छ-
तीति प्रवसतः प्रस्तरेणैवास्य सह यजमानभागमनुप्रहरेदिति ^{१०}
॥ ३३ ॥ सप्तदशः ॥

III. 55. 4. अथायं पशुः सोपवंसयस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवती-
त्यजस्रैरग्निभिर्दवसाय षड्भूतारं^५ हुत्वा यूपाहुतिं हुत्वा
यूपं मयजुषं हुत्वा^५ वेदिं विमाय व्रतोपायनीयमग्नित्वाग्नी-
नन्वाद्ध्यार्द्रतमुपेयादिभाबर्हिः संनह्योपवसेदथ प्रातराग्नेयेना- ^{१५}
ष्टाकपालेन यजेतेति नु बौधायनस्य कल्पो ^१ नाग्नीनन्वा-

१ मध्य H Be G U D C.

२ Thus (•समंतमेव) G H U (sec. m.), •संतमेव C, •समतमेव Be,
•सतमेव Ben U (pr. m.) D.

३ Thus Ben U (pr. m.) D C; •सुत्तरमुत्तरं तचेममनु० Be U (sec.
m.), •सुत्तरं तचेममनु० H G (pr. m.), •सुत्तरं तंचमनु० G (sec. m.).

४ वा ins. G Be U (sec. m.) H, not Ben D C.

५ The words षड्भूतारं unto हुत्वा are given by G (sec. m.) after
उपेयात् (l. 15).

दध्यान्न व्रतमुपेयात्पाणी संमृश्रीत^१ परिसृणीयात्पात्राणि
निर्णिज्य स॒सादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेशयेत्तूष्णीं^१ प्रणीते
तौत्तरवेदिके मन्त्रेणोपविशेत्प्राञ्चणीः स॒स्कृत्य पात्राणि
प्रोक्षेदाज्यं निरुष्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा स्फ्यहस्तः प्राडेत्य
५ स्तम्बयजुर्हरंस्त्रिङ्कमत ऊर्ध्वमथ शालौकेररण्योरग्नौन्समा-
रोह्योदवसाय मथित्वाग्नौन्विहृत्यैवमेव^२ षड्भूतारं कृत्वा
यूपाङ्गतिं कृत्वा यूपं सयजुषं कृत्वा वेदिं विमायाग्नौन-
न्वादध्याद्ब्रतमुपेयादिध्मावर्हिः संनक्षेत्पाणी संमृश्रीत^१ परि-
सृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य स॒सादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत उप-
१० वेशयेत्तूष्णीं^१ प्रणीते तौत्तरवेदिके^२ मन्त्रेणोपविशेत्प्राञ्चणीः
स॒स्कृत्य पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं निरुष्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा
गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सूचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
समिदत्याहवनीये पूर्णाङ्गतिं कृत्वा स्फ्यहस्तः प्राडेत्य स्तम्बय-
जुर्हरंस्त्रिङ्कमत ऊर्ध्वम्^१ ॥ ३४ ॥

55. 9. १५

स्फ्यो यूपो भवतीति^१ कथमु खल्वस्य खररधिमन्थने^२
यूपशकले^३ इति^४ भवन्तीत्येतस्यैवावतच्छ्रुत्यादपि वान्यस्य

१ Thus Ben C D U (pr. m.), तूष्णीकं G Be H U (sec. m.).

२ After विहृत्य G ins. (on the margin): षड्भूतारं कृत्वा यूपं सयजुषं
कृत्वा वेदिं विमाय व्रतोपायनीयमशिलाग्नौनन्वादध्याद्ब्रतमुपेयादिध्मावर्हिः संनक्षीप-
वसेत् ।

३ ल्त्वौत्त० Be.

४ Not wholly certain; ०संयनेयूपशकल इति Ben U C D G (pr. m.),
०संयनयूपशकले इति H G (sec. m.), ०संयनेयूपशकलमिति H. The Viva-
raṇa, although not clear, gives ०सन्थने as *viṣayasaptamī*. It seems
more probable we have here a dual.

तज्जातीयस्य वृक्षस्य कुर्यादचषाल एष भवति ^१ प्रोक्षणप्रभृति
 मन्वान्साधयेदा परिव्ययणान्तृतीयवेलायां परिव्ययेदेवमुपर-
 संमितायां ^१ पञ्चारन्निप्रभृतयः पाशुबन्धिका यूपा भवन्त्या
 नवारन्नेनवारन्निप्रभृतय आग्निष्टोमिका यूपा भवन्त्यैकविंशत्य-
 रन्नेस्थरन्निश्चतुररन्निर्वा निरूढपशुबन्धस्य पालाशो यूपः ^५
 किमु खलु प्रवसतः पशुबन्धः सिध्यती २ ^१ न सिध्यती २ ^१ इति ^१
 सिध्यतीत्येक आङ्गरेय हैक आङ्गर्न सिध्यतीति ^१ लोकाग्नी-
 न्खल्विमान्द्वितीयमग्न्याधेयं ब्रुवते ^१ न ^१ तु ^१ खलु ^५ प्रवसतः
 पशुबन्धः सिध्यतीति ^१ ॥ ३५ ॥ अष्टादशः ॥

कियन्नु खलु पशुबन्धे याजमानं भवतीति ^१ व्रतोपायन- १०
 व्रतविमर्जने ^१ यज्ञस्य पुनरालम्भ ^१ आज्यावकाशमु हैके ब्रुवत
 उपप्रेषाआवण इति ^१ किंदेवत्यं ^५ नु खल्विदं भवतीति ^१
 मृत्युदेवत्यमित्येव ^५ ब्रूयादयेमाः पशुबन्धे षट् प्रोक्षणस्तिस्त्रो
 ह ^५ मन्त्रवत्यस्तिस्त्रस्त्रुष्णीका ^१ यवमतीरिन्द्रघोषवतीः पशु-
 प्रोक्षणैरिति त्रुष्णीकाः ^१ पशुपुरोडाशीयप्रोक्षणीः पात्रप्रोक्ष- १५
 णैरिध्माबर्हिःप्रोक्षणैरिति मन्त्रमस्त्रुताः ^१ पशुबन्धे चेदा-

१ Planti signs only in Ben C D U.

२ नतुखलु Be G, ततुखलु Ben, तनुखलु H, नखलु U C, न D.

३ व्रतोपायने Be (instead of •पायन•) ।

४ Thus corrected (in accordance with the TS.) ; •देवतं or देवनं
 the MSS.

५ हि U (sec. m.).

ज्यभागावुदाजिहीर्षत्कस्मिन् खल्वेनौ काले यजेदिति ।
 स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा प्राग्वपायै । पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा
 अन्ये देवा उपरिष्टात्स्वाहाकृतयो ऽन्य इत्यादित्यस्वैवैते रश्मयः
 प्राचीनाश्च प्रतीचीनाश्च भवन्त्यथायं पशुपुरोडाशस्तस्य कः
 कर्मण उपक्रमो भवतीति । जघनेन गार्हपत्यं स्फ्यं निद-
 ध्यात्स्फ्योपरि पात्रौ । पात्र्यां ब्रीह्यीनावपेच्छूर्पादानप्रभृति
 कर्मान्तस्तायत आष्यनिनयनान्तो । जघनेन गार्हपत्यमाष्येभ्यो
 निनयेत्प्रोक्षणीप्रैषेण पुरोडाशीयानि^१ पिष्टानि संयुयादेव^२
 सवनीयानां । यथो एतद्वैधायनस्य कल्पं वेदयन्ते ॥ ३६ ॥

निरवदाथैवास्य खिष्टकृतमिडामवद्येत्कथमत्र चतुरवत्तं
 भवतीत्युपस्तौर्यं पुरोडाशं द्वेधा कृत्वाभिधारयेदेवमस्य^३ चतु-
 रवत्तं भवत्यथ हैक आचार्या एकदृश धर्मान्यशुवन्ध उक्त्वा-
 दयन्त्यन्यन्वाधानं व्रतोपायनं पृष्ठ्यां प्रणीतां याजमानमाज्य-
 भागौ प्राग्नित्रं यजमानभागब्रह्मभागौ चतुर्धाकरणं विष्णु-
 क्रमानिति । कियन्नु खलु पशुवन्धे दर्विहोमा दृष्टा भवन्तीति ।
 षड्भुता यूपाङ्गति स्तोत्र्या दिशांप्रतीज्यौपयज इति । किंदि-
 वत्या उ खलु मनोता भवतीत्याग्नेयीत्येव ब्रूयात्किंदेवत्य उ
 खलु वनस्पतिर्भवतीति । वैष्णव इत्येव ब्रूयाद्विज्ञायते वैष्णवा
 वै वनस्पतय इत्यथाप्युदाहरन्ति यज्ञो वै विष्णुरित्यथायं

१ पुरो० Ben G (sec. m.), पौरो० the other MSS.

२ Thus U H Be G ; संयुयादेवं Be, संयुयादेव० C.

३ मत्र Ben U (pr. m.). D C.

पशुः सार्वत्रैष्टुभो भवत्येकादश प्रयाजा एकादशानूयाजा
 एकादशकपालः पशुपुरोडाश एकादशावदानान्येकादशोप-
 याजा इत्येवं पशुः सार्वत्रैष्टुभो भवति ^१ यथो एतच्छालीकेः
 कल्पं ^२ वेदयन्ते ऽरण्योरग्नौन्समारोह्योदवस्येत्तं ^३ चेत्तच्च चेष्टन्त-
 मादित्यो ऽभ्यस्तमियात्कथं तच्च प्रायश्चित्तं ^४ सिध्यती ^५ न
 सिध्यती ^६ इति ^१ सिध्यतीत्येक आङ्गिर्य हैक आङ्गिरं
 सिध्यतीति ^१ यज्ञाभिपरीत एष ^२ आकाशो भवति ^३ नैव
 सिध्यतीतीन्वा ^४ अयं पशुः सार्वत्रैष्टुभो व्याख्यानः ^५ ॥ ३७ ॥
 एकोनविंशः ॥

अथातः काम्यान्यशुन्व्याख्यास्यामः ^१ को नु खल्लेषा- १०
 मुपांशु भवतीति ^१ य एवाश्वमेधिकाः प्राजापत्याः सावित्राः
 सारस्वताः पौष्णा याम्याः पितृदेवत्या द्यावापृथिव्या वायव्याः
 सौर्या वैश्वकर्मणा इति ^१ गर्भिण्यो भवन्तीति कथमत्र प्राय-
 श्चित्तं ^२ सिध्यती ^३ न सिध्यती ^४ इति ^५ सिध्यतीत्येक आङ्गिर्य
 हैक आङ्गिरं सिध्यतीत्येतत्समृद्धय एता भवन्ति ^६ नैव सिध्य- १५
 तीत्यादित्यां मल्लं गर्भिणीमालभत इत्यृषिनामधेयमेवैत-

१ The kalpa of Śāliki here alluded to I have not traced in our Dvaidhapaśnas; the prāyaścitta is, according to the Vivaraṇa, the one treated of in XIV. 24 init.

२ Thus G (sec. m.) Be; •समारोषो• the other MSS.

३ Pluti signs not given by all the MSS. here and infra.

४ एष om. H Ben C.

५ सिध्यतीतीचा H, सिध्यतीतिन्वा (or चा) or सिध्यतिन्वा the other MSS.

इवत्यपन्नदती^१ भवतीत्यहीनदतीत्येवेदमुक्तं भवत्यथेयं दशर्षभा
 संवत्सरमभि विहिता^२ प्राजापत्य^३ एवैषां कद्रुर्दशमो भव-
 तीति^४ कथमत्र ब्रह्मचर्यं सिध्यती^३ न सिध्यती^३ इति^५
 सिध्यतीत्येक आऊरथ हैक आऊर्न सिध्यतीति^५ संतिष्ठते^५
 नैव सिध्यतीति^५ पर्यारिणो भवतीति^५ परिहारसूरित्येक
 आऊरथ हैक आऊरनुजैवैषोक्ता भवति^५ वेहदित्येतामा-
 चचते^५ ॥ ३८ ॥

सोमापौष्णं चेतमालभेतेति^५ चयाणामेवैष उक्तो भवत्य-
 थाप्युदाहरन्ति यस्तिस्त्रो धयतीति^५ त्वाङ्गं वडवमालभेतेति^५
 यमेवैतं पुमांसं सन्तमधिरोहति स वडवो^५ विषम आल-
 भेतेति^५ देवयजनं वा विषमं स्याद्यस्मिन्वा पशुमालभेतापां
 चौषधीनां च सन्धावालभत इत्युक्तान्त इत्येक आऊरथ
 हैक आऊः प्रावृषि वा शरदि वेति^५ यस्याश्विने शस्यमाने
 सूर्यो नाविर्भवति सौर्यं वज्ररूपमालभेतेति^५ प्रायणीये
 चेदतिरात्रे न दृश्येतारम्भणीथस्याङ्गः सवनौयस्योपालम्भं

१ Uncertain ; इत्युषीनाम० Be, इत्युषिनाम० Ben C G D, इत्युषिम० H,
 इत्युषिनाम० U (pr. m.), इत्युषिनाम० U (sec. m.). Read perhaps
 इत्युषीनामधेयं ?

२ Thus Ben C D G (pr. m.), विहिताः Be U H G (sec. m.).

३ Thus Ben C U D G (pr. m.), पत्या Be H G (sec. m.).

४ इति only in Be.

५ Before देव० all the MSS. exc. Be ins. यद् or य ।

कुर्यादथ चेदुदयनीये ऽतिरात्रे न दृश्येत्काह्निके वानूबन्ध्य-
 स्योपालम्भं कुर्युरपि वोदवसाद्यैवैतेन पशुना यजेरन्नितीन्वा^१
 इमे काम्याः पशवो व्याख्याताः^१ ॥ ३६ ॥ वि०शः ॥

॥ इति चतुर्विंशः प्रश्नः ॥

69. 2. कथमु खलु यावज्जीवप्रयुक्तानां चातुर्मास्यानामनुप्रयोगो भवतीति ^१ फाल्गुन्यां वा चेत्र्यां वा पौर्णमास्यां शुनासीरीयपरुषा यजेताथ वैश्वदेवायोपवसेद्वैश्वदेवेनेद्वा पौर्णमासवैमृधाभ्यां यजेताथ चेदिच्छा पशुना सोमेन वा यजेत कथं तत्र कुर्यादिति ^१ प्रतिक्थ्यैतस्य पक्षस्य शुनासीरीयपरुषा यजेताथैतेषामेकेन यजेताथ वैश्वदेवायोपवसेद्वैश्वदेवेनेद्वा पौर्णमासवैमृधाभ्यां यजेतेति ^१ यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते यावज्जीवप्रयुक्तान्वेव चातुर्मास्यानि स्युरन्तर्मिथुनानि ^१ प्रथमे त्वेव संवत्सरे व्रतं चरेदिति कथमत्रेष्टिपशुबन्धा इति ^१ काममिच्छा कामं पशुबन्धेनेति ^१ क उ खलु चातुर्मास्यानि समासं गच्छन्तीति ^१ राजसूये च चातुर्मास्येषु च सोमेष्वित्येव ब्रूयादथाप्युदाहरन्ति द्वादशाहे ऽपि चातुर्मास्यैर्यजेत ^१ वैश्वदेवेनेद्वा ^१ चतुर्थ्यां वरुणप्रघासैरष्टम्यां च ^१ नवम्यां च साकमेधैर्द्वादश्यां शुनासीरीयपरुषा यजेतेति ^१ विज्ञायते संवत्सरप्रतिमा वै द्वादशरात्रयो भवन्तीति ^१ त्रिवृद्धिर्भवतीति ^१ त्वष्णीकानि हान्तराणि भवन्तीति मन्त्रवदु ^१ ह ^१ बाह्यमेतदेव ^१ सदन्यत्रेष्टिसंनिपाते ^१ विपरीतं भवतीति ^१ क उ खलु करम्भ-
130. 5. १५-
134. 3.

१ Before वैश्व० D G U C ins. प्रथमायां, which, strictly spoken, is superfluous.

२ च om. U G D Ben C and Rudradatta on Āp. VIII. 1. 2; it is found in Be H and the Vivaraṇa.

३ Thus G; D Ben (pr. m.) U (pr. m.) C present the same reading, leaving out only ह; U (sec. m.) Ben (sec. m.) Be ins. एतद्; between मन्त्रवद् and उ; H reads as G, only ०तदेवताहदन्यत्रे०; Ben ०वदेतदुहान्यमेतदुपसदन्यत्रे०, Be: ०वदेतदुहवान्यमेतदुपसदन्यत्रे० ।

पात्राणि प्रथमं मन्त्रं लभन्त इति^१ प्रोक्षण^२ इत्येव^३ ब्रूयात्सह
हविर्भिः करम्भप्राचाण्यभिपर्यग्नि कुर्यात्^४ किं देवत्यानि नु खलु
करम्भपात्राणि भवन्तीति^५ वारुणानीत्येव ब्रूयाद्विज्ञायते
ऽन्यमेव^६ वरुणमवयजत इत्यस्तं प्रेत सुदानव इति गृह्याग्नेचे-

III. 72. 1. तेत्येवेदमुक्तं भवति^१ तौ व्यतिचार^२ सन्मयजुषी हरेयाता-^३
मितश्चामुतश्च^४ यन्तं^५ प्रतिप्रस्थाताध्वर्यु परिगृह्णीयात्सह^६ निरु-
प्रस्य प्रतिप्रस्थातापो निःषिच्याध्वर्योराज्यस्य^७ वाचयेदध्वयो-
रतिप्रणयनादादायाध्वर्युः स्वमिधमपक्रम्यैव तिष्ठति^८ ॥ १ ॥

अथायं प्रतिप्रस्थातान्तरेणेध्वं^९ चाहवनीयं चोपातीत्य
स्वमिधमाददौत^{१०} तावपसल्लैः^{११} पर्यावृत्येध्वौ हरेयातामथा-^{१२}
मुतः^{१३} प्रदक्षिणमावृत्येध्वौ प्रतिष्ठाप्यैतेनैव यथेतमेत्य प्रतिनि-

१ Thus Be G (sec. m.), the Viv.; प्रोक्षणाप्रष्टनीत्येव U G (sec. m.)
Ben H, प्रोक्षणप्रष्टत्येव D, प्रोक्षप्रष्टत्येव C.

२ Thus all, cp. the Calcutta edition of TS, vol. II, p. 41, l. 5
from bottom (TBr. I. 6. 5. 4 ?).

३ °सायंतं Be G U (pr. m.).

४ Thus G U (sec. m.) and the Viv.; प्रतिष्ट. D C U (pr. m.)
Be Ben; H om. the prepos.; cp. Āp. VIII. 5. 12.

५ °ध्वर्युरा. H Ben (pr. m.).—After वाज्यस्य C D Be G U (pr. m.)
ins. च, U (sec. m.) चार्धं ।

६ Thus Ben H U (sec. m.) and the Vivaraṇa; °सातोत्तरेव Be
G C U (pr. m.) D.

७ Thus G U C and the Viv., the other MSS. om. तौ ।

८ परिहरेयानाम. U (sec. m.).

138. 4.

र्वैष्टयते प्रतिप्रस्थातान्तरेण वेदी प्राचीनमुपयमनीहारो^१ ।
 ऽथेमा अध्वर्योः प्रोक्ष्णो दक्षिणेन प्रतिप्रस्थातारं परिगृह्णा-
 सादयेदेवमेताभिरनभिपरिहृतो भवत्यथेयं^२ मारुती दक्षिणां
 वेदिं गच्छति सप्तमी^३ हविषामधिश्रीयते^४ । कथमेतयाव्य-
 ५ वेतानि भवन्तीति । प्रतिकृष्येनामग्रेण दक्षिणेन^५ हवींश्च-
 नभिघारितामुद्वासयेदथैनां पुनरधिश्रित्याभिघारितामुद्वा-
 स्यान्तर्वेद्यासादयेदेवमेतान्यव्यवेतानि भवन्त्यथायं प्रतिप्रस्थाता
 मारुत्यै दैवतस्य सकृदेवानुवाचयेत्सकृदाश्रावयेदथान्यत्राध्वर्योः
 कृतानुकारो भवतीति । तद्यदिहाश्रावयतीह^५ यजतीति

१० तत्प्रतिप्रस्थाता कृतानुकार एव भवत्येदं मारुत्यै मेक्षण-
 मग्रेणौत्तरवेदिकमग्निं^६ परिगृह्णानुप्रहरेद्यथो^७ एतदौपमन्यवस्य

73. 3.

१ Thus G U C D, °यमनिहारो the other MSS.

२ इति after भवति ins. D U Ben C.

३ Uncertain reading and meaning, the Vivaraṇa of this passage is missing. G (sec. m.) reads as given above; सप्तम्यश्च हविषामधिश्रि° Ben (pr. m.) C, सप्तम्या हविषामधिश्रि (or श्रि)यते Be U (sec. m.) Ben (sec. m.) G (pr. m.), सप्तम्यश्चविषधिमिश्रयते H.

४ Instead of दक्षिणेन (thus G, Ben sec. m. Be) दक्षिणा U (sec. m.), दक्षिणानि C Ben (pr. m.) U (pr. m.) H D.

५ Thus Ben (sec. m.) G (sec. m.), the last MS ins. इति also after °श्रावयति) H (only °वयतिह) and the Viv. (reading यदी°) : तद्यदाहा° Ben (sec. m.), तद्यदाश्रावयतीह Be, तद्यदिहाश्रावयतीति तत्-प्रतिप्रस्था° C.

६ °ग्रेणौत्तर° Be H.

७ पर्याहृत्यानु° U (sec. m.).

कल्पं वेदयन्ते तुषैश्च निष्कासेन चावभृथमवेयादिति देवतं
प्रदाय खिष्टकृतं प्रयच्छेत्तुषान्प्रकीर्यादकान्तं प्रत्यस्येत्सिद्धमत

141. 18. ऊर्ध्वमथायं गृहमेधीय आज्यभागप्रतिपत्केडान्तः^१ संतिष्ठते ।

III. 74. 10. तत्र नास्ति प्राश्नित्रं^१ तूष्णीं^२ समक्ताञ्छ्वाकलान्यरिधीनग्रा-

I. 143. 18. वनुप्रहरेदभिवान्यायामविद्यमानायाः संधिनीचीरं दोहये-
दिति ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

I. 143. 17. अथायं महापितृयज्ञस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति ।
वर्हिर्यजुषा कुर्याद्देवानां पितॄणां परिषूतमग्निं देवपितृवर्हिर्मा
त्वान्वज्जा तिरक्पर्वं ते राध्यासमित्यपहतो ऽरुः पृथिव्यै देव-
पितृयजन्या इत्यपहतो ऽरुः पृथिव्या अदेवपितृयजन इत्येव-^{१०}
मेतेष्वधिकरणेषु कुर्याद्यत्र देवाश्च पितरश्च संनिगच्छेयुः ।
पाणी संमृश्रीत^१ परिस्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य सःसादये-
द्ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेश्यात्रैवोत्तरत उदपात्रं निधाय जघनेन
गार्हपत्यः स्फ्यं निदध्यात्स्फ्योपरि^२ पात्रौ^३ पात्र्यां व्रीहीना-
वपेच्छूर्पादानप्रभृति कर्मान्तस्तायत आप्यान्तो^४ जघनेन^{१५}

I. 147. 4. गार्हपत्यमाप्येभ्यो निनयेद्विपरिक्रामन्थेत ऋत्विजो^१ ऽध्वर्यु-
रनन्तरो ऽग्नेः स्यादथ यजमानो ऽथ ब्रह्माथाग्नीध्रो^१ ऽपि

१ Thus G U D Ben C, •क्लेडांत Be, •क्लेडांता H; read •प्रतिपत्क
इडान्तः ?

२ Thus (and cp. XXI. ३; 74. 10) Ben U H, •इकला• D C,
•शालाका• G (sec. m.) Be.

३ निधाय instead of निदध्यात् Ben U (sec. m.).

ib. वाग्नीध्र एवानन्तरो ऽग्नेः स्यादथ यजमानो ऽथ ब्रह्माथाध्वर्यु-
 विपरिहरन्ति हवींश्च्यवेण पुरोडाशं धाना जघनेन धानाः
 करम्भमित्येवं विपरिहृतानामेवैतेषां हविषामेकैकमुद्दाम-
 येत्^१ क उ खलु त्रैयम्बका निरुयन्त इत्युद्दाम हवींश्चि
 ५ रुद्रायाम्बिकायै जुष्टं निर्वपामीति यस्य मन्त्रवन्तः^१ कायेति
 कायं निर्वपेत्कायानुब्रूहीत्यनुब्रूयात्कं यजेति यजेत्क उ खलु
 153. 1. त्रैयम्बकाणां सौविष्टकृतं भवतीति^१ यदेवातो मूत आस-
 जतीत्यसमुदित ऋषभं ददातीति^१ महाहविषामेवैषो ऽसमु-
 दिते^१ दातव्यो भवति^१ सर्वमेव याजमानं पितृयज्ञ उत्सौ-
 १० देत्यशुबन्धे सौम्ये ऽध्वरे ऽन्यत्रतोत्यत्तिवचनात्सर्व^१ एवाग्नि-
 र्याजमानो ऽग्निचये सर्वमेवाग्न्याधेयच्छन्दो^१ याजमानमग्न्या-
 धेये^१ ॥ ३ ॥ द्वितीयः ॥

156. 1. अग्निष्टोमेन यक्ष्यमाणः प्रज्यमात्मानं कुर्वीत^१ येनास्या-
 कुशलं^१ स्यात्तेन कुशलं कुर्वीत^१ यान्यृणान्युत्थितकालानि
 १५ स्युस्तानि व्यवहरेदनुज्ञापयीत वा^१ स पुरस्तादेवोपकल्पयते

१ इति om. Ben H.

२ Emended ; समुदितो MSS.

३ Thus U Ben C D H ; न्यत्रतोत्यत्ति० G. and the Viv. ; न्यत्रतोत्यत्ति० Be.

४ Thus G U (sec. m.) and the Viv. ; ०धेयंश्वन्दो H Ben D C ; ०धेयंश्वन्दो Be.

५ Thus (and cp. XXIV. 12: 195: 8) Be D U C, ०स्याऽकुशलं G. ; ०स्यकुशलं Ben H.

I. 156. 6. प्रभूतं ढणवृशं पश्चाज्यं स्याल्यमत्रं कुम्भं च कुरीरं चेति ।
 विदलमु ह कुम्भं भवति जालमु कुरीरं । द्वादशशतं दक्षि-
 णानां । विज्ञायते छन्दोगब्राह्मणं वीरहा वा एष देवानां यः
 सोममभिषुणोतीति । शतेन वीरं निरवदयते । दशभिर्दश
 प्राणान्यैकादशी तयात्मानं । यैव द्वादशी सा दक्षिणेत्यथ ।
 हैक एकविंशतिदक्षिणेन यजन्त एकविंशं यज्ञायज्ञिय-
 मिति वदन्तो । ऽथ हैके सप्तगुना यजन्ते सोमक्रयण्यतिथि-
 गयनूबन्ध्याश्चतस्रो मध्यतस्तदपि द्वादशतये विज्ञायते प्र सप्त-
 गुमतधीति सुमेधामिति ॥ ४ ॥

156. 9. अथातो देवयजनकल्पः । स एतद्देवयजनकल्पं जोषयते १०
 पुरस्तादुदकमनूपरमनुपहितमविसृग्दार्थनिरिणमसुषिरमभङ्गु-
 रमवल्मीकं^४ बड्लौषधिं^४ यत्रान्याश्रन्या श्रोषधयो व्यतिषक्ताः

१ दक्षिणेत्यथ Be Ben (sec. m.). On this passage cp. Pañc. br. XVI. 1. 12.

२ After ०गय० G ins. (on the margin), ०र्ष्येत्य, thus also the Vivarana.

३ See R̥gveda X. 47. 6.

४ ०नूपहितम० Be G (sec. m.), the Viv.; ०नूपहितम० the other MSS.—०विसृग्दार्थनि० G and one copy of the Viv.; ०विसृग्दार्थनि० Ben and another copy of the Viv.; ०विरंदार्थनि० U; these MSS. point to a reading अविस्व(स्व)ग्दारि; ०विसृग्दौर्धमनि० D, ०वि(पि)वस्व-ग्दौर्ध(र्ष)मदृण० Ben C H D; these MSS. point to a reading अविस्वग्दार्थम्. Both readings occur equally in Baudh. pit̥medha I. 4: 7. 14 (cp. Hir. pi. sū. I. 1: 33. 3). Gārgya Gopālayajvan comments: अविस्वग्दारि यत्र विविधं दारणं प्रदरादिकं विदारणं न विस्व तदविसृग्दार्थम्;—बड्लौषधि G U D C, the Viv.; ०वधी Be ०वधिकं Ben ०वधीकं H.

- स्युः प्रागुदक्प्रवणं यथा चात्वालसारिणोरपः स्युर्नातिप्रवणं
यस्मादन्यत्पुरस्तात्समन्तिकं देवयजनं न विन्देयुस्तदेतां प्राची-
नवृशां ग्राहां मापयन्ति ^१ ह्यन्तिकाः खल्विमाः प्राचीं
दिशं न परिजहति ^२ । तामां संदर्शनेन मापयेदित्येतदेकं ^३ ।
५ श्रोणासंदर्शनेन मापयेदित्येतदेकं ^४ चित्रास्वात्योरन्तरेणेत-
56. 11. दपरं ^५ दिक्ष्णतीकाशा भवतीति ^६ द्वाभिरेवैषां ^७ दिक्ष्णती-
काशा भवत्यथाप्युदाहरन्ति ^८ वृशानामेवातीकाशाङ्कुर्या-
दिति ^९ द्वौ स्तोमौ प्रातःसवनं वहत इति ^{१०} । विवृत्पञ्चदशौ
प्रातःसवनं वहतः ^{११} पञ्चदशसप्तदशौ माध्यन्दिनं सवनं ^{१२} ।
१ सप्तदशैकविंशौ तृतीयसवनमेष एव षष्ठ्यतुष्टोमो भवति ^{१३} ।
चत्वारो हि स्तोमा भवन्त्येष एव सन्हादशस्तोमो ^{१४} भवति ^{१५} ।
88. 17. द्वादश हि ^{१६} स्तोत्राणि भवन्ति ^{१७} इत्यो एतदौपमन्यवस्य कल्पं
वेदयन्ते पुरस्तादेवैतत्त्रैविध्यगतेषु देवयजनमध्यवस्येद्विज्ञायते
सा वा इयं सर्वैव वेदिरिति ^{१८} ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥
159. 9. १५ अथेममाग्रावैष्णवमेके प्रागपुदौचायै ब्रुवत उपरिष्ठाद्वा ^{१९} ।

१ MSS., exc. H. °जहति (°जाहनति Be).

२ भवतीति MSS., but दिक्ष्णतीकाशा is adj., sc. ग्राहा ।

३ °वैषां MSS.

४ Thus (भवति) U only, भवत्य° H, भवतीत्य° all the other MSS.

५ See TS. VII. 1. 1. 1.

६ Thus C and the Viv., all the other MSS. unanimously °स्तोमो ।

७ Om. G U D C.

८ Thus Be G U D Ben (sec. m.); उपरिष्ठाद्वायं H Ben (pr.m.)
and the Viv. one copy another, sec. m., originally reading
उपरिष्ठाद्वायं; the Viv. explains यथा कल्पे ।

क उ खलु दौक्षणीयायै बर्हिर्यजुषा कुर्यादिति व्युपनिधाय^१

I. 159. 10. संभारान्प्राक् पाणिंसंमर्शानान्नं यजमानं व्रतमुपनयति न पत्नीः

संनह्यतीत्यध्वरदौक्षायै व्रतं प्रणुदते^१ सर्वैवैषा व्रतोपायनीया

I. 159. 11. भवतौष्टिरयमु पत्नीसंनहनं^१ न यजमानभागं करोति न

ब्रह्मभागमित्याशीःसंयोजनावेवैतावुक्तौ^२ भवतः^३ किमुपक्रम-

माणो यज्ञमाशिषं वदेदित्यथापि सुभिचो व्रतोपायनीयस्य

भवतीति^४ कस्मै^५ किं सुभिचायावद्येद्यजमानभागस्य खलू-

त्सादनाद्ब्रह्मभाग उत्सीदति^५ संयुक्तौ ह्येतौ यजमानभागब्रह्म-

I. 159. 12. भागाविति^१ न बर्हिषदं पुरोडाशं करोति नान्वाहार्यं याच-

तीति^१ दक्षिणोक्तावेवैतावुक्तौ^२ भवतो^३ ऽन्या उ खल्विह १०

ib. दक्षिणाः प्रतिख्याता भवन्ति^१ न फलीकरणहोमेन चरति

न समिष्टयजुर्जुहोतीत्यन्तपरिक्रमिणावेवैतावुक्तौ^२ भवतः^३

I. 159. 13. किमुपक्रममाणो यज्ञमन्तं परिणयेदिति^१ न पूर्णपात्रे यज-

मानं वाचयति न विष्णुक्रमाङ्कमत इत्यवभृथोक्तः खलु पूर्ण-

१ Thus Be G (sec. m.) and the Viv. a. h. l. and as cited elsewhere; the prep. वि om. D U Ben H C.

२ Thus Be U (sec. m.) G (only °वैवै°); एव H U (pr. m.), °संयोजनाव- - D, °संयोजनायेवैतावु° Ben and a citation by Sāyaṇa; °संयोजनावैमानायु° C.

३ The Viv. seems to read तस्मै ।

४ Thus Be G U (sec. m.) Ben (sec. m.) and the Viv.; दक्षिणो- कार्यावेवैतावु° Ben and U (pr. m.), दक्षिणैकार्यो एवैतावु° D, दक्षिणैकार्यो एवैतावु° C, तच्चगणोक्तादक्षिणैकार्यावेवैतावु° H.

५ °क्रमणावे° D C, °क्रामिणावे° Be.

पात्रो भवत्यन्यः खल्विहावभृथः प्रतिख्यातो भवत्यन्तपरि-
क्रमिणो विष्णुक्रमाः^१ किमुपक्रममाणो यज्ञमन्तं परिणये-
दिति^१ ॥ ६ ॥

59. 18. द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्निति^१ कतमानि खल्वि-
मानि वात्सबन्धानि भवन्तीत्येता एव सुवाङ्गतोरन्यत्र स्वाहा-
कारादित्यथाप्युदाहरन्ति समानमंख्यानो ऽग्निर्दक्षि^२ तिस्रो
00. 10. देवतास्तानि द्वादशथेदं कृष्णाजिनं नौरुक्तं^३ भवत्याद्य जात्वे-
163. 5. तत्पार्श्वत एवाभिमर्षेद्वृत्तिं प्रति रभ्रं यथा नावं^४ नक्तं चेद-
मेध्यं पश्वेदाहवनीयमेवैतेन यजुषोपतिष्ठेताथेमानि दैचाणि
१० व्रतानि सायमुपक्रमाणि प्रातरपवर्गाण्यथौपसदानि प्रातरूप-
64. 2. क्रमाणि सायमपवर्गाण्यथेदं^५ दैचं^६ व्रतं परिश्रित्यैव व्रतयेदा-
हवनीय एवैतत्पुराग्निहोत्रं ह्यते स मानुध्यास्यतीति^५
॥ ७ ॥ चतुर्थः ॥

१ See TS. VI. 1. 2. 5.

२ ग्निर्दक्षि G (sec. m.), निरक्षि Be, ग्नीनिति U (sec. m.), ग्निनिति C, ग्निरिति the other MSS.

३ See TS. I. 2. 2. e (last pāda).

४ Thus Ben (pr. m.) G (sec. m.), ०थैतदैत्तं ०थैतदैत्तं H C U D G (pr. m.) Ben (sec. m.).

५ Thus H, समनुध्यास्यतीति Be Ben, स मानुध्यासौदिति C U D G (pr. m.), समनुध्यासौदिति G (pr. m.). The Vivaraṇa seems to have read as C, etc.: स आहवनीयोऽनुध्यासौत् आत्मीयमन्यत्र ह्यमानं दृष्टेति, but we expect a future: 'if the Āhavaniya sees that I offer somewhere else, it will...'

I. 167. 3. अथायं प्रायणीयस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति ।
 बर्हिर्द्युषा कुर्याद्यदि पुरस्तादयजुष्कृतः स्यात्प्राणी संमृश्रीत ।
 परिरुणीयात्यात्राणि निर्णिज्य सःसादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत
 उपवेश्यात्रैवोत्तरत उदपात्रं निधाय जघनेन गार्हपत्यः स्फं
 निदध्यात्फोपरि पात्रौ । पात्र्यां ब्रौहीनावपेच्छूपादानप्रभृति ५
 कर्मान्तस्तायत आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनान्तं कर्म कृत्वाहवनौये
 सुवाङ्गतिः ऊलोपनिश्रम्य संप्रैषमुक्त्वाभिप्रपद्य तिरः पवित्रमप
 आनीयाधिश्रित्य तिरः पवित्रं तण्डुलानावपेद'थाज्यं निर्वपे-
 द'थाज्यमधिअयेदु'भयं पर्यग्नि कृत्वा स्फ्यहस्तः प्राङ्केत्य स्तम्ब-
 यजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वः । शंखन्तः^१ प्रायणीयः संतिष्ठते । १०
 को नु खल्वस्य कर्मणो ऽवशेषो भवतीत्या सुचां विमोकान्
 चरुहविषामाप्यनिनयनं विद्यत इति^२ । स्थालीभिश्चैव चरुं

I. 169. 20. निर्वपेदिति नु^३ बौधायनस्य कल्पः । किं देवत्या उ खलु
 पदाङ्गतिर्भवतीत्याग्नेयौत्येके । वैष्णवीत्येके । प्राजापत्येत्येके ।

I. 172. 19. वाग्देवत्येत्येव^४ ब्रूयात्कृष्णयोर्णास्तुकया सोमविक्रयिणमन्तरेण १५

I. 172. 15. धूमके^५ विध्यति । राजानं प्रत्यपोर्णुते यजमानः ॥ ८ ॥

१ शंखन्तः G D C U (pr. m.), शंखवतः Be.

२ Effaced in G.

३ Om. Be H.

४ Thus H, 'देवतेत्येव the other MSS.

५ Thus G U (sec. m.) and the Viv. (both copies); धमेके Be, धूमध्यके Ben H Keś., ध्रुवोवोमध्ये C D; cp. Baudh. gr̥hs. I. 1: अथै-
 नामन्तरेण धूमके दर्भेण संमार्ष्टि ।

वयः सुपर्णा उपसेदुरिन्द्रमित्येतयाथ यदि न सोमविक्रयी
स्यादग्रेण यूपावटकालं पलाशशाखां निहत्य समुपनह्य राजानं
पलाशशाखायाः समासज्योपासीताथ यदि कश्चित्सवसंयुक्तं
व्याहरेत्प्रिमिति वा त्वरध्वमिति वा कुरुतेति वा^१ तद्राजा-

173. 19.

नमाददीत^१ न संवादा आवर्तैरन्स^२ सोमविक्रयी स्यादधेयं

174. 14.

प्रथमा सुब्रह्मण्योकारान्तैवैषोक्ता भवत्यथाथमातिथ्यस्तस्य कः
कर्मण उपक्रमो भवतीति^१ बर्हिर्यजुषा कुर्याद्यदि पुरस्ता-
दयजुष्कृतः स्यात्पाणी संमृश्रीत^१ परिस्तृणीयात्पात्राणि

१

निर्णिज्य सःसादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेश्य दक्षिणमनद्वाहं

विमुच्यात्रैवोत्तरत उदपाचं निधाय जघनेन गार्हपत्याः स्फ्यं

निदध्यात्स्फ्योपरि पात्रौ^१ पात्र्यां व्रीहीनावपेच्छूर्पादानप्रभृति

कर्मान्तस्तायत आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनान्तं कर्म कृत्वोत्तरमन-

द्वाहं विमुच्य राजानं प्रपादयेत्सिद्धमत्राग्निष्टोमिकं^२ कर्म

175. 19.

जानौयादा संप्रैषात्कृष्णाजिनावधवनेनैवातिथ्यं^३ प्रतिपद्यते^१

१५ सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१ ॥ ६ ॥ पञ्चमः ॥

स दर्भपुञ्जीलमुदृह्येति^१ कतरन्नु खल्विदं दर्भपुञ्जीलं

भवतीति^१ यदेवैतद्गोदानयोर्निदधातीति^२ सप्त गिरौन्मि-

त्तेति^१ कतमे नु खल्विमे गिरयो भवन्तीति^१ प्रयाजानू-

१ वेति or वोति MSS. exc. H; om. C.

२ ष्टोमिकं G U; D C.

३ षधवने० G and the Viv.; षवने० Be, षवतिने० Ben, षधवने०

D U C.—०तिथ्यं G, ०तिथ्य Be, तिथ्यस्य the other MSS.

याजा^१ एवैता उक्ता भवन्तीति दीक्षणीयायाः प्रायणीयाया
 आतिथ्याया अग्नीषोमीयस्वेत्याप्युदाहरन्ति^२ दीक्षणीया प्राय-
 णीयातिथ्योपसदो ऽग्नीषोमीयः सप्तम इति^३ यज्ञो देवेभ्यो
 निलायतेति^४ कतमो नु खल्वयं यज्ञो भवतीति^५ य एवैष
 इडान्त आतिथ्यः संतिष्ठते^६ तं देवा हस्तान्स्परभ्येच्छन्निति^७
 यदेवैतन्नानूनन्न^८ समवमृशन्तीति^९ तमिन्द्र उपर्युपर्यत्यक्राम-
 दिति^{१०} यदेवैतदुपसद्भिश्चरन्तीति^{११} तमेभ्यो यज्ञ एव यज्ञ-
 माहरदिति^{१२} कतमो^{१३} नु खल्वयं यज्ञो यज्ञमाहरदिति^{१४}
 दीक्षणीया प्रायणीयातिथ्यैष एव यज्ञो यज्ञमाहरदिति^{१५}
 वराहो ऽयं वाममोष इति^{१६} सुत्यमङ्गां वर्षिष्ठं^{१७} तद्यजमानं^{१८}
 वामं वसु मुष्णातीति^{१९} के नु खल्वातिथ्यस्थानूयाजा^{२०} भव-
 न्तीत्युपसद इत्येव ब्रूयात्किं देवत्या उ खलूपसदो भवन्ती-
 त्याग्नेय्य इत्येव ब्रूयात्कथमु खलूपसदामुपक्रमो भवतीति^{२१}
 बर्हिर्जुषा कुर्याद्यदि पुरस्तादयजुष्कृतं^{२२} स्यात्पाणी संमृश्रीत^{२३}
 परिस्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य स^{२४}सादयेन्मदन्तीः स^{२५}स्त्रुत्य
 पात्राणि प्रोचेदाज्यं निरुष्याधिश्रित्य पर्यग्निं हत्वा स्फ्यहस्तः
 प्राडेत्य स्तम्बयजुर्हरेत्किं द्रुमत ऊर्ध्वं^{२६} यथा प्रहृत्यामेवं प्रथ-

१ नूयाजा MSS.

२ षोमीयस्य चेत्यथा G U (sec. m.).

३ सस् found in Be G U D C only.

४ From कतमो unto आहरदिति missing in G H ; इति missing in Ben C Be D U.

५ इति missing in G U C.

मायामुपसदि सुचः सादयेद्भूढा द्वितीयस्यामभूढतरासृती-
यस्या^१ संवरमाणा इवोपसद्भिः प्रचरेयुर्नाकृतमाद्रिये-
रन्समग्राङ्गुलिः^२ सुवमादायास्यन्निवोपसदं जुहुयादिति^३
॥ १० ॥ षष्ठः ॥

188. 13. क उ खल्वग्नीषोमीयस्य बर्हिर्यजुषा कुर्यादित्युदास्य
प्रवर्ग्यं प्रागाहवनीयस्य प्रणयनात्सवनीयेभ्यश्च वत्सानुपाकुर्या-
द्भवच्छिन्न आहवनीये गार्हपत्ये पदद्वितीयमुपवपेदेवमुपय-
183. 14. मनीष्वथेयमौदुम्बरी^२ स्थूणा यजमानेन संमिता कार्या
भवत्यथायं यूपो यजमानस्यारन्निभिर्विमितो भवति^३
१० सहोपर^४ इत्येके^५ ऽत्रो हैवैतानि^६ कुर्याद्युपावटं तु^६ परि-
194. 11. लिख्य पाणी संमृश्रीत^१ परिस्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य
सःसादयेत्त्रोचणीः सःस्रुत्य पात्राणि प्रोचेदाज्यं निरुप्या-
धिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा सुचः संमार्ष्टि^१ ता उत्तरवेदिः
हरन्ति प्रोचणीश्चाथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमभिसंनह्येत्पौरोडा-

१ ऽढतरासृ० H. Ben U Be; ऽढतराढ० G; ऽढतराढ० D C.

२ Thus G D Ben CU (pr. m.), ऽमग्राङ्गुलि Be, ऽमग्रङ्गुलीभिः U (sec. m.). H defective. The Viv.: परिगृहीतमूलं प्रस्तरमादाय ।

३ Between उपवपेदेवम् and उपयमनीषु H Ben ins. इक्षम्, not G U Be D C.

४ Conjectural reading; सहोपर इत्येके G C Be U, सहोपरत्येके Ben, सहोपर इत्येके H, सहोमपर इत्येके D; सोपर इ० the Viv.

५ हैवैतानि all the MSS., with त० the Viv. (one copy) = वक्ष्यमाणानि ।

६ om. H.

शिकेनाथैनां गार्हपत्यमीचयेदथैनामाज्यमवेचयित्वाज्येनाद्र-
वेत्पत्न्या^१ तदवेचितमुपयच्छीत^२ तेजो ऽसीत्यथैनच्छकले-
नोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहीत्यथैनदाहवनीये ऽधिअयेदग्निस्ते
तेजो मा विनैदित्यथैनद्रुत्वोत्तरेण प्रोचणीः सादयित्वावेचे-
तोत्पनुयादाज्यवतीभ्यां प्रोचणीः^३ प्रसिद्धमाहवनीयसकाशे ५

III. 97. 11. पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृह्णीतेति सिद्धमत ऊर्ध्वं^४ यथो
एतच्छालीकेः कल्पं वेदयन्ते पत्नीशाल एवाग्नीषोमस्याज्यानि
गृह्णीयात्तानि खरे सादयेदिति^५ समन्वानीय वासमन्वा-
नीय^६ वा पुराणगार्हपत्यं पाणी संमृश्रीत^७ परिसृणीयात्पा-
त्राणि निर्णिज्य सःसादयेत्प्रोचणीः सःस्रुत्य पात्राणि प्रोचे- १०
दाज्यं निरुष्याधिभ्रित्य पर्यग्निं कृत्वा सुचः संमार्ष्टि^८ ता
अत्रैव सह सःसादयन्ति प्रोचणीसु^९ न^{१०} प्रतिप्रस्थाता
पत्नीमभिसंनह्येत्पौरोडाशिकेन^{११} नैनां^{१२} गार्हपत्यमीचयेदथै-
नामाज्यमवेचयित्वाज्येनाद्रवेत्पत्न्या तदवेचितमुपयच्छीत तेजो
ऽसीत्यथैनच्छकलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहीत्यथैनद्गार्हपत्ये १५
ऽधिअयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्यथैनद्रुत्वोत्तरेण प्रोचणीः

१ 'नाद्रवे' instead of 'नाद्रवे' G here and infra l. 14. Is उद्देत्
the better reading ?

२ Thus here and l. 14 G Be D C Ben U (sec. m.), 'यजेत H U
(pr. m.).

३ Only given by G U (sec. m.).

४ Thus G U D Be, C H Ben om.

५ Thus Be C only, the other MSS. om. न reading 'डाशिकेनैनां।

सादयित्वावेचेतोत्पुनुयादाज्यवतीभ्यां प्रोचणीः प्रसिद्धं गार्ह-
पत्यसकाग्रे पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृहीत्वा ॥ ११ ॥

194. 17.

- परिकर्मिभ्य उत्पदाय ब्रह्मणे राजानमुत्प्रयच्छेत्संप्रच्छन्नेषु
सुवाङ्गती^१ जुहुयात्संप्रच्छन्नाश्चैव गच्छेयुराहवनीयाद्राजा
५ दक्षिणार्थः स्यादथाग्निरथ ग्रावोवायव्यानुत्तरार्धान्याज्यान्यपि
वाग्निर्दक्षिणार्थः स्यादथ राजाथ ग्रावोवायव्यानुत्तरार्धान्ये-
वाज्यानि^१ पूर्वया द्वारोपनिष्क्रम्योत्तरेण सदः परीत्याग्नीध्रा-
गारे ऽग्निं निधायभिहुत्य प्रोचणीहस्त उत्तरेणाग्नीध्रीयं
धिष्णियं प्रतिपद्यते^२ । ऽन्वञ्च आज्यैराहवनीये हुत्वेभ्यं प्रोच्य
१० वेदिं प्रोच्य बर्हिः प्रोच्य बर्हिरासनं प्रोच्योपनिनीय
पुरस्तादाश्ववालं प्रस्तरं गृहीत्वा पञ्चविधं बर्हिं स्तीर्त्वा प्रस्तर-
पाणिः प्राङ्भिस्त्वथ कार्भयमयान्यग्निधीन्परिधायोर्ध्वं समिधा-
वभ्याधाय बर्हिर्मुष्टिं विधृती प्रस्तरमित्येतत्समादाय प्रदक्षि-
णमावृत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपद्योत्तरार्धं खरस्य बर्हि-
१५ मुष्टिः स्तृणीयाद्बर्हिषि विधृती^१ विधृत्योराश्ववालं प्रस्तरं^१
प्रस्तरे जुहुं^१ बर्हिषीतरा^१ एता असदन्निति समभिमृश्याप
उपसृश्या ब्रह्मणो राजानमादाय पूर्वया द्वारा हविर्धानं

१ सुवाङ्गतीर्जुं • MSS., but cp. the Viv. : त्वं सोम जुषाण इति (TS. I. 3.

4. a and b).

२ प्रतिपद्यते Be G U D C, प्रतिपद्यते Ben, •वमतिपद्यते H.

प्रपादयेदात्मानमभिपरिहरमाणं द्वं सिद्धमत ऊर्ध्वम् ।
॥ १२ ॥ सप्तमः ॥

क उ खलु शिल्पवदिभाबर्हिरपवर्गं गच्छतीत्यग्नीषोमीय
इत्येव ब्रूयात्कं उ खल्वग्नीषोमीयः सुत्यमहरनुसमेतीति ।
सद्यस्क्रियामित्येव^१ ब्रूयात्कं उ खलु प्रवर्ग्यः सुत्यमहरनुसमे- ५
तीति । सद्यस्क्रियामित्येव^२ ब्रूयात्का उ खलु देवता
सुब्रह्मण्या प्रथमाह्वयत इति^३ वागेव वाचमाह्वयतीति । क

I. 197. 2. उ खलु पितापुत्रीया^१ सुब्रह्मण्या प्रथमाह्वयत इत्यग्नीषोमी-
यस्य ऊतायां वपायां परिहृतासु वसतीवरीषु द्वितीया ।
प्रातरनुवाके तृतीया । दक्षिणानामु ह काल एक आह्वयन्ती- १०

I. 197. 8. त्यथ यो वीडितः कुम्भस्तं याचतीति दृढ इत्येवेदमुक्तं

I. 198. 17. भवति । पयश्च सक्तूँश्च कुरुतेति अयणार्थं एवैते उक्ते

I. 199. 1. भवतश्चतस्रो रश्नाश्चतस्रो वपाश्रपणीर्द्वयमिभाबर्हिरिति
सवनीयस्य चानूबन्ध्यस्य चैतानि भवन्ति । काश्चतस्र स्थाली-
र्वायव्याः सोमग्रहणीरित्यादित्यस्याल्युक्त्याल्यग्रयणस्थाली १५
ध्रुवस्थालीत्यथेमानि द्वादशोर्ध्वपात्राणि भवन्ति दधिग्रहपात्र-
मपाश्र्वन्तर्यामयोर्दिदेवत्यानां ५ शुक्रामन्विनोर्चतुपात्रे आदि-

१ Thus Ben C Be G D U (sec. m.) ; °त्मानमपरिहृ° H, °त्मानमनभि-
परिहृ° U (pr. m.).

२ Thus Ben C G (sec. m.) U (pr. m.) ; °स्क्रियामित्येव H Be U
(sec. m.).

३ °पुत्रिया G U.

त्यस्याख्या श्रौपशयं पात्रमुक्त्यस्याख्या श्रौपशयं पात्रमथेम
 एकादश चमसा भवन्ति यजमानस्य ब्रह्मणो होतुरुद्गातु-
 र्मैत्रावरुणस्य ब्राह्मणाच्छ्रुमिनो ऽच्छावाकस्य सदसस्याग्नीधः
 पोतुर्नेष्टुरिति ^१ तेषां त्स्वहृणि स्वरूपाणि कारयेन्नैययोधानां ^१
 ५ विज्ञायत उत्तरस्थां ^२ ततो ^३ यदत्स्वहृकैश्चमसैर्भक्षयन्ति न्ययो-
 धचमसैरित्येतस्मान्नैययोधा एव भवन्ति ^४ रश्मिश्च ^५ म ^६ इत्य-
 दाभ्य एवैष उक्तो भवत्यधिपतिश्च म इति प्राजापत्य एष
 दधिग्रहो भवति ^७ सारस्वतश्च मे पौष्णश्च ^८ म ^९ इति ^{१०}
 वसतीवरीरित्येक आङ्ग ^{११}थ हैक आह राजसूयिक एष
 १० महाग्रहो भवति ^{१२} पोषणादु ^{१३} ह ^{१४} पौष्णो भवति ग्रहणाद् ^{१५}
 सारस्वत इति ^{१६} ॥ १३ ॥ अष्टमः ॥

अथेदं महारात्रिकं कर्म ^१ तस्य कः कर्मण उपक्रमो
 भवतीति ^२ हस्तपादाग्रचाख्यान्तरेण चात्वालोत्करौ देवय-
 जनमभि प्रपद्यन्ते ^३ तेषां यथासंप्रैषं विहितानि कर्माणि
 १५ भवन्त्यथाध्वर्युराग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमित्यथो-
 परमत्यथैष आग्नीध्रः पूर्वः पत्नीशालं द्रुत्वाग्नीनुपसमाधाय

^१ The first citation from the *uttarātatiḥ* seems XVIII. 21
 300. 13, the second I have not been able to point out.

^२ चमसं H ; Ben om. स ।

^३ Thus G D U C, पोष्णश्च म H, पौष्णश्चेति Ben, पौष्ण इति Be.

^४ Thus G U ; पोषणादु ह H D C, पोषणादहि Ben Be.

^५ Thus, emended ; ग्रहणात् G U Ben Be, ग्रहणाद् G, ग्रहणानु D,

ग्रहणाल H.

संपरिस्तीर्य पात्राणि निर्णिज्य सःसाद्याज्यं विलाप्योपास्ते ।
 ऽपरः^१ प्रतिप्रस्थाता प्रोचणीः सःस्कृत्य पात्राणि प्रोचेदाज्यं
 निरुप्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा सुचः संमार्ष्टि^२ ता उत्तरवेदिः
 हरन्ति प्रोचणीश्चाथाध्वर्युराग्नेय्यर्चा सुचो ऽभिमृशति ।
 संमृष्टानि द्विधा पात्राण्यभिस्रज्यन्त^३ इति । वायव्यया ५
 वायव्यान्यैन्द्र्या^४ सदो । ऽथैष उन्नेता यावोवायव्यः संप्रचाल्य
 द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधाय दक्षिणस्य हविर्धानस्य
 पुरोऽक्षः सःसादयत्युपकल्पयते प्रतिप्रस्थाता पृषदाज्याय
 दध्याग्नीध्र इध्माबर्हिर्ह्रसदादयत्यथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमभि-
 संनह्येत्यौरोडाग्निकेनाथैनां गार्हपत्यमीचयेदथैनामाज्यमवेच- १०
 यित्वाज्येनाद्रवेत्य^५ तदेवेचितमुपयच्छीत^५ तेजो ऽसीत्य-
 थैनच्छग्लेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहीत्यथैनदाहवनीये
 ऽधिश्रयेदग्निस्ते तेजो मा विनेदित्यथैनद्रृत्वोत्तरेण प्रोचणीः
 सादयित्वावेचेत्तेत्पुनयादाज्यवतीभ्यां प्रोचणीः प्रसिद्धमाहव-

१ ऽपरः U (pr. m.), परः D C, अपरः Ben (pr. m.), अपरः the other MSS. H. wholly corrupt.

२ Uncertain reading °स्रज्यत Ben, °स्रज्यंत G (sec. m.), °स्रजंत G (pr. m.), °स्रज्यत Be C U, °स्रजत D, °स्रजंत D. The Viv. (one copy) °स्रज्य changed into °स्रज्य, and thus also the other copy.

३ °यैन्द्रिया G C.

४ °नोद्रवे° again G.

५ °यच्छीत G (sec. m.), U (pr. m.) D C Ben, °यच्छेत G (pr. m.) Be H U (sec. m.).

नौयसकाशे पृषदाज्यवन्थाज्यानि गृह्णीते ^१ सिद्धमत ऊर्ध्वम् ^१

॥ १४ ॥

98. 17.

अथ शालीकेरेवमेवैषां यथासंप्रैषं विहितानि कर्माणि
भवन्त्याध्वर्युराग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमित्य-
१ योपरमत्यथैष आग्नीध्रः पूर्वः पत्नीशालं द्रुवाग्निमुपसमाधाय
संपरिस्तीर्य पात्राणि निर्णिज्य सःसाद्याज्यं विलाप्योपास्ते ^१
ऽपरः प्रतिप्रस्थाता प्रोक्षणीः सःसृज्य पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं
निरुष्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा स्रुचः संमार्ष्टि ^१ ता आग्नी-
ध्रः हरन्ति प्रोक्षणीश्चाध्वर्युराग्नेय्यर्चा स्रुचो ऽभिमृशति ^१
१० संमृष्टानि द्विधा पात्राण्यभिस्रज्यन्त ^१ इति ^१ वायव्यया वाय-
व्यान्धैन्द्र्या ^२ सदो ^१ ऽथैष उन्नेता ग्रावोवायव्यः संप्रक्षाल्य
द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधाय दक्षिणस्य हविर्धानस्य
पुरोऽक्षः सःसादयत्युपकल्पयते प्रतिप्रस्थाता पृषदाज्याय
दध्याग्नीध्र इध्मार्हिरुपसादयति ^१ न प्रतिप्रस्थाता पत्नीमभि-
१५ संनह्येत्यौरोडाशिकेन ^२ नैनां ^२ गार्हपत्यमीक्षयेदथैनामाज्यम-
वेक्षयित्वाज्येनाद्रवेत्पत्न्या ^३ तद्वेक्षितमुपयच्छीत ^४ तेजो ऽभौत्य

१ •स्रज्यन्त Be G, •स्रज्यन्त U C, •स्रज्यन्त D; H and Ben. abbreviate this passage.

२ •धैन्द्रिया G U C, •धैद्रीया Be.

३ Thus G (pr. m.) D Be C Ben; •केनैनां G (sec. m.) H;
•केनाथैनां U (sec. m.).

४ •नोद्रवे° again G.

५ •यच्छीत all (H. abbreviates).

यैनच्छकलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहौत्येनदाग्नीध्रीये
 ऽधिअयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्येनद्रुत्वोत्तरेण प्रोचणीः
 सादयित्वावेचेतोत्पुनयादाज्यवतीभ्यां प्रोचणीः । प्रसिद्धमाग्नी-
 ध्रीयसकाशे पृषदाज्यवन्धाज्यानि गृहीत्वा परिकर्मिभ्य
 उत्पदाय प्रोचणीहस्त उत्तरेणाग्नीध्रीयं धिष्णियं प्रतिपद्यते ।
 ऽन्वञ्च आज्यैरथेभ्यं प्रोच्य वेदिं प्रोच्य बर्हिः प्रोच्य बर्हिरामन्नं
 प्रोच्योपनिनीय पुरस्तात्प्रस्तरं गृहीत्वैकविधं^१ बर्हिं^१ स्तीर्त्वा^१
 प्रस्तरपाणिः प्राङ्भिसृष्यौदुम्बरान्परिधीन्परिधायोर्ध्वं समि-
 धावभ्याधाय बर्हिर्मुष्टिं विधृती प्रस्तरमित्येतत्समादाय
 प्रदक्षिणमावृत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपद्योत्तरार्धं खरस्य १०
 बर्हिर्मुष्टिः स्तृणीयाद्बर्हिषि विधृती । विधृत्योः प्रस्तरं । प्रस्तरे
 जुहं । बर्हिषौतरा । एता असदक्षिति समभिसृश्य योगेन
 युनक्ति । सिद्धमत ऊर्ध्वम् ॥ १५ ॥ नवमः ॥

किमग्निहोत्रो दौचितः किमौपसदः किंप्रसुत इति ।
 विज्ञायते व्रतमेव दौचितस्याग्निहोत्रं । घर्मोच्छिष्टमौपसदस्यो- १५
 पाः श्वन्तर्यामौ^१ प्रसुतस्य । यो हानुदिते स सायमग्निहोत्र-
 भक्ति^१ उदिते स प्रातरग्निहोत्रभक्तिः । किंदर्शपूर्णमास^२

१ The three words एक •ब• स्तीर्त्वा effaced in G.

२ Thus G U D C Be; °पसदसुपाःश्च• H, °पसदस्योपाःश्च• Ben, the Vivaraṇa also has औपसदस्य ।

३ Thus Be G U (sec. m.), the Viv.; °दर्शपूर्णमासस्य H, दार्श (or दर्श) पौर्णमासस्य (or सस) H D C Ben (pr. m.), all without इति : °मास इति Ben (sec. m.), °दर्शपौर्णमास इति U (pr. m.).

99. 11.

इति ^१ विज्ञायते पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयं पशुमकुर्वत
 दाशं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वतेति ^१ यथो एतदौपमन्यवस्य कल्पं
 वेदयन्ते प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यः सवनीयान्निर्वपेत्सक-
 दुपहितान्येव कपालानि स्युरा समभिवासनात्सृष्ट्यं कर्म
 ५ तायते^१ ^१ तेषामेकैकमुद्वासयेदनुसवनं येनयेन प्रचरिष्यन्स्या-
 दपि वा व्यभिमृष्टानां पिण्डानां परिशाययीतेतरयोः^२ सवनयो-
 र्यद्येककपालश्चिकीर्षितः^३ स्यात्प्रातःसवनिकैरेव^४ वर्तयेत्कृतान्ता-
 त्पौरोडाग्निकं कर्म प्रत्याददीतेतरयोः^५ सवनयोरनुसवनमङ्गा-
 राध्यहनेनैव कपालेषु प्रतिपद्येत ^१ भिद्भूमत ऊर्ध्वम् ^१

१० ॥ १६ ॥ दशमः ॥

96. -6.

यथो एतद्वैधायनस्य कल्पं वेदयन्त उभयतःशुक्रा आदि-
 त्यवतीर्वसतीवरीर्गृहीयात्ताः शुक्रास्ताभिराषाययेत्ताभिर-
 भिषुणयादित्युपर्यर्धं होतृचमसं कृत्वेत्येतेनैवापि तृतीयेन
 वर्तयेत्तयौरपः पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपादयेद्द्वोतृचमसीया
 १५ वसतीवरीया मैत्रावरुणचमसीया इति दक्षिणेन होतारं
 परिगृह्यापरया^६ द्वारैकधनानेतस्मिंश्च काले सर्वश एव मैत्रा-

१ Thus Ben, ज्ञायते C D, तायत H (reading एषाम् instead of वेषाम्), वर्तयेत् G Be U (sec. m.) and the Viv.

२ इतरयोः Be G (pr. m.), उत्तरयोः Ben C U D G (sec. m.).

३ यद्येकं H and the Viv., यदेकं G U Ben Be; C defective.

४ ०सवनिकैः G U D, Viv., ०सवनीकैः the other MSS.

५ उत्तरयोः MSS.

६ परिग्रह्या Be U.

वरुणचममौयाः पर्यस्येत्तृतीयं वसतीवरीणामवनयेत्तृतीयमेक-

11. 190. 12. धनानामेवमस्य प्राक्केवलः शुक्रो भवति ^१ सोमग्रहं गृह्णीयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्येत्यनिरुप्तस्यैवैष राज्ञो ग्रहीतव्यो भवति ^१ का उ खलु देवताः प्रथमं सोमं भक्षयन्तीत्याप इत्येव ब्रूयाद्विज्ञायत उपुहताः सोमस्य पिबतोपहृतो युष्माकं सोमः ^५ पिबत्विति ^१ क उ खलु सोमस्य सोमपीथो भवतीति ^१ विज्ञायते यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहेत्येष एवापि सोमस्य सोमपीथस्तेषां संनिपतितानामानुपूर्वतेति ^१ ^१ निग्राभ्यासु वाचयित्वादाभ्येन चरेदथोपांशुसवनमाददीताथ राजानं निर्वपेत्सिद्धमत्राग्निधोमिकं ^{१०} कर्म जानीयादा फलकथोरभिमर्शनात्फलके अभिमृश्य पृश्निभिश्चरेदथ प्राणग्रहैश्चरेदथांशूनुपमंगृह्णीयादथांशुना चरेदथोपांशुना ^१ काले ऽन्तर्यामेण ^१ सिद्धमत ऊर्ध्वम् ^१ ॥ १७ ॥ एकादशः ॥

111. 101. 7. यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्तः ^१ आग्रयणस्य ग्रहणे ^{१५} द्वयोर्धारयोः प्रातःसवने गृह्णीयात्तिसृणां माध्यंदिने सवने चतसृणां तृतीयसवन इत्युपांश्वन्तर्यामयोश्च सस्त्रावः संततस्य शुक्र एते द्वे प्रातःसवने ^१ संततस्यैव शुक्र आग्रयणस्योदचनेन

१ Thus G U D, °पातिताना° H Ben, °पतिताम° C, °पोभानां Be.—
°मानुपूर्वतेति G U (sec. m.), °मानुपूर्वते H, °श्वानुपूर्वतेति Be, °मानुपूर्वतेति Ben U (pr. m.), °मनुपूर्वतेति C D.

च^१ तृतीया माध्यंदिने सवन^१ आदित्यस्याख्यामतिप्रिष्टो^२
 राजादित्यग्रहस्य च स॒स्त्राव आग्रयणस्यैवोदचनेन^३ च चतुर्थी^४
 तृतीयसवने^५ संपूत॒ राजानं चयेण श्रीणीयात्पयसा सक्तु-
 भिर्हिरण्येनेति^६ स यं कं चन ग्रहं गृह्णात्युभयत^७ उदबुध्र॒
 १० हिरण्यश्रयणमेवैनं करोति^८ तिष्ठता ग्रहा होतव्या अन्यत्र
 101. 9. प्राजापत्याच्च मन्यिस॒स्त्रावाचेति^९ यथो एतच्छालीकेः कल्पं
 वेदयन्ते द्रुप्तानुमन्त्रणीयास्त्विति सुवाङ्मतीरेवैता जुहुयात्क-
 स्मिन्नु खल्वेनाः काले जुहुयादिति^{१०} संतनीर्द्धलैतस्मिन्नेनाः^{११}
 212. 6. काले जुहुयादित्यथोन्नेरित्याह प्राञ्च॒ राजानं पूतभृतमभि
 १० संपवयताद्दृशाभिराधवनीयं मृदा न्युजतादित्युक्तसंप्रैष^{१२} एष
 श्रेते^{१३} आवकाश्रेभ्यो^{१४} ऽवकाशैरुपस्थाय दृशाभिरेवैनं^{१५} मृदा
 न्युजति^{१६} ॥ १८ ॥

समानं कर्माश्विनाद्गृहादित्या^{१७} धिष्णियव्याघारणसंपा-

१ Given by G. U D only.

२ °स्याख्या चति° Ben H.

३ एव om. Be G U D.

४ गृह्णीयादिति instead of गृह्णाति Be G (sec. m.).

५ संतनी° Be, सतनीर्द्ध° H.

६ Thus Ben H, °त्युक्तः सं° the other MSS.

७ श्रेते G U D C, एते Be, दाते Ben, H. corrupt.

८ Thus G (sec. m.) U D, दृशाभिरैनं C, दृशाभिरेवैनां the other MSS.

९ Viv. : समानं कर्माश्विनाद्गृहादिति यचोच्चते (e.g. XI. 3 : 67. 17) तत्रा-

- I. 213. 20. तादित्येष समुद्देशो^१ भवति^१ कथमु खलु धिष्णियानां यथान्युप्तं व्याघारणं भवतीति^१ विभुवे प्रवाहणाय स्वाहेति व्याघार्यं रौद्रेणानीकेन पाहि माम्ने पिष्टहि मा मा मा
- I. 214. 8. हिंसीरिति^१ सप्त वृणीत इति^१ होतैवैषां सप्तमो भवत्य-
हर्गण उत्तरेष्वहःसु प्रातःसवनिकं प्रसर्पणं कथं स्यादित्या-
हवनीयोपस्थानप्रभृतीत्येव ब्रूयात्सकृत् स्फ्यविघनानामुपस्थानं^५
- I. 217. 6. कथमु खल्वेषां विसंस्थितसंचरः स्यादित्यन्तरेण होतुश्च
धिष्णियं ब्राह्मणाच्छंसिनश्च ये ऽधिष्णिया^१ अथ धिष्णिय-
वन्तः स्वस्वमेव धिष्णियमुत्तरेण परिक्रामेयुरथेमावध्वर्यु^५
अचमसौ^१ भवतः^१ क उ खल्वेतयोर्भक्षो भवतीति^१ होतृच-^{१०}
मस इत्येव ब्रूयात्क उ खल्वृत्विजामेकाहे सोमं न भक्षयन्ती-
त्युन्नेता गावस्तुसुब्रह्मण्य इत्येव ब्रूयात्क उ खलु सत्ते
दीक्षिता भक्षयेयुरिति^१ नेष्टुश्चमस उन्नेतः भक्षयेदच्छावाक-
चमसे गावस्तुदुग्धात्चमसे^१ सुब्रह्मण्यो^१ ऽपि वा सर्व एवाग्नी-
प्रचमसे भक्षयेयुर्विज्ञायत उत्तरस्यां ततौ^५ तेषां य एवाग्नीप्रः^{१५}
स गावस्तुस सुब्रह्मण्यः स उन्नेतेति^१ ॥ १६ ॥ द्वादशः ॥

I. 217. 11.
III. 104. 7.

यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते समानपाठ्यामेव

१ °देश्यो G (sec. m.).

२ Thus H Ben (pr. m.) C D U (pr. m.), °नसिनो Ben (sec. m.)
Be G U (sec. m.).

३ °द्गातुचमसे H only.

४ See XVII. 21 : 301. 2.

सवनीयानुदासयेत्पुरोडाशस्यैवैषो ऽलङ्कारो दृष्टो भवति^१ ।

मध्यतः पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिघारितमुदासयेत्पुरस्ताद्भाना

दक्षिणतः करम्भं पश्चात्परिवापमामिचामुत्तरतः । कथमु

17. 13. खल्लेषाः संचरौ^१ स्यादिति^१ प्रज्ञातो हविष्यथो^१ ऽथापरं^१

५ पूर्वथा द्वारोपनिर्हृत्यापरया द्वारा सदः प्रपाद्याग्रेण कर्तृन्

जघनेन धिष्णियानुत्तरेणाच्छावाकस्य धिष्णियं पर्याहृत्या-

न्यस्मै प्रदायैतेनैव यथेतमेत्योत्तरेण सदः परीत्य पूर्वथा

द्वारोपनिर्हृत्योत्तरेणाग्नीध्रीयं पर्याहृत्यान्तर्वद्यासादयेद^१ध्वर्यु-

श्चेद्भुविर्धानं^१ प्रपन्नः स्यदुपनिष्क्राम मा त्वाभिपरिहारिष-

18. 12. १० मित्येव ब्रूयाद्यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते द्विदेवत्ये-

षूत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्रे प्रतिनिर्गच्छं^४ प्रयच्छतीति यदा-

ध्वर्युः पुरोडाशान्प्रत्यङ् हरेत्तद्भुविर्धानं प्रपद्यमानं प्रतिप्रस्था-

तारं परिगृह्णीयाद्ब्रह्मवादायोपनिष्क्रामत्युपनिष्क्रान्तस्यैवाध्व-

र्युर्ग्रहावादत्ते^१ ऽपरेण परिक्रान्तायोत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्रे

१ °तीति Ben.

२ Thus Ben C U and G (pr. m.) the Viv. (one copy); संचरि D H the Viv. (another copy), संचरौ Be G (sec. m.), संचरः U (sec. m.). The Viv.: संचरणं संचरो गमनं तस्यास्ति संचरौ (°रि) मार्गः cp. XXVI. 24.

३ Thus H G (pr. m.) Kes', the other MSS. ins. अथ before अध्वर्यु^०

४ प्रतिनिष्ठा^० Ben Be and one copy of the Viv.

प्रतिनिर्ग्राह्यं^१ प्रयच्छतीति^१ ऊवा व्यवनीयं^२ प्रदक्षिणमावृत्यं^३
 प्रतिप्रस्थाताध्वर्युं^४ परिगृह्णीयाद^५थाध्वर्युः प्रतिप्रस्थातारं प्रत्यङ्-
 द्रवन्पात्रेण^६ सिद्धमत ऊर्ध्वम^७येमे द्विदेवत्या अननुवषङ्कारा
 भवन्ति^८ क उ खल्वेषामनुवषङ्कारो भवतीति^९ विज्ञायते
 द्विदेवत्यानृतुयाजान्यश्च पानीवतो ग्रहः । आदित्यग्रह-

III. 106. २. सावित्रौ^{१०} तान्स्म^{११} मानुवषङ्कथा^{१२} इति^{१३} यथो एतदौपम-
 न्यवस्य कल्पं वेदयन्ते द्विदेवत्येषु दीर्घम^{१४}चेणैवैना^{१५}भक्षयेद्भक्षेहि^{१६}
 सावित्रेति प्रतिपद्य क्रले दक्षाय रायस्योषाय सुवीरताया
 इत्यातः^{१७} प्रत्यभिमृशते मा मा राजन्विबीभिषो मा मे
 हार्दिं लिषा वधीः । वृषणे शुभ्रायायुषे वर्चस इत्यथानु-^{१८}
 सवनम^{१९}क्षेणैव^{२०} सवनमुखीयान्भक्षयेदिति^{२१} ॥ २० ॥ चयोद्गः ॥

क उ खलु वसतीवरस्य स्तोत्रभक्तिर्भवति शस्त्रभक्तिश्चेति^{२२}
 विश्वरूपासु हास्य स्तोत्रभक्तिर्भवति प्रातरनुवाके^{२३} ह शस्त्र-
 भक्तिः^{२४} क उ खलुपाश्वन्तर्यामयोद्विदेवत्यानां^{२५} स्तोत्रशस्त्र-

१ प्रतिनिर्ग्राह्यं Ben Be and one copy of the Viv.

२ ०नीयाप्रदक्षिणं G U D C.

३ क उ U Be Ben C, Viv., क G H.

४ ०सावित्रं Be Ben (sec. m.), ०सावित्रान् Ben (pr. m.)

५ Thus G (pr. m.) U D C and cp. Āśv. śrs. v. 5. 21 (Vait. sū. 20. 4); सास्रतानुवष० Ben (pr. m.), सास्रताननुवष० G (sec. m.), तास्रातानुवष० H, मसास्रतानुवष० Be.

६ ०भक्षणेनैव Be G.

७ ०भक्षणेनैव Be G U (sec. m.).

८ ०वाको Be G C U (sec. m.).

- भक्तिर्भवतीति^१ यदुपांशुं शृणुति तदुपांशुन्तर्यामयोः^१
 प्रउग उक्थे^१ द्विदेवत्यानामथायं प्रतिप्रस्थातर्तुगहेष्वध्वर्योरुत्त-
 रतःसेवी भवतीतश्चामुतश्च यन्तं प्रतिप्रस्थाताध्वर्युं परिगृही-
 यादथाध्वर्युः प्रतिप्रस्थातारं प्रत्यङ् द्रव्यान्त्रेण^१ सिद्धमत
 ५ ऊर्ध्वं^१ किंदेवत्या उ खल्वृतुयाजा भवन्तीत्यृतुदेवता
 इत्येतदेकमथापरमिन्द्रं^१ होता यजति^१ मरुतः पोता यजति^१
 ग्नावो नेष्टा यजत्यग्निमाग्नीध्रो यजतीन्द्रं^१ ब्राह्मणाच्छृषी
 यजति^१ मित्रावरुणौ मैत्रावरुणो^१ देवं द्रविणोदां चत्वारो^१
 ऽश्विनाध्वर्युं अध्वर्युं^१ अग्निं^१ गृहपतिं गृहपतिः^१ क उ
 १० खल्वैन्द्राग्नस्य स्तोत्रभक्तिर्भवतीति^१ वहिष्यवमान इत्येव ब्रूयाद्ये
 के चन ग्रहा अस्तोत्राः पवमान एव^२ तेषां^४ स्तोत्राणि
 भवन्ति^४ क उ खलु माध्वादिनीयाः सवनीया निरुप्यन्त इति^१
 बुधकवैश्वदेवस्य स्तोत्र इत्येव ब्रूयात्क^४ तृतीयसवनीया^१
 माहेन्द्रस्य स्तोत्र इत्येव ब्रूयात्^१ ॥ २१ ॥
 १५ नाराशंसमुपदस्तं^१ ऊतादेवैन्^१ होतृचमसाङ्गहीया-

१ Thus U (sec. m.), Viv.; उक्थे G U (pr. m.), उक्थे Be Ben H C. Acc. to the Viv. it is synonymous to शस्त्रे ।

२ Thus G U D C; अध्वर्यवोग्निं Ben H Be.

३ Thus G Be, एवैतेषां Ben D H U C.

४ भवन्तीति Ben H.

५ उ खलु ins. G U D C.

६ Thus G U (sec. m.), ऊतादेवं H D C U (pr. m.), ऊतादेवं Ben (sec. m.) Be, ऊतादेवं Ben (pr. m.)

द्विनाराश्रुसं प्रातःसवनं च माध्यंदिनसवनं चैकनाराश्रुसं
 तृतीयसवनं^१ चत्वार्युन्नीयमानसूक्तानि^२ भवन्तीति^३ सवन-
 मुखेषु^४ चाच्छावाकचमसे^५ च^६ त्रयो दीर्घभक्षाः^७ क उ
 खलु प्रवर्ग्यः सुत्यमहरनुसमेतीति^८ दधिघर्म इत्येव ब्रूया-
 I. 234. 1. त्किमुपसदा^९ सौम्यस्य परीज्येति^{१०} तिरश्चर्मन्फलके ग्राणो-
 दादयतीति^{११} शुष्काभिषव इत्येतदाचक्षते^{१२} कथमु खलु
 रथंतरपृष्ठे माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णीयान्महा^{१३} इन्द्रो य ओजसेत्येतया
 गाथया माहेन्द्रं गृह्णीयादथ वृहत्पृष्ठे महां इन्द्रो नृवदा
 चर्षणिप्रा इत्येतया त्रिष्टुभा माहेन्द्रमथोभयपृष्ठे^{१४} यथा पृष्ठं तथा
 गृह्णीयात्पुरोरुचमितरां कुर्यादिति^{१५} ॥ २२ ॥ चतुर्दशः ॥ १०

कथमु खलु सवनौचस्य पशोश्चर्याया उपक्रमो भवती-
 तौडसून^{१६} स^{१७}स्तीर्थं पृषदाज्यं विहृत्य^{१८} जुह्वा^{१९} समानीया-
 न्तरेण चालालोत्कराबुदङ्कुपनिष्क्रम्य संवदेताभिघारयेदासा-
 दयेत्पशुं पञ्चहोत्रा चतसृषूपस्तृणीते^{२०} मनोताप्रमृतिनेडान्तेन
 चरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वमथोक्थ्यविग्रहेषु य एव प्रातःसवनिको^{२१} १५

१ ०युन्नीयमानानिख^० Ben H, ०युन्नीयमानिख^० Be, ०युन्नीयख^० C.

२ इति om. G.

३ Thus, hesitatingly, emended. सवनमुखेच्छावाकच (०कथ०) मसेच
 सवनेच C U D ; सवनमुखेच्छावाकचमसे च सवनमुखेषु G (sec. m.) ; सवन-
 मुखेच्छावाकचमसे च सवने च Be Ben ; सवनमुखेच्छावाकचमसेवसवने च H

४ After माहेन्द्रम् G U D ins. ग्रहम् ।

५ Thus H, विहृत्य the other MSS. (G is indistinct).

६ ०सावनौको or ०सवनौको some of the MSS.

- ग्रहणमन्त्रः स एव माध्वादिनीयः स तृतीयसवनिको^१ ।
 251. 1. देवतामेव व्यञ्जयेच्च^२ मसायचमसाथैव त्रींस्त्रीन्पुरोडाशप्रक-
 लानुपास्येन्नव^३ होतृचमस इति । त्रयाणामेवैष उक्तो भवत्य-
 थायमाग्रयणस्त्रयस्त्रिंशतो देवतानां गृह्यते । क उ खल्वेताः
 ५ प्रदाने विज्ञायन्त इति । पानीवते । विज्ञायते पनीवत-
 54. 12. स्त्रिंशतं त्रींश्च देवानिति । कथमु खलु पानीवतं भक्षये-
 दादित्यवङ्गणस्य सोम देव ते मतिविदसृतीयस्य सवनस्य
 जगतीच्छन्दसो ऽग्निना वैश्वानरेण पनीवता त्वद्वा पीतस्य
 मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति । ॥ २३ ॥
 १० कथमु खल्वन्तरुक्यो भवतीति । प्रसिद्धं तृतीयसवन
 आग्रयणं गृहीत्वोक्त्यं गृहीत्यादथैनं ध्रुवमुपस्थाप्य त्रिषूर्ध्व-
 पात्रेषु विगृहीत्यादुपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुव-
 मुक्येभ्य उक्थायुवं यज्ञस्यायुष इन्द्रावरुणाभ्यां^४ जुष्टं गृह्णा-
 मीति । पुनर्हविरभीत्युक्यस्यालीं प्रत्यभिमृशति । परिमृज्य
 १५ सादयत्येष ते योनिरिन्द्रावरुणाभ्यां त्वेति । तदानीमेवापरं^५
 गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुवमुक्येभ्य उक्था-

१ •सावनीको or •सवनोको some of the MSS.

२ Thus D G U (pr. m.) C Ben (pr. m.), •पास्येतत्र H, •पास्यैरन्नव Ben (sec. m.), •पास्यैरन्नव Be.

३ Nearly all the MSS. insert here and infra ता before जुष्टं ।

४ MSS., exc. Be once and Ben once (sec. m.), read •परिण instead of •परं ।

युवं यज्ञस्यायुष इन्द्रावृहस्यतिभ्यां^१ जुष्टं गृह्णामीति^१ पुनर्ह-
विरसीत्युक्थ्यस्थालीं प्रत्यभिमृशति^१ परिमृज्य सादयत्येष
ते योनिरिन्द्रावृहस्यतिभ्यां लेति^१ तदानीमेवापरं गृह्णात्यु-
पयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्ता देवायुवमुक्थ्येभ्य उक्थ्यायुवं
यज्ञस्यायुष इन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं गृह्णामीति^१ नात्र पुनर्हविर- ५
सीत्युक्थ्यस्थालीं प्रत्यभिमृशति^१ दग्नाभिरेवैनां मृष्ट्वा न्युञ्जति^१
परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राविष्णुभ्यां लेत्यथैनाग्ध्रुवे
ऽवनीय होतृचमसे ऽवनयेत्स्तोत्रे स्तोत्राण्णावपेच्छस्त्रे शस्त्राणि^१
तस्य प्रत्तस्य^१ भक्ष इन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्यतिभ्यामिन्द्रा-
विष्णुभ्यामग्निना वैश्वानरेण मरुद्भिः पीतस्य मधुमत उपहृ- १०
तस्योपहृतो भक्षयामीत्येतेनैव वा भक्षयेदपि वा नित्यपूर्व-
णादित्यवङ्गणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य
जगतीच्छन्दस इन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्यतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्या-
मग्निना वैश्वानरेण मरुद्भिः पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
III. 113. 2. भक्षयामीति^१ यथो एतदौपमन्यवस्य कल्पं वेदयन्ते पुरस्ता- १५
न्निन्दाङ्गती जुङ्गयान्निन्दाङ्गती ऊत्वा हारियोजनं ग्रहं
II. 326. 12. गृह्णीयादित्यथ हैके चात्वालदेशे ऽवमृथं निधाय दग्ना
पयसा मधुमिश्रेण नैश्चयनैर्हृज्जीषमभिजुङ्गति यत्ते ग्रावणा

१ Here begins M (see Introd. to Vol. II, p. IV).

२ Thus U M, प्रत्तस्य D, प्रत्तस्य Be, thus or प्रत्तस्य Ben., प्रतिर H G.
om. the word altogether, प्रत्त C.

चिच्छिदुः सोम राजन्निवमृथयजूषि जुहोतीति^१ कत-
मानि खल्विमान्यवमृथयजूषि भवन्तीति^१ यदेवैनदाहव-
नीये शाकलैश्चरन्ति देवकृतस्यैनसो ऽवयजनमसि मनुष्यकृत-
स्यैनसो ऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसो ऽवयजनमसीत्यवमृथा-

261. 5. * ऊताविति^१ कतमा उ खल्वियमवमृथाऊतिर्भवतीत्यप उद्गृह्य^१
जुहोति यज्ञस्य त्वा यज्ञपते हविर्भिः । सूक्तवाके नमो-
वाके विधेम स्वाहेति^१ तिष्ठन्त एवावमृथेन प्रचरेयुः^१
61. 17. पराङ्गावृत्तः प्रपदेनोदकान्तं प्रत्यस्येत्सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१
॥ २४ ॥ पञ्चदशः ॥

262. 6. १० अथायमुदयनीयस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^१
वर्हियंजुषा कुर्यात्पाणी संमृगीत^१ परिस्रृणीथात्पात्राणि
निर्णिज्य मूसादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणं उपवेश्यात्रैवोत्तरत उद-
पात्रं निधाय जघनेन गार्हपत्यं स्फ्यं निदध्यात्स्फ्योपरि
पात्रौ^१ पात्र्यां व्रीहौनावपेच्छूर्पादानप्रभृति^२ कर्मान्तस्तायत
२५ आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनान्तं कर्म कृत्वा तिरः पवित्रमप
श्रानीयाधिश्रित्य तिरः पवित्रं तण्डुलानावपेदथाज्यं^३ निर्व-
पेदथाज्यमधिश्रयेदुभयं पर्यग्निं कृत्वा जघनेन गार्हपत्यमौप-
सदायां वेद्यां स्तम्बयजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वं^१ तस्य शृतस्या-
सादनं^१ दक्षिणं परिधिसन्धिमपरं विमुच्य दक्षिणं वा परि-

१ See TS. VI. 6. 3. 1.

२ Thus G U M D C, उदत्य Ben हृत्य H.

३ From आवपेच्छूर्पा° unto तण्डुलान् om. G Be and Ben (sec. m.).

धिमग्रेण प्राञ्चं प्रायणीयमासादयेत्प्रत्यञ्चमुदयनीयमग्निमुखा
अत्र देवता इज्यन्ते^१ शंयन्त^२ उदयनीयः संतिष्ठत^३ ॥ २५ ॥

I. 263. 2. अथ यदि पशुरुपकृतः स्यात्पाणी संमृशीत^४ परि-
स्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य स्रसादयेत्प्रोक्षणीः स्रस्रृत्य
पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं निरुष्याधिश्चित्य पर्यग्निं कृत्वा स्फ्यमाद-
दीत^५ संप्रैषप्रभृति पाशुबन्धिकं कर्म तायते^६ सिद्धमत ऊर्ध्वं^७

III. 114. 17. यथो एतच्छालीकेः कल्पं वेदयन्ते मैत्रावरुणामिच्छया यजेतेति
तस्यै सह सवनीयेर्वत्सापाकरण^८ सह सायंदोहमुदयनीयेन
चरित्वा पाणी संमृशीत^४ परिस्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य
स्रसादयेत्प्रोक्षणीः स्रस्रृत्य पात्राणि प्रोक्षेद्य प्रातर्दीहं^९
धेनूर्दीहयेद्यैनां^{१०} गार्हपत्ये अपयित्वानभिघारितामुदासयेद-
याज्यं^{११} निर्वपेद्याज्यमधिअयेदुभयं पर्यग्निं कृत्वाहवनीये
वैदलकान्परिधौग्परिधायाथैनां^{१२} पुनरधिश्चित्याभिघारिता-
मुदास्यान्तर्वेद्यासादयेद्याग्नये सोमायेत्याज्यभागाभ्यां चरेदाज्य-
भागान्तं कर्म कृत्वा दक्षिणे वेदयन्ते केशश्मश्रु वपते नखानि^{१३}

१ Thus write G M U (sec. m.), शंयुवन्तः Be U (pr. m.) C, शरुवन्तं H, शंयुवन्तं D.

२ Thus M Be Ben, वत्सानामपाकं G U D C, वत्सापाकं H.

३ ०नं Ben (pr. m.) Be.

४ Thus H U D C G (pr. m.) Ben (pr. m.); ०लानभिघारितसु० M, ०लाभिघारितसु० G (sec. m.) Be Ben (sec. m.).

५ वैदलं M only.

निहन्ते^१ ऽथाज्यभागप्रतिपत्केडान्ता^१ संतिष्ठते^१ ऽथेयमुदव-
 सानीयोपांशु भवति पुनराधेयधर्म^२ हि^१ सहस्रहावेद्यै
 स्तम्बयजुषो हरणमसंनद्धा पत्नी यज्ञपुच्छमन्वास्ते^१ ॥ २६ ॥
 षोडशः ॥

- ५ अथेममग्निचयं त्रुपसत्कं षडुपसत्कं द्वादशोपसत्कमिति^१
 चिन्वते^१ स यदि साहस्रं त्रुपसत्कं चेष्यमाणो भवति पूर्वाह्णे
 प्रवर्ग्योपसद्भ्यां प्रचर्य प्रथमां चितिं सपुरीषामुपधाय संचि-
 ताङ्गती^४ जुहोति^१ द्वितीयां चितिं सपुरीषामुपधाय
 संचिताङ्गती जुहोति^१ श्वो भूते प्रवर्ग्योपसद्भ्यां प्रचर्य तृतीयां
 १० चितिं चतुर्थी^१ चितिं पञ्चमीं चितिं षष्ठीं चितिं सपुरीषा-
 मुपधाय संचिताङ्गती जुहोत्यौपवसथिकैव तृतीयाथ यदि
 साहस्रं षडुपसत्कं चेष्यमाणो भवति पूर्वाह्णे प्रवर्ग्योपसद्भ्यां प्रचर्य
 प्रथमां चितिं सपुरीषामुपधाय संचिताङ्गती जुहोति^१ श्वो^५
 भूते प्रवर्ग्योपसद्भ्यां प्रचर्य द्वितीयां चितिं सपुरीषामुपधाय
 १५ संचिताङ्गती जुहोति^५ स एवमेव पञ्चाहमौपवसथिकैव षष्ठ्यथ
 यदि साहस्रं द्वादशोपसत्कं चेष्यमाणो भवति यथासूत्रं^६ तथाथ

१ ०त षाव्य० Ben H.

२ Thus G Ben C D ; ०धर्म्याहि U, ०धर्म्यहि M, ०धर्माहिण H, ०यस्यामाह
 Be.

३ ०कं वेति Ben H.

४ Here and infra some of the MSS. read ०ङ्गतीर्जुहो ।

५ The passage from श्वो unto जुहोति om. M Be, in G it is effaced.

६ यथासूत्रमथ H G (sec. m.).

यदि द्विषाहस्रं^१ त्र्युपसत्कं चेष्यमाणो भवति पूर्वाह्णे प्रवर्ग्यो-
पसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताङ्गती
ङ्गलाहार्याः सपुरीषामुपदधाति^१ द्वितीयां चितिः सपुरी-
षामुपधाय संचिताङ्गती ङ्गलाहार्याः सपुरीषामुपदधाति^१
श्वो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य तृतीयां चितिं चतुर्थीं चितिं^५
पञ्चमीं चितिः षष्ठीं चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताङ्गती
ङ्गलाहार्याः^२ सपुरीषामुपदधात्यौपसधिकैव तृतीयाथ यदि
द्विषाहस्रः षडुपसत्कं चेष्यमाणो भवति पूर्वाह्णे प्रवर्ग्योपसङ्गां
प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताङ्गती ङ्गला-
हार्याः सपुरीषामुपदधाति^१ श्वो^४ भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य^{१०}
द्वितीयां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताङ्गती ङ्गलाहार्याः
सपुरीषामुपदधाति^४ स एवमेव पञ्चाहमौपसधिकैव षष्ठ्यथ
यदि द्विषाहस्रं द्वादशोपसत्कं चेष्यमाणो भवति पूर्वाह्णे
प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिमुपधायाध्यस्तपुरीष^५
एताः रात्रिं वसति^१ श्वो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य^{१५}
पुरीषमुपधाय संचिताङ्गती ङ्गलाहार्याः^६ सपुरीषामुपदधाति^६

१ द्विषा० and द्विषा० the MSS. promiscue ; thus also त्रिषा०, त्रिषा० ।

२ Thus Be G M, -सुपधाय the other MSS.

३ हार्यः M here and infra each time.

४ From श्वो unto उपदधाति effaced in G.

५ Most of the MSS. ins. सपुरीषाम् after चितिम्, but cp. the fol-
lowing chapter.

६ ङ्गला द्वे द्वे आहार्ये सपुरीषे उप० M.

स एवमेव यथासूत्रं तथा वर्तमानः पुरीषंपुरीषमुपधाय
संचिताङ्गती ङ्गलाहार्याः सपुरीषामुपदधात्यौपवसथिकैव^१
द्वादशौ^१ ॥ २७ ॥

अथ यदि त्रिषाहस्रं श्रुपसत्कं चेष्यमाणो भवति पूर्वाह्णे
५ प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिता-
ङ्गती ङ्गला द्वे आहार्ये सपुरीषे उपदधाति^१ द्वितीयां
चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताङ्गती ङ्गला द्वे आहार्ये
सपुरीषे उपदधाति^१ श्वो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य तृतीयां
चितिं चतुर्थीं चितिं पञ्चमीं चितिः षष्ठीं चितिः सपुरीषा-
१० मुपधाय संचिताङ्गती ङ्गला द्वे द्वे आहार्ये सपुरीषे उपदधात्यौ-
पवसथिकैव तृतीयां यदि त्रिषाहस्रं षडुपसत्कं चेष्यमाणो
भवति पूर्वाह्णे प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषा-
मुपधाय संचिताङ्गती ङ्गला द्वे आहार्ये सपुरीषे उपदधाति^१
श्वो^२ भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य द्वितीयां चितिः सपुरीषा-
१५ मुपधाय संचिताङ्गती ङ्गला द्वे आहार्ये सपुरीषे उपदधाति^२
स एवमेव पञ्चाहमौपवसथिकैव षष्ठ्यथ यदि त्रिषाहस्रं
द्वादशोपसत्कं चेष्यमाणो भवति पूर्वाह्णे प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य
प्रथमां चितिमुपधायाध्यस्तपुरीष एताः रात्रिं वसति^१ श्वो
भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य पुरीषमुपधाय संचिताङ्गती ङ्गला
२० द्वे आहार्ये सपुरीषे उपदधाति^१ स एवमेव यथासूत्रं तथा

१ ङ्गला द्वे द्वे आहार्ये सपुरीषे उप० M.

२...२ Effaced in G.

वर्तमानः पुरीषंपुरीषमुपधाय संचिताङ्गती ऊत्वा देहे आहार्यं
 सपुरीषे उपदधात्यौपवसथिकैव द्वादशी^१ कथमु^२ खल्वन्त-
 रूपसत्कं बहिरूपसत्कमन्तर्बहिरूपसत्कमिति विजानीयाद्द्वै^३चस्य
 संवत्सरस्य द्वादशावशिष्य राजानं क्रीणीयात्सो ऽन्तरूपसत्कः^४
 संवत्सरे पर्ववेते राजानं क्रीणीयात्स बहिरूपसत्को^५ द्वैचस्य
 संवत्सरस्य षडवशिष्य राजानं क्रीणीयात्ताश्चोपसदः स्युत्तरश्च
 षड्रात्रः सो ऽन्तर्बहिरूपसत्कः^६ ॥ २८ ॥ सप्तदशः ॥

II. 1. 8. मृदमेताः समां बिलेन करोतीति^१ समां^२ भृम्यां

II. 1. 16. निदधातीत्येवेदमुक्तं भवत्यथैतावश्चगर्दभावुत्तरत उपस्थापयति^३
 पुरस्ताद्वा प्रत्यञ्चौ^४ स यदि पुरस्तात्प्रत्यञ्चौ दक्षिणे ऽश्च^५
 उत्तरो गर्दभो^६ ऽथ यद्युत्तरतः पूर्वे ऽश्चो^७ ऽपरो^८ गर्दभो^९
 ऽग्निभ्यः पशूनालभत इति^{१०} पञ्चानां पशूनां ब्राह्मणं भवति^{११}
 स यद्यु^{१२} हैतान्यशूनुपाकरोत्या बर्हिष उपामनात्याशुबन्धिकं
 कमं वर्तयित्वा गिराऽसि प्रच्छिद्यापो देहानभ्यवहरेयुरपो

१ Thus U G (pr. m.) C Ben (pr. m.) H M D, काउ G (sec. m.)
 Ben (sec. m.)

२ इति given by G U and a citation in the Mahāgnisarvasva.

३ समां D H U (pr. m.) C, समं M U (sec. m.) Ben (sec. m.) Be.

४ Thus (singul.) U (sec. m.) the Viv. and the Mahāgnis.,
 plural the other MSS.

५ Thus (चोपरो) M D C U (pr. m.) the Viv. and Ms., चउत्तरतो
 Be Ben G U (sec. m.); H corrupt.

६ यद्य M. (i.e. yady aha).

देहान्भवहरन्तीति विज्ञायते^१ मासमेतं^२ ब्रह्मचर्यं चरति^३
 सो ऽधःसंवेश्यमाऽसाश्वस्त्युपायो भवति पूर्वदीक्षेत्येतामाचक्षते^४
 14. 7. त्रयोदशमेवैतं मासमभि दीक्षमाणो मन्यते^५ ऽत्र कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति मुष्टी चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
 ५ तीति^६ कृष्णाजिनप्रभृति कर्मान्त एष भवत्यावेदनात्प्रथमाया-
 सुपसदि वेदिं विमिमीते^७ स्तम्बयजुर्हरतीति^८ कर्मवश-
 18. 16. कारितमेवैतद्भवत्यथ^९ संभारेषूपान्निवपन्यददश्चन्द्रमसि कृष्णं
 तन्मनसा ध्यायेत्तदपीहेति^{१०} ॥ २६ ॥

उत्तरमुत्तरं प्रति बलीवर्दमुत्तरामुत्तराऽऽसीतां कृष्णस-

वैषधं वपस्त्रयमाहृषावकाशं नावक्रामेदित्यथ^{११} हैके^{१२} पुरुषे

च स्वयमाहृषायां च साम गायन्ति^{१३} किमु खलु स्वयमाह-
 37. 8. षानिकोतं भवतीति^{१४} हिरण्येष्टका मण्डलेष्टका रेतःसिगित्येव
 ब्रूयाद्यथमिष्टकागणमुपदध्यात्तंतं न व्यवेयाद्दक्षिणेन दक्षिण-
 मुत्तरेणोत्तरं^{१५} स यदि दक्षिणतः पुरस्ताद्वेष्टका उपदधा-

१५ दपसलैरत्रावर्तेताथ यद्युत्तरतः पश्चाद्वा प्रदक्षिणमावृत्य
 43. 15. स्वयमाहृषामेवाभिमुख इष्टका उपदध्यात्कृत्तिका उपदधा-

१ Thus D C M (sec. m.) Ben Ms ; मासमेतं Be H G U M (pr. m.).

२ पूर्वा दी० Ben H.

३ मिमीते Ben H.

४ एव om. M G D C ; तद् instead of एतद् Ben (sec. m.) Be.

५ नावक्रा^१ M D C ; H U (pr. m.) Ms ; नान्ति क्रा^० G U (sec. m.)

Be Ben.

६ All the MSS. ins. ब्रुववे, only Ms. om.

तीति ' कतमा उ खल्विमाः कृत्तिका भवन्तीति ' विद्युत
इत्येव ब्रूयाद'स्रवणार्थं^१ बौधायनस्याग्नावग्रौ पुनश्चितिः ' सह
सा न पुरीषचितिः षष्ठ्या चित्या वृद्धिजेति ' वृद्धिजैवेति

II. 45. 17. गालौकिः ' षष्ठं प्रच्छादमाहरमाणः कस्मिन्नु खल्वेनत्काल
आहरेदिति ' नक्षत्रेष्टका उपधायेत्येव ब्रूयात्स त्रिभिः कर्म- ५
भिरभिप्रैति पुरीषस्योपधानेन साहस्रवता प्रोक्षणेन धेनुकरणे-
नेति ' सो ऽष्टाभिः कर्मभिरभिप्रैत्युत्तमे संचिताहुती शत-
रुद्रीयं नमस्काराः परिषेचनं विकर्षणं सर्पाहुतीः सामभिरु-
पस्थानमनुग्रहसनमिति ' ॥ ३० ॥ अष्टादशः ॥

III. 133. 1. अथ किं^२ नानाबीजानां निर्वपणे तन्त्रमिति^३ सुगादानं १०
तन्त्रं शूर्पादानं तन्त्रं^४ धूःप्रभृतयः शकटमन्त्राः सर्वे तन्त्रं
भवत्या^५ सावित्राद्द्वौजंबीजमभ्यावर्तते सावित्रं ' तन्त्रं
दशहोताभिप्रव्रजनं परिदानमिति तन्त्रं भवति ' तन्त्रं
कृष्णाजिनावधवनं तन्त्रमुलूखलाध्यहनं तन्त्रं पुरोडाशीयाना-
मावपनं तन्त्रं मुसलस्यावधानं तन्त्रं शूर्पस्योपोहनं तन्त्रं १५

१ °दास्रवणा° some of the MSS. and the citation in Viv. ; but cp. the vivarāṇa itself: स्रवति वै सा तां स्रवन्तीमिति (TS. v. 4. 10. 3) दोषनिहन्त्रार्था पुनश्चितिरिति ।

२ किं and इति only given by U (sec. m.) G (sec. m.), Ms. ; the other MSS. om. these words.

३ Before धूः M Be Ben D C G (pr. m.) ins. प्रत्योषणं प्रत्वौषणं or प्रत्यौषधणं (i.e. प्रत्यौषधं ?).

४ Thus H Be G D C Ms ; भवंत्या Ben U M.

133. 13. हविष्कृदावपनप्रभृतिमन्त्रो बीजंबीजमभ्यावर्तते प्रस्कन्दनान्तो ।
 134. 1. यथो एतच्छालीकेः कल्पं वेदयन्ते सह खिष्टकृतात्याक्रामे-
 दित्येकादशप्रयाज एवैतदुपपद्यते न पञ्चप्रयाजे । यथो एतदौ-
 पमन्यवस्य कल्पं वेदयन्ते पुरस्तात्खिष्टकृतो यावदान्नातेना-
 ५ भिषिञ्चेन्नात्र कृष्णाजिनं न हक्मौ न पार्थानि भवन्ति
 कुशानेव स०स्तौर्यं तेध्वेनमभिषिञ्चेदिति^१ । कथमु खलु
 सत्त्रिणामभिषेक आवर्तत इत्यभिषेक आवेदनं प्रथमे ऽङ्गभि-
 षेकः प्रथमे ऽङ्गश्चखावघ्रापणमादितश्चान्ततश्च बहिष्पवमान-
 मास्तावे स्तुवीरन्नहरहर्षज्ञायज्ञियस्य^२ स्तोत्रे द्वाभ्यामभिमृशे-
 १० दिति^३ ॥ ३१ ॥

कथमु खल्वेकादशिनानां^४ पशूनां चर्याया उपक्रमो भवती-
 ती^५डसूनः स०स्तौर्यं पृषदाज्यं विहृत्य जुक्ताः समानीयान्तरेण
 चात्वालोत्करावुदङ्कुपनिष्क्रम्य संवदेताभिघारयेदासादयेत्पशुं^६
 पञ्चहोत्रा चतसृषूपसृणौते^७ मुख्यस्य पशोर्देवतमवदाय^८

१ Corrected acc. to the Dvaidha ; तेध्वेनम० MSS. (तेषुवैन० M, तथैवैन० H).

२ Thus, with the Samhitā, G Be Ben, ०यज्ञीय० H U D M C.

३ Thus(खल्वेका०) MSS. (एकादशिनानाम् M.).

४ ०दासादये० not found in Be and effaced in Ben, but cp. XXV. 23, init.—पशुं seems, here and further on, to have been changed into पशून् in G.

५ ०देवतम० M U Be, the Viv., ०देवतम० H G D C Ben.—After ०दाय M. ins. चय ।

वृक्यमेदो यूषन्नवधाय तेन जुह्वं प्रोणुयाद्यूपोपसिच्याभि-
 धारयेदथोपभृतिं खिष्टकृते^१ सर्वेषां त्यङ्गाणां सक्तसक्तस्त्रि-
 ष्टकृते समवदाय वृक्यमेदो यूषन्नवधाय तेनोपभृतं प्रोणुया-
 द्यूपोपसिच्य^२ नाभिधारयेदथ^३ हृदयं जिह्वां वक्षस्त्रिणम
 मतस्तौ^४ वनिष्टुमिति^५ पात्या^६ समवधाय यूषोपसिच्य^५
 नाभिधारयेदथ कसे वा चमसे वा वसाहोमं गृहीत्वा
 यूषोपसिच्याथाभिधारयेत्संभृतेत्यशुं^१ पार्श्वेन वसाहोमं
 I. 123. 13 प्रयौयान्मस्तः^५ कुम्बतो^१ जघनेनोत्तरवेदिं परिक्रम्याश्रावये-
 द्याज्याया अर्धर्चं प्रतिप्रस्थाता वसाहोमं जुहुयात्परिश्रि-
 य्याच्च दिग्भ्यो^१ ऽथेतरद्वसाहोमहवन्यां समवनयेद्वषट्कृते हवि- १०
 र्जुहोति^१ सो ऽनिष्टैव खिष्टकृतमुदङ्गत्याक्रम्य जुह्वां चैव
 वसाहोमहवन्यां चोपस्तृणीते^१ द्वितीयस्य पशोर्देवतमवदाय
 वृक्यमेदो यूषन्नवधाय तेन जुह्वं प्रोणुयाद्यूपोपसिच्याभि-
 धारयेदथोपभृतिं खिष्टकृते सर्वेषां त्यङ्गाणां सक्तसक्तसम-
 वदाय वृक्यमेदो यूषन्नवधाय तेनोपभृतं^१ प्रोणुयात्समवत्त- १५

१ Not given by G U D M.

२ ०सिच्याभिघा० G, ०सिच्यानाभिघा० H.

३ Thus D Ben C U (pr. m.), मतस्तू G M U (sec. m.), मतस्तू H.

४ Thus we ought to read also IV. 9: 123. 7.

५ Here and further on the MSS. write संस्तः मस्तः सौस्तः संस्तः नस्तः ।

६ ०येत्तथो० M.

७ After ०भृतं G H M ins. यूषोपसिच्य नाभिधारयेत्, U ins. यूषो-
 पसिच्य नाभिधारयेदथ हृदयं जिह्वां वक्षस्त्रिणम मतस्तू वनिष्टुमिति पात्याम् ; C is
 incomplete.

न कंचन प्रत्यवरोहेन शीर्षमांसं खादेन्न वयसां मांसं
नाग्निं चित्वा रामामुपेयान्नाग्निचिद्वर्षति धावेद्यदि^१ धावेदु-
पावर्ततान्नाद्यमेवाभ्युपावर्तत^२ इति ब्राह्मणम्^३ ॥ ३२ ॥
एकोनविंशः ॥

- II. 63. 8. अथास्मिन्वाजपेये सप्तदशानां रथानां त्रयस्त्रयो ऽश्वास्त ५
II. 63. 11. एकपञ्चाशत्तमुत्तरतः प्रष्टिं नियुञ्ज्याच्चतुर्विंशतिं^१ पशूनि-
II. 64. 4. त्यग्नीषोमीयस्यानूबन्ध्यश्च चतुर्विंशतौ भवतो^१ ऽथ वै भवति
सावित्रं जुहोति कर्मणःकर्मणः पुरस्तादिति^१ दीक्षणीयां
निर्वस्यन्सावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रादेव सावित्रं भवति^१
II. 64. 7. दीक्षाङ्गतीर्होष्यन्सावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रं ङ्ङत्वा दीक्षा- १०
II. 64. 8. ङ्ङतीर्जुङ्गयात्प्रायणीयां निर्वस्यन्सावित्रं जुहोतीति^१ सावि-
ib. 9. त्रादेव सावित्रं भवत्यन्तर्हिरण्यां^२ होष्यन्सावित्रं जुहो-
ib. 10. तीति सावित्रं ङ्ङत्वान्तर्हिरण्यां^३ जुङ्गयात्पदेन चरित्वा
राजानं क्रीलोच्चातिथ्यं निर्वस्यन्सावित्रं जुहोतीति^१ सवि-
ib. 11. त्रादेव सावित्रं भवति^१ प्रथमाभ्यां प्रवर्गोपसङ्गां प्रचरिष्य- १५
न्सावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रं ङ्ङत्वा प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योप-
ib. 13. सङ्गां प्रचरेन्महावेद्यै पूर्व परिग्राहं परिग्रहीष्यन्सावित्रं
ib. 14. जुहोतीति^१ सावित्रं ङ्ङत्वा स्फ्यमाददीताहवनीयं प्रणेष्य-

१ यदि धावेद् om. most of the MSS.

२ Thus G (sec. m.), °विंशतिः Be, °विंशतं Ben, °विंशं D H M G (pr. m.), विंशं U C.

३ °ण्यां G (pr. m.) U (sec. m.) Ben H ; °णं Be U (pr. m.) M.

४ °ण्यां U (sec. m.), °ष्ये the other MSS.

- ib. न्सावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रꣳ ऊलेधमाददौत^१ रथवाहने
 ib. सदोहविधाने संमेयन्सावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रꣳ ऊत्वा
 64. 15. रथवाहने सदोहविधाने संमिनुयादꣳग्रीषोमौ प्रण्येयन्सावित्रं
 I. 65. 1. जुहोतीति^१ सावित्रꣳ ऊत्वाग्रीषोमौ प्रणयेद्युꣳपमुच्छ्रयि-
 ५ यन्सावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रꣳ ऊत्वा प्रोचणीराददौत^१
 ib. 6. स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्रीषोमीयं पशुमुपाकरिष्यन्सावित्रं जुहो-
 तीति^१ सावित्रꣳ ऊत्वा बर्हिषी आददौत^१ तस्य प्रसिद्धं
 ib. 8. वपया चरित्वा वसतौवरीर्यहोयन्सावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रꣳ
 ib. 9. ऊत्वा कुम्भमाददौत^१ पशुपुरोडाशं निर्वस्यन्सावित्रं जुहो-
 १० तीति^१ सावित्रादेव सावित्रं भवति^१ ॥ ३३ ॥
 63. 5. तूपरञ्चतुरश्रिर्भवतीत्यनुदिशमश्री^१ स्थापयित्वाग्निष्ठां च
 66. 16. सूर्यस्थां च^१ संमिनुयात्पञ्चैन्द्रानतिग्राह्याग्गृह्णातीति^२ सर्व
 68. 2. एवैते सोपयामा गृहोतव्या भवन्ति^१ मारुत्या प्रचर्यैतान्-
 ज्ञपयेदिति^१ तन्त्रमुत्सुकहरणं तन्त्रमधिगुप्रैषो ऽभ्यावर्तेत^३
 १५ संज्ञप्रहोम ऊर्ध्वं^४ बर्हिषी^४ भिन्यात्स्वाहाकृतिप्रैष आज्यं देधा
 I. 71. 9. विभजेदुभयभागिन्य स्तोकीया^१ अथेदꣳ रथचक्रं प्रादेगमात्रं

१ Thus Ben H, ०श्रीः the other MSS.

२ Before गृह्णा० Ben H Be ins. यद्दान्; the word is missing in M D C and effaced in G.

३ Corrected; ०वर्तेत U, ०वतीत Be, ०वर्तेते the other MSS.

४ Thus G U (sec. m.) H Ben (pr. m.), ऊर्ध्वबर्हिषी Ben (sec. m.) C, ऊर्ध्वबर्हिषी Be, और्ध्वबर्हिषी M.

- II. 75. 8. भूमेरुच्छ्रितं^१ भवत्यपरेण परीत्य पक्ष्मी संमृशतीति रथचक्रे
- II. 79. 1. एवैते संमृशत्यथाहाजिसृतो^२ दक्षिणापथेनोपातीत्येति सूत-
- ib. 2. राजन्या एवैत उक्ता भवन्ति^३ ' मारुता अग्रेणाहवनीयं परी-
- ib. 14. त्येति चत्तसंग्रहीतार एवैत उक्ता भवन्त्यथ यजमानं तार्थं
- परिधापयतीत्याज्येनैवैतत्तृप्तं^४ वासो भवत्यथाप्युदाहरन्ति तृपा
- नाम वृक्षास्तेषामेवैतद्भवत्यथेमं वाजपेयः सर्वसप्तदशमेके^५
- ब्रुवते^५ ' आदेशादेव बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
- वतीषु सुवीरन्निति^६ ' ॥ ३४ ॥ विंशः ॥

॥ इति पञ्चविंशः प्रश्नः ॥

१ °रत्सुं M Ben C.

२ After संमृशति and भवन्ति some of the MSS. इति ।

३ Thus M, °वैततृप्तं D C, °वैतंत्तृप्तं G U Ben, वैतंत्तृप्तं Be, वैतंत्तृप्तं H.

४ Thus G Ben Be, पर्वसं M, सर्वसप्तं H U ; D C om. सर्व ।—Be-
fore एक Be U D M ins. एव ।

५ ब्रुवतेन M.

६ कुर्वति instead of सुवीरन्निति M C.

अथाय॒ राज॒सूयो ऽर्धस॒प्रद॒शैर्मासैः संतिष्ठते ऽर्धषोड-
 शैर्वा^१ तस्मिन्सोमस॒ः स्याः पञ्चैकाहा^२ अहीनो द्विरात्रः^३ षट्
 काला^४ अष्टौ यूपाः षडु हाग्निष्टोमिका द्विपशौ^५ पशुबन्धे^६
 सौत्रामण्यामष्टमस्तावन्त एवावभृथाः^७ क उ खलु हविषो
 हविर्निरूप्यत इत्यानुमत इत्येव ब्रूयात्कृष्णं वासः कृष्णतृषं दचि-
 णेति^८ कृष्णदशमित्येवेदमुक्तं भवति^९ काममिध्या पशुबन्धेनेति^{१०}
 संतन्येच्छेद्वाययणेन वा पार्वणेन वा यजेत^{११} कथमु खलु साक-
 मेधपरुषीति^{१२} महारात्रे पूर्वा संतनिः श्वो भूत उत्तरा प्रदोषे^{१३}
 किमु खल्वसमुदितं भवतीति^{१४} प्रागनूयाजिकात्संप्रैषादित्येव
 ब्रूयाद्दार्हस्यत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृह इति^{१५} योऽन्यो
 याजमानासंयुक्तो^{१६} ब्राह्मणो^{१७} भवति^{१८} भगाय चरुं वावातायै
 गृह इति^{१९} यान्या महिष्या^{२०} एव^{२१} सुभगा भवति^{२२} नैर्हतं
 चरुं परिवृक्त्यै गृह इति^{२३} दुर्भगैवैषोक्ता भवति^{२४} पौष्णं चरुं

१ Thus M only; पंचद्वै काह H, पंचाद्वैकाहा (i.e. पञ्च अह एकाहाः ?) पंचाद्वैकाह Ben U, पंचाद्वैकाहिनो Be.

२ शाला MSS.—द्विरात्रस्यैका the Vivaraṇa.

३ Thus G (sec. m.) and the Viv. °पशुपशुबन्धे Be, °पशुपशुबन्धे G (pr. m.) Ben U H, °पशुपशुपशुबन्धे M.

४ Uncertain reading; याजमानासं° M Be Ben, याजमानसं° H U G (pr. m.), याजनसं° G (sec. m.). The Viv. : योन्याजनसंयुक्तः and यन्या. जनासंयुक्तः ।

५ After ब्राह्मणो Ben G H U ins. ब्रह्मा, M ब्रह्म; this word is miss- ing in Be and has been effaced in G and Ben.

६ Conjectural reading. महिष्यैव H Be U Ben. महिष्यैच M, महिष्यै G (omitting एव) .

भागदुघस्य गृह इति^१ महानसिक^१ एवैष उक्तो भवत्यथाप्यु-
दाहरन्ति यो भागलाभौ^२ दोग्धि स एषैष उक्तो भवति ।
द्वादशाहेन^३ रत्निना^४ हवी^५षि^५ त्रयोदशे^६ मैत्राबार्हस्यत्यं^६
ब्रूहो ऽवशिष्ट एतस्यैव^७ पूर्वपक्षस्य^७ तस्मिन्संतनीभ्यां यजेताथ
चेदुक्त्ये ऽभिषेचनीये ऽग्निं चिन्वीतैतस्मिन्नेव द्विरात्र आग्नि- ५
कानि सावित्राणि ऊलोखाः संभृत्य पशुशीर्षाणि च वायव्येन
पशुना यजेत^८ ॥ १ ॥

II. 97. 7. अपां पतिरसीत्यपांपतीयाः^१ समुद्रियाणामेवैता उक्ता
भवन्ति^१ मरुतामोज स्येति निवेष्ट्या^२ आवर्तानामेवैता^३ उक्ता
भवन्ति^३ सूर्यवर्चस स्येत्यभिदृश्याः^४ प्रसन्नानामेवैता उक्ता १०
भवन्ति^४ शक्ररी स्येति^५ गोरु^६ जरायोरेवैता^६ उक्ता भवन्ति^६

II. 111. 15. सो ऽत्रैवाग्नेयेनाष्टाकपालेन यजेतेति^१ सद्यः संतिष्ठमान उक्त्य
एतत्सूत्रं भवत्यथ चेदतिप्रवर्धत तदानीमेवाग्नेयेनाष्टाकपालेन

१ Thus Be Ben (sec. m.); महानसिक G (sec. m.) and one copy of the Viv; महानसिक H U G (pr. m.) Ben (pr. m.) and another copy of the Vivarāṇa; महानासिक M.

२ °भी M Ben, °भि Be H G U.

३ शाहो M.

४ °दशो M. दशो all the other MSS.

५ एव om. M.

६ Thus G U M, °वेष्णा Be Ben, °वेष्णा H.

७ आष्टानां or आष्टानां MSS.

८ Thus all, against अतिदृश्याः of the text proper.

९ गोरुल्या seems to have fallen out.

१० Conjecturally; गोरजरायो^० M, गारजरायो^० G (pr. m.), गारज्यायो Ben (sec. m.), गारज्यायो Ben (pr. m.), गारजरायो^० H Be U, गारजरायो G (sec. m.).

114. 4. यजेत^१ श्वो भूते सारस्वतेन^१ दशदशात्र चमसमभिसंजानत
इति^१ होत्चमसे चोद्गात्चमसे च सप्तसप्ताथेतरेषु नवनव^१
117. 1. प्रसर्पणप्रमृतय एवैते^१ भवन्यप्सुषोमान्ता^१ अथायं प्रतीचीन-
स्तोमः केगवपनीयो ऽतिरात्रः षोडशिको भवति^१ तस्य
५ हाग्निष्टोभिकानि स्तोत्राण्यावृत्तानि भवन्त्येकविंशो बहिष्य-
वमानः सप्तदशान्याज्यानि माध्यंदिनश्च पवमानः पञ्चदशानि
पृष्ठान्यार्भवश्च^४ पवमानस्त्रिवृद्यज्ञायज्ञियमित्यथ^२ प्रतीचीन-
स्तोमाथ केगवपनीयायातिरात्राय दीक्षते^१ तस्य षड् दीक्षाः
117. 14. षडुपसदस्त्वयोदशां प्रसुतश्चतुर्दशामुदवसानमथैतस्मिन्नेव पचा-
१० वग्रेषे व्युष्टये^४ द्विरात्राय दीक्षते^१ स एतां चैकां^५ रात्रिं
पूर्वपक्षस्य दीक्षितो भवति द्वे^५ चापरपक्षस्य^५ तासां^५ द्वादशो-
पसदो^५ ऽथोपवसत्यथोपवसथीये^६ ऽहन्यमावास्यायां^६ पूर्वमह-
118. 2. र्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरमिति^१ संतिष्ठते व्युष्टिर्द्विरात्रो^७ ऽथो-
त्तरां^५ शालामध्यवस्येद^५थ मथित्वाग्नीन्विहृत्योदयनीयायाग्नि-

१ Thus Ben, एवते M, एते H Be G U.

२ Thus M G (sec. m.), °र्भवतिश्च Ben, °र्भव the other MSS.

३ चय om. H Ben.

४ Thus M only, व्युष्टि the other MSS.

५ Thus G (sec. m., first hand invisible) and the Viv., which comments: तृतीयप्रवृत्तौनाम् ; तस्यांसा H U, तस्याशां Be, तस्य M, Ben, defective.

६ Thus, hesitatingly, emended ; थोपवसत्यहान्योपवसथोभवतिमावा° G (pr. m.), थोपवसत्यहान्योपवसथ्यममावा° Ben, थोपवसथ्येहन्यमावा° G (sec. m.), थोपवसथाहान्योपवसथ्योमावा H Be M (the last only °सथ्ये-ममा°), थोपवसथाहान्योपसथ्योमावा° U.

७ Thus, here and further on, M only ; °द्विद्वि° all the other MSS.

द्योमाय^१ दीक्षते^१ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां
 प्रसृतः^१ संतिष्ठत एष^२ उदयनीयो^२ ऽग्निष्टोमः सहस्रदक्षिणो^१
 ऽथैतस्मिन्नेव पचावशेषे चत्रस्य घृतिनाभिविधत्ते^३ देविकाह-
 विभिर्भस्त्रैघातवीयया सौत्रामण्येति^१ संतिष्ठते राजसूयो
 ऽर्धसप्तदशैर्मासैर^४थ शालीकेः केशवपनीयान्तस्ते^५ ऽर्धषोडशाः^५ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो ऽञ्जसवः^१ प्रसिद्धमेव प्रथमो ऽर्धमासः संतिष्ठते^१
 पञ्चाहेन चातुर्मास्यानि ब्रह्मेन संतनी अष्टमे ऽहनीन्द्रतुरीयं
 नवमे ऽङ्गि पूर्वाणि देविकाहवी^२षि दशमे ऽङ्गुत्तराण्येकादशे^५
 द्वादशे त्रयोदश इति त्रिषयुक्तैश्चतुर्दशे वैश्वानरो द्वादश- १०
 कपालः पञ्चदशे वारुणो यवमयश्चरुरिति मासो^१ द्वादशाहेन
 रत्विना^२ हवी^२षि त्रयोदशे मैत्राबार्हस्पत्यं ब्रह्मेन संतनी
 अर्धमासेनाभिषेचनीय उक्थ्य इति द्वौ मासावर्धमासेन
 सप्तदशो दशपेथो ऽर्धमासं दीक्षितो^३ दीक्षितव्रतीति त्रयो
 मासा^१ अर्धमासेन प्रतीचौनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिरात्रो १५
 ऽर्धमासेन व्युष्टिर्द्विरात्र इति चत्वारो मासा^१ अर्धमासेन
 चत्रस्य घृतिरिति^१ ते ऽर्धपञ्चमा^१ अथ शालीकेः^१ सप्ताहेन

१ Thus M ; °विहृत्योदवसानीयाया° or यया° the other MSS.

२ एवमुषडवधानीया Ben.

३ Thus G (sec. m.) and the Viv. ; °भिधत्ते Be U, °भिविद्यते Ben, °भिधीयंते M.

५ Thus M Be G (sec. m.), °षोडशः H U G (pr. m.), °षोडश Ben.

५ हन्युत् Be Ben.

६ Effaced in M.

पवित्रो ऽग्निष्टोमः स एवमेव पचावशेषः सिद्धमा वारुणा-
 द्वादशाहेन रत्विनाः हवौःषि त्रयोदशे मैत्रावार्हस्यत्यं द्यहेन
 संतनी इति मासो^१ ऽर्धमासेनाभिषेचनीय उक्थ्यो ऽर्धमासेन
 सप्तदशो दशपेय इति द्वौ मासावर्धमासेन प्रतीचीनस्तोमः
 ५ केशवपनीयो ऽतिरात्रो ऽर्धमासेन व्युष्टिर्द्विरात्र इति त्रयो
 मासा^१ अर्धमासेन चत्रस्य धृतिरिति^१ ते ऽर्धचतुर्था^१ अथ
 पतन्तको^१ द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदः^१ सप्ताहो ऽहीनो
 राजसूयो^१ यथावकाशमितरै राजसूयहविर्भिर्यजते^१ ऽथ
 देविकाहविर्भिर्यजते^१ ऽथ त्रैधातवीयया यजते^१ ऽथ सौत्रा-
 १० मण्या यजते^१ संतिष्ठते राजसूयः^१ ॥ ३ ॥ द्वितीयः ॥

19. 1.

अथेममिष्टिकल्पं पञ्चदशसामिधेनीकं च सप्तदशसामिधे-
 नीकं च समामनामस्तत्र^१ सिद्धं^१ याजमानं बौधायनस्य
 कल्पो^१ यथाम्नायः शालीके^१ स्त्रीःस्तृचाननुब्रूयादिति^१ त्रिः
 प्रथमामनूच्य तिस्रो ऽनन्तरा अनुब्रूयात्त्रिरुत्तमां^१ ताः^१
 १५ पञ्चदश^१ पञ्चदशानुब्रूयादित्येकादशेमाः^१ सामिधेन्यः समा-
 मनामस्तासां त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां^१ ताः पञ्चदश^१
 सप्तदशानुब्रूयादेकविंशतिमनुब्रूयाच्चतुर्विंशतिमनुब्रूयात्त्रिं-
 शतमनुब्रूयाद्वात्रिंशतमनुब्रूयात् षट्त्रिंशतमनुब्रूयाच्च-
 त्वारिंशतमनुब्रूयाच्चतुश्चत्वारिंशतमनुब्रूयादष्टाचत्वारिंशत-

१ तस्य प्रसिद्धं M.

२ कल्पे M.

३ Thus corrected; ताः पंचदश सप्तदशानु° M Be U H, ताः पंचद-
 शानु° Ben; in M सप्तदश is effaced and G is defective.

मनुब्रूयादिति धाव्यालोक एता धातव्या भवन्त्याग्नेय्यः सर्वा
गायत्र्यः^१ सर्वाणि कृन्दाः^२ सनुब्रूयादपरिमितमनुब्रूयादिति
धाव्यालोक एवैता धातव्या भवन्ति^३ नैताः सर्वा गायत्र्यो^४
गायत्र्यो पुरोऽनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्या^५ पुरस्ताल्लक्ष्मा
पुरोऽनुवाक्या भवत्युपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्या^६ मूर्धन्वती पुरोऽनु-
वाक्या भवति निधुत्वत्या यजत्युपाः^७ श्रयाजमन्तरा यजतीति^८
दर्शपूर्णमासयोरेवैतदुपपद्यते नान्यत्र^९ ॥ ४ ॥ तृतीयः ॥

अथेमाः काम्या इष्टयो निष्पुरीषेणैव प्रयोक्तव्या भवन्ति^१
स^२ संवत्सरं पथोव्रतः स्याद्वादशाहं वा यावद्वा^३ श्र^४सीत^५
तासां याः समानसंयोजना एकां चेत्तासां निर्वपेत्सर्वा एवैता^६
निर्वपन्त्या भवन्ति यथो एतदनायुक्तो^७ ऽग्निपरिचरो ऽल्पमुद्धृत्य
पुनरप्युद्धरति^८ कथमत्र प्रायश्चित्त^९ सिध्यती^{१०} न सिध्यती^{११}
इति^{१२} सिध्यतीत्येक आज्ञरथ^{१३} हैक आज्ञरं सिध्यतीति^{१४}
निर्दिष्टभागो वा एतयोरन्यो ऽनिर्दिष्टभागो ऽन्य इत्युभावु^{१५}
II. 125. 3. खल्विमावनिर्दिष्टभागौ भवतो^१ नैव सिध्यतीति^२ तन्नं^३
ष्टेरादानं^४ गार्हपत्यसकाशाद्दृष्टिमाददीत^५ तथाहवनीये^६
वैश्वानरस्य कपालान्युपदध्यात्^७ प्रदक्षिणमावृत्य गार्हपत्ये मारुतस्य

१ Found in Ben H, the other MSS. om. the word.

२ Thus G ; तावद्वा द्रांसीत Be, यावद्वा द्रांसीत M U, यावद्वा द्रांसीत H
याव -- सीत Ben.

३ Thus Ben Be G (sec. m.); °नुयुक्तो H G (pr. m.) U, °नुयुक्तो M.

४ Thus G M U ; उभाउ H Be; Ben defective.

५ तथा° G (sec. m.).

- कृतानि पिष्टानि समुष्य^१ संयुत्य^१ व्यभिमृश^१ पिण्डौ^१ कृत्वा-
 ग्रेण^१ मारुतस्य पिण्डं पर्याहृत्याहवनीये वैश्वानरमधिपृच्छ्या-
 त्रदक्षिणमावृत्य^१ गार्हपत्ये मारुतं त्वचं ग्राहयित्वेमं त्वचं
 ग्राहयेदमुं पर्यग्निं कृत्वेमं पर्यग्निं कुर्यादमुं अपचित्वेमं अप-
 ५ चेदपि वोभयमेवोभयत्र कुर्यात्तस्य गृह्यतस्यासादनं दक्षिणं^१
 परिधिसंधिमपरं^४ विमुच्य दक्षिणं वा परिधिमग्रेण^१ सिद्ध-
 25. 11. मत ऊर्ध्वमेतस्मिन्वा एतौ मृजाते यो विद्विषाणयोरन्नम-
 26. 22. त्तीतीतरमितरेणेत्येवैष^५ उक्तो भवति^१ यं मृधो ऽभि प्रवे-
 पेरन्नाद्वाणि वाभि समियुरिति^१ प्रतिवेशा राजानो मृधः^१
 27. 15. १० स्व एव जनपदा^६ राद्वाणि विशो^१ यो हतमनाः स्वयंपाप
 इव स्यादिति^१ सति बले हतमनाः स्वयंपाप इव स्यादिति^१
 27. 21. साधुरूपे कुले स्वयंपापो^१ यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेति^१

१ Thus Be M; संयुत्य्यूच्याभिमृश U G, समुष्यसंयुत्यपिण्डौ व्यकृत्वाग्रेण Ben, संयुक्त्यूच्याभिमृश H.

२ Thus (अधिपृच्छ्यात्) Ben, अधिपृश्यात् M, अधिपृच्छ्यात् G H U, अधि-
 प्रच्छ्यात् Be, cp. XXVI. 6 : 279. 9 : अधिपृच्छन; it is synonymous to
 अधिपृच्छ्यात् ।

३ Om. Ben.

४ Thus all the MSS. exc. M, which has परिधिसंधिमन्वितरं; is
 अपरं to be cancelled? A prayoga omits it.

५ Thus G (sec. m.), °न्नमत्तीतरमितरेणेत्येष U, °न्नमत्तीतिरमितरेणेत्येष
 Ben, °न्नमत्तीतिरमितरेणेत्येष M, °न्नमत्तिरमितरेणेत्येष एवैष Be,
 °मितरेणेत्येष H (partly defective).

६ वा ins. G.

- II. 128. 17. प्रत्तमनुपाकृतं^१ प्रतिबध्यमानमेवैतद्भवत्य^२थास्यामध्वरकत्पाया-
मिडान्तं^३ प्रथमं तन्त्वं कुर्यादेवं द्वितीयं^४ तृतीयेन सहावशेषं
वर्तयेत्कथमत्र भवा इति^५ तत्रतत्र वा भवयेदपि वा
- II. 130. 4 सर्वासां समवदाय ऊत्वान्ततो^६ भवयेदनङ्गान्होत्रा देय इति ।
- II. 130. 7. यजमानस्यैवैष गौष्ठाद्दातव्यो भवति^७ वेदिं परिगृह्णार्धमुद्ध- ५
- II. 131. 6. न्यादर्थं नेति^८ दक्षिणं वा वेदेरर्धमपरं वेत्यैन्द्रस्यावदाय
वैश्वदेवस्यावद्येदथैन्द्रस्योपरिष्ठादिति^९ द्वे एवैते अवदाने उक्ते
- II. 131. 9. भवत^{१०} उपाधाय्यपूर्वयं^{११} वासो दक्षिणेति^{१२} प्रवेणतो^{१३}
वान्ततो वा तामाणि वा नीलानि वा सूत्राण्युपहितानि^{१४}
- II. 131. 13. भवन्त्यपि वोपधानरञ्जुरेवैषोक्ता भवत्य^{१५}थास्यां संज्ञानेद्यां^{१६} १०
सकृदेवानुवाचयेत्सकृदाश्रावयेद्द्वे ह्यस्यै याज्यानुवाक्ये भवतः^{१७}
॥ ५ ॥

१ Thus Be; °मनापाकृतं M G (pr. m.), °मनापाकृतं Ben H U,
°मनापाकृतं G (pr. m.); °मनापाकृतमप्रति °G (sec. m.).

२ Thus (प्रतिबध्यमानं) M G U, प्रतिबध्य° the other MSS. (G,
प्रतिब° sec. m.).

३ Thus Ben, ऊत्वान्ततो G U M, ऊत्वान्ततो H.

४ Thus (cp. XIII. 20 : 131. 5) M only, उपाधाय्य° the other MSS.
and the Viv.

५ Thus M Be, प्रतिवेणतो Ben. प्रवतो H, प्रवतो G U, प्रवतः the
Viv. (both copies).

६ Thus Ben M Be °हानि G H U.

७ Thus Ben Be U G, संज्ञानेद्यां M H; the correct reading seems
to be (see XXIV. 3 : 187. 7) संज्ञानीद्यां ।

2. 16. अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो^१ भागं
निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विशो ऽवगन्तोरिति निर्वपेदिति निरु-
प्योपरमति^२ परिदानान्तं कर्म कृत्वाथैतां ब्रीहौन्कृष्णाजिने
समुप्योत्तरार्धं ऽग्न्यगारस्यासञ्जयेदथावगते स॒सादयेत्प्रोक्षण-
3. 15. ^३ प्रभृतिना कर्मणा प्रतिपद्येत^४ सिद्धमत ऊर्ध्वं^५ यथा नख-
निभिन्नायामेव॒ शतकृष्णलायां^६ पुरा वा तण्डुलानामावप-
नाद्रुक्ममवदध्या^७ च्कृतमुत्तरमपि^८ वैन॒ शृतमेव सुवर्णरजताभ्यां॒
36. 9. रुक्माभ्यां परिगृह्यान्तर्वद्यासादयेदाग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे
समाश्लेषयेदिति^९ व्यभिमृष्टानां पिण्डानां पुराधिपृञ्जना-
8. 12. १० त्साश्लेषयितव्यं^{१०} भवति^{११} सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति^{१२} सदै-
वतस्य^{१३} सखिष्टकृत्स्येत्येवेदमुक्तं^{१४} भवत्यथो खलु यावतीः समा
एष्यन्मन्येत तावन्मानं॒ स्यादिति^{१५} त्रि॒शदर्षश्चेत्यात्मप्रतिमानं
कुर्वीत^{१६} चत्वारि॒शदर्षश्चेत्या॒षष्टिमानं कुर्वीत^{१७} ष एवैतस्याभि-

१ इदम् instead of इमम् Be Ben H M.

२ Probably इति has fallen out.

३ अवदध्यात् Ben M, उपदध्यात् Be G U H.

४ Thus (°धिष्टंजनात्) M G (sec. m.), °धिव्रजनात् U H G (pr. m.), °भिंजनात् Be; Ben is defective; cp. अधिपृञ्जान् XXVI. 5: 277. 2. Bhavasvāmin gives the periphrase: प्रागधिप्रयथात् ।

५ Thus U G Ben; °तीतिसदैवस्य M, °तीतिसदैवतस्य H, °तितीडे-देवतस्य Be.

६ Thus M only; सखिष्टकृत्स्ये° Be, सखिष्टकृतस्ये° or खिष्टकृतस्ये° the other MSS.

- II. 142. 12. वृद्धिकल्पो^१ ' ऽथ वारुणेषु च संज्ञानेष्ट्यां^२ च सहदेवानुवाच-
- II. 142. 16. येत्सुःशदाश्रावयेत्सकृत्प्रदानाः समानदेवता^३ आपोनग्नियं चरुं
पुनरेत्य निर्वपेदिति^४ ' को नु खल्वपां नपाङ्गवतीति^५ वैद्युत
- II. 145. 12. इत्येव ब्रूयात्कृष्णमधु चेति^६ ' पौत्तिकमित्येवेदमुक्तं^७ भवत्यन-
स्त्रिगधमिति^८ ' त्रिवलीकमित्येवेदमुक्तं^९ भवत्यथाप्युदाहरन्ति ५
- II. 149. 13. त्रिच्छद्विष्कमित्येवेदमुक्तं^{१०} भवति^{११} ' यथा त्रिधातावेव^{१२}
संदिग्धपुरोडाशस्यावदानकल्पः^{१३} ' ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥
- II. 152. 2. स सर्पानसृजतेति^{१४} ' मासा एवैतं^{१५} उक्ता भवन्ति^{१६} ' स
- II. 155. 10. वयाःस्यसृजतेति^{१७} ' कृन्दाःस्येवैतान्युक्तानि भवन्ति^{१८} ' स वैव
- II. 155. 13. स्यादिति^{१९} ' पुराणगार्हपत्यमभ्युपदिशन्ति^{२०} ' तस्य पशुवेलाया- १०
मुल्लुकमादाय दक्षिण्या द्वारोपनिर्हृत्य दक्षिणेन सदः परीत्य
दक्षिणेन मार्जालीयं धिष्णियं पर्याहृत्यान्तरेण यूपं चाहव-
नीयं चोपातिहृत्यान्तरेण चालालोत्करावुदङ्गुपनिर्हृत्य तेन
पशुः अपयेयुरथ यदाहवनीयादुल्लुकः स्यादपया तत्सहा-

१ एतस्य om. M ; Ben Be are defective here.

२ संज्ञानेष्ट्यां again M G U H, see above.

३ पौत्तिकं M Ben, वौत्तिकं the Viv. (one copy), पौत्तिकं G U,
पौत्तिकं H Be and another copy of the Viv.

४ °वल्लीकं Ben H, °वस्त्रिकं Be M G U.

५ Thus Ben ; त्रिच्छदीत्ये° M, त्रिच्छदित्ये° Be, त्रिविच्छदीत्ये° H G U.

६ त्रिधातावेवं Be, त्रिधातवेवं M, त्रि (or चै° त्रै°) धातवौघैवं the other
MSS.

७ Thus M only, एवैता all the other MSS.

- हरेयुः^१ किंदेवत्यानि खल्वपाद्यानि भवन्तीति^१ हे प्राजा-
 56. 14. पत्ये आग्नेयं वायव्यं वैश्वदेवमितीष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमान-
 स्तेष्टर्ग इत्युष्णाग्रमित्येवेदमुक्तं^२ भवत्यथाप्युदाहरन्त्यध्वर्युरेवैष
 उक्तो भवत्यासन्धान्ना मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिद्भिन्नस्या इत्यनु-
 ५ व्याहारो ह^३ वा आमन्यो मन्त्रस्तस्मान्ना पाहीत्येवेदमुक्तं
 60. 14. भवति^४ तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यमित्यहोरात्रावित्येकं^५ याव-
 दग्नयः श्रौताः^६ स्युरित्येतदेकं^६ यावदेनमभिवर्षेदित्येतदपरं^६
 163. 9. द्वौ समुद्रौ विततावजूर्यावित्यहोरात्रावेवैतावुक्तौ भवतः^७
 पर्यावर्तेते जठरेव पादो इत्युदरे पादा इत्येवेदमुक्तं भवति^७
 १० तयोः पश्यन्तो अतियन्त्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातियन्त्यमित्यहः
 पश्यन्तो अतियन्ति रात्रिं स्वप्नेन सेतुनातियन्त्यन्यमिति^८
 163. 19. द्वे द्रधषी सतती वस्त एक इत्यादित्यो ऽहोरात्रे वस्त इत्ये-
 वेदमुक्तं भवति^९ तिरोधायैत्यसितं वसानः शुक्रमादत्ते अनु-
 हाय जार्या इति^{१०} रात्रिं वसानस्तिरोधायैति शुक्रमादत्ते
 167. 8. १५ ऽहरित्येवेदमुक्तं^{११} भवति^{१२} कौटावपन्नस्येति^{१३} कतमो नु
 167. 10. खल्वयं कौटो भवति^{१४} य एवैष पिण्डान्मंवर्तयतीति^{१५} नित्ये

१ Thus (जष्णाग्रम्) M G U H and the Viv. (periphrase: दर्वी वा उक्तुं वा); उल्लप^० Be, उ-प^० Ben.

२ Only given by M Be.

३ All the MSS. om. the visarga and Be reads श्रिता ।

४ अहरि^० MSS.

५ इति ins. M G U

ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयतीति ^१ पृषदाज्य एवैषानुवर्तयि-
तया^२ भवति^३ ॥ ७ ॥

- II. 171. 8. अथातो ऽतिघाह्यान्व्याख्यास्याम ^१ इमे न्वेव^२ पृष्याति-
घाह्याः पञ्चैन्द्रा वाजपेये ^३ परःसामानश्रार्वाक्यामानश्च सौर्यो
वैषुवते ^४ वैश्वकर्मणादित्यौ गवामयने ^५ प्राजापत्यो महाव्रते ^६
बार्हस्पत्यो बृहस्पतिसवे ^७ वैमृधे चोद्भिदि च त्विषिमति च
वृषा सो अग्ःः पवत इति च ^८ द्वावश्वमेधे महिमानावा-
देग्रादेवाश्वस्य वपां महिमाभ्यां^९ परिजुहुयात्^{१०} कथमु खलु
परःसाक्षां भवो भवतीति ^{११} रुद्रवङ्गणस्य सोम देव ते मति-
विदो माध्वादिनस्य सवनस्य त्रिष्टुप्कृन्दभो^{१२} ऽङ्घ्रिरोषधीभिः ^{१३}
पीतस्यौषधीभिः प्रजाभिः पीतस्य प्रजाभिः प्रजापतिना
पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो^{१४} भव्यामीत्येष एवार्वाक्या-
II. 177. 18. नामावृत्तो भवो ^{१५} ऽष्टापूङ्घ्रिण्यं दक्षिणेत्यष्टापिप्लकमित्येवेद-
मुक्तं^{१६} भवति ^{१७} द्वौ चेद्भौ^{१८} स्यातां द्वादशपूट् स्यादेको ह

१ Thus M; नुवर्ति(र्ती)तया Be G H, °नुवर्तयितयं U, नुवर्तया Ben.

२ इति ins. M G U.

३ त्वेव MSS.; the Viv. points to न्वेव ।

४ Thus (with °मा?) all (only महीभ्यां Ben), also the Vivaraṇa.

५ ...५ Thus acc. to the Viv. and cp. Āp. XXI. 21. 4. The MSS. more or less corrupt.

६ Thus Be G U; °ष्टाप्लक° M; °ष्टापूतिप्लक° H; Ben altogether corrupt. Is प्लक = पिप्लक ? or are we to read पुप्लक ? The same word occurs VII. 6 : 209. 18.

महाकोशः स्याद्वाववान्तरकोशौ स्याताम^१थास्थिगर्भाया^१ आञ्चे-
नैवैतान्यस्थानि^१ समुदायुत्य मध्यमेन पर्णान्तःपरिधि निन-
येद्भूर्भुवः सुवरिति^१ ॥ ८ ॥ पञ्चमः ॥

180. 5.

यदालम्बायामभ्रौ भवतीत्यालम्बायां चेदभ्रः स्यात्स्र^५स्या-

५ पयेदेवाय चेदुपाहतायामध्रः स्यादन्यमेतस्मिन्स्थान उपाहृत्यो-

0. 12.

११.

न्तरममेघसंपन्नमेतयागमयेरन्नित्यथेमे^२ जया अभ्याताना^३
राद्भृत^४ इत्याहिताग्नेश्चानाहिताग्नेश्चान्यत्र विहाराद्दृष्टा भव-
न्थभिसमारम्भात्त्वैनानाचार्याः^५ प्राक् खिष्टकृत उपजुङ्क्त्यष्टौ
वसव इति^१ कतमे तु^६ खञ्जिमे वसवो भवन्तीति^१ पृथिव्य-

१० न्तरिचं द्यौरग्निर्वायुरादित्यश्चन्द्रमा आप इत्येते ऽष्टौ वसव^१
एतेषु वा इदं^७ सर्वं प्रतिष्ठितं यदिदं किंच^१ य एवं वेद
प्रत्येव तिष्ठत्येकादश रुद्रा इति^१ प्राणा एवैत^८ उक्ता भवन्ति^१
द्वादशादित्या इति^१ मासा एवैत^८ उक्ता भवन्ति^१ पञ्च
गृह्यन्ते नवनव गृह्यन्ते पञ्चधा विगृह्यन्ते^१ नवनवा^७गवो

१ Uncertain reading; °गर्भाया the Viv.; °गर्भयाजमाञ्चेना° Ben, गर्भ-
याजमाञ्चे° M, °गर्भमाञ्चेना° Be G U, गर्भमाञ्चेना° H.

२ °स्थानि G Be and the Viv., °स्थीनि M U Ben, °स्थिनि H.

३ Thus (°न्तरममेघ°) M, °न्तरमेघ° or °न्तरमेघ° the other MSS., but
cp. the Vivaraṇa : उत्तरस्मिन्मेघवर्जिते ।

४ Thus M ; जया अभ्यातानान्नाद्भृ° Be G U, जयाभ्यातानान्नाद्भृ° Ben H.

५ Thus, in accordance with the Viv., G ; °पिसमारभा° M Be,
°विषमारभा° U Ben H.

६ Om. M.

७ Thus both times M and G (sec. m.); एवैता the other MSS.

भवन्त्यथ य एव दशमो मन्त्र एतेषामेवैषो ऽभिग्रहणार्थो^१

II. 192. 10. दृष्टो भवति^१ तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्या-

II. 196. 2. दिति^१ भैक्षाय प्रत्यवस्थितायैवैषा दातव्या भवति^१ किंदे-

वत्या उ खल्वतिरिक्तसोमा^२ भवन्तीति^१ यंयं ग्रहमभ्यतिरि-

च्येरस्तत्तद्देवत्या^३ एव स्युरित्येतदेकमथापरं^४ विज्ञायत उ ५

खल्वेषां^५ ब्राह्मणमथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ सःस्थातोरित्येतस्मा-

II. 199 5. दैन्द्रवैष्णवा एव भवन्ति^१ तेन श्रौतीभवता षडहसःस्थां

काङ्क्षेयुरिति^१ षडहब्राह्मणमेवैतद्भवत्यथ चेदहःसंयोग^५ एव-

मापद्येत^५ यथापि नव मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहानि संनि-

गच्छेयुस्तदानीमेवैनः श्रौतीकत्वा संचिनुर्यथ चेदुदयनीये १०

ऽतिरात्रे^६ एतदेव^६ प्रजा वै सत्तमासत तपस्तप्यमाना अजु-

ङ्गतीरिति^१ तत्पृच्छन्ति^७ कतमत्तत्सत्तं^८ भवतीति^१ यदेवै-

१ Thus M and the Viv. ; all the other MSS. स्यु° instead of सि°
२ तिरिक्तः सोमो भवन्तीति M. Ben (the last without इति), °तिरिक्त-
सोमा भवन्तीति the other MSS.

३ °देवता MSS.

४ Thus G M U H ; खल्वेषां खल्वे Be, खल्वेब्राह्म Ben. The last
reading seems to point to खल्वेषां ब्र°, cp. the Viv. : अन्येषां ब्राह्मणम् ;
but the Brāhmaṇa here cited is to be found TS. III. 3. 7. 3.

५ Thus M and the Viv. ; °संयोगं एवमा° G U, संयोगमेवमा M Be H.

६ Thus M ; तिरात्रे एतदेव H U (sec. m.) तिरात्रतदेव G U (pr. m.),
तिरात्रोतदेव Ben, तिरात्रियपैतेव Be.

७ षडङ्गति M only (cp. XIV. 1 : 152. 5), षडङ्गति all the other MSS.

८ Thus corrected ; कतमसत् M|Be U H, कतमचसत् Ben G (sec. m.).

तदनाहिताग्रयो वृथाश्रमः आम्यन्धेतत्सत्त्वं^१ भवतीति^१
॥ ६ ॥ षष्ठः ॥

204. 2. आश्विनं प्रागाश्विनमिति^१ कियन्नु खल्वाश्विनं भव-
204. 10. तीति^१ १द्वियोजनं वा यावद्वाश्वो ऽह्ना गच्छेद्विस्तावा^२ वेदि-
५ भवतीत्याग्निः प्रक्रमस्य चतुरश्रकृतस्याच्छणयामानमाददौ^३
स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमौतापि वा विष्णत्याश्च
रथाक्षाणामेकविष्णत्याश्च पदानामष्टाङ्गुलस्य च^४ चतुर्विष्णं
भागमाददौ^३ स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमौते^५
त्रिस्तावो^५ ऽग्निर्भवतीति^५ त्रयः सप्तविधाः^६ स एकविष्णति-
204. 5. १० विधो^६ ऽथैतौ हृदौ मध्यतो देवयजनस्य जोषयत इति^६
किमथैः^६ खल्विमौ हृदौ भवत इत्यश्वत्थानो ह दक्षिण
208. 18. आवश्वधिक उत्तरो^६ द्वौ दासावनुजायै च पुत्रो ऽन्वाधेयायै
चेति^६ यो ऽस्य पितुरनुजायाः पुत्रः स पुरस्तान्नयत्यथ यो
208. 19. ऽस्य मातुरन्वाधेयायै पुत्रः सो^७ ऽपरो^७ जरत्पूर्व्या सव्यं
209. 8. १५ जानु वेष्टयित्वेत्युपधानरज्जुरेवैषोक्ता भवति^७ शतं वै^८ तस्या

१ Thus Ben H U G (pr. m.). आम्यन्धेतत्स M शम्यन्धेतत्स Be G (sec. m.).

२ कियन्नु खलु ins. Be M, कथं नु खलु H.

३ स्तावान् M Be.

४ च given only by M and G (sec. m.), cp. XXX. 4 s.fin.

५ त्रिस्तावान्वेदिर्भ M Be, त्रिस्तावावेदिर्भ H.

६ नु ins. Ben.

७ Thus G M Be ; सोऽप्यो H U, सोऽप्यो Ben.

८ Are we to supply वै also XV. 5 : 209. 8 or to accept that the Karmānta points directly to T Br. III. 8. 9. 3 ?

- II. 209. 11. राजपुत्रा इति^१ प्रतिहिता एवैत उक्ता भवन्ति^१ शत५^१
- II. 211. 5. राजान^१ उग्रा इति^१ राजन्या एवैते नाभिषेच्या^१ भवन्त्यथ
सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपतीत्येषैव^२ प्रथमा सावित्री^१
वैश्वदेवपरुषि द्वितीयापराह्णे तृतीयै^३ तदत्रैकाहिकं कर्म
जानीयादुत्तरतश्च देवयजनादुदवस्येच्चातुर्मासिकानां पशूना- १
- II. 217. 18. मेव^४ वायव्याय^५ पशव एवं तूपराय^६ सप्ताहान्येतयेष्ट्या यजत
इति^१ कथमत्र भक्षा इति^१ तत्रतत्र वा भक्षयेदपि वा पुर-
स्तादेवैतस्मै सप्ताहाय^१ यूपमान्नाये^७ राज्जुदालमग्निष्ठं^७ मिनो-
तीति^१ श्लेष्मातक इत्येवेदमुक्तं भवत्यथाप्युदाहरन्ति राज्जु-
दालमग्निष्ठं मिनोति भूणहत्याया अपहत्यै^१ पौतुद्रवावभितो १०
- II. 223. 5. भवतः पुण्यस्य गन्धस्यावरुद्ध्या इति^१ तृतीयं दक्षिणानां ददा-
तौत्याग्निकानामु^८ ह^८ तृतीयं कामप्रेण सह तृतीयमतिरात्रे
- II. 223. 14. तृतीयं^१ चतुष्टोम एष भवति^९ चतुरत्ररौय^{१०} एष^{१०} चतु-
ष्टोमो भवति^१ ॥ १० ॥

१ Read शतमराजान ?

२ Conjectural reading ; नाभिश्चेया M, नाभिषिच्या the other MSS.

३ Thus G Ben ; M om. एव, reading तेषा ; •त्येवैषैव U H, त्येवैषैव Be.

४ मेव M G U.

५ •व्याये Be H U.

६ इति ins. M.

७ Reading and interpunction dubious ; •न्नायेराज्जु^७ M, •न्नायेतराज्जु^७ G, न्नायेत् राज्जु^७ the other MSS.

८ Thus G M Be ; •कानामुदाहृतं U H, Ben defective.

९ इत्येके ins. M only.

१० •रौया एष G and the Viv. ; •रौयादेष M Be, •रया (or •पा) देष Ben U H.

225. 7. एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याः स्वाहेति^१ कथमु खल्वेताननु-
 226. 8. वाकाञ्जुड्यादिति^१ यथाप्रकृत्यस्तथानन्तरायः^२ होतव्याश्चतु-
 विंशतिः रग्ना आदाय धूपानभ्यायन्ति चतस्रश्चतस्र इतरे
 परिकर्मिण इति^३ कथमेतासु नियुञ्ज्यादित्यंशस्वरूपो
 ५ गोमृग इति ते त्रयः समानरग्ना^४ रराश्वेषु तिस्रः^५ पर्य-
 ङ्क्षेषु पञ्चाग्नये ऽनीकवते रोहिताञ्जिरनङ्घानित्येतेष्वष्टौ^६
 सोमाय स्वरान्ते ऽनोवाहावनङ्घाहावित्येतेषु सप्तार्थितेषां त्रय-
 स्वथः समानरग्ना^७ मुख्यस्यैवैषां चतुर्थी^८ भवति^९ समानं
 कर्मा पर्यग्निकरणात्पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनामूनविंशति-
 १० रत्सृज्यन्त^{१०} एकचत्वारिंशत्प्रतमतिग्निद्यन्ते^{११} द्विचत्वारिंशत्प्रत-
 मेषाः^{१२} शसा^{१३} भवन्त्यश्वे^{१४} ऽत्र^{१५} द्वौ समासं गच्छतो^{१६} ऽथेत-
 रेषां प्रतिपशु^{१७} संपद्यन्त^{१८} इन्द्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्टाराविति^{१९}
 235. 6. प्रासङ्गावेवैतावुकौ^{२०} भवतो^{२१} ऽथैतस्मिञ्कल्मलिग्रच^{२२}

१ •तथानन्तराय MSS. (only G: •नन्तरा see m. and M: •तथान्तरायं) ।

२ इति supplied by me.

३ •नितितेष्वष्टौ G U Be.

४ जन om. M, जना read Be U.

५ श्वेषां instead of रषां G U H.

६ Thus M; शसा G Be, शासा Ben U H.

७ Thus M Be G (sec. m.); •श्चेन Ben, सत U H.

८ Thus Be G, •पशुः or •पशुं the other MSS.

९ •पद्यते Ben H.

१० Thus G M Be; सप्रसंग्यां Ben, सप्रार्संग्यां U H.

११ Thus (शल्मलिग्रचं चा०) M, •शच Be Ben H U, •वचाशुपि० G (sec. m.).

आशुपिष्टानि^२ संयुत्येत्याशुकानामेवैतानि त्रीहोणां पिष्टानि
शल्मलिश्लेष्मणा संयुतानि^३ भवन्ति^४ पृथक् प्रतिप्रस्थातारो ऽव-

II. 240. 4 द्यन्ति^५ तेषां मैत्रावरुणा एवानुब्रूयुश्च^६ तार्येवैतानि प्रदानानि^७
भवन्ती^८ लुवर्दाय स्वाहा बलिवर्दाय स्वाहेति^९ सूर्याचन्द्रमसा-
वेवैतावुकौ भवतो^{१०} ऽथाप्युदाहरन्ति संवत्सरो वा इलुवर्दः^{११}

II. 242. 5 परिवत्सरो बलिवर्द इति^{१२} तस्य मूर्ध्नि जुहोति^{१३} जुम्बकाय
स्वाहेति^{१४} किं देवत्या उ खल्वियमाज्जतिर्भवतौति^{१५} वारुणी-

II. 242. 10 त्येव ब्रूयात्किंकिदीविर्विदीगय इति^{१६} विदिदिहीविकोदी^{१७} ह

II. 243. 4 किंकिदीविर्भवति^{१८} पृषत उ^{१९} पतंगो^{२०} विदीगयो^{२१} ऽथेता-
न्यशूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्रमाश्विनमिति^{२२} यमा एवैते ऋगाः^{२३}
समानयोनयो भवन्ति^{२४} तेषामुक्तं चरणं यथैकादशिनानां

II. 244. 2 पशूनां^{२५} किं देवत्या उ खल्वृतपशवो भवन्ती^{२६} तृतुदेवजा
इत्येतदेकमथापरमाग्निः प्रथमा ऐन्द्रा द्वितीया वैश्वदेवा-
स्तृतीया मैत्रावरुणाश्चतुर्था बार्हस्पत्याः पञ्चमाः सावित्राः षष्ठाः
संवत्सराय निवचस इति प्राजापत्याः^{२७} ॥ ११ ॥ सप्तमः ॥ १५

१ Thus (शल्मलिश्लं षा०) M, श्लं Be Ben H U, वचाशुपि० G (sec. m.).

२ संयुता Ben, संयुक्तानि the other MSS.

३ om. Be.

४ All the MSS. exc. G ins. इति ।

५ Wholly uncertain reading. I have accepted the reading given by Be; विदीदिहीविही M, विदित्वदृष्टीकिदी U, विदिदिदृष्टीकीदी H, विद - - दिक्ताजति Ben, विद्विभिः किद्विहेति G (sec. m.).

६ Thus Be, उपगतंविदी० M, उपहतंगोविदी० the other MSS.

245. 1. अथायं द्वादशाह उभयविधो भवत्यहीनो वा सत्त्वं वा^१
 म^२ यद्यु^३ हैको^४ दीक्षते ऽहीनो भवत्यथ यदि बहवः सत्त्वं^५
 यदि चैवाहीनो यदि च सत्त्तमुभयथैवोभयतोऽतिरात्रो भव-
 त्यन्यतरतो ऽतिरात्रा ह्यहीना भवन्त्युभयतोऽतिरात्राणि
 * सत्त्वाण्यदिशादेवोभयतोऽतिरात्रो ऽहीनो भवत्यादेशान्तु^६
 सत्त्तमनतिरात्रं यथैतदग्निष्टोमायनं सारस्वतमयनं^७ विश्व-
 सृजामयनमिति^८ कथमु खल्वेषां संनिवापः स्यादिति^९
 सावित्रेभ्यः प्रथमं संनिवपेरहुत्वा सावित्राणि विसमारोह्या-
 ग्निहोत्राणि जुहुयुरथ वायव्याय पशवे संनिवपेरन्वायव्येनेष्टा
 १० विसमारोह्यैवाग्निहोत्राणि जुहुयुरथ यदि^{१०} दीक्षणीयायै
 संनिवपेरं^{११} तत्संन्युप्तास्ते^{१२} स्युर्व्युदवसानीयाद्दवसायै^{१३}
 प्रतिवेशा यज्ञपुच्छानि कुर्वीरन्कथमु खलु संदीक्षिता विष्णु-
 क्रमांक्रमेरन्निति^{१४} महापाशाभिपरीता^{१५} वा क्रमेरन्नपि वा

१ Thus Ben, सयद्यैको the other MSS.

२ Before आदेशान्त G (sec. m.) ins.: आदेशान्तनतिरात्रोऽहीनो भवति;
 the Viv. makes no mention of these words.

३ Thus U G (pr. m.) Ben, °सत्तामयनं the other MSS, only H:
 सारस्वतायनं ।

४ यद् M G U H.

५ तत्तत् instead of तत् G U, वेतत् H.

६ स्युर्व्युदवसाना° Ben, स्युर्व्युदवसानीयान्तु (द्यु) दव° Be M, स्युर्व्युदवसानी-
 यादुवसाय H, स्युर्व्युदवसानीयादुदवसाय G; cp. Āp. XXI. 2. 15.

७ Thus, hesitatingly, emended; °पाशाभिःपरीता MSS. and the
 Vi.

पाशानभिसंधित्वाभिक्रमः^१ स्याद्यथाह^२ क्रमस्त्रायाह^३ क्रमस्त्रे-

II. 247. 1.
III. 164. 1.

त्यतिगुरुस्तथा^४ कल्पः स्याद्यथो एतत्सूत्रं भवति षष्ठ्यामुपसद्यु-
त्तरवेदिः संनिवपन्त्यपि^५ वैकादश्यामित्यनग्निचय एवैतदुप-

II. 247. 11.

पद्यते न साग्निचये^६ कथमु खल्वेषामहीनसंततिर्भवतीति^७
वसतीवरीणामभिग्रहणेनाध्वर्युः संतनोतीध्मावर्हिषोरुपकल्पनेन^४
च पयसां विश्वासनेन च वाचो^८ यम्येन^९ ब्रह्मातिप्रैषेण होता
पुनरभ्यासेन च सुब्रह्मण्ययोद्गाता^{१०} यज्ञस्य पुनरालम्बेन यज-
मानः^{११} प्रचरन्त एवैतद्भुवाज्यः समाददते^{१२} ऽथेमानि सव-
नानि बर्ही^{१३} षि संचिनुयुस्तेषां महारात्र उत्थायाग्नीध्र
आज्यानि गृह्णन्तो ज्वलयेरन्निति^{१४} ॥ १२ ॥ अष्टमः ॥ १०

II. 248. 3.

कथमु खलु दिवा प्रातरनुवाकस्याऋ उपक्रमो भवतीति^१
तत्पत्नीसंधाजान्तं वा हृदयशूलान्तं वाहः कृत्वा समुपनह्य
राजानं काले वसतीवरीरभिगृह्याहीनसंततिं कृत्वा यावो-
वायव्यः संप्रचाल्य द्रोणकलशे दृशापवित्रे समवधायाग्नीध्रं

१ Thus H U (without the visarga); पाशानभिः पर्येदित्वा Ben,
पाशिनोःसंधित्वाभिक्रमः M Be G (the last two omitting the visarga at
the end).

२ Thus G (which has only both times °थाहं instead of थाह);
instead of the second क्रमस्त्रेति Be H U have: क्रम इति, M: क्रमस्य इति ।

३ Thus H only; °वपन्त्यपि G U Ben, °वपत्येत्यपि M Be.

४ वाचयम्येन M. Is वाचयम्येन the correct reading ?

५ Thus G (sec. m.), °ण्ययोद्गाता all the other MSS.

६ Om. M.

द्रुत्वा समिद्धारा यन्त्याहृत्य समिध^१ आहवनीय उपसाद-
यन्ति^१ परिहृतासु वसतीवरीष्वाहृतायाः सुब्रह्मण्यायाः
सवेगनीयाः समिधो ऽभाधायेभावर्हिः संनह्य पयाःसि
विशिष्याग्नीध्रं द्रुत्वाग्नीध्रे संवेगनरूपाणि कृत्वा प्रातःकर्मणा
५ प्रतिपद्यते^१ प्रसिद्धेन महारात्रिकेण^१ सिद्धमत ऊर्ध्वमुप-
स्तम्भनं वा एतद्यज्ञस्य यदतिग्राह्याश्चक्रे पृष्ठानीति^१ चिष्ट-
चैकविंशस्य चक्रे आग्नेय उपस्तम्भनं^१ पञ्चदशस्य त्रिणवस्य
चक्रे ऐन्द्र उपस्तम्भनं सप्तदशस्य^२ त्रयस्त्रिंशस्य^३ चक्रे सौर्य
१६५. ५. उपस्तम्भनं^१ यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते निर्मन्थ्यो
१० मन्त्रवान्मवतीत्याध्वर्यवा एवात्र मन्त्रा आवर्तन्ते नाग्निमन्थ-
२५०. ९. नौयाः^१ स्वयमृतुयाजमेवैतदहर्भवति^४ नैतदहरन्योन्यस्वर्तुयाजं
यजतीति^१ ॥ १३ ॥

आश्राव्याध्वर्युरन्यस्मै ग्रहं प्रदायैतेनैव यथेतमेत्य जघनेन
हविधाने उपविश्यर्तुसंप्रैषमुक्त्वोपोत्याय ऊत्वा व्यवनीय प्रद-
१५ चिणमावृत्य यत्रायाचीत्तत्पाडासौनो होढभचं भचयेत्प्रत्य-
२५१. १०. ङ्गासौनो^५ ऽध्वर्युभचं^१ पारुच्छेपीर्हीता ग्ःसति वालखिल्या
मैत्रावरुणो विहरति वृषाकपिं^६ ब्राह्मणाच्छः^६ सौ ग्ःसत्येवया-

१ M G Be U ins. आग्नीध्र ।

२ पंचदशस्य Be.

३ Thus Ben ; ०चिंशतस्य the other MSS.

४ इति ins. U H, it is effaced in G.

५ Thus M ; प्रत्यग० the other MSS.

६ ०कपीयं M.

मरुतमच्छावाकः^१ किंकर्मा^२ तर्ह्यध्वर्युर्भवतीति^३ प्रत्यागृणा-

II. 252. 11. तीत्येव^४ ब्रूयाद्या^५ एता अध्वर्युरनुष्टुभ उद्धृत्याहरति ताश्चतस्रो
गायत्र्यस्तास्त्रिस्रो ऽनुष्टुभः^६ सोम राजनेह्यवरोहेत्येतस्यै गायत्र्यै
पदमात्रेण राजानमुपावहरेत्कथमु खलु दशममहर्भक्त्या^७ ५
सर्वचतुर्विंशं^८ च भवति^९ त्रिष्टोमं^{१०} चान्यत्र^{११} तृष्णींस्तोमा-
दिति^१ चतुर्विंशो बहिष्पवमानः पञ्चदशं ब्रह्मसामं^२ त्रय-
स्त्रिंशमग्निष्टोमसाम^३ तासामु^४ ह नवागच्छन्ति^५ ताश्चतु-
र्विंशतिः संपद्यन्त^६ एतदेवापि दशममहर्भक्त्या^७ सर्वचतु-

II. 256. 8. विंशं^{११} च भवति त्रिष्टोमं चान्यत्र तृष्णींस्तोमादित्युपसृज- १०

१ Thus emended; किंकमतिर्ह्यं Ben, किंकमांतद्यं Be G U, किंकर्मा-
तृद्यं M, किंकमांतर्ह्यं H.

२ Thus G (sec. m.), प्रत्यागृह्णातीं M Be U H, वस्त्रायाणीतीत्येव Ben.

३ Thus Ben and the Viv. only; *भवतीति or *भवति the other
MSS.

४ Thus (and cp. XXVI, 16 init.) M Ben Be, सर्वचतुं G U H.

५ Om. G H Be.

६ Thus G M Be; भवतिचिष्टदग्निष्टोमं U H, भवतीत्यग्निष्टोमं Ben.

७ Thus M Be (Ben defective), वा चान्यत्र G U H.

८ *साम U (sec. m.) M G.

९ Doubtful and conjectural reading; तसामुहनवागच्छति Ben, तासा-
मुहतन्वागच्छती M, तासामुहनगच्छन्ति G U H; Ben defective. The mean-
ing is clear; त्रयस्त्रिंशानां मध्यं (१ मध्यात्) नव पंचदशसु प्रच्छिद्यन्ते । तथा तयोः
(i.e. the pañcadaśam brahmasāma or pañcadaśam mādhyandinam
paramānam and the trayastriṃśam agniṣṭomasāma) चतुर्विंशं भवति ।

१० Thus G only (*भक्त्या), *भवत्या all the other MSS.

११ सर्वचतुं Ben Be H.

न्मात्रे वत्सं धारयन्धरुणो धयन्निति ^१ किंदेवत्या उ खन्विय-
माङ्गतिर्भवतीति ^१ प्राजापत्येत्येव ब्रूयादिति ^१ ॥ १४ ॥
॥ नवमः ॥

अथेमं द्वादशाहं ग्रहाद्यैरेव प्रतियूहामस्तस्य नवाहानि
५ प्रतियूहं गच्छन्ति यान्यन्यानि प्रायणीयोदयनीयाभ्यां दश-
माच्चाङ्गो ^१ ऽथ ^१ वन्दोमास्तत् ^१ षडेव ^१ स्वस्थानो ^२ हि ^२
प्रथमस्त्रिरात्रो ^३ ^१ गायत्रीप्रातःसवने ^५ प्रथमे त्रिरात्रे ^६ ऽष्टौ
कृत्वो ऽग्रे प्रथममुपाश्रमिषवमभिषुणुयार्देकादश कृत्वो
द्वितीयं ^१ द्वादश कृत्वस्तृतीयं ^१ महाश्रु इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा
१० इत्येतया त्रिष्टुभा माहेन्द्रं गृह्णीयाद्दग्धेभिः सवितः पायु-
भिश्चमित्येतया जगत्या सावित्रमष्टाकपालान्प्रातःसवनीया-
न्कुर्यादेकादशकपालान्माध्यंदिनीयान्द्वादशकपालान्स्तृतीयसव-
नीयान्वसुमद्गणेन गायत्रच्छन्दसा प्रातःसवनीयान्चयेद्रुद्रव-
द्गणेन त्रिष्टुपच्छन्दसा माध्यंदिनीयानादित्यवद्गणेन जगती-

१ ? Thus Be U H ; यद्वंदोमालाः षडेव M, यत्वंदस्तत् षडेव G, वद्वंदस्तत्
षडेव Ben ; the Vivaraṇa also has वद्वंदस्तत् षडेव ।

२ स्वस्थानो Ben, स्वधानो M.

३ Thus B G M, द्वि U द्वित् Ben H.

५ Thus, in accordance with the Vivaraṇa, U ; प्रथममच्छत्रिरात्रो the
other MSS.

६ गायत्रीं प्रा० G.

७ Instead of त्रिरात्रे here and in the similar passages further
on some of the MSS. (Ben H U) त्रिरात्रे ।

च्छन्दसा तृतीयसवनीयानित्यथ जगतीप्रातःसवने^१ द्वितीये
 त्रिरात्रे द्वादश कृत्वो ऽग्रे प्रथममुपाश्रयभिषवमभिषुणुयाद्दृष्टौ
 कृत्वो द्वितीयमेकादश कृत्वस्तृतीयं^१ महाः इन्द्रो य श्रोजसे-
 त्येतया गायत्र्या माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णीयाद्दाममद्य सवितरित्ये-
 तथा त्रिष्टुभा सावित्रं^१ द्वादशकपालांप्रातःसवनीयान्कुर्या- ५
 द्दृष्टाकपालान्माध्यंदिनीयानेकादशकपालांस्तृतीयसवनीयाना-
 दित्यवद्गणेन जगतीच्छन्दसा प्रातःसवनीयान्मन्त्रयेद्दसुमद्गणेन
 गायत्रच्छन्दसा माध्यंदिनीयान्चुद्रवद्गणेन त्रिष्टुप्छन्दसा तृती-
 यसवनीयानित्यथ^१ त्रिष्टुप्प्रातःसवने^२ तृतीये त्रिरात्र एकादश
 कृत्वो ऽग्रे प्रथममुपाश्रयभिषवमभिषुणुयाद्द्वादश कृत्वो द्वितीय- १०
 मष्टौ कृत्वस्तृतीयं^१ महाः इन्द्रो य श्रोजसेत्येतां गायत्रीं त्रिर-
 भ्यावर्तयेदनुपयामाः^१ सा जगती संपद्यते^१ तथा माहेन्द्रं
 गृह्णीयाद्द्विरण्यपाणिमूतय इत्येतया गायत्र्या सावित्रमेकाद-
 शकपालांप्रातःसवनीयान्कुर्याद्द्वादशकपालान्माध्यंदिनीयान्दृष्टा-
 कपालांस्तृतीयसवनीयान्चुद्रवद्गणेन त्रिष्टुप्छन्दसा प्रातःसव- १५
 नीयान्मन्त्रयेददित्यवद्गणेन जगतीच्छन्दसा माध्यंदिनीया-
 न्चसुमद्गणेन गायत्रच्छन्दसा तृतीयसवनीयानिति^१ ॥ १५ ॥
 ॥ दशमः ॥

१ Corrected ; जगतींप्रा० G M Be, जगत्प्रा० H U ; Ben has a lacuna.

२ इति om. Ben G U.

३ Thus M Be ; त्रिष्टुभःप्रा० Ben U H G (pr. m.), त्रिष्टुभंप्रा० G (sec. m.).

261. 12. अथाद्यं वैषुवतो लभेत मासगणानामित्येक आहुः सप्त-
262. 8. दश दीक्षा द्वादशोपसदो वैषुवतं त्रिंशत्तमं^१ कथमु खलु
गोत्रायुभ्यां स्तोमा^२ भवन्तीति^३ गोर्तु खलु पञ्चदशो
बहिष्पवमानस्तिवृन्त्याज्यानि सर्वसप्तदशं^४ माध्यंदिनं^५ सवनं
५ सर्वैकविंशं तृतीयसवनं सोक्यमथायोस्तिवृद्धहिष्पवमानः^६
पञ्चदशान्याज्यानि सर्वसप्तदशं^५ माध्यंदिनं सवनं सर्वैकविंशं
261. 11, 3. तृतीयसवनं सोक्यमथेमौ विश्वजिदभिजितावग्निष्टोमौ
सत्तगतौ भवतः^१ के^२ नु^३ खल्वेतयो स्तोमा^४ भवन्तीत्यभि-
जिन्नु^५ खलु त्रुदयश्चतुरावृत्तो^६ ऽथ विश्वजिच्चतुरदयस्त्या-
१० वृत्तः^७ कथमु खल्वेकविंशतिगर्भो भवतीत्यभिजितमुपेत्य
पृष्ठ्यं षडहमुपेयुरथ चीन्परःसान्नो ऽथ वैषुवतमथ चीन्प्रत्य-
कसान्नो ऽथावृत्तं पृष्ठ्यं षडहमथ विश्वजितं^१ कथमु खलु
गोत्रायुषी विहृते जानीयादिति^२ पुरस्तादभिजितो गामु-
पेयात्स्वस्थान एवायुर्भवतीति^३ कियन्तो नु खलु गवामथने

१ Thus Be G U and the Viv. ; स्तोमा भवतीति H, स्तोमो भवतीति M.

२ Thus Be M ; सर्वैस० G U H Ben.

३ Thus G (sec. m.) ; धंदिनाना all the other MSS

४ ०मानं MSS.

५ Thus M Be ; सर्वैस० G U Ben, सर्वतःस० H.

६ कोनु M H U Be G (pr. m.), कड G (sec. m.), कनु Ben.

७ Thus M Ben G ; ०मो भवतीति H U Be.

८ ०चतुरस्रावृत्तः M H Be (the last two ०वृत्तः), Ben defective.

९ इति Supplied by me.

ऽग्निष्टोमा भवन्तीति ^१ ज्योतिरग्निष्टोमस्तिवृद्ग्निष्टोमो विश्व
जिदभिजितावग्निष्टोमौ वैषुवतं दशममहर्महाव्रतमिति सप्तेति
ह वा इदं गवामयनं प्रज्ञातस्तोमं ब्रुवते ^१ तस्य होत्तरं पच
आवृत्तं भवति यदन्यङ्गोऽश्रायुभ्यां च दशरात्राच्च ^१ अनीका-
नत्रावृत्तान्गहाङ्गह्वीयात् ^१ ॥ १६ ॥

अथेमा द्वात्रिंशत्तमेकादशिन्यो गवामयने ^१ तेषां^२ पूर्व-
स्मिन्यक्षमि षोडश निष्ठीयन्ते सप्तदश^२ एकादशिन्यै बार्ह-

II. 265. 11. सप्तयो वैषुवते^३ सवनीयः संपद्यते ^१ तस्य नवाहान्यपशुकान्य-
तिरिच्यन्त इति ^१ कतमानि खल्विमन्यहानि भवन्तीति ^१
पृष्ठस्य षडहस्योत्तराणि त्रीणि त्रयश्चन्दोमा दशममहर्महा- १०

II. 262. 12. व्रतमुदयनीयो ऽतिरात्र इत्यभिज्ञवाश्चाचीयन्ति च तदङ्गि-
रसामयनमिति ^१ पृष्ठ्यानामत्र स्थाने ऽभिज्ञवानेव दधाति ^१
पृष्ठ्याश्चाचीयन्ति च तदादित्यानामयनमित्यभिज्ञवानामत्र
स्थाने पृष्ठ्यानेव दधात्यग्निष्टोमाश्चाचीयन्ति च तत्रजापते-
रयनमित्युभयेषामत्र पृष्ठ्याभिज्ञवानां स्थाने ऽग्निष्टोमानेव १५

१ Thus M G Be Ben U, तासां H, cp. Āp. XXI. 23. 2.

२ Thus G (sec. m.) and the Viv.; मध्या ins. M Ben, ध्या ins. Ben U
G (pr. m.); H. defective; meaning and interpunction uncertain;
cp. Āp. XXI. 23. 2.

३ Thus M U Be H Ben; •वतः H G (sec. m.), •वतेः G (pr. m.),
•वतेऽ Ben.

267. 9. दधात्याघाटीभिः^१ पिच्छोलाभिः^२ कर्करोकाभिरित्याघाद्यो^३
ऽह^४ कोलोष्ठा^५ भवन्ति^६ पिच्छोला^७ उ ह वीणाकाणभ्रगा^८ ।
267. 5. वीणा^९ उ कर्करोकास्त^{१०} काल एव ग्रस्त्यादणत्तीत्यादन्त्यादि-
त्येवेदमुक्तं^{११} भवति^{१२} ॥ १७ ॥ एकादशः ॥
- ५ अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत यो
ऽग्निष्टोमेन यजमानो ऽथ सर्वस्तोमेन यजेतेति^१ चत्वारि
पञ्चदशान्याज्यानि^२ तौ द्वौ त्रिंशद्दशौ^३ तयोरितरस्त्रिं-
स्त्रिंशद्दशौ तिस्र उपास्यति^४ तौ द्वौ त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ^५
269. 16. गायत्रं पूर्वं ऽहन्साम भवति त्रैष्टुभमुत्तर इति होतुराज्य-

१ Thus G M U, °टिभिः Be H.

२ Thus (पिंका°) H U G (sec. m.), पिक्को° G (pr. m.) Be M,
पिक्को° Ben.

३ कर्करो° Ben, कर्करि° the other MSS.—°घाद्योरह Ben H U, °द्योहल
Ben, °घाटयोरह M, °घाद्यउह G.

४ ? कोलोष्ठो H, कोलोष्ठा G, कोलोष्ठो M U, कालोष्ठौ Ben, कोलोषो Be
(compound of काल-च्छोष्ठ ?).

५ Thus M H U, पिक्कोला Be G पिटक्कोला Ben.

६ ? ? Thus read U H Be (with var. °भ्रगा), वीणाकाणाकाभ्रगा M,
वीणाकाणभ्रगा G.

७ Thus G only ; वीणागा Be H U M, वीणाकां Ben.

८ MSS., exc. Ben, कर्करिका° ; perhaps the form with short i is,
after all, preferable.

९ Emended in accordance with the text proper ; instead of
°द्वयनी° the MSS. read द्वयंनौ ।

- II. 270. 6. मेतानि^१ संपादयेदेवमेवोत्तरे ऽङ्गि होतुरेवाज्ये^२ 'अथास्यैषा^३
सहस्रतम्यन्यतएनी कण्डूकृतोपकृप्ता^४ भवतीति^५ ' स^६सेविते-
त्येवेदमुक्तं भवति^७ ' कस्मिन्नु खलु काले लक्ष्मणां पष्ठौहीं
- II. 273. 7. वार्चनीं^१ दद्यादिति^२ 'संग्रामं जित्वा राजन्य एनां^३ दद्यात्कथमु
खलु गर्गत्रिरात्रेणर्तुमुखेषु विहृतेन यजेतेत्याषाढे वा^४ आरणे
वा पक्षे ऽग्निष्टोमेन वा^५ यजेत^६ ' तत्पत्नीसंयाजान्तं वा हृदय-
शूलान्तं वाहः कृत्वा समुपनह्य राजानं काले वसतीवरौरभि-
गृह्याहीनसंततिं^७ कृत्वा यावोवायव्य^८ संप्रचाल्य द्रोणकलशे
दशापवित्रे समवधायाग्नीध्रं द्रुत्वा समिद्धारा यन्त्याहृत्य
समिध आहवनीय उपसादयन्ति^९ ' परिहृतासु वसतीवरी- १०
व्याहृताया^{१०} सुब्रह्मण्याया^{११} संवेशनीयाः समिधो ऽभ्याधाये-
भ्रावर्हिः संनह्याविशिष्य^{१२} पया^{१३}स्युपवसन्त्यथ श्वो भूते सव-
नेष्ट्या यजेत^{१४} ' तत^{१५} स्तम्बयजुर्हरति^{१६} ' स एवमेवाहरहर्वसती-

१ Thus G U H, होतुराञ्चानि Be, होतुराञ्चानि एतानि M, होतुराञ्चि-
नानि Ben.

२ या० M.

३ Thus Ben M U, कंडकृतो० Be, कंडूकृतो० G H.

४ एतां Be.

५ Om. all exc. Ben.

६ Is वा to be cancelled ?

७ वरौभिः परिगृह्या Ben H.

८ Thus G Be U H; च्छविशि० the other MSS.

९ तत om. M. Ben; are we to remove it or to read as infra (k.

19). तत्र न ?

वरीः परिहरमाणश्चतुरो मासः सवनेष्ट्या यजते ^१ नाग्निहोत्रं
जुहोति न दर्शपूर्णमासाभ्यां यजते ^१ ऽथ चतुर्षु मासेषु पर्य-
वेतेषु परिहृतासु वसतीवरौष्वाहतायाः सुब्रह्मण्यायामहरहः
संवेशनीयाः समिधो ऽभ्याधयेन्नावर्हिः संनह्य पयाःसि
५ विग्निष्योपवसन्ति ^१ ॥ १८ ॥

अथ श्वो भूत उक्थ्येन यजते ^१ तत्तथैव पत्नीसंयाजान्तं
वा हृदयशूलान्तं वाहः कृत्वा समुपनह्य राजानं काले वसती-
वरीरभिगृह्णाहीनसंततिं^२ कृत्वा यावोवायव्यः संप्रचाल्य
द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधायाम्नीध्रं द्रुत्वा समिद्धारा
१० यन्त्याहृत्य समिध आहवनीय उपसादयन्ति ^१ परिहृतासु
वसतीवरीष्वाहतायाः सुब्रह्मण्यायाः संवेशनीयाः समिधो
ऽभ्याधयेन्नावर्हिः संनह्याविग्निष्यं^३ पयाःस्युपवसन्त्यथ^४ श्वो भूते
सवनेष्ट्या यजते ^१ तत्र तथैव न^२ स्तम्बयजुर्हरति ^१ स एवमे-
वाहरहर्वसतीवरीः परिहरमाणो ऽपराःश्चतुरो मासः^३ सव-
१५ नेष्ट्या^४ यजते ^१ नैवाग्निहोत्रं जुहोति न दर्शपूर्णमासाभ्यां
यजते ^१ ऽथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु परिहृतासु वसतीवरी-
ष्वाहतायाः सुब्रह्मण्यायामहरहः संवेशनीयाः समिधो ऽभ्या-
धयेन्नावर्हिः संनह्य पयाःसि विग्निष्योपवसन्त्यथ श्वो भूते

१ ०वरीभिः परिगृह्यते G U.

२ Thus M U G ; संनह्य पयांसि विग्निष्योप० the other MSS.

३ न read by all the MSS., but seems to be expunged in M.

४ Thus M U H ; सासांसुव० Ben G, सासांस० Ben,

II. 273. 1 ऽतिरात्रेण यजते सयज्ञपुच्छेनचैताः सहस्रतमौ प्राचीं
^{sqg.} वोदीचीं वावर्तयःस्तया^१ विहारं चात्मानं च न व्यवेयादिति^१
 ॥ १६ ॥ द्वादशः ॥

किंदक्षिणा उ खल्वहीना भवन्तीत्यहर्गणोऽहर्गणः सहस्र-
 दक्षिणः स्यादित्येतदेकमेकमहः सहस्रदक्षिणः स्यादित्येत- ५
 देकं^१ द्वादशग्रतदक्षिणः स्यादित्येतदेकं^१ यथाश्रद्धदक्षिणः
 स्यादित्येतदपरमादेशादेवै^१ तस्मिन्नतिरात्रे सहस्रमनुविहितं
 ददाति^१ द्विरात्रप्रभृतयो ऽहीना भवन्त्यैकादशरात्रादधेमा-
 न्यहीनाभिपरीतानि^१ सन्नाणि भवन्ति यथैतत्संवत्सरगर्भं^२
 एकादशरात्र^१ उभयविधो हि भरतद्वादशाहो^१ द्वादशाग्नि- १०

III. 168. 10. ष्टोमा रथंतरसामानः^१ स ह भरतद्वादशाहो^१ ऽथोद्यन्स्तोमेषु
 त्रिवृत्प्रथममहः स्यात्पञ्चदशं द्वितीयः सप्तदशं तृतीयमेकविंशं
 चतुर्थमितौ द्वेकमथापरस्त्रिवृत्प्रथमस्याहः^३ प्रातःसवनं पञ्चदशं
 माध्यंदिनः सवनः सप्तदशं तृतीयसवनमथ^४ द्वितीयस्याहः

१ Thus M; वावर्तयस्तया G, वावर्तयस्तया U Ben H.

२ Thus G; •होनाभिः परौ (or रि) तानि the other MSS.; अहीना-
 पतितानि or अहीनाचरितानि the Vivaraṇa; cp infra k. 21 s. fin.

३ Thus Ben; यथैतत्सं० the other MSS.

४ •मितौन्वे० or मितौलं० MSS.; the following is doubtful; •कमथा-
 परंसत्रिष्ट G U Ben U M, but in M स is effaced; •कमथापरं सर्वत्रिष्ट०
 Ben. The Viv. has अपरस्त्रिष्ट०; if this is the correct reading, we
 ought to correct also एकम् into एकी ।

५ The MSS. here are defective; the passage has been restored
 by me according to Sāyaṇa on TS. VII. 1. 8 (ed. Calc. Vol. VII,
 198).

पञ्चदशं प्रातःसवनं सप्तदशं माध्यंदिनं सवनमेकविंशं
 तृतीयसवनमथ तृतीयस्याह्नः सप्तदशं प्रातःसवनमेकविंशं
 माध्यंदिनं सवनं त्रिणवं तृतीयसवनमथ चतुर्थस्याह्न एक-
 विंशं प्रातःसवनं त्रिणवं माध्यंदिनं सवनं त्रयस्त्रिंशं

५ तृतीयसवनम् ॥ २० ॥

168. 12.

अथेम औपसदाः पुरोडाशाः शूर्पादानप्रभृतय
 आप्यान्ताः १ सुवाङ्मत्या चैनान्सह सकञ्जुङ्मयादौपमन्यवीयेन २

275. 8.

कल्पेनाग्नेयानेककपालाननुसरस्वति ३ प्राञ्चो यान्तीत्याहवनीय-
 सकाशाच्छम्यां प्रास्येत्सा यत्र निपतेत्तद्गार्हपत्यस्यायतनं ४

१० स्यात्प्राचीनं २ तत आहवनीयो १ इथ यद्यपर्याणा अप उपा-
 धिगच्छेयुरपोनग्नीयं चरुं तृतीयसवनीयानामनुनिर्वाप्यं कुर्यु-

170. 5.

रथोपोत्तरेद्युः समाप्यत्वेव ५ शम्यां प्रास्येत्त्र्यहा भवन्ति पञ्चाहा
 भवन्तीत्यभिज्ञवानामेवैते ६ इपच्छेदा ७ भवन्त्यष्टमे ऽङ्गि वाज-
 पेय इति ८ तत्र यदेव सुत्याभिपरीतं वाजपेयिकं कर्म

१ Thus Ben, अन्यवेन the other MSS.

२ Thus G (sec. m.) only; अनुसरस्वती all the other MSS. and my two copies of the Vivaraṇa.

३ कुर्वन्ति instead of स्यात् G (sec. m.).

४ ? Thus M G; त्वेव U H; समाप्येत Ben, सःसमाप्यत्वेव Be; the Viv. gives the periphr. : उत्तीर्य समादे(दे)शात् ।

५ Uncertain; वैतेपच्छेदा Be, वैतेपच्छेदा H, वैतेच्छेदा Ben, वैतेपच्छेदा U and G (pr. m.), वैतेतपदा G (sec. m.), वैतेपच्छेदा M. The Vivaraṇa periphrases : अभिज्ञवानामेवान्ते लोषि (or वान्तर्लोषि) न प्राञ्चाः ।

६ इति Supplied by me.

- II. 279. 14. तत्कुर्यादधेदः सः सदा मयनमच्छन्दोमं^१ भवतीति^१ विज्ञायत^२ उ खल्वस्य छन्दोमभक्तयश्चतुर्विंशं चतुश्चत्वारिंशमष्टाचतुर्विंशमिति^१ ॥ २१ ॥ चयोदशः ॥
- II. 283. 1. अथायमतिरात्र उभयविधो भवत्यहीनो वैकाहो वापि तु खल्वस्याहीनस्यैव रूपं^१ द्वादशोपसदो ऽनेकमहरभि-^५ विधत्ते^३ ऽयैकाहस्यैव रूपः^१ स्रद्धसतीवरीर्गृह्णाति स्रद्ध-
- II. 285. 13. त्यशूनुपाकरोत्येकं^४ क्रतुकरणः^५ समयाविधिते सूर्ये हिरण्येन षोडशिन स्तोममुपाकरोतीत्यर्धास्तमित इत्येवेदमुक्तं^५ भवति^१ तस्य चेदनुपाकृत आदित्यो ऽभ्यस्तमियाद्गार्हपत्ये तिस्रः सुवाङ्गतीर्जुङ्गयाद्भुवः सुवरित्यथ यस्योक्त्ये ऽतिरिच्येताति-^{१०} रात्रं कुर्वीतेत्यतिक्रान्ताः खल्वस्य दीचोपसदो ऽतिक्रान्तं क्रतुकरणमतिक्रान्तः षोडशिनो ग्रहणमथ तदानीमेव षोडशिपात्रमुपकल्प्य तिस्रभिर्च्छग्निर्गृह्णीयादथैतेन^६ पुरस्ताद्वात्रिपर्यायेभ्यश्चरेत्तत्रैवमेव संप्रैषः^७ प्रतिप्रस्थानराग्रयणतृतीयं गुद-

१ Thus (and cp. TS. VII. 4. 2. 3, Pañc. br. XXIII. 19. 8) M G U H; •यनच्छन्दोमं Be, •यनमच्छन्दोमं Ben.

२ r. विज्ञायन्त ?

३ Thus G (sec. m.), नेकम० Be, नेकम० M Ben G (pr. m.) U (sec. m.), ऐकम० H.—Instead of अभिविधत्ते (thus M Be G U), Ben: अभिविद्यते, H. अभिविद्यते । The Viv.: अहीनरूपकं द्वादशोपसत्कल्पमेकस्मिन्नह्न्य समाप्तं च ।

४ Thus M G U Be; •त्यकं Ben, त्वेवं H.

५ इति om. all exc. M.

६ Thus M Ben; •थैतेन G Be U.

७ प्रषः M G U.

290. 11. तृतीयानि^१ जाघनीः पृषदाज्यं गोपायाम्नीदाश्विनं ते द्विक-
पालः पृष्टमथपररात्रे ऽस्त्विति^१ कस्मिन्नु खलु काल आश्विनो
द्विकपालो निरुप्यत इति^१ तार्तीयसवनिकैर्वा पुरोडाशैः^२
सहापि वा पुरस्तादुत्तमस्य रात्रिपर्यायस्य^१ त्रिवृदै स्तोमाना-
309. 11. * मवंमस्त्रिवृत्परम इत्यतिरात्रब्राह्मणमेवैतद्भवत्यथेयः सौत्रा-
मणिकी सुरा पादक्लिषा^३ वा^४ भवत्यपि वा पञ्चिका^१
श्रव्याणि च तोक्त्राणि^५ चेति^१ यवानामु^६ ह^६ श्रव्याणि
भवन्ति व्रीहीणामु ह तोक्त्राणि^५ माघास्तु नग्नज्ज^१रथायं कारो-
तरो दाहमयो वा वैदलो^७ वा मृन्मयो वा चर्मणा त्वेवाभि-
309. 15. विदि^८ स्यादथः सुतासुतीति^१ सुतमु^९ हास्यामुत्र भवत्या-
सुतमु^{१०} हास्येह भवत्यथास्मिन्दाचायणयज्ञे कुर्यादुपाःशुयाज-
मिति^१ ॥ २२ ॥ चतुर्दशः ॥
331. 7.

१ Om. G U H Be.

२ पशुपुरो^० H, पुरोडाशैः M.

३ पादक्लिषा H U, पाक्लिषा G, पादक्लिषा M, पादक्लिषा Be. The Viv., although corrupt, mentions the word क्लिषा ।

४ वा om. H Ben.

५ •णि both times G Be, once •णि once •नि M, •नि both times Ben H U.

६ यवानां ह Ben ; read perhaps यवानामह ।

७ वैदलो M H U Ben, वै^० G Be.

८ Thus all exc. Ben (•विदि). The Viv. seems to give the paraphrase: कर्मणा (r. च•) बन्धोयः (var. बन्धोयः) ।

९ r. सुतमहास्या^० ?

१० •भवत्यसुतमु Ben, भवत्यासुतमो M Be H.

- II. 292. 1. अथास्यामेकादशिन्यां यूपान्तिस्तन्त्रं याम्नौ ह्यते ^१ ऽथा-
 ब्रश्चनजा संचारिणी ^१ स॒स्यर्शकं ^१ कर्म तद्भवत्यग्निष्ठां ^२ प्रथम-
 स्यात्त्रि॒स्रु॒सकदाह्न्याद्विद्वितीयस्य त्रिस्रुतीयस्यैवमेवेतरेषामनु-
 पूर्वं केदनज्ञायाय चाथ वेदिविमानं ^१ दशानां च रथाक्षाणा-
 मेकादशानां च पदानामष्टाङ्गुलस्य च ^३ चतुर्विंशं भागमाद- ५
- II. 293. 9. दीत ^१ स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमीताथेमावुपस्थावानौ
 चतुरङ्गुलमात्रेण विहृष्टतमौ ^४ स्यातामथेतरे रथाक्षान्तराला ^५
- II. 293. 10. एव स्युरित्यथ वै भवत्युपरसंमितां मिनुयात्पिहलोककाम-
 II. 293. 12. स्येति यावत्यग्निष्ठस्योपरं ^६ तावन्मात्रा इतरे भवन्ति ^१ षषाल-
 संमितामिन्द्रियकामस्येति यावदग्निष्ठस्य रशना तावन्मात्रा १०
- II. 293. 13. इतरे भवन्ति ^१ सर्वान्समाप्रतिष्ठाकामस्येति सर्वान्समाप्रतिष्ठा-
 II. 293. 14. कामस्य करोति ^१ ये त्रयो मध्यमास्तान्समान्यशुकामस्येति .
- II. 294. 1. तान्समान्यशुकामस्य करोति ^१ व्यतिषजेदितरानिति ^१ स एवमेव
 II. 294. 3. दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपान्यतिषजत्यथ वै भवति यं कामयेत
 प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य मिनुयादत्तरार्थं वर्षिष्ठमथ १५

१. सस्यर्शकं Be. Instead of स॒स्यर्शकं कर्म a citation in the Mahāgni-
 sarvasva gives संस्यर्शि कर्म ।

२ Thus according to Ms. (text and comm.); •ग्निष्ठांतस्यात्त्रि॒ the
 MSS.

३ Om. Ben Be U; cp. XXX. 4.

४ विप्रहृ० M Ben.

५ •क्षांतस्यादा M Be, क्षांतस्यादा H.

६ Thus MSS.; r. यावदग्निः ?

७ M Ben ins. व्यतिषजति ।

ह्रसीयाऽसमित्युत्तरार्धमत्र वर्षिष्ठं मिनोति दक्षिणार्धं ह्रसी-
याऽसमेष वै गर्तमिद्यस्यैवं मिनोति ताजक् प्रमोयत इति
ब्राह्मणं^१ दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं मिनुयात्सुवर्गकामस्याथ ह्रसीयाऽ-
समिति ॥ २३ ॥

५ अङ्गुष्ठपर्वमात्रेणाङ्गुष्ठपर्वमात्रेणोत्तरमुत्तरं यूपः ह्रसी-
याऽसं मिनुयादपि वा यूपावटानामेवैता मात्रा अतिखनेदपि
वोपशयमेवोपनिदधते^१ ताभिर्मात्राभिरभिसंपादयेत्कथमु
खलु यूपावटाऽश्च परिलिखतो यूपाऽश्चोच्छ्रयतः^२ पशूऽश्चो-
पाकुर्वतः संचरी^३ स्यादित्यन्तरेणाग्निष्ठं^४ चोपस्थावानं चोपा-
१० तीत्य जघनेनोत्तरवेदिं परिक्रम्यान्तरेणाग्निष्ठं^५ चैवोपस्थावानं^६
चोपातीत्यैकैकं परिलिखेद्वोच्छ्रयेद्वोपाकुर्याद्वापि वा यंयं
परिलिखेद्वोच्छ्रयेद्वोपाकुर्याद्वा तंतं न व्यवयाद्दक्षिणेन दक्षिण-
मुत्तरेणोत्तरमपि वा सर्वानेवाग्नेण यूपान्परीत्यैकैकं परिलि-
खेद्वोच्छ्रयेद्वोपाकुर्याद्वा^१ व्यतिषङ्गं^७ तेन पूर्वाः संपद्यन्त^८ एवं

१ •निधत्ते U.

२ •क्षयतां M, •क्षयतो Ben U.

३ Corrected; कःसंचरी M G Be H, कःसंचारी Ben, कंसंचरी U. The Mahāgnisarvasva संचरः (without कः). संचरी (cp. also XXV. 20 : 251. 4) has the meaning of मार्गः (Viv.).

४ •ष्टां most of the MSS.

५ Thus M and a citation in the Ms.; •णाग्निं the other MSS.

६ एव given by Ben only.

७ •पंगे Ben, •पग Ben, •पंजं H.

व्यतिषक्तानामेवैतेषां पशूनां^१ पञ्च दक्षिणार्धान्पशूनुपक्रम्यैव^२
 स्थापयेयु^३र्वारुणं प्रथममत्यानयेयुरथानुपूर्वमितरानन्तरेण चा-
 त्वालोत्करावुदङ्कुपनिष्क्रम्य^४ प्रस्थान्वा^५ निहन्युरपि वा मण्डली-
 क्ताः^६ स्तेषां वपा उत्विद्याहरेयुर्यथा^७ वपाभिर्विहारं चात्मानं

II. 296. 3. च न व्यवेयुर^१थायं पान्नीवतो ऽङ्गुष्ठपर्वमात्रेणोत्तरार्धाद्युपाङ्गसी- ५

याः^२ स्यादपि वा यथाब्राह्मणमवाङ्नाभिमचपालमनवस्तीर्ण-

II. 297. 15. मथेद^३ सर्पाणामयन^४ स्तोमतो विकृतं भवत्यथेदं विश्व-

II. 298. 11. सृजामयनं कथमिदानीन्तनेषु स्यादिति^१ शतं दीक्षाः शत-
 मुपसदः सहस्रं^२ प्रसुतः^३ ॥ २४ ॥ पञ्चदशः ॥

II. 299. 10. अथेदं कुण्डपायिनामयनमग्निहोत्रपूर्वमेके ब्रुवते सोमपूर्व- १०
 मुपयन्ति^४ तत्पत्नीसंयाजान्तं वा हृदशूलान्तं वाहः कृत्वा

१ Om. Ben Be.

२ पशून् ins. all the MSS. exc. Ben (cp. XVII. 14 : 295. 10).

३ ऽङ्गमय्य G U.

४ Thus Ben only and Ms. (प्रस्थानुक्तक्रमावस्थितान्), and the Vivaraṇa (प्रस्थान्यथा स्थितानि (sic) स्युः); प्रतिप्रथावा U (pr. m.), प्रति-प्रस्थानावा the other MSS.

५ Thus the Ms. (तेषां संज्ञानां वपाः अध्वर्युणा उत्विङ्गाः परिकर्मिण्यथाहवनीयं प्रति नयेयुः); उत्विदेयुर्यथा the MSS.

६ अनवस्थितम् instead of अनवस्तीर्णम् G (sec. m.).

७ These words are missing in G Be U H; प्रसुतः M, प्रसृतं Ben.

८ Uncertain reading; ०सुपयन्ति G (sec. m.) Ben; ०सुपसं U H, ०सुभयं M, ०सुषेवसथं Be; the Viv.: स एव चारक्षणीयमहः ।

समुपनह्य राजानं काले वसतीवरीरभिगृह्याहीनसंततिं^१ कृत्वा
 ग्रावोवायव्यः संप्रचाल्य द्रोणकलग्रे दशापवित्रे समवधायाम्नीध्रं
 द्रुत्वा समिद्धारा यन्थाहृत्य समिध आहवनीय उपसादयन्ति ।
 परिहृतासु वसतीवरीश्चाहृतायाः सुब्रह्मण्यायाः संवेशनीयाः
 * समिधो ऽभ्याधायैध्मावर्हिः संनह्याविशिष्य पयाःस्युपवसन्त्यथ
 श्वो भूत आमावास्येन हविषा यजते । तत्र न स्तम्बयजुर्हरति ।
 त एवमेवाहरहर्वसतीवरीः परिहरमाणा अष्टाविंशतिमहा-
 न्यामावास्येन^२ हविषा यजन्ते । नाग्निहोत्राणि जुङ्गति न
 पौर्णमासीं यजन्ते । स यत्र तृतीयसवने धिष्णियान्विहरति
 १० तदजस्रं मार्जालीयं करोति । समासन्नेषु हविःषु गार्हपत्ये
 करम्भपात्राण्यभिपर्यग्नि कृत्वः तैर्मार्जालीये प्रचरति । गार्हपत्ये
 एव पिण्डपितृयज्ञः अपचित्वा तेन मार्जालीय एव प्रचरति ।
 प्रतिपूरुषमुवैषां^३ प्रवराप्रवृणीत । एकैकस्यैवैषां त्रयस्तयः
 पिण्डास्ते पञ्चदश^४ । महापितृयज्ञे स्त्रीर्ण^५ बर्हिर्भवति न वेदि-
 १५ मालिखति^६ न स्तम्बयजुर्हरति नाज्यानि गृह्णीते । स यत्र

१ Emended (cp. XXVI. 18, 19) ; °वरौभिः परिगृह्या° U H, वरीरभि-
 परिगृह्या° M G Ben, °वरौभिपरिगृह्या° Be.

२ Emended ; °विंशतिरहा° MSS.

३ Thus M G U H and the Viv. ; °पुरुष° Ben Be.—°मुवैषां my
 conjecture (उवेव = उ एव), °मुवैषां MSS. exc. G (°मुवेवैषां) ।

४ पंचदश M Ben Be.

५ स्त्रीर्ण M Be H.

६ After लिखति Ben ins. न खनति ।

तृतीयसवने धिष्णिषान्विहरति तदजसं मार्जालीयं करोति^१
 समासन्नेषु हविःषु गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा
 तैर्मार्जालीये प्रचरेद्दहवनीये माहृत्या प्रचरेदन्तमेवावभृथः^२
 परीयाद्वितृतीया^३ वेदिर्भवति प्रक्रमाणामु ह तृतीयं नवमस्तु^४
 भूमेर्भागो भवतीति^५ ॥ २५ ॥ षोडशः ॥

II. 302. 12. अथ पञ्चहविषमिष्टिमिष्टान्वहं पुनरावृत्तमेकैकेन हविषा
 यजेतैकं चेद्दे वा हविषौ पर्यवेते स्यातामथ संवत्सरः समा-
 प्येत कथं तत्र कुर्यादिति^१ प्रतिक्रथैतस्य पञ्चस्य पञ्चहविष-

II. 302. 16. मिष्टिं निर्वपेदथ संवत्सरतमे ऽग्निं पञ्चहविः स्यादिति^१ प्रथमे
 द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेति^२ प्रथमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वान- १०
 श्वतुरहं प्रथमयोपसदा गच्छेच्चतुरहं मध्यमयाष्टाहोनं संव-
 त्सरमुत्तमयाथे तरांश्चतुरहोनांश्चतुरहोनानेकैकया^३ चतुर-
 श्वतुरो^४ मासान्प्रत्याददीत^५ चतुरहं प्रथमयोपसदा गच्छे-
 च्चतुरहं मध्यमया चतुरहमुत्तमयापि वा चतुरश्वतुर एव
 मासानेकैकयोपसदा गच्छेदित्युत्तमे^६ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वी- १५
 तेत्युत्तमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वानो ऽष्टाहोनं संवत्सरं प्रथम-

१ Thus M (sec. m.) G; °रेदंतमयावभृथः Be; °रेदंतमेयावभृथः U H,
 °रेदत एवावभृथः Ben; cp. the Vivaraṇa: अवभृथोऽन्तं गच्छेत् ।

२ Thus (परीयात्) M Ben; प्रतीयात् the other MSS.

३ नवमं च Ben.

४ Instead of इतरान् (thus Ben M the Viv.) इमान् H Be G U.

५ Thus G U M H Be; चतुरहश्चतुरहोनान् Ben.

६ इति om. G.

योपसदा गच्छेच्चतुरहं मध्यमया चतुरहमुत्तमयाथेतराश्च-
तुरहोनानेकैकया^१ चतुरश्चतुरहोनान्मासाग्रत्याददीत^२ चतु-
रहं प्रथमयोपसदा गच्छेच्चतुरहं मध्यमया चतुरहमुत्तमयापि
वा चतुरश्चतुर^३ एव मासानेकैकयोपसदा गच्छेदिति^४ ॥ २६ ॥

393. 6. ५

अथ लोकंपृणा दृष्ट्वा उपदधन्मासमेतीति^५ लोकंपृणा
दृष्ट्वा उपदधन्मासं गत्वा त्रिःशतमस्यामहः^६ सर्वं प्रच्छादं
प्रच्छादयेदपि वा त्रिःशतो ऽवकाशं कृत्वा लोकंपृणा दृष्ट्वा
उपदधन्मासमेतीति^७ कथमेतं मासं गच्छेदित्येति^८ प्रथमाथ
पूर्वाह्निके प्रवर्ग्योपसदावथेष्टका^९ अथापराह्निके^{१०} प्रवर्ग्योपसदौ
मासि वसोधांरेति^{११} मासं पुरीषेण यन्तीति^{१२} कथमेतं मासं
गच्छेदित्येति^{१३} प्रथमाथ^{१४} पूर्वाह्निके प्रवर्ग्योपसदावथ पुरीष-
मथापराह्निके प्रवर्ग्योपसदौ^{१५} चतुरो मास उपसद्भिरे-

१ Instead of इतरान् some of the MSS. again इमान्;—चतुरहोनान् twice (as above) H, and one of my copies of the Vivaraṇa.

२ ? Thus (and is so to be read also supra, 308. 12 ?) M U G, चतुरश्चतुरोमासाग्रं K, चतुरश्चतुरहोनान्मासाग्रं Ben, चतुरश्चतुरोनामा- सान् Be.

३ Thus Ben H and one copy of the Viv.; चतुर the other MSS.

४ Are these words corrupt? The Vivaraṇa periphrases: त्रिंशत्तमे ऽह्नि सर्वसुपधेय शेषसुपदध्यात् ।

५ Thus according to the Viv.; •येष्टकामथापं G, U Ben; the other MSS. are incomplete.

६ अथ om. the MSS; it is given in the Vivaraṇa.

तीति^१ । यदमुत्र^२ मासेन करोति तदिह दशरात्रेण करोति^३
चतुरो मासः सुनोतीति^४ । कतमे नु खल्विमे मासा भव-
न्तीति^५ । गवामयनस्य प्रथमोत्तमौ च मासौ यौ चाभितो

II. 306. 1. विषुवतः^६ सह वैषुवतेन^७ वसतीवरीषु मृत्पिण्डमन्ववधायेति^८ ।
क्रिमर्थो^९ नु खल्वयं मृत्पिण्डो भवतीति^{१०} । संतन्यर्थ एष^{११}
भवतीति^{१२} । भिन्ने कुम्भे ऽन्यस्मिन्कुम्भ एतं मृत्पिण्डमन्ववधा-
याप^{१३} । आनयेत्तत्पत्नीसंयाजान्तं वा हृदयशूलान्तं वाहः कृत्वा
समुपनह्य राजानं काले वसतीवरीरभिगृह्याहीनसंततिं^{१४} कृत्वा
यावोवायव्यः संप्रचाल्य द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधायाम्नीध्रं
द्रुत्वा समिद्धारा यन्त्याहृत्य समिध आहवनीय उपसादयन्ति^{१५} ।
परिहृतासु वसतीवरीष्व्वाहृतायाः सुब्रह्मण्यायाः संवेगनीयाः
समिधो ऽभ्याघायेन्नावर्हिः संनह्याविशिष्य^{१६} पयाःस्युपवसन्त्यथ
श्रो भृते सवनेष्ट्या यजन्ते^{१७} । तत्र न स्तम्बयजुर्हरति^{१८} । त
एवमेवाहरहर्वसतीवरीः परिहरमाणाः संवत्सरः सवनेष्ट्या
यजन्ते^{१९} । नाग्निहोत्राणि जुह्वति न दर्शपूर्णमासाभ्यां यजन्ते^{२०} ।

१ Thus Ben and the Viv. ; उपसद उपसद्भिरेतीति the other MSS.

२ Thus the Viv ; यदत्र the MSS.

३ वैषुवतोः Ben.

४ Thus Be U G H M ; •पिंडमवधाय Ben.

५ Thus Ben ; the other MSS. om. चनु ; Be defective.

६ Thus Be G U H ; •वरीरभिपरिगृह्या• M (sec. m.).

७ Thus M G U Be ; संनह्यविशिष्य Ben H.

८ •हंरति MSS.

ऽथ संवत्सरतस्यां^१ पर्यवेतायां परिहृतासु वमतीवरीष्व्वाह-
तायाः सुब्रह्मण्यायामहरहः संवेगनीयाः समिधो ऽभ्याधा-
येध्मावर्हिः संनह्य पयाःसि विशियोपवमन्त्यथ श्वो भूते^२
ऽभिजितेद्वोत्तिष्ठन्ति^३ ॥ २७ ॥ सप्तदशः ॥

306. 8. ५

अथ वै भवति कन्दश्चितं चिन्वीत पशुकाम इत्यभ्यादा-
नप्रभृतीन्मन्त्रान्साधयेदा^४ वायव्यात्स^५ प्रत्यचं वायव्येन पशुना
यजेत प्रत्यचं दीक्षणीययोखाप्रवृञ्जनप्रभृतीन्मन्त्रान्साधयेदा
वात्सप्रविष्णुक्रमेभ्यः^६ प्रत्यचं वात्सप्रविष्णुक्रमैः क्रमिन्वा निगदे-
देवेतरान्मन्त्रान्विहरेद्दग्निः^७ रूपाणि^८ दर्शयेद्गच्छेदिरिणं^९
१० तत्र नैर्द्धतान्मन्त्रान्निगदेत्स^५ प्रत्यचं गार्हपत्यमुपतिष्ठेत^१ प्रत्यचं
प्रायणीयथा^१ प्रत्यचमात्रिथ्यथा^१ कार्ष्णाजिनीप्रभृतीन्मन्त्रा-
न्साधयेदा^४ कर्षणवपनाभ्यां^१ प्रत्यचं कर्षणवपने^१ प्रथमां

१ Thus emended; •वत्सरतस्यां Be U H, •वत्सरंतस्या G Ben.

२ Thus Ben and G (sec. m.); भूतेष्वोत्तिष्ठन्ति U, भूतेषोत्तिष्ठन्ति H Be, भूते इद्वोत्तिष्ठन्ति M.

३ Corrected; इत्यभ्यादान° Ben, इत्यारभ्यादान° the other MSS.; The Vivaraṇa details देवस्य लेत्यादिनाधादान° (sic), cp. X. 2 : 2. 3.

४ Doubtful; G (sec. m.) reads as given in our text and cp. the Vivaraṇa विहरेत् चिनुयाद्दग्निम्; विहरेद्दग्निंतत्ररूपाणि Ben, विहरेद्ग्रींद्र-
रूपाणि Be, विहरेद्ग्रींद्ररूपाणि H U, विहरेद्ग्रींद्ररूपाणि M; the comm. on the
Sulba cites the passage with अग्निरूपाणि ।

५ Emended; नैर्द्धतान्मन्त्रा° M Be G (sec. m.); नैर्द्धतिमन्त्रा Ben U,
नैर्द्धतिमन्त्रा° H.

६ Thus (कार्ष्णाजिनी°) M Be H U (cp. X. 23 : 21. 17); •जिनि-
G (sec. m.) •जिन° Ben.

चितिः सपुरीषां निगदेदेवं द्वितीयामेवं तृतीयाः^१ सर्वा^१
 चितिः सपुरीषाः सवण्डां चितिः सपुरीषां^१ निगदेद्या^१
 अहान्तःशालीका^१ आहुतयः स्युर्जुहुयादेव ता^१ अथ य
 औत्तरवेदिका मन्त्राः स्युर्निगदेदेव तान्^१ ॥ २८ ॥

अग्निहोत्रं वै दग्धहोतुर्निदानं दर्शपूर्णमासौ चतुर्होतुरि- ५
 त्येकं आनुपूर्व्यं^२ ब्रुवते^१ ऽथाप्युदाहरन्त्याग्न्याधेयं पूर्वस्यां तता-
 वेकादग्धप्रयाजः सर्वः स होतृत्तमृतवः षड्भूतेति^१ षाण्मास्य^३
 एष पशुबन्ध उक्तो भवत्युदाह्रन्ति षट्सुषट्सु मासेष्वा-
 हिताग्निना पशुना यष्ट्यं भवत्युभे काष्ठे अभियजेत^१
 माघमासे^४ धनिष्ठाभिस्तरेणैति भानुमानर्धाश्लेषस्य आवणस्य^५
 दक्षिणेनोपनिवर्तत इत्येते काष्ठे भवतस्तदन्ततो ऽनीजानस्य^६

१ The reading of this passage is wholly uncertain; I have accepted the reading of M (on वण्ड cp. XVII. 25 and 26); सर्वाश्चितीः सपिंडां चितिं सपुरीषां U H; सर्वाश्चितीः सपिंडां चितिं सपुरीषां G, सर्वाश्चितीः सपिंडां - - - चित्वेसपुरीषां Be, सर्वाश्चितीः संवसा - - चितिं सपुरीषां Ben.

२ Thus G (sec. m.), which however, as do all the other MSS. exc. U, reads °हान्ताःशा° instead of °हान्तःशां; निगदेदेवंद्यांतः शालिका G (pr. m), निगदेदेवंद्यास्याहान्ताः शालीका M., निगदेदेद्याहान्ताः शालिका H, निगदेदेवंद्याहान्तः शालिका U, निगदेदेवंद्यां - - - हान्ताः शालीका Be, निगदेदेवंद्याभान्ताः शालीका Ben.

३ Thus M Ben U G (sec. m.), °पूर्वै Be, अनुपूर्व्यं H G (pr. m.).

४ Thus Be U G and the Viv. (one copy); षण्मास्य M H Ben and the Viv. (another copy).

५ °मासेन Ben U (sec. m.).

६ Are we to read with the Vivaraṇa. ऽनीजानः ?

- l. 334. 6. संवत्सरो नातीयादथ चातुर्मास्येषु सोमेषु पञ्चहोता सप्तहोतु
स्थानं प्रत्येत्य य एष चातुर्मास्यसंयोजनो निर्मग्न्य उत्कीद-
त्येष पशुसंयोजन एव^१ भवति^१ परिधौ पशुन्त्रियुञ्जीतेति^२
340. 17. ब्राह्मणमेतद्यूपा एव तदस्माकं भवन्त्यथ^३ महापितृयज्ञे स्त्रीणं
५ बर्हिर्भवति न वेदिमालिखति न स्तम्बयजुर्हरति नाज्यानि
गृह्णीते^४ स यत्र तृतीयसवने धिष्णिद्यान्विहरति तदजस्रं
मार्जालीयं करोति^५ महाहविर्भिश्चरित्वा समासन्नेषु हविःषु
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
रेदाहवनीये मारुत्या प्रचरेदन्तमेवावभृथः^६ परीयात्तस्य प्रथमा
१० चितिः पुरीषवती^७ मन्त्रवती भवतीति^८ प्रथमैवास्य चितिः
पुरीषवती मन्त्रवती भवत्यथेतरास्तूष्णीका^९ यांयां चितिः
सपुरीषां ब्रुवते सासैवास्य चितिः पुरीषवती मन्त्रवती भव-
त्यथेतरास्तूष्णीकाः^{१०} ॥ २६ ॥ अष्टादशः ॥
- l. 343. 1, sqq. अथेम एकाहास्तेषां यान्यहान्यनादिष्टान्यग्निष्टोमा इत्येव
- १५ तानि जानीयादथाहीनरात्रिसत्तेषु यान्यहान्यनादिष्टान्युक्थ्या
इत्येव तानि जानीयान्माध्दिनीया एवैनं चमसा निमृजन्तो
344. 12.

१ एष the MSS.

२ पशुं instead of पशून् M.

३ Thus M G U H Be; एतद्यूपा एवतस्माकं भवन्त्यथ Ben.

४ Thus Ben (only चरेत् instead of प्रचरेत्); चरेदंतमीवभृथः G H,
चरेदंतमीवभृथः U, चरेदंतमेनावभयः Be, प्रचरेदंतमेनावभयः M; cp. XXVI.

25 : 308. 3.

५ सपुरीषवतो MSS.

यन्तीति^१ ' सदस्यासीनं माध्यन्दिनीया एवैनं चमसा निम्न-

II. 344. 13. जन्तो यन्ति भक्षार्याश्चतुर्विंश एष भवति^१ शुक्रामन्थिनोः

II. 345. 4. स्रस्त्रावेणाभिषिञ्चतीति^१ यजमानायतन आसीनं शुक्रा-

II. 345. 9. मन्थिनोः स्रस्त्राव् समानीयाभिषिञ्चति^२ ' चतुष्टोम एष

भवति^१ सप्त हवींषि प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त इत्याग्नेयो ५

ऽष्टाकपालः पौष्णश्चरुः सावित्रो^२ द्वादशकपालस्त्राष्टो ऽष्टा-
कपालो वारुणो दशकपालो वैश्वदेवश्चरुर्मासुतः सप्तकपाल

II. 346. 4. इत्यष्टौ हवींषि प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त इत्याग्नेयो ऽष्टाकपालः

सौम्यश्चरुः सावित्रो^२ द्वादशकपालो बार्हस्पत्यश्चरुर्ग्रीषोमीय

एकादशकपालः सारस्वतश्चरुर्वारुणो^४ दशकपालो द्यावापृथिव्य १.

II. 346. 17. एककपाल इति^१ यत्किंच राजसूयमृतेषोमं तत्सर्वं भव-

तीति^१ मासुतं चात्रैकविंशतिकपालं प्रतिषेधयत्यौपसदा-

II. 347. 14. श्वेष्टीरर्धचतुर्दशैरेष^५ मासैः संतिष्ठते^१ यत्किंच राजसूयमनु-

त्तरवेदीकं^६ तत्सर्वं भवतीति^१ द्विपशुं चात्र पशुबन्धं प्रतिषेध-

II. 348. 19. यति^७ चातुर्मास्यानि चाध्यर्धनैष^८ मासेन संतिष्ठते^१ सिंहे १५

१ इति om. M Ben U.

२ Thus G H U Be, समवनीया० M, सवनीया० Ben.

३ The words द्वादश० unto सावित्रो (incl., l. 6) are given only by Ben, which, however, reads सावित्रो दशकपा० instead of सा० द्वादश० ।

४ Thus Ben, सावित्रश्च the other MSS.

५ Thus M Ben ; ०षेधयंत्यौ० Be U H, ०षेधयतीत्यौ० G.

६ ०वेदिकं all, but cp. T Br. II. 7. 5. 2.

७ Thus Be, ०यंति the other MSS.

८ Thus G only ; नाध्य० all the other MSS.

350. 14. व्याघ्र उत या पृदाकाविति ^१ किंदेवत्या उ खल्वियमाऊति-
र्भवतीति ^१ ॥ ६० ॥
354. 16. इन्द्राणीदेवतेत्येव^१ ब्रूयात्सप्तदशिना पशुवन्धेनेद्दोखाः
संभृत्य पशुग्रीर्षाणि च वायव्येन पशुना यजेतापि वा पुरस्ता-
५ देव तूष्णीं^२ संभृताः^३ संभृत्य मन्त्रवतीं मृदः संभृत्य तथानु-
356. 8. प्रल्लिप्य^४ ^१ नियुनक्त्युक्थस्योपयामगृहीतो ऽस्यग्नये त्वा बृहद्वते
वयस्वत उक्थायुवे यत्ते अग्ने बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वा
जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरग्ने त्वा
358. 14. युव इति ^१ नियुनक्ति ध्रुवस्य मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या
१० मघवन्तमृताय जातमग्निम्^५ । कविः सभाजमतिथिं जनाना-
मासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥ उपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय
त्वा मघवते जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनि-
359. 3. रिन्द्राय त्वा मघवत इति ^१ नियुनक्ति पानीवतस्योपयाम-
गृहीतो ऽसि बृहस्पतिसुतस्य त इन्द्रो^६ इन्द्रियावतः पत्नीवन्तं
१५ ग्रहं गृह्णामीन्द्रा^७ पत्नीवा^८ इति ^१ नियुनक्ति हारियोजन-

१ इन्द्राग्नौ Ben.

२ तूष्णीमेव M.

३ संभृतां all, but cp. the Vivaraṇa: तूष्णीं संभृता उक्ता संभृत्य ।

४ Thus M, तथानुप्रल्लिप्य Be, तथानूपल्लिप्य G (sec. m.), तथानुल्लिप्य
Ben H U.

५ जातमिन्द्रमग्निं M.

६ Thus M G U, इन्द्रो the other MSS.

७ Uncertain; •मीन्द्राद् G (sec. m.), •मीन्द्राद् Be, •मीन्द्राद्
H •मीन्द्रग्याद् U, •मीन्द्राद् - उ Ben, •म्यद्ग्याद् M.

स्योपयामगृहीतो ऽसि रोहिदसि रोहिद्योजनो रोह्यो स्याता
वज्रस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता तस्य ते देव सोमेष्टयजुष सुतस्तोमस्य
ग्रस्तोऽयस्य रोहिदन्तं ग्रहं गृह्णामि रोही स्य रोह्योर्धानाः
सहसोमा अग्रये स्वाहेति ^१ यो ऽग्निष्टुतीन्द्रस्यर्गस्तमुत्सादयेद्य
इन्द्रस्तुत्यग्निस्यर्गस्तमुत्सादयेन्नित्या अन्या देवताः ^५ किं देवत्यानि

II. 360. 10. खल्वतिरिक्तस्तोत्राणि भवन्तीत्याश्विनानीत्येव ब्रूयाद्यञ्च ^१ किञ्च
रात्रिमुपातिरिच्यते सर्वं तदाश्विनमितीन्वेकमथापरमाग्नेयं
प्रथममैन्द्रं द्वितीयं वैश्वदेवं तृतीयं वैष्णवं चतुर्थमिति ^१
॥ ३१ ॥ एकोनविंशः ॥

II. 366. 11. स यीशस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु ^२ यवेष्विति ^१ प्रमृदि-

II. 366. 12. तेष्वित्येवेदमुक्तं ^३ भवत्यधिकरणेनेत्येवेदमुक्तं भवत्युत्विजः ^४ पदे-

II. 367. 1. नाङ्गापयतीति ^६ तत्पूर्व ^५ वेत्यथैनमभ्यज्य पवधित्वोदानयतीति ^१

सिद्धमत्राग्निष्टोमिकं कर्म जानीयादोत्तरस्मादुपघातादेत-
स्मिंश्च काले चीणि बर्हींश्च यजुषा कुर्याद्दीचणीयायाः

१ °यदि M.

२ °मितीन्वेक°, मितीचेक°, मितिन्वेक° the MSS.

३ Thus M G (sec. m.) and the Viv. ; व्रजितेषु Be, व्रजतितेषु H U G (pr. m.), व्रजंतिवेषु Ben. ; the meaning is, acc. to the Viv., प्रपक्षेषु ।

४ प्रमुदिते° Ben.

५ भवतीत्युत्विजः Ben.

६ पदंना-पयतीति Ben, पदंनाङ्गायंतीति Be U, पदंनाङ्गयंतीति G, पदंवा-
ङ्गयंतीति H, पदंनासौदययतीति M, but द cancelled.

७ Conjectural reading. तत्पूर्ववत्यथै° Ben G (sec. m.), तत्पूर्ववत्यथै°
Be H U M G (pr. m.).

प्रायणीयाया आतिथ्याया इत्यथ निर्वपेद्दोक्षणीयां प्रायणी-
यामातिथ्यादाज्येन^१ वर्तयेद्यावद्रथा^२ आगच्छेद्युः^३ सहनिरुप्र-
माज्यं तिसृषु स्यालीषु विगृह्णीयाद्या दौक्षणीयायै स० स्या^४
तया^५ दौक्षणीयाः संतिष्ठापयिषेत्^६ प्रणीताभिः प्रायणीयस्य
368. 2. ५ प्रतिपद्येतैष^७ एवातिथ्याया उपक्रमो भवतीति^८ त्रिवत्सेन
माण्डेन वत्सतरेण राजानं क्रीत्वोह्यातित्यं निर्वपतीति^९ त्रि-
हायणेनेत्येवेदमुक्तं^{१०} भवति^{११} कथमु खल्वस्य मन्त्रानभिनमये-
368. 3. च्छिदसि^{१२} मनो^{१३} ऽसि^{१४} धीरसि दक्षिणो ऽसि यज्ञियो ऽसि
चत्रियो ऽस्यदितिरस्यभयतःशिराः^{१५} स नः सुप्राड् सुप्रत्यड्
१० संभवेत्येकगणा^{१६} उपसदो भवन्तीति^{१७} पूर्वाह्निका एवैता उक्ता
११ भवन्ति^{१८} खलेवाली यूपो भवतीत्येतामेवैषां^{१९} मेथीं कुर्वन्ति^{२०}

१ ? Thus Be U H, •थ्यामाज्येन G, •थ्यांपृषदाज्येन M, Ben utterly corrupt.

२ Thus the Vivaraṇa; all the MSS. are hopelessly corrupt; G has the least corrupt reading, यावद्रथमागच्छेद्युः ।

३ Thus M G U Be, संस्थाया H, संस्थान Ben.

४ Thus M G U, प्रतिपद्यद्येतैष Be Ben, प्रतिपद्यतेसण्या H.

५ •द्यायनेने० MSS. exc. Ben.

६ भवतीति MSS. exc. M.

७ •भिसंनमये० G.

८ मनासि MSS. exc. H.

९ Thus Be G U Ben, •शिरसो H, •श्रीर्षासि M.

१० •गुणा MSS.

११ •त्येतथैवैषां Ben; are we to correct: •त्येतामेवैषां (iṣā)? Viv.

एतामेव खलेर्वामार्धं कुर्वन्ति ।

- स खलेवाली यूपस्तस्यै कटे परमिव चषालभाजनं भवतीत्या-
 II. 369. 1. कुट्ट^१ इत्येवेदमुक्तं भवत्यथैतान्यशूनुपाकरोत्यग्नीषोमीयमाग्नेय-
 मनूबन्ध्यमिति^१ यमा एवैते ऋगाः समानयोनयो भवन्ति^१
 तेषामुक्तं चरणमथास्याः सद्यस्क्रियामनुक्रियां परिक्रियामति-
 क्रियामवभृथप्रभृत्यस्तमिते^१ यज्ञपुच्छं^१ तासां प्रथमैव सरथा^२ ५
 प्रथमा चित्ससोमक्रयणी प्रथमाग्निहोत्रोच्छेषणत्रताथास्याः^४
 सद्यस्क्रियामनुक्रियां परिक्रियामतिक्रियां त्रिस्तनद्विस्तनक-
 स्तनव्रतस्य^५ रूपाणि^५ कुर्वन्ति^१ क^६ उ^६ खल्वेकाहे दृष्टः^७
 संनिवापो भवतीति^१ ब्रात्यस्तोमे चेन्द्राग्न्योश्च कुलाय इत्येव
 II. 371. 5. ब्रूयादथास्मिन्ब्रात्यस्तोमे^८ बहव एकस्मै दीक्षन्ते^९ ऽदीक्षिता^{१०} १०
 II. 373. 8. एवैनान्याजयन्ति^{१०} दण्डोपानह^{११} ग्रामुलाजिनमिति^१ शा-

१ Thus G M Ben, •कट्ट U H, •कट्ट Be; the Viv. reads आकुट
 and details : आहतस्थानं निम्नकृतम् ।

२ Instead of अतिक्रियाम् here and I. 7 the MSS. read अभि०,
 अवि० or इति० ।

३ Thus corrected; सरथाः Be M G, सुरथाः H U, सपथाः Ben.

४ Corrected; •षण्णत्र(ष्ट,तोमथास्यां M G U Be, •षण्णवततमथास्यां H Ben.

५ Corrected; •कस्तनव्रतरूपाणि Ben H, •कट्टतस्य रू० M Be G U.

६ Thus M G Be U, कउ H क Ben.

७ इष्टीः Ben, दृष्टं Be.

८ Thus M Ben, •थैतस्मिन्ना० the other MSS.

९ Thus M G; दीक्षते Be U H, एकस्मिन्नदीक्षते Ben.

१० दीक्षित ... जयति H.

११ ? दंडोपानहनं G (sec. m.) Ben, दंडोपहननं G (sec. m.), दंडोमन-
 चनं Be, दंडोपनहन H, दंडोपिगहनं M.

मुलकानामु^१ह दभ्रमिश्राः^२ कम्बला भवन्ति स च भवति^३
श्वेतं^४ चौरभ्राजिनम्^५ ॥ ३२ ॥

- 74.3. 4. म एष^६ ज्येष्ठानामग्निष्टोम^७ एष एव सन्कनीयसामुक्थ्य-
386. 6. श्वतुष्टोमं पूर्वमहर्भवति पञ्चस्तोममुत्तर^८ रथो^९ हविर्धानं^१
386. 8. ५ कुर्यात्तत्परूपमुत्तरं हविर्धानमुत्सीदेयुः शकटमन्त्रा^१ द्वौ चय-
स्त्रि^२शौ मध्यत स्तोमौ भवत इति^३ पृष्ठयस्तोमावेवेतावित-
श्चामुतश्च^४ प्रतिलोमौ^५ भवतो^६ ऽथामावास्यायां^७ प्रतिमस्य
83 10 चान्द्रमसं पिण्डपितृयज्ञं दद्यात्तं ब्रह्मणः सन्तं पर्युपविश्य
भवयन्ति यदृतं मन्यन्ते तेन ब्राह्मणं^१ ब्राह्मणो वै वर्णाना^२
१० श्रेष्ठो^३ ऽग्निर्देवानामित्येतेन वा भवयेदपि वा व्याहृतीभि-
83. 12. श्वतुष्टोम एष भवतीति^४ चतुरत्तरीय^५ एष^६ दिशां चतु-

१ Thus M Be and Viv.; शामुलाका० the other MSS.

२ Corrected according to the Viv., दर्भमिश्रा M G (sec. m.), दर्भमि Ben, गर्दभमिश्रा Be U H.

३ भवन्ति MSS.

४ श्वेतां MSS.

५ चौर० Ben (च-चौरभ-भ्राजिनम्) ।

६ एष Ben and Viv.; एव the other MSS.

७ Thus M only; •सुत्तरमथो the other MSS.

८ Thus M G (sec. m.) Be Ben; •तस्याप्रति० U H G (pr. m.).

९ Refers acc. to the Vivaraṇa to the दुरश (XVIII, 37).

१० Thus M Ben, ज्येष्ठो G U Be H.

११ Ben om. इति, rightly ?

१२ Corrected; •त्तरीयादेष M G U Be, •त्तरीयादेष H, •त्तरीयावदय Ben.

- II. 392. 6. ष्टोमो भवत्यथास्मिन्कानान्धयज्ञे^१ ऽवमृथप्रमृत्यस्तमिते यज्ञ-
- II. 395. 8. पुच्छं^१ तस्य दशसु बहिष्पवमानः श्रते सहस्रे ऽयुते नियुते प्रयुते^२
 ऽर्बुदे न्यर्बुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे पदे^३ पत्ने नित्यमुक्त्वा^४
 मनसैव सुवानो मन्यत एतावति^५ मे^६ स्तुतमित्यथ सकृत्प्रवर्ग्य
- II. 405. 18. एकमेवाग्निहोत्रमथास्मिञ्कुनस्कर्णयज्ञे^१ तिलमिश्रमशित्वा म-
 त्यान्खादित्वा^२ चारमात्रं^३ पिबेद्य सामपथे संविशेत्स्वप्नादेव
- II. 406. 8. स्वप्ने गच्छति^१ राशिकृतं^२ धान्यं ददाति मरायकृतं धान्यं
- II. 407. 4. ददातीति^१ मृतकृतमित्येवेदमुक्तं भवति^२ प्रचरन्ति प्राञ्चः
 प्रत्यञ्चः प्रचरन्तीति^३ यः प्रत्यङ् विहारो दक्षिणतउपचार
 एष भवत्येतेनैवापि सर्वतोमुखो व्याख्यात^४ एतेन सहस्र-^{१०}
 शालो^५ ऽथैनमिह^६ पवयित्वा मुत्र पवयन्तीति^{१०} सिद्धमत्रा-

१ कानांड० (or कानांइ० ?) M.

२ Om. G U.

३ पदे G U Ben and probably also M; पद्ये Be, द्वे H; are we to correct here and XVIII. 43. वदे ?

४ Thus Ben; नित्यमुक्त्वा the other MSS.

५ Thus M G U; एतावतिमेव H, एतावतीमे Be, एतावतीमेव Ben.

६ खादित्वा H.

७ Thus G U; मात्र M, चारमात्र H, चरमात्र Ben, सचारमात्रं Be.

८ राशी० G Be U H.

९ Conjectural reading; वैनमिह MSS (वैरनूह M). I have not been able to point out the passage in the text proper here referred to.

१० यतीति G (sec. m.) Be.

12. 4. शिष्टोमिकं कर्म जानीयादुत्तरस्यैव^१ शालाथै^२ म द्वौ चिराचौ^३
 कुरुत एकं च द्विरात्रमिति^४ । दौचोपमङ्गिरेवास्यैतान्यहान्य-
 भिविधत्ते^५ ऽहीनविधो^६ ऽति यज्ञं दद्यात्तदिदं^७ प्रोक्तं यद्-
 कृत्वा सूत्रतः^८ । सामयिकं त्वेव क्रतुयोगं^९ यज्ञे यज्ञमुपलक्ष्ये-
 तेति बौधायनो यज्ञे यज्ञमुपलक्ष्येतेति बौधायनः^{१०} ॥
 ३३ ॥ वि०शः ॥

॥ इति षड्विंशः प्रश्नः ॥

। कर्मान्तं समाप्तम् ।

१ Thus the MSS. ; read •दुत्तरस्यै च ?

२ द्विरात्रौ G U.

३ चिरा० MSS. exc. M.

४...४ Wholly uncertain ; •हीनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं G, हीनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं U, हीनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं Ben Be, हीनविधोति यज्ञं दधातौदं H, हीनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं M. The Viv. seems to point, at least also to the reading यज्ञं दद्यात् ।

५ Thus M G U H, क्रतुयेसंगं Be, क्रतुयेसंग Ben.

गच्छेद्यत इन्द्र भयामहे स्वस्तिदा विश्वस्यतिरित्येताभ्याः
 सुवाङ्गती जुहुयाद्भये वा पुनर्यजेत ^१ सर्वत्रोपाः प्रभृति
 वाच^२ स्थानानाः स्वरावरपदवृत्तभेष्वेधाभिर्गीर्भिर्यदतो न
 ऊनमित्येतया सुवाङ्गतिं जुहुयात्सर्वत्रानाज्ञातप्रायश्चित्तेष्वना-
 ज्ञातं पुरुषसंमित इत्येताभ्याः सुवाङ्गती जुहुयात्सर्वत्रेधावर्हिषः
 प्रयाजानूयाजानां^३ पाकत्राकर्मसु^४ यत्पाकत्रा मनसेत्येतया
 सुवाङ्गतिं जुहुयात्सर्वत्र स्कन्ने भिन्ने द्विन्ने भग्ने^५ नष्टे^६ क्षामे
 विपर्यास उद्दाह^७ ऊनातिरिक्ते वा^८ यन्म आत्मनो मिन्दा-
 भृत्पुनरग्निश्चरुदादित्येताभ्याः सुवाङ्गती जुहुयात्सर्वेष्वग्न्युप-
 घातेषु पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धतामित्येतया समिध-^९
 मादध्यादेतयैव सुवाङ्गतिं जुहुयात्सर्वेषु यज्ञकतुषु पत्नीः
 संयाज्य प्राङ्केत्य ध्रुवामाष्याय्य ध्रुवातः सर्वप्रायश्चित्तानि जुहोति
 ब्रह्म प्रतिष्ठा मनस इत्येतेनानुवाकेन प्रत्यृचमथ वै भवति
 समिष्टयजूषि जुहोति यज्ञस्य समिष्टौ^१ यद्वै यज्ञस्य क्रूरं
 यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिकरोति यन्नापिकरोति ^{१५}

१ In H U the prāyaścitta सर्वत्रेधावर्हिषः (1. 5) is given here, but cp. T. Br. III. 7. 11. 5.

२ वाचि U, वाचि H.

३ ०नुयाजा० H Tr.

४ पाकत्रकर्मसु B Tr.

५ Om. Tr. B; the last om. also भिन्ने द्विन्ने ।

६ ? उद्दाह Tr, बुदाहो H, उद्दाह B U, विपर्यासदूरदाहे C'; the Viv. explains as उत्सेचने ।

७ Om. Tr.

तदेव तैः प्रीणातीति ब्राह्मणमेतान्येव ब्राह्मणविधिविहितान्याप्यायनानि^१ मन्त्रवन्ति^२ भवन्तीति बौधायनो^३ मन्त्र-
गणान्नातानि नैमित्तिकानीति शालीकिः^४ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथ कपालकरणे रथचक्रचित्याहृत्यश्वग्रफमात्रं स्थानं
५ कल्पितं भवति^५ संकल्पो^६ ऽधिकारः कपालवृद्धिः कपाल-
ह्रासो वा कपालानामनभिप्रथने व्याहृतीभिराहवनीये सुवा-
ङ्गतीजुङ्गयाद्भुवः सुवरित्येतावदेव नानाप्रथने चातिप्रथने
चाथ हविषामशृतद्रवदाहोत्सेकनिस्रावे^७ प्रायश्चित्तिर^८शृते
रुद्राय स्नाहेत्याहवनीये^९ सुवाङ्गतिं जुङ्गयाद्भवे वायवे विदग्धे
१० निर्वृत्तौ^{१०} यदि दग्धं स्याद्यत्तत्र^{११} शृते^{१२} स्थानेन^{१३} प्रचरेद्य
यदि सर्वमेव दग्धं स्यादपो ऽभ्यवहृत्य मिन्दाङ्गती जुङ्गया-
दथान्यं निर्वपेदाज्येन वा प्रचरेत्सै^{१४}व ततः प्रायश्चित्तिर्यस्यैयस्यै^{१५}
दिश्युत्सिचेत तस्यैतस्यै देवतायै सुवाङ्गतिं जुङ्गयाद्यदि प्राग-
ग्रये यदि दक्षिणतो यमाय यदि पश्चाद्दक्षिणाय यद्युत्तरतः

१ U ins. sec. m. नित्यानि. B ins. प्रायश्चित्तानि नित्यानि ।

२ मन्त्रवर्णवन्ति B and U (sec. om.)

३ संकल्पे B.

४ °स्नावेषु Tr.

५ आहवनीये om Tr. B.

६ Thus C' Tr. and Viv., स्यात्तत्र H, स्याद्यत्तत्र B U.

७ चाथ Tr. ins. after स्नात् ।

८ Thus also the Vivaraṇa.

सोमायाथ^१ यदि सर्वत एवोत्सिच्येतैताभ्यः सर्वाभ्यो देव-
ताभ्यः सुवाङ्गतीर्जुङ्गयात्तमाच्येनाप्यायनीभ्यामाप्याययत्याप्या-
यस्व सं त इत्यथ हविषामुद्गामनकाले पतनफालनखण्ड-
नोद्धर्तनसूपर्षणविपरीतव्यवायकरणेषु^२ व्याहृतीभिराहवनीये
सुवाङ्गतीर्जुङ्गयाद्भुवः सुवरित्यथान्तरेण वेद्युत्कराबुदङ्गुपनि-
क्रम्या तमितोरुदङ्गुपनिःसृप्य^३ व्याहृतीरुक्त्वा व्याहृतीभिरेव
प्रतिपद्यते^४ ॥ ३ ॥

व्याहृतयस्तु^५ चतुष्पादा नवाग्नाश्च षडचराः ।

चतुर्णामपि वेदानामादिमध्यावसानिकाः^६ ॥

मन्त्रोनं वातिरिक्तं वा दुरिष्टं वापि यद्भवेत् ।

व्यपोहयन्ति^७ पाप्मानं तस्माद्वाहृतयः स्मृता इति ॥

यद्युक्तो यज्ञभ्रेष आगच्छेद्भूरिति गार्हपत्ये जुङ्गयाद्यदि
यजुष्टो भुव इत्यन्वाहार्यपचने^१ यदि सामतः सुवरित्याहव-
नीये^१ यदि सर्वतः सर्वा जुङ्गयाद्^१

१ अथ om. B U.

२ Instead of °फलन° B: कालन° ।— Before संसर्षण° B U have वलनवैपन° ।

३ Before व्या° A B ins. प्रायश्चित्तं, C' प्रायश्चित्तिर् ।

४ Thus U C', °परिहृष्य H (pr. m.), °पहृष्य Tr H (sec. m.), सूपर-
थाप्य B.

५ °पद्यते Tr H, °पद्यते B U C' (प्रविशेत् the Viv.)

६ व्याहृतीस्तु U only.

७ °सानकाः H U.

८ Thus H U B C', पोहति च Tr.

उद्धृते तु पुरोडाशे वेपिते स्यन्दिते^१ तथा ।

भिन्ने स्र्मर्षणे चापि^२ प्रायश्चित्तं कथं भवेदिति ॥

विज्ञायते

उद्धृते तु^३ कुलः हन्याद्वेपिते नश्यति प्रजा^४ ।

भिन्ने स्र्मर्षणे चापि यजमानः प्रमौयत इति ॥

अथ^५ पतनफालनखण्डनोद्धर्तनस्र्मर्षणेषु^६ प्रसिद्धमुद्रास्य बर्हि-
षदं कृत्वा प्रभृतेन सर्पिषावमिच्याभिमन्त्रयते किमुत्पतसि
किमुत्प्रोष्ठाः शान्तः शान्तेरिहागहि^७ । अघोरो यज्ञियो
भूत्वासीद सदनः स्वमासीद सदनः स्वमिति^८ ब्रह्मणे वरं
१० दत्त्वान्तर्वेद्यासादयेत्तस्याः स्र्स्थितायाः सुरभिमतीं निर्वपे-
त्तस्याः स्र्स्थितायां तन्तुसतीं निर्वपेद्^९

आयुष्मत्यस्तु कर्तव्या उत्तराश्वन्दसः^{१०} क्रियाः ।

हविर्भ्रषविधिस्त्वेष^{११} विहितस्तत्त्वदर्शिभिरिति ॥

१ स्यन्दिते Tr. C'.

२ वापि U.

३ Thus C' U Tr, नु H, B om.

४ प्रजाः U C'.

५ Instead of अथ Tr ब्राह्मणम् ।

६ B again •कालन• instead of •फालन• ।

७ शान्तेरि Tr.

८ ? Thus U Viv. (sec. m.), •राःश्वन्दसः H, •राश्वन्दसः C', •राश्वन्दसः Viv. (pr. m.) Tr B.

९ हविस्त्वेष Tr.

स्कन्ने ग्रहणनिर्वापे^१ द्रव्याणां चानुमन्त्रणे ।
 यस्मिन्काले विजानीयात्तत्कुर्यात्कर्मसंस्तरे^२ ॥
 प्रणवो व्याहृतयश्चैव^३ यज्ञ एष परो ऽवरः ।
 तस्माद्यज्ञस्य यत्स्कन्नं विपरीतं च यद्भवेत् ।
 तत्सर्वं व्याहृतीभिः^४ कुर्यादन्यत्र च वषट्कृतात् ॥
 अजानद्भिः कृतं यच्च त्वरमाणैश्च यत्कृतम् ।
 व्याहृतीनां प्रयोगेण यत्कृतं कृतमेव तदिति ।
 कपालानां प्रमाणानि ब्रूयादाध्वर्यवे विधौ ।
 समानि चतुरश्राणि द्वाङ्गुलानि समन्ततः ॥

हविर्विकाराणां प्रमाणेन समविषमाणि^५ वर्धयन्तीति^६ १०
 बौधायनः^१ ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

अथारणिगतानामात्मगतानामजसाणामन्वाहितानां^७ स-
 वनगतानां चाग्नीनामुद्गातानां^८ प्रायश्चित्तिररणिगतं मथित्वा
 विहारं कल्पयित्वा गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पुय सुचि चतु-

१ ग्रहणं Tr.

२ ? Thus Tr B, संस्तरे C', संचरेत U H

३ Thus H Tr C', °हृतिश्च B U.

४ Thus Tr, °तिभिः H C' U (pr. m.), °हृतिः B, °हृति U (sec. m.)

५ च ins. Tr B U (sec. m.).

६ Thus Tr U (sec. m.), वर्धयतीति B, वर्धयेदिति C' H U; the Vivaraṇa periphrases वेदयन्ति ।

७ अजसाणाम् om. Tr.

८ वाग्नी° U H.

गृहीतं गृहीत्वा हवनीये संतनीं^१ जुहोति मनो ज्योतिर्जुषता-
 माज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु । या इष्टा उषसो
 निमुचश्च ताः संदधामि हविषा घृतेन स्वाहेत्येतत्प्रायश्चित्त-
 मनुगते ऽङ्गते ऽभ्युदिते ऽभिनिमुक्ते चैतत्परिवित्तस्यैतत्परि-
 ४ विन्नस्यैतत्परिविविदानस्यैतत्सोमवामिने^२ सोमातिपविताय^३
 भवान्तरितस्यैतद्गच्छरहितस्यैतत्परीष्टस्यैतत्परियष्टुरेतदेव यस्य
 पुरुषो रथो ऽश्वो गौर्महिषो वराहो ऽहिर्भृगः श्या वान्यद्वा
 श्वापदमन्तराग्नौग्च्छेदेतदेव^४ ५ यस्याग्नेरेकदेशमपहरेयुरेतदेव
 सर्वास्वेवाग्निहोत्रस्थार्तिषु मनस्वत्या प्रायश्चित्तिः क्रियत इष्टा
 १० वषीयान्भवतीति ब्राह्मणम्^५ ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

अथ दर्शपूर्णमासयोश्चत्वारं चैत्विजस्तेषामेकस्मिन्नविद्यमाने
 त्रयः प्रचरेयुर्दो वाथ^६ यद्येक एव स्यात्पुरा प्रयाजेभ्य आज्य-
 स्थात्याः सुवेणोपघातमेकाध्वर्यवप्रायश्चित्तानि जुहोति जुष्टो
 वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्यतये देवि वाक् । यद्वाचो मधुमत्त-

१ Thus Tr, संतनिं C', संतनि B U, संतनि H.

२ Thus (and op. Āp. IX. 12. 11) B; after परिविन्नस्यैतत् Tr H C' U ins. परिविदानस्यैतत्; Tr reads instead of परिविविदान० परिविदान० ।

३ ० पवितस्यैतत् U C'.

४ After गच्छेत् H C' and U ins. the following passage (which however, is put between brackets in U): एतदेव विष्मूत्र (H. C' विष्टासूत्र) पुरौषलोहितरतोमांसास्त्रिमज्जामेध्याभ्याधाने समारोप्य मथित्वा पवमानेष्टिर् (०नेष्टिसद् U).

५ Before यस्य B U H C' ins. वाथ ।

६ य found only in Tr C' and the Vivaraṇa.

स्मिन्मा धाः सरस्वत्यै स्वाहा ॥ इमामेवाश्विना यज्ञस्य यद्वाचो
यदुरिष्टम् । तदश्विनौ भेषजेन संघातात्^१ स्वाहा ॥ चाता-
रमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शूरमिन्द्रम् । ऊवे नु
शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः स्वाहा ।
यन्मे मनसश्चिद्रं यद्वाचो यच्च मे हृदः । देवास्तच्छमयन्तु^५
सर्वं सोमो बृहस्पतिश्च स्वाहा ॥ यद्विद्वांसो यद्विद्वांसो
मुग्धाः कुर्वन्त्वलिजः । अग्निर्मा तस्मादेनसः अद्वा देवो
च मुञ्चतां स्वाहा ॥ यदन्तरिचं पृथिवीमुत द्यां यन्मा-
तरं पितरं वा जिह्विसिम । अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः
प्रमुञ्चतु दुरिता यानि चक्षम करोतु मामनेहसं स्वाहा ॥^{१०}
ब्रह्मत्वे होत्र आध्वर्यव आग्नीध्रे याजमाने^९ चैक एव यज्ञे
यत्पर्याणि^९ तन्मे^९ देवा रक्षन्तां प्राणान्मे मा हिंसिषुः
स्वाहा ॥ अहं ब्रह्माहं होताहमध्वर्युरहमाग्नीध्रो ऽहं यजमान
एक एव यज्ञे पर्याणि^९ तन्मे^९ देवा रक्षन्तां प्राणान्मे मा
हिंसिषुः स्वाहेत्येकाध्वर्यवप्रायश्चित्तानि ऊत्वान्तर्वद्यासीनः^{१५}
सर्वा देवता यजतीति विज्ञायते ।

अतिक्रान्तेषु होमेषु पर्वखाग्रयणेषु च ।

अरण्योर्ध्रियमाणेषु कथं तन्त्रं न लुप्यते ॥

१ Thus H C', संघातारौ Tr, संघातारौ B U.

२ Om. H C Tr.

३ Thus Tr B; पर्वणितंमे or तन्मे C' H U. I take पर्याणि as stand-
ing for परियाणि, 1st conj. praes. ep. अपर्याण ।

शुचिश्च पावमानी च तन्तुमानथ पाथिकृत् ।

एता दृष्टयः^१ प्रथोक्तव्यास्ततस्तन्त्रं^२ न लुप्यते ॥

शुचिः शोधयते पापं तन्तुस्तन्त्रं न लोपयेत् ।

पथिकृत्पन्थानमारोहेत्^३ पावमानी तु पावयेदिति नु^४

१ बौधायनस्य कल्पो^५ 'दर्शं व्यतीते पाथिकृती कार्या पौर्णमासे व्यतीते वैश्वानरी कार्याभये व्यतीते उभे^६ कार्यं बद्धु व्यती-
तेष्वन्वारम्भणौया^७ स्यादिति^८ शालीकिः । ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ यद्यरणौ जीर्णं स्यातां जन्तुभिर्मन्थनेन वा समाने
नवे अन्ये अरणी आहृत्यामावास्यायामुपोष्य^९ श्वो भूते दार्श-
१० नेष्टा तस्मिञ्जीर्णे शकलीकृत्य गार्हपत्ये प्रक्षिप्य प्रज्वाल्य
दक्षिणेनोत्तरारणिमादाय^{१०} सव्येनाधरारणिमुपर्यग्नौ धारय-
न्नपत्युद्बुधस्वाग्ने प्रविशस्व योनिमन्यां देवयज्यां वोढवे जात-
वेदः । अरण्या अरणिमनुसंक्रमस्व जीर्णां तनुमजीर्णया निर्णुं-
दस्वेत्ययं^{११} ते योनिर्द्वलिय इत्यरण्योरग्नीन्समारोह्य^{१२} मन्थन-

१ इष्टीः प्रयुञ्जीत ततः Tr.

२ Thus Tr, 'पन्थानारोहेत् C', 'पन्थानमारोहेत् B, ज्ञानमारोहयेत् H U .

३ नु given by U C' only.

४ उभये B U.

५ 'भणौ Tr.

६ कार्येति U.

७ 'ामावास्यायामुपोष्य om. Tr B.

८ 'रणीमादाय H.

९ निर्नुं Tr; after 'दस्वेति H U C' ins. अथ ।

१० 'ग्निं instead of 'ग्नीन् B; 'रोष्य Tr B.

स्यावृता गार्हपत्यं^१ मथित्वा^१ विहारं कल्पयित्वा गार्हपत्य
 आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये संतनीं^२
 जुहोति मनो^३ ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं
 दधातु । या इष्टा उषसो निम्नुचश्च ताः संदधामि हविषा
 घृतेन स्वाहेत्यथाम्नाये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति^४
 शरावं^५ दक्षिणां ददाति^६ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^७ ॥ ७ ॥
 पञ्चमः ॥

अथारण्योर्वापत्तिं^८ व्याख्यास्यामो^९ ऽष्टाभिर्निमित्तैर्विन-
 शत्यमेधश्चचाण्डालशूद्रवायसपतितरासभरजस्वलाभिश्च^६ स-
 ष्यर्गने ऽरण्योर्विनाशस्तयोर्हृत्सृज्य^७ समाने नवे अन्ये^८ अरणी १०
 आहृत्याग्निमहमग्न्याधेयमरण्यगतं^९ पुनराधेयं नष्टारणी अशु-
 निमज्जति^{१०} भवतं नः समनसावित्यथोत्तरां क्वित्वा भित्त्वा

१ Tr om. गा० म०, B om. गा^२ ।

२ Thus Tr B U, संततिं H C'.

३ All the MSS. abbreviate the mantra.

४ Thus Tr C' H and the prāy. candrikā; शरावं B U.

५ अथानोरण्यो० H U C';— ०र्वापत्ती० Tr.

६ हृभि० instead of ष्टाभि० Tr B U.— ०चाण्डाल० Tr.

७ ? Thus (०स्तयोर्हृत्) Tr C' and the Viv., ०प्रायोर्हृत् H, ०स्तयोर्हृत् B U.

८ Om. H U.

९ ? ०सृज्य० Tr C' H B and the Viv., ०गतं U— ०माग्न्या० Tr.—
 ०रण्यगतं Tr and the Viv., ०रणीगतं C' H U. ०रण्यगतं B.

१० निमज्जति B C', निमज्ज Tr H B and the Viv.

शकलीकृत्य मन्यनसामर्थ्यं समारोपणसामर्थ्यं मन्यनशेषं वा
प्रमन्यनं^१ च कुर्यात्समस्तग्रन्थवर्जं^२ संतिष्ठते ऽरण्योर्व्यापत्तिः^३
॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

अथ हविर्दोषान्व्याख्यास्यामो यथैतन्नीलमक्षिकाश्रातिका^४
५ मत्कुणश्चैलशिरसोर्युके^५ कीटो वा पिण्डकारी स्यात्चुद्रकीट-
मक्षिकापिपीलिकावर्जं^६ श्वमार्जारनकुलकुक्कुटमर्कटध्वाङ्गाखु-
पुरीषसिक्पदकेशमृतनखकुनखपूतिद्रुसखेदासृक्स्नेहाश्रुकासच-
वध्वार्द्रवणैर्वोपहतमन्यैर्वोपहतं^७ रजस्रलया वा स्पृष्टं तथाप्रय-
तेन^८ भ्रूणनेन वा दृष्टं तथापपात्रेणामेधे वा देशे^९ स्कन्वं दुष्टं
१० हविरपो ऽभ्यवहरन्ति^{१०} शीते^{११} भस्मानि वा निधापयति^{१२}
मिन्दाङ्गती ऊत्वाथान्यन्निर्वोपेदाज्येन^{१३} वा प्रचरेदपि^{१४} तु^{१५}

१ Thus B H and the Viv.; प्रथनं U C', प्रमंथं Tr.

२ Thus (०श्रातिका i. e. आश्रातिका according to the Viv.), B and the Viv., ०श्रातिका H C'. ०श्रीतिका U.; Tr om.

३ Thus (०शैल०) U H C' and the Viv., ०शैल B, ०चैल Tr.

४ ०क्षवध्वा० my conjecture; ०क्षवध्वा० Tr, ०क्षवधा० H, ०क्षवध्वा० U, ०क्षवधा C', ०वध्वा० B.; the Viv.: क्षवधुः कुर्त्त ।

५ ०प्रपतेन H; अप्रयतो नामाश्रुतिः the Viv.

६ शीत Tr C'.

७ ०यंति Tr H U.

८ ०थान्यन्नि० Tr, ०थान्यनि० B, ०थान्यंनि० C' U, ०थान्यंनि० H.

९ After प्रचरेत् H U C' ins. सैव तत्र प्रायश्चित्तिर् ।

१० Thus Tr C' Viv. (sec. m.), नु H U B Viv. (pr. m.).

खलु चिप्रसंस्कारमाज्यं^१ ब्रुवत इति^२ मिन्दाऊती ऊत्वा
मनखतीं जुहोति^३ सैव ततः^४ प्रायश्चित्तिः^५ ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

अथातो ऽग्नीनामुदातानां प्रायश्चित्तिराऊतयः संस्कार-
रार्था दृष्टा भवन्ति^६ चतुर्होतार इत्येके^७ व्याहृतय इत्येके^८
मिन्दाऊती इत्येके^९ मनखतीत्येके^{१०} महाव्याहृतय^{११} इत्येके^{१२} ५
ऽथ यदि सर्व एवोद्वायेयुरायतनेभ्यो ऽरण्योरग्नीन्समारोह्य^{१३}
मन्यनस्यावृता गार्हपत्यं मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्यो-
नेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया^{१४} त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो
ह्यं वहतु प्रजानन्निति^{१५} हृन्दोभिरेवैनं^{१६} स्वाद्योनेः प्रजनय-
तीति ब्राह्मणमथ^{१७} यदि मथ्यमानो न जायेत यत्रान्यं पश्ये- १०
त्तत आहृत्य होतव्यमित्यथान्यमत्वरमाणः^{१८} पुनर्मन्येदथ यदि
जात एवोद्वायेत्समारोपणमन्त्रं जपित्वा पुनरेव मन्येदथैनमुप-

१ संस्कारतममा० U (pr. m.) Viv. (sec. m.), संस्कारतमा० C'.

२ ततः Tr, तत U B H C'.

३ H U C' add इति विज्ञायते ।

४ Om. Tr C'.

५ रोष्य B U H.

६ गायत्र्या MSS.

७ After ब्राह्मणम् H C' insert the passage (1. 11-12): अथ यदि...
पुनरेव मन्येत् ।

८ Instead of the words: अथान्यमत्वरमाणः ... पुनरेव मन्येत् (1. 11-12)
H C' have (and cp. Rudradatta on Āp. IX. 2. 3): लौकिकमग्निमाहृत्य
विहृत्याग्नीनत्तरारणी निधाय जुहुयात्पुनरेवात्वरमाणी मन्येदुक्तं मन्यनम् ; these
last two words not in C'.

- तिष्ठत इषे रथ्यै रमस्व सहसे द्युम्नायोर्जे ऽपत्यायेत्यथैनमुप-
 समिन्द्रे सारस्वतौ त्वोत्सौ समिन्धाताः मन्नाडमि विराड-
 सीत्यथैनमुपसमाधायान्वाहार्यपचनमाहृत्य ज्वलन्तमाहवनीय-
 मुद्धृत्य न्युष्योपसमाधाय^१ गार्हपत्यं आज्यं विलाप्योत्पूय स्रुचि
 ५ चतुर्गृहीतं गृहीत्वा दशहोतारं मनसानुद्धृत्याहवनीये जुहो-
 त्यन्वारभ्य यजमाने स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य^२
 गार्हपत्ये दशात्मकं ब्राह्मण एकहोतेत्येतस्यानुवाकस्य दश
 सुवाङ्गतोरथ यद्यन्वाहार्यपचन उदायेद्गार्हपत्यादेनमुद्धृत्यान्वा-
 हार्यपचने चतुर्होतारं जुहोति गार्हपत्ये दशात्मकमथ
 १० यद्याहवनीय उदायेद्गार्हपत्यादेनमुद्धृत्याहवनीये पञ्चहोतारं
 जुहोति^३ गार्हपत्ये दशात्मकमथ^४ यदि सवनगतानामग्नीना-
 माग्नीध्रीय^५ उदायेच्छालामुखीयादेनमुद्धृत्याग्नीध्रीये षड्होतारं
 जुहोति शालामुखीये दशात्मकमथ यद्यौत्तरवेदिक आहव-
 नीय उदायेदाग्नीध्रीयादेनमुद्धृत्यौत्तरवेदिक आहवनीये सप्त-
 १५ होतारं जुहोत्याग्नीध्रीये दशात्मकम्^१ ॥ १० ॥

एतथैवावृतैकस्मिन्नुदाते द्वयोर्वा प्रतिविभज्य होतृञ्जुङ्गया-
 द्वाद्दतीस्त्रेद्वास्ताः समस्ताश्च जुङ्गयात्तथा मिन्दाङ्गती जुङ्गया-

१ These two words found in C' H U (in U they are cancelled),
 U ins. अथ after •धाय ।

२ These two words om. Tr C' H.

३ H B read ऊत्वा and insert जुङ्गयात् after दशात्मकम् ।

४ सवनगतानामग्नीनाम् om. Tr.

मनस्वतीं चेदाहवनीये जुहुयात्सैषाजसाणामन्वाहितानां
 सवनगतानां चाग्नीनामुद्घातानां प्रायश्चित्तिरेतदेव^१ होमकाले
 ऽन्वाधानवर्जमथ यस्याग्निर्दृढतो^२ ऽहुते ऽग्निहोत्र उद्घायेदिति
 यथासूत्रं^३ वा कुर्यादपि वा गार्हपत्यादिभ्रमादीय^४ मन्थन-
 मधिमन्थनमुपसमिन्धनमित्येतान्मन्त्रान्निगदेपि^५ वा ज्योति- ५
 भ्रतौमिष्टिं निर्वपेदपि वा ज्योतिभ्रतीभ्यामृग्भ्यां पूर्णाहुतिं
 जुहुयादपि वा ज्योतिभ्रतो^६ सुवाहुतिं जुहुयादग्नये ज्योति-
 भ्रते स्वाहेतौष्टपूर्णाहुतिसुवाहुतीनां पूर्वपूर्वं विधिं बलीया-
 समाचार्या ब्रुवते^७ तत्रोदाहरन्ति

येये विशेषा लघवो यत्रयत्रोपलक्षिताः । १०

कर्म तैर्न प्रसङ्गेन कुर्यादापत्सु तद्भनम्^८ ॥

विशेषान्सर्ववेदेभ्यः^९ प्रयत्नेनोपधारयेत्^{१०} ।

कर्मणां प्रविचारार्थमापत्सु^{११} च समाप्नुयादिति ॥

१ Thus C' H B U (pr. m.) and the Viv.; •नित्तैव Tr, •नित्तिरेवाय
 यदि U (sec. m.).

२ यद्यस्याग्नि• Tr.

३ Viz. according to the ritual exposed in XIII. 7 : 124. 1.

४ Instead of आदीय H U उद्गत्य ।

५ अधिमन्थनम् found in C' Tr H U (pr. m.).

६ तदुतं H U.

७ •देवेभ्यः H Tr and once in the Viv.

८ प्रपत्नेनो• B.

९ प्रतिचारा• B U.

यदि प्रसङ्गेन ऊतं च^१ लौक्ये^२ मुग्धैर्वा^३ बालैर्ऊतं^४
 स्याद्विद्वतं^५ च पत्न्या तानरण्योरग्नौ^६ समारोह्योदवसाय^७
 मथित्वाग्नीन्विद्वत्य पूर्णाऊतिस्तन्तुमती च कार्येत्यथ यद्यप्रस-
 ङ्गेन ऊतं च^८ लौक्ये^९ मुग्धैर्वा^{१०} बालैर्ऊतं^{११} स्याद्विद्वतं
 च पत्न्या तान्व्याहृतीभिर्विद्वत्य पूर्णाऊतिस्तन्तुमती च
 कार्यति^{१२} ॥ ११ ॥ अष्टमः ॥

अथ वै भवति^{१३} निर्घृतिर्वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्या
 कस्यां च हविः चायति^{१४} यद्यवदानानि विन्दन्ति नात्र प्राय-
 श्चित्तं कुर्वन्ति^{१५} दहति ह वा एषो ऽध्वर्युरवदानानि^{१६}
 १० समू^{१७}हैतान्येष^{१८} तर्पयति^{१९} दहति ह वा एष य^{२०} आज्यं^{२१}

१ ? चलौक्ये Tr U, चलौक्ये C' the Viv., चलौवे H, चेलौक्ये B.

२ Thus B C', मुग्धैर्नवा H, मुग्धेनवा Tr U the Viv.

३ विद्वते H U.

४ Thus Tr and the Viv., तानारण्यो० H, यारण्यो० B U, तारण्यो० C'.

५ समारोह्योदवसाय H U, समारोप्य B, समारोह्य Tr C'.

६ Thus Tr C' the Viv., चलौक्ये B, स्यालौक्ये H, लौकिक्ये U.

७ Thus B, मुग्धैर्नवा H, मुग्धेनवा U C', मुग्धेनवा Tr.

८ Thus Tr B, बालैर्ऊतं C', बालैर्वाऊतं H U.

९ These three words not in H Tr.

१० Thus (and cp. Āp. IX. 1. 17) Tr B U the Viv. चारयति C',
 तर्पयति H.

११ समूहैतान्येष संतर्पयति U, समूहैतान्येष तर्पयति Tr, समूहैर्नान्येष संत० H,
 समूहैर्नान्येष संत० B, समूहैतान्येषः संत० C'.

१२ Thus Tr and the Viv., यदाप्यं the other MSS.

पुरस्ताद्भुत्वाथावदानानि जुहोत्याज्येनोपरिष्टान्नाभिघार-
यति^१ तेषां संदग्धानां न देवास्तृष्यन्ति^२ न यजमानो^३ ऽथ
हैनान्येष संतर्पयति य आज्यं पुरस्ताद्भुत्वाथावदानानि जुहो-
त्याज्येनोपरिष्टाद्भिघारयति^४ तेषां संदग्धानां तृष्यन्ति^५
देवास्तृष्यति^६ यजमानो^७ ऽथ यद्याग्नेयात्पुरोडाशादग्नीषोमी ५
यजेताग्नीषोमीयादाग्निं यजेत नैतत्प्रदानमित्याहवनीये सुवा-
ङ्गतिं जुङ्गयाद्यदो देवा अतिपादयानीति^८ देवपवित्रमाग्नेय्यो
याज्यापुरोनुवाक्या देवपवित्रमैन्द्रियो^९ देवपवित्रं प्राजापत्या
देवपवित्रं व्याहृतय इत्यथ यदि होता याज्यापुरोनुवाक्यासु
सुह्येत सर्वाभिराग्नेयोभिर्यजेतेति^{१०} विज्ञायते ऽग्निः सर्वा १०
देवता इत्यैन्द्रोभिर्विज्ञायते इन्द्रो वै सर्वा देवता इति^{११}
प्राजापत्याभिर्विज्ञायते प्राजापतिः सर्वा देवता इति^{१२} व्याह-
तौभिर्विज्ञायते सर्वा वा ऋचः सर्वाणि सामानि सर्वाणि
यजूंषि यज्याहृतय इत्यथ यदि यजमानो याजमानेषु
सुह्येत व्याहृतौभिरेवान्तरेण वेद्युत्करौ प्रपदन^{१३} व्याहृतौभि- १५

१ देवतास्तु० U (sec. m.).

२ Thus Tr, देवा (or देवता) स्तृष्यन्त्यथ यज० U (sec. m.) B, देवास्तृ-
ष्यति यजमानो H; C' incomplete.

३ Thus U, ०मिन्द्रियो C', ०मैन्द्रो Tr U the Viv., ०मैन्द्रिया H.

४ After the instrumental here and infra some of the MSS.
ins. वा ।

५ प्रपादनं Tr. C'.

रेवोपनिष्क्रमणं व्याहृतीभिरेवानुमन्त्रणं^१ विज्ञायते^२ सर्वा वा
 ऋचः सर्वाणि सामानि सर्वाणि यजूषि यद्वाहृतय इत्युपा-
 सते ह वै यज्ञं देवा^३ अन्तरिता^४ इदमु नो हविर्न ऊतं
 तद्भोष्यत^५ इत्या स्विष्टकृत इत्येक^६ एडाया इत्येक^७ आनु-
 याजेभ्य^८ इत्येक^९ आ शंयुवाकादित्येक^{१०} आ समिष्टयजुष
 इत्येक^{११} ऊर्ध्वं चेत्समिष्टयजुषः सरेत्स्रस्त्रायैतामिष्टिमन्या-
 मिष्टिमनुस्वणां तन्वीत^{१२} यज्ञो ह वै^{१३} यज्ञस्य प्रायश्चित्ति-
 रिति विज्ञायते^{१४} ॥ १२ ॥ नवमः ॥

अथ सांनाय्यदुहो^{१५} धयेयुश्चेदत्सा वायव्यया^{१६} यवाग्वा^{१७}
 १० सायं यजेताप्येकस्यां दुग्धायां न^{१८} धीतां^{१९} दोहयेद्दुग्धाभिः
 स्रस्त्रायैतामिष्टिमन्यां^{२०} वत्स्रस्त्रायैतामिष्टिमन्यां^{२१} श्वः सांनाय्येन यजेत^{२२}

१ च ins. H U C'.

२ देवता H C'.

३ Thus H U C', अन्तरिता Tr B.

४ तस्माद्भो Tr.

५ Thus, not आनु the MSS.

६ द्वैव Tr.

७ सांनाय्यादौ Tr, साय्यदुहो H.

८ Thus C' Tr and the Viv.; वायव्यया यवाग्वा B C', वायव्यया-
 यवाग्वा C'.

९ ? नाधीतां Tr, नधीता B, नपीतां H U C'. The Vivaraṇa peri-
 phrases : अन्त्यामानीय तां दोहयौत (sic) ।

१० ०स्त्रायैतामिष्टिमन्यां Tr H.

सायंदोहस्येदार्तिमार्कदिन्द्राय^१ व्रीहीन्निरुष्योपवसेदिति यथा-
 समान्नातमपि वा प्रातर्दीहं द्वैधं कृत्वान्यतरदातच्य^२ सायं-
 दोहस्थाने कुर्याच्छृतस्थान^३ इतरप्रातर्दीहस्येदार्तिमार्कदिन्द्रं
 वा माहेन्द्रं वा पुरोडाशं निरुष्य तेन दध्ना सह प्रचरेदुभयं
 चेदार्तिमार्कदिन्द्रं^४ पञ्चशरावमोदनं निर्वपेदिति^५ प्रसिद्ध-
 माग्नेयेन प्रचर्येन्द्रेण प्रचरेत्सर्वाणि चेद्धवींषि दुष्येयुर्नश्येयु-
 रपहरेयुर्वाज्येनैता देवताः प्रतिसंख्यामिष्टैतामिष्टिमन्या-
 मिष्टिमनुस्वणां^६ तन्वीत^७ यज्ञो ह वै यज्ञस्य प्रायश्चित्ति-
 रिति विज्ञायते^८ ॥ १३ ॥ दशमः ॥

अथातश्चन्द्रस्यनाम्नातानि^९ ऊतानुमन्त्रणानि व्याख्या- १०
 स्यामो^१ वैमृधमिष्टमनुमन्त्रयत इन्द्रस्य वैमृधस्याहं देवयज्य-
 चेद्रियाव्यसपत्नो वीर्यवाञ्छ्रीमान्भूयासित्यसपत्नो वीर्यवान्भूया-

१ After इन्द्राय C' H U and the Viv. ins. वा महेन्द्राय वा but cp. T Br. III, 7. 1. 6.

२ ०न्यतरमातच्य B U, ०न्यतरदासिच्य C'.

३ कृतस्थान इतरत् only in H U C'.

४ चार्तिमार्केत् om Tr H C'.

५ प्रतिसंख्यामि० Tr ; C' : प्रतिसंख्यामि० ; the Viv. and B U as given in the text.

६ देव Tr.

७ The Prāyaścitta candrikā makes the interesting statement, that these anumantṛaṇa formulas are taken from the Kāṭhaka (कंठोक्तः sic). Some of them occur indeed in the Kāṭhaka (v. i : 44. 5 sqq.).

- समिति वा^१ पर्यन्यस्याहं देवयज्यया सुयवसो^२ भूयासः^३
 सोमस्याहं देवयज्यया प्र प्रजया च पशुभिश्च जनिषीय
 सुरेता रेतो धिषीयेति वा^४ सवितुरहं देवयज्यया स्वस्ति-
 मान्यशुमान्भूयासः^५ सरस्वत्या अहं देवयज्यया वाचमन्नाद्यं
 पुषेयः^६ सरस्वतो ऽहं देवयज्यया अद्भामना भूयासं^७ पूष्णो
 ऽहं देवयज्यया पुष्टिमान्यशुमान्भूयासं^८ मरुतामहं देव-
 यज्यया प्राणैर्ऋध्यासं^९ विश्वेषां देवानामहं देवयज्यया प्राणैः
 सायुज्यं गमेयं^{१०} द्यावापृथिव्योरहं देवयज्ययोभयोर्लोकयो-
 र्ऋध्यासं भूमानं प्रतिष्ठां गमेयमिति वा^{११} वाजिनामहं
 देवयज्यया रेतस्वी भूयासं^{१२} वरुणस्याहं देवयज्यया धर्म-
 भाग्नूयासं^{१३} कस्याहं देवयज्यया श्विष्ठो^{१४} भूयासं^{१५} विश्व-
 कर्मणो ऽहं देवयज्यया विश्वानि कर्माण्यवरुन्धीयादित्या अहं
 देवयज्ययाऽहसो मुच्येय^{१६} वायोरहं देवयज्यया रत्नभाग्नू-
 यासः^{१७} सूर्यस्याहं देवयज्यया सुदृशीको भूयासमग्नाविष्णवो-
 रहं देवयज्यया वीर्यवान्भूयासं^{१८} विष्णोरहं देवयज्यया

१ H U C' ins. पर्यन्यमिष्टमनुमन्त्रयते H U C', and thus each time further on, mutatis mutandis, before each formula (e.g. after सुयवसो भूयासमिति सोममिष्टमनुमन्त्रयते सोमस्याहं etc.). But cp. the expression (p. 342. 2.) यथादेवतमिष्टमनुमन्त्रयते ।

२ सुयवसो Tr only.

३ पशुमान् in Tr C' and Prāy. candrikā only.

४ श्विष्ठो Tr B.

णिपिविष्टो भूयासमर्थम्णो ऽहं देवयज्यया सुवर्गं^१ लोकं
 गमेयमिति^१ यथादेवतमिष्टमनुमन्त्रयत^२ एवमनादिष्टानष्टा-
 कपालानाग्नेयविकारानाचक्षत एकादशकपालानग्नीषोमीय-
 विकारान्द्वादशकपालान्वैश्वदेवविकारानेककपालं भूमिकपालं
 च द्यावापृथिव्यविकारावतो^३ ऽन्यानाग्नेयविकाराः^४ ष्वरुन्सौम्य-
 विकारान्दधिपयन्नामिच्छापशवः^५ सांनान्यविकारा^६ वनस्पतिः
 खिष्टकृद्विकार^७ उपाः^८ शुयाजानुपाः^९ शुयाजविकारानाचक्षत^{१०}
 इत्यथाप्युदाहरन्ति^{११} हविःसामान्यं देवतासामान्यं कपाल-
 सामान्यमिति हविर्देवताकपालसामान्ये हविःसामान्यं बलीय^{१२}
 इत्यपि^{१३} वास्य यज्ञस्यागुर उदृचमग्नीधेति सार्वत्रिकम्^{१४} १०
 ॥ १४ ॥ एकादशः ॥

॥ इति सप्तविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus U C' Prāy. candr., स्वर्गं Tr B H.

२ ०देवत० H U C'.

३ Thus B' U H Viv., ०विकारानतो Tr C'.

४ Thus (०विकारान्दधि०) U C' and Viv.; ०विकारांदधि० Tr,
 ०विकारादधि० H, ०विकारानिति शालीकिर B. — C' breaks off after
 पयन्नामिच्छापशवन्म् (sic).

५ Thus Tr U B, ०विकारान् H.

६ Thus U; ०कारावक्षत इत्य० H, कारानित्यथा Tr B.

७ Thus B, H U and the Viv., बलीयोऽपि Tr.

- अथ वै भवति यः पापघ्नगृहीतः स्याद्यो वापरुध्येत
 देवेभ्य ऋषिभ्यः पितृभ्यो गोभ्यो ब्राह्मणेभ्य^१ स्तेनाभिग्रस्तो
 ऽभिग्रस्यमानो वा रहस्येष्ट्या यजेतेत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उप-
 कल्पयते हिरण्यं^१ तस्याः प्रजात उपवसथो^१ ऽथ प्रातर्द्धते
 ५ ऽग्निहोत्रे पुरापां प्रणयनाद्गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय शुचि
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने येन
 देवाः पवित्रेणात्मानं पुनते सदा । तेन सहस्रधारेण पाव-
 मान्यः पुनन्तु मा स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीय
 एव जुहोति प्राजापत्यं पवित्रं शतोद्यामं हिरण्ययम् ।
 १० तेन ब्रह्मविदो वयं पूतं ब्रह्म पुनीमहे स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीय एव जुहोतीन्द्रः सुनीती मह मा पुनातु
 सोमः स्वस्त्या वरुणः समीच्या । यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु
 मां जातवेदा मोर्जयन्त्या पुनातु स्वाहेत्यथ पृष्ठ्यां स्तीर्त्वापः
 प्रणीयाग्नये ऽहोमुचे ऽष्टाकपाल इति दशहविषमिष्टिं निर्व-
 १५ पति अपचित्वासादयति^१ तस्याः सप्तदश सामिधेन्यः^१ समि-
 ध्यमानां च समिद्धां चान्तरेण पावकवयौ धाय्ये दधात्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति द्वे^२ पावकवन्तावेवाज्यभागावग्नी^२
 रक्षांसि सेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः । शुचिः पावक ईद्य इति

१ B U ins. पशुभ्य, which is neither found in the Prāy. pradīpa
 देवेभ्यः पितृभ्य ऋषिभ्यो गोभ्यो ब्राह्मणेभ्यः Tr, देवेभ्य ऋषिभ्यो ब्राह्मणेभ्यः पितृभ्य H.

२ द्वाभ्यां Tr B, द्वे H.

३ एव given by Tr only.

पुरोनुवाक्यामनूच्य यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने विततमन्तरा । ब्रह्म
 तेन पुनोमह इति यजति ^१ यो धारया पावकया परि-
 प्रखन्दते सुतः । इन्दुरश्वो न कृत्विय^२ इति पुरोनुवाक्या-
 मनूच्या कलशेषु धावति पवित्रे परिषिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु
 वर्धत इति यजत्यथ हविषामग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतस इत्ये- ५
 तस्मिन्ननुवाके याज्यापुरोनुवाक्याः सहसंयाज्या भवन्त्यथ^३
 पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्गतीरुपजुहोति पवमानः सुवर्जन इत्ये-
 तेनानुवाकेन प्रत्यृचं ^४ प्रसिद्धेडाथान्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं
 ददाति ^५ समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यो ^६ ऽथ पुरस्ताद्गृह-
 पतेः सुवाङ्गतीरुपजुहोति यद्देवा देवहेडनमित्येतेनानुवाकेन १०
 प्रत्यृचः ^७ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा ^८ विस्तृजते
 व्रतमेतथैव यजेतर्तुव्यतिक्रमे^९ दारव्यतिक्रमे ऽथोनौ वा रेतः
 सिक्कैतथैव यजेत पातकोपपातकसंयुक्तो^{१०} द्वादशाहं महा-
 पातकसंयुक्तो मासं पुण्यमिच्छन्संवत्सरमृतुं वा तामेतां महा-
 पवित्रेष्टिरित्याचवते मृगारेष्टिरिति वा रहस्येष्टिरिति ५
 बौधायनः^५ ^१ ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

१ Thus Tr U H, कृत्विय B.

२ भवन्तीत्यथ Tr.

३ यजेतर्तुव्यतिक्रमे Tr.

४ पातकोपपातकं Tr, पातकोपातकं B. The Viv.: पातकोपपातकः

महापातकानां रहस्यकृतानाम् ।

५ Tr B H repeat the last three words.

यथो एतस्यो ऽपरिमितं प्रवसतीति^१ न भवत्सरमति
 प्रवसतीत्येवेदमुक्तं भवति स उ चेदति प्रवसेत्यवित्रेष्ट्या यजे-
 तेत्येतयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं^१ तस्याः प्रजात
 उपवसथो^१ ऽथ प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे पुरापां प्रणयनाद्गार्हपत्य
 १ श्राज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहो-
 त्यन्वारभ्ये यजमाने येन देवाः पवित्रेणात्मानं पुनते सदा ।
 तेन सहस्रधारेण पावमान्यः पुनन्तु मा स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति प्राजापत्यं पवित्रं शतोद्यामः
 हिरण्यमयम् । तेन ब्रह्मविदो वयं पूतं ब्रह्म पुनीमहे स्वाहे-
 १० त्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीय एव जुहोतीन्द्रः सुनीती
 सह मा पुनातु सोमः स्वस्त्या वरुणः समीच्या । यमो राजा
 प्रष्टणाभिः पुनातु मां ऽऽऽऽवेदा मोर्जयन्त्या पुनातु स्वाहे-
 त्यथ षष्ठ्याः स्तीर्त्वापः प्रणीयाग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टा-
 कपालं निर्वपति सरस्वत्यै प्रियाया उपाःश्वाज्यमग्नये पाव-
 १५ काय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति सवित्रे सत्यप्रसवा-
 योपाःश्वाज्यमग्नये शुचये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति
 वायवे निधुत्वत उपाःश्वाज्यमग्नये व्रतपतये^१ पुरोडाशमष्टा-
 कपालं निर्वपति विष्णवे अग्निपिबिष्टायोपाःश्वाज्यमग्नये वैश्वा-
 नराय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति दधिक्रावण उपाःश्वा-

१ इति not in the MSS., but cp. III. 14 : 85. 2.

१० नथ इति Tr.

ज्यमिति ^१ अपथित्वासादयति ^१ तस्याः सप्तदश सामिधेन्यः ^१
 समिधमानां च समिद्धां चान्तरेण पावकवत्यौ धाव्ये दधा-
 त्यपामिदं न्ययनं नमस्त इति द्वे ^१ । पावकवन्तावेवाज्यभागा-
 वग्री रक्षांषि सेधति शुक्रगोचिरमर्त्यः । शुचिः पावक ईड्य
 इति पुरोनुवाक्यामनूच्य यत्ते पवित्रर्चिष्यग्ने विततमन्तरा । ५
 ब्रह्म तेन पुनीमह इति यजति ^१ यो धारया पावकया
 परिप्रस्यन्दते सुतः । इन्दुरश्वो न कृत्विय इति पुरोनुवाक्या-
 मनूच्या कलशेषु धावति पवित्रे परिषिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु
 वर्धत इति यजत्यथ हविषामग्न आयूषि पवसे ऽग्ने पवस्वे-
 त्यग्नेः पवमानस्योत नः प्रिया प्रियास्विमा जुङ्गाना युञ्जदिति १०
 सरस्वत्याः प्रियाथाः अग्ने पावक म नः पावकैति पावकस्या
 विश्वदेवमा सत्येनेति सवितुः सत्यप्रसवस्याग्निः शुचिव्रततम
 उदग्ने शुचयस्तवेति शुचेर्वायुरग्नेग वायो शुको अयामि त
 इति वायोर्नियुत्वतस्त्वमग्ने व्रतपा अग्नि यद्दो वयं प्रमिनाम
 व्रतानौति व्रतपतेः प्र तत्ते अद्य किमिच्छे विष्णो परिचक्ष्यं १५
 भूदिति विष्णोः शिपिविष्टस्य वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो
 दिवौति वैश्वानरस्य दधिक्राव्णो अकारिषमा दधिक्रा इति
 दधिक्राव्णो ^१ ऽथ ऊतानुमन्त्रणमग्नेः पवमानस्याहं देवयज्यया
 शुचिः पूतो मेधो विपाप्मा ब्रह्मवर्चस्यन्नादो भूयासमग्नेः
 पावकस्याग्नेः शुचेरग्नेर्व्रतपतेरग्नेर्वैश्वानरस्याहं देवयज्यया शुचिः १०

- पूतो मेधो विपाप्मा ब्रह्मवर्चस्यज्ञादो भूयाममित्युपांशु-
याजायामुपांशुयाजवदित्यथ^१ पुरस्तात्सिष्टकृतः सुवाङ्मती-
रुपजुहोति पवमानः सुवर्जन इत्येतेनानुवाकेन प्रत्यृचमतिथि-
वत्यौ^२ दमूनवत्यौ संयाज्ये जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं
५ नो यज्ञमुपयाहि विद्वान् । विश्वा अग्ने अभियुजो विहृत्य
ग्रचूयतामाभरा भोजनानि ॥ मर्जात्यो मृज्यते स्वे दमूनाः
कंविप्रशस्तो अतिथिः शिवो नः । सहस्रशृङ्गो वृषभस्तदोजा
विश्वाम् अग्ने सहसा प्रास्यन्यानिति^३ प्रसिद्धेडाथान्वाहार्यमा-
साद्य हिरण्यं ददाति^४ समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यो^५ ऽथ
१० पुरस्ताद्गृहपतेः सुवाङ्मतीरुपजुहोति यद्देवा देवहेडनमित्येते-
नानुवाकेन प्रत्यृचम्^६ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा
विसृजते व्रतमेतथैव यजेताभिप्रशस्तो ऽभिप्रस्यमानो वैतथैव
यजेतर्तुव्यतिक्रमे^७ दारव्यतिक्रमे ऽथोनौ वा रेतः सिक्त्वा-
तथैव यजेत संवत्सरमर्धपादमेकविंशतिरात्रं^८ वा^९ तिर्धग्यो-
१५ निगताञ्जातीञ्जात्यन्तरे^{१०} वर्तमानान्दुष्कृतैरपरुद्धान्दश पूर्वा-

१ ० शुयाजविकारवदित्यथ H U.

२ ० मत्यौ U.

३ Thus B U H and Prāy. candr. ; Tr. omits the passage.

४ Thus (अर्धपादम्) H and Prāy. candr., ०मूर्ध्वपाद० U, सव्यपाद०

Tr B. The meaning acc. to the Vivaraṇa is: द्वौ मासौ ।

५ ज्ञातीन Tr and the Viv. ०ज्ञातान् U ; B and H. om.

न्दशापरानात्मानं चैकविंशतिं^१ पङ्क्तिं च पुनाति न^२ च^३ पुन-
रावर्तत^४ इत्यथाप्युदाहरन्ति

वैश्वानरीं व्रातपतीं पवित्रेष्टिं तथैव च ।

ऋतावृतौ प्रयुञ्जानः पुनाति दशपूर्वमिति^५ ॥ २ ॥

द्वितीयः ॥

अथातो नचत्रेष्टीर्वाख्यास्यामो^६ ऽग्निर्वा अकामयताञ्जादो
देवानां^७ स्यामिति ता ब्राह्मणेन^८ व्याख्याताः^९ सा या
वैशाख्याः पौर्णमास्याः पुरस्ताद्मावास्या भवति स सक्तसंव-
त्सरस्यापभरणीभिः^{१०} संपद्यते तस्यामारभेतेति^१ तस्या उप-
वसथे ऽरण्योरग्नीन्समारोह्योदवसाय^{११} मथित्वाग्नीन्विद्धत्याजसा-^{१०}
न्वापि वा^{१२} पौर्णमास्याममावास्यायां वोपपसेद्यस्यां^{१३} तसक्त

१ Thus B U, विंशति H Tr and Prāy. candr.

२ These words omitted by Tr as also the following इति; the Prāy. candrikā reads न स पुन० ।

३ Thus (and cp. Baudh. dhś. I. 2. 17, Vas. dhs. XXII. 10) Tr B (the last only °पुदप० and U (sec. m.) and Prāy. candr.; पवित्रेष्टिऋतावृतौ । ऋगरेष्टिं प्रकुर्वाणः पुनात्याविंशतिं (or पुनाति वि०) कुस-
मिति H and U (pr. m.).

४ See T Br. III. 1. 4 sqq.

५ Thus Tr B U (sec. m.) °भरणा H U (pr. m.) Prāy. candr.

६ °रोष्यो B U H Prāy. candr.

७ Om. U B.

८ उपवसेत् om. Tr.

संपद्यते^१ तत्रैषो ऽत्यन्तप्रदेशो^१ हविरुच्छिष्टप्रतो^१ यजमानो^१
 भवतीति विज्ञायते ऽपि वा जन्मनक्षत्रे कुर्यादायुष्कामस्य^२
 यावज्जीवं^३ अवरार्धो वा प्रयोगो^१ जीववन्तावाज्यभागौ
 यजत्या नो अग्ने सुकेतुना^४ त्व५ सोम महे भगमित्यथ^४
 ५ निर्वपत्यग्नये कृत्तिकाभ्यो जुष्टं निर्वपामीत्यग्निं^५ कृत्तिका
 यजेति मंप्रेष्यत्याग्नेयमष्टाकपालमनुमत्यै चरुमिति^६ सर्वत्रानु-
 षजति नक्षत्रहविर्मध्ये^१ अपयित्वासादयति^१ तस्याः सप्तदश
 समिधेन्यः^१ समिधमानां च समिद्धां चान्तरेण श्रीमत्यौ
 धाय्ये दधाति खारुहा यस्य श्रियो दृशे ऽदाभ्यः पुरएतेति^१
 १० रयिमन्तो पुष्टिमन्तावाज्यभागौ^{१०} यजत्यग्निना रयिमश्रवद्भय-
 स्फानो अमीवहेत्यथ हविषामग्निर्मूर्धा भुवो ऽनु नो ऽद्यानु-
 मतिरन्विदनुमते त्वमिति संचरयोर्थाज्यापुरोनुवाक्या^१

१ •व्रतोपायो H U.

२ Om. Tr.

३ Thus reads Tr; the three other MSS. : •दायुष्कामस्यवरार्धो; the manuscript tradition, however, seems to be defective, the Vivaraṇa runs : अपि वा जन्मनि क्रियेतायुष्कामः किं तत्र स्वजन्मनक्षत्रदेवत्या-
 मिष्टिं यावज्जीवमथ वा अवरार्धः प्रयोगः^१ जन्मनक्षत्रदेवत्यामिष्टिं जन्मनक्षत्रे चिरावर्त-
 येदायुष्कामोऽत ऊर्ध्वं यथाश्रद्धमायुष्कामस्य ।

४ The two mantras are given Sakalapāṭhena in B.

५ इति om. U B H.

६ इति om. Tr B H.

१० पुष्टिमन्तो om. Tr.

नक्षत्रहविषामग्निर्नः^१ पातु कृत्तिका^२ इति यथासमान्नातमथ
पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यग्नये स्वाहा कृत्तिकाभ्यः
स्वाहेति यथासमान्नातः^३ स्विष्टवत्यौ^४ संधाज्ये इव्यवाहः
स्विष्टमिति^५ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा^६ विसृजते
व्रतम्^७ ॥ ३ ॥

एवमुत्तरमुत्तरं^८ प्रतितन्त्रमुत्तरउत्तरे^९ ऽहनि यजेत^{१०}
विशेषाः व्याख्यास्यामः^{११} प्रजापतिः सवितेत्युपांशु सर्पभ्य
आश्रेषाभ्य^{१२} आज्ये करम्भमिति^{१३} सर्वे यवा भवन्त्यधिश्रयण-
काले तिरः पवित्रमाज्यमानौयाधिश्रित्य^{१४} तिरः पवित्रं कर-
म्भानावपति^{१५} पितृभ्यो मघाभ्यः पुरोडाशः षट्कपालमिति^{१६}
पैद्वयज्ञिकेन निर्वपणप्रोक्षणाधिवपनसंवपनादीनि^{१७} व्याख्यातानि
भवन्ति^{१८} तार्तौयसवनिकेन^{१९} सौम्येन प्रचरणकल्पो व्याख्यातो^{२०}

१ •इविषोऽग्नि० H.

२ Tr gives a longer citation of the pratika.

३ Tr. ins. चय ।

४ •हती U H.

५ एवमेवमु० U H.

६ Thus Tr; प्रतिमंचसु० H U, तंचसु० B and the Viv.

७ Thus (•त्रे०) B and Prāy. candr. as T Br. III. 1. 4. 7; •स्त्रे०

U H Tr.

८ अधिश्रित्य given only by Tr.

९ Thus Tr B H and Prāy. pradīpa; •भमानयति U.

१० •संवपन० om. Tr; •संयवनादीनि the Viv.

११ •सवनीयेन Tr.

ऽथैतद्वायवे निष्ठायै गृष्ट्यै दुग्धमिति ^१ पयसः प्रातर्देहव-
 त्स्रस्कारः ^२ आ ^३ विशाखाभ्यामिद्धा तदानीमेव पौर्णमासी-
 माज्येन यजेताथ श्वो भूते मित्रायानुराधेभ्यश्चरुमित्युत्तराभि-
 रषाढाभिरिद्धा ^४ तदानीमेवाभिजिता यजेताथ श्वो भूते
 ५ विष्णवे श्रोणायै पुरोडाशं त्रिकपालमित्युत्तरेषु प्रोष्टपदेषु
 पुरोडाशं भूमिकपालमिति ^५ कपालमात्रं ^६ भूमौ परि-
 लिख्याङ्गारमधिवर्तयति ^७ तस्यैककपालवत्स्रस्कारः ^८ आप-
 भरणीभिरिद्धा ^९ तदानीमेवामावास्यामाज्येन यजेताथ श्वो
 भूते चन्द्रमसे प्रतीदृश्यायै पुरोडाशं पञ्चदशकपालमित्यभि-
 १० नीयैवाहनि ^{१०} निर्वपेदुदिते चन्द्रमसि प्रचरेत् एतमहो-
 रात्राभ्यां चरुं निरवपतां द्वयानां व्रीहीणां शुक्लानां च
 कृष्णानां न सवात्योर्दुग्धे श्वेतायै च कृष्णायै चेत्यभिनीयैवा-
 हनि ^{११} निर्वपेदस्तमिते प्रचरेदपि वा सन्धावेव निर्वपेत्सन्धावेव
 प्रचरेत्निर्वपणन्यायेन ^{१२} प्रचरेदथैतमुषसे चरुमित्यभिनीयैव
 १३ रात्रौ निर्वपेदुषसि प्रचरेदथैतस्मै नक्षत्राय चरुं निर्वपति ^{१३}
 यथा त्वं देवानामस्वेवमहं मनुष्याणां भूयासमिति निर्वपण-

१ ? Thus Tr B; °रोषावि° H, °रोथवि° U.

२ °यानुराधे° Tr.

३ °मंत्रं° Tr.

४ प्रलि° U H.

५ ? Thus B; °रोषापभ° U, °रोपभ° H Tr.

६ हविर ins. H.

७ निर्वपणन्यायेन प्रचरेत् in Tr only.

काले यजमानायतन आसीनो यजमानो जपत्यभिनीयैवा-
 हनि^१ निर्वपेदुदितेषु नक्षत्रेषु प्रचरेदथैत^२ सूर्याय नक्षत्रेभ्य-
 श्चरुमित्यभिनीयैव रात्रौ निर्वपेदुदिते सूर्ये प्रचरेदथैत-
 मदित्यै चरुमथैतं विष्णवे चरुमिति यजति^३ । यज्ञो वै
 विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रतितिष्ठतीति ब्राह्मणं^४ । वरो^५ दक्षिणा
 भवतीति^६ विजायते ऽपाघावदा^७ । प्रसिद्धः पशुः^८ । पाथि-
 कृत्येच्छेद्वा दर्शपूर्णमामाभ्यां यजेत नक्षत्रसत्त्वेण द्युतिरान-
 न्याय^९ ।^{१०} ज्योतिषामयनेनेष्टा पापं निर्णुद्य^{११} ज्योतिषमुपजायते
 ऽप पुनर्मृत्युं जयतीति ह^{१२} स्माह^{१३} बौधायनः । ॥ ४ ॥
 तृतीयः ॥

१०

नवैरेवामावास्यायां^८ पौर्णमास्यां^९ वा यजेत नवैर्वाग्नि-

१ हविर ins. H.

२ Om. Tr.

३ वरा दक्षिणा भवन्तीति Tr.

४ Thus (and cp. the Journal of the German Oriental Society, Vol. LVII, p. 742) U Tr, पाद्यावदा B, पाकदा H. The Vivaraṇa runs : अपाघावदा दक्षिणा इति शेषः । यथा अपाघासु त्र्यम्के दक्षिणाः तासन्विष्टि पष्टौही वरान्दद्यात्कृष्णं च खिल्यै चाभारु सन्द्द्या इति (cp Tr. III. 12. 4. 7).

५ Tr ins ज्योतिषा ।

६ निर्णुद्य Tr.

७ Om. B.

८ Thus Tr H and the Viv. ; *मावास्यां पौर्णमासीं वा U, नवैरेव पौर्णमासीममावास्यां वा B; the accus. instead of the locat. also Āp. VI. 30. 13.

होत्रं जुहुयादपि वाग्निहोत्रं वा नवानादयित्वा तस्याः
 पयसा जुहुयादपि वा नवानां यवाग्वा सायंप्रातरग्निहोत्रं
 जुहुयादपि वा गार्हपत्ये चतुःशरावमोदनं अपचित्वाग्रयण-
 देवताभ्यः खिष्टकृच्चतुर्थीभ्यो जुहुयादपि वा नवैरेव ब्राह्मणा-
 न्नोजयेत् एष इष्ट्युपचारकल्पो हरितयवशमीधान्यौषधि-
 वनस्पतिमूलफलशाकानामनिष्टाग्रयणं याथाकामी स्यात्पक्ति-
 वैषम्याद्ब्रीहिरिष्टा ब्रीहिरिव यजेता यवेभ्यो यवेरिष्टा
 यवेरेव यजेता ब्रीहिभ्यो ऽपि वा ब्रीहिरिव यवेर्वा
 यजेत संतिष्ठन्त आग्रयणानि ॥ ५ ॥ चतुर्थः ॥

१ Thus H U and the Viv.; नवैरेवा० B Tr.

२ Thus U and the Viv., वा नवानदयि० Tr, वावानादयि० H,
 ववानादयि० B.

३ Om. Tr; cp. Āp. I. c. 15.

४ Thus (as ḡḥyasūtra and Hir. śrs. III. 8. 23) Tr B, ०र्थाभ्यो
 (as Āp. I. c. 16,) H U.

५ Thus U and the Viv., ०स एवैष Tr, H B om. स ।

६ Thus Tr; इष्ट्युपचार० B U, इष्ट्युपचारि० H.

७ ०शिंबी० instead of ०शमी० H; ०फलमूल० instead of ०मूलफल०
 U; ०निष्टापि instead of ०निष्टाग्रयणं (thus B U H and Viv.) Tr.

८ Thus B H, यथा० Tr U Viv.

९ Thus U and the Viv.; स्यात्पक्तिवै० B, स्यातामर्पक्तिवै० H, स्यात्तान्
 पक्तिवै० Tr.

१० एव om. Tr.

११ एव om B U.

अथातः पशुप्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामः । स यदि पशु-
रुपाकृतो वाश्येत यदस्य पारे रजस इत्येताः ५ ऊत्वा नैमि-
त्तिकीं^१ द्वितीयां जुहोति यस्माद्ग्रीषावाग्निष्ठास्ततो गो अभयं
कृधि । प्रजाभ्यः सर्वाभ्यो मृड नमो रुद्राय मीढुषे स्वाहेति^२ ।
यस्माद्ग्रीषावेपिष्ठाः पलायिष्ठाः समजास्याः ग्रहदक्षया मूत्रम-
कृथा इत्येतेषु^३ निमित्तेषु य इदमकस्तस्मै नमस्तस्मै स्वाहेति
द्वितीयाः ५ । स यदि निषोदेद्यस्माद्ग्रीषा न्यषद् इत्येताः ५ ऊत्वा
तं मैत्रावरुणदण्डेनोत्थापयेदन्येनौदुम्बरेण वेर्गवा उदुम्बर ऊर्कं
पशव ऊर्जेवास्मा ऊर्जं पशूनवरुद्ध इति ब्राह्मणमुदुस्र तिष्ठे-
त्युत्तमुदुस्रेत्यश्चदुच्छागेति कागमुन्नेषेति मेषमुदुग इति १०
वशां । स उ चेत्प्राक् पर्यग्निकरणान्घ्रियेत याश्चमेधे प्राय-
श्चित्तिस्तां कृत्वाथान्यं^४ तद्वैवत्यं^५ तद्वर्णं^६ तद्वयसं^६ तद्रूपं
तज्जातीयं पशुमालभेत । तस्योपाकरणादि सर्वमावर्तते निर्म-
न्थ्य सामिधेनोत्क्रेषाघारसंप्रैषसंमार्गप्रवरप्रयाजवर्जमथ^७ यदि
तज्जातीयं न विन्देताजावयो^८ गोश्रश्वा इत्यन्योन्यस्य प्रति- १५

१ •त्तिकीं H U.

२ इति only in U (sec. m.)

३ Thus U (pr. m.) इत्येषु B, इत्येवमेतेषु Tr, इत्येवमेतेषु H.

४ Thus (and ep. XVIII. 11 : 355. 15.) Tr B; H U om. अथ ।

५ तद्वे • Tr and the Viv.

६ तद्रूपसं तद्रूपं H U.

७ •सामिधेनितं • Tr, •सामिधेनीस्तं • H U.

८ Thus Tr, •ताजावयो H U, •ताजावि B.

निधयो भवन्तीति^१ । तेषां ङागश्च^२ मेषस्योपाकरणीयावलाभे^३
ऽन्यतममालभेत्^४ । त्वाङ्गेण प्रचरणकल्पो व्याख्यातो^५ । ऽथास्य^६
शरीरमपु प्रवेशयति न वा उवेतन्मिथस आग्रानां त्वा विश्वा
आग्रा इति द्वाभ्याम्^७ ॥ ६ ॥

- ५ अथ यद्यङ्गहीनः पशू रूपतो वर्णतो वाग्नेयीमाग्ना-
वैष्णवोमैत्री वायव्यां प्राजापत्यामिति च ङ्गत्वा तमेवोपा-
कुर्यादथ यदि वपामाह्वियमाणाः श्येनो ऽपहरेन्नश्येद्वा^८
पात्र्याः हिरण्यमन्तर्धाय^९ चतुर्गृहीतं^{१०} गृहीत्वाहवनीये जुहो-
त्यन्वारभ्ये यजमान उद्यन्त्सुपर्णाः न विभाति सर्वं^{११} हिरण्य-
१० कुचिः सप्तशिराः पुरस्तात् । सर्वेषु लोकेषु विभुः प्रविष्टो
गातुमस्मिन्यज्ञे यजमानाय विन्द^{१२} स्वाहेत्यथेतस्यै^{१३} वपायै
स्थाने यत्किञ्चिन्मैदोरूपमवाश्रयं^{१४} स्यात्तदुत्पाय्य^{१५} तेन प्रचरे-

१ भवन्ति B U H.

२ Partly conjectural reading; ङागश्च मेषस्येदुपाकरणीयावुपाकर-
णीयानमन्यतमं U, ङागचेदुपाकरणीया उपाकरणीयानामन्यतमं H, ङागं च
मेषं चोपाकरणीयावावालभेदन्यतमं Tr, ङागमश्चमेषस्योपाकरणीयावलाभेन्यतमं
B. The Viv. तेषां ङागश्च मेषस्योपाकरणीयाविति ।

३ U ins. after थास्य : षट्त्तयमभिविदर्शयति, H ins. before थास्य :
(व्याख्यान)रेधास्य षट्त्तयमभिविदर्शयति (cp. IX. 19 : 296. 3).

४ Thus B Tr U; H corrupt.

५ Om. Tr.

६ उद्यंत्सु० H, उद्यत्सु० U-Tr, उदुत्सु० B.

७ Thus Tr, विन्दत्स्वा० B H U.

८ Thus B, दुत्पाय्य Tr U H.

दथ यद्येनां पुनर्विन्देत नैनामाद्रियेताथ यदि वपा हविरव-
दानं वा स्कन्देदा त्वा ददे यशसे वीर्याथ चास्मास्त्रिधा
यूयं दधाथेन्द्रियं पय इत्यादाय जुहोति यस्ते द्रप्सो यस्त
उदर्षा दैव्यः केतुर्विश्वं भुवनमाविवेश । स नः पाह्वरिश्चै
स्वाहेत्यथ यद्यस्रस्थिते पशौ शकुनिस्रषाल उपविशेच्चषालं ५
प्रचाल्य यूपं प्रोक्ष्य तथैवाज्येन जुहोत्यापवस्त्र वदस्त्र^१ वा^२
मोमपौतये गातुमस्त्रिन्यजे यजमानाय विन्द^३ स्वाहेति^४ ।
॥ ७ ॥ पञ्चमः ॥

अथातश्चातुर्मास्थान्तरालव्रतानि व्याख्यास्यामस्तस्यैतद्ब्रतं^१ ।
नानृतं वदति^१ न मासमश्नाति^१ न स्त्रियमुपैति^१ नास्य^१ १०
पत्नूलनेन वासः पत्नूलयन्त्यमृन्मयपाय्यशूद्रोच्छिष्टो^१ स्वयं
पादौ प्रचालयते^५ न लवणमश्नाति^१ न कौशीधान्यमन्यत्र^५
तिलेभ्यो^१ नासन्द्या^५ शयीत^१ न स्त्रियमुपेयात्काममृतौ
जायामुपेयाद्यद्यजातपुत्रः स्यादुभयोः कालयोर्मधुपूर्वं व्रत-

१ ? Thus U, वदस्त्रव H, वदशुवा B, वदस्त्रशुवा Tr.

२ Thus Tr again, विदस्त्रा० B U H, विदस्त्रा० Prāy. candr.

३ Thus B ; व्याख्यास्यामो व्रतं चरेदिति तस्यैतद्ब्रतं Tr ; after व्याख्यास्यामः
H and U have a passage which seems to be interpolated (from
XXI. 1. : 69. 2, 3) : तान्यस्य (these two words only in H) यावज्जीव-
प्रयोगौत्थेवं चातुर्मास्थानाम(न)न्तरस्त्रिभ्यश्चनि प्रथमे त्वेव संवत्सरे व्रतं चरेदिति ।

४...४ om. Tr.

५ Thus (and cp. II. 20: 67. 1) B, कौशी० H U Prāy. candr.
कौशि० Tr.

मुपैति^१ मध्वश्रातीति ब्राह्मणं^१ घृतमित्येवेदमुक्तं^२ भवति^३ ।
 दैव्यं मध्विति^४ विज्ञायते ऽञ्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तो वन-
 स्यते मधुना दैव्येनेति^५ नान्यस्योच्छिष्टं भुञ्जीत^६ नान्यस्या-
 र्विज्यं कुर्वीत^७ नाञ्जीत^८ नाभ्यञ्जीत^९ न आङ्गं^{१०} भुञ्जीत^{११} ।
 न लोमानि वापयीत^{१२} न दतो धावते^{१३} न नखानि
 निहन्तते^{१४} कामं पर्वसु^{१५} केशश्शुलोमनखानि^{१६} वापयीत^{१७} ।
 चतुर्षुचतुर्षु मासेषु निवर्तयेतेति ब्राह्मणं^{१८} संवत्सरादूर्ध्वं
 दार्शपूर्णमासिकमेव^{१९} व्रतमुपदिशन्ति तस्य चेद्वैश्वदेवस्य कालो^{२०}
 नातीयाद्यतीयाद्ग्नये^{२१} व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 १० पति^{२२} सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठत आमावास्यकालादिति^{२३} ।
 व्याख्याताः^{२४} कालातिक्रमेष्वापदि^{२५} यजेत^{२६} ॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

१ Thus Tr B ; ० णं वेदमुक्तं भवति घृतमित्येतद्दे H, ० णे चैवेदमुक्तं भवति
 घृतमित्येतद्दे U ; on this passage cp. Rndr. on Āp. VIII. 4. 11.

२ आदानि Tr.

३ Thus U H, वापयते B, विदीत Tr.

४ Thus MSS., we expect the optat.

५ पर्वति Tr.

६ लोमनखानि om. Tr.

७ दार्शपूर्णमासिकं Tr.

८ Thus is the reading of U sec. m. U (pr. m.) B and Tr. om.
 the words यद्यतीयात् and B has कालोतीयाद् instead of कालोनाती० ।

९ गरायं दक्षिणां ददाति U ins. on the margin.

१० ०स्यस्य कालादिति Tr.

११ Thus also the Vivaraṇa, काला अतिक्र० H. (rightly ?).

अथातो ऽध्वरदीक्षाप्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामो^१ दीक्षित-
 श्वेदनृतं वदेदिमं मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो
 अग्ने इति चतस्रो वारुणीर्जपेत्^२ कृष्णाजिनाद्भवच्छिन्नो दण्डाद्वा
 देवाञ्जनमग्न्यज्ञस्ततो मा यज्ञस्याग्नीरवतु । वर्धतां भूतिर्दध्ना^३
 घृतेन मुञ्चतु यज्ञो यज्ञपतिम^४ हस इति जपेद^५ मेधमनिष्टं
 वा दृष्ट्वा जपतीत्युक्तेतद^६ भिवृष्टो ऽभिवृष्टमाणो वा^७ जपती-
 त्युक्तेतद्रतयित्वाप आचम्य जपति शिवाः पीता भवथ यूय-
 मापो ऽस्माकं योनावुदरे सुग्रेवाः । इरावतौरनमीवा अना-
 गमः स्वस्ति नो भवथ जीवस इति^८ कर्दयित्वा निष्टीथ्य वा
 जपति यदत्रापि रमस्य मे निरष्ठविषमस्तः^९ । अग्निष्टत्सोमः १०
 पृथिवी पुनरात्मन्दधातु स इति^{१०} रेत स्कन्नमनुमन्त्रयते
 यन्मे रेतः परीतोषान्तदर्पिथ^{११} । अग्निहोत्रमिव^{१२} सोमेन तदहं
 पुनरादद इति^{१३} मूत्रं करिष्यन्पुरीषं वा पृथिव्या^{१४} लोष्टमा-
 दत्त इयं ते यज्ञिया तनूरिति^{१५} करोत्यपो मुञ्चामि न

१ दशा om. H.

२ om Tr.

३ निरष्ठविषम् B U H and the Prāy. candrikā, निरष्ठोविषम् Tr and
 a prayoga of the collection Burnell;—अस्तः or अस्त Tr B H
 and the same prayoga, अस्त B and the Prāy. candrikā.

४ परीतो Tr B, परितो U H Prāy. candrikā—०र्पिथ अग्नि Tr,
 र्पिथा । अग्नि prayoga Burnell, ०र्पिथेग्नि H, ०र्पिथाग्नि U, ०र्पिताथि
 B, cp. Āp. X. 13. 10.

५ षड्विधां Tr U.

प्रजाम॒होमुचः स्वाहाकृताः पृथिवीमाविश्रतेति^१ । लोष्टं
 प्रतिनिदधाति पृथिव्या संभवेति^२ । वीभत्सा नाम^३ स्थापः^४
 स्वाहाकृताः पृथिवीमाविश्रतेत्यश्रु^५ । कफस्या^६ नाम स्थापः
 स्वाहाकृताः पृथिवीमाविश्रतेति स्तूहानं^७ । तपस्या नाम स्थापः
 स्वाहाकृताः पृथिवीमाविश्रतेति खेदं^८ । दुःखप्रं दृष्ट्वा जपत्यभि-
 पर्वावर्तते^९ । दुःखप्रं पापखप्रं दभूत्यै^{१०} । ब्रह्माहमन्तरं करवै न
 हि खप्रमुपग्रथ^{११} इति^{१२} । खप्रे ऽन्नं भुक्त्वा जपति यदन्नमद्यते
 नक्तं न तन्नातः चुधो ऽवति । सर्वं तदस्मान्ना हि॒ःसीन्न हि
 तद्दृष्ट्वा दिवेति^{१३} । लोहितमुत्पतितं दृष्ट्वा कण्डूय^{१४} वा जपति
 १० नमो रुद्रियाभ्यो ऽद्भ्यः स्वाहेति^{१५} । न वर्षति धावेद्यदि धावे-
 न्नमो रुद्राय^{१६} वास्तोष्यतय^{१७} इत्येतामृचं जपेन्नान्येन दीक्षितेन
 समेयाद्यदि समेयात्कया नीक्षेत्र आभुवदित्येतामृचं जपेद्देव-

१ Thus (and cp. Āp. X. 14. 1) Tr, नामाप खः H U Viv. and Prāy. candrikā ; B om. this passage.

२ Thus the prayoga Burnell ; •श्री Tr, •श्रुपाते U ; H totally corrupt and B defective.

३ Thus Tr, Viv. and prayoga Burnell ; कफे निर्गते कफस्या U.

४ Thus the prayoga Burnell, स्तोत्रं Tr, स्तेहं B and Viv, खस्या H.

५ Thus MSS., read with Av. VII. 100 जपति पर्वावर्ते ।

६ The original reading of Baudh. is difficult to restore. •मात्रप-
 मुच्यते B, •प्रोमुच्यते Tr, •प्रोपमुक्तै U Prāy. candr. •प्रोपमुक्तै H.

७ Thus B U Tr and Prāy. candr., •प्रथ H.

८ Thus MSS.

९ वायवे Tr.

यजनादन्यत्राभ्युदितो ऽभिनिमुक्तो वा सूर्यो मा देवो देवेभ्यः
पात्विति जपेदितौन्वा^१ इमानि^२ सर्वास्वेवाध्वरदीचासु प्राय-
श्चित्तानि भवन्तीति^३ बौधायन^४ आवान्तरदीचायै विसर्गा-
दिति शालीकिः^५ ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

अथातः सर्वयज्ञानां प्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामः^१ सर्वत्र ५
स्कन्नच्छिन्नभिन्नभग्नघृदुष्टविपरीतहौनेषु^२ ४ हविःस्यन्दना-
स्त्रावितपतितस्फुटितेष्वद्विजश्चानविडालकाकखरमृगपशुपक्षि-
सरीसृपादीनामन्यत्कीटानामृत्विजो^३ ऽग्नीनामन्तरागतानां^४
द्वादशगृहहौतेन^५ सुचं पूरयित्वा दुर्गां^६ मनस्वतीं^७ महा-

१ Thus Tr (reading only °न्वा), जपेदितौमानि B U H.

२ इ स्माह ins. H U.

३ Thus the Prayāścittapradīpa, and H and the Viv., the last two omitting, however, °द्विजः; स्कन्नेच्छिन्नेभिन्ने भग्ने° B U, स्कन्नेभिन्ने-
द्विन्नेभग्ने° Tr; °हौने B.

४ हविस्यन्दना° B, हविस्यन्दता° H, हविस्यन्दना° Tr, हविर्विस्यन्दन° U.

५ One of the most difficult passages! स्फुटितेष्वद्विजः U, स्फुति-
तेषुद्विज B U, °स्युदिताद्विज° Tr. The Viv. reads अद्विजः (द्विजा-
निरिक्ताः शुद्रादयः) - चानवि (or वि)डाल° all, but the Viv. °चानोवि-
डाल° explaining चनः सकटम्; this points to अद्विजश्चानोविडाल° -
Before खर H U have शुक्र° - °सरीसृपादिर् H U and the Viv.,
सरीसृपादि° Tr, सरीसृपादीनाम् B. - अन्यत्कीटानाम् the Viv., अन्यत्कीटो
B, अन्यत्कीटानाम् H U. - अग्नीनामन्तरागतानांद्वा° U (sec. m.), अग्नीन्तरा-
गतानांद्वा° H U (pr. m.) अग्नीनामन्तरागच्छेद्वा° B Tr, अग्नीनामन्तरागच्छेद्वा°
Viv.—Read perhaps instead of चान्तरागतानाम्: चान्तरागमने। In
the Gṛhyasūtra (IV, 8) this passage also is to be found equally
corrupt.

६ Thus Tr, दुर्गामनस्वती B U H.

व्याहृतीस्त्रिस्रो जुहुयाज्जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो
 निदहाति वेदः । स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव
 सिन्धुं दुरितात्यग्निः स्वाहेति^१ । कार्यविपयांसे च^२ मन्त्र-
 ब्राह्मणमात्रं^३ दर्भेभावरिः परिधिविष्टतिपवित्रहविः कपालसुकृ-
 ५ सुवारणिकृष्णाजिनप्रणीताग्न्युद्दामनेन^४ यत्किंचित्कार्यविप-
 र्यासः स्याद्ये चान्ये चाज्यस्त्राल्याः सुवेणोपघातं प्रायश्चित्तानि
 जुहोति प्रजापतये स्वाहा हिरण्यगर्भाय स्वाहेत्यथ पितामहां
 जुहोति भृगूणां तपये स्वाहाङ्गिरसां तपसे स्वाहेत्यथ महा-
 व्याहृतीर्जुहोति भूरग्नये च पृथिव्यै च महते च स्वाहा भुवो
 १० वायवे चान्तरिक्षाय च महते च स्वाहा सुवरादित्याय च
 दिवे च महते च स्वाहा भूर्भुवः सुवश्चन्द्रमसे च नक्षत्रेभ्यश्च
 दिग्भ्यश्च महते च स्वाहेत्यथ व्याहृतीर्जुहोति भूः स्वाहा
 भुवः स्वाहा सुवः स्वाहा भूर्भुवः सुवः स्वाहेति^१ ॥ १० ॥
 ॥ अष्टमः ॥

१५ मन्त्रहीने ऽतिरिक्ते वा दुरधीते दुरागते ।
 अनागते ऽवषट्कारे^५ अतीते^६ वापि^७ यद्भूते^८ ॥

१ दुर्गा ins. B.

२ च found in H Tr and the Vivaraṇa.

३ Thus B, °मात्र Tr, °संचभेदे च U, °मात्रोभेदे च H.

४ This whole passage is incomprehensible to me; हविः om.

B K. - °कपालनाशसु० H U - °वरणी० B K U - प्रणीतानामग्न्युद्दामनादि
 H U.

५ °ट्टते H.

६ Thus Tr, ऽतीते H U, यतीते B.

७ चापि Tr, B.

८ ? °ते B Tr, °तं H U.

हविषः^१ स्यन्दनाद्ग्रेर्हातुर्हीनस्वरेण^२ च ।
 अतिदाहे च हविषां यत्किञ्चित्पात्रभेदने ॥
 कपालनाग्रे भेदे च चतुष्पाद्यन्तरागते^३ ।
 प्रणाग्रे च पवित्रस्य^४ आज्यस्यैवावलोडने^५ ॥
 हविषां च विपर्यासं ऋत्विक्स्यप्रयतेषु च ।
 यज्ञप्रसारणीकाले^६ द्वैधीभावे समुत्थिते ॥
 मिन्दाङ्गती च होतव्ये व्याहृत्यः प्रणवादिकाः ।
 वारुणस्तन्तुमत्यश्चान्वग्निश्च^७ मनस्वती ॥
 महाव्याहृतयः सप्त प्राजापत्या तथैव च ।
 प्रसंधानाय यज्ञस्य^८ लेते^९ मन्त्राः प्रकीर्तिताः ॥ २०
 अप्रायश्चित्तिको यज्ञो ह्यसुरैः संप्रभुज्यते ।
 असुरैर्भुक्तयज्ञस्तु^{१०} देवान्दोषेण^{११} सः श्रयेत् ॥

१ Thus Tr and the Viv. हविषाः U, हविषां B, हवि H.

२ होढ० Viv.

३ Thus Tr B and the Viv., ष्पादंतरागतौ U; ष्पादंतरागतौ H.

४ Thus U, ष्चस्याज्य० Tr H, ष्चस्याज्य B.

५ ? Thus U H, प्रसारणा० Tr, प्रासारणा० B; प्रसारणिकाले यज्ञप्रसारिणिं
(sic) यज्ञविस्वारः the Vivarana.

६ Thus Tr H T U, ष्चान्वश्चान्व० B.

७ Thus Tr, यज्ञस्यैवे U (pr. m.) and H, स्येचेते U (sec. m.).
स्यतत्ते B.

८ Thus H U B, ष्चयज्ञस्य Tr.

९ Thus Tr B, यज्ञेन U, इयज्ञेन H.

ऋत्विजो यजमानं^१ च^२ आयुषो^३ ब्रह्मवर्चमात्^४ ।

प्रच्यावयेद्दुरिष्टं तत्तस्माद्दोषान्प्रणाशयेदिति^५ ॥

॥ ११ ॥ नवमः ॥

अथातो ऽनुग्रहाग्न्याख्यास्यामः^६ साय५होमं चोपोदयं^७

४ जुहुयात्प्रातर्होमं चोपास्तमयं^८ कालेन कालमनतिक्रम्य^९

कालो^{१०} दर्शपूर्णमासयोरग्निहोत्रस्य च न^{११} स्कन्दते^{१२} न व्यथत

इति^{१३} विज्ञायत^{१४} आ प्रातराहुतिकालात्प्रायमाहुतिकालो

नातीयादा सायमाहुतिकालात्प्रातराहुतिकालो^{१५} ऽथ यदि

साय५ सायं दोषा वस्तोर्नमः^{१६} स्वाहेत्याहुतिः^{१७} हुत्वाग्निहोत्रं

१० जुहुयाद्यदि प्रातः प्रातर्दोषा वस्तोर्नमः^{१८} स्वाहेत्याहुतिः^{१९}

हुत्वाग्निहोत्रं जुहुयाद्य^{२०} यदि पूर्वस्थामाहुत्याः^{२१} हुताया-

१ Thus B K U (pr. m.), °मानश्च Tr, मानं वा U (sec. m.).

२ आयुषो Tr.

३ °वर्चसः Tr.

४ Thus H U; तत्तस्मा० B, तुतस्मा० Tr.—The last words repeated in B Tr.

५ Thus Tr B and the Viv., नुकल्पान्या० H U.

६ Thus U H, वो० B Tr and the Viv.

७ Thus H; काले U, कालेन B कालेन च Tr.

८ Thus H U, नस्कन्दते B, स्कन्दे Tr; °होत्रस्य च स्कन्दनं व्यथते Viv., cp. the citation of Bhāradvāja in Rudradatta's comm. on Āp IX. 7. 3.

९ च ins, H U.

१० वस्तर्दोषा U and Prāy. candrikā.

माहवनीयो ऽनुगच्छेदग्निर्दारौ दारावग्निरिति वदञ्चकले^१
 हिरण्यं निधायोत्तरामाहुतिं जुहुयात्कालातिक्रमेष्वापद्धोम^२ ।
 आमावास्यस्य^३ कालात्पौर्णमासस्य कालो नातीयादा पौर्ण-
 मासादामावास्यस्या^४ त्रीह्याग्रयणस्य कालाच्छ्यामाकाग्रयणस्य
 कालो नातीयादा यवाग्रयणस्य^५ कालाद्द्वीह्याग्रयणस्या^६ ५
 श्यामाकाग्रयणाद्यवाग्रयणस्या^७ वरुणप्रघामानां कालाद्वैश्वदेवस्य
 कालो नातीयादा साकमेधेभ्यो^८ वरुणप्रघामानामा शुनामी-
 र्यात्साकमेधानामा वैश्वदेवाच्छुनामीर्यस्या^९ दक्षिणायनपशोः
 कालादुत्तरायणपशोः कालो नातीयादोत्तरायणपशोर्दक्षिणा-
 यनपशोरौत्तरवसन्तज्योतिष्टोमस्य^{१०} कालात्पूर्ववसन्तज्योतिष्टो- १०
 मस्य^{१०} कालो नातीयात्समस्तस्य संवत्सरस्या^{११} निज्यासुत्या^{१२} ।
 चक्षुषो ह स्म तत्प्रयोयुगा^{१३} आस^{१४}स्ते ऽर्धमासायार्धमासायाग्नि-
 होत्रमजृहवुः^{१५} । प्रतिपदि सायं चतुर्दशगृहीतानि गृह्णाति ।

१ Thus U, वदञ्च० Tr, वदेह० B H.

२ Thus Tr, •दोममामा० U, दोमामा० B U.

३ Thus Tr, •ग्रयणाद्द्वीह्याग्र० B H, •ग्रयणकालाद्द्वीह्याग्र० U.

४ श्यामाकाग्रया० Tr.

५ Thus U, •धानां H B, •धानां कालाद्य० Tr.

६ Thus Tr, •पशोर्दक्षिणवसन्त० B U.

७ Thus Tr, •पूर्ववसन्तस्यज्यो० B, •पूर्ववसन्तज्यो० U.

८ ? Thus Tr U, •त्सरस्य आनी० B; H om. this passage.

९ तत्प्रयोयुगा Tr, प्रयोगा H and the Viv. (pr. m.) तत्प्रयोगा B, प्रयोग U, प्रयोयुगा Viv. (sec. m.) which explains अतिशयेन प्रयोगविदः ।

१० Thus Tr B, •र्धमासेर्धमासेग्नि० H U - •चमजृहवुः Tr, •चंजुहुः U H, •चंजुहुः B; on this passage cp. Hir. pi. sū. II. 9 : 56, 11.

सकृदुच्यते हविरैका^१ समित्सकृद्धोमः^२ सकृदुपस्थान^३ 'सकृ-
 त्पाणिनिमार्जनमेवं प्रातरथ षण्मासानुजते ऽग्निहोत्रे दर्श-
 पूर्णमासाभ्यामनिष्टायणैश्चातुर्मासैः पशुबन्धेन चाग्नये पथि-
 कृते ऽग्नये तन्तुमते ऽग्नये वैश्वानरायाग्नये व्रतपतय इति^४
 ५ पुरोडाशान्निख्याग्निहोत्रं^५ ऊत्वा^६ दर्शपूर्णमासाभ्यामिष्टाय-
 णैश्चातुर्मासैः^७ पशुबन्धेन चाथ संवत्सरमज्जते ऽग्निहोत्रे दर्श-
 पूर्णमासाभ्यामनिष्टायणैश्चातुर्मासैः पशुबन्धेन चाग्नये पव-
 मानायाग्नये पावकायाग्नये शुचये ऽग्नये पथिकृते ऽग्नये तन्तु-
 मते ऽग्नये वैश्वानरायाग्नये व्रतपतय इति पुरोडाशान्निख्या-
 १० ग्निहोत्रं ऊत्वा^८ दर्शपूर्णमासाभ्यामिष्टायणैश्चातुर्मासैः पशु-
 बन्धेन च^९ ॥ १२ ॥

अथ हविषामर्थं त्रीहियवौ^१ तयोरलाभे^२ प्रियङ्गवः
 कोद्रवोदारवरकवर्जं^३ श्यामाकनीवारवेणुयवास्तरसंपाककन्द-
 मूलफलान्यापः^४ सकृमिति^५ 'दृतमाज्यार्थं^६ गव्यमिति प्रत्यय-

१ Thus Tr B, एका^३ समिध^३स० U H.

२ B U H put व्रतपतये before वैश्वानराय ।

३ Tr ins. अग्निहोत्रं जुहुयाद् ।

४ ० मासैश्च Tr.

५ Thus B Tr, the Viv. and the Prāy. candr. ; ० रमावे H U.

६ ? Thus Tr H U, ० वीदारक० B ; ० वीदारकमाषवर्जं the Prāy.

dipikā.

७ Uncertain reading ; ० संवादकंदम् Tr, ० संवादकंदम् B U,
 ० संवाकंदम् H, ० सकंदम् Prāy. pradīpa.

८ Thus H U, सकृमिति B ० सकृनिति Tr.

स्तस्यालाभे माहिषमाजं वा घृतमाज्यार्थं प्रयुञ्जीत^१ । भोजने-
 ध्वविरुद्धं मन्यन्त^२ एके । तयोरलाभे तैलं प्रतिनिधिस्तस्या-
 लाभे जर्तिलतैलमंतमीकुसुमसर्षपवार्चक्षेहा^३ इति^४ शिष्ट-
 प्रामाण्यादंत ऊर्ध्वमलाभे यवपिष्टानि त्रीहिपिष्टानि श्यामा-
 कपिष्टानि वाङ्निः सृष्ट्याज्यार्थं प्रयुञ्जीत^५ । कुशा स्तर- ५
 णार्थं^६ । तेषामलाभे शरमयकुतपाश्ववालमुञ्जसुगन्धितेजना-
 र्जुनादारदूर्वाश्यामाकाः^७ शीरवृक्षा इक्षव इत्येतेभ्यः । प्रस्तर-
 बर्हिर्विष्टतिपवित्रयूपरशनाशालाकपरिस्तरणान्तर्धानासनशयन-
 स्तोत्रोपाकरणार्थाः कार्याः सर्वदण्डेभ्यो वा शुष्कशुण्डिनल-
 बस्वजह्णत्तलदणवर्जं^८ । पालाशः खादिरो वेधस्तयोरलाभे १०
 याजिकानां वा^९ वृक्षाणामन्यतमस्तेषामलाभे ऽरुकपित्यको-
 विदारशल्मलिस्त्रेष्मातकनीपनिम्बतिलकवाधकविभौतकराजवृ-

१ Thus B U, प्रयुञ्जते Tr., H. omits the passage.

२ B U ins. इति ।

३ Emended; °वार्चक्षेहाशिष्ट° Tr, °वार्चावाक्षेहाच्छृष्ट° B, °वार्चवाक्षेहा इति शिष्ट° H U.

४ चास्तरणा° H U.

५ शरमय° Tr, शरमय्य° U, शरमयः H U - °र्जुनादार° Tr, °र्जुनादारा° B U, °र्जुनशरा H.

६ Thus Tr (reading only शुष्कं instead of शुष्क); शुष्क° H U, °श्रीर्षविल्लहण° B; °शुण्डिनवल्महण° H, °शुण्डिनवल्मन° U. Sāyaṇa (citing in his bhāṣya on the darśapūrṇamāsa) gives शुष्क instead of शुष्क ।

७ Om. by Sāyaṇa in his citation.

चकरञ्जपलाण्डुवर्जः^१ ' सर्ववनस्पतीनामिधो भवतीत्येके^२ ।
दक्षिणानां काले गौर्हिरण्यं वामस्तैषामलाभे फलानां मूलानां
भक्ष्याणां^३ दद्यान्न त्वेव न यजेत ।

नित्यं^४ नित्येषु युक्तः स्यात्तथैवाजस्त्रिकेषु च ।

यस्य नित्यानि लुप्तानि^५ तथैवाजस्त्रिकाणि च ॥

विपथस्थो^६ न स^७ स्वर्गं गच्छते पतितो हि सः ।

तस्मान्मूलैः फलैर्वापि^८ मधुना तरसेन^९ वा^९ ।

नित्यं नित्यानि कुर्वीत न च नित्यानि लोपयेत् ॥

न च नित्यानि लोपयेदिति ॥ १६ ॥ दशमः ॥

॥ इत्यष्टाविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus Tr and B (B reading, however, 'शकली' and 'पर्णार्जुन' instead of 'पलाण्डु'; both have 'वार्ध्राणस' instead of 'वाधक'). Sāy. in a citation agrees with the above given reading, putting only करञ्ज between कपित्थ and कीविदार; U reads: नीपनिंबतिलकवाधक विभोतकराजट्टशकमलिरक्तं (sec. m. चरद) करंजपिथ्यकीविदारश्लेष्मातक-पलाण्डु (sec. m. पर्णार्जुन) वर्जं; H: नीपनिंबतिलकवाध्राणकवैभोतकराजट्ट-शकमकटंकपित्थंकरंजककीविदारश्लेष्मातकपलाण्डुवर्जं ।

२ After एके the MSS. exc. Tr and the Viv. ins. ययदि ।

३ Thus H U, भक्ष्याणां B, भक्ष्याणां Tr.

४ Thus B U and Viv.; नित्या Tr, निष्णुं H.

५ युक्तानि Tr.

६ Thus Tr B and Viv.; विपदंस्या U H.

७ सः U च Tr.

८ Thus U H and Viv.; मूलफलैः Tr B.

९ Thus B and Viv. तरसापिवा Tr U H.

अथाभिदग्धानि^१ सदोहविधानानि समस्तदेवयजनमावृ-
 तैव^२ क्रियेरन्ननावृता^३ वा^४ वसतीवरीः प्रथमं गृह्णीयादिति^५
 वाधूलकस्य मतमथेतरानानुपूर्वमित्यथ^६ यदि °भिन्नेषु कपा-
 लेषु सर्वाणि^७ निपतेयुस्तत्र यावत्सूतं^८ पुरौषमादाय वसती-
 वरीभिः संयुत्य^९ विस्वाय प्रचरेत्तत्र प्रायश्चित्तं ग्रहाणामेकेन
 जुहुयादाग्नेध्रीयविनाश आग्नेय्यर्चा^{१०} जुहुयादग्निर्मूर्धा दिव
 इति^१ वैष्णव्या हविधानि^{११} विष्णो त्वं नो अन्तम इत्याग्नेय्या^{१२}
 सुन्वयमग्निः सहस्रिण इति^१ वायव्यया वायव्येषु वायो शत५
 हरीणामित्यैन्द्रिया^{१४} सदभीन्द्रं विश्वा अवीवृधन्निति^१ वैश्व-

१ अथानि० H U and the Vivaraṇa.

२ Thus Tr H U and Prāy. candrikā, समस्तदेव० B.

३ Thus B and the Viv., क्रियेरन्नावृता Tr H U, cp. Rudradatta on
 Āp. XIV. 25. 2.

४ Om. T B, given by U H and the Vivaraṇa.

५ Thus Tr B, गृह्णीरन्निति H U.

६ Thus B, °तरानानुपूर्वमित्यथ Tr, °तरानानुपूर्व्यं भवत्यथ U, °तराग्यनुपूर्वं
 भवंत्यथ H.

७ Om. H.

८ कपालानि यच्च ins. B, यच्च ins. Tr.

९ यावत्सूतं U and Viv., यावत्सूतं B H, यावत्सूतं Tr.

१० Thus U, °युज्य H B, °सृज्य Tr.

११ °ग्नेय्या B U H.

१२ °र्धानं B Tr.

१३ The passage अग्नेय्या...हरीणामिति found in H U only.

१४ °त्यैद्रौया H B °त्यैद्रा Tr, त्यैद्रा U.

देव्या प्राग्गो विष्टे देवाः शृणुतेमः हवं म इति ^१ सर्वेषु
मिन्दाङ्गती जुहुयाद्वाहतीश्चापि वेष्टिं निर्वपेदगारदहने ^२
चामवान् ^३ सर्वविनाशे तन्तुमती ^४ दग्धेषु ^५ सोमेषु ^६ वा नष्टेषु
वा सोमानामुपघातापहारेषु ^७ वा यथालाभमः शून्गृहीत्वा
५ वमतौवरीभिः ^८ संयुत्याभिषुत्य ^९ प्रचरेत्सर्वविनाश ओषधीभि-
रभिषुत्य प्रचरेत्तत्कृत्वा ^{१०} पुनर्यजेतेति श्रुतिरेवमेव कुर्यात्सा ^{११}
प्रायश्चित्तिरिति ^{१२} ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ होत्रकाणामन्योऽन्यस्य मैत्रावरुणश्चोदयेदपि ^१ वान्यो-
ऽन्यस्य याज्यापुरोऽनुवाक्याभ्यां ^२ यजेत ^३ तस्य प्रायश्चित्तं ^४
१० ब्राह्मण एकहोतेत्यस्यानुवाकस्य प्रथमेन होतुर्जुहुयाद्द्वितीयेन
मैत्रावरुणस्य तृतीयेन ब्राह्मणाच्छः ^५ सिनश्चतुर्थेन पोतः पञ्चमेन
नेष्टुः षष्ठेनाच्छावाकस्य सप्तमेनाग्नीध्रस्याध्वर्युः प्रधानदेवता-
मनुच्चारयित्वा योन्यामुच्चारयेद्यदो देवा अतिपादयानीत्ये-
तथा सुवाङ्गतिं जुहुयाद्ग्रात्मकेनाष्टमेन नवमेन पूर्वोक्तं

१ Thus Tr U Viv., •दाहे B H

२ Thus all the MSS. and the Vivaraṇa.

३ Thus Tr and the Viv., मती B H U.

४ दहनेषु Tr.

५ Thus Tr B; उपघातापहारेषु U, वेष्घातापहारेषु H.

६ •वरीभिःसंयुज्य U, •वरीः संपूज्य H, Tr B om. these three words.

७ तव om. H U.

८ सा om. U Tr.

९ Thus Tr •ओदयत्यपिवा B U H and the Viv.; H om. अपि वा ।

१० Thus Tr B and the Viv., •वाक्याभ्याभवत्ति H, •वाक्या भवन्ति U.

प्रायश्चित्तं कुर्यादुक्त्यपर्यायेषु^१ यथाक्रमेण जुहुयाद्दशमेन
 षोडशिरान्निपर्यायेभ्यो^२ रायंतराय संधये^३ तथा शिपिविष्ट-
 स्तोत्रे वाजपेये^४ तथातिरिक्तस्तोत्रेष्विति^५ यथाचोदितमन्यो
 यजेत्तत्रयमो^६ यजेज्जपेद्वा स्वयं चोदितः स्वयमेव यजे-
 द्वितीय एव^७ प्रायश्चित्तं भवेत्सोमे ऽन्यत्रैवं कुर्याद्धोतान्येन^८
 यजेदन्वेनैव^९ मैत्रावरुणो वा पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्यात्तथा
 याज्यापुरोऽनुवाक्यास्वन्यथान्यत्राप्रायश्चित्तं^{१०} भवेद्दथाश्वमेधस्यान्न
 होमेव्यारण्यानां पशूनां सुवाहुत्या जनातिरिक्तपुनरुक्त-
 व्याघातेषु^{११} मिन्दाहुती जुहुयात्तथेष्टकोपधाने^{१२} ऽथ^{१३} देव-
 सुवां हविषामन्यद्वीजमन्यदैवतस्य^{१४} कुर्यात्तदुत्सृज्य पुनरुत्पाद्य^{१५}
 यजेदतिशिष्टं सह यजेज्जपेद्वा^{१६} पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्या-
 दिति^{१७} ॥ २ ॥ द्वितीयः ॥

१ 'क्य' H U.

२ Thus B H, षोडशिनिराचि० Tr U.

३ इति in Tr only.

४ Thus Tr U, यजेतपू० B, यजेनप्र० H.

५ एवं B only.

६ Thus B U, यजेतान्यं दैवतं Tr (H om.).

७ ? Thus Tr, 'क्यास्वन्यथान्यतप्रा० B, 'क्यास्वन्यथान्यथान्यत्र प्रा० H,
 'क्यास्वन्यत्र प्रा० U.

८ ? Thus Tr, जनातिरिक्तेषु पुनरुक्तव्याघातेषु U, जनातिरिक्तेषु H,
 न्यूनातिरिक्तेषु B.

९ थ om. H U.

१० ? 'षामर्ष्यं बीजमन्यदैव' B, 'षामन्यं बीजमन्यदैव' Tr H, 'षामन्य-
 दन्यदै' U.

अथ वितते यज्ञकर्मणि प्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामस्त-
 चौषधं पयः पशुः सोम आज्यमित्येतेषु न्यूनेषु वा नष्टेषु
 वापहतेषु^१ वा^२ पुनरुत्पाद्य गृह्णीयाद्यत्र स्मरेत्प्राक् खिष्टकृत
 उत्पादनं भवति^३ खिष्टकृत ऊर्ध्वं स्मरेत्तत्संस्थाप्यैतेनैव^४
 पुनर्यजेत्सह यजेदाथ यदि निरूप्य स्मरेदन्यं^५ दैवतममुष्मै
 लेति प्रतिविभज्याभिमृश्य^६ सर्वं जुहुयादमुष्मै स्वाहेति^७ यत्र^८
 स्मरेत्तत्रैवमेव कुर्यादासादनादथ^९ यद्यासाद्य स्मरेदन्वायात्य
 स्थानेषु जुहुयादन्यदा^{१०} पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्यादन्यासु देवता-
 खिष्टासु^{११} नष्टेषु दुष्टेषु वा^{१२} दोषवति^{१३} तन्त्रे प्रधानमावर्तये-
 १० त्सर्वेष्टिरशेषतस्तस्य^{१४} कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^{१५} भागिनो
 दैवतस्य शूर्पादानप्रभृति कर्म कृत्वा अपयित्वासाद्य स्वस्थाने^{१६}

१ These two words in Tr only.

२ तत् om. B H.

३ अन्यदैवतं H.

४ तदानीमेव ins. U.

५ वा ins. B U H.

६ जुहुयात् instead of कुर्यात् Tr.

७ अन्यत् in U only. Is it to be cancelled ?

८ Thus B U, °ष्टासुनेषुदुष्टेषु वा H, °सुंनष्टेषु वा Tr.

९ Thus B U, शेषवति Tr, - षवति B.

१० H आवर्तते instead of आवर्तयेत् ; °सर्वेष्टिरशेषतस्य Tr ; °सर्वेष्टिर-
 शेषतस्य B U, °सर्वेष्टिरशेषतस्य H ; सर्वेष्टिरशेषतः gives the Virarāṇa.

११ स्व om Tr.

प्रचरेत्तत्र प्रायश्चित्तं मिन्दाङ्गती जुङ्गयाद्वाहतीश्चैवं^१ पंग्रावुपा-
 करणप्रभृत्या^२ खिष्टकृतः^३ पूर्वाक्तं^४ प्रायश्चित्तं^५ कुर्यादथ^६ यदि
 प्रातरनुवाकमनुपाकृतमादित्यो ऽभ्युदियात्कथं तत्र प्रायश्चित्तं
 भवतीत्युषाः केतुना जुषतां यज्ञं देवेभिरन्वितम् । देवेभ्यो
 मधुमत्तमः^७ स्वाहेति मिन्दाङ्गती व्याहतीश्च ऊलोपाकुर्यादथ^८
 यदि प्रातरनुवाके ग्रस्यमान आदित्यो ऽभ्युदियादुद्वयं तमस-
 स्यर्युदु त्वं चित्रमित्येताभिः सुवाङ्गतीर्जुङ्गयादथ यदि सोमो
 नाविः स्यान्नवोनवो भवति जायमानो यमादित्या अःशुमा-
 प्याययन्तीत्येताभ्यां^९ सुवाङ्गतीं^{१०} जुङ्गयाद्यदि^{११} सूर्याचन्द्र-
 मसोर्घृहणं^{१२} विद्यत एतदेव^{१३} ॥ ३ ॥

अथ यदि ग्रहान्ग्रहीष्यमाणो भागिनीं देवतामगृहीत्वा
 योन्यां गृहीत्यात्तथामुष्मै^१ स्वाहेति तदानीमेव सर्वं जुङ्गया-
 द्भागिनीं पुनर्गृहीत्वा मिन्दाङ्गती जुङ्गयादपि वा ग्रहाणा-
 मेकेन जुङ्गयात्सर्वान्वाचस्यते विधे नामन्नित्येवमादीन्ग्रहा-
 न्होत्रकाणां^२ ग्रहेषु वा चमसेषु वा हविर्दोषोक्तदोषो^३ भवे- १५

१ ० व H U.

२ Thus Tr, ० प्रभृतिनयाखिष्ट० H U B.

३ Thus Tr, पूर्वाक्तं प्रायश्चित्तमथ B, दुक्तमथ H U.

४ एताभ्यां सुवाङ्गतीर (sic) and यदि only in Tr.

५ सूर्यचंद्र० B U H.

६ ० यादथा० H U.

७ Thus Tr, होत्रकां or होत्रकां B U H.

८ Before भवेत् H U ins. वा ।

त्थापो^१ ऽभ्यवहृत्य^२ तत्रायश्चित्^३ जुत्वा तथा पुनर्गृहीत्वा
 जुहुयाच्चमसेषु^४ पुनरुन्नीय जुहुयाद्भुत्वा वा तस्मिन्हिरण्यमन्त-
 र्धायाप आनीय भक्षयेत्सैव ततः प्रायश्चित्तिरथ यदि सवन-
 कालो ऽतिक्रामेदग्निर्मूर्धा दिव इत्येतस्यानुवाकस्य प्रथमेन
 ५ गायत्रेण^५ जुहुयात्प्रातःसवने^६ तथा त्रैष्टुभेन^५ माध्यंदिने
 सवने तथा जागतेन^५ तृतीयसवने ऽत ऊर्ध्वमतिरात्र^६
 उत्तरमहर्नाधिगच्छेद्यदि गच्छेद्यज्ञभेष आगच्छेत्तत्र प्राय-
 श्चित्^३ सर्वान्होतृन्जुहुयाद्विज्ञायते ब्रह्म वै चतुर्होतार इति^७
 तस्माच्चतुर्होतृनेव जुहुयादत ऊर्ध्वमहःसंख्यां^८ नाधिगच्छे-
 १० देकाहेर्ष्वथ^८ सवनीयानां प्रायश्चित्तिरथ यदि पूतिगन्धः^९
 स्यात्तदुत्सृज्य पुनरुत्पाद्य प्रचरेदपि वोष्णोदकेन प्रचाख्याज्ये^९
 ऽवधाय^{१०} पुनः अपयित्वा प्रचरेत्तत्रापि यदि^{११} पूतिगन्धो
 भवेत्तदुत्सृज्य पुनरेवोत्पाद्य प्रचरेत्तथा सवनीयानां पुरो-

१ ०त्थापदत्य Tr.

२ Thus Tr, चमसेषुवा B H U.

३ गायत्र्या Tr.

४ प्रातः सवने जुहुयात् B H U.

५ त्रिष्टुभा, जगत्या Tr.

६ ०तिरात्रादुत्तर० Tr.

७ Thus H and Viv. ; संख्या B U, संख्यं Tr.

८ यदि ins. Tr.

९ Thus B and Viv., पूतीगंध U, पूतीगंधाः H, पूतीगंधं Tr.

१० Thus U, ०ज्येनावधाय H, ०ज्येन—B, ०ज्येन, omitting अवधाय, Tr.

११ in U only.

डाशानां^१ तथा सांनाय्यानामथ यदि स्तोत्रं प्रशस्तं प्रतिगरं
 वोत्सृजेन्मिन्दाङ्गती ऊलोपाकुर्यादथ यद्येकाः स्तोत्रीयाः सूक्तं
 वर्चं वार्धचं वा प्रतिगरं वोत्सृजेन्मिन्दाङ्गती ऊत्वा जपेत् स्तोत्रो-
 पाकरणप्रभृत्या^२ होमाद्वाचं यच्छेद्यदि वाचं विसृजेद्वैष्णवी-
 मृचं जपेदथ यद्याश्राव्य वाचं विसृजेद्वैष्णवीमृचं जपेद्विष्णो
 त्वं नो अन्तम इति^३ पुनरेवाश्राव्य^४ यजेदूनातिरिक्तपुनरुक्त-
 व्याघातेष्वन्येषु वान्यत्र प्रायश्चित्तं^५ मिन्दाङ्गती जुहुयात्सर्व-
 स्थानेषु मिन्दाङ्गती यज्ञशरीरमिति श्रुतिस्तस्मात्सर्वेषामाचा-
 र्याणां प्रशस्तमिति^६ ॥ ४ ॥ तृतीयः ॥

अथ यदि ऊताङ्गतौ सोमौ सः सृज्येयातामाहवनीया- १०
 दुदीचो^७ ङ्गारान्निरुद्ध^८ तेषु जुहुयाद्यज्ञस्य हि स्य ऋत्वि-
 याविन्द्राग्नी चेतनस्य च । ऊताङ्गतस्य तथ्यतमङ्गतस्य ऊतस्य
 च ॥ ऊतस्य चाङ्गतस्य चाङ्गतस्य ऊतस्य च । इन्द्राग्नी अस्य
 सोमस्य वीतं पिवतं जुषेथाः स्वाहेति^९ तस्य नित्यभक्षमनु-
 वर्तयति^{१०} मा^{११} यजमानं तमो विदन्मर्त्विजो मो इमाः प्रजाः । १५
 मा यः सोममिमं पिवात्सः सृष्टमुभयं कृतमित्यथ यद्यन्य-

१ Thus Tr B, °स्तोत्रादानप्रभृत्या U H.

२ एव om. Tr.

३ °त्तेषु Tr.

४ °यादेवोदीचो Tr B.

५ Thus Tr U, °निर्वर्त्य B H.

६ °वर्तयेन्मा U.

- ऊताश्चमसा अन्यऊतैः सꣳसृज्येरन्सोमे वा भोममभिगृह्णीया-
 दित्येतदेवाथ यद्यन्यवृता ऋत्विजो ऽन्यवृतैः सꣳसृज्येरन्दी-
 चिता^१ दीचितैर्वान्यच ब्राह्मणस्तोमात्सत्ताञ्चेत्येतदेवाथ यदि सुतः
 सोमो ऽभिवृष्येत^२ तदित्यदं^३ प्रत्यस्मै पिपीषत इत्येताभ्याः
 ५ सुवाऊतौ ऊत्वा^४ तस्य^५ नित्यभचमनुवर्तयतीन्दुरिन्दुमवागा-
 दिन्दोरिन्द्रो ऽपात् । तस्य त इन्द्रविन्द्रपीतस्य मधुमत उप-
 ङ्गतस्योपहतो भक्षयामीत्यथ यदि सुते सोमे यजमानो
 म्रियेत भयं वागच्छेत्सर्वाणि हवीꣳषि पात्र्याꣳ समवधाय
 द्रोणकलशे सोमं जुङ्गामाज्यं पशुमन्यस्याभित्येकामाऊतिं
 १० जुङ्गयाद्ये^६ देवा येषामिदं भागधेयं बभूव येषां प्रयाजा
 उतानूयाजाः । इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो ऽग्निहोत्रेभ्यो देवेभ्यः
 स्वाहेति ऊत्वात् ऊर्ध्वं पैतमेधिकं कर्म प्रतिपद्येताभये^७ वा^८
 पुनर्यजेत^१ जीर्णस्याग्रक्तस्य^९ चाग्निहोत्रेष्टायामात्मन्यग्निसमा-
 रोपणं^{१०} विद्यत इत्यात्मनि समारूढेष्वग्निषु^८ न खादेन्न पिबे-

१ ० दीचितो B H U.

२ ० ष्येततददित्यदं H, ० ष्येततददित्यदं B U, ० ष्येततदित्यदं Tr.

३ जुङ्गयात्तस्य Tr.

४ जुहोति ये Tr.

५ ० पद्यतेभये Tr.

६ H. om. वा ; it is added sec. om. in U and found in B Tr.

७ Thus Tr, ० ऋत्विजो H U B.— ० ऋत्विजो Tr, ० ऋत्विजो B U H.

८ अग्निषु om Tr.

न्नोपरि शय्या^१ शयीत नाप्सु निमज्जेन्न मैथुनं ब्रजेत्कामं
 खादेत्कामं पिबेत्कामं त्वेवोपरि शय्या^१ शयीत नैवाप्सु^२
 निमज्जेन्न मैथुनं ब्रजेदिति^३ । प्रचालितपादपाणिरप आचम्य
 प्राङ्मुख उपविश्याग्निहोत्रयजुषा^४ यावन्मात्रं व्रतयित्वा तूष्णीं
 भूयो व्रतयेत्प्रजापतिं मनसा ध्यायन्निर्त्येवमेवोपासीता शरीर- ५
 विमोक्षणात्^५ । ॥ ५ ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवति^६ यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एवं वा एष
 म्रियते यस्याग्निहव्य उदायति^७ यन्निर्मग्न्यं कुर्याद्विच्छिन्द्या-
 द्वाहव्यमस्मै जनयेत्^८ एव पुनः परीध्यः^९ स्वादेवैनं योनेर्जन-
 यति^{१०} नास्मै भ्राह्म्यं जनयतीति ब्राह्मणमुख्यश्चेदुदायेदप्सु
 भस्म प्रवेश्योखा^{११} शकृत्पिण्डेन परिलिप्य पुनरेवैनां^{१२} प्रवृज्य
 परिदायाङ्गतिषाहं कृत्वाथैना^{१३} सुवाङ्गतिभिरभिजुहोति^{१४}
 सुवर्नं घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्नं शुक्रः स्वाहा सुवर्नं
 ज्योतिः स्वाहा सुवर्नं सूर्यः स्वाहेत्यर्कवतीभ्यामर्कमभिधावभ्या-

१ शय्यायां H B U.

२ नत्वेवाप्सु B U (H def.).

३ इति om. Tr.

४ Thus the Viv., °होत्रं यजुषा the MSS.

५ °वि० om B H U.

६ See T S. V. 7. 5. 1.

७ पुनरेवैनं B, पुनरेवान्यां Tr.

८ °थैनं Tr, °थैषां B.

९ °ङ्गतीभि० Tr H U.

दधात्यर्कः पवित्रं पवित्रमर्का रजसो विमान इति द्वाभ्यां ।
 मुञ्जकुलायप्रभृतिना कर्मणा प्रतिपद्येता कृष्णाजिनवाचनादथ
 वै भवति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्य उदायति ।
 मृत्युस्तमः । कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणेति । कृष्णं वासः
 ५ कृष्णां धेनुं शतमानं^१ हिरण्यमिति ददाति^२ । तममैव
 तमो मृत्युमपहते । ऽथो तेजो वै हिरण्यं । तेज एवात्मन्वत्त
 इति ब्राह्मणमथ यद्यासन्दी शिक्वमगारं वा दह्येत वैश्वान-
 नरौभिः समिधो ऽभ्यादध्याद्वैश्वानरो न ऊत्येत्येतेनाष्टार्चनाय
 यदि वसतीवरीकलगः^३ पान्नेजन^४ एकधनाः^५ कुम्भेष्टकाः
 १० कथनेष्टका^६ वा परासिच्येरन्यूपो वा भिद्येत रशना वा द्विद्येत
 चषालं वा भिद्येतौदुम्बरौ वा भिद्येत गावा वा भिद्येत
 द्रोणकलशो वा दीर्यतान्यद्वा यज्ञे दारुमयं मृन्मयं^७ वा पात्रं
 भिद्येत तत्त्वेनैव यजुषा स्व^८ आयतने^९ निधायोपधायाभि-
 मन्त्रयते^{१०} भूरायुर्म धारयत प्राणं मे धारयत प्रजां मे

१ Tr ins. च ।

२ Found in Tr only and in a citation in the Mahāgnisarvasva.

३ Thus Tr, the Viv. and the Prāy. Candrikā, वसतीवरकल० H U, वसतीवरः कल० B.

४ Thus B and the Prāy. Candrikā, पान्नेजना H, पान्नेजनैरेक० U, पान्नेजनैरेक० Tr.

५ Thus Tr B, कथने० U, कथने० H.

६ मृत्स्यं Tr.

७ Thus Tr. and the Viv. स्वस्वस्थाने U, स्वस्वस्थाने B H.

८ Thus Tr, निधायवोपधायाभि० B, निधायवोपधायावाभि० H U.

धारयत पशून्मे धारयत मा म आयुः प्राणः प्रजाः पशवः
 परामिच्येरन्नित्यथ यदि दारुमयं पात्रमाहवनीये^१ ऽनुप्रहरे-
 दथ^२ यदि^३ मृन्मयमपो^४ ऽभवहरेद्भूमिर्भूमिमगान्माता^५
 मातरमप्यगात् । भूयास्य पुत्रैः पशुभिर्घा नो द्वेष्टि म
 भिद्यतामिति^६ ॥ ६ ॥ पञ्चमः ॥

^५अथातो ऽग्निहोत्रस्य लौकिकविधिं व्याख्यास्यामः^१ पुरा-
 ग्निहोत्राद्गार्हपत्यादरण्योरग्नौन्समारोपयन्त्ययं^२ ते योनिर्ऋत्विय
 इत्यन्तर्वेद्यरणी निधाय लौकिके^३ ऽग्नौ जुहुयात्सायमुद्धरति^४
 सायमाहुतिः^५ हुत्वा^६ प्रातरुद्धरति प्रातरुद्धरति प्रातराहुतिः^७
 हुत्वेति विज्ञायते^८ ऽथाग्निहोत्रं चतुर्भिलुप्यते^९ होमोपस्थान- १०
 व्रतदर्शपूर्णमासैरिति^{१०} तन्तुमत्येच्छेद्वा^{११} दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेत^१
 संतिष्ठते विच्छिन्नप्रायश्चित्तिः^{१२} ॥ ७ ॥ षष्ठः ॥

१ After पात्रं H U B ins. भिन्नम् ।

२ अथ यदि om. Tr.

३ मृत्प्रयं Tr.

४ ऽवहरेयुर्भूमि० H U.

५ The first part of this kh. differs considerably in the MSS. I have given the text of Tr, which, on the whole, agrees with the Vivaraṇa.

६ पुराग्निहोत्रस्य कालाद्गार्हपत्यभस्मनारणी सत्सृष्ट्या (or सत्सृष्ट्या)रण्योः समारोपयत्ययं B U H.

७. ७ लौकिकमग्निमाहृत्य सायमुद्धृत्य B U H.

८ इति विज्ञायते ins. B U H.

९ Thus the Viv., ऽलुप्येत the MSS.

१० इष्ट्या om. Tr.

११ Thus Tr and the Vivaraṇa ; ग्निहोत्रस्य लौकिकविधिः B U H.

अथापद्यग्निहोत्राणां^१ समासस्तद्यथा राष्ट्रविभ्रमो व्याधयो
 ऽध्वगमनं गुरुकुलवासो देशकालद्रव्यानुपपत्तिरन्यैश्चाथोगो^२
 यासु^३ विद्यत इति^४ तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^५
 कामं पूर्वाह्ने वापराह्ने वाग्निहोत्रवेलायां वा यथासूत्रं^६ वा
 ५ कुर्यात्प्रसिद्धं वा^७ यजमानस्या प्रसावात्प्रसूतः^८ प्रसिद्धं प्रतिपदि
 सायं^९ चतुर्दश चतुर्गृहीतानि गृह्णाति सोपवसथे पार्वणे
 वाथेतरस्मिन्पञ्चदश^{१०} प्रसिद्धं सर्वं^{११} समित्प्रभृति कर्म^{१२}
 मन्त्रांश्चैकवत्संस्थाय सायमग्निहोत्राणि^{१३} ऊत्वा प्रातरग्नि-
 होत्राणि^{१४} जुहुयात्सायमुपक्रमः प्रातरपवर्गः^{१५} काले^{१६} पार्वणे न
 १० यजेत^{१७} नोर्ध्वं^{१८} पाक्षिकात्समासो न प्रसङ्गे नाश्रद्धानस्याथा-
 प्युदाहरन्ति^{१९}

१ Thus Tr and the Viv. ; अथाप्यग्नि० B U H.

२ Tr ins. होम after ०काल० ।

३ Thus H, U, यासु Tr (grantha!), वान्यासु B.

४ Instead of these four words Tr प्रसिद्धं only.

५..५ Thus Tr ; प्रवसतः प्रसूतः प्रतिपदीदृश्याय U H, प्रवसत् प्रतिपदि
 सायं B.

६ वा only in Tr.

७ Thus U, ०त्राणां Tr B H.

८ Thus U, ०त्राणां Tr B, ०त्राणं H.

९ कालीय H

१० Thur Tr, नोर्ध्वं B U H.

११ Thus Tr, ०दधानंस्य अथाप्यु० B, ०दधाननव B ०दधानेनव U (the
 last two om. अथाप्युदाहरन्ति).

अश्रद्धा परमः^१ पाप्मा पाप्मा ह्यज्ञानमुच्यते ।
 अज्ञानालुप्यते धर्मो लुप्तधर्मो ऽधमः^२ स्मृतः ॥
 अश्रद्धया शुध्यते बुद्धिः अश्रद्धया शुध्यते मतिः ।
 अश्रद्धया प्राप्यते ब्रह्म अश्रद्धा पापप्रणाग्निनी^३ ॥

तस्माच्छ्रद्धधानेनाप्रसङ्गेन^४ संपन्ने^५ काले^६ तन्तुमत्या यजे-
 तैवं लौकिकप्रयोग एवमज्जत एवं विध्यपराधे चाथाप्युदा-
 हरन्ति न वृथाग्नीनुद्वासयेन्नैवानापत्सु^७ वीरहा वा एष
 देवानां यो ऽग्निमुद्वासयत इति^८ तस्माच्छ्रद्धधानस्याप्रासङ्गि-
 कस्य^९ चान्यत्रापि^{१०}

येये विगेषा लघवो यत्रयत्रोपलक्षिताः ।

१०

तैः कर्मसंस्तरे^{११} कुर्याद्यायोपेतं यथा भवेत् ॥

स्वशास्त्रे विद्यमाने^{१२} यः परशास्त्रेण वर्तते ।

भूणहत्या समं तस्य स्वशास्त्रमवमन्यतः ॥

आर्षेयस्य स्वशास्त्रस्य प्रदेशास्तद्गुणैः समाः ।

कर्मणां प्रविचारार्थमापत्सु च समाप्नुयादिति ॥ ८ ॥

१५

१ परमा MSS.

२ Thus B H U, धर्मः Tr.

३ Thus Tr, °प्रणाग्निनी U, °प्रसोचनी B H.

४ ? Thus Tr (only संपन्नेन), °प्रसंगेन प्रसंगेन संपन्नेकाले U, °प्रसंगेन काले B H; the Viv. also has प्रसन्नेकाले ।

५ ? Thus H U, °धानस्याप्रसंगिक° B, °धानेनाप्रसंगिकस्य Tr.

६ Thus Tr, °कस्यान्यात्रापि B, °कस्य च अन्यत्रापि U, °कस्य च H.

७ Thus B U H, °संस्तरेः Tr.

८ °मानो H, U.

यथो एतसो ऽपरिमितं प्रवसति न संवत्सरमति प्रवसतौ-
 त्यविशेषाज्जायापत्योराहिताग्न्योरित्येवेदमुक्तं भवति । विज्ञा-
 यते चार्धो वा एष आत्मनो यत्पत्नीत्यथ यदि प्रवसति
 यजमाने पत्न्याः प्रवासनिमित्तं स्यात्तद्वास्तोष्यतौयं ऊला-
 ५ ध्वर्युः समारोपयेदयं ते योनिर्ऋत्विय इति । यत्र गच्छेत्त-
 त्रानो हरेत्तत्र प्राष्यग्निं^१ मथित्वा विहारं कल्पयित्वा गार्ह-
 पत्य आज्यं विलाप्योत्पूय स्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये
 संतनीं जुहोति मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं
 समिमं दधातु । या इष्टा उषसो निमृचश्च ताः संदधामि
 १० हविषा घृतेन स्वाहेत्यधामये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपति । शरावं दक्षिणां ददाति । सा प्रसिद्धेष्टिः संति-
 घृते । ऽथ यदि यजमानश्चैव^२ पत्नी चोभौ त्वेव^३ निष्कामतो
 ग्रामान्ते ग्रामसीमान्ते वा वसतो^४ ऽग्निहोत्रमेव^५ लुप्येता-
 विकृतमग्न्याधेयं कुर्वीताग्नीह्वरन्तो नोच्छ्रसेयुद्युच्छ्रसेयुरग्नयो
 १५ लौकिकाः संपद्येरन्नो विना समारूढेष्वग्निषु^६ नाद्रियेत^७
 शम्याप्रासे^८ सत्तनिदर्शनात्^९ । ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१ प्राय only in Tr.

२ ०नश्च H U.

३ त्वेवमेव H U.

४ ? Thus B, वसातेग्निं. Tr, वसेताग्निं. U, वसत्यग्निं. H, वसेते the Vivarāṇa.

५ अग्निषु नाद्रियेत om. Tr.

६ ? शम्याप्रासेसत्तनिदं. Tr, शम्याप्रासेसत्तत्रदं. B, शम्याप्रासेनदीसत्तनिदं. U, शम्याप्रासेनदीलनिदं. H.

अथ वै भवति सर्वान्वा एषो ऽग्नौ कामान्प्रवेशयति यो
 ऽग्नीनन्वाधाय व्रतमुपैति स यदनिष्टा प्रयायादिति ^१ स
 यदनिष्टा प्रयास्यन्भवति तद्गार्हपत्य^१ आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि
 चतुर्गृहीतं गृह्णीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने तुभ्यं त
 अङ्गिरस्तमेति ^१ यो ऽग्नीनन्वाधाय व्रतमुपैति स यद्युदाय- ५
 तीति तत्पुरस्ताद्वाख्यातं ^१ यस्याहिताग्नेरग्निपचायति याव-
 च्छम्यया प्रविध्येद्यदि तावदपचायेत्त^५ संभरेद्विदं त एकं पर
 उत एकमिति ^१ संभृत्यानुप्रहरेदग्निहोत्रकालेषु^२ वान्येषु^२
 वा^३ ^१ यदि परस्तरामपचायेदनुप्रयायावस्येदित्यनुप्रयायावस्ये-
 त्तद्यत्रैवावस्येत्तत्र^४ वोदासयेयुरोषधीर्वा^४ एतस्य पशून्ययः १०
 प्रविशति यस्य हविषे वत्सा अपाकृता धयन्ति ^१ तान्यदुह्या-
 द्यातयान्ना हविषा यजेत ^१ यन्न दुह्याद्यज्ञपररन्तरियादायव्यां
 यवागूं निर्वपेदित्यथैतेषां दोहयित्वा^५ तस्मिन्नप आनीय
 व्रीहिप्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वमथ यस्य सायं दुग्ध^५ हवि-
 रार्तिमार्च्छतीन्द्राय व्रीहीन्निरूप्योपवसेदिति ^१ निर्वपणान्तं^६ १५

१ Thus B, तदागार्ह० H U, गार्ह० Tr.

२ ज Tr. H.

३ Thus Tr U and the Viv. (only चान्येषु instead of वा०); कालेषु
 वा H, कालेचान्येषु वा B.

४ Thus H U, ०वस्येत्तत्रैवावस्येदोषधी० Tr, ०वस्येत्तद्यत्रैवास्योषधी० B.

५ किञ्चिद् ins. Tr and the Viv.

६ निर्वपणान्तं Tr, निर्वापान्तं Viv.

कर्म कृत्वा श्यो भूत आग्नेयेन प्रचर्यैन्द्रेण प्रचरेच्छृतस्थानं
 तत्कुर्यादथ^१ यस्योभयः हविरार्तिमार्च्छत्यैन्द्रं पञ्चशरावमोदनं
 निर्वपेदिति^२ प्रकृत्या वा निर्वपेच्छरावेण वेति^३ प्रकृत्या^४
 निर्वपेत्तथा^५ शरावपरिमाणार्थः शरावमिति वदन्तस्तथा^६ चतु-
 ५ ष्यात्रं निर्वपेदित्यत्र पात्र्यामेव निर्वपेत्सान्नाय्यस्थाने^७ कुर्या-
 द्यस्य^८ व्रत्ये ऽहन्यन्त्यनालम्बुका भवति तामपरुध्य यजेतेति^९
 तामपरुध्यैव^{१०} यजेत सर्वणैव यज्ञेन यजते^{११} तामिद्वोपकथे-
 तामू^{१२} हमस्मीत्यृतुकाक्ष^{१३} उपगमनमन्त्रो^{१४} ऽग्न्यन्वाधानप्रभृत्यप-
 रुध्यैव यजेत तथैकाहानाम्^{१५} ॥ १० ॥ नवमः ॥

१० अथ यदि^{१६} दौक्षोपसत्सु^{१७} तथाहर्गणेष्वन्येष्वहःसु वा^{१८} यथा^{१९}
 अहे पर्यवेते गोमूत्रेणोष्णोदकमिश्रेण लोहितं द्वित्स्वेत्युक्त्वा^{२०}

१ Thus Tr and B; U and H read (after कृत्वा): येतान्त्रीक्षीच्छूपे
 समुष्याद्भिरभ्युक्ष्यासंजयेदथ वागते सःसादयेत्प्रोक्षणप्रभृतिना कर्मणा प्रतिपद्येत सिद्धमत
 ऊर्ध्वमथ यस्योभयः etc.

२ These three words not in Tr.; प्रकृत्येव B

३ तथा not in Tr.

४ After निर्वपेत् Tr. has: न प्रकृत्या प्रसिद्धमाग्नेयेन प्रचर्यैन्द्रेण प्रचरेत् ।

५ कुर्यात् only in Tr.

६ एव not in Tr.

७ ०येतामोहम० U and the Viv. (pr. m.) ०येतेत्यमोहम० Tr, but cp.

T Br. III. 7. 1. 9.

८ यद्दी० Tr, यद्दी० B.

९ ? वाथ Tr.

१० ? द्वित्स्वे० Tr, द्वित्वे० B H U and the Viv.

प्रक्षाल्य दर्भपुञ्जीलैः पवयतीति ^१ विज्ञायत आपो वै दर्भा-
 स्तैर्हि ^२ स्नाता भवतीति ^३ विज्ञायते ब्रह्महत्यायै ह्येषा वर्ण
 प्रतिमुच्यास्त इति ^४ तस्माद्ब्रुविर्नान्वीचेत न स्पृगेदित्यथ
 सूतिकाया ^५ दशाहे पर्यवेते यथाम्नातः शौचं कृत्वा पत्नीं
 कर्मसु योजयेत्तत्कर्म पुत्रो ^६ ब्रह्मचारी वा कुर्यात्तन्मन्त्रं यज-
 मानो जपेद्देषा पत्न्यकुशली ^७ यदि स्यादेवमेव कारयेदित्यथ
 यदि ^८ सांनाय्ये घर्मे वा प्रवृत्तायां पयो न स्याद्येन ^९ केन
 चिदुपायेन किञ्चित्पयो ^{१०} दोहयित्वाङ्गिः सःसृज्य प्रचरेन्नैवा-
 न्यत्यथ आनीय कुर्यात्सैव ततः ^{११} प्रायश्चित्तिरथ यदि सोमा-
 धानमारभ्य पुरा ^{१२} दौक्षणीयाया अनालम्बुका भवति नाग्नि- १०
 होचं जुहोति ^{१३} अहे पर्यवेते ^{१४} ऽप्सुदौचाप्रमृति मिद्धमत
 ऊर्ध्वमथ यदि पुरा व्रतदोहनादनालम्बुका भवति अहः
 हविष्यमश्रीयाद्यदि व्रते ^{१५} दुग्धे ^{१६} हविष्यमेव ^{१७} व्रतमपो ऽभ्यव-

१ Thus H U, दर्भा इति तैर्हि B, दर्भा इति तेन Tr.

२ Thus H •कायां Tr B U.

३ तत्पुत्रो Tr.

४ Thus Tr and U (sec. m.); कुशली B H U (pr. m.).

५..५ Thus Tr; सांनाय्यं वा घर्मे वा प्रतप्तो नखेद्येन B, सांनाय्ये वा घर्मे
 वा प्रवृत्तायां पयो नखेद्येन U, H is corr. but reads at the end पयोनस्याधेन ।

६ किञ्चित्स्निन् Tr.

७ तत्र B H.

८ पुरस्ताद् Tr.

९ यथाम्नातं शौचं कृत्वा ins. U.

१० Thus B U H and the Viv., •तं दुग्धं Tr.

११ Only in Tr.

हरेत्^१ अहे^१ पर्यवेते गोमूत्रादि सिद्धमत ऊर्ध्वमथ^१ यदि
पुरा प्रवर्ग्यस्य^२ स्यान्न^३ प्रवृत्त्याद्धविष्यप्रभृति यथान्नातः^४ शौचं
कुत्वा गोमूत्रादि सिद्धमत ऊर्ध्वमथ यदि प्रवृत्ते^५ ऽनालभुका
भवति हविष्यमेव^६ तदहः^७ सः^८ स्याप्य अहे^८ पर्यवेते गोमूत्रादि
५ सिद्धमत ऊर्ध्वमथ^८ दीक्षित वाचं यच्छ^९ ब्रत्य वाचं यच्छ^९
पत्नि^९ वाचं^९ यच्छेति संप्रैषादेकस्तनप्रभृत्यानालभुका^{१०} भवति
सिद्धमावमृथात्कृत्वा अहे पर्यवेते ऽवमृथमवयन्ति^१ सुत्ये ऽहनि
मार्जालीये सिकतोपोप्ते परिश्रित्योपविशेद^{११} न्येध्वहःसु पत्नी-
शालायामेवोपविशेत्प्राग्^{११} न प्रपद्येत^१ ॥ ११ ॥ दशमः ॥

१० अथातः प्रायश्चित्तसमुच्चयं व्याख्यास्यामः^१ सर्वत्रानादिष्टेषु
मनस्वती मिन्दाङ्गती व्याहृतयो होतार इति जुहुयात्सर्वेष्व-
ब्रत्येषु^२ मिन्दाङ्गती पितृयज्ञलोपे सप्तहोतारमिति^३ जुहुया-
दथ^४ यद्यग्न्याधेये सर्वमौपासनमभिप्रत्रजेयुः पुनस्त्वादित्या-
रुद्रा वसवः समिन्धतामित्येतया सुवाङ्गतिः^५ ऊत्वा^६ लौकिके

१ अहे. ऊर्ध्वम् only in Tr.

२ ? Thus U B, प्रवर्ग्यस्य न Tr, प्रवर्ग्यस्यासन्न H.

३ प्रवृत्ते MSS. and Viv.

४ Thus Tr, ०यमेतदहः B H U.

५ Instead of अहे. ऊर्ध्वम् Tr has only सिद्धम् ।

६ Only given by Tr.

७ Thus Tr, संप्रैषावेक० B H U.

८ उपविशेत् om, H U.

९ Thus Tr, ०षु ब्रत्येषु B U H.

१० इति जुहुयात् in Tr only.

११ तस्मिन् ins. Tr.

ऽग्नौ गृह्याणि कर्माणि प्रयुञ्जीत^१ यद्यर्धमवशिष्येताथ^२ यदि
 ब्रह्मौदनिको धारितः स्यादौपासनवत्स्यात्तथोद्वाते पाकादूर्ध्वं
 जयादींश्च जुहुयादथ यदि गार्हपत्यमनाहितमादित्यो ऽभ्यु-
 दियादादित अरभ्यान्यस्मिन्काल आदध्यान्मध्ये चेदग्निविनाश
 एतदेवाथ^३ यदि पत्नीमृत्वियं^४ विन्देत प्राग्दक्षिणाया एत- ५
 देवात ऊर्ध्वमपरोधो ऽग्निहोत्रे च सोमे^५ चावभृथादिषु^६
 सर्वत्रेष्टिपशुसोमेषु^७ तावन्मात्रं^८ पत्या वा सर्वमथ यदि गार्ह-
 पत्याहवनीयावुद्वायेतामभिनिम्रोचेदभ्युदियाद्वाग्न्याधेयं^९ तत्र
 प्रायश्चित्तिः ' पुनराधेयमित्येके ' ऽथ^९ यदि पत्नी बहिः
 सीमां पुनराधानमथ यद्यात्मनि समाहृढेष्वव्रत्यं चरेदरणिवि- १०
 नाशोक्तदोषो^{१०} वा^{११} भवेदग्न्याधेयमरणिविनाशेनाग्निविनाश^{११}
 उक्तो ' ऽथ यदि याममर्यादां नदीं वाग्नीनतिहरेयुरेताने-

१ अथ ins. Tr.

२ Thus H U, °शिष्येदथ Tr, °शिष्येतातस्मिन्कुर्यादथ B.

३ अथ in Tr only.

४ Thus Tr, पत्न्युत्वियं B U H.

५ Thus B H, सोमे चावभृथात् U, सोमेनावभृथादिषु Tr.

६ Thus Tr B, सर्वेष्टि० U H.—°सोमेषु Tr B, °तत्रेषु U H.

७ स ins. U H.

८ Thus Tr, आहवनीयगार्हपत्यावु० B U H.—उद्वायेताम् Tr.

९ In Tr only.

१० °रणी B U H.

११ In H U only.

१२ Tr om. अग्न्याधेयम्, rightly ?

वाग्नीन्द्रियमाणान्वारभेयातां^१ प्रवसति यजमाने न^२ पत्नी^३
 प्रवसति^४ नात्र प्रायश्चित्तं^५ भिन्नयोनिश्चेदन्वाहार्यपचन उद्वा-
 येद्या^६ प्रकृतिस्तत्^७ आहरणं पृथगरणी वा^८ ॥ १२ ॥

अथ यद्येककपालः परावर्तते^९ प्रजापतेर्वर्तनिमनुवर्तस्त्रे-
 ५ त्यध्वर्युः स्वस्थाने प्रतिष्ठापयेत्प्रति चचे प्रतिष्ठामि राष्ट्रे
 विश्वमन्याभिवावृध इत्येताभ्यां यजमानो ऽनुमन्त्रयते^१
 ऽस्कान्द्यौः पृथिवीमस्कानजनि प्राजनीत्येताभ्याः सुवाङ्मती
 जुङ्गयात्स^२ स्थिते वैश्वानरीमिष्टिं^३ निर्वपेदिज्ञायते च यत्प्राङ्^४
 पद्येत देवलोकमभिजयेद्यद्वृत्तिणा पितृलोकं^५ यत्प्रत्ययचा^६ षि
 १० यज्ञः हन्युर्यदुदङ् मनुष्यलोकमभिजयेत्प्रतिष्ठितो होतव्य
 इत्यथ यदि पशुबन्धः सोमो वा लुप्येत वैश्वानरीमिष्ट्या पुन-
 र्यजेत्^७ सर्वं चेतुस्त्यमहरतिक्रामेत्समन्वारभ्याः^८ प्रागुपवेशना-
 दपच्छिद्येरन्समाप्य पुनर्यजेत्^९ सोमेन दीक्षितो न^{१०} दद्यान्न^{१०}
 जुङ्गयान्न^{१०} पचेन्न जपेदित्यादित^{११} एव विभजेदित्याङ्गप्रतो-

१ Instead of एतानेव B U H एतदेव ।

२ Thus Tr, B om. न, प्रवसति H, S प्रवसति वा U.

३ Thus Tr B, ०येद्याया U H.

४ Instead of तत Tr तद् ।

५ पराङ्गावर्तते Tr.

६ इष्टिम् alone in Tr.

७ प्राक् H.

८ एकाक्षेषु ins. U.

९ After ०क्रामेत् U ins. सर्पणे ।—Instead of ०रभ्याः (thus Tr.) ०रभ्या
 वा U, रभ्या वा H B.

१० न जुङ्गयान्न दद्यान्न Tr.

११ इति om. Tr.

पेतो^१ न^१ स्नायान्नापो^१ ऽवगाहेत न वासो जह्यान्न रजः^२
 प्रज्ञावयेत्सर्वत्र यजमानस्यर्त्विजां च यावत्कर्म व्रतमुपदिशन्ति
 नर्त्विजामार्त्विज्यमन्यत्र विद्यते न महर्त्विजाः समासो^३ न^२ सर्वत्र^२
 यजमानस्यर्त्विज्यमन्यत्र सत्तात्सर्वेषु^४ सोमेषु सोमापचार-
 कालातिक्रमान्तरितविपर्यासव्यवायसमासादिष्वन्येषु^५ चाज्ञा- ५
 तेषु^६ ज्ञातेषु च दोषेषु^६ प्राक् समिष्टयजुष आज्यस्थाल्याः
 सुवेणोपघातः सर्वप्रायश्चित्तानि जुहुयाज्जयानित्येके^७ ऽभ्या-
 तानानित्येके^७ राष्ट्रभूत इत्येके^७ ऽमात्यहोमानित्येके^७ इन्दा-
 सीत्येके^७ सौरौरित्येके^७ तनूरित्येके^७ होतृनित्येके^७ दशा-
 त्मकमित्येके^७ पौरुषीरित्येके^७ वैष्णवीरित्येके^७ महाव्याहृती- १०
 रित्येके^७ व्याहृतीरित्येके^७ प्राजापत्यामित्येके^७ प्रणवमित्येके^७
 सर्वानित्याचार्यः^८ सर्वानित्याचार्यः^८ ॥ १३ ॥ एकादशः ॥

॥ इत्येकोनत्रिंशः प्रश्नः ॥

१ व्र० न स्नायात् in U only.

२ Thus Tr, वासः B U H.

३ ? Thus reads U, समासो न चापि वै (यज०) Tr, समासोमेन सर्वत्र B, समासोमेन सर्वत्र H. The meaning of the whole passage is unclear to me.

४ सत्तात्सर्वेषु Tr.

५ सोमापचार० Tr.—०सादिषु चान्येषु B.

६ Thus (only वाज्ञा० instead of चाज्ञा०) Tr, वाज्ञापेषु दोषेषु B, चदोषेषु U H.

७ Thus Tr, प्राजापत्यानि० H B, प्राजापत्यानी० U.

८ ०चार्यः Tr H, ०चार्याः B U.

अथेमे ऽग्निचयास्तेषां भूमैः परिमाणविहाराऽव्याख्या-
 स्थामो^१ ऽथाङ्गुलप्रमाणं चतुर्दशाणवश्चतुस्त्रिंशत्तिलाः पृथु-
 मऽश्लिष्टा इत्यपरं^१ दशाङ्गुलं चतुद्रपदं^१ द्वादश^१ प्रादेशः^१
 पृथोत्तरयुगे त्रयोदशिके^१ पदं पञ्चदशाष्टाशीतिशतमीषा
 चतुःशतमचः^१ षडशीतिर्युगं^१ द्वात्रिंशज्जानुः^१ षत्त्रिंश-
 च्छम्यावाह^१ द्विपदः प्रक्रमो^१ द्वौ प्रादेशावरत्निर^१थाप्युदा-
 हरन्ति पदे युगे प्रक्रमे ऽरत्नावियति ग्राम्यायां च मानार्थेषु
 याथाकामीति^१ पञ्चारत्निः पुरुषो व्यामश्च^१ चतुररत्नि-
 र्वायामश्चतुरश्रं^१ चिकीर्षन्यावच्चिकीर्षन्तावती^१ रज्जुमुभयतः-
 १० पाशां कृत्वा मध्ये लक्षणं करोति^१ लेखामालिख्य तस्या मध्ये
 शङ्कुं निहन्यात्तस्मिन्यागौ प्रतिमुच्य^४ लक्षणेन मण्डलं परि-
 लिखेद्विष्कम्भान्तयोः शङ्कुं निहन्यात्पूर्वस्मिन्याशं प्रतिमुच्य
 पाशेन मण्डलं परिलिखेदेवमपरस्मि^१स्ते यत्र समेयातां तेन
 द्वितीयं विष्कम्भमायच्छेद्विष्कम्भान्तयोः शङ्कुं निहन्यात्पूर्वस्मि-
 १५ न्यागौ प्रतिमुच्य लक्षणेन मण्डलं परिलिखेदेवं दक्षिणत एवं
 पश्चादेवमुत्तरतस्तेषां ये ऽन्त्याः सऽसर्गास्तच्चतुरश्रं संपद्यते^१
 ऽथापरं^१ प्रमाणाद्विगुणा^१ रज्जुमुभयतःपाशां कृत्वा मध्ये
 लक्षणं करोति^१ स प्राच्यर्था^१ ऽपरस्मिन्नर्धे चतुर्भागोने

१ द्वादशाङ्गुलंप्रादेशं M.

२ Thus T, च not in my copies.

३ Thus throughout B U M; ०८० instead of ०३० throughout H.

४ प्रमुच्य B M H.

लक्षणं करोति ^१ तत्र्यञ्चनमर्धं ५९मार्थं ^२ पृष्ठ्यान्तयोः पाशौ
 प्रतिमुच्य न्यञ्चनेन दक्षिणापायम्यार्धेन ओण्यसाम्निर्हरे^३द्वौर्ध-
 चतुरश्रं चिकीर्षन्यावच्चिकीर्षन्तावत्यां भूम्यां^४ दौ शङ्कुं निहन्या-
 द्वौद्वावेकैकमभितः^५ समौ ^६ धावती तिर्यङ्गानी तावतीः
 रज्जुमुभयतःपाशां कृत्वा मध्ये लक्षणं करोति ^७ पूर्वेषामन्ययोः
 पाशौ प्रतिमुच्य लक्षणेन दक्षिणापायम्य लक्षणे लक्षणं
 करोति ^८ मध्यमे पाशौ प्रतिमुच्य लक्षणस्योपरिष्ठाद्दक्षिणा-
 पायम्य लक्षणे शङ्कुं निहन्यात्सो ५९स ^९ एतेनोत्तरो ५९सो
 व्याख्यातस्तथा ओणी ^{१०} यत्र पुरस्तादहौयसौ^{११} मितुयात्तत्र
 तदर्धं लक्षणं करोत्यथापरं प्रमाणादधर्धाः रज्जुमुभयतः-
 पाशां कृत्वापरस्मिस्तृतीये षड्भागोने लक्षणं करोति ^{१२} तत्र्यञ्च-
 नमिष्टे^{१३} ५९मार्थं ^{१४} पृष्ठ्यान्तयोः पाशौ प्रतिमुच्य न्यञ्चनेन
 दक्षिणापायम्येष्टेन ओण्यसाम्निर्हरेत्समचतुरश्रस्याह्यारज्जु-
 र्द्विस्तावतीं भूमिं करोति ^{१५} प्रमाणं तिर्यग्द्विकरणायामस्त-
 स्यात्त्रयारज्जुस्त्रिकरणी ^{१६} तृतीयकरणेतेन व्याख्याता ^{१७} नव-
 मस्तु^{१८} भूमेर्भागो भवतीति^{१९} ^{२०} दौर्धचतुरश्रस्याह्यारज्जुः
 पार्श्वमानी^{२१} तिर्यङ्गानी च यत्पृथग्भूते कुरुतस्तदुभयं करोति ^{२२}

१ Thus my copies, भूमौ T.

२ ०वेकमभितः B, ०वेकैवमभितः H.

३ ०नमिष्टेन सार्धं M.

४ Before नव० M ins. विभागस्तु तासां ।

५ भवति M.

६ च ins. M,

तासां^१ त्रिकचतुष्कयोर्द्वादशिकपञ्चिकयोः^२ पञ्चदशिकाष्टिकयोः^३ सप्तिकचतुर्विंशिकयोर्द्वादशिकपञ्चत्रिंशिकयोः^४ पञ्चदशिकषट्त्रिंशिकयोरित्येतासूपलम्भिः^५ ॥ १ ॥

नानाचतुरश्रे समस्यन्कनीयसः करणा वर्षीयसो वृधमु-
 ५ लिखेद्वृधस्याच्छणयारञ्जः^६ समस्तयोः पार्श्वमानी भवति^१
 चतुरश्राच्चतुरश्रं निर्जिहीर्षन्यावन्निर्जिहीर्षत्तस्य करणा वर्षी-
 यसो वृधमुलिखेद्वृधस्य पार्श्वमानीमच्छणयेतरत्पार्श्वमुपसृह-
 रेत्सा यत्र निपतेत्तदपच्छिन्द्याच्छिन्नथा निरस्तः^१ समचतु-
 रश्रं दीर्घचतुरश्रं चिकीर्षःस्तदच्छणयापच्छिद्य भागं द्वेधा
 १० विभज्य पार्श्वयोरुपदध्याद्यथायोगमपि^६ वैतस्त्रिंशत्तुरश्रः^७
 समस्य तस्य करणापच्छिद्य^८ यदतिशिश्यते तदितरत्रोपदध्या-
 दीर्घचतुरश्रः समचतुरश्रं चिकीर्षःस्तिर्यङ्मानौ करणी कृत्वा
 शेषं द्वेधा विभज्य पार्श्वयोरुपदध्यात्खण्डमावापेन^९ तत्संपूर-

१ Found in all my copies ; not given by T.

२ M om. द्वादशिकयोः ।

३ पञ्चिकषष्टिकयोः M.

४ ०विंशति० instead of ०विंशि० M.

५ वृध instead of वृध्र the MSS. here and infra. cp. Thibaut, Paṇḍit X, pp. 17, 18.

६ ०रुपसंद्ध्या० M U B.

७ Thus अपि वैत० my copies, not अपि चैत०, as Thibaut reads.

८ Thus B H U, ०द्विद्याद् M only.

९ Instead of पार्श्वयोः T : विपर्यस्येतरत्र । ; उपसंद्ध्या० B H U.

येत्तस्य निर्हार^१ उक्तश्चतुरश्रमेकतोऽणिमच्चिकीर्षन्नणितः
 करणीं तिर्थङ्गाणीं कृत्वा शेषमच्छया विभज्य विपर्यस्येत-
 रत्रोपदध्याच्चतुरश्रं प्रउगं चिकीर्षन्यावच्चिकीर्षद्विस्तावतीं भूमिं
 समचतुरश्रां कृत्वा पूर्वस्याः करणा मध्ये शङ्कुं निहन्यात्तस्मि-
 न्पाशौ प्रतिमुच्य दक्षिणोत्तरयोः श्रोणोर्निपातयेद्द्विहस्यन्धम-
 पच्छिन्द्याच्चतुरश्रमुभयतः प्रउगं चिकीर्षन्यावच्चिकीर्षद्विस्तावतीं
 भूमिं दीर्घचतुरश्रां कृत्वा पूर्वस्याः करणा मध्ये शङ्कुं
 निहन्यात्तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य दक्षिणोत्तरयोर्मध्यदेशयो-
 र्निपातयेद्द्विहस्यन्धमपच्छिन्द्यादेतेनापरं प्रउगं व्याख्यातं चतुरश्रं
 मण्डलं चिकीर्षन्नच्छयाधं मध्यात्प्राचीमभ्यापातयेद्यदति-
 शिष्यते^२ तस्य सह तृतीयेन मण्डलं परिलिखेन्मण्डलं चतुरश्रं
 चिकीर्षन्विष्कम्भमष्टौ भागांकृत्वा भागमेकोनत्रिंशद्भा^३
 विभज्याष्टाविंशतिभागानुद्धरेद्भागस्य च षष्ठमष्टमभागोनमपि
 वा पञ्चदश भागांकृत्वा द्वादुद्धरेत्सैषानित्या^४ चतुरश्रकरणी^५
 प्रमाणं तृतीयेन वर्धयेत्तच्चतुर्थेनात्मचतुस्त्रिंशोनेन^६ सविशेषः^{१५}

॥ २ ॥

अथान्याधेयिके विहारे^६ गार्हपत्यादाहवनीयस्यायतनं^१

१ निर्हारं B U, cp. Z D M G. LV, p. 579.

२ ०भ्यायातये० B M.

३ ०विंशद्भा H M.

४ Thus U M; ०द्धरेदेषा० H B and T.

५ Thus my copies.

६ Thus, not विहारी, my copies.

विज्ञायते ऽष्टासु प्रक्रमेषु ब्राह्मणो ऽग्निमादधीतैकादशसु
 राजन्यो द्वादशसु वैश्य इत्यायामहतीयेन त्रीणि चतुर-
 श्राण्यनूचीनानि कारयेदपरस्योत्तरस्याः^१ ओण्यां गार्हपत्य-
 स्तस्यैव दक्षिणे ऽऽसे ऽन्वाहार्यपचनः पूर्वस्योत्तरे ऽऽस
 ५ आहवनीयो^१ ऽपि वा गार्हपत्याहवनीययोरन्तरालं पञ्चधा
 षोढा वा संभुज्य षष्ठं सप्तमं वा भागमागन्तुकमुपसमस्य^२ समं
 त्रैधं विभज्य पूर्वस्मादन्ताद्वयोर्भागयोर्लक्षणं^३ करोति^१ गार्हपत्या-
 हवनीययोरन्तौ नियम्य लक्षणेन दक्षिणापायम्य लक्षणे शङ्कुं
 निहन्ति^१ तद्दक्षिणाग्रेरायतनं भवत्यपि वा प्रमाणं पञ्चमेन
 १० वर्धयेत्तत्सर्वं पञ्चधा संभुज्यापरस्मादन्ताद्वयोर्भागयोर्लक्षणं^३
 करोति^१ षष्ठ्यान्तयोः सप्तौ प्रतिमुच्य लक्षणेन दक्षिणापायम्य
 लक्षणे शङ्कुं निहन्ति^१ तद्दक्षिणाग्रेरायतनं भवति^१ विपर्यस्तै-
 तेनोत्करो व्याख्यातो^१ ऽपरेणाहवनीयं यजमानमात्री भवतीति
 दार्शपौर्णमासिकाया वेदेर्विज्ञायते^१ तस्यास्त्रिभागोनं
 १५ पश्चात्तिरश्ची^१ तस्या एवार्धं पुरस्तात्तिरश्च्यैवं^४ दीर्घचतुर-
 श्रमेकतोऽणिमद्विद्वत्य सक्लिषु शङ्कुन्निहन्याद्यावती पार्श्वमानी

१ ०दपरस्योत्तरस्योत्तरस्यां B M.

२ ०गंतुमुपसमस्य H U.

३ Thus (and cp. Thibaut's remark) B; the other MSS. अन्यत् instead of अन्तात् ।

४ ०त्तिरश्ची यावद् M.

द्विरभ्यस्ता^१ तावती^२ रज्जुमुभयतःपाशां दृत्वा मध्ये लक्षणं
 करोति^३ दक्षिणयोः पार्श्वयोः^४ पाशौ प्रतिमुच्य लक्षणेन
 दक्षिणापायस्य लक्षणे शङ्कुं निहन्यात्तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य
 लक्षणेन दक्षिणं पार्श्वं परिलिखेदेतेनोत्तरं पार्श्वं व्याख्यातं^५
 पूर्वं पार्श्वं तथा द्विरभ्यस्तया परिलिखेदेवमपरं^६ दशपदा ५
 पश्चात्तिरश्ची द्वादशपदा प्राच्यष्टापदा पुरस्तात्तिरश्चीति
 पाशुबन्धिकाया वेदेर्विज्ञायते^७ मानयोगस्तस्या व्याख्यातो^८
 रथसंमितेत्येकेषां^९ विराट्संपन्नेत्येकेषां^{१०} ग्रम्यामात्री चतुः-
 स्रक्तिर्भवतीत्युत्तरवेदेर्विज्ञायते^{११} समचतुरश्राविशेषाद्विद्वतीया
 वेदिर्भवतीति पैठक्या^{१२} वेदेर्विज्ञायते^{१३} महावेदेस्तृतीयेन १०
 समचतुरश्रकृतायास्तृतीयकरणी^{१४} भवतीति^{१५} नवमस्तु भूमेर्भागो
 भवति^{१६} यजमानमात्री चतुःस्रक्तिर्भवतीत्येकेषां^{१७} दिक्षु स्रक्तयो
 भवन्ति^{१८} वेदिद्वतीये यजेतेति सौचामणिकीं वेदिमभ्युपदि-
 शन्ति^{१९} महावेदेस्तृतीयेन समचतुरश्रकृताया अष्टादशपदा
 पार्श्वमानी भवति^{२०} तस्यै दीर्घकरणात्मेकतोऽणिमत्करण्यां च १५
 याथाकामीति^{२१} ॥ ३ ॥

१ द्विस्रावतीं B.

२ ? Found in H M U ; B. om. Thibaut omits the word.

३ चतुस्रं the MSS.

४ पैठक्याया B, and U originally.

५ ०कृतायाः करणी द्वितीयकरणी B U, and cp. Thibaut's remark on this passage.

६ भवति M U, भवती H.

७ भवतीति M.

- प्राग्वृशः षोडशप्रक्रमायामो द्वादशव्यासो^१ ऽपि वा द्वादशप्रक्रमायामो दशव्यासस्तस्य मध्ये द्वादशिको विहारस्त्रिंशत्पदानि प्रक्रमा वा पञ्चान्तिरश्वी भवति षट्त्रिंशत्पदाची चतुर्विंशतिः पुरस्तान्तिरश्वीति महावेदेर्विज्ञायते^१ मानयोगस्तस्या व्याख्यात^१ आहवनीयात्षट् प्रक्रमान्महावेदिस्तत एकस्मिन्सदस्तद्दशकमुदक् सप्तविंशत्यरत्नयो^१ ऽष्टादशेत्येकेषां^१ ततश्चतुर्षु हविर्धानं^१ तद्दशकं द्वादशकं वा^१ मानयोगस्तयोर्व्याख्यातो^१ यूपावटीयाच्छङ्कोरर्धप्रक्रममवशिष्योत्तरवेदिं विमिमीते^१ दशपदोत्तरवेदिर्भवतीति सोमे विज्ञायते^१
- १० मानयोगस्तस्या व्याख्यातश्चात्वालः शम्यामात्रो ऽपरिमितो वाथोपरवाः प्रादेशमुखाः प्रादेशान्तराला^१ अरन्निमात्रं समचतुरश्रं विहृत्य सक्तिषु शङ्कून्निहन्यादर्धप्रादेशेनार्धप्रादेशेनैकैकं मण्डलं^२ परिलिखेत्सदसः^२ पूर्वार्धाद्विप्रक्रममवशिष्य धिष्णानां^३ द्विप्रादेशो विष्कम्भस्तथान्तराला^१ आग्नीध्रागारस्य^४
- १५ पार्श्वमानी पञ्चारन्तिरेतेन मार्जालीयो व्याख्यातस्तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति^१ रथाचान्तराला यूपावटा भवन्तीत्येकादशिन्यां

१ द्वादशपदव्यास० M, which omits the following words up to दशव्यास० ।

२ परिमंडलं M and U (sec. m.).

३ ०त्सदः H.

४ Thus, not धिष्णिया०, the MSS,

५ आग्नीध्रीया० T.

विज्ञायते^१ तस्या^२ दृशानां च रथाक्षाणामेकादृशानां च
 पदानामष्टाङ्गुलस्य च चतुर्विंशं भागमाददीत^३ स प्रक्रमः
 स्यात्तेन वेदिं विमिमौते^४ । ऽथाश्वमेधे^५ विंशत्याश्च रथाक्षाणा-
 मेकविंशत्याश्च पदानामष्टाङ्गुलस्य च चतुर्विंशं भागमाद-
 दीत^६ स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमौते^७ । ऽथ^८ प्राच्ये-
 कादग्निन्यां^९ यूपार्थं वेदेः पूर्वार्धात्पदार्धव्यासमपच्छिद्य^{१०}
 तत्पुरस्तात्प्राञ्चं^{११} दधान्नात्राष्टाङ्गुलं विद्यते^{१२} न व्यतिषङ्गो^{१३}
 यूपोपराणीति^{१४}
 ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अर्धाष्टमाः^{१५} पुरुषाः^{१६} प्रथमो ऽग्निरर्धनवमा द्वितीयो^{१७} १०
 ऽर्धदशमास्तृतीय^{१८} एवमुत्तरोत्तरो^{१९} विधाभ्यासः । ऐकादश-
 विधात्तदेतत्सप्तविधप्रभृत्येकशतविधान्तमत ऊर्ध्वमेकशतविधा-
 नेव प्रत्याददीतानग्निकान्वा यज्ञक्रतूनाहरेदन्यत्राश्वमेधादश्व-
 मेधमप्राप्तं चेदाहरेदत ऊर्ध्वं विधामभ्यखेत्नेतरदाद्रियेतातीतं^{२०}

१ तस्यै U originally and a citation in the Mahāgnisarvasva.

२ ०मीतायाश्वमेधे M, cp. XXVI. 23 : 304. 6.

३ ०मीताय again M.

४ प्राच्ये० M, प्राच्ये० the other MSS. ; ०न्या U.

५ Thus M ; पूर्वार्धात्पदार्धव्या० U, पदार्धव्या० B, पूर्वार्धासदार्धव्या० H.

६ ०प्राच्यां M.

७ अर्धाष्टमपुरुषाः T.

८ ०त्तरे M.

९ ०भ्यसेदन्यतरदाद्रि० M.

चेदाहरेदाइत्य कृतान्तादेव प्रत्याददीत^१ कथमु खलु
विधामभ्यस्येद्यदन्यत्प्रकृतेस्तत्पञ्चदश भागान्कृत्वा विधायां-
विधायां द्वौद्वौ भागौ समस्येत्ताभिरर्धाष्टमाभिरग्निं चिनु-
यादूर्ध्वप्रमाणभ्यासं जानोः पञ्चमस्य चतुर्विंशेनैके^२ समा-
मनन्त्यथ हैक एकविधप्रभृतीनपचपुच्छांश्चिन्वते^३ तन्नोपपद्यते
पूर्वोत्तरविरोधादथ हैकेषां ब्राह्मणं^४ भवति श्येनचिदग्नीनां
पूर्वा ततिरित्यथापरेषां^५ न ज्यायांश्चिन्वा कनीयांश्च
चिन्वीतेत्यास्माकं^६ पक्षी भवति^७ न ह्यपचः पतितुमर्हत्य-
रत्निना पक्षी द्राघीयांश्चैव भवतस्तस्मात्पचप्रवयांश्चि-
१० वयांश्चि^८ व्याममाचौ पक्षौ च पुच्छं च भवतीति^९
नापचपुच्छः श्येनो विद्यते^{१०} न चासप्तविधस्य पचपुच्छानि
विद्यन्ते न च सप्तविधं चित्तैकविधप्रसङ्गस्तस्मात्सप्तविध एव
प्रथमो ऽग्निर्भेदान्वर्जयेदधरोत्तरयोः पार्श्वसंधानं भेदा
इत्युपदिशन्ति^{११} तदग्न्यन्तेषु न विद्यते^{१२} न स्रक्तिपार्श्वयोः^{१३}
१५ साहस्रं चिन्वीत प्रथमं चिन्वान इति^{१४} पञ्चमायां वा चितौ

१ ० शनैवैके T.

२ See XXIV. 5: 188. 14.

३ ० थापरं M.

४ ब्राह्मणं ins. U on the margin; the brāhmaṇa is found T. S. V. 2. 5. 1.

५ विद्यन्ते U.

६ See T. S. V. 6. 8. 2.

संख्यां^१ पूर्येद्विग्रताश्चेच्चिकीर्षत्यञ्चचोडाभिर्नाकसदः^२ समान-
संख्ये^३ प्रतीयात्^४ ॥ ५ ॥

पशुधर्मो^५ ह वा- अग्निर्यथा ह वै पशोर्दक्षिणेषामस्थ्यां
यदक्षिणं पार्श्वं तदुत्तरेषामुत्तरं यदुत्तरेषां दक्षिणं तदक्षिणे-
षामुत्तरं यदवाक्^६ चोर्ध्वं^७ च^८ तत्समानमेवमिष्टकानां^९ ५
रूपाण्युपदध्याद्या दक्षिणावृतो लेखास्ता दक्षिणत उपदधा-
त्स्यावृत उत्तरत^१ ऋजुलेखाः पश्चाच्च^२ पुरस्ताच्च भवन्ति^३
त्र्यालिखिता मध्ये^४ ऽथ या विग्रयस्था^५ यथा ह वै पशोः
पृष्ठवर्गो नैवैकस्मिन्पार्श्वे व्यतिरेकेण वर्तते नैवापरस्मिन्नेवं
तासामुपधानं प्रतीयाद^६थापि ब्राह्मणं^७ भवति प्रजापतिर्वा^{१०}
अथर्वाग्निरेव दध्यङ्गाथर्वणस्तस्येष्टका अस्थानीति^१ तस्माद्द-
हिस्तन्वं चेच्चिनुयात्तन्वोपल्लयमधैरात्मोपल्लयमध्यात्संदध्यात्त्राञ्च-
मेनं^२ चिनुत इति विज्ञायते^३ ऽमृन्मयीभिरनिष्टकाभिर्न^{१०}

१ om. M.

२ ०शतांश्चे U, ०शतांश्चे०B.—०चोडानाकसदः M.

३ ०ख्यं H U, ख्यां M, ०ख्याः B.

४ ०धर्मा B M U.

५ यदवांचं M; यदवाक् चो० B.

६ Thus H M U, पश्चात् B.

७ Thus with T; विग्रय० my copies.

८ T. S. V. 6. 6. 3.

९ Some of the MSS. write (as Lāṭy. I. 5. 7.) उपल्लय or ल्लय, some
(as Drāhy. II. 1. 10.) उपल्लव ।

१० ०योभिरिष्टकाभि० M B.

संख्यां पूरयेदिष्टकचिद्वा^१ अन्यो ऽग्निः पशुचिदन्य इत्येतस्मा-
 द्वाङ्मणात्पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्विक्रियते
 यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियत^२ इति च^३ लोकवाधीनि^४
 द्रव्याण्वटेषूपदध्यान्मण्डलमृषभं विकर्णीमितीष्टकासु^५ लक्ष्मणि
 प्रतीयादिष्टकामन्त्रयोरिष्टकाव्यतिरेके लोकंपृणाः संपद्यन्ते
 परिमाणाभावादतीतानेव^६ वेष्टकागणानत्रोपदध्यात्पञ्च^७
 लोकंपृणा^१ मन्त्रव्यतिरेके ऽक्ताः शर्कराः संधिषूपदध्या-
 त्प्राचीरुपदधाति प्रतीचीरुपदधातीति गणेषु रीतिवादः^१
 प्राचीमुपदधाति प्रतीचीमुपदधातीति कर्तुर्मुखवादः^१ पुरस्ता-
 १० दन्याः प्रतीचीरुपदधाति पश्चादन्याः प्राचीरित्यपवर्गश्चतुरश्रा-
 खेवैतदुपपद्यते^१ ॥ ६ ॥

न खण्डामुपदध्यान्^१ भिन्नामुपदध्यान्^१ कृष्णामुपदध्यान्^१
 जीर्णामुपदध्यान्^१ लक्ष्मणामुपदध्यान्^१ स्वयमादृष्टाः स्वयंचिता-
 वुपदध्याद्दूर्ध्वप्रमाणमिष्टकानां जानोः पञ्चमेन कारयेद्दूर्ध्वेन

१ See T. S. I. 5. 8. 2.

२ यत इति B U, but we have one single citation : T. S. V. 2.
 10. 1.

३ om. H.

४ With व my copies : T. with व ।

५ विकर्णी is, according to the Mahāgnisarvasva, विशाखकर्णी स्त्री ।

६ Thus B U, 'नीतानेवे' M, H is incompl. T reads as M,
 inserting, moreover, एव after 'गनान्' ।

७ Thus H, लक्ष्मणामुः M U ; लक्ष्मणामुः T.

नाकसदां पञ्चचोडानां च^१ यच्छोषपाकाभ्यां प्रतिहृसेत्^२
 पुरीषेण तसंपूरयेत्पुरीषस्थानियतपरिमाणत्वाद्भ्यायाममात्री
 भवतीति गार्हपत्यचितेर्विज्ञायते^३ चतुरश्रेत्येकेषां^४ परिमण्ड-
 लेत्येकेषां^५ चतुरश्रं सप्तधा विभज्य तिरश्चीं त्रेधा विभजे-
 दपरस्मिन्प्रस्तार उदीचीरुपदधाति^६ समचतुरश्राश्चेदुपदध्या-
 द्भ्यायामषष्ठेनेष्टकाः कारयेच्चतुर्थेन ततोयेनेति^७ तासां नव
 प्रथमा द्वादश द्वितीया इति पूर्वस्मिन्प्रस्तार उपदधाति^८
 पञ्च तृतीयाः षोडश प्रथमा इत्यपरस्मिन्परिमण्डलायां
 यावत्संभवेत्तावत्समचतुरश्रं कृत्वा तन्नवधा विभजेत्प्रधीं^९स्त्रि-
 धात्रिधेत्यपरं^{१०} प्रस्तारं^{११} तथोपदध्याद्यथा प्रधनीकेषु सक्तयो^{१२}
 भवन्ति^{१३} धिष्ण्या एकचित्तीकाश्चतुरश्राः परिमण्डला वा^{१४}
 तेषामाग्नीध्रीयं नवधा विभज्यैकस्या स्थाने ऽग्मानमुपदध्याद्य
 होतुर्धिष्ण्यं^{१५} नवधा विभज्य पूर्वां^{१६}स्त्रिभागानेकैकं द्वेधा
 विभजेद्येतरान्नवधानवधा विभज्य मध्यमपूर्वां^{१७} द्वौ^{१८} भागौ
 समस्येद्य^{१९} मार्जालीयं त्रेधा विभज्य पूर्वापरौ^{२०} भागौ पञ्चधा^{२१}
 विभजेदुख्यभस्मना स^{२२}सृज्येष्टकाः कारयेदिति^{२३} संवत्सरभृत^{२४}
 एवैतदुपपद्यते न रात्रिभृत^{२५} एवमस्य मन्त्रवती चितिकृप्तिश्च-

१ Thus U and T; °सेत् H M B.

२ °परस्मिन्प्रस्तारे M B.

३ धिष्ण्यं H M.

४ द्वौ M.

५ See X, 12 : 11, 13.

न्दश्चितं^१ त्रिषाहस्य परस्ताच्चिन्वीत कामविवेकान्तस्य रूपं
शेनाकृतिर्भवतीति^२ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति^३ शेनचितं चिन्वीत सुवर्गकाम इत्या-
कृतिर्द्वैविध्यं^४ चतुराश्रात्मा शेनाकृतिश्च^५ त्रिज्ञायत उभयं^६
ब्राह्मणं^७ पञ्च दक्षिणायाः श्रेण्यामुपदधाति पञ्चोत्तरस्यां^८
वस्तो वय इति दक्षिणे ऽःम उपदधाति^९ वृष्णिर्वय इत्युत्तरे^{१०}
व्यात्रो वय इति दक्षिणे पच उपदधाति^{११} सिःहो वय
इत्युत्तरे^{१२} पुरुषो वय इति मध्य इति चाथापरं^{१३} वयसां वा
एष प्रतिमया चीयते यदग्निरित्युत्पततां ह्याथेत्यर्थः^{१४}
समचतुरश्राभिरग्निं चितुते^{१५} दैव्यस्य च मानुषस्य च व्यावृत्त्या
इति मैत्रायणीयब्राह्मणं^{१६} भवति^{१७} तस्येष्टकाः कारयेत्पुरुषस्य
चतुर्थेन पञ्चमेन षष्ठेन दशमेनेत्यथाग्निं विमिमितीते^{१८} यावान्पुरुष
ऊर्ध्ववाङ्मस्तावदन्तराले वेणोश्चिद्रे^{१९} करोति मध्ये तृतीयं^{२०}

१ See XVII. 28 : 306. 8. and XXVI. 28 : 311. 5.

२ H adds प्रकृतिन्नात् and thus also T, but see the comm. :
इतिकरणः परिभाषासमाप्त्यर्थः ।

३ See T. S. V. 4. 11. 1.

४ The first brāhmaṇa is found T. S. V. 3. 1. 5. (cp. Baudh. X. 38 : 36. sqq.) the second T. S. V. 5. 3. 2.

५ U and Mahāgnisarv. ins. पचयोरेव वीर्यं दधाति ।

६ Thus my copies ; चिन्वीत T.

७ I have not been able to trace this passage in the agniciti-
brāhmaṇa of our Maitrāyaṇī Saṃhitā.

८ Thus M ; वेणोः चिद्रे H U, वेणोश्चिद्रे B and Thibaut.

यदमुत्र सन्ध्या करोति तदिह वेणुना करोति । तस्यात्मा
 समचतुरश्रश्चत्वारः पुरुषाः । पक्षः समचतुरश्रः पुरुषः । स तु
 दक्षिणतो ऽरन्निना द्राघीयानैतेनोत्तरः पक्षो व्याख्यातः । पुच्छः
 समचतुरश्रः पुरुषस्तमवस्तान्प्रादेशेन । वर्धयेदेषः सारन्निप्रादेशा
 सप्तविधः संपद्यत । उपधाने पचायादुत्तरतः पुरुषतृतीयवेलायां ५
 चतस्रः पञ्चम्यस्तासामभितो द्वे द्वे पादेष्टके । ततो ऽष्टौ चतुर्थ्यः ।
 पक्षगोषः षड्भागीयाभिः प्रच्छादयेद्वैतेनोत्तरः पक्षो व्याख्यातः ।
 पूर्वापरयोः पुच्छपार्श्वयोश्चतुर्भागीया उपदध्याद्विणोत्तरयोः
 पादेष्टकाः । गोषमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रच्छादयेदेष द्विग्रतः
 प्रस्तारो । ऽपरस्मिन्प्रस्तारे पचायादुत्तरतो ऽर्ध्यायामवेलायां १०
 तिस्रस्त्रिस्तस्रः षष्ठ्यो द्वे द्वे द्विपदे इति विपर्यासमुपदध्यात्तथोत्तरे १
 दक्षिणस्याः श्रेण्यां नव षष्ठ्यश्चतुरश्रकृतास्तथोत्तरस्यां । नवनव
 षष्ठ्यो द्वे द्वे द्विपदे इति दक्षिणादुत्तरादुत्तरादुत्तराद्विपर्या-
 समुपदध्याच्छेगमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रच्छादयेदेष द्विग्रतः
 प्रस्तारो व्यत्यासं चिनुयाद्यावतः प्रस्ताराः श्विकीर्षेत् ॥ ८ ॥ १५

अथापरः । पुरुषस्य पञ्चम्यस्ता एवैकतो ऽर्ध्यास्तासामर्ध्याः
 पाद्याश्चोपधाने पूर्वापरयोः पक्षपार्श्वयोरर्धेष्टका उदीचीरुप-
 ध्यात्तथोत्तरे । दक्षिणोत्तरयोः पुच्छपार्श्वयोश्चतस्रश्चतस्रो २
 ऽर्ध्या उदीचीः । पुच्छस्यावस्ताच्चतस्रो ऽर्धेष्टका उदीचीस्ता-

१ अथस्तात् instead of चवस्तात् M.

२ ०दध्यादेवमुत्तरे B.

३ पुच्छपक्षयो B.

सामभितो द्वे पादेष्टके^१ जघनेन पुच्छायययोरेकैकामर्धष्टकां^२
 प्राचीं^३ शेषमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रच्छादयेदेष द्विशतः
 प्रस्तारो^४ ऽपरस्मिन्प्रस्तार आत्मसक्तिषु चतस्रः^५ पादेष्टका
 उपदध्यात्तासामभितो द्वे द्वे अर्धष्टके^६ पूर्वस्मिन्ननीके पञ्च^७
 ५ पचापयोस्तिस्तिस्त्रो ऽधर्धा उदीचीस्तासामन्तरालेष्वेकैका-
 मर्धष्टकां प्राचीं^८ शेषमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रच्छादयेदेष
 द्विशतः प्रस्तारो^९ व्यत्यासं चिनुयाद्यावतः प्रस्तारांश्चिकीर्षत्^{१०}
 ॥ ६ ॥^{११}

अथ वक्रपत्रो व्यस्तपुच्छस्तैष्टिकाः कारयेत्पुरुषस्य चतुर्थ-
 १० स्तासामर्धाः पाद्याश्च^{१२} नित्यमच्छयापच्छेदनमनादेशे^{१३} पादेष्ट-
 काश्चतुर्भिः^{१४} परिगृह्णीयादर्धपदेन पदेनाध्यर्धपदेन पदसवि-
 शेषेणेति^{१५} ते द्वे यथा दीर्घसंश्लिष्टे स्यातां तथार्धष्टकां
 कारयेदथाग्निं विमिमीत^{१६} आत्मा द्विपुरुषायामो दशपदव्या-
 सस्तस्य दक्षिणादंसादुत्तरतो ऽध्यर्धप्रक्रमे लक्षणं करोत्ये-
 १५ वमपरतस्तयोरुपरिष्ठात्स्यन्द्यां नियम्यांसमपच्छिन्द्यादेतेने-
 तरासां^{१७} सक्तीनामपच्छेदा व्याख्याताः^{१८} स आत्मा^{१९} शिरो

१ पुच्छस्या० U, पुच्छपाश्चयो० M.

२ पादेषु M; T om.

३ Here ends probably the third adhyāya ; no indication of it is found in my copies.

४ ०चेति B U H.

५ ०ष्टकांचतुर्भिः my copies.

६ Between नियम्य and सत्सु M ins. अनुस्यन्दि ।

ऽर्धषष्ठपदायाममर्धपुरुषव्यासं^१ तस्याऽसौ प्रक्रमेणप्रक्रमेणा-
 पच्छिन्द्यात्पुच्छस्य षट्पदा प्राची द्विपुरुषोदीची^१ तस्य पूर्वं
 सक्तौ चिभिस्त्रिभिः प्रक्रमैरपच्छिन्द्यात्पञ्चो द्वादशपदायामो-
 दशपदव्यासस्तस्य मध्यात्प्राञ्चि^१ षट् पदानि प्रक्रम्य शङ्कुं
 निहन्याचङ्गोणोरेकैकमथैनः सन्धया परिचिनुयादन्तसन्ध- ५
 मपच्छिद्य तत्पुरस्तात्प्राञ्चं दध्यात्सं निर्णाम^१ एतेनोत्तरस्य
 पञ्चस्य निर्णामो व्याख्यातः^१ पञ्चाग्रयोः प्रक्रमप्रमाणानि पञ्च-
 पञ्च चतुरश्राण्यनूचीनानि कृत्वा सर्वाण्यवाञ्चमक्षणयापच्छिन्द्या-
 दर्धान्युद्धरेदेवः सारन्निप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^१ उपधाने
 शिरसो ऽप्यथे चतुर्थीमुपदध्याद्द्वःसमुखीं पुरस्तात्पादेष्टके १०
 अभितस्तयोरवस्तादभितस्तिस्रस्तिस्रश्चतुरश्रपाद्याः^१ शेषे पादे-
 ष्टका^१ अपि वा शिरसो ऽप्ये हःसमुखीमुपदध्यात्तस्य अव-
 स्ताच्चतुर्थीमुपदध्यात्पादेष्टके अभितस्तयोरवस्तादभितस्ति-
 स्रस्तिस्रश्चतुरश्रपाद्याः^१ शेषे पादेष्टकाः^१ शिरसो ऽवस्तात्पञ्च
 पादेष्टका व्यतिषक्ता उपदध्यात्तथा पुच्छस्य पुरस्ताद्यद्यदपच्छिन्नं १५
 तस्मिन्नर्धेष्टकाः पादेष्टकाश्चोपदध्यात्क्षेपमग्निं चतुर्भागीयाभिः
 प्रच्छादयेत्पाद्याभिः मार्याभिः संख्यां पूरयेदेषः^१ द्विशतः^१
 प्रस्तारो^१ ऽपरस्मिन्प्रस्तारे हःसमुखीश्चतस्रश्चतसृभिः पादेष्ट-
 काभिः संयोजयेद्यथा दीर्घचतुरश्रः संपद्यते^१ तत्तिर्यक्

१ प्राञ्चं M.

२ These three words not in B; T omits them.

स्वयमावकाश उपदध्याद्भ्रसमुख्यौ प्रतीच्यौ पुच्छायये^१
 ऽर्धपदेनात्मनि विशये^१ तयोरवस्तादभितस्त्रिः पादेष्टकाः
 प्राङ्मुखीरुपदध्यात्पुच्छस्यावस्तात्पञ्चदश पादेष्टका व्यतिषक्ता
 उपदध्यात्पादेष्टके अर्धेष्टकेति पञ्चपक्षाणां प्राचीर्व्यामं
 चिनुयाद्विशये यदपच्छिन्नं तस्मिन्नर्धेष्टकाः पादेष्टकाश्चोपदध्या-
 च्छेषमग्निं चतुर्भागीयाभिः प्रच्छादयेत्याद्याभिः सार्धाभिः
 संख्यां पूरयेत् ॥ १० ॥

अथापरः^२ पुरुषस्य पञ्चमीभिः शतमश्रीतिः सप्तार्धं च
 सारत्विप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^१ तासां पञ्चाशद्दे चात्मन्यर्ध-
 चतुर्थ्यः^३ शिरसि^१ पञ्चदश पुच्छे^१ ऽष्टपञ्चाशत्सार्धां देक्षिणे
 पञ्च उपदध्यात्तथोत्तरे^१ ऽर्धव्यायामेन सक्तीनामपच्छेदः^१
 संनतं पुच्छं^१ पञ्चयोस्त्रिभिस्त्रिभिररत्विभरपनामो^१ ऽध्यर्धाभिः^४
 षट्षट् पक्षाणि कुर्यादाकृतिः शिरसो नित्याधिष्टकानां विकाराः^१
 पुरुषस्य पञ्चम्यस्ता एवैकतो ऽध्यर्धास्ता एवैकतः सपादाः^१ पञ्चम-
 भागीयायाः पाद्याः सार्धास्तथाध्यर्धायास्तथोश्चाष्टमभागौ^५ तथा
 श्लेषयेद्यथा तिस्रः सक्तयो भवन्ति^१ पञ्चमभागीयायाश्चाष्टम्यस्तानि
 दशात्मनि पञ्चमभागीयाः सार्धा उपदध्यात्तथा पुच्छे^१ पञ्चयो-
 श्चाध्यर्धाः सार्धाः^१ शिरसि याः संभवन्त्यपरस्मिन्प्रस्तारे पुर्वयोः

१ पुच्छस्यायये U.

२ परं M.

३ तुर्थाः B.

४ Thus B, अध्यर्धाभिः M U, ऽध्यर्धाध्यर्धाभिः T.

५ ऽस्तथाध्यर्धायां M U.

पचाप्यययोरेकैकामुभयीमुपदधादेकैकामपरयोर्द्वे शिरसः
 पार्श्वयोः^१ पुच्छस्यावस्तादध्यर्धाः प्राचीर्यथावकाशं^१ पार्श्वयोः पाद्याः
 साष्टमभागाः^१ पचयोश्चाध्यर्धाः सावयवाः^१ शेषं यथायोगं
 यथासंख्यं यथाधर्मं^२ चोपदधात्^१ ॥ ११ ॥

कङ्कचित्^३ एतेनात्मा पुच्छं च व्याख्यातः^४ शिरसि ५
 पञ्चोपदधात्स्याकृतिर्व्याख्याता^१ सप्तपञ्चाशद्वृत्तिणे पच उपद-
 धात्तथोत्तरे^१ व्यायामेन सप्रादेशेन पचयोरपनामः^१ पञ्चम-
 भागीयार्धाभिः षट्षट् पचाणि कुयादध्यर्धावग्निष्यते^१ तथा
 पुच्छस्यावस्तात्पादावरन्निमात्रावरत्यन्तरालौ प्रादेशव्यासौ
 भवतस्तयोरवस्तादभितो द्वौद्वावष्टमभागौ प्राग्भेदावुपदधादेव^१ १०
 सारन्निप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^५ ऽथेष्टकानां विकाराः^१
 पञ्चमभागीयाः सावयवाः^१ पादेष्टकां^६ चतुर्भिः^५ परिगृही-
 यादर्धप्रादेशेनाध्यर्धप्रादेशेन प्रादेशेन प्रादेशसविशेषेणेत्यध्य-
 र्धेष्टकां^६ चतुर्भिः^५ परिगृहीयादर्धव्यायामेन द्वाभ्यामरन्निभ्या-
 मरन्निषविशेषेणेति^१ ताः षट्^१ तासां चतुरश्रपाद्याः साष्टम- १५
 भागाः पाद्योरुपधाय शेषं यथायोगं यथासंख्यं यथाधर्मं^२
 चोपदधात्^१ ॥ १२ ॥

१ ०भागीयाः M.

२ यथाधर्म्यं my copies throughout.

३ See XVII. 28 : 307. 1.

४ शिरसो नित्या ins. M.

५ पादेष्टकाश्चतुर्भिः M.

अल्लजचित^१ एतेनात्मा शिरः पुच्छं च व्याख्यातं पदा-
वपोद्धृत्य^१ त्रिषष्टिर्दक्षिणे पक्ष उपदध्यात्तथोत्तरे^१ पुरुषेण
पक्षयोरपनामो^१ ऽपरस्मादपनामात्पञ्चमरत्निं मित्वा तस्मि-
न्सद्यां नियम्यापरं पक्षपक्षापच्छेदमन्वायच्छेदेवं^१ पञ्च पञ्चम्यः

५. मार्या उद्धृता भवन्ति^१ पादेष्टकामपनाम^२ उपधाय तासां
चतुरश्रपाद्याः साष्टमभागा अपोद्धृत्य शेषं^४ यथायोगं
यथासंख्यं यथाधर्मं चोपदध्यात्^१ ॥ १३ ॥

प्रउगचितं चिन्वीतेति^५ यावानग्निः सारत्निप्रादेशस्ता-
वत्प्रउगं कृत्वा तस्यापरस्याः करणा द्वादशेनेष्टकास्तदर्धव्यासाः

१०. कारयेत्तासामर्धाः पाद्याश्च^१ तासां द्वे अर्धेष्टके बाह्यसविशेषे^६
चुबुक उपदध्यादर्धाश्चान्तयोः^१ शेषमग्निं वहतीभिः^७ प्रच्छा-
दयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेदपरस्मिन्प्रस्तारे ऽपरस्मिन्ननीके
सप्तचत्वारिंशत्यादेष्टका व्यतिषक्ता उपदध्याच्चुबुक एकाः
शूलपाद्यां^८ दीर्घं चेतरे चतस्रः स्वयमादृषावकाश उपदध्या-
१५. दर्धाश्चान्तयोः^१ शेषमग्निं वहतीभिः प्राचीभिः प्रच्छादयेद-
र्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेत्^१ ॥ १४ ॥

१ See XVII. 28 : 307. 4.

२ पक्षपत्रमपद्धे० M, पक्षयनापद्धे० B.

३ पादेष्टकानामवनाम B.

४ Thus (not शेषा as T) my copies

५ See XVII. 28 : 307. 7.

६ Thus my copies ; बाह्यविशेषे T.

७ M ins. प्राचीभिः, rightly ?

८ Not given by T in the text.

उभयतःप्रउगं चिन्वीतेति^१ यावानग्निः सारन्निप्रादेश-
स्तावदुभयतःप्रउगं कृत्वा^१ नवमेन तिर्यङ्गान्याः प्रउगचितोक्ता
विकारास्तथोपधानमपरस्मिन्प्रस्तारे चुबुकयोर्द्वे पादेष्टके
उपदध्यात्संध्यन्तयोश्च दीर्घपाद्ये^१ दीर्घं चेतरे च^२ चतस्रः स्वय-
मादृणावकाश उपदध्यादर्धाश्चान्तयोः^१ शेषमग्निं वृहतीभिः^५
प्राचीभिः^२ प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेत्^१ ॥ १५ ॥
चतुर्थः ॥

रथचक्रचितं चिन्वीतेति विज्ञायते^१ द्वयानि तु^२ खलु
रथचक्राणि भवन्ति साराणि च प्रधियुक्तानि चाविशेषात्ते
मन्यामहे^१ ऽन्यतरस्याकृतिरित्यथाग्निं विमिमीते^१ यावानग्निः^{१०}
सारन्निप्रादेशस्तावतीं भूमिं परिमण्डलां कृत्वा तस्मिन्वावत्सं-
भवेत्तावत्समचतुरश्रं^३ कृत्वा तस्य करणा द्वादशनेष्टकाः कार-
येत्तसां षट् प्रधावुपधाय शेषमष्टधा विभजेदपरं^४ प्रस्तारं
तथोपदध्याद्यथा प्रध्यनीकेषु सक्तयो भवन्त्यथापरः^५ पुरु-
षार्धात्पञ्चदशनेष्टकाः समचतुरश्राः कारयेन्मानार्थास्तासां द्वे^{१५}
शते पञ्चविंशतिश्च सारन्निप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^१
तास्वन्याश्चतुःषष्टिमावपेत्ताभिः समचतुरश्रं करोति^१ तस्य

१ See XVII. 28 : 307. 9.

२ Not in the text as given by T.

३ तावत् not in the text of T.

४ After विभजेत् U ins. (probably taken from the bhāṣya):

अस्मिन्प्रस्तारे चतुरश्रसक्तीरवान्तरदेशात्प्रतिसंपादयेद० ।

५ After भवन्ति U ins. इति ।

षोडशोष्टका^१ पार्श्वमानौ भवति^१ त्रयस्त्रिंशद्दतिशिश्यन्ते^१
 ताभिरन्तान्श्वर्गः परिचिनुयान्नाभिः षोडश मध्यमाश्चतुःषष्टि-
 रराश्चतुःषष्टिर्वेदिर्नेमिः शेषा^१ नाभिमन्ततः परिलिखेन्नेमि-
 मन्ततश्चान्तरतश्च^२ परिलिख्य नेमिनाभ्योरन्तरालं द्वात्रिंशद्गङ्गा
 विभज्य विपर्यासं भागानुद्धरेद्देवमवाप उद्धृतो भवति^१ नेमिं
 चतुःषष्टिं कृत्वा व्यवलिख्य मध्ये परिकृषेत्ता अष्टाविंशतिशतं^२
 भवन्त्पराश्चतुर्धाचतुर्धा^३ नाभिमष्टधा विभजेत्^४ प्रथमः
 प्रस्तारो^१ ऽपरस्मिन्प्रस्तारे नाभिमन्ततश्चतुर्थवेलायां परि-
 कृषेन्नेमिमन्तरतो^१ नेमिमन्तरतश्चतुःषष्टिं^५ कृत्वा व्यवलिखेद्दराणां
 पञ्चधा विभाग आ परिकर्षणयोर्नेम्यामन्तरालेषु द्वे द्वे नाभ्या-
 मन्तरालेष्वेकैकां^१ यच्छेषं नाभेस्तदष्टधा विभजेत्^६ एष षोड-
 शकरणः सारो रथचक्रचित्^६ ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

द्रोणचितं चिन्वीतेति विज्ञायते^७ द्वयानि तु^८ खलु
 द्रोणानि भवन्ति^९ चतुरश्राणि च^{१०} परिमण्डलानि चावि-

१ ०ष्टकाः my copies.

२ ०मिमन्ततः पर्यस्य तस्य परिलिखेन्नेमिं० M, B om. परिलिख्य, U has तत्र after परिलिख्य; cp. XVII. 29 : 307. 16.

३ Thus T and U; अष्टाविंशच्छतं B, अष्टाचत्वारिंशच्छतं M.

४ Thus U M; विभजेन् instead of the second चतुर्धा B T.

५ नेम्यन्तरत० U, नेम्यन्त० M, नेमिमन्तत० B.

६ ०चक्रः B M.

७ See XVII. 29 : 308. 3.

८ Only in U B.

९ Only in U.

१० om. B.

शेषात्ते मन्यामहे । अन्यतरस्याकृतिरित्यथाग्निं विमिमौते ।
 चतुरश्र आत्मा भवति । तस्य त्रयः पुरुषास्त्रिभागोनाः
 पार्श्वमानी । पश्चान्सहर्भवति । तस्यार्धपुरुषो दशाङ्गुलानि च^१
 प्राची । त्रिभागेनः पुरुष उदीचौत्येव^२ सारत्निप्रादेशः
 सप्तविधः संपद्यते । ऽथेष्टकानां विकाराः । पुरुषस्य षष्ठ्यस्ता^३ ५
 एवैकतो ऽध्यर्धास्तासामर्थास्तिर्यग्भेदाः पुरुषस्य चतुर्थ्य इति ।
 तासां त्सरुश्रोण्यन्तरालयोः षट् षष्टौरुपधाय शेषमग्निं
 बृहतीभिः प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेदपरस्मिन्प्रस्तारे
 दक्षिणे ऽऽसे ऽध्यर्धामुदीचीमुपदध्यात्तयोत्तरे । पूर्वस्मिन्न-
 नीके षड्भागीया उपदध्याद्दक्षिणोत्तरयोश्चतुर्भागीयास्त्सरोः १०
 पुरस्तात्पाश्र्वयोर्द्वे चतुर्भागीये उपदध्यात्तयोरवस्तादभितो द्वे
 अर्धे विषूची । तयोरवस्तान्मध्येदेशे^४ द्वे^५ षष्ठ्यौ प्राची ।
 शेषमग्निं बृहतीभिः प्राचीभिः^६ प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां
 पूरयेत् ॥ १७ ॥^६

अथापरः । पुरुषस्य षोडशीभिर्विंशत्त^७ सारत्निप्रादेशः १५
 सप्तविधः संपद्यते । तामामेकामपोद्भृत्य शेषाः परिमण्डलं
 करोति । तत्पूर्वेण रथचक्रचिता व्याख्यातः । षोडशीं पुरस्ता-

१ Only in U.

२ इति om. U.

३ मध्येदेशे B.

४ om. B.

५ om. U.

६ End of sixth adhyāya ?

७ ०विंशत्तं B. विंशतिशतं M.

द्विग्रय उपधाय तथा सह मण्डलं^१ परिलिखेद्यदवस्तादपच्छिनं
 तत्पुरस्तादुपदध्यात्प्रधीनाः सप्तधा विभागः^२ । प्रधिमध्यमाः
 प्रक्रमव्यासा भवन्ति^३ । चतुरश्राणामर्धाभिः संख्यां पूरयेद-
 परस्मिन्प्रस्तारे प्रधिमध्यमामोष्ठ उपधाय यदवस्तात्तद्वेधा
 विभजेत्स^४ एष नवकरणो द्रोणचित्परिमण्डलः^५ । समूह्य-
 परिचाय्यौ^६ पूर्वेण रथचक्रचिता व्याख्यातौ^७ । समूह्यस्य दिक्षु
 चात्वालान्खानयित्वा तेभ्यः पुरीषः समूह्योपदध्यात्परिचाय्य
 दृष्टकानां देशभेदस्तः^८ सर्वाभिः प्रदक्षिणं परिचिनुयात् ।
 ॥ १८ ॥ सप्तमः ॥

१० अग्नानचितं चिन्वीतेति विज्ञायते^९ । सर्वमग्निं चतुरश्रा-
 न्यञ्जदग्र भागान्कृत्वा तेषामाख्यातमुपधानं^१ । त्रिभिर्भागैर्भा-
 गार्धव्यासं^४ दीर्घचतुरश्रं विद्व्यं पूर्वस्याः करण्या मध्याच्छ्रोणी^५
 प्रत्यालिख्यान्तावुद्धरेत्तस्य दग्रधा विभागस्तानि विःश्रुतिः सर्वो
 ऽग्निः संपद्यते^६ । ऽपरस्मिन्प्रस्तारे प्रउगमध्ये^७ ऽनूचीनं विभजे-
 १५ त्तस्य षड्धा विभागस्तै द्वे पार्श्वयोरुपदध्याद्भागद्वितीयायामाश्व-
 तुर्थव्यासाः कारयेत्तासामर्धास्तिर्थगभेदास्ता अन्तयोरुपधाय

१ परिमंडलं M.

२ See XVII. 29 : 309. 6, 8.

३ See XVII. 30 : 309. 1.

४ भागार्धं om. B.

५ Thus my copies (cp. the bhāṣya) ; अर्धाच्छ्रोणी Thibaut.

६ प्रधिमध्ये B.

शेषमग्निं वृहतीभिः प्राचीभिः प्रच्छादयेदर्धष्टकाभिः संख्यां
 पूरयेदूर्ध्वप्रमाणमग्नेः पञ्चमेन वर्धयेत्तत्सर्वं त्रैधा विभज्य
 द्वयोर्भागयोश्चतुर्थेन वा नवमेन^१ वा चतुर्दशेन वेष्टकाः
 कारयेत्ताभिश्चतस्रो वा नव वा चतुर्दश^२ वा^३ चित्तीरुपधाय^४
 शेषमवाञ्चमच्छायापच्छिन्द्यादर्धमुद्धरेत्तस्य नित्यो विभागो^५
 यथायोगमिष्टकानां ह्रासवृद्धौ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

कूर्मचितं चिन्वीत यः कामयेत ब्रह्मलोकमभिजयेयमिति
 विज्ञायते^१ । इयाः खलु कूर्मा भवन्ति वक्राङ्गाश्च परिमण्ड-
 लाश्चाविशेषात्ते^२ मन्यामहे । अन्यतरस्याकृतिरित्यथाग्निं विमि-
 मीते । चतुरश्र आत्मा भवति । तस्य दश प्रक्रमाः पार्श्वमानी^३
 भवति । तस्य द्वाभ्यांद्वाभ्यां प्रक्रमाभ्यां^४ सक्तौनामपच्छेदः ।
 पूर्वस्मिन्ननौके प्रक्रमप्रमाणानि चत्वारि चतुरश्राणि कृत्वा तेषां
 ये अन्ये ते अच्छायापच्छिन्द्यादेवं दक्षिणत एवं पश्चादेव-
 मुत्तरतः । स आत्मा । शिरः पञ्चपदायाममर्धपुरुषव्यासं ।
 तस्या^५सौ प्रक्रमेणप्रक्रमेणापच्छिन्द्यात्सत्त्वपच्छेदे^६ पादा-^७
 नुन्नयेत्तस्य द्विपदाच्छाया तिरश्ची तद्विद्युणायाममनूची । तस्य
 द्विपदाच्छाया पूर्वम^८समपच्छिन्द्यादेतेनेतरेषां पादाना-

१ पंचमेन M.

२ वर्षीरुपधाय M.

३ See XVII. 30 : 309. 6.

४ परिमण्डलांगां U.

५ प्रक्रमेण once M.

मपच्छेदा व्याख्याता^१ अपरयोः पादयोरपरावपुसावपच्छि-
 न्दादेव^२ सारत्विप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^३ तस्येष्टकाः कार-
 येत्युत्पस्य चतुर्थीस्तासामर्थाः^४ पाद्याश्चाध्यर्धपाद्याश्चतुर्भिः^५
 परिगृह्णीयात्क्रमेण द्वाभ्यां पदाभ्यां पदसविशेषेणेति^६ ते द्वे^७
 यथा दीर्घसंश्लिष्टे स्यातां तथैकां कारयेद्विपदाच्चणार्धेन
 समचतुरश्रामेकामुपधाने शिरसो ऽग्रे चतुरश्रामुपदध्याद्धू-
 समुख्याववस्तात्पञ्चपञ्च चतुरश्रा द्वे द्वे पादेष्टके इति पादेष्-
 पदध्याद्यद्यदपच्छिन्नं तस्मिन्नर्धेष्टका^८ उपदध्याच्छेषमग्निं^९ चतुर्भा-
 गीयाभिः प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेदपरस्मिन्प्रस्तारे
 शिरसो ऽग्रे हूंसमुखीमुपदध्यात्पादेष्टके अभितस्तयोरवस्ताद-
 भितो द्वे द्वे अध्यर्धपाद्यै^{१०} विषूची^{११} तयोरवस्तादभितश्चेदसंहिते
 द्वे पादेष्टके^{१२} द्वे द्वे द्विपदे तिस्रस्तिस्त्रो ऽर्धेष्टका इति पादेष्-
 पदध्याद्यद्यदपच्छिन्नं तस्मिन्नर्धेष्टकाः पदेष्टकाश्चोपदध्याच्छेषमग्निं
 चतुर्भागीयाभिः प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेत्^{१३}
 १५ ॥ २० ॥ नवमः ॥

१ ०रपरावपुसावप० M.

२ चतुर्थीस्ता० B, but cp, XXX. 10 : 403. 9.

३ ०ध्यर्धपाद्यां चतुर्भिः Thibaut, but cp. XXX : 10 : 403. 10.

४ om. T, but cp. l.c.

५ Thus M ; तस्मिन्नर्धेष्टकाश्चोप० B, and Thibaut ; तस्मिन्नर्धेष्टकाः पदेष्टका-
 श्चोप० U (rightly ? cp. XXX. 10 : 404. 16).

६ अध्यर्धां T.

अथापरः^१ पुरुषस्य षोडशीभिर्विष्णुश्रुतः^२ सारत्निप्रादेशः
 सप्तविधः संपद्यते^३ तासां पञ्च षोडशीरपोद्भूत्य शेषाः परि-
 मण्डलं करोति^४ तदुत्तरेण द्रोणचिता व्याख्यातमथ ताः पञ्च
 षोडश्यस्ताभिरवान्तरदिक्षु पादानुन्नयेच्छिरः^५ पुरस्तात्तासां
 परिकर्षणं व्याख्यातं^६ प्रधौनाः सप्तधा विभागः^७ प्रधिमध्यमाः^८
 प्रक्रमव्यासा भवन्ति^९ यदतिरिक्तः संपद्यते तच्चतुरश्राणा-
 मध्यर्धाभिर्योयुज्येतापरस्मिन्प्रस्तारे पादानाः शिरोवद्विभागः
 शिरसः पादवद्भूत्यासं चिनुयाद्यावतः प्रस्ताराः श्विकीर्षत्कूर्मस्यान्ते
 तनुपुरीषमुपदध्यान्मध्ये बज्रलमेतदेव^{१०} द्रोणे विपरीतमथ हैक
 एकविधप्रभृतीन्प्रउगादीन्ब्रुवते^{११} समचतुरश्रानेक आचा-
 र्यास्तस्य करण्या द्वादशनेष्टकाः कारयेत्तासामर्धाः पाद्याश्चाद्या-
 श्वमेधिकस्याग्नेः पुरुषाभ्यामो नारत्निप्रादेशानां^{१२} प्राकृतो^{१३} वा
 त्रिगुणस्त्रिस्तावो ऽग्निर्भवतीत्येकविष्णो ऽग्निर्भवतीत्युभयं
 ब्राह्मणमुभयं ब्राह्मणम्^{१४} ॥ २१ ॥ दशमः ॥

॥ इति शुल्बसूत्रं समाप्तम् ॥

१ ०विश्रुतं B U, विश्रुतं M.

२ Thus my copies; before शिरः Thibaut reads पञ्चम्याः^{१०} but the locat. cannot be correct and पञ्चम्यां would be superfluous.

३ Thus my copies; प्रधिमध्यः Thibaut, but cp. XXX. 18 : 411. 2.

४ एव only in U and in one of Thibaut's MSS.

५ Thus H U, प्रकृतौ B, ता M.

६ See XXVI. 10 : 285. 4, where, however, only the first brāhmaṇa is found.

अथातः प्रवरान्व्याख्यास्यामः । सप्तानामृषीणामगस्त्याष्ट-
 मानां^१ पक्षा भवन्ति । त्रयः पक्षा भृगूणां पञ्चार्षेया वत्सा
 विदा आर्ष्टिषेणाश्चत्वार एवाङ्गिरसः कौमण्डा दीर्घतमा
 रौचायणा^२ गर्गाश्च । गर्गाणां चार्षेयो विकल्पो^३ विश्वा-
 ५ मित्रपत्ने^४ पूरणा द्व्यार्षेयाः । शुनकावसिष्ठा^५ एकार्षेया । अतो
 ऽन्ये त्रिप्रवरा भवन्त्येतेषु भृग्वङ्गिरसो भिन्नविवाह^६ कुर्वते
 न चेत्समानार्षेया बहवः स्युरिति मतं बौधायनस्येति^६ ॥ १ ॥

अथातः^७ ऊर्ध्वानध्वर्दुर्दृणीते^८ ऽमुतो ऽर्वाचो होतेत्येष
 एवोभयोः सर्वत्रोद्देशो । द्व्यार्षेयसंनिपाते ऽविवाहस्त्यार्षेयाणां ।
 १० चार्षेयसंनिपाते ऽविवाहः पञ्चार्षेयाणाममानप्रवरैर्विवाह^९ ।

१ ऽणामागस्त्याष्ट० Be U.

२ रौच्या० G M T.

३ ऽवंशे Be U.

४ शुनकावसिष्ठा BU.

५ According to the Pravaramañjarī the reading ऽभिन्न० is also admissible.

६ Here ends the first k. according to Be U; according to the other MSS. it ends after ऽत्रोद्देशः (line 9); but the Pravaramañjarī remarks इतिकरणमध्यायपरिसमाप्तिबोधनार्थम् ।

७ Thus all the MSS. and Āp. XXIV. 5. 8; r. अथेत and cp. Āp. II. 16. 9.

८ एवोर्ध्वान० Be U.

९ Thus T`M; ऽणांसमानप्र० Bu G; Be U and Pm om. the two words असमा० विवाहः; cp. Āśv. śrs. pariśiṣṭa (p. 891 of the Calcutta edition).

एक एव ऋषिर्यावत्प्रवरेष्वनुवर्तते । तावत्समानगोत्रत्वमन्यत्र^१
 भृग्वङ्गिरसां^२ गणादिति^३ पञ्चानां त्रिषु सामान्याद्विवाह-
 त्विषु द्वयोः । भृग्वङ्गिरोगणेष्वेव शेषेष्वेको^४ ऽपि^५ वारये-
 दिति^६ ॥ २ ॥

भृगूणामेवादितो^७ व्याख्यास्यामो^८ मार्कण्डेया माण्डूका^९ ।
 माण्डूक्याः कांसय^{१०} आलेखना दार्भायणाः^{११} शार्कराक्षा^{१२}

१ Instead of अन्यत्र Be U ऋते ।

२ ०ङ्गिरोगणा० Be U, ०ङ्गिरसां गणाच्च T M G, omitting the following passage; गणैरिति Bu, equally omitting the following passage.

३ एके instead of एको Be U.

४ This śloka is found only in Be U of the MSS.; it is not treated by the author of the Mañjarī, but we find it cited in the Gotrapravarānirṇaya of Raghunātha, in the Saṃskāraratna-mālā p. 418, the Prayogaratna fol. 64. C. 1, the Nirṇayasindhu, III, fol. 30. a. 5. Instead of एव we find I sometimes cited with एवं (rightly?). Instead of पिवारयेदिति Be U have विवाहयेदिति and the metric bhāṣya on the Pravaraparīṣiṣṭa of Kāty. (Verz. der Berl. HSS. I. p. 62, 25) has निवारयेत; Gopināthadīkṣita (Ratna-mālā l.c.) remarks: शेषेष्वेको ऽपि प्रवरः समानश्चेत्तद्विवाहं वारयेदित्यर्थः ।

५ भृगूनेवादितो Be U; एव om. Bu T Pm Pn.

६ Thus M G Bu, मांडका T; मांडूकेया Be U Pm Pn Rm.

७ Thus G T Pn: कांसय Pm, कांसव M, कांस्य Bu; कांसिया Be U Rm.

८ दर्भा० M Bu.

९ Thus G Pn; शा (or श)र्कराक्ष्या the other sources.

देवतायनाः^१ श्रौतकायना माण्डूकेयाः^२ पार्षिकाः^३ साङ्गाः^४
 प्रान्तायनाः^५ पैलाः पैङ्गलायना दाभ्रेषयो^६ बाह्यकयो^७ वैश्वान-
 रयो वैहीनरयो^८ विरोहिता^८ बार्हा^९ गौडायणा^{१०} ऐष्टेषयः^{११}
 काशकत्त्रा वाग्भूतया^{१२} ऋतभागा^{१३} ऐतिश्रायना जानायनाः^{१४}

१ Thus Bu U Rm Pn, देवंता० or देवंता० the other sources.

२ Thus M G Rm; मंडूकेया Bu; T om.; माण्डूकेया the others.

३ Thus M G Bu Pn Pm; T om.; पार्षिकाः the others.

४ ? सांकग्रान्तायनाः Bu (grantha), सांकग्रान्ता० M G, सांकाग्रान्ता० Be U, शांकाः प्रजायनाः Pm, साकांप्राचा० Sk, साकाः प्राचा० Rm, सांकाः प्रान्ता० Pn (cp. gaṇa aśvādi).

५ ? Thus M G T Pn, दाभ्रेषयः Bu, दाभ्रेषकयो U, दाभ्रेषकाकयो Be, दाभ्रेषकाः Sk, राभ्रेषकयो Pn.

६ वा० M Pn Be U.

७ Thus M T Rm Pn; वैहीनराः Bu, वैभीनरयो G, वैहीनरयो Be U, वैहित० Sk (cp. PW. s. v. विहीनर) ।

८ Thus Be U Pm Pn; विलोहिता M G T Bu, वैरोहिता Sk Rm.

९ ? Thus M Pm, बर्हा G T, बर्भाः Bu, बाह्या the others.

१० ? Thus M G T Bu, गोडायणा Pm, गोडायना Rm, कौकायना Be U.

११ Conjecturally. यष्टेषय M G T, यष्टेषयः Bu, ष्टै (or ष्टै)केया Be U Pm, ष्टीकयः Rm, ष्टीकपाः Sk, ष्टैकयः Pn.

१२ ? Thus G T; वात्भू० M, वार्कभू० Bu, बाह्यतका Be U, वाह्यतका Rm Pm, बाह्यतका Sk, वाह्यतका Pn.

१३ ऋत० Be U, हत० Rm Sk Pn.

१४ Thus (and cp. gaṇa aśvādi) T Bu Pm Pn, जाणा० M, जान्ता० G, जान्तायनाः Be U Sk, ज्ञानायनाः Rm.

पाणिनिर्वाल्मीकि स्यौलपिण्डयः शैखावता^१ जिहीतयः^२
 सावर्णिर्वाकायना^३ बालायना सौकृतयो मण्डवित्सौविष्टयो^४
 हस्त्याग्रयः^५ शौडूकयो^६ वैकर्णा^७ श्रौपजिङ्गय^८ श्रौरग्रयः^९
 काम्बलोदरयः^{१०} काठोरकृद्द्वैहलिर्विरूपाचा^{११} वृकाश्वा उच्चैर्म-
 न्यवो दैवमत्या^{१२} आर्कायणा^{१३} मार्कायणाः काङ्गायना^{१४} ५

१ ? Thus M G ; शैखामिताः Bu, शैखावता T, शौषावता Be U, सौपा-
 तवाः Sk Pn, सैषातवा Pm, सैवातवा Rm.

२ Thus Be U Pm Pn Rm ; जिहि० T Sk, जिहृतयः G, जिहृतीयः
 M, जिगीतयः Bu.

३ Thus Be U Pm Pn Rm Sk ; वाकायना T, वाकायणा G, वाकायणा
 M, शाकायनाः Bu ; वाकायनि Mān. sū., वागायना Laugākṣi.

४ सौविष्टपयो M G T, सौविष्टरूपयाः Bu.

५ ? Thus Be U Pm Sk ; हस्त्यग्रयः G T, गस्त्यग्रयः M, अगस्त्यग्रयः Bu,
 हस्त्याग्रयो Pn, हस्ताग्रहः Rm, हस्ताग्रयः Sk.

६ Thus M G T Sk Rm Pn ; सौ० Pm, सैद्यकयः Bu, सौदकयो Be U.

७ Thus Bu Rm ; the others have वैकर्णा, वैकर्ण्या, वैकर्ण्या or
 वैकरार्या (cp. Pān. IV. 1. 117).

८ Thus G only ; द्रौ० M T ; द्रौ० Be U Pm, मौ० Bu ; द्रौणकजि०
 Rm Sk, द्रोकजि० Pn.

९ Thus M G T Bu, श्रौरसयः all the others.

१० कांबरोदरयः M G T, कांबनी० Bu, कांबोदयः Be U, कांबलोदरयः Sk
 Rm, कांबलोदयः Pm.

११ ? Thus M G T ; काठरत् Bu, कांबोदरत् Be U Pn, वाकाररत् Rm
 Sk, कचोरष्ट Pm (cp. कौठार ? gaṇa śivādi).—वैरूपाचा U, वैरू-
 पाच्या Be.

१२ Thus M Bu T ; दैवमत्या G, देवमत्या Pm, दमत्या the others.

१३ Thus (as Laugākṣi) M G T Bu, आर्कायणा the others.

१४ Thus M Bu Be U Sk Pn ; काङ्गायना G, कांबायना T.

वायवायनिनो^१ शांकरवाः^२ कारववश्चान्द्रमसा^३ गाङ्गेया
 अनुपेया^४ याज्ञिका^५ जाबालिर्वाङ्गमित्रायणा^६ अपिश्र-
 लयो^७ वैष्टपुरेया लोहितायना^८ उद्गात्ता नाडायनाः^९ शार-
 दतायना^{१०} राजितवाहा^{११} वत्सा वात्स्यायना^{१२} इत्येते वत्सास्तेषां
 ५ पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति^१ भार्गव च्यावनाप्रवानौर्व जाम-
 दग्न्येति होता^१ जमदग्निवदूर्ववदप्रवानवच्छवनवद्भृगुवदि-
 त्यध्वर्युः^१ ॥ ३ ॥

१ ? Thus M G Bu, वायवोश्चानिनः T, वायव (or वा)वस्यायनाः Be U, यायवायनिनः Pn, वायनश्चायनिनः Rm, वापनयः वायनिनः Sk, वायकावावाया-
 थिनः Pm (cp. वायव्याथन Mān. sū).

२ Thus (with Mān. sū.) Pm, शांकरवः M G T, शांकवः Bu, शांकरा-
 राश्चाः Be U, शार्ङ्करवाः Rm, शार्णरवाः Sk.

३ कारवव० G, कारवह० T, कारश्चवः Bu, कारवर्हः M, कारवचः Pm.
 Not found in any of the other MSS. or nibandhas; cp. perhaps
 कालवव of Āp. XXIV. 9. 1, although there as Viśvāmītra.—
 ०मसा Be U T Sk Rm, ०मसो M Bu G Pm Pn.

४ ? Thus M G T Bu, नौपेया Be U Pn, नौषेया Pm, नौषेया Rm,
 लौषेय Sk.

५ Thus M G T Bu Rm; याद्रिया Be U, याज्ञिया the other
 nibandhas.

६ Instead of जाबालिः (cp. Āp. XXIV. 5. 14.) M G T Bu have
 पारिमण्डलिः, cp. पारिमंडनि of Laugākṣi.

७ Thus Be U Pm Pn Sk Rm; अपिशालेयो or आविशालेयो M G
 T Bu.

८ रो० Be U, लौ० Pn (perhaps better).

९ See Pāṇ IV. 1. 99; नाडायनाः M G T Bu; मालायनाः the
 others.

१० Thus all exc. T and M, which have शारद० ।

११ Thus M G Bu T; राजितवाहा Be U Pm, राजतवाहा Pm Sk.

१२ Thus Be U Pm Rm Pn Sk; वानावाद्या G, वानावात्था M T,
 नवात्थाः Bu.

विदाः प्रैला अवटाः प्रैलाः^१ प्राचीनयोग्या^२ अभयजाताः^३
 काण्डरथयो वैदमृताः^४ पुलस्तय^५ आर्कायणा^६ मार्कायणा^६
 नाद्रायणाः क्रौञ्चायना भुञ्जायना^७ जामलायना^८ इत्येते
 विदस्तेषां पञ्चार्थयः प्रवरो भवति^१ भार्गव च्यावनाप्रवानौर्व
 वैदेति होता विदवदूर्ववदप्रवानवच्छवनवद्भृगुवदित्यध्वर्युः^५

॥ ४ ॥

आर्द्धिषेणा नैरथयो^९ ग्राम्यायणाः^{१०} काण्डयश्चाद्रायणाः^{११}
 प्रौढकलायनाः^{१२} सिद्धाः सुमनायना गौराम्भिराम्भिरित्येते^{१३}

१ Found only in M G T and Be U.

२ योग M G T Bu.

३ Thus also (and cp. *gaṇa gargādi*) Laugākṣi and Mānava ; अभयदानाः Be U and the nibandhas.

४ Thus (and cp. *gaṇa gargādi*) corrected in acc. with the Mānava text ; वैत० M G T Bu, वैन० Be U and the nibandhas.

५ Thus M G T Bu ; पुलस्तय Pm, पुलस्त्य the others.

६ Perhaps these two (cp. p. 418. 5), the last of which is missing in Bu, ought to be cancelled.

७ Thus M G T Bu ; संजा० Be U ; fails in all the nibandhas.

८ ? Thus Be U ; जामला G, जालो M, जमला T, बोधाः भार्गवः Bu ; नालामला Pm.

९ Thus the MSS. and Pm Pn ; नैष्ठययो Rm Sk.

१० ग्राम्यायणयः Rm perhaps rightly, cp. *gaṇa.tikādi* and ग्राम्यायणि of Laugākṣi.

११ ? काण्डय० M T, काण्डया० G, कण्डकः Bu ; काम्यायना० Be U, कार्पायनाः Rm Pn, कार्पायुनाः Pm, काषायनाः Sk.

१२ Thus M G T, पाण्डकायनाः Bu, प्रौढकलायनाः Be U Pn Pm Rm, प्रौढकलायनाः Sk.

१३ Thus M T Pm ; गौराम्भिरांभि० G, गारांभि० (omitting आम्भिः) Be U, गौरा Bu, गौराभिः Sk Rm, गौरांभिःरांभिः Pn.

आर्ष्टिषेणास्त्रिषां पञ्चार्षयः प्रवरो भवति ^१ भार्गव च्यावनाप्र-
वानार्ष्टिषेणानूपेति ^२ होतानूपवदृष्टिषेणवदप्रवानवच्छवनवद्भृगु-
वदित्यध्वर्युर्वत्सा विदा ^३ आर्ष्टिषेणा इत्येतेषामविवाह ^४ एते
पञ्चावन्तिनः ^५ ॥ ५ ॥

यस्का मौनो ^६ मूको ^७ वाधूलो वर्षपुष्यो बालयो ^८
राजिततायिनो ^९ दुर्दिनो ^{१०} भास्करो देवन्तायनो ^{११} बाष्कलेयो ^{१२}
माध्यमेया वाशयः ^{१३} कौशाम्बेयाः कौटिल्याः ^{१४} सत्यकश्चित्रसेना ^{१५}

१ Thus the pravara in Be U and all the nibandhas (ep. Āp. XXIV. 5. 15); the four other MSS. are more or less confused.

२ The words after अध्वर्युः given only by Be U T Bu Pm, but in Be U : °विवाहस्त्रेषां पंचर्षिण इति ।

३ Thus Be U and the nibandhas ; मौना G, मूनो T M, अमुनः Bu.

४ मुको Be मूका G, मौको Rm.

५ ? Thus T Bu M, बाळायो G ; मातावाङ्गियो Be U, मातलयो Pm, भागलेयो Rm Sk, नागलेयो Pn.

६ Thus all (°तापिनो Be U, रानित° Pm), the other nibandhas substitute a name from the Laugākṣi pravarasūtra (भागविज्ञेयो) ।

७ दुर्दिनो Be U.

८ ? (ep. p. 417. 1) Thus M G Be U Pn, देवन्तायना T, देवतायना Pm, देवजायनो Sk.

९ ? Thus Be U, बाष्कलयो T G, बाकळेयः Bu, बाकलयो M, वाकलया Pm, वाकलेयो Pn Rm Sk.

१० Thus M Bu वाशयः G T वासयः Be U and the nibandhas.

११ Thus Be U, कौटिल्याः M, काटिल्याः Bu, क्रौटिल्याः T, कौण्डल्याः G ; after this name Be U have सप्तकेयाः क्रौविल्याः, the last name (instead of कौटिल्याः) also Rm Sk Pn. कौविल्याः Pm.

१२ Instead of सत्यक° (thus Be U M T Pm) सम्यकि° G, ससकः Bu, सत्यकयः Pm, सत्यकथाः Rm, सत्यकपयः Sk.

भागन्तयो वार्काश्चक्रय^१ औक्था^२ औगचितयो^३ भागुरित्यय
इत्येते यस्कास्तेषां चार्षेयः प्रवरो भवति^४ भार्गव वैतहव्य
सावेतसेति^५ होता^६ मवेतोवद्वीतहव्यत्रङ्गुवदित्यध्वर्युः^५ ॥ ६ ॥

मित्रयुवो^६ रौक्षायनाः^७ शायण्डिनाः^८ सापिण्डनाः^९
सुराभिना^{१०} माल्या^{११} बाल्या^{१२} महाबाल्यास्ताच्छ्रायणा^५

१ Thus emended (cp. वृकाञ्चकि of the Laugākṣisūtra); वार्काश्च-
क्रय M G T, वार्ताकाश्चक्रेय Be U.

२ ?? औत्था M, औक्था T, औत्ता G, औत्थाः Bu; Be U and the
nibandhas omit this name.

३ ? औगचितयो G, औगंचितयो Be U, औक्थितयाः T, औकचितया M,
और्गाः चितयाः Bu.

४ The MSS. exc. Bu (which has साचेतसेति) and Pm Sk, have
all सावेदसेति ।

५ Instead of सवेतोवत् MSS, exc. Bu (which has सचेतसवत्) and
Be U (which have सवेदोवत्), all सवेदसवत् ।

६ Thus Be U and the nibandhas; मित्रयुवा M G T, मित्रायणाः Bu.

७ Thus (and cp. Census p. 120) Be U (after शायण्डिनाः, after
मित्रयुवो they have रौक्थायणाः), रौक्षायनाः Rm, रौक्षायणाः Pm, रौक्षायनाः
Sk, रौक्षायणाः G, रौगंथायणाः M T, रौग्यायणाः Bu.

८ ? Thus T, शायण्डिनाः M, शण्डिनराः Bu, शारण्डिना Be U. All
the other MSS. and the nibandhas om. this name. Be U ins.
after it (cp. foregoing note) रौक्षायनाः ।

९ ? Found only in Be U (सापिंडायनाः) G (सापिण्डिनाः), Sk and
Rm (सापिंडिनाः), Pn (सापेडिनाः) Pm (सापिंडिताः). The Census l.c.
has *sāpindana*.

१० Thus T Bu, सुरांभीना G, सुरांभिनशाना M, सुरभिनेया the others.

११ ? Thus Be U and all the nibandhas; बाल्या M G, बल्या T,
बलाः Bu.

१२ Thus Be U, यबाल्या M, यबल्या G, याबल्या T, याबलाः Bu; all the
nibandhas om. this name.

श्रौरुच्यायणा^१ वाजायना^२ मादाघयः^३ कैतवायना इत्येते
मित्रयुवस्तेषां^४ आर्षेयः प्रवरो भवति^५ भार्गव वाध्यश्च दैवो-
दासेति होता^६ दिवोदासवदध्यश्चवद्भृगुवदित्यध्वर्युः^६ ॥ ७ ॥

वैन्याः पार्या वाष्कलास्तेषां^४ आर्षेयः प्रवरो भवति^५
५ भार्गवैन्य पार्यति होता^६ पृथुवद्वेनवद्भृगुवदित्यध्वर्युः^६
॥ ८ ॥

शुनका गार्त्समदा यज्ञपयः^७ सौगन्धयः^८ खार्दमा-
यना^९ गाङ्गायना^{१०} मत्स्यगन्धाश्चौचाः^{११} श्रोत्रियास्तैत्तिरीयाः^{१२}

१ ? Thus Be U ; उरुच्यायणा M G, उच्यायणा Pn, उरुचमायणाः Bu ;
T and the other nibandhas om.

२ ? Thus Be U Pm ; वाजायना M G T, वाजायनाः Bu ; not in
the nibandhas.

३ Thus (and cp. मदाघ) M G, मादापयः T, मदार्ययः Bu, माजायनाः
Be U, माजायया Pm.

४ मित्रयव० M T, मित्रायणा० Bu.

५ Instead of वाष्कला०, Bu पाक्कलाः, T पाक्कला०, Pm वाक्कला० ।
After this name Be U add शकलाः, Bu adds श्वेताः, Sk, श्वेताः, Rm
and Pn श्वेताः (cp. Āśv. XII. 10 11). In M the *vainyāḥ pārthāḥ*
are left out. The Census report has as fourth name *shveta*.

६ वैन० instead of वेन० MSS. exc Be U.

७ ? Thus all (perhaps better with the Laugākṣisūtra याज्ञपयः)
the MSS. and Pm Pn, यज्ञपतयः G and Sk only.

८ Thus Be U Sk Pm ; सौर्भकयः Bu, सपयः M T, सौपयः G.

९ कार्द० G only (कर्दमायनाः Lau., Mān.).

१० गाङ्गायनाः Bu.

११ Before चौचाः Be U have गार्भायणाश्च and after it चैत्रियाः ।

१२ Thus Be U Pm Sk ; श्रौत्तिर्याः M G T, श्रौत्तिरीयाः Bu.

पत्नूला^१ इत्येते शुनकास्तेषामेकार्षेयः प्रवरो भवति ।
 ग्रौनकेति होता । शुनकवदित्यध्वर्युर्गार्त्समदेति होता गृत्स-
 मदवदित्यध्वर्युर्वा^२ ॥ ६ ॥ प्रथमः ॥

अङ्गिरसो व्याख्यास्याम । आयास्या आणीवेयाः^३ काचा-
 चयो^४ मूढाः^५ सात्यकयस्तैदेहाः^{६,७} कौमारवत्यास्तौण्डिर्दाभि-
 र्देवकिः^८ सात्यमुयिः^९ कौवाच्या^{१०} बौध्या^{११} नैकरिः^{१२} स्वस्तैषकिः^{१३}

१ ? Thus T G, पत्नूला M, आपत्नूलाः Bu, पित्तूला Be, विप्यला U;—
 प्रत्यूषाः Sk, प्रत्यूषाः Pn, both probably after the Laugākṣi—(प्रत्यूषाः)
 and the Mānavasūtra (प्रत्यूराः) ।

२ After the first अध्वर्युः Bu ins., omitting वा at the end, गार्त्सम-
 दानामेकार्षेयः ।

३ Conjecturally (cp. gaṇa śubhrādi on Pāṇ. IV. 1. 123);
 अनिचेयाः M T, अनिचेयाः Bu, ओणीवेधाः G, ओणिचेयाः Be U Pm, ओणि-
 वेधाः Pn, ओणिवेधाः Sk Rm.

४ कौचा० Bu; all the nibandhas om. this name.

५ ? Thus M G T Bu, मूढरंरयाः Be U, मूढरयाः the nibandhas.

६ सात्य० M G T Bu, सत्य० Be U and the nibandhas.

७ तैदेहाः Bu, तैदेयाः T, तैन्देहाः G M; खेदेहाः Be U, खैदेहाः Sk,
 खैदेहाः Pm Pn Rm, r. perhaps तौदेयाः ?

८ Instead of तौण्डिर्दाभिः (thus Be U) तौण्डिभिः M T, तौण्डिकिः G
 Bu; instead of देवकि, देवकिः Rm Sk.

९ ०मुयि T, ०मुय M G, ०मदकिः Bu; सत्य० Be U Pm.

१० Thus (or कौवा०) Be U and the nibandhas; कौवाच्या or
 कौवाच्या M G T Bu.

११ बौभ्या or बौभ्या Be U Pm Pn Rm, वैभ्याः Sk; बौध्या M G T Bu
 (cp. Pāṇ. IV. 1. 107).

१२ Thus (नैकरि०) MSS. exc. Bu (करि०), Rm (नौकरि०), Sk
 (नौकरिः) ।

१३ I have adopted the reading, however doubtful, of Be U,
 which is supported by Sk Rm Pn; the four other MSS. have
 (in connection with the foregoing name) नैकरिष्टैष्टैषीकिः (G), नैक-
 रिष्टिकिः (M), नैकरिष्टैष्टैषिकः (T), कैरिष्टः षैचकिः (Bu).

कीलालयः^१ कारुणिः^२ काठोरिः काग्रीवाजाः^३ पार्थिवा
दत्येत आयास्या गौतमास्तेषां चार्षयः प्रवरो भवत्याङ्गि-
रमायास्य गौतमेति होता^४ गौतमवदयास्यवदङ्गिरोवदित्य-
ध्वर्युः^५ ॥ १० ॥

५ शारदता^६ आभिजिता^७ रौहिण्याः चीरकरम्भाः सौमु-
चयः^८ सौयमुना^९ औपबिन्दवो^{१०} राह्णगणा^{११} राणयो^{१२} मार्षण्या^{१३}
दत्येते शारदता^{१४} गौतमास्तेषां^{१५} चार्षयः प्रवरो भवत्याङ्गि-

१ किला० Bu G Pm Pn.

२ आरुणिः M only; the nibandhas, however, all point to का० ।

३ काशि० M G T Rm Pn; after this name Be U add काक्षीयाः ।

४ Instead of गौतम० and अयास्य० (thus Be U) गौ० and आ० the other MSS.

५ Corrected; शारदन्ता T, शरदन्ता M G Bu and the nibandhas; शरदन्तो Be U; cp. Pāṇ. IV. 1. 102.

६ Thus Rm only, अभि० all the MSS. and the other nibandhas.

७ ? Thus Be U and the nibandhas; सौमुरयः M G T, सौगुरयः Bu.

८ ? Thus Be U; सौधामुरा G T, सौधामुरा M, सौधामुरा Bu. Perhaps two names: सौधा, सुरा ?

९ R. औपबिन्दवयः ? cp. gaṇa bāhvādi; औपबिन्दवो Sk Rm Pn; औपबिन्दवो Be U Pm, औपबिन्दवो M G T Bu.

१० Thus Be U, राह्ण० or राहो० the other MSS. and the nibandhas.

११ Thus (and cp. gaṇa pailādi) M G T, राणयाः Bu, गणयो Be U and the nibandhas.

१२ ? मापण्या Be U Pm Pn, मार्षण्या M G, मर्षण्या T, मापणाः Bu, मापण्याः Rm.

१३ शरदन्तस् Be U Bu (omitting गौतमास्), शरदन्ता G M, शरदन्ता T.

१४ गौतमास् om. Be U T.

रस गौतम शरद्वतेति होता^१ शरद्वद्गोतमवदङ्गिरोवदित्य-
ध्वर्युः^१ ॥ ११ ॥

कौमण्डा मामन्यरेषणा^२ मासुराचाः काष्टरेषय^३ ऊर्जा-
यना^४ वानजायना^५ वाग्रय^६ इत्येते कौमण्डा गौतमास्तेषां
पञ्चार्षयः प्रवरो भवत्याङ्गिरसौचथ्य^७ काचीवत गौतम ५
कौमण्डेति होता^१ कुमण्डवद्गोतमवत्कचीवददुचथ्यवदङ्गिरो-
वदित्यध्वर्युः^८ ॥ १२ ॥

दीर्घतमसां^९ पञ्चार्षयः प्रवरो भवत्याङ्गिरसौचथ्य^७ काची-
वत गौतम दीर्घतमसेति^{१०} होता^१ दीर्घतमोवद्गोतमवत्कची-
वददुचथ्यवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^{११} ॥ १३ ॥

१०

१ Thus Be U only, शरद्वतवद्गौतम० the other MSS.

२ Be U add मासरेषयः ।

३ Thus M G Bu, काष्टरेषय T, काष्ट० Be U Pm, काष्टरेखयः Sk,
काष्टरेखयः Rm.

४ Thus (and cp. Āp. XXIV. 7. 1) M G, ऊर्जया T, औजायनाः
Bu, अजायना Be U Pm Rm Sk.

५ ? Thus MG, वाना T, Bu om. ; वाजायनाया Be U, वाजायन Pm,
वाजायनाः Sk Rm.

६ Thus Be U P G Sk, पाशय M Bu.

७ ०तथ्य Be U and in the adhvaryu formula उतथ्यवत् ।

८ Thus Be U only ०त्कचीवतव० the other MSS.

९ Corrected (see, however, p. 415. 3); दीर्घतमस्य Be U, दीर्घ-
तमानां the other MSS.

१० Thus Be U (r. दीर्घ० ?), दीर्घतमेति the other MSS.

११ Thus Be U, दीर्घतमव० the other MSS.

श्रौशनसा दिश्याः^१ प्रशस्ताः सुहृपाच्चा महोदरा विग-
दकाः^२ सुबुध्या^३ निहिता^४ गुहा^५ इत्येते श्रौशनसा गौतमा-
स्तेषां श्यार्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस गौतमौशनसेति होतो-
शनसवद्गोतमवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^६ । ॥ १४ ॥

कारेणुपालयो वास्तव्याः^६ श्वेतौघाः पौञ्जिष्ठ्य^७ श्रौदज्ञा-
यना^८ बान्भुक्था^९ आजगन्धय^{१०} इत्येते कारेणुपालयो गौतमा-
स्तेषां श्यार्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस गौतम कारेणुपालेति
होता^१ करेणुपालवद्गोतमवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^{११} । ॥ १५ ॥
वामदेवानां श्यार्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस गौतम वाम-

१ Thus Be U G and the nibandhas ; दिश्याः M Bu, दिष्ट्यः T.

२ ? Thus M G T, पिंगरूकाः Bu, विकचताः Be U and the nibandhas.

३ ? सुबुद्धा Be U Pm, सुबुध्निया G, सुबुधन्या M, सुबुद्धयः Bu, सुबुध्ना T,
सुबुद्धाः Sk, सुबुध्या Rm.

४ निहता Be U and the nibandhas exc. Rm.

५ Om. Be U Pm.

६ Be U add वामदेव्या ।

७ Thus T, पौञ्जिष्ठ्या MG, पजिष्टाः Bu, पौञ्जिष्ठ्या Be U Rm, पौजिष्ठ्याः
Sk Pm.

८ ? (cp. श्रौदज्ञायनि *gaṇa tilādi*) श्रौदज्ञायना M G, श्रौदंजायना T,
श्रौदञ्जायनाः Bu, श्रौदरंजायना Be U, श्रौदजा० the nibandhas.

९ ? Thus M G T, वन्भान्याः Bu, मधुक्षारा Be U and the nibandhas
exc. Sk (साधु०) ।

१० ? अजगंधा Be U, राजगन्धयः M G T Bu, आजगन्धाः Rm,
अजगंधा Sk.

११ करेणुपालिव० Be U, करेणुपालव० the other MSS.

देवेति होता^१ वामदेववङ्गोतमवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युर्गौत-
मानाः सर्वेषामेवात्रिवाहः^१ ॥ १६ ॥ द्वितीयः ॥

भरद्वाजाः^२ चाम्यायणा मामण्डा^३ देवाश्चा उदह्वयाः
प्राग्ग्रयो वाहलया^४ बाह्योगा^५ वासिनायनास्तेदेहा^६
आज्ञा^७ औचा^८ भूरयः पारिण्डेयाः^९ शैखेयाः^{१०} शौद्धकय^{११} ५
ऊरुढाः^{१२} खारिणीवय^{१३} औपग्रयो वयोचिभेदा आग्निवेश्या

१ The last three words in M T Be U only, the last two omitting एव and adding इति at the end.

२ भर० (here and infra 432, 1) U only (and Sk Pm), all the others भार० ।

३ ? Thus M G, मामंथा T, मामण्डाः Bu; मंगदा Be, मंगडा U Pm, मेङ्गडा Rm, भेगयाः Sk.

४ ? वाहलगा M G T, वालकाः Bu, वाहलचाः Sk, वहालभा Pm, वाह-
च्छन्ना Rm, देवहेला Be U.

५ ? Thus Be U and the nibandhas; वन्धोगा T G, वन्धोगा M, वाण्डगाः Bu.

६ (cp. वासिनायनि P W) वाशिनायना० G, वाशिना० T M, वशिना० Bu; वासनायना० Be U, वसीनायना Pm, वासीतायना Rm, वशीतायनाः Sk.

७ ? ? Thus M G T Bu, आस्ता Be U, Sk Rm, अत्तास्ता Pm.

८ ? Thus Be U Bu Sk Rm Pm, औया M, औक्या G, औधा T.

९ Thus Rm only, पारी० G, पारिण्डेयाः Sk, परिण्डेयाः Be U M, परिधेयाः T, परिनडेयाः Pm, वारिणेकेयाः Bu.

१० Thus M G T Bu, केशखेयाः Be U and the nibandhas.

११ Thus M G, शौद्धिकय T, शौकय Bu, शौद्धय Be U Sk, शौद्धय Rm Pm.

१२ Thus G T Be U Rm, ऊरुढाः M, औरुढाः Bu, उरुढाः Sk, उरुग Pm.

१३ खार० Be U Rm.

वेधाः^१ शठा^२ गौरिवायनाश्लेका^३,^४ स्तनकर्णा ऊरूला^५ माण-
भिन्द्याः^६ काङ्कोदङ्गास्तौज्वलयो^७,^८ वेलाः^९ खारणादयो^{१०}
भारुण्डेया माद्रपथयः^{११} मौरोभङ्गाः^{१२} शुङ्गा^{१३} दैवमतयः^{१४}

१ वेधाः Be U (the nibandhas om. this name).

२ Thus M Bu Pm, शग Be U, शला T, शां G शयः Sk, शवा Rm.

३ Thus (with न) Bu G Rm; गौरिवायनाः M, गौरिवायनाः Pm,
गौरिवायनाः Sk, गौसालारेखायनाः Be U.

४ ? Thus Be U T, •श्लेका M G, श्लेकाः Rm Sk, वेलाकाः Pm,
श्रीरूकाः Bu.

५ ? Thus M G, श्रीरूकाः Bu, उरूला T, रूला Be U, ऋकाः Sk
Pm Rm.

६ Thus M T; माणभिन्द्याः G, माणभिन्द्याः Bu, माणभिन्द्याः Be U
Rm, माणभिन्द्याः Sk (to be taken together with the foregoing
name ?).

७ ? Thus M G, काङ्कोदका^० T, काङ्कोदकाः Bu, कङ्कोदकाः Be U (which
add : काङ्कोदकाः), कङ्कोदकाः Rm, कङ्कोदकाः Sk.

८ ? Thus M T Bu; •स्तौज्वलयो G, स्तौज्वलयो Be U, स्तौज्वलयो Pm,
स्तौज्वलायाः Sk Rm.

९ ? Thus Bu Sk Rm, वेलाः Be U Pm, वेलाः M G T.

१० Thus emended, cp. gaṇa bāhvādi; खारणादयो M G, •द्वयो T,
खारणादेयाः Bu, खारुणादेवेया Be U, खारुणादयो Pm.

११ Thus M G T, मात्र^० Bu, भद्ररथा Be U, भद्राथयः Pm, भद्राथयः
Rm Sk.

१२ ? Thus M G T, सौरभंगाः Bu, सौरभराः Be U Sk Pm, सौरभराः Rm.

१३ Thus Bu Pm Sk Rm, शृङ्गा Be U, सुभाङ्गा M G, सुभंगा T.

१४ Thus, and cp. gaṇa tauvalyādi, M G T, दैवमतयः B₁ Be U
and the nibandhas.

इषुमता^१ श्रौदमेघयः^२ प्रवाहणेयाः कल्माषा राजस्तग्भिः^३
 सुधूपकृद्दाराहयो^४ वलभिकय^५ उयांगता^६ शालाहलयो
 देववेला^७ महावेला^८ निविद्यायना^९ धन्यायनाः^{१०} शालालयः
 शार्दूलयः कात्कला^{११} वाक्कला^{१२} सैह्यकेलाः^{१३} क्रौडायणाः^{१४} .

१ R. रेपुमता ?

२ Thus, and cp. *gaṇa pailādi*, Be U Rm ; श्रौदमे० Sk ; बोदो-
 मेघयः M G, वैदादोदमे० T, दोदःमेघयः Bu.

३ Thus M G Bu T Pm, ०संवाः Be U, ०सवयः Rm Sk.

४ Thus M G T Bu, साध्युपकृतयो Be U, संधोपकृतयः Sk Rm,
 संयोधोपकृत Pm.

५ Thus (and cp. वाराह P W) M G T, पराहया Bu, राहयो Be U,
 पराहरयो Pm Rm Sk.

६ Thus M G T, वलभिकयो Pm, वलभोकयो Rm Sk ; उपलंभिकयाः
 Bu, वलभयो Be U.

७ ? ? Thus M G T, इन्दोहताः Bu, रुद्रांगयथाः Be U Sk, रुद्रांगपथाः
 Pm Rm.

८ Thus M G T Bu, वेद्वेल Be U, वेलाः Sk, वेद्वेला Rm, वेद्वेला-
 यना Pm.

९ Only in M G T Bu.

१० ? Thus M G, निपिंदायना T, रज्यायनाः Bu ; नृत्यायना Be U Pm
 Rm Sk.

११ Thus (and cp. धान्यायन *gaṇa aśvādi*) M G T Bu ; Be U
 and the nibandhas omit this name.

१२ ? Thus G Bu, कार्कलाः T (cp. perhaps Pāṇ. IV. 2. 145),
 कात्कला M, कालाचला Be U, काचला Rm Pm, काचलयः Sk.

१३ ? Thus M G, वाक्कलाः Bu, फाक्कलाः T, वा (or वा)क्कलाः Be U
 and the nibandhas.

१४ ? Thus G ; ०कलाः M, सैह्याः कैन्दाः Bu, सच्चकेलाः T, सत्यकेताः Be
 U, सत्यकेयाः Sk, सैह्यकेयाः Rm, सैह्यकेषाः Pm.

१५ क्रौडा० T, क्रौडा० M G Bu, कौडा० Be U, क्रौडा० Pm, कौडा० Sk,
 कौडा० Rm (क्रौडायन Kāty.).

कौडिल्या^१ ब्रह्मस्तम्भा राजस्तम्भा अग्निस्तम्भा वायुस्तम्भाः
 सूर्यस्तम्भाः^२ सोमस्तम्भा^३ यमस्तम्भा इन्द्रस्तम्भा विष्णुस्तम्भा
 यज्ञस्तम्भा^४ आपस्तम्भा ये चान्ये स्तम्भशब्दाः^५ खिष्टा^६
 आरुणसिन्धुः^७ कौमुदगन्धिः^८ शक्तिः^९ कौग्रिवायना^{१०} आत्रेया-
 यणाः^{११} भामण्या^{१२} धूमगन्धाः^{१३} कुक्काः^{१४} कौक्काचयो नेतुन्दयो
 दार्भयः श्यामेया मत्स्यक्रापाः^{१५} कौक्कायनाः^{१६} कारुपथयः

१ ? Thus M G Pm, कौडि० T, काण्डिल्याः Bu, कौडिल्या Be U
 कौण्डिन्याः Rm Sk.

२ Thus Be U and the nibandhas; सोम० सूर्य० M G; Bu om.
 सोम०; in the following names the order is somewhat different
 in the MSS.

३ Only in M G T Bu.

४ स्तम्भस्तम्भशब्दा Be U (cp. Āp. XXIV. 7. 1).

५ Om. Be U and the nibandhas.

६ Thus M G T; आरुण्यकिसिन्धु Pm, चम (or चम)णसिन्धव Be U,
 आरुण्याः (or आरुणाः) सिन्धवः Sk Rm.

७ गन्धयः Be U and the nibandhas.

८ Instead of these two names Be U and the nibandhas have
 one name : शिखायना ।

९ Thus (and cp. gaṇa *asvādi*) Be U Pm, मात्रेयायणा Rm Sk,
 आत्रेयणा M G T, आत्रेयाः Bu.

१० ? Thus Be U; भामण्याः the nibandhas; भामण्या M G T, यत-
 मासत Bu.

११ Om. Be U and the nibandhas.

१२ ? Thus M G T, कौक्काः Bu, कुक्काः Be U Pm Rm Sk.

१३ ? Thus Be U Pm Rm, ँक्रापाः Sk, मत्स्यक्रौडाः Bu, ँकायाः M
 G T.

१४ ? Thus (and cp. Āp. XXIV. 7. 1.) T, केकौ० M G, कारुषायणाः
 Bu, कारुषायनाः Be U and the nibandhas.

कारौषायणाः^१ काम्बल्या^२ इत्येते भरद्वाजक्षिषां^३ चार्षेयः
प्रवरो भवत्याङ्गिरसं बार्हस्पत्य भारद्वाजेति होता^४ भरद्वाज-
वद्बृहस्पतिवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^५ ॥ १७ ॥

रौक्षायणानां^६ पञ्चार्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरसं बार्हस्पत्य
भारद्वाज वान्दन मातवचसेति होता^४ मतवंचोवद्वन्दनव-
द्भरद्वाजवद्बृहस्पतिवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^५ ॥ १८ ॥

गर्गाः सांभरायणाः मखौनयो^७ गन्धरायणा^८ बाङ्गल-
कयो^९ भ्राष्ट्रका^८ भ्राष्ट्रविन्दवः^९ क्रौष्टुकयः^{१०} सौयामुनिभ्राजि-

१ कारौ० Be U G Pm, कारि० the other MSS. and Sk Rm.

२ ? कांबल्या Be U, काबल्या G T Bu, काबाल्या M, काबल्या Pm Sk Rm.

३ भार० M G T Bu Be, भर० U Pm.

४ रौक्षा० (and cp. p. 415. 4) G Be U Sk Rm; रौक्ष्या० M G Bu — In Be and U of the MSS. only and in Sk Rm Pn of the nibandhas (not in Pm), a list of nine names is given finishing : इति रौक्षाः, taken, as it seems, from the Kātyāyana pravarasūtra, cp. Verz. der Berl. HSS. vol. I, p. 56, l. 30 sqq. The raukṣāyaṇas correspond with the ṛkṣas of Āp and Āśv. and the ruṣa-bharadvājas of the Mānavasūtra (cp. also Verz. l.c. p. 60, l. 23).

५ Thus Be U G Pn; सखौन (or त)यो the nibandhas; सांखिनयो T M, सांखनाःयो Bu.— After this name Be U add ऽयसांख्यायना ।

६ साधरायणाः Sk Rm.

७ Thus Be U M G Pm Pn, बङ्ग० T, बाङ्गलका Bu, बाङ्गलयो Sk Rm.

८ Thus (and cp. gaṇa upakādi) M G T Bu Pm; भ्राष्ट्रका Be U, भ्राष्ट्रकतो Sk Rm Pn.

९ भ्राष्ट्र० M T, भ्रष्ट्र० Bu.

१० क्रौष्टुकयः Be U Pm, क्रौष्ट० Rm Sk, कौष्टुकयः G T, कौष्ट० M, कौष्टकाः Bu.

नाक्षत्रेया^१ होत्रापचयः सत्यापचयः काणायना^२ औपमत्क-
 टायना^३ जाणवत्पलाशशाखान्तयः^४ संग्रहतुल्या^५ वैदुहा^६
 निखोहताः^७ कारिरौतिः कैवल्या^८ राजयः^९ पौलय इत्येते
 गर्गाक्षिषां पञ्चार्षयस्त्यार्षेयो वा प्रवरो भवत्याङ्गिरस वाह-
 ४ सत्य भारद्वाज श्रेण्य गार्ग्येति होताङ्गिरस श्रेण्य गार्ग्येति
 वा^१ गर्गवच्छिनिवद्भरद्वाजवद्बृहस्पतिवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युर्गर्ग-
 वच्छिनिवदङ्गिरोवदिति वा^१ भरद्वाजानां सर्वेषामेवा-
 विवाहः^{११} ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

१ सौधा० G T, सौजा० Bu.

२ ? भ्राजिनाक्षत्रेया T, भ्राज० M G, भ्राजिनाक्षत्राः Bu; भागौनाक्ष्यो Be U, भागिनाक्ष्यो Pm, भ्राजिनाक्ष्यो Pn Rm Sk.

३ Be U om. this and the following name. In the nibandhas none of the following gargas is found.

४ Thus (and cp. Kāty. Verz. d. Berl. HSS. p. 55, l. 40) T only; औपमत्कटायना M G, औपमत्कटाः धना Bu; r. perhaps औपमत्कटायना, cp. उपमत्कट of the Mānava— and Laugākṣi-sūtra.

५ Thus M G T, श्रेण्य० Bu, जनवानव० Be U.—पचयः instead of वन्तयः Be U.

६ Thus T G, तुल्यो Be U, संग्रव० M, संभव० Bu.

७ ? वैदुहा M G, वैदुहका T, वैदुहाः Bu; वेणुभरिः Be U.

८ ? निखोहताः M G, निखोतसाः T, रिखोहताः Bu; खौरह (but cp. the last syllable of the foregoing name in these two MSS). Perhaps the first name ends on रिः ।

९ Thus M G T Bu, क्रौचाल्यो Be U.

१० ? Thus M G T Bu, रां (or शं)कुवत् Be U.

११ The four last words only in M T (here भा०) but they are quoted in Pm Pn.

१ विष्णुवृद्धाः शठमर्षणा^१ भद्रणा^२ मद्रणाः^३ ग्राम्बुरायणा^४
 वादरायणा वात्सप्रायणाः^५ मात्यकिः मात्यकायना नैतुन्द्या
 सुत्या^६ भारुण्या^७ वैहोडा^८ दैवस्थानय^९ इत्येते विष्णुवृद्धास्तेषां

१ Be U begin no new adhyāya, but take adhy. 3 and 4 together as the third. Moreover, in these two MSS., the sequence of the Kaṇḍikās is somewhat different : here, after the gargāḥ, follow the kapayaḥ, the haritāḥ, kāṇvāḥ, rathitarāḥ, viṣṇu-
 vṛddhāḥ, mudgalāḥ, saṃkṛtayaḥ and finally *again* the kapayaḥ. Pm agrees on the whole, giving, however the kapayaḥ only once, at the end.

२ शटामरणा Be U Pm.

३ भद्रिणा MSS. and Pn, मद्रणा Sk, मद्रणा Rm, भद्राण Pm.

४ मद्रिणाः M T, मद्रिणाः Bu, मन्त्रिणाः G, भद्रणा Sk Rm, मद्राणां Pm.

५ ? Thus M G, श्यांबु० T, श्यांब० Bu ; शालु (or लू)लायना Be U, not given in any of the nibandhas as belonging to the Baudh. pravara ; Pn Sk mention further on श्यांबरायणाः ।— After this name Be U Sk have वात्सरायणा ।

६ मात्य० Be U.

७ Thus Be U T and the nibandhas ; सुन्द्या G Bu, सुन्द्या M.

८ Thus Be U Bu and the nibandhas ; चारुण्या M, चारुण्या G, चारुण्या T.

९ Thus T and the nibandhas ; वैहोडा M G, वैहोदी Be U.

१० Thus M G (and cp. gaṇa pailādi), दैवस्था० T, नैस्था० Bu, देव० Be U and the nibandhas.

आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस पौरुकुस त्रामदस्येति^१ होता ।
त्रसदस्युवत्पुस्तुसवदङ्गिरोवदित्यध्वयुः^२ ॥ २० ॥

कण्वा श्रौपमर्कटायना^३ वाक्कलाः^४ शैलाहलिनो^५ मौञ्जि-
मौञ्जयो^६ मौञ्जिगन्धा^७ वाजिवाजयो^८ वाजश्रवसा इत्येते
कण्वास्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरसाजमौढ काण्वेति
होता । कण्वदजमौढवदङ्गिरोवदित्यध्वयुः^१ ॥ २१ ॥

हरिताः कौत्साः^९ शाह्या^{१०}दाभ्या^{११} शैभङ्गो^{१२} भैमगवो^{१३}

१ Thus MSS. r. ०दस्येति ।

२ MSS. exc. Be U त्रसदस्यव० ।

३ Thus G Rm Sk, ०साकरायना Pm, ०पमार्कटायना Be U.

४ वाक्कलाः M, वक्कलाः Bu, यक्कला T, cp. Census report, p. 121.

५ ? Thus M, शैलाहलितो T, शैलाहलयो G, हलनाः Bu ; पौलदाहलिनो
Be U, पौलहलिनो Sk, पौलाहलिनो Rm, पौलहालिनो Pm, पौलहलिनो Pn.

६ ? Thus M, मांजिमाजयो Be U, मांजिमांजयो Pm, मौजिमाजयो Pn,
मौञ्जिमाजयो Rm Sk, मौञ्जीमौञ्जयो G, मौर्जीमौजयो T, माजायाः Bu.

७ Thus G Sk Pn, मौजि० Bu M, मांजि० T Be U, मौधि० Pm,
मौनि० Rm.

८ ? Thus M G, वाजिः वाजयः Bu, वाजिवाजयो T, विजया Be U,
विजिवाजयो the nibandhas.

९ Thus Bu, कौत्सा T, कौत्स्याः M G, कुत्सभैम्याः Be U.

१० Emended (cp. Āśv. XII. 12. 3), सांख्यो M G T Bu Pm, शंखः
Rm Pn Sk, साखेया Be U.

११ Thus Be U, दर्भ्यः M G T, दर्भः Bu, दर्भयः Rm Pn Sk.

१२ Thus M G, शैवभंगो T, शैंगवः Bu ; शैभगा Be U, शैभाग्याः Sk,
शैभागा Rm Pm Pn.

१३ Thus Be U Pn, शैमगवो M G T ; cp. Āśv. I. c.

मनायुर्लम्बोदरो^१, महोदरो नैमित्रयो^२ मिश्रोदनाः^३ कौठपाः^४
 कारौषयः^५ कौलयः पौलयः^६ पौण्डलो^७ मान्धूपो^८ मान्धातु-
 मांद्रकारय^{१०},^{११} इत्येते हरितास्त्रेषां श्यार्षयः प्रवरो भवत्याङ्गि-
 रमाग्वरीष यौवनाश्वेति होता^१ युवनाश्ववदम्बरीषवदङ्गिरोव-
 दित्यध्वर्युः^१ ॥ २२ ॥

१ ? मतायु० Be U, मलायु० Pm, मतायवो Pn, मतायवाः Sk Rm,
 गवमनायु० M G T.

२ ? Thus T, लाबोदरो G, लबोदरो M; वालोदरो Be U, वालोदराः
 Sk Rm, वलोदरा Pn.

३ Thus (and cp. *gaṇa taulvalyādi*) Bu and the nibandhas,
 नैमित्रयो M G T, वैमित्रयो Be U.

४ Thus Pm, विमिश्रोदनाः Be U, मिश्रोतः Bu, मिश्रोदराः M G T,
 मिश्रोदकाः Sk Rm.

५ ? Thus M, कौतपाः Be U and the nibandhas; कौटपाः T,
 काड्डपाः Bu, कूपोदरः G.

६ कारी० G Pn, कारि० M T Pm, करी० U Bu Sk Rm, करि० Be.

७ cp. p. 433. 3.

८ ? Thus M G, पौडलो Be U Pm, पौण्डुरः Bu, पौंदियो T, पौटला
 Sk, पोटला Pn, पटोलयः Rm.

९ Thus G Be U, माधुयो Pm, मांडुको T, माण्डूपो M, मण्डूपः Bu.

१० ? Thus M G T, मन्धातुः Bu, माधातु Pm, मांधाट Be U. Why
 the genitive ? मान्धातारो Pn points to मान्धाता, मंधातवो Sk Rm as
 from a nom. sing. मान्धातुः ।

११ Thus G T, मद्रकारय M, मांद्रकार Be U, मांडकारयः Sk Pm Rm.

मंहतयो लमकाः^१ पौत्यस्तण्डिः^२ शम्भुः^३ शैवगवः^४ परि-
भवस्तारकाद्याः^५११ हारिणीवा^७ वैतलेयाः^८ श्रौतायनाश्वारायणा^९
आश्रायणा^{१०} आर्षयश्चान्द्रायणा^{११, १२} आपन्नापयः^{१३} प्रतिमाषा^{१४}
दृत्येते मंहतयस्तेषां चार्षयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस मांहृत्य
गौरिवीतेति होता^१ गौरिवीतवत्संहृतिवदङ्गिरोवदित्य-
ध्वर्युः^{१५} ॥ २३ ॥

१ ? लममकाः Bu, लमगाः M G, लमवाः T, मलकाः Be U Pm.

२ Thus M G T, पौत्यकः Bu, पौल० Be U Pm.

३ शम्भुः Bu (शम्भु ऀśv. XII. 12. 5).

४ Thus (cp. ऀśv. I. c.) Be U Pn, शैभवः M G T Bu Pm.

५ ०भवा० Be U Pm.

६ Thus M G T Pm, ०स्तारका Be U Bu.

७ ? Thus Be U Pm, हारिद्रा M G T, हारिन्द्रः Bu.

८ ? Thus M G T Bu ; शैषणः Be U, शेषयाः Pm.

९ श्रौता० Be U T, श्रौता० M G, श्रौत्रा० Bu, श्रौता० Pm.

१० Thus Be U ; आश्रायणा M G Bu (T om.), राश्रा० Pm.

११ Thus M G T, आर्षभयः Bu ; Be U Pm om. ; आर्षि occurs also
in the Mānavasūtra.

१२ In M G T Bu only.

१३ ? आपन्नापयः G, आपन्नपयः M, आपद्यपयः T, अवद्यपयः Bu ; अप्नापयः
Be U, आप्नापयः Pm.

१४ Thus Be U Pm, ०माषा M G T Bu.

१५ Corrected (cp. the var. lect. on Āp. XXIV. 10. 8) ; गुरुवीत०
Be U M Pm, गुर्वीत० G, गुरवीत० Bu, गुर्वित० T.

रथीतरा हास्तिदासिः^१ काण्वायना^२ नैतिरक्षयः^३ शैला-
लयो^४ भैलिभिन्निभायनाः^५ मावहवा^६ भैलवाहा^७ हैमगवा^८
इत्येते रथीतरास्तेषां आर्षयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस वेरूप
राथीतरेति होताङ्गिरस वेरूप पार्षदश्चेति^९ वा^१ रथीतर-
वद्विरूपवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः पृषदश्चवद्विरूपवदङ्गिरोवदिति^९ ५
वा^१ ॥ २४ ॥

मुद्गला हिरण्वाचा ऋषभा^{१०} मिताचा^{११} ऋश्या^{१२} ऋश्या-
यणा^{१३} दीर्घजङ्गाः प्रलम्बजङ्गास्तरुणा^{१४} भिन्दवा^{१४} इत्येते

१ हास्तिदासि T, हस्तिदासिः M G, हस्तिदासि Be U Pm Pn, हस्तिदाः
Bu, हस्तिदासि Rm Sk.

२ ? Thus M G T Bu ; Be U have two names : कांभायनाः काकना ;
काण्वायनाः the nibandhas.

३ ? Thus (and cp. Census report p. 121) Be U and the
nibandhas ; नैतिरक्षयः M T, नैतिरक्षया G, नैतिरक्षयः Bu.

४ ? Thus Be U ; शैलालयो Pm Pn, शैलालयो M G T, शैलालयोः Bu.

५ ? भैलिभिन्निभायनाः Be U (भैलयोभिन्निभायना Rm Sk Pn) ; लेभिन्नि-
भायनाः M G, लेभिन्निवाहना T, लेभिन्निवाहनाः Bu.

६ ? Thus Be U and all the nibandhas ; सावाहवाहा G, संवाहवाहा
M, सावाहवाहवाह T, साहावाहाः Bu.

७ भैलवाहा Be U.

८ है० M G T Bu, है० Be U and the nibandhas.

९ Thus, on the whole, M T (G is defective) ; instead of
पार्षदश्चेति and पृषदश्चवत् Be U : पार्थेति (पार्थेति Pm) and पार्थवत् ;
Bu पार्थिवेति and पार्थिवत् ; cp. Āp. XXIV. 9. 5.

१० ? रूपभा U, रूपाचा Be.

११ मिना आ (or च)यास्या Be U.

१२ तृपायणा Be U.

१३ प्रलम्ब in Be U only ; तारणा M G T, तारुणा Bu.

१४ Thus M G, बिन्दवः T, भन्दका Be U.

मुद्गलास्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस भार्ग्यश्च मौद्गल्येति
होता^१ मुद्गलवद्भूम्यश्चवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^२ ॥ २५ ॥

कपयो^३ वैतलानामेतिशायनाना पतञ्जलानां तरस्त्रिणां
ताण्डिनां भोजसिना^४ शाङ्करवाणां^५ करशिखण्डानां^६
मौषीतकिष्कागलयः^७ पौष्यय^८ इत्येते कपयस्तेषां आर्षेयः
प्रवरो भवत्याङ्गिरसामहय्यवौरुचयेति^९ होतौरुचयवदमहय्य-
वदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^{१०} ॥ २६ ॥ चतुर्थः ॥

अत्रौन्व्याख्यास्यामो^१ ऽत्रयो भूरयश्चान्दिश्चान्दोगिः^८

१ भार्ग्यश्चव० MSS.

२ The following names are all given in the genitive plural in M G T and in Pm, although this nibandha otherwise uses to agree with Be U. The last mentioned two MSS. and Bu have the nomin. plur.

३ Thus G T, शाकरवाः Bu, शांकरवाणानां M, काशखणां Pm ; Be U the first time (the Kapayah are given twice in these MS). सारंगवायनाः ।

४ Thus M G T, करसिखंडाना० Pm, काशिखण्डाः Bu, सरसिखंड (or डि)ना Be U the first time, कासखरणारसिखंडा आमौ० the second time.

५ ? Thus (cp. Pāṇ. IV. 1. 117) T only, ंकागसयः M Bu, काग-वीयो G, सागरस Be U (first time), संशयः (sec. time), सागसर Pm.

६ Before पौष्यय (Be U : पौषय and पौष्या) G ins. मापशरावः ।

७ Thus (not आमहीय, आमहीयवत्) MSS. ; after अध्वर्युः Be U add (the first time) भरद्वाजानां सर्वेषामविवाह इति, cp. the end of k. 19.

८ भूरयश्चान्दिश्चान्दोगि Be U, भूरयश्चान्दिश्चान्दोगिभिः M, भूरयश्चान्दिश्चान्दोगिभिः G, भूरयश्चादिः चान्दोगिभिः Bu, भूपयः चान्दोगिः T ; चान्दोगि also the Lau-gākṣi-, and चान्दोगि the Mānavasūtra ; cp. Census rep. p. 120 bhuri chāndi.

पौष्टिका^१ माङ्गलयः^२ श्रैवाश्विगलास्तृणविन्दवो^{३,४,५} भागन्तयो
मालकुजो^६ व्याडलः^७ श्राम्बव्यायनाः^८ कार्मर्यायणयो^९ दाक्षि-
स्त्रैदेहा गणिस्यतय^{१०} श्रौद्दालकिर्द्रोणभावा^{११} गौरिघीवयो
गाविष्टिराः शिशुपालाः कृष्णात्रेया गौरात्रेया^{१२} अरुणात्रेया
नीलात्रेयाः श्वेतात्रेयाः श्यामात्रेया महात्रेया आत्रेया^{१३} हालेया^{१४} ५

१ Thus Bu Pm, पौष्टिका Be U, पौष्टिका G Rm Pn, पौष्टिका T M, पौष्टिका Sk.

२ ? Thus M G T Bu, माङ्गलयः Be U Pn, माङ्गलयः Pm, माङ्गलयः Sk, माङ्गलयः Rm.

३ Thus M G Bu (T om.); शेषा० Be U, शेषा० Pm, शेषा० Sk, शेषा० Rm, शेषा० Pn.

४ Thus (and cp. Pāṇ. IV. 1. 17) Sk Pm Pn, कागवः Bu, कागल० M G T Be U. Before this name Be U Pn have क्रागाग् and Sk Rm लगलाग् ।

५ ०विन्दुर् G M T Bu.

६ ? Thus M G T, मलःकूजाः Bu; मालरुचो Be U and the nibandhas.

७ With ळ instead of ड M G T Bu, with ल the others.

८ Thus T and (with सां० instead of शां०) Rm Sk; श्राम्बव्यायनः G, श्राम्बव्यायनाः Bu, श्राम्बव्यायनयः M; सावचाः Be U.

९ Thus (and cp. Schol. on Pāṇ. IV. 1. 155) T only; कार्मर्यायनयो M, कार्मर्यायनयो G, कार्मर्यायणः Bu; कार्मर्यायनयो Be U, कामा (or म)र्या- (or र्य)नयो Sk Rm.

१० ? Thus M T, गणपतय G, गणपतय Be U, गणिः स्वतयः Bu.

११ Thus M G Bu and the nibandhas; द्रोणभावनः T, द्रोणिभवो Be U.

१२ This and the following names, up to महात्रेया are given by M G T Bu in the singular, the nibandhas also have the plural.

१३ In M G T Bu only.

१४ Thus (and cp. Kāty. śrs. X. 2. 21) M G Bu, हालेयः T, हालेया Be U and the nibandhas

वाल्लेयाः^१ श्रौभ्रेया^२ वामरथीनां^३ वैतभावयः^४ श्रौद्रेयाः
 कौद्रेया गोपवनाः^५ कालपचय^६ आनीषायणा^७ आनङ्गि-
 मानङ्गिदौरङ्गिः^८ सौरङ्गिः पुष्पयः^९ श्रेखयः^{१०} माकेतायना
 भारद्वाजायना^{११} इन्द्रातिथिरित्येते ऽत्रयस्तेषां श्रावणः प्रवरो
 ५ भवत्यात्रेयार्चनानस श्रावाश्वेति होता^१ श्रावाश्ववदर्चनानस-
 वदत्रिवदित्यध्वर्युः^{१२} ॥ २७ ॥

१ Thus G Bu Sk Rm Pn; इलेयाः T; M. om; बौलेयाः Be U,
 बौलेयाः Pm.

२ Thus (cp. Kāty. l.c.) T M G, श्रौत्रेयाः Bu, ल्यौत्रेय Pm, सौत्रेया
 Be U, श्रौभ्रेया Pn.

३ Thus Pm only, वामरथीना G, वामरथिना M T, वामः रथीतर
 Bu, वामरथिनी Be U, वामरथ्या Pn.

४ ? Thus M G Bu, वैतभावः T, वैतभाव Be U, वैतभावा Pm, श्वेतभावाः
 Sk Rm, श्वेतभावाः Pn.

५ गोपवमानः M G T Bu.

६ ? कालापचय M G T, कालापचयः Bu, कालापचय Be U, काला (or ल)
 पचय(or या) the nibandhas, कालपचयो Pn.

७ ? Thus M G T Bu; आनीलायना Be U Pm, नीलायना Pm.

८ मारङ्गि instead of आनङ्गि Bu G.

९ सौरङ्गि instead of दौ० G, शौरङ्गिः Bu M, दौरङ्गिः T.

१० ? पुष्पायनः Be U (? पौष्पायनाः), सौपुष्पयः Pn (cp. Kāty. in Verz.
 d. Berl. HSS. p. 59. 2).

११ Thus M, श्रेखयः G Bu, शखयः T, सैखयः Pm; this name not
 found in Be U and the other nibandhas.

१२ Thus Be U Bu and the nibandhas; भारद्वाजायनय M G T.

१३ Thus MSS, we expect अर्चनानावत् instead of ०नानसवत् ।

वाङ्मुतकानां^१ आर्षयः प्रवरो भवत्यात्रेयार्चनानम वाङ्मुत-
केति^१ होता^१ वङ्मुतकवदर्चनानमवदत्रिवदित्यध्वर्युः^१ ॥२८॥

गविष्ठिराणां आर्षयः प्रवरो भवत्यात्रेयार्चनानम गावि-
ष्ठिरेति होता^१ गविष्ठिरवदर्चनानमवदत्रिवदित्यध्वर्युः^१ ॥२९॥

मुद्गलाः^२ शालिसंधय^३ और्णनाभयो^४ दाक्षिर्वैतवाहाः^५ ६
शिरौषयः^७ शालिमतो ब्रौहिमतो^८ गौरीषितो^९ गौरिकयो^{१०}

१ वङ्ग० and वाङ्ग० the MSS promiscue.

२ Bu, in reading मुद्गला, stands alone; nevertheless this might be a better reading (cp. Āp. XXIV. 8. 14: सुमद्गल), as the mudgalas, it is true as a gotra of the Bharadvājas, have been treated already; whichever may be the right reading, this branch answers to the atithis of Āpastamba, the pūrvātithis of Vāikhanasa.

३ ? Thus G, बालसन्धिश् M T, बालिसंधयः Pn, बालसन्धाः Bu, लिसंधयो Be U, शालिसंधयः Sk Rm, बालिसंधि Pm.

४ Thus Pn Sk, अर्णवाबो Be U, आरणक्षवो Pm, और्णवाबो M T, और्णपाःबो Bu, चार्णवाबो G.

५ Conjecture; धाक्षा Be U, and the nibandhas, धवाञ्चिकि० T, धवाञ्जीकि० M G, धवाचिकिः Bu; दाक्षि is mentioned amongst the pūrvātithis in the Mānavasūtra.

६ Thus Be U and the nibandhas; वैतभावयः the other MSS.

७ Thus (also the Mānavas) Be U and the nibandhas; शीर्षयः Bu, शेषयः M G, शोषयः T.

८ Only in M G Bu.

९ ? गौरिवीतो Be U, गौरिताः Rm Pn Sk, गौरितयो Pm, om. by T Bu.

१० गौरिकयो Rm Pm Pn.

वायवना^१ वायुपृटा^२ इत्येते मुद्गलास्तेषां आर्षयः प्रवरो
भवत्यात्रेयार्चनानमपौर्वातिथेति होता^३ पूर्वातिथिवदर्शनान-
मवदत्रिवदित्यध्वर्युः^४ ॥ ३० ॥ पञ्चमः ॥

^२ विश्वामित्रान्व्याख्यास्यामः^५ कुशिकाः पारणजङ्घा वारक्या^६

४ औदरिर्माण्डिहृदग्निरालविराघट्टिरापद्यपा^७ अन्तकाः^{१०}

१ Thus Be U Pm ; वावायना M G, वापायना T, वाजवतः Rm Pn Sk, वावायनाः Bu.

२ Only in M G T Bu (the last : वायुचूडाः) ।

३ The arrangement of the text differs for the following adhyāyas in the MSS. Be U treat firstly of the Viśvāmitras, then of the Kaśyapas, then of the Vasiṣṭhas ; in the other MSS. (M G T Bu) we have first the Kaśyapas, then the Vasiṣṭhas, then the Viśvāmitras. I have adopted the sequence proffered by Be U for two reasons ; the first is that the text of Baudhāyana seems to point to it, as treating in its paribhāṣā (p. 415, 4) of the Viśvāmitras *before* the Vasiṣṭhas ; the second reason is, that Āpastamba Hiraṇyakeśin and Āśvalāyana observe the same order.

४ Thus Be U and the nibandhas ; (amongst the Viśvāmitras a वारकि is mentioned by Hiraṇyakeśin), पारक्याः Bu, पारलुक्या M G T.

५ Thus M G T Bu (and cp. औदरि of Kāty.), औदलि Be U, औदलयो the nibandhas.

६ इहृदचि instead of ०दग्नि० M G T (Bu as Be U).

७ Thus (आलवि, read perhaps आलम्बि) Be U ; ०रलवि० Pm ; आलवयः, आलपयः or आलुवयः the nibandhas ; ०राननचि G, आलपचराः Bu ; M T om. this name.

८ Thus (आघट्टिः) G T, घट्टतिः Bu, ०राघतति० M, ०राद्यहि० Be U Pm ; आद्यहयः or आघहयः the nibandhas.

९ ? Thus M G, ०रापद्या T, आपद्यवः Bu, आपयव्या Be U, आपद्य (or घ)प्याः the nibandhas.

१० Found in M G T only (perhaps dittogr. from the following name ?).

कामन्तका^१ वाष्पकयश्चिकिता^२ लामकायना^३ शालङ्कायनाः^४
 शाङ्कायना^५ लौका^६ गौराः सौगन्तयो^७ यमदूता अनभिस्त्राता-
 स्तारकायणाश्चैवला^{८,९} जाबानयो^{१०} यज्ञवल्का^{११} विदण्डा^{१२}

१ Thus Be U Bu and the nibandhas, कामन्तयो M G T.

२ ? Thus M G Bu, पाष्पय० T; बद्धकथा० Be U and the nibandhas.

३ Thus Be U, कामकायना Rm Sk, लामकोयनाः Pn, लामकरायनाः Pm; लाःकायनाः Bu, लमहायनाः M G, लमगायनाः T.

४ Thus (cp. Āp. XXIV. 9. 1) the nibandhas only; शालङ्कायनाः Bu, शालङ्कायनाः Be U, not found in M G T.

५ Thus Be U Pm; Pn om; कास्यायना Sk Rm; माहायनाः Bu, सांके (or को)तायना M G T.

६ ? Thus the nibandhas, लौक Be U, लौका M G T Bu.

७ ? सागन्तयो M G Bu, स्यागन्तयो T, सौगन्तायना Be U, सौगन्तव्याः the nibandhas.

८ Thus (and cp. gaṇa *śivādi*) Be U, अनभिस्त्राता० M, अनभिस्त्रता अभिनिष्पृता० G, अभिनर्माता० T, अयनद्रिताः अनभिद्रिताः Bu; the nibandhas are still more corrupt.

९ Thus (तारकायणाः) Be U G and the nibandhas (also amongst the Viśvāmitras acc. to Hir.) नारायणा० M—? चैलका Be U and the nibandhas, चौळका० M G T, चौळकायनाः Bu.

१० Thus Be U and the nibandhas; जालालयो M G, जालालयः Bu, लयो T. Before this name M G T-ins. चौदुंबला, Bu वेमबलाः ।

११ Thus (cp. Āp. l.c.) M G T; याज्ञवल्क्या Be U and the nibandhas. After this name M G T have a few names more : पद्जालाः (वाद्जालाः), जह्जल्लोकाः, हालियो याज्ञवल्क्या ।

१२ ? Thus Be U, विडंडा Pm, वितण्डा Sk Pn Rm, अष्टण्डा M G, अंबहंडा T.

भौवनयः^१ सौवभ्रवय^२ श्रौपद्हनय श्रौदुम्बरिभारिष्टिकयः^{३,४}
 श्यामेयाश्चेत्रेयाः शालावता^५ मयूराः सौमत्याश्चित्रतन्तवो^६
 मनुतन्तवो^७ मान्तवो^८ ये चान्ये तन्तुशब्दा^९ बाभ्रव्याः^{१०} कलापा^{११}
 उत्तरय^{१२} इत्येते कुशिकास्तेषां आर्षयः प्रवरो भवति ।

१ Thus M T, भौवनः G, नुवल्लयः Be U and the nibandhas.

२ ? Thus M G, सौवभ्रवय T (Bu wholly corrupt), सौयुतय Be U, सौयुतयाः Sk, सौष्टयः Rm, सौभ्यतयः Pn.

३ Thus (cp. Pāṇ. IV. 1. 173) M G T Bu, उदंपरि० Be U Pm, उदंपरयो Sk Rm Pn.

४ ? Thus M G T, भाष्टयः Bu, भाष्टयोग्याः Be U, भाष्टयाः Rm, भाष्टयाः Sk Pn Pm.

५ Thus (and Hir. also mentions them amongst the Viśvā-mitras) M G T Bu, तालवतो Be U, तालोवता Pm Pn, तालोच्चतरा Rm Sk.

६ Thus conjecturally; चित्रतवयः Be U and the nibandhas; चित्ततवयः Bu, चित्रन्तयो M G, चित्रंतयो T, to which answers more or less चेतन्तयो which now follows in G only; Be U add सततायना (साततायना, स्याततायना, सयंततायना the nibandhas).

७ Conjecturally; cp. the plural मनवस्तन्तवः of the nibandhas; मनुतपाः Bu, मनुतयो T, मनुतपो M G; अभूततंतवो Be U.

८ Thus Be U, and the nibandhas; मान्तपो M G T.

९ Conjecturally; येचान्येन्द्रशब्दा M, येचान्येन्तशब्दा G, येचान्येदुशब्दा T, येचान्येन्द्रशब्दाः Bu, येचान्यलशब्दा Be U. All the nibandhas corrupt.

१० See Pāṇ IV. 1. 106 : बाभ्रव्यः कौशिकश्चेत् (Schol.).

११ Thus Rm, कालाया Be U Pn Sk, कालावा M G, खालावा T, ककालाः Bu.

१२ ? Thus Be U and the nibandhas, उत्तरष्टकय G, उत्तरष्टतय M, उत्तरश्रमय T, वागुत्तरयः Bu.

वेश्यामित्र दैवरातौदलेति होतो^१दलवद्देवरातवद्विश्यामित्र-
वदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३१ ॥

लोहिता दाण्डकयश्चाक्रवर्मायणा^{१,२} इज्जायिना^२ वाज्जा-
यना^३ मादाघयः^४ कैतवायनयो^५ वाशय^६ इत्येते लोहितास्तेषां
आर्षेयः प्रवरो भवति^१ वैश्यामित्राष्टक लौहितेति होता^५ ॥
लोहितवदष्टकवद्विश्यामित्रवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३२ ॥

विश्यामित्रदेवश्रवसदेवतरसः श्रौमतकामकायनाः^६ काम-
कायनिनस्तेषां^६ आर्षेयः प्रवरो भवति वैश्यामित्र दैवश्रवस
दैवतरसेति होता^१ देवतरसवद्देवश्रवसवद्विश्यामित्रवदित्य-
ध्वर्युः^{१०} ॥ ३३ ॥

१०

१ दंडकय० Be U M Pn, ताण्डकयः Bu, दंडाकया० T, कुडक्या० M.

२ Thus M; चाक्रवर्मायिना G and the nibandhas, चार्कवर्मायणा T,
चाक्रायणा Be U.

३ ? missing in Be U and the nibandhas, badly corrupted
in the other copies. M. reads as given above and probably
also Bu; ऋर्मान्तर्धायिना G, रधरधायिना T.

४ Thus Be U Pm; वाजायनाः Bu, इज्जायिना M G T.

५ Only in M G T (the last : मादायव्याः) ।

६ (cp. *gaṇa tikādi*). Only in M (कैतवानायो) G (कैतवानयो)
and T (कैतवायनायो) ।

७ Thus M G T, वंशयः Bu, वासय Be U.

८ Thus T; श्रौमति० the other MSS.; कामकायनाः T M, कामकायः
Bu, G om.; जामकायनाः Be U, ज्यामका० the nibandhas.

९ Thus M G T Bu and Pm; कामकायना० Be U and the other
nibandhas.

१० Thus all.

रौचकाश्चौडूहला^{१०} रैणवाश्च^{११} तेषां च्यार्षयः प्रवरो
भवति^१ वैश्वामित्र रौचक^{१२} रेणवेति^{१३} होता^१ रेणुवद्रुचक-
वद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^{१४} ॥ ३४ ॥

कताः मैरिन्धाः करभा^{१५} वाजायनाः मांहितेयाः
कौकत्याः शैशिरेया औदुम्बरायणाः पिण्डग्रीवा नारायणा
नाराय्या^{१६} इत्येते कतास्तेषां च्यार्षयः प्रवरो भवति^१ वैश्व-
मित्र कात्यात्कीलेति होतात्कीलवत्कतवद्विश्वामित्रवदित्य-
ध्वर्युः^१ ॥ ३५ ॥

धनंजयाः कारीषय आश्ववतास्तुलभ्याः^{१०, ११} मैन्धवायना

१ Thus G and the nibandhas (also the Census report, p. 120 : *rauṣṣak*), रौच्यका० T M Be U, रौत्साः का Bu.

२ Hopelessly corrupt : °स्त्रीद्वहका Be U, °स्त्रीद्वहला Rm Pm Pn, °चौदोहला M, °चौडूहला G.

३ Thus G Be U, रैवण० T Bu M and the nibandhas.

४ Thus G, रौच्यक० the other MSS.

५ रैवणेति MSS. exc. G Be U.

६ Thus (रेणुवत्) Be U only, रैणववत् or रैवणवत् the other MSS.; instead of रुचक० (thus my emendation) the MSS. have रौचकवत् or रौच्यकवत् (उक्थिवत् M only).

७ The Katas and Dhananjayas are missing in Be U, the nibandhas differ wholly from the other MSS.

८ कारभा Bu.

९ नाराय्या M Bu (T corrupt).

१० आश्या० M Bu.

११ ? तुलभ्याः M, ता-लभ्यः Bu, °ताः तालयाः T, °स्ता (स्या)गव्यात्तुलभ्याः G.

उद्राचा महाचा इत्येते धनंजयास्तेषां चार्षेयः प्रवरो
भवति^१ वैश्वामित्र माधुच्छन्दस धानंजयेति होता^१ धनंजय-
वन्मधुच्छन्दोवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३६ ॥

अजानां^२ चार्षेयः प्रवरो भवति^१ वैश्वामित्र माधुच्छन्द-
माजेति होता^१ जवन्मधुच्छन्दोवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३७ ॥^५

अघमर्षणाः^३ कुशिकास्तेषां^३ चार्षेयः प्रवरो भवति^१
वैश्वामित्राघमर्षण कौशिकेति होता^१ कुशिकवदघमर्षणव-
द्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३८ ॥

इन्द्रकौशिकास्तेषां चार्षेयः प्रवरो भवति^१ वैश्वामित्रैन्द्र
कौशिकेति होता^१ कुशिकवदिन्द्रवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^१ १०
॥ ३९ ॥

पूरणा वारिधापयन्तास्तेषां^३ चार्षेयः प्रवरो भवति^१
वैश्वामित्र पौरणेति होता^१ पूरणवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^४
॥ ४० ॥ घष्ठः ॥

कश्यापान्वाख्यास्यामः^५ कश्यापाङ्गागरयो^६ मठरा ऐति- १५

१ Thus Be U only, अजानजानां T G, अजानजनां M, अजायनाः Bu.

२ Thus Be U, ंर्षणाः कौशि० T Bu, ंर्षणकौशि० M G.

३ Thus all the nibandhas; पूरणा पारिधापयन्त्य० Be U, ंणाः
पारिधापयन्त्व० G, ंणाः पारिधावन्त० M, ंणाः परिधावन्त० T.

४ Only T adds विश्वामित्राणां सर्वेषां विवाहः (sic).

५ MSS. exc. Be U G, काश्या० ।

६ Thus M G T Bu, ंपाटंगिरयो Be U, कश्याटंगिरयो Pm, ंपा
अटंगिरयो the other nibandhas.

शायना आभूत्या^१ वैशिप्रा धूम्रा^२ धूम्रायणा धौम्या^३ धार्म्या-
यणा^४ औदत्रजिरायणा^५ वैम्बकयः^६ प्रावाहार्या^७ हृद्रोगाः^८
काश्यातपा^९ आपाम्बानिका^{१०} मौषीतकिष्कागसयो^{११,१२} माघ-

१ ? Thus Be U Pm, आभूत्या Pn, आश्रुत्या Sk Rm, आहृत्या M G T, अहृत्याः Bu.

२ Thus Be U and the nibandhas, धूमा M G Bu, धूदा T.

३ Thus (in accordance with Hir. : एवमविकृतो धौम्याभिषेणमाटरा-
णाम्.) corrected; सौम्या Be U and the nibandhas, धौमा M Bu,
धौमञ्चा T, यौम्यायौमा G.

४ Corrected; धार्म्यायणा Be, धर्म्यायणा Pm Pn, धार्यायणा U, धौर्म्या-
यणा M, धौम्यायसा T, धौम्यायणाः Bu, यौम्यायणा G. (cp. gaṇa *āsvādi*).

५ Corrected (cp. gaṇa *pailādi*), औधप्रजुरायणा M G T, औध-
प्रकराः आयायणाः Bu, औददृक्षा अराया० Be U, औददृक्षायेया० Pm, सौवदृक्षा-
राया० Rm, सनदृक्षाराया० Sk. (औदत्रजी Kāty., औदवञ्जी Mānavasūtra).

६ Thus corrected acc. to Pat. on Pāṇ. IV. 1. 97; वैवकयः Pn,
चवकयः Rm, पैवकयः M G T, वैमरुकयः Bu, पैधक Be U, पैदकयः Pm.

७ Thus M T, प्रवाहय्याः Bu, प्रवाहा G, प्रचर्या Be U Pn, प्रार्चयो Rm,
व्रचर्या Pm.

८ Thus Be U and the nibandhas; हृद्रोगयः G Bu, हृद्रोगयः M,
हृद्रोगयः T.

९ ? (viz. काशी-आतापाः ?) काश्यातया M G, काश्यातया T, काश्यातयः
Bu;—आतपा (without काशी) Be U and the nibandhas.

१० ? Thus M G, आपाम्बानिका T, अपाम्बानिः Bu (but cp. the
following), याचमनिः का U, याचनिः का Be, पाञ्चायनिका Rm Pn, पाञ्च-
यनिका Pm.

११ ? Thus M G, काठमौष्टिः Bu; T, om.; मेयानकिः Be U, मेपांत-
कयो Rm Pn, नेषानकिः Pm (मौषिकिष्टि Kāty., मौषिकिये Mān., मौषकरिति
Laug.). After this name Be U add : साघसयो and M T ऋग ।

१२ ? Thus T, ऋगस्यो M, ऋगन्धयो G, ऋहसयः Bu; माघसयो Be U,
सागसयो Rm Pn, सामासयो Pm.

शरावयः^१ सौधवयः^२ साधस्या^३ आसुरायणाः^४ स्थागव्याः^५
 सौनद्या^६ स्यौलकेशयो वार्धकय^७ औपव्या^८ लाक्षणा^९ क्रोष्टा^{१०}
 जौवतयः खार्दमायणा^{११} लोहितायना^{१२} मितकुम्भा^{१३} पिङ्गाक्षय
 औडलयो^{१४} मारायणा — — —^{१५} वैकर्णियाः^{१६} कौषीतकेया^{१७}

१ Thus M G T, माघरावरयः Bu ; माघसरावयः Be U Rm Pn.

२ ? Thus Be U ; सौवचयः Pm, सैन्धवयः Rm, सौवध्रवयः G, but these have been enumerated already amongst the Viśvāmitras, p. 445. 1, if our constitution of the text there is correct.

३ Thus Be U M G and the nibandhas ; साधस्या T, सयसः Bu.

४ Thus Be U Pm Sk, स्थागव्याः Rm, स्थागव्याः M T Bu, स्थागव्याः G.

५ Thus M G T ; सौनद्यः Pn, सौनभ्यः Bu, सौनयः Pn, सौनयः Rm Sk, सौमपाः Be U.

६ Thus Be U and the nibandhas ; to this reading also points Bu (वार्धकयः) ; वौडकय M G T.

७ Thus M G Pm Sk Pn ; औपाव्या Rm, औपव्या Be U, औपत्रा T, औच्यपर्याः Bu.

८ Thus in accordance with the texts of the Mān. and of Kāty. ; लाक्षणाः Be U and the nibandhas, लक्षणा the other MSS.

९ ? Thus M G T Bu ; क्रोष्टवो Rm Pn, क्रौष्ट Be U, क्रौष्टा Pm, क्रौष्टका Sk.

१० Thus M Bu T, खार्दुं G ; खाद्रायणा Be U Pm, खाद्रायिणो Pn, साद्रायणा Rm, खाद्रायणाः Sk.

११ ? रोद्धिं Be U and the nibandhas.

१२ मित्रं M G.

१३ ? Thus Be U Sk औडलयः Pm, औडलयो Rm Pn, औच्यलयो T G (M only औ—यो), औच्यलयनः Bu.

१४ Utterly doubtful ; यवच Be U, पचव Pm, पौलयो Rm Pn, पैलयो Sk, एव च M G ; Bu is useless and T has a blank of three akṣaras.

१५ cp. Pāṇ IV. 1. 124 (काश्चपे) ।

- धूमलक्ष्मणयः^१ सुरा गौरिवायणा^२ विमत्स्या^३ आग्निशर्मयिणा^४
 औक्थ्यायनाः^५ काम्बरोदरयो देवयाता वैदो^६ऽम्बा वेलथा^६
 महाचक्रेयाः पैठीनमा^७ पानस्था^८ विषगणा दाक्षायणयो^९
 भालन्दनाः सांख्यमित्रेया^{१०} हरित्याः^{११} पाञ्चाला^{१२} जारमाणो^{१३}
 १. वर्षागणिः^{१४} सौविश्रवसो^{१५} वैशंपायनाः खैरकिः कालशय^{१६}

१ Thus M G T ; °लक्ष्मणः Bu, धूमलयायनय Be U, धूमलहाणयः Pm Pn Sk, धूमलहायणाः Rm.

२ Thus T only, गौरिवायना M G and all the nibandhas ; गौरि-
 वापायन Be U.

३ This and the next seven (?) names in M G T Bu only.

४ Also in the Kātyāyana Laugākṣi texts.

५ औक्थ्यायना M.

६ Thus M G only ; T om. this and the following names up
 to भालन्दनाः, Bu : बोदरबाः, लेलाः ।

७ °स्थाः Be U and the nibandhas.

८ ? Thus Be U and the nibandhas ; पानञ्जा M G, पातसाः Bu.

९ Thus Sk only ; दाक्षायणयो Be U, दाक्षयाणयो Pm, दाक्षमाणयो
 M G Bu Pn Rm.

१० Thus Be U Pn Rm Pm ; शंख० Sk ; सांख्यमित्रेयो M G T,
 सांख्याः मित्रेयाः Bu.

११ Thus Be U and the nibandhas ; हरित्राः M T Bu, हरिणाः G.

१२ In M G T Bu only.

१३ Conjecturally (cp. gaṇa gargādi) ; जारमाञ्चो T, जारमात्स्यो Be
 U Pm, जारमत्स्या Pn, जाः सात्स्याः Sk, जामात्स्याः Rm, जामराण्यो M,
 राजमाण्यो, बारकाणाः Bu.

१४ ? Thus M G T, रमाण्यो Be U Pm, रमाण्यो Pn, रमणयः Sk Rm.

१५ Thus M G T, सौरि० Bu ; साविय० Be U and the nibandhas.

१६ ? Thus M G T, जालशयः Bu ; कामलाय Be U, Pn Sk Rm
 काशलाय Pm.

श्रौक्तायणिर्माज्यायनाः^{१०} कांसायना^{११} दैवो होता^{१२} शुच्यः
 खरेभा आयस्थूणा भागुरयः पाथिकार्या^{१३} गौमायना^{१४} हिरण्य-
 पापा^{१५} अग्निदेविस्तथासूर्या^{१६} मुसला^{१७} आविश्रेण्या उत्तर-
 तोगण्डमाना^{१८} मन्त्रिता^{१९} वैकर्ण्य^{२०} स्थूलविन्दव^{२१} इत्येते

१ ? Thus M G, श्रौक्तायनि० T, श्रौक्तायणिः Bu; उक्तायनि० Be U, उक्तायनि Pn, उक्तायनयो the other nibandhas.

२ ? Thus M G T, Bu; माज्यायनाः Be U. माज्याला० the nibandhas.

३ ? Thus M G T, कांसलायना Be U Pm, कांसकायना Rm Pn Sk.

४ ? Thus Pm; दैवो होतुः M G T, दैवहोतुः Bu, दैवोहोता Be U, देवा होतारः the other nibandhas.

५. Thus (and ep. gaṇa *kurvādi*) M G T, पथिकथ Pm, पाथिकयो Be U, पाथिकया Rm Sk Pn.

६ Thus corrected (ep. gaṇa *asvādi*); गोमायना Be U and the nibandhas (some गोमयना); गोमयाला G, गोमयता M, गोमयाः T, होमयाताः Bu.

७ ? Thus M G Bu (T om. this and the following); हिरण्यवायाः Sk Rm Pm, हिरण्यवः Pn, हिरण्यपा Be U.

८ Conjecturally; अग्निदेवि० or ०वी० the MSS. and Pm, आययो देवयो the other nibandhas.

९ ? ०थासूर्या M G Bu, ०थासौर्वा Be U, ०थासौया Pm; सौर्या (without तथा) the other nibandhas.

१० ep. gaṇa *gargādi*.

११ Doubtful. I have accepted the reading of M G; उत्तरतो-गर्भमानाः Bu, उत्तरतोगंधेषूदला Be U, उत्तरतोगंधेषुद्रूतदला Pm, उत्तरतो-गंधेषव Pn, उदली Rm Sk.

१२ Thus (ep. gaṇa *kanvādi*) the nibandhas; आमन्त्रिता Be U, मन्त्रवतः Bu, मन्त्रवतः G M.

१३ Thus Be U and the nibandhas; वैकर्ण्यः the other MSS (ep. p. 450. 4).

१४ Thus Be U and the nibandhas; स्थूल० M G Bu.

निधुवाः^१ कश्यपास्तेषां^२ अर्षियः प्रवरो भवति^३ काश्यपावत्सार
नैधुवेति होता^४ निधुवदवत्सारवत्कश्यपवदित्यध्वर्युः^५ ॥ ४१ ॥

रेभाणां^६ अर्षियः प्रवरो भवति^३ काश्यपावत्सार रेभेति^७
होता^४ रेभवदवत्सारवत्कश्यपवदित्यध्वर्युः^५ ॥ ४२ ॥

४ शण्डिलाः कौहडाः^४ पावकाः^५ पार्यका^६ औदमेघाः
सौदानवः सावचसः कारेयाः^७ कौकुण्डेया^८ ऐषिकयो^९ महो-
दकयः^{१०} कौश्ययो^{११} कामशयो^{१२} मौञ्जायना^{१३} जाणवत्साः^{१४}

१ Thus Be U, निधुव० the other MSS.

२ काश्य० all but Pm.

३ Thus Be U Pm only ; with फ instead of भ the others.

४ कौहडाः M, कौहलाः Be U, कौहलाः (or लाः) the others.

५ Thus G M T Rm ; पाचकाः Pm, पायकाः Be U Pn, पापकाः Sk.

६ Thus M T Bu, पर्यका G, पायिका Be U, वायिका Pm, वापिका Pn Rm, तपिका Sk.

७ Thus Be U and the nibandhas ; कारेयुः M G T ; Bu om.

८ Thus T G Bu, कौण्डेयाः M, कौकण्डकयः Pm, कौकण्डयः Be U Rm Pn Sk.

९ ? Thus M G, ऐषिकय T, दैषीकय Bu, तैक्षिमाहकयो Pm Pn, तैक्षिमाहयो Sk, तैक्षिमाहवयः Rm, तैक्षिमाहसकयो Be U.

१० Thus Be U M and the nibandhas ; महोदकयः T महोदयाः Bu, महोदका G, but M G Bu ins. before this name one more : महोदकयो or महाकायो ।

११ Thus M T, कौश्यो G, कौश्यः Bu ; कौश्यो or कौश्यो Be U and the nibandhas.

१२ In M G T only.

१३ मौञ्जा० Be U Sk Pm, माजयनाः Rm.

१४ ? Thus M G T, राण० Bu ; जाणवंश्याः Be U, जाणवंशाः Pm, भाणवंशाः Sk Pn, भागावंशः Rm.

खर्वमायना^१ गाङ्गायना वात्सभालयो^२ गोभिला^३ वैदायना^४
 वात्स्यायना^५ वाह्यायनयो^६ बह्मदरयो^७ भागुरिः^८ गार्दभीमुखा^९
 हिरण्यवाङ्गस्तेदेहा^{१०} गोमूत्रा वार्कखण्डा^{११} जानन्तरिर्जालन्ध-
 रिर्धन्वन्तरित्येते^{१२, १३} शण्डिलास्तेषां आर्षयः प्रवरो भवति ।
 काश्यपावत्सार शण्डिलेति होता काश्यपावत्सार देवलेति ५

१ ? खर्वमानया Be U, खर्वमायना Rm Pn, खर्वयानय Pm, स्वावंशायना Sk, खार्दमायना M G T, खाद० Bu.

२ ? वात्सतालयो Be U, ०भालयो the nibandhas, वात्सलभालयो M G, वात्सगालयो Bu, वात्सलाभालयो T.

३ Thus (as Kāty., Mān.) Be U and the nibandhas; गोवि (or वि)दा the others.

४ वेदा० Be U and the nibandhas; वेला० M G Bu, वैला० T (वेदायनाः Kāty., Mān, वैदानव Laug.).

५ Thus Be U and the nibandhas; वाच्यायना G, वाचानयाः Bu; T M om.

६ Found in M T G only (वा० G).

७ ? Thus Be U and the nibandhas; महोदकयो the other four MSS.

८ Plural Be U, singul. the other four and Pm

९ Emended hesitatingly in accordance with Mān. Laug. and Kāty (Verz. d. Berl. HSS. I. p. 58, l. 12 from bottom); खार्दभि-
 मुखा M T, खार्दमाभिमुखा G, खादाभिमुखाः Bu, खादंतोमुखा Be U and the
 nibandhas.

१० Instead of तैदेहा Be U and the nibandhas वेदेहा or नैदेहा ।

११ ? Hesitatingly emended (cp. Gobh. gr̥hs. III. 10. 8 and
 टकखण्ड of Laug.); वाक्यषण्डा M G T, वाच्यषण्डाः Bu, वाक्यशटा Be U
 and the nibandhas.

१२ ? Thus M G T; जानरि Bu, जानंधरि Pm, जानंधरयो Pn Rm
 Sk, जलंधरि Be U.

१३ Thus Be U Pm Pn, जालन्तरि the other four.

वा काश्यपावत्सारासितेति वा गण्डिलामित दैवलेति वा
गण्डिलवदवत्सारवत्कश्यपवदित्यध्वर्युर्देवलवदवत्सारवत्कश्यप-
दिति वासितवदवत्सारवत्कश्यपवदिति वा देवलवदवत्सार-
वच्छण्डिलवदिति वा^१ ॥ ४३ ॥

५ लौकाक्षयो^१ दार्भायणा मैत्रवादिर्वैदेहाः^{२,३} कालेयाः^४
कापुटिस्तथा कलयः^५ कांसपात्रयश्च^६ भालकायनिर्नित्यर-
सोविरोदकिः^{७,८} कौनामिः^९ सैतयः^{१०} सैतकिः^{११} सांभरिरा-

१ Thus (cp. gaṇa kārtakaujapādi) M G T Bu, लौगाक्षयो Be U and the nibandhas.

२ ? Thus Be U and the nibandhas; मैत्रवाड the other MSS.

३ ? Thus M G T, वैभवः Bu, वेह्ला Be U; all the nib. are corrupt. After this name M adds : वाह्निष्टैः, G, वासिष्ठः T, वाह्नित्रैः ।

४ Thus (कालेयाः) G Rm Sk Pn; कालेयुः M T, कालयः Bu, कलेपि Be U.

५ Wholly doubtful; तथाकलयः Be U Pm, without तथा the other nibandhas; तथात्रयश्च M G T, तथात्रयः Bu.

६ ? Thus M G T, कांसपायः Bu, कासयः पात्रश्च Be U, कसपात्रश्च Pm; कंसपात्रा Rm Sk, कासपात्रा Pn.

७ ? Thus Be U and Pm; फालुका० M G, फाल्का० T, भालुकाः Bu.

८ Utterly doubtful. Be U read as given in the text; ०यनिः समस्ताविदोलकिः M T, ०दालकिः G; ०यनित्यरसोविरोधकि Pm, नित्यारानादयः चोदकयः Sk, नित्यारान्ना च चोदकयः Pn. Probably the last name is चोदकिः (cp. gaṇa bāhvādi).

९ Thus (cp. gaṇa bāhvādi) M Pm, कौनामिकः G, कौनामिः Be U, कौनामयः Sk Bm Pn.

१० Thus Be U Pn Rm, सौलय Pm, सौनमयः Sk, सैतयः M, सेतयः T; G om.

११ Partially emended with hesitation; सैतकिः सांभरिरानिष्टैषिकिः M T G (the last only ०ष्टैर्विकिः), सैतकिष्टिरभोनिष्टैषिकः Be U, सौति-
किष्टिभेरोनिष्टैषिकि Pm, सौतिकपौष्टिभेराः निष्टयः षेषिकयः Sk.

निष्ठिरैषिकिः^१ मौसुकिश्चैरन्दिः^२ पशुभिश्चोल्पला^३ यौथ-
 कालकिर्लोकाचयो^४ यौथपालाजपाला^५ इत्येते लोकाचयो^१
 ऽहर्वसिष्ठा नक्तं कश्यपास्तेषां च्यार्षेयः प्रवरो भवति^१ काश्य-
 पावत्सार वांसिष्ठेति होता काश्यपावत्सारासितेति वा^१
 वसिष्ठवदवत्सारवत्कश्यपवदित्यध्वर्युरसितवदवत्सारवत्कश्यप-
 दिति^१ वैतेषामेवांविवाहः^१ ॥ ४४ ॥ सप्तमः ॥

१ Partially emended with hesitation ; सैतकिः सांभरिरानिष्ठिरैषिकिः
 M T G (the last only ऽष्टैर्विकिः), सौत्किष्ठिरभोनिष्ठिरैषिकः Be, U सौति-
 किष्ठिभेरोनिष्ठिरैषिकि Pm, सौतिकपौष्ठिमेराः निष्ठयः ऐषिकयः Sk.

२ Thus Be U Pm, मौसुखियः Rm, मौसुमिकयः Sk, मौसुकिन० Pm,
 मौसरि० M, मौसरि० G T.

३ ? Thus Be U, सैरंभ्रयः Sk Rm, सैरिप्रय० Pn, सैरिद्रः M, सैरिचः G,
 सैरिद्यः T, चरंडि Pm.

४ I have accepted the reading of G, which is, however,
 highly doubtful ; पशुभिश्चोल्पलाथयौथकालकिको M, and thus also T
 (only चोपलाच instead of चोल्पलाय); चौथणायोव्यकालकपिलौ Be U,
 चौथणायोकालकयो Sk, वोथणयः कालकयः Rm, चौथणायौधकालकेकलो Pm.

५ लोकाचयो M G T and with क here also Be U (लौकाचयो),
 लौगाचयो Pm.

६ Thus again G M, यौधापाया T, वाजपालयः Bu, वाचयाजया Be
 U Pm.

७ Instead of चभित and चभितवत् Be U : काश्यप and कश्यपवत्,
 rightly ?

वसिष्ठानेकार्षेयान्याख्यास्यामो^१ वैकलिर्वाराटकिः^२
 माखला^३ गौरिश्रवसा^४ आश्वलायनाः कापिष्ठाः^५ श्रौचिष्टचा
 वैयान्नपद्या^६ बाह्यकायनिर्वाटव्या^७ जातृकर्णा^८ श्रौडुलोमिः^९
 कौभोजिः कौलायनाः सुन्दरहरिताः^{१०} काण्डेविद्धिः^{११} सौयव-

१ वसिष्ठा० MSS. exc. Be U.

२ ? Thus M T Bu, वैतरकि० Be U, वैतलकि० Pm, वैतालकवयो (cp. वैतालकि of the Viṣṇupurāṇa ?) G Rm Pn Sk.

३ Thus (cp. gaṇa *gahādi*) M T, वाटालकिः Bu, वाटारकिः Be U, वाहरकि Pm, रकयः G Rm Pn, करकवयः Sk.

४ ? Thus Be U Pn, साखल्याः Sk, सरवला Rm, साश्वला M G, साश्ववाः Bu, साबला T.

५ Thus the nibandhas, ०वस the MSS.

६ Thus the MSS. and Pm, कपिष्ट(or ष्ट)लाः the other nibandhas.

७ Thus emended ; व्यान्नपदा Be U, ०पादो Pm, ०पादाः Pn Rm Sk, व्यान्नपादयो M G T Bu.

८ बा० all (cp. gaṇa *tikādi*).

९ ? Thus M G T. Instead of this single name all the other sources present two: श्रौपवना श्रौपवगा Be U (and precisely so Laugākṣi), गायनेर्नापत्या Pm, गायनयो नवाद्याः Sk Rm, गायनयोनायाबा Pn.

१० Thus Pn, ०तुकर्णा M T G Bu, ०तुकर्णा Be U and the nibandhas.

११ Thus (cp. Pān. IV. 1. 85, Vārtt. 8, Schol.) G T Bu (only ०सः), श्रौडुलोमिः M ; the other MSS. and all the nibandhas corrupt.

१२ Thus Be U, सुन्दहरितः Pm, सुदहरितः M G T Bu, सुदाहारितः Pn, सुवाहरिताः Sk, सुवाहाहरिताः Rm.

१३ Thus (as also Mān., Kāty.) corrected ; काण्डेविद्धिः Be U Pm, काण्डेविद्धिः T G M.

सायना^१ आलम्भायना लोमायन्याः^२ स्वस्याः कार्षिताः^३
 पार्णकायनाञ्चौडकायनाः^{४,५} पार्णवल्का^६ देवना^७ गौरव्याः^८
 आविष्टायना^९ वाहकथय^{१०} आविचितयो^{११} श्रयाजयाः^{१२} पूति^९
 माषाः सप्तवैला^{१३} वासिष्ठा^{१४} इत्येते वसिष्ठास्तेषामेकार्षेयः
 प्रवरो भवति वासिष्ठेति होता^१ वसिष्ठवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ४५ ॥ ५

१ Thus G, सौपवसायना Pm, सौपवत्सायनाः Rm Sk, सोयवत्सायना Pn, सौध० T, (०ष्टडि)रुपवत्सायना Be U.

२ Hesitatingly emended (cp. gaṇa *kuñjādi*), लमन्याः Be U Pm Bu, लोमहन्याः M T G, लोमायन्याः Sk, Pn, लोमायनाः Rm.

३ ? Thus (or कर्षिताः) Be U and the nibandhas; पारिरक्षिताः G, कारिरिष्यक्षिताः M, कारीष्यः क्षिताः T, कारुष्यतयः Bu.

४ पर्ण० Be U Pm, पार्णिका० the other nibandhas.

५ In M G T Bu only.

६ Thus the nibandhas; पारौणवल्को M G Bu, परिणवल्को T, पर्णवल्को Be U, पार्णवल्को Pm.

७, ८ ? Thus the nibandhas; देवरगौरव्याः Be U, देवाकोदिया M G, देवाकोदीयाः T, देवतकातव्याः Bu.

९ Thus (as also Kāty.) M G T Bu; श्रविश्वावना Pm, श्रविश्वायना Be U, विश्वायनाः Sk Pn. After this name M G T Bu have again सुदहरित ।

१० Only in Be U G and the nibandhas (वाहकाया G).

११ Thus M T G, आधि० Bu, अवकितयो the others.

१२ ? श्रयाजयाः Be U, श्रपादयः M G T, आस्रपादयः Bu, वस्रया (or पा)जया the nibandhas.

१३ Thus M G T, सप्तवेळकः Bu, सप्तवैलो Pm, सप्तवलो Pn, सत्यवैलाः Be U, समवेषाः Sk, समवेलाः Rm.

१४ Thus M G T Bu (the last वसि०) and Pn, missing in the other nibandhas; प्रशिखा Be U, इतिखादा Pm.

कुण्डिना लोहायना^१ गुग्गुलिरोपवस्तिर्वैकर्णयो^{२-४}
 ऽश्मरथा^५ बाहवः^६ क्रौञ्चोक्थाः^७ सामङ्गलिनः^८ कापटवः^९
 पैठका^{१०} नवग्रामा^{११} हिरण्याचायणाः^{१२} पैप्पलादयो भाच्चिर्माधि-
 दिनाः^{१३,१४} शान्तिः सौपतिथिरित्येते^{१५} कुण्डिनास्तेषां श्राव्यः

१ लोहितायना G only.

२ Thus T, गुग्गुलुः Bu, गुग्गुला G, गुग्गुलयो Be U and the nibandhas exc. Pm, which, reading युगलि, points to the sing.

३ Thus hesitatingly emended after the Mānava text; औप-
 श्रयि० M G, ०रौपश्रयि० T, ०श्रयि० Be U Rm, अश्रयि० Pm, श्रयि Pn.

४ Thus (and cp. Schol. on Pāṇ. IV. 1. 124 : वैकर्ण्यः काश्यपयेत् ।
 वैकर्णिरन्यः) Be U Pn, नैकर्ण्य Rm.; Sk Pm om. The names follow-
 ing after this name I am unable to restore; in Be U we read
 one only : आविखा (or ख)दय (अविखलदये Pm), in M G : भिन्दव आवला
 (or ला)वदरो, in T : हृदभिन्दव आवल्लवदरो, in Bu : भिन्दवः बिल्ववदरः, in
 Rm : औपवस्था, in Pn ; औयसंस्था ।

५ ०रथा Be U and the nibandhas, ०रथ the other MSS.

६ Thus M G T Bu and all the nibandhas, बाहवयः Be U.

७ ? Thus Be U, कौक्रोक्थ Pm, क्रौकोक्थाः the other nibandhas;
 कौलोकाः M G, कौक्योकाः T, कौत्रोठाः Bu.

८ ? Thus M G T Bu, सालिंगनाः Be U, सांगलिनः Pm, सांगतिनः
 the other nibandhas.

९ Thus Be U M and the nibandhas; कापटः Bu, कापटवः G T.

१० Thus (cp. gaṇa śivādi) G Be U, पे० the nibandhas, पठसो
 T, पैठया M, पैठः Bu.

११ ०ग्राम्या M T G.

१२ Thus (r. द्वे० ?) Be U and all the nibandhas, हिरण्याचिः M G,
 हिरण्याचाः T, ०चः Bu.

१३ ? Thus M G T Bu, भाच्चि० Be U Pm.

१४ ०निः M G T, ०नः Bu, ०न Be U Pm, ०नाः the other niban-
 dhas.

१५ ? Thus M G T, सौपयियः Bu, सौमपत्ति० Be U, सोपति० pm,
 सौमप(or य)चयः the other nibandhas.

प्रवरो भवति^१ वामिष्ठ मैत्रावरुण कौण्डिन्येति होता^१
कुण्डिनवन्मित्रावरुणवदमिष्ठवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ४६ ॥

उपमन्यव औपगवा^१ माण्डलेख्यः^२ कापिञ्जला^३ जाला-
गतास्तपोलोकास्त्रैवर्णाश्चैव^{४,५} पार्णागारिः^६ सुराचराः^७ ग्रीला-
लयो^८ महाकर्णायना^९ वालशिखा^{१०} औद्गाहमानयो^{११} बाला-
यना^{१२} भागुरित्यायना^{१३} कुण्डोदरायणा^{१४} लाक्षणेयाः^{१५}

१ Thus Be U T Bu (औपगवाः) Pm, औदलयो G and the other nibandhas ; in M the Upamanyus are omitted.

२ Thus Be U G and the nibandhas ; ०रेख्यः T, ०नेख्यः Bu.

३ Thus (cp. gaṇa śivādi) MSS. and nibandhas (कपि० Be U).

४ ? Thus Be U and the nibandhas ; जालायहा G, जालाजाः Bu, पादा-T.

५ Thus Be U and the nibandhas exc. Pm (जयो०), जलौका० G (instead of तपोलोका०), तलहका० T, गृहपतिः लाकाः Bu.

६ ? पर्णागारिः T, पाद्यागारिः Bu, पर्णागानि G, यास्तगिरथः Be U, ०पास्तागिरि Pm, पार्णागिरथः Rm Pn, पर्णागिरथः Sk.

७ Thus T G Bu ; साराचरा Be U Pm, साराचा Pn, सादाचराः Sk Rm.

८ Thus Bu, मौलालयो Be U Rm Pn, मो० Pm, मौला० Sk, जाला-
लयो T G.

९ Thus the MSS. and Pm, ०काण्वायना the other nibandhas.

१० बाल० Be U Pm, बाल० the other MSS. and nibandhas.

११ Thus (cp. gaṇa pailādi) T, औद्गाहमाना Pn, औद्गाहनायनाः Sk, औद्गा० or औद्गा० the others.

१२ Thus T G Bu, बला० or बला० the others.

१३ Thus G T (with ०य्या०), Be U (with ०क्या०), Pm (with ०स्त्रा०) भागवित्तायना Sk Pn Rm.

१४ कुण्डिनो० Be U.

१५ cp. gaṇa śubhrādi (लक्षणश्यामयोर्वासिष्ठे) ।

काचान्तयो^१ वार्काश्रकयो^२ आनृचरायणा^३ आलववाः^४
 कपिकेशाः^५ इत्येत उपमन्यवस्त्रेषां आर्षयः प्रवरो भवति ।
 वासिष्ठैन्द्रप्रमदाभरदसवेति^६ होताभरदसुवदिन्द्रप्रमदवद्वसिष्ठ-
 वदित्यध्वर्युः^७ ॥ ४७ ॥

पराशराः^१ काण्डूशया^२ वाजयो^३ वाजन्तयो^४ वैमतायनाः^५ ।

गोपालिरेषां पञ्चम एते कृष्णाः पराशराः ॥

प्रारोहयो^{११} वैकलयः^{१२} स्राचयः^{१३} कौमुदादयः^{१४} ।

हार्यश्विरेषां^{१५} पञ्चम एते गौराः पराशराः ॥

१ ? ? Thus G ; काचान्तकयः Bu, काचारुधो T, कचधय Be U, कावाधयो Pm, वाह्यकेया (or ०यो) the other nibandhas.

२ Thus G ; वार्का T, वक्राः चक्रयः Bu, वार्काश्रय Be U.

३ ? Thus Be U, अन्तचरभः Bu, अन्तचरा G, अन्तकाभा T.

४ ? आरववाः G, आरवचाः T, आरश्रभाः Bu, आलवचाः Be U Rm Pn.

५ कापि० T.

६ Thus Bu, ०भरदसवेति Be U T G.

७ Thus G Rm (also Laugākṣi) ; कण्डूशया Be U Pn, कण्डूशयो M, कण्डूशयो T, कण्डूशयः Bu, कण्डूशया Sk, कण्डूशयो Pm.

८ Thus M G T Bu, वाजिमन्तयो Be U and the nibandhas.

९ Thus (ep. *gana arihanādi*) Pm ; वैमतायनिर् M T, वैमतायनिर् G, वैमतायना Be U, वैमतायनाः Sk Rm.

१० गोवा० Be U and the nibandhas, ep. also Matsyapurāṇa 201.

33 sqq. To obtain a śloka we should read : कण्डूशया वाजन्तयो वाजयो वैमतायनाः ।

११ प्ररो० Be U Pm.

१२ Thus the nibandhas ; वैकलयाः Be U, वैकलेयः M G T Bu.

१३ स्राचयः Be U.

१४ Thus also the Mānava text ; कौमुडा० Be U.

१५ Thus Pm and, in the plural, the other nibandhas ; ०श्वि० Be U, ०श्वी० M G T Bu.

खल्यायनयोः^१ गोपयः^२ काल्कयः^३ श्यातयातयः^४ ।

वारुणिरेषां पञ्चम एते ऽरुणाः पराशराः ॥

भालुक्या वादरिश्चैव^५ काङ्गायनाः^६ कौकुशल्यः^७ ।

चैमितिरेषां^८ पञ्चम एते नीलाः पराशराः ॥

कृष्णाजिनाः कापिशुभ्राः^९ श्यामायनयः^{१०} श्वेतयपयः^{११} ५

पोष्करमादिरेषां^{१२} पञ्चम एते श्वेताः पराशराः ॥

१ Thus (r. खाल्या० ?) T M G, खल्यायनः Bu, कल्यायनयो Be U Pm ; खाल्यायन the Mānava text.

२ Thus T Pn Rm, गोप्रायः Pm, गोपेयाः Sk, गोपवयः G M Bu, गोपनयः Be U.

३ ? Thus Bu ; काल्कधः G, कल्कपः M, काल्कयः T ; Be U and the nibandhas omit this name ; कार्कयः the Mānava text.

४ ? Thus M Bu, श्यामया० G, स्यातया० T ; श्यातयो Be U, स्यात (or न) यो Sk Rm Pm, स्यातयो Pn.

५ वाजरि० Be U and the nibandhas.

६ Doubtful ; thus Be U M G, कान्हायना Pm, काङ्गायनाः Rm, काण्यनाः T, काण्वायाः Bu.

७ Equally doubtful ; thus reads G, कौकुशल्यः Bu, केकौकुशल्यः T, केकौकुकुशल्यः M ; क्रौकुलयः Be U, क्रौकुलयः Pm क्रौकुलेय Rm, (Kāty : कोकुवाद्या, Laug. : कौकचादयः) ।

८ Thus M G, चैमिति० T, च्चैमिति० Bu, कौमिति Be U, क्रैमथे० Pm, क्रौमतथ Pn, क्रैमतयः Sk, कौमतयः Rm.

९ ? Thus M G, कार्पाः शुभ्राः Bu, कापिसत्रुः T ; पपिसुखाः Be U, का- (or क)पिसुखाः the nibandhas.

१० ? Thus Bu ; स्वास्यापनयः Be U Pm, श्यामानतय M, श्यामाताया T, श्यामाः G, स्वाप्यायनयः Rm Sk.

११ श्वेतपूरयः Be U only.

१२ पोष्कल० M T.

वाश्यायनयो^१ वार्ष्णेया^२ श्यामेयाः^३ श्रौतिभिः^४ सह ।

चौलिरेषां पञ्चम एते श्यामाः पराशराः ॥

कृष्णा^५ गौरा अरुणा नीलाः श्वेताः श्यामा ये परा-
शरास्तेषां^६ आर्षेयः प्रवरो भवति^१ वासिष्ठ शाक्त्व पाराशर्येति

५ होता^१ पराशरवच्छक्तिवदसिष्ठवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ४८ ॥ अष्टमः ॥

अगस्तीन्व्याख्यास्यामो^१ ऽगस्तयो^६ विशालाद्या^६ स्काला-
यना^७ श्रौपदनयः^८ कल्माषदण्डिर्धावर्णिर्लावर्णिर्लव्याबुंदो^{९-१२}

१ Uncertain ; वाश्यायनयो M G, पाश्यायनयो T, मा (भा)र्गायनयो Be U
गार्ग्यायनयो Pm. गार्ग्यादयः the other nibandhas.

२ Thus M G T, तार्ष्णेयाः Rm, नार्ष्णेयाः Sk, वार्ष्णयः Be U Pm.

३ Thus (cp. note 15 on p. 460) Be U Pn, श्यातम्येयाः M G
शतमेया T.

४ ? श्रौतुहि Be U, श्रौविभिः M, श्रौविभिः G, पौयिभिः T श्रौतुहयः (or
०हवः) Pn Sk Rm (Pm om.).

५ Thus Be U and Bu (the last, however, omits, as do also M
G T, ये); in M G T this enumeration (कृष्णाः . . पराशराः) is given at
the end of the adhyāya, after the kaṇḍikā and adhyāya number

६ Thus Be U and the nibandhas; गस्त्यबोधिः शालाद्याः M G T,
अभिशालाः टां Bu.

७ ? Thus Be U Pm Pn. (r. perhaps स्कान्दायना), स्काला० Rm,
फाला० Sk, कालायना M G, कालयना T, किलायनाः Bu.

८ Thus Be U M G and the nibandhas; श्रौपदनयः Bu,
श्रौपनयाः T.

९ Thus MSS. and cp. the Laugākṣi text : कल्माषदण्डिना ।

१०-१२ धावर्णि० found in M G T Bu only ; for the following I
have adopted the reading of G ; the last name only is uncertain ;
०लावर्णिलव्यादवधयो Be U, लावर्णयो (लावर्णा Pm) लव्यावरण्डयो the niban-
dhas ; लावर्णिस्यात्बुंदो M, लावर्णिशात्प्रदो T, लाद्याः अंबुदः Bu.

वैरिणयो^१ बुद्धोदरयः^२ श्रैवपथयः^३ शालावता^४ मौञ्जकयः^५
पाण्डुहृदा^६ हारिघोवयो^७ रौहिष्या^८ मौसलय^९ इत्येते ऽगस्त्य-
स्तेषां अर्षयः प्रवरो भवत्यागस्त्य दार्ढ्युतैर्भवाहेति होतेभ-
वाहवहृदच्युतिवद्गस्तिवदित्यध्वर्युः । ॥ ४६ ॥

१० सोमवाहानां^{१०} अर्षयः प्रवरो भवत्यागस्त्य दार्ढ्युत ५

१ Thus (and cp. वैरिणि of Kāty.) G M, वैरिणयो the other sources.

२ ? Thus M G, बुद्धोदरयः Bu, बुद्धोदरदरयः T; बुधोदरयो Be U, बुधो० Pm, बुदो० Pn, सुडो० Rm, सुदो० Sk.

३ Thus (cp. श्रैवपथा of Kāty.) all exc. Be U (नैकप०) and Sk (श्रैवथयः) ।

४ ? Thus M G T Bu; शालातपा Be U Rm, शाल्यातपाः Pm, शाल्यातयाः Sk, शाल्याता Pn.

५ Thus M Bu; माञ्ज० G, माज० T, मौञ्जनकयः Be M, मौञ्जिलताः Sk, Rm, औपमौञ्जिकयः Pn, मौञ्जीकरा Pm.

६ ? Thus M G, ंहृदाः T, पन्याः हृदाः Bu, पांडोहृता Be U, पाथोङ्गना Pm, पाथोहृता Pn, पादोहृताः Rm.

७ Thus M G T, ंघ्रीवाः Bu Sk, ंघ्रीवा Be U Pm, ंघ्रीवी Rm Pn.

८ ? Thus M G Pn, रौहि—T, रौहिष्या Rm, रौहिष्याः Bu, रौहिष्या Be U Pm.

९ Thus (and cp. gaṇa *gargādi*) Be U M G, मौसलयः Bu.

१० Between k. 49 and 50 M G T Bu have one more : सांभ-
वाहानां अर्षयः प्रवरो भवत्यागस्त्य दा० सांभवेति होता सं (or सां)भवाहव० etc.
Moreover in M G T the sequence is: *Sāmbhavāha, Yajñavāha, Somavāha*. It is highly probable that these *Sāmbhavāhas*,
who are neither mentioned in Pm, have originated ditto

सौमवाहेति^१ होता^१ सोमवाहवहृढच्युतिवद्गस्तिवदित्यध्वर्युः^१

॥ ५० ॥

यज्ञवाहानां अर्षयः प्रवरो भवत्यागस्य दार्ढच्युत याज्ञ-
वाहेति^२ होता^१ यज्ञवाहवहृढच्युतिवद्गस्तिवदित्यध्वर्युः^१

५ ॥ ५१ ॥ नवमः ॥

क्षत्रियाणां अर्षयः प्रवरो भवति^१ मानवेड^२ पौरुवरसेति
होता^१ पुरुरवोवदिडावन्मनुवदित्यध्वर्युः^४ ॥ ५२ ॥

वैश्यानां अर्षयः प्रवरो भवति^१ भालन्दन^५ वात्सप्र^६
माङ्गिलेति होता^१ मङ्गिलवदत्सप्रवङ्गलन्दनवदित्यध्वर्युः^{५,६}

१० ॥ ५३ ॥

नाराश्रमन्वाख्यास्याम^७ आत्रेयवाध्रश्ववाधूलवसिष्ठ-
कणशुनकसंक्रुतिश्रुकराजन्यवैश्या इत्येते नाराश्रमाः प्रकी-

graphically in the Somavāhas, as there must be 49 gotras, the last of which is that of the Yajñavāhas, cp. Pm. fol. 59. a : वत्सादीनां यज्ञवाहान्तानामेकोनपञ्चाशदध्याय० etc.

१ Thus Pn only, सोम० all the MSS.

२ Thus T Pn only, यज्ञ० the other MSS.

३ ०वैल Be U with ङ the others.

४ इला० Be U, इळा the others.

५ Thus Be U, फालन्दन and फलन्दनवत् M G T.

६ Thus Be U, वात्सप्रमद and वत्सप्रमदवत् M G T.

७ See Baudh. X. 11 : 10. 11 (T S. IV. 1. 8).

८ Instead of ०संक्रुतिश्रुक्० Be U read श्रुङ्क० and Pm वंधुल० ।

र्तितास्तनूनपादितरेषां^१ चत्रियवैश्यानां^२ पुरोहितप्रवरो^३
 भवतीति विज्ञायते^४ मनुवदिति वा सर्वेषां गोत्राणां^५
 मानव्यो हि प्रजा इति विज्ञायते^६ सगोत्रां गत्वा चान्द्रायणं
 चरेद्भृते^७ परिनिष्ठिते ब्राह्मणौ न त्यजेन्मातृवद्भगिनीवद्भर्ता^८
 न दुष्यति^९ कश्यप^{१०} इति विज्ञायते^{११} ऽथ^{१२} संनिपाते^{१३} विवाह ५

१ Thus Be U Pm; *तास्तानूनपातीनन्येषां गोत्राणाम् M G T, probably after Baudh. X. 11, but an accus. would here be unaccountable.

२ Thus Be U Pm, उभयेषाम् M G T.

३ M G T ins. (probably after Āśv. XII. 15. 4) राज्ञो ।

४..४ Om. M G T, found in Be U and Pm (fol. 57. b), cp. T S. V. 1. 5. 6.

५ उपदिशेत् (instead of चरेत्) M G T; कुर्यात् Pm (thus also Govindasvāmin on Baudh. dhś. II. 1. 38.

६ त्यजन्ने (instead of त्यजेत्) M G T.—मातृवद्भगिनीवत् । बिभृयादिति शेषः Govindasvāmin l.c.

७ Uncertain; thus read Be U Pm and Govindasvāmin l.c.; दुष्यत इति काश्यप M G T; perhaps, though, काश्यप in the better reading, cp. Schol. on Kāty. śrs. IV. 1. 2 and Pm fol. 59. a : स गर्भः सगोत्रायामुत्पन्नो ऽपि तदन्यगोत्रो ऽपि सन् कश्यपो भवतीति विज्ञायते ।

८ This sentence (up to विज्ञायते p. 467. 2.) is not given by Be U, neither is it found in the quotation of the last kaṇḍikā given by Pm, but nevertheless in the discussion of this k., it is mentioned and commented upon by the author of the Pm; the text given above is that of Pm.

९ Thus Pm, सान्नि० the three MSS.

सदध्यायं^१ वर्जयेद्बौधायनस्य तत्प्रमाणं हि कर्तव्यं^१ मानयो
हि प्रजा इति च विज्ञायते^१

गोत्राणां तु सहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदानि च ।

ऊनपञ्चाशदेवेषां प्रवरा ऋषिदर्शनात् ॥

विश्वामित्रो जमदग्निर्भरद्वाजो ऽथ गौतमः ।

अत्रिर्वसिष्ठः कश्यप इत्येते सप्त ऋषयः ॥

तेषां^२ सप्तर्षीणामगस्त्याष्टमानां^२ यदपत्यं तद्गोत्रमित्यु-
च्यते^१ न^२ भवत्ययाजनौयो यः प्रवरान्स्वान्परांश्च^३ विजा-
नाति^४ मन्त्रो ब्राह्मणं वेद इत्याचचते^१ तस्मात्प्रवरज्ञाने

१० यत्रो^५ महान्द्विजैः कार्यः^१ आहुविवाह ऋत्विजो^६ देवा^७
स्रोत्रं^८ गोत्रमलानि च^९ महाप्रवरे^{१०} संतिष्ठते^{११} नित्यं पर्वणि-

१ विवाहंतदध्यायैः Pm ; M reads : सान्निपाताय वा वैवाच्याय वर्जये० ; the whole passage is obscure to me.

२ Thus Be U ; instead of तेषां सप्तर्षीणां T and Pm : सप्तानां सप्तर्षीणां, M G om. these two words.

३ Thus M G T Pm. In Be U this passage runs : भवत्ययाज-
नौयो यः प्रवरान्स्वान् ।

४ विजा० Be U Pm, जानाति M G T.

५ यत्रस्तु M G T ; read ०विज्ञाने, to obtain a śloka ?

६ Thus M T G, वृद्धयो Pm, आहुविवाहादिवृद्धिविधयो Be U.

७ Thus Be U Pm, न देवात् M G, देवाह T.

८ स्रोत्रं Be U.

९ Not found in Be U Pm.

१० Thus Be U Pm, महाप्रवरेयाः M G T.

११ Thus all, r. ०वृन्ते ? But the whole passage is not clear to me. After संतिष्ठते Be U ins. य इदं विजानाति ।

पर्वणि स्वाध्यायी^१ ब्रह्मलोके महीयते ब्रह्मलोके महीयत
इति^२ ॥ ५४ ॥ दशमः ॥

इति प्रवरप्रश्नः ॥

१ ? Thus M G T, स्वाध्याय Pm, स्वाध्याये निविष्टो Be U.

२ Be U om. इति । After इति M G T ins. इत्याह भगवान्बोधायनः ।
but the repetition marks the end of the praśna.

INDEXES.

1. INDEX OF PROPER NAMES.

(a) NAMES OF SĀMANS.

- अग्नेर्हृदयम् X. 49 : 50. 16.
अरण्ये गेयानि सामानि XVI. 4 : 250. 3.
इष्टाद्दोत्रीयम् IX. 16 : 289. 6.
उद्गुशीयम् XVIII. 15 : 360. 6.
ऋतुसायज्ञायज्ञियम् X. 49 : 50. 18.
कण्वरथंतरम् XVIII. 7 : 349. 13.
कालियम् XVIII. 15 : 359. 15.
गायत्रम् XIV. 25 : 196. 19.
गौरिवीतम् XIV. 25 : 196. 18.
जराबोध्नीयम् XVIII. 15 : 360. 4.
नीधसम् XVIII. 15 : 359. 14.
प्रजापतेर्हृदयम् X. 49 : 51. 1.
दृहन्त् II. 17 : 63. 4; X. 49 : 51. 1 and elsewhere.
भद्रम् XVI. 22 : 268. 4.
भासम् XVI. 13 : 261. 17.
यज्ञायज्ञियम् X. 59 : 61. 10, 11; XVI. 3 : 247. 13.
यामम् XV. 28 : 232. 9.
रथंतरम् X. 49 : 50. 17; XIV. 4 : 157. 17. and elsewhere.
रैवतम् XVIII. 15 : 359. 15.
वाजिनाम् साम XI. 8 : 77. 1, 5.
वामदेव्यम् II. 17 : 62. 4; X. 49 : 51. 1; XIV. 12 : 174. 8; XVIII.
15 : 359. 12.
वारवन्तीयम् X. 49 : 50. 17; XII. 18 : 114. 11.
वार्षाहारम् IX. 16 : 289. 5.
विकर्णम् XVI. 13 : 261. 17.
वैखानसम् XVI. 24 : 270. 1.
वैराजम् XVIII. 15 : 359. 11.
वैरूपम् XVIII. 15 : 359. 14.
शाक्तरम् XVIII. 15 : 359. 12.
श्रैतम् II. 17 : 63. 5; IX. 16 : 289. 18; X. 49 : 50. 18.
श्रायन्तीयम् XII. 18 : 114. 11.

- सौहृद्विषम् XVIII. 15 : 360. 5.
 हविष्कृन्निधनम् XVI. 24 : 270. 3.
 हविष्मन्निधनम् XVI. 24 : 270. 2.

(b) NAMES OF PEOPLES AND LOCALITIES.

- अरट्ट XVIII. 13 : 357. 6. (अरट्ट XVIII. 44 : 397. 11, but here
 the reading is not wholly certain), also dhś. I. 2. 14.
 कारस्कर XVIII. 13 : 357. 6, cp. dhś. l.c. (where the MS. Haug
 has also कर० not कार०) and Āp. XXII. 6. 18. (a var. with
 कर०)
 कलिङ्ग II. 3 : 40. 9; XVIII. 13 : 357. 7.
 काशिविदेह XVIII. 44 : 397. 10.
 कुरुपञ्चाल XVIII. 44 : 397. 10
 कुरुवृद्धान् XVIII. 25 : 374. 8.
 गन्धार XVIII. 13 : 357. 6; XVIII. 44 : 397. 11 (?).
 पञ्चाल XVIII. 25 : 374. 9; XVIII. 38 : 389. 3.
 महावर्ष II. 3 : 40. 7, cp. महावृष AV. V. 22. 4, 5 and Śat. Br.
 Kāṇva text IV. 2. 3. 10 (कुरुमहावृषाः).
 मूजवन्तु II. 3 : 40. 8; VI. 14 : 172. 2.
 विदेह II. 3 : 40. 7.
 शफाल XVIII. 13 : 357. 9.
 सौवीर XVIII. 13 : 357. 5.
 क्षावन्य (?) II. 3 : 40. 7.
 स्पर्श (?) XVIII. 44 : 397. 11.
 कुरुक्षेत्र XVIII. 45 : 399. 11; XVIII. 47 : 403. 12.
 खाण्डव प्रस्य XVII. 18 : 298. 6.
 प्राच प्रसवण XVI. 29 : 276. 5; XVI. 30 : 276. 14.
 बिसवती (plur.) XVIII. 45 : 399. 11.
 वर्षिष्टीयप्रस्य XVIII. 49 : 407. 14.
 सुवर्षसवती XVIII. 45 : 399. 11.

(c) RITUALISTIC AUTHORITIES.

- आग्निगवि VII. 4 : 205. 4; XI. 2 : 66. 5; XIV. 15 : 180. 8; XX.
 2 : 7. 2, etc.
 आत्रेय XXI. 21 : 108. 11, 12.
 आर्नभागीपुत्र XXI. 16 : 99. 9.

- शौपमन्यव XIII. 1 : 119. 12. and passim in Dvaidha and Karmānta.
 शौपमन्यवीपुत्र passim in praśna XX.
 कात्य II. 15 : 57. 15 ; VII. 4 : 205. 4 ; XI. 2 : 66. 6 ; XX. 4 : 12.
 12 ; XX. 5 : 15. 13 ; XX. 16 : 35. 13 ; 36. 10.
 कौणपतन्त्रि XX. 13 : 30. 1.
 गीतम XXI. 3 : 74. 15 ; XXIII. 19 : 184. 2.
 ज्यायान् कात्यायनः XXIII. 7 : 158. 5.
 दक्षिणाकारं राघीतरः XX. 11 : 26. 1.
 दीर्घवाक्य XX. 10 : 23. 5 ; XXI. 20 : 107. 2 ; XXI. 22 : 109. 10 ;
 XXIII. 19 : 182. 8.
 बौधायन VII. 4 : 205. 3 ; XI. 2 : 66. 4 ; XIV. 15 : 180. 7. and
 passim in Dvaidha and Karmānta.
 माङ्गल XXIV. 2 : 186. 3 name of an ācārya according to Veñk.
 and according to एके in the Viv. ; see माङ्गल in the Index of
 words.
 मेत्रेय XX. 1 : 4. 3 ; XX. 24 : 53. 8. -
 मौद्गल्य XVI. 13 : 261. 16 ; XVIII. 2 : 344. 2 ; XX. 1 : 3. 13 ;
 XX. 13 : 29. 14, etc.
 राघीतर VII. 4 : 205. 5 ; XX. 1 : 4. 5 ; XX. 5 : 14. 8, etc.
 राघीतर plur. XX. 16 : 33. 8 ; XX. 18 : 38. 12.
 बाधूलक XXIX. 1 : 368. 3.
 शालौकि passim in Dvaidha and Karmānta.

(d) PROPER NAMES OF MYTHICAL, LEGENDARY AND
 HISTORICAL PERSONS OUTSIDE THE PRAVARA-PRAŚNA.¹

- अङ्गिरस् (plur.) II. 16 : 60. 6.
 अत्रि XVI. 28 : 274. 3.
 अमावसु XVIII. 44 : 397. 8, 11, son of Purūravas.
 आच्य (आज, आद्य ?) III. 29 : 103. 7.
 आत्रेय VIII. 6 : 241. 7, 10, 11 ; XV. 37 : 242. 3.
 आयु XVIII. 44 : 397. 8, 9, son of Purūravas.
 आरुणि XVI. 27 : 273. 8.
 उर्वशी XVIII. 44 : 396. 2.
 उग्रनाः काव्यः XVIII. 46 : 402. 1 sqq.

¹ The names of the serpents XVII. 18 have been omitted.

- ऋतुपर्षः भाङ्गाच्चिनः XVIII. 13 : 357. 8.
 औपोदितिः गौपःलायनः वैयाघ्रपद्यः XVIII. 26 : 374. 8, 17 ; 375. 4.
 कानाम्ब वाध्यश्चः XVIII. 41 : 392. 6 ; 393. 5.
 केशिन् XVII. 54 : 334. 3.
 केशी दाल्यः XVIII. 26 : 374. 12 ; XVIII. 38 : 389. 1.
 कौत्स VI. 14 : 171. 19 ; VI. 15 : 172. 12 sqq.
 कौलायः याक्कः XVI. 27 : 273. 7.
 खाण्डिक XVII. 54 : 334. 3.
 गान्धर्वायणः वाल्यः आग्निवेश्यः XVIII. 26 : 374. 15.
 गोबाल XXIII. 13 : 170. 4.
 जनक XXIII. 13 : 169. 13.
 जयन्ती XVIII. 46 : 403. 2, a daughter of Indra (r. जयन्त्या च).
 नैध्रुवः कश्यपः XVIII. 45 : 401. 6.
 पार्थिन् XVIII. 49 : 408. 5.
 पुरूरवः रेडः XVIII. 44 : 396. 1.
 पूर्वचित्ति XVIII. 45 : 397. 13, an apsaras.
 प्रयोजुग XXVIII. 12 : 364. 12. (proper name ?)
 बुधः सौम्यः XVIII. 26 : 374. 7.
 भरत XII. 9 : 99. 15 ; XVI. 32 : 278. 8 ; XXVI. 20 : 300. 10, 11.
 भार्गव XII. 18 : 114. 11.
 भृगु (plur.) II. 16 : 60. 6.
 मनुः वैवस्वतः XVIII. 47 : 405. 1.
 मशकः गर्यः XVI. 27 : 273. 8.
 रौद्धिण्यः क्रोधुनिः XVI. 27 : 273. 6.
 वसिष्ठ (plur.) X. 11 : 11. 11 ; (sing.) XIV. 20 : 187. 4 sqq. ; XVII.
 54 : 334. 2.
 वाल्य II. 3 : 36. 8, acc. to the Viv. (see Index of words) no
 proper name.
 शिविः औशीनरः XVIII. 49 : 407. 9 sqq.
 शनस्कर्षः शैव्यः XVIII. 48 : 405. 18.
 मार्वसेनि XVII. 54 : 334. 4.
 सुदेवला XVIII. 13 : 358. 2.
 सुरथः शैव्यः XVIII. 19 : 365. 19.
 सूर्यवर्चस् XVIII. 46 : 402. 4, a gandharva
 मोदास XVII. 54 : 334. 2.
 दाल्य II. 3 : 36. 8, acc. to the Viv. (see Index of words) no
 proper name.

(e) PROPER NAMES IN THE PRAVARA-PRAŚNA.¹

- अगस्ति page 463. line 6, 464. 4.
 अग्निस्तम्भ 431. 1, a bharadvāja.
 अघमर्षण 448. 6, a viśvāmitra.
 अङ्गिरस् 424. 4 sqq.
 अज 448. 4, 5, a viśvāmitra.
 अजमीढ 435. 5, 6. son of aṅgiras.
 अत्किल 447. 4, son of kata.
 अत्रि 439. 8, etc. ; 467. 6.
 अनभिस्त्रात 444. 2, a kuśika viśvāmitra
 अनूप 421. 2, son of ṛṣiṣeṇa.
 अप्रवान 419. 6, son of cyavana.
 अभयजात 420. 1, a vida bhṛgu.
 असह्य 439. 6, son of aṅgiras.
 अम्बरीष 436. 4, son of aṅgiras.
 अयास्य 425. 3, son of aṅgiras.
 अरुणात्रेय 440. 4, an atri.
 अर्चनानस 441. 5, son of atri.
 अष्ट 420. 1, a vida bhṛgu.
 अश्वत्थार 453. 2 ; 456. 5, son of kaśyapa.
 अश्वरथ 459. 2, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 अष्टक 446. 4, son of viśvāmitra.
 अमित 455. 3 ; 456. 5, son of avatsāra.
 आग्निदेवि 452. 3, a nidhruva kaśyapa.
 आग्निवेश्य 428. 6, a bharadvāja.
 आग्निशर्मायण 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 आयायण 437. 3, a saṃkṛti bharadvāja ; 449. 2, a nidhruva
 kaśyapa.
 आशीवेय 424. 4, an ayāsya gotama
 आत्रेय 440. 5 ; 465. 11 an atri.

¹ Those names only have been given, which are more or less certain ; some of them, being wholly doubtful, have been omitted. To each name have been added the names of the gotra and sub-gotra, designed, for convenience's sake by the unchanged proper names; strictly spoken, I ought to have written e.g. not 'a garga,' 'a bhṛgu' but 'a gargya,' 'a bhārgava.'

- आत्रेयायण 431. 4, a bharadvāja, cp. gaṇa aśvādi (आत्रेय भरद्वाजे) on Pān. IV. 1. 110.
- आनङ्गि 441. 2, an atri.
- आनीषायण ? 441. 2, an atri.
- आपस्तम्ब 431. 3, a bharadvāja.
- आपिशलि (०शालेय) 419. 2, a vatsa bhṛgu.
- आभरद्दसु 461. 3, son of indrapramada.
- आभिजित 425. 5, a śāradvata gotama.
- आग्नि 420. 8, an ṛṣiṣeṇa bhṛgu.
- आयस्यूण 452. 2, a śaṇḍila kaśyapa.
- आयास्य 424. 4, 425. 2, an ayāsya gotama.
- आरणमिन्वु 431. 4, a bharadvāja.
- आर्कायण 418. 5, a vatsa bhṛgu ; 420. 2 (?), a vida bhṛgu.
- आर्षि 437. 3, a saṃkṛti bharadvāja.
- आर्षिषेण 415. 1 ; 420. 7, 421. 3 a bhṛgu.
- आलम्भायन 458. 1, a vasiṣṭha.
- आलवि (r. आलग्नि ? , cp. gaṇa gaurādi) 443. 5, a kuśika viśvāmitra.
- आलेखन 416. 6, a vatsa bhṛgu.
- आविक्रिति 458. 3, a vasiṣṭha.
- आवियेण 452. 3, a nidhruva kaśyapa.
- आश्वलायन 457. 2, a vasiṣṭha.
- आश्ववत 447. 9, a dhanamjaya viśvāmitra.
- आसुरायण 450. 1, a nidhruva kaśyapa.
- इडा 465. 7, daughter of manu.
- इक्ष्वाक 464. 3, son of ṛḍhaeyuta.
- इन्द्रकौशिक 448. 9, a kuśika.
- इन्द्रप्रमद 461. 3, son of vasiṣṭha.
- इन्द्रसम्भ 431. 2, a bharadvāja.
- इन्द्रान्तिथि 441. 4, an atri.
- इषुमत 430. 1, a bharadvāja.
- उच्चय 426. 6, son of aṅgiras.
- उच्चैर्मन्यु 418. 4, a vatsa bhṛgu.
- उदल 446. 1, son of devarāta.
- उदह्वय 428. 3, a bharadvāja.
- उपसन्वु 460. 3, 461. 2 a vasiṣṭha.
- उरुञ्जय 439. 6, son of amahayya.

- उग्रनस (*sic*) 427. 4, son of gotama.
उट्टाक्ष 419. 3, a vatsa bhṛgu; 448. 1, a dhanan̄jaya viśvā-
mitra.
जरूढ 428. 6 : a bharadvāja gotama.
जर्जायन 426. 3, a kumaṇḍa.
जर्व 419. 6, son of apnavāna.
ऋतभाग 417. 4, a vatsa bhṛgu.
ऋश 438. 7, a mudgala bharadvāja.
ऋश्यायण 438. 7, id.
ऋषभ 438. 7, a mudgala bharadvāja.
ऋष्टिषेण 421. 2, son of apnavāna.
रतिशायन 417. 4, a bhṛgu; 439. 3, a kapi bharadvāja; 448.
15, a nidhruva kaśyapa.
रेषिकि (?) 456. 1, a lokākṣi kaśyapa.
शौक्यप्रायन 451. 2, a nidhruva kaśyapa.
शौडलि 450. 4, id.
शौडुलोमि 457. 3, a vasiṣṭha.
शौदज्ञायन 427. 5, a kāreṇupāli gotama.
शौदमेघ 453. 5, a śāṇḍila kaśyapa.
शौदमेघि 430. 1, a bharadvāja.
शौदरि 443. 5, a kuśika viśvāmitra.
शौदन्नजि 449. 2, a nidhruva kaśyapa.
शौदुम्बरायण 447. 5, id.
शौदुम्बरि 445. 1, a kuśika viśvāmitra.
शौद्गाहमानि 460. 5, an upamanyu vasiṣṭha.
शौदालकि 440. 3, an atri.
शौपगव (?) 460. 3, an upamanyu vasiṣṭha.
शौपजिकि 418. 3, a vatsa bhṛgu.
शौपदहनि 445. 1, a kuśika viśvāmitra; 463. 7, an agasti.
शौपबिन्दु 425. 6, a śāradvata gotama.
शौपमत्कटायन 433. 1, a garga bharadvāja.
शौपमर्कटायन 435. 3, a kaṇva bharadvāja.
शौपय 450. 2, a nidhruva kaśyapa.
शौपशि 428. 6, a bharadvāja.
शौरशि (०सि) 418. 3, a vatsa bhṛgu.
शौर्यनाभि (?) 442. 5, a mudgala atri.
शौशनस 427. 1, 2, a gotama.

10 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

- कक्षीवन् 426. 6, son of ucathya.
 कख 435. 3, 5 ; 465. 12, son of ajamīdha.
 कत 447. 4, 6, son of viśvāmitra.
 कपि 439. 3, 5, a bharadvāja.
 कपिकेश 461. 2, an upamanyu vasiṣṭha.
 करभ 447. 4, a kata viśvāmitra.
 करशिखण्ड 439. 4, a bharadvāja.
 करेणुपाल 427. 8, son of gotama.
 कल्माष 430. 1, a bharadvāja.
 कल्माषदण्डि 463. 7, an agasti.
 कश्यप 448. 15, sqq.; 466. 5.
 काचाक्षि 424. 4, an ayāsyā gotama.
 काठोरि 425. 1, id.
 काणायन 433. 1, a garga bharadvāja.
 काण्डेविद्धि 457. 4, a vasiṣṭha.
 काण्डरथि 420. 2, a vidā bhṛgu.
 कापटु 459. 2, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 कापिञ्चल 460. 3, an upamanyu vasiṣṭha.
 कापिष्ठ 457. 2, a vasiṣṭha.
 कापुटि 455. 6, a lokākṣi kaśyapa.
 कामकायन 446. 7, a viśvāmitra.
 कामकायनिन् 446. 7, id.
 कामन्तक 444. 1, id.
 काम्वरोदरि 451. 2, a nidhruva kaśyapa.
 काम्वलोदरि (?) 418. 4, a vatsa bhṛgu.
 कां(का)बल्य 432. 1, a bharadvāja.
 कारिरौति 433. 3, a garga bharadvāja.
 कारी(रि)षायण 432. 1, a bharadvāja.
 कारीशि (कारिषि) 436. 2, a harita bharadvāja ; 447. 9 a dhanam-
 jaya viśvāmitra.
 कारुणि 425. 1, an ayāsyā gotama.
 कारुपथि 431. 6, a bharadvāja.
 कारेणुपालि 427. 5, 6, a karenupāla gotama.
 कारेय 453. 6, a śaṇḍila kaśyapa.
 कामर्याथणि 440. 2, an atri.
 कालपवि (?) 441. 2, id.
 कालाप (?) 445. 3, a kuśika viśvāmitra.

- कालिय 455. 5, a lokākṣi kaśyapa.
 काल्कि (?) 462. 1, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 काशकृत्स्न 417. 4, a vatsa bhṛgu.
 काशीवाज 425. 1, an ayāśya gotama.
 काष्ठरेपि 426. 3, a kumaṇḍa gotama.
 काञ्चायन 418. 5, a vatsa bhṛgu ; 462. 3, a nila-parāśara vasiṣṭha.
 कौलालि 425. 1, an ayāśya gotama.
 कुक 431. 5, a bharadvāja.
 कुण्डिन 459. 1, a vasiṣṭha ; 460. 2, a son of mitrā-varuṇa (?).
 कुण्डोदरायण 460. 6, an upamanyu vasiṣṭha.
 कुमण्ड 426. 6, son of gotama.
 कुशिक 443. 4 ; 445, 4, a viśvāmitra ; 448. 6, son of aghamarṣana
 कृष्णाजिन 462. 5, a nila-parāśara vasiṣṭha.
 कृष्णत्रेय 440. 4, an atri.
 कैतवायन 423. 1, a mitrayu bhṛgu.
 कैतवायनि 446. 4, a lohita viśvāmitra.
 कौकालि 431. 5, a bharadvāja.
 कौकल्य 447. 5, a kata viśvāmitra.
 कौटिल्य 421. 7, a yaska bhṛgu.
 कौत्स 435. 7, a harita bharadvāja.
 कौट्रेय 441. 2, an atri.
 कौनामि 455. 7, a lokākṣi kaśyapa.
 कौबाह्य 424. 6, an ayāśya gotama.
 कौभोजि 457. 4, a vasiṣṭha.
 कौमण्ड 415. 3 ; 426. 3, 4, a gotama.
 कौमारवत्य 424. 5, an ayāśya gotama.
 कौमुदगन्धि 431. 4, a bharadvāja.
 कौमुदादि 461. 7, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 कौलायन 457. 4, a vasiṣṭha
 कौशाम्ब्य 421. 7, a yaska bhṛgu.
 कौशवायन 431. 4, a bharadvāja.
 कौपीनकेय 450. 4, a nidhruva kaśyapa.
 कौ(क्रौ)ष्टुकि 432. 8, a garga bharadvāja.
 कौहड 453. 5, a śaṇḍila kaśyapa.
 क्रौञ्चायन 430. 3, a vida bhṛgu.
 क्रौडायन (?) 431. 4, a bharadvāja.
 क्षाम्यायण 428. 3, id.

12 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

- क्षीरकरम्भ 425. 5, a śāradvanta gotama.
 क्षैमिति 462. 4, a nīla-parāśara vasiṣṭha.
 खरेभ 452. 2, a nidhruva kaśyapa.
 खल्वायनि 462. 1, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 खारणादि 429. 2, a bharadvāja.
 खारि(खार)घ्नोवि 428. 6, a bharadvāja.
 खार्दमायन 423. 7, a śunaka bhṛgu; 450. 3 (?), a nidhruva
 kaśyapa.
 गम्भरायण 432. 7, a garga bharadvāja.
 गर्ग 415. 4, a bharadvāja; 432. 7, sqq. son of śini.
 गविष्ठिर 442. 3, an atri; 442. 4, son of arcanānas.
 गाङ्गायन 423. 8, a śunaka bhṛgu; 454. 1, a śaṇḍila kaśyapa.
 गाङ्गेय 419. 1, a vatsa bhṛgu.
 गार्त्समद् 423. 7, a śunaka bhṛgu.
 गार्दभीमुख 454. 2, a śaṇḍila kaśyapa.
 गाविष्ठिर 440. 4, an atri.
 गुग्गुलि 459. 1, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 गुह 427. 2, an uśanas gotama.
 गृत्वमद् 424. 2, son of śunaka.
 गोतम 425. 3, son of ayāśya.
 गोपवन 441. 2, an atri.
 गोपालि 461. 6, a kṛṣṇa-parāśara vasiṣṭha.
 गोपि 462. 1, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 गोभिल 454. 1, a śaṇḍila kaśyapa.
 गोमूत्र 454. 3, id.
 गौतम 425. 2, 467. 5.
 गौमायन 452. 2, a nidhruva kaśyapa.
 गौर 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
 गौरान्नेय 440. 4, an atri.
 गौरान्भि 420. 8, an ṛṣiṣeṇa bhṛgu.
 गौरिकि 442. 6, a mudgala atri.
 गौरिघ्नोवि 440. 3, an atri.
 गौरिवायण 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 गौरिवीत 437. 5, son of saṃkṛti.
 गौरिश्रवस् 457. 2, a vasiṣṭha.
 ग्राम्यायण 420. 7, an ṛṣiṣeṇa bhṛgu.
 चाक्रवर्मायण 446. 3, a lohita viśvāmitra.

- चान्द्रमस 419. 1, a vatsa bhṛgu.
 चान्द्रायण 420. 7, an ṛṣiṣeṇa bhṛgu ; 437. 3, a saṃkṛti bharadvāja.
 चारायण 437. 2, a saṃkṛti bharadvāja.
 चिकित 444. 1, a kuśika viśvāmitra.
 चित्रतन्तु (?) 445. 2, id.
 चित्रसेन 421. 7, a yaska bhṛgu.
 चेलक 429. 1, a bharadvāja.
 चैत्रेय 445. 2, a kuśika viśvāmitra.
 चौक्ष 423. 8, a śunaka bhṛgu.
 चौडकायन 458. 2, a vasiṣṭha.
 चौलि 463. 2, a śyāma-parāśara vasiṣṭha.
 चवन 419. 6, son of bhṛgu.
 बागरि (?) 448. 15, a nidhruva kaśyapa.
 बागल 440. 1, an atri.
 बागलि 439. 5, a kapi bharadvāja.
 बागव्य 450. 1, a nidhruva kaśyapa
 बान्दीगि 439. 8, an atri.
 जमदग्नि 419. 6 ; 467. 5, son of ūrva.
 जातूकर्ण 457. 3, a vasiṣṭha.
 जानायन 417. 4, a vatsa bhṛgu.
 जाबालि 444. 3, a kuśika viśvāmitra ; 419. 2, a vatsa bhṛgu.
 जामालायन (?) 420. 3, a vida bhṛgu.
 जारमाण्ण (?) 451. 4 a nidhruva kaśyapa.
 जिहीति (?) 418. 1, a vatsa bhṛgu.
 जीवनि 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
 तण्डि 437. 1, a saṃkṛti bharadvāja.
 तरस्निन् 439. 3, a kapi bharadvāja.
 तरुण (?) 438. 8, a mudgala bharadvāja.
 ताण्डिन् 439. 4, a kapi bharadvāja.
 तारकाद्य 437. 2, a saṃkṛti bharadvāja.
 तारकायण 444. 3, a kuśika viśvāmitra
 तार्क्ष्यायण 422. 5, a mitrayu bhṛgu.
 टणविन्दु 440. 1, an atri.
 तैत्तिरीय 423. 8, a śunaka bhṛgu.
 तैद्देह 428. 4, an ayāsyā gotama ; 440. 3, an atri ; 454. 3, a śaṅdila kaśyapa.

- वसदस्यु 435. 2, son of purukutsa.
 वैवर्ण 460. 4, an upamanyu vasiṣṭha.
 दाक्षायणि 451. 3, a nidhruva kaśyapa.
 दाक्षि 440. 2, an atri; 442. 5, a mudgala bharadvāja.
 दाण्डकि 446. 3, a lohita viśvāmitra.
 दाध्रेपि 417. 3, a vatsa bhṛgu.
 दार्भायण 416. 6, a vatsa bhṛgu; 455. 5, a lokākṣi kaśyapa.
 दार्भि 424. 5, an ayāśya gotama; 421. 6, a bharadvāja.
 दार्भ्य 435. 7, a harita bharadvāja.
 दिवोदास 423. 3, son of vadhryāśva.
 दिश्य 427. 1, an uśanas gotama.
 दीर्घजङ्घ 438. 8, a mudgala bharadvāja.
 दीर्घतम (०नमस्) 415. 3; 426. 9, son of gotama.
 दुर्दिन 421. 6, a yaska bhṛgu.
 दृढच्युत 465. 1, son of agasti.
 देवकि 424. 6, an ayāśya gotama.
 देवतरस 446. 7, 9, son of devaśravasa.
 देवयात 451. 2, a nidhruva kaśyapa.
 देवरात 446. 1, son of viśvāmitra.
 देवल 455. 2, son of avatsāra.
 देवश्रवस 446. 7, 9, son of viśvāmitra.
 देवाश्च 428. 3, a bharadvāja.
 दैवन्तायन 421. 6, a yaska bhṛgu (? perhaps जैव०, cp. Pāṇ IV. 1. 103.)
 दैवमति 429. 4, a bharadvāja.
 दैवमत्य 418. 5, a vatsa bhṛgu.
 दैवस्थानि 434. 3, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 दौरङ्गि 441. 3, an atri.
 द्रोणभाव 440. 3, id.
 धनंजय 447. 9, a viśvāmitra; 448. 2, son of madhucchandasa.
 धन्वन्तरि 454. 4, a śaṅḍila kaśyapa.
 धान्यायन 430. 3, a bharadvāja.
 धार्म्यायण 449. 1, a nidhruva kaśyapa.
 धूमगन्ध 431. 5, a bharadvāja.
 धूम 449. 1, a nidhruva kaśyapa.
 धूम्रायण 449. 1, id.
 धौम्य 449. 1, id.

- नवग्राम 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 नाडायन (?) 419. 3, a vatsa bhṛgu.
 नारायण 447. 5, a kata viśvāmitra.
 नाट्टायण 420. 3, a vida bhṛgu.
 निध्रुव 453. 1, a kaśyapa; 453. 2, son of avatsāra.
 निहित (?) 427. 2, an uśanas gotama.
 नीलात्रेय 440. 5, an atri.
 नैकरि 424. 6, an ayāsya gotama.
 नैतिरत्ति (?) 438. 1, a rathitara bharadvāja.
 नैतुन्दि 431. 5, a bharadvāja.
 नैतुन्द्य 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 नैमित्ति 436. 1, a harita bharadvāja.
 नैरथि 420. 7, an ṛṣiṣeṇa bhṛgu.
 पतञ्जल 439. 3, a kapi bharadvāja.
 पराशर 461. 5, a vasiṣṭha; 463. 5, son of śakti.
 परिभु 437. 1, a samkṛti bharadvāja.
 पलाशशाखवन्ति 433. 2, a garga bharadvāja.
 पाञ्चाल 451. 4, a nidhruva kaśyapa.
 पाणिनि 418. 1, a vatsa bhṛgu.
 पाथिकार्य 452. 2, a nidhruva kaśyapa.
 पारिणजेय 428. 5, a bharadvāja.
 पारिमण्डलि (var.) 419. 2, a vatsa bhṛgu.
 पार्षकायन 458. 2, a vasiṣṭha.
 पार्षजङ्घ 443. 4, a kuśika viśvāmitra.
 पार्षवल्क 458. 2, a vasiṣṭha.
 पार्थ 423. 4, a vena bhṛgu.
 पार्थिव 425. 1, an ayāsya gotama.
 पावक 453. 5, a śaṇḍila kaśyapa.
 पिद्मालि 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
 पिण्डघ्नीव 447. 5, a kata viśvāmitra.
 पुरुकुत्स 435. 2, son of aṅgiras.
 पुरुरवस् 465. 7, son of idā.
 पुललि 420. 2, a vida bhṛgu.
 पूतिमाप 437. 3, a samkṛti bharadvāja; 458. 3, a vasiṣṭha.
 पूरण 415. 5; 448. 12, a viśvāmitra; 448. 13, son of viśvāmitra.
 पूर्वातिथि 443. 2, son of arcanānas.
 ष्यु 423. 5, son of vena.

- पृषदश्च 438. 5, son of virūpa.
 पैङ्गलायन 417. 2, a vatsa bhṛgu.
 पैठक 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 पैठीनस 451. 3, a nidhruva kaśyapa.
 पैयलादि 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 पैल 417. 2, a vatsa bhṛgu.
 पौञ्जिष्ठि (?) 427. 5, a kāreṇupāli gotama.
 पौण्डल (?) 436. 2, a harita bharadvāja.
 पौलि 433. 3, a garga bharadvāja; 436. 2; a harita bharadvāja.
 पौष्कारसादि 462. 6, a śveta-parāśara vasiṣṭha.
 पौष्पि 439. 5, a kapi bharadvāja.
 प्रवाहणेय 430. 1, a bharadvāja.
 प्रशस्त 427. 1, an uśan as gotama.
 प्राग्बुशि 428. 4, a bharadvāja.
 प्राचीनयोग्य 420. 1, a vida bhṛgu.
 प्रान्तायन (?) 417. 2, a vatsa bhṛgu.
 प्रारोहि 461. 7, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 ञ्चात्ति 461. 7, id.
 बादरायण 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 बादरि 462. 3, a nila-parāśara vasiṣṭha.
 बाभय 445. 3, a kuśika viśvāmitra.
 बालायन 418. 2, a vatsa bhṛgu; 460. 4, an upamanyu vasiṣṭha.
 बाष्कल 423. 4, a vena bhṛgu; 435. 3, (?), a kaṇva bharadvāja.
 बाष्कलेय 421. 6, a yaska bhṛgu.
 बाञ्ज 459. 2, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 बाञ्जमित्रायण 419. 2, a vatsa bhṛgu.
 बाञ्जलि 432. 7, a garga bharadvāja.
 बाह्यकि 417. 2, a vatsa bhṛgu.
 बाह्योग (?) 428. 4, a bharadvāja.
 बृहदग्नि 443. 5, a kuśika viśvāmitra.
 बैन्वकि 449. 2, a nidhruva kaśyapa.
 बोधायन 415. 7; 467. 1.
 बोध्य 424. 6, an ayāsya gotama.
 ब्रह्मस्तम्भ 431. 1, a bharadvāja.
 भद्रण 434. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 भरद्वाज 428. 3, 432. 1, 2; 467. 5, son of bṛhaspati.
 भस्मन्दन 465. 9.

- भाच्चि 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 भागन्ति 422. 1, a yaska bhṛgu ; 440. 1, an atri.
 भागुरि 452. 2, a nidhruva kaśyapa ; 454. 2, a śaṇḍila kaśyapa.
 भागुरित्यायन 460. 6, an upamanyu vasiṣṭha.
 भागुरित्ति 422. 1, a yaska bhṛgu.
 भारद्वाजायन 441. 4, an atri, cp. gaṇa aśvādi : भरद्वाज चात्रेय, on
 Pāṇ. IV. 1. 110.
 भारुषड्य 429. 3, a bharadvāja.
 भारुष्य 434. 3, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 बालन्दन 451. 4, a nidhruva kaśyapa.
 बालुक्च 462. 3, a nila-parāśara vasiṣṭha.
 भास्कर 421. 6, a yaska bhṛgu.
 भू (सू) ज्ञायन 420. 3, id.
 भूरि 439. 8, an atri.
 भृगु 416. 5.
 भृग्यश्च 439. 2, son of aṅgiras.
 भैसगव 435. 7, a harita bharadvāja.
 भोजसिन् 439. 4, a kapi bharadvāja.
 भृष्टक 432. 8, a śuśra bharadvāja.
 भ्राष्ट्रविन्दु 432. 8, id.
 भङ्गिल 465. 9, son of vatsapra.
 भठर 448. 15, a nidhruva kaśyapa.
 भण्डवित् 418. 2, a vatsa bhṛgu.
 मतवचस् 432. 5, son of bharadvāja.
 मत्स्यक्राय (?) 431. 6, a bharadvāja.
 मत्स्यगन्ध 423. 8, a śunaka bhṛgu.
 मद्रण 431. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 मधुच्छन्दस् 448. 3, son of viśvāmitra.
 मनु 465. 9.
 मनुतन्तु 445. 3, a kuśika viśvāmitra.
 मन्त्रित 452. 4, a nidhruva kaśyapa.
 मयूर 445. 2, a kuśika viśvāmitra.
 महाकर्णायन 460. 5, an upamanyu vasiṣṭha.
 महाच्च 448. 1, a dhanamjaya viśvāmitra.
 महाचक्रोय 451. 3, id.
 महात्रेय 440. 5, an atri.
 महाबाल्य 422. 5, a mitrayu bhṛgu.

- महोदकि 453. 6, a śaṅḍila kaśyapa.
महोदर 427. 1, an uśanas gotama; 436. 1, a harita bharadvāja.
माणभिन्द्य (?) 429. 1, a bharadvāja.
माणि 443. 5, a kuśika viśvāmītra.
माण्डलेखि 460. 3, an upamanyu vasiṣṭha.
माण्डव्य 416. 6, a vatsa bhṛgu.
माण्डूक 416. 5, id.
माण्डूकेय 417. 1, id.
मादाधि 423. 1, a mitrayu bhṛgu; 446. 4 (?), a lohita viśvā-
mitra.
माद्रकारि (?) 436. 3, a harita bharadvāja.
माधुंदिन 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
माध्यमेय 421. 7, a yaska bhṛgu.
मानङ्गि 441. 3, an atri.
मान्तु 445. 3, a kuśika viśvāmītra.
मान्मातुः (?) 436. 2, a harita bharadvāja.
मान्मूप 436. 2, id.
मामन्वरेषण 426. 3, a kumaṇḍa gotama.
मार्कण्डेय 416. 5, a vatsa bhṛgu.
मार्कायण 418. 5, a vatsa bhṛgu; 420. 2 (?), a vida bhṛgu.
मार्षेण (?) 425. 6, a śāradvata gotama.
मापशरावि 449. 3, a nidhruva kaśyapa.
मासुराच 426. 3, a śāradvata gotama.
मितकुम्भ 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
मिताक्ष 438. 7, a mudgala bharadvāja.
मित्रयु 422. 3; 423. 2, a bharadvāja.
मुद्गल 438. 7; 439. 1, son of bhṛmyaśva; 442. 5; 443. 1, (?), an atri.
मुसल 452. 3, a nidhruva kaśyapa.
मूक 421. 5, a yaska bhṛgu.
मूढ 424. 5, an ayāśya gotama.
मैत्रवादि 455. 5, a lokākṣi kaśyapa.
मौञ्जकि 464. 1, an agasti.
मौञ्जायन 453. 7, a śaṅḍila kaśyapa.
मौञ्जि (?) 435. 3, a kaṇva bharadvāja.
मौञ्जिगन्ध 435. 4, id.
मौन 421. 5, a yaska bhṛgu.

- भौषीतकि 439. 5, a kapi bharadvāja; 449. 3 (?), a nidhruva
kaśyapa.
- भौषलि 464. 2, an agasti.
- यज्ञपि 423. 7, a śunaka bhṛgu.
- यज्ञवल्क 444. 3, a kuśika viśvāmitra.
- यज्ञवाह 465. 3, son of dṛdhacyuti.
- यज्ञसन्ध 431. 3, a bharadvāja.
- यमदूत 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
- यमसन्ध 431. 2, a bharadvāja.
- यस्क 421. 5, 422. 2; 465. 12, a bhṛgu.
- युवनाश्व 436. 4, son of ambariṣa.
- रथीतर 438. 1, a bharadvāja; 438. 4, son of virūpa.
- राषि 425. 6, a śāradvata gotama.
- राजसन्ध 431. 1, a bharadvāja.
- राजसन्धि 430. 1, id.
- राजिततायिन् 421. 6, a yaska bhṛgu.
- राजितवाह 419. 4, a vatsa bhṛgu.
- राह्मण 425. 6, a śāradvata gotama.
- रुक्क 447. 2, son of viśvāmitra.
- रुणु 447. 2, son of ruṣaka.
- रभ 453. 3, 4, son of avatsāra
- रणव 447. 1, a viśvāmitra.
- रौक्क 447. 1, id.
- रौक्षायण 415. 4; 432. 4, a bharadvāja,
- रौष्ट्रायन (?) 422. 4, a mitrayu bhṛgu.
- रौहिण्य 425. 5, a śāradvata gotama.
- लाक्ष्मि 450. 2, a nidhruva kaśyapa.
- लाक्ष्ण्य 460. 6, an upamanyu vasiṣṭha.
- लामकायन 444. 1, a kuśika viśvāmitra.
- लोकाक्षि 455. 5; 456. 2, a kaśyapa.
- लोहायन 459. 1, a kuṇḍina vasiṣṭha.
- लोहित 446. 3, a viśvāmitra; 446. 6, son of aṣṭaka.
- लोहितायन 419. 3, a vatsa bhṛgu; 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
- लौक 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
- लौमायन्य 458 1, a vasiṣṭha.
- वत्स 415. 2; 419. 4, 421. 3, a bhṛgu.
- वत्सप्र (sic) 465. 9, son of bhalandana.

- वद्भुतक 442. 2, son of arcanānas.
 वध्रुश्च 423. 3, son of bhṛgu.
 वन्दन 432. 5, son of bharadvāja.
 वयोक्षिभेद् 428. 6, a bharadvāja.
 वर्षपुष्य 421. 5, a yaska bhṛgu.
 वलभिकि 430. 2, a bharadvāja.
 वसिष्ठ 457. 1, sqq. ; 467. 7.
 वाजन्ति 461. 5, a kṛṣṇa-parāśara vasiṣṭha.
 वाजयवस 435. 4, a kaṇva bharadvāja.
 वाजायन 447. 4, a kata viśvāmitra.
 वाजि 435. 4, a kaṇva bharadvāja.
 वाङ्गायन (?) 446. 3, a lohita viśvāmitra.
 वात्सप्रायण 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 वात्स्यायन 454. 2, a śaṅḍila kaśyapa.
 वाद्भुतक 442. 1.
 वाध्रूल 421. 5, 465. 11, a yaska bhṛgu.
 वाध्रुश्च 465. 11.
 वानाजायन 426. 4, a kumaṇḍa gotama.
 वामदेव 427. 9, a gotama ; 428, 1, son of gotama.
 वामरथि 441. 1, an atri.
 वायुपूट 443. 1, a mudgala atri.
 वायुस्तम्भ 431. 1, a bharadvāja.
 वारक्य 443. 4, a kuśika viśvāmitra.
 वाराटकि 457. 1, a vasiṣṭha.
 वाराहि (?) 430. 2, a bharadvāja.
 वारिधायन्त 448. 12, a pūraṇa viśvāmitra.
 वारुणि 462. 2, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 वार्कखण्ड (?) 454. 3, a śaṅḍila kaśyapa.
 वार्काञ्चिकि 422. 1, a yaska bhṛgu ; 461. 1, an upamanyu vasiṣṭha.
 वार्षिकि 450. 2, a nidhruva kaśyapa.
 वाष्पेय 463. 1, a śyāma-parāśara vasiṣṭha.
 वालिशिख 460. 5, an upamanyu vasiṣṭha.
 वालेय 441. 1, an atri.
 वाल्मीकि 418. 1, a vatsa bhṛgu.
 वाशि 421. 7, a yaska bhṛgu ; 426. 4, a kumaṇḍa gotama ; 446.
 4, a lohita viśvāmitra.
 वासिनायन 428. 4, a bharadvāja.

- वास्तव्य 427. 5, a kāreṇupāli gotama.
 वासुकथि 458. 3, a vasiṣṭha.
 वाद्यकायनि 457. 3, id.
 वाह्यायनि 454. 2, a śaṅḍila kaśyapa.
 विद् 420. 1; 420. 5; 421. 4, a bhṛgu.
 विमत्स्य 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 विरूप 438. 5, son of aṅgiras.
 वि(वै)रूपाक्ष 418. 4, a vatsa bhṛgu
 विश्वामित्र 443. 4, sqq.; 467. 5.
 विषगण 451. 3, a nidhruva kaśyapa.
 विष्णुदृढ 434. 1, 3, a bharadvāja.
 विष्णुस्तम्भ 431. 2, id.
 वीतद्वय 422. 3, son of bhṛgu.
 वृकाश्र 418. 4, a vatsa bhṛgu.
 वेध (?) 429. 1, a bharadvāja.
 वेन 423. 5, son of bhṛgu.
 वैकर्ण 418. 3, a vatsa bhṛgu.
 वैकर्णि 452. 4, a nidhruva kaśyapa; 459. 1, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 वैकर्णथ 450. 4, a nidhruva kaśyapa.
 वैकलि (°लेय) 461. 7, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 वैतभावि 441. 1, an atri.
 वैतल 439. 3, a kapi bharadvāja.
 वैतवाह 442. 5, a mudgala atri.
 वैदश्रत 420. 2, a vida bhṛgu.
 वैन्य 423. 4, a bhṛgu.
 वैमतायन 461. 5, a kṛṣṇa-parāśara vasiṣṭha.
 वैयाघ्रपद्य 457. 3, a vasiṣṭha.
 वैशंपायन 451. 5, a nidhruva kaśyapa.
 वैशिप्र 449. 1, id.
 वैश्वानरि 417. 2, a vatsa bhṛgu.
 वैष्टपुरेय 419. 3, id.
 वैहलि 418. 4, a vatsa bhṛgu.
 वैह्रीनरि 417. 3, id.
 व्याडि 440. 2, an atri.
 व्रीहिमत 442. 6, a mudgala atri.
 शक्ति 431. 4, a bharadvāja; 463. 5, son of vasiṣṭha.
 शठ 429. 1, a bharadvāja.

- शठमर्शण 434. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 शण्डिल 453. 5, a kaśyapa ; 455. 2, son of avatsāra.
 शम्भु 437. 1, a saṃkr̥ti bharadvāja.
 शरदन्त 426. 1, son of gotama.
 शाङ्करव 419. 1, a vatsa bhṛgu ; 439. 4, a kapi bharadvāja.
 शाङ्गायन 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
 शाङ्गमित्रेय 451. 4, a nidhruva kaśyapa.
 शाङ्गु 435. 7, a harita bharadvāja.
 शान्ति 459. 4, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 शाम्भवायन 440. 2, an atri.
 शम्बुरायण 434. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 शारदन्त 425. 5, 7, a gotama.
 शारदनायन 419. 3, a vatsa bhṛgu ; cp. Pāṇ. IV. 1. 102.
 शार्कराच 416. 6, id.
 शार्दूलि 430. 4, a bharadvāja.
 शालङ्गायन 444. 1, a kuśika viśvāmitra.
 शालालि 436. 3 a bharadvāja.
 शालावत 445. 2, a kuśika viśvāmitra ; 464. 1, an agasti.
 शालाहलि 430. 2, a bharadvāja.
 शालिमन्त 442. 6, a mudgala atri.
 शानि 433. 6, 7, son of bharadvāja.
 शिरीषि 442. 6, a mudgala atri.
 शिशुपाल 440. 4, an atri.
 शुङ्ग 429. 35, a bharadvāja.
 शुचि 452. 1, a nidhruva kaśyapa.
 शुनक 423. 7 ; 424. 1 ; 465. 12, a bhṛgu.
 शुनकवसिष्ठ 415. 5.
 शैल 420. 1, a vida bhṛgu.
 शैलालि (?) 438. 1, a rathītara bharadvāja ; 460. 4, an upa-
 manyu vasiṣṭha.
 शैव (?) 440. 1, an atri.
 शैवगव (?) 437. 1, a saṃkr̥ti bharadvāja.
 शैवपथि 464. 1, an agasti.
 शैशिरय 447. 5, a kata viśvāmitra.
 शौचिष्ठ 457. 2, a vasiṣṭha.
 शौद्रेय 441. 1, an atri.
 शौदिक (?) 428. 5, a bharadvāja.

- शौनकायन 417. 1, a vatsa bhṛgu; cp. Pāṇ. IV. 1. 102.
 शौभ्रेय 441. 1, an atri.
 श्यामान्ध्रेय 440. 5, id.
 श्यामेय 431. 6, a bharadvāja; 445. 2, a kuśika viśvāmitra;
 463. 1, a śyāma-parāśara vasiṣṭha.
 श्यावाञ्च 441. 5, son of arcanānas.
 श्राविष्टायन 458. 3, a vasiṣṭha.
 श्रोत्रिय 423. 8, a śunaka bhṛgu.
 श्रोतायन 437. 2, a saṃkṛti bharadvāja.
 श्रोमत 446. 7, a viśvāmitra.
 श्वेतयूपि 462. 5, a śveta-parāśara vasiṣṭha.
 श्वेतात्रेय 440, 5, an atri.
 श्वेतीय 427. 5, a kāreṇupāli gotama.
 संहृति 437. 1, 4; 465. 12, a bharadvāja; 437. 5, son of aṅgiras.
 संप्रहृतुल्य 433. 2, a garga bharadvāja
 सत्यक 421. 7, a yaska bhṛgu.
 सत्यापत्ति 433. 1, a garga bharadvāja.
 सप्तवैल 458. 4, a vasiṣṭha.
 सवेतस् 422. 3, son of vitahavya.
 साङ्घितेय 447. 4, a kata viśvāmitra.
 साकेतायन 441. 3, an atri.
 सात्यकायन 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 सात्यकि 424. 5, an ayāśya gotama; 434. 2, a viṣṇuvṛddha
 bharadvāja.
 सात्यसुप्रि 424. 6, an ayāśya gotama.
 सापिण्डन (?) 422. 4, a mitrayu bhṛgu.
 साम्भरायण 432. 7, a garga bharadvāja.
 सायस्य 450. 1, a nidhruva kaśyapa.
 सावचस 453. 6, a śaṅḍila kaśyapa.
 सावर्षि 418. 2, a vatsa bhṛgu.
 सिद्ध 420. 8, an ṛṣṭiṣeṇa bhṛgu.
 सुबुध्य (?) 427. 2, an uśanas gotama.
 सुमनायन 420. 8, an ṛṣṭiṣeṇa bhṛgu.
 सुर 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 सुराक्षर 460. 4, an upamanyu vasiṣṭha.
 सुरूपाक्ष 427. 1, an uśanas gotama.
 सूर्यसाम्भ 431. 2, a bharadvāja.

- सैतकि 455. 7, a lokākṣi kaśyapa.
 सैन्धवायन 447. 9, a dhanamjaya viśvāmitra.
 सैरिन्ध 447. 4, a kata viśvāmitra.
 सोमवाह 464. 5, son of ṛḍhacyuti.
 सोमस्तम्भ 431. 2, a bharadvāja.
 सौहति 418. 2, a vatsa bhṛgu.
 सौति 455. 7, a lokākṣi kaśyapa.
 सौदानव 453. 6, a śaṇḍila kaśyapa.
 सौबभ्रवि 445. 1, a kuśika viśvāmitra (cp. var. on 450. 1).
 सोमत्य 445. 2, a kuśika viśvāmitra.
 सौमुचि (०रि) 425. 5, a śāradvata gotama.
 सौयमुन 425. 6, id.
 सौयामुनि 432. 8, a garga bharadvāja.
 सौरङ्गि 441. 3, an atri.
 सौवियवस (?) 451. 5, a nidhruva kaśyapa.
 सनकर्ण 429. 1, a bharadvāja.
 सत्य 434. 3, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 स्थूलबिन्दु 452. 4, a nidhruva kaśyapa.
 स्थूलकेशि 450. 2, id.
 स्थूलपिण्डि 418. 1, a vatsa bhṛgu.
 स्वस्य 458. 1, a vasiṣṭha.
 स्वित् 431. 3, a bharadvāja.
 स्वैरकि 451. 5, a nidhruva kaśyapa.
 हरित 435. 7 ; 436. 3, a bharadvāja.
 हस्य (स्या) यि 418. 3, a vatsa bhṛgu.
 हारिग्रीवि 464. 2, an agasti.
 हार्यन्धि 461. 8, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 हालेय 440. 5, an atri.
 हास्तिदासि 438. 1, a rathītara bharadvāja.
 हिरण्णवाञ्ज 454. 3, a śaṇḍila kaśyapa.
 हिरण्णाक्ष 438. 7, a mudgala bharadvāja.
 हिरण्णाक्षायण 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 हृद्रोग 449. 2, a nidhruva kaśyapa.
 ह्येमगव 438. 2, a rathītara bharadvāja.
 ह्योत्रापचि 433. 1, a garga bharadvāja.

II. INDEX OF WORDS.

This index of words, which, to a certain degree at least, replaces the commentary, for an edition of which no sufficient manuscript materials were available, comprises in the first place those words, that are new in Baudhāyana or known hitherto from later texts or from the grammarians only. It contains also those words, which, it is true, are known well enough, but for which the bhāṣyas give an explanation that I thought it worth while to mention. All the references in the aupānuvākya praśna (praśna XIV) to previous parts of the Sūtra are to be found also in this index. Many words have, moreover, been registered in order to facilitate the finding of the passages referred to in other praśnas. Wherever no source is indicated, the explanation of a word or of an expression is taken from the vivaraṇa of Bhavasvāmin, which is known to me only for praśnas I—XIV (incl.), the atirātra, the ekādaśinī, the sautrāmaṇī, the aptoryāma and the dvaidha and karmānta praśnas. For the prāyāścitta praśnas the vivaraṇa of Gopāla has been consulted. *Keś.* means the prayogasāra of Keśavasvāmin; *Sūy.* the bhāṣya of Sāyaṇa on praśna I and on the corresponding dvaidha and karmānta passages; *MS.* the mahāgnisarvasva, an excellent bhāṣya on the agnipraśna (X) and on the ekādaśinī-sūtra; *Veñk.* designs the bhāṣya of Veṅkateśvara (I.O. 776. a) extant only for the first 21 kaṇḍikās of the first karmānta-praśna.

अ ।

अ॒शु॒शः II. 11 : 52. 4. खण्डशः ।

अ॒शु॒श्रु॒ग्रहण VI. 10 : 166. 12. सीममानार्थम् ।

अ॒शु॒सीय VI. 22 : 182. 11 ; VI. 23 : 182. 21 ; VI. 27 : 190. 7 ; X
23 : 21. 11 ; X. 26 : 25. 10.

अकराल II 3 : 36. 13. उन्नतदन्तरहितः Veñk.

अका॒शु॒स्यकवच (?) XII. 2 : 87. 6.

अकामनियत (?) XXI. 26 : 116. 3. (see the crit. note).

अकिलासिन् II. 3 : 36. 13.

अकुशल XXIV. 12 : 195. 8. (see the crit. note); XXV. 4 :
231. 13.

अकृष्ण XXIII. 7 : 158. 9.

- अच् c. निम् (निरष्ट) XV. 1 : 205. 1; XV. 7 : 212. 10; XVIII. 11 : 354. 12, cp. Śat. Br. XIII. 4. 2. 5.
- अच् XXX. 1 : 389. 5, a measure, cp. रयाच् ।
- अच्छधुर् XXI. 14 : 95. 8, 9.
- अच्छपालि I. 5 : 7. 7; XX. 5 : 15. 10. अच्छाग्रम् ।
- अच्छिकट XVIII. 9 : 353. 1.
- अच्छण्यामान (probably one word) VI. 22 : 182. 1, 7; VI. 25 : 185. 13; X. 19 : 17. 15, 19; XXVI. 10 : 285. 5.
- अखण्ड II. 3 : 36. 13. अभिन्नदन्तमखण्डितोष्ठं च Venk.
- अग्निचय II. 1 : 34. 15; XXIII. 19 : 180. 7; XXV. 3 : 231. 11; XXV. 27 : 259. 5; XXX. 1 : 389. 1. A manner of building the 'agni.'
- अग्निदीक्षणीय X. 12 : 12. 6; XV. 13 : 217. 11; XXIV. 33 : 220. 5.
- अग्निदीक्षाकृति X. 12 : 12. 11.
- अग्निपद XX. 17 : 37. 5.
- अग्निपरिचर XXVI. 5 : 276. 11. अग्निपरिकर्मी ॥
- अग्निप्रथम X. 27 : 26. 12. °प्रथमाः संभृतद्रव्याण्यग्रतः कृत्वा ।
- अग्नियोजन XX. 23 : 51. 21.
- अग्निद्युत् XVI. 35 : 280. 14; XVIII. 12 : 358. 3; XXIII. 18 : 178. 15; XXVI. 31 : 316. 4.
- अग्निष्टोमायन XXVI. 12 : 289. 6.
- अग्निसंयोजन fem. °नी XXIII. 9 : 162. 13.
- अग्निस्पर्श XXVI. 31 : 316. 5.
- अग्निहोत्रोच्छेषणव्रत II. 20 : 67. 4; XII. 20 : 116. 11.
- अग्न्यगारिक XX. 25 : 55. 10.
- अग्न्यभिहार XXIV. 9 : 192. 13. अग्निप्रचर Venk.; cp. यदभिहार ।
- अग्रतःपुष्कर XX. 16 : 33. 13.
- अङ्गिरसामयन XVI. 13 : 262. 15; XXVI. 17 : 296. 11.
- अच् c. वि-उत् X. 25 : 24. 8. यथागवं व्युदचन्ति and the following :
यथागवं यथालाङ्गलं यस्य ते बलीवर्दीक्षस्यैवोत्सृजन्ति । अनडुहां या गतिः
सैव युगलाङ्गलवरत्राणाम् । यद्यध्वर्योक्षस्यैव यदि कस्य चित्तेषां मध्ये तस्यैव
युगलाङ्गलं साधारणमेव । (cp. also Pi. Sū. I. 15 : 22. 15); XV.
8 : 212. 15, 17; XVIII. 29 : 377. 10.
c. नि VI. 31 : 196. 17. दक्षिणा न्यचति । नीचैर्गतमङ्गलिं करोति ।
c. सम् XV. 16 : 220. 12.
- अचमस XXV. 19 : 250. 10.

- अचायम् XV. 14 : 218. 6; XV. 19 : 223. 19 (meaning ?).
 अच्युत XXIII. 1 : 147. 16.
 अजवशा XIV. 15 : 179. 6. अजा चासौ भवति वशा च । XX. 25 : 55.
 7. (cp. T.S. III. 4. 3. 2); XXIII. 7 : 158. 4.
 अजिह्ण XXIV. 8 : 192. 7.
 अज्यानि III. 12 : 82. 8, 19 (T.S. V. 7. 2. *d—h*); XVI. 29 : 276. 3;
 XVI. 30 : 276. 12; XX. 22 : 48. 16; XXIV. 33. 219.
 6, 11.
 अङ्गसव XXVI. 3 : 274. 7 ('*r. अङ्गःसव ?*), a var. or the *rājasūya*.
 अङ्गःसवकारीर XIII. 40 : 148. 6; XXIII. 4 : 154. 11, a var. of
 the *kārīrīṣṭi*.
 अतिक्राम VIII. 6 : 242. 2; XIV. 20 : 187. 15 (T.S. III. 5. 3. *a—c*):
 अतिक्री XVIII. 23 : 371. 1; XXIII. 18 : 179. 8; XXVI. 32
 318. 4, 7, a var. of the *sadyaskrī*.
 अतिगुरु XXVI. 12 : 290. 2. 'too difficult.'
 अतिथिगवी XXV. 4 : 232. 7.
 अतिदृश्य XII. 8 : 97. 10. भूमिर्दृश्यते यासु ताभ्यो गृहीताः ।
 अतिप्रणयन (sc. अग्निः) XXV. 1 : 228. 8.
 अतिप्रयन XXV. 3 : 325. 7.
 अतिप्रदान (nom. act. to अतिप्रयच्छति) XXIV. 14 : 198. 14, cp. II.
 16 : 61. 4.
 अतिप्रवण XXV. 5 : 233. 1.
 अतिप्रोक्ष XV. 7 : 211. 18; XV. 26 : 230. 9. 'an extra sprinkling.'
 अतिप्रैष XVI. 3 : 248. 1.
 अतिरिक्तसोम XXVI. 9 : 284. 4.
 अतिरिक्तसोत्र XVIII. 15 : 360. 4.
 अतिवरण XXIV. 12 : 195. 13, 196. 2. अतीत्य वरणम् ।
 अतिवित्पुन XXI. 11 : 89. 9. अतीत्य नयनम्; cp. वित्पु ।
 अतिव्याध XVIII. 48 : 405. 15, name of an *ekāha*.
 अतीकाश IX. 11 : 281. 10. अतीकाशेन अवकाशेन ।
 अतीमोक्ष II. 11 : 52. 13; VIII. 6 : 242. 2; XIV. 20 : 188. 10;
 XXIII. 8 : 160. 5 (T.S. III. 5. 4. *a—f*).
 अत्यग्निष्टोम XIV. 20 : 187. 11; XXIV. 4 : 180. 3. प्रागुक्ताग्निष्टोम एव
 षोडशिता अधिकत्वाद् अत्यग्निष्टोमः Veñk.
 अत्यन्तप्रदेश XXVIII. 3 : 349. 1.
 अत्याकरण XXI. 21 : 108. 3.
 अत्याक्रमण XX. 12 : 27. 10; XX. 30 : 65. 12.

अत्यायमन XXII. 1 : 117. 19. नयनम् MS.

अत्यात्रावण XX. 28 : 62. 4.

अत्रिकिणिन् II. 3 : 36. 7. त्रयः किणास्त्रिकिणाः । त्रिकिणा येषां ते त्रिकिणिनः ।
यथा । ज्याघातकिणः सङ्गयुधनिमित्त आस्फोटकिणः । द्यूतासननिमित्तो
गुम्फकिणः । हस्तिदमननिमित्तो ग्रैवेयकिणः ।

अत्सरक XXV. 13 : 243. 5.

अथर्वशिरस् XXII. 7 : 126. 13 sqq.

अदितिदेवत XXIV. 11 : 194. 7. अदितिर्देवता एषां ते अदितिर्देवताः । The
eighteen carus here mentioned are : 1. अग्न्याधेये, see Baudh.
II. 19 : 66. 9 ; 2. चातुर्मास्येषु, see Baudh. V. 17 : 153. 6 ; 3.
प्रायणीयायास्, see Baudh. VI. 10 : 167. 4 ; 4. उदयनीयायास्,
see Baudh. VIII. 21 : 262. 12 ; 5. अग्निदीक्षायास्, see Baudh.
X. 12 : 12. 7 ; 6. राजसूये रत्निनीषु (thus to be read ?), see
Baudh. XII. 5 : 91. 16 ; 7. राजसूये प्रयुजेषु, see Baudh. XII.
19 : 116. 7, 8 ; 8. Baudh. XII. 19 : 115. 11 ; 9. एक इष्टिकल्पे,
see Baudh. XIII. 8 : 125. 8 ; 10. एको ब्रात्यसोमे, see Baudh.
XVIII. 25 : 373. 16 ; 11. अश्वमेधे, see Baudh. XV. 37 : 243.
7 (cp. T.S. VII. 5. 14) ; 12. ib. (cp. T.S. V. 5. 20) ; 13. ib.
(cp. T.S. VI. 6. 18) ; 14. ib. (cp. T.S. VI. 6. 19) ; 15, 16. द्वौ
सौत्रामण्यां कौकिल्यास्, this kind of sautrāmaṇī is not found in
our texts of Baudh. ; cp. Āp. XIX. 5. 5 and XIX. 10. 10 ;
17. आदित्याविर्वशा गवामयने, see T.Br. I. 2. 5. 2 ; 18. तत्रैव
प्रहृचादित्य श्चो गृह्यत इति (sic). ? ?.

अधस्वदम् adv. VI. 28 : 191. 7 ; X. 2 : 2. 17 ; XV. 6 : 210. 4 ;
XXI. 15 : 96. 12.

अधःसंवेशिन् III. 13 : 83. 16 ; XVIII. 24 : 371. 7 ; XXIV. 33 :
219. 17 ; XXV. 29 : 263. 2.

अधिकक्ष्य adj. XI. 6 : 73. 5 ; XII. 7 : 95. 15.

अधिकरण adj. fem. ंणी IX. 1 : 265. 5, 18 ; X. 1 : 1. 5, 16. सूनाम-
धिकरणणीम् । उपरिष्ठादुखाक्रियायोग्याम् MS. ; subst. neutr. XX. 2 :
8. 4 ; XXV. 3 : 230. 11 ; XXVI. 32 : 316. 12 ; XXIV. 12 :
196. 8 : त्रीण्यधिकरणान्ययाज्ययाजनस्थानानि भवन्ति Venk. ; XXIV.
2 : 186. 2 : अधिकरणानि अधिक्रियन्ते उत्पाद्यन्ते यैस्तान्यधिकरणानि साधन-
द्रव्याणि Viv. and Venk.

अधिज्य XXII. 5 : 123. 17.

अधिदेवन XIV. 17 : 182. 11, 14 ; XXIV. 8 : 191. 7.

- अधिद्रवण XIV. 20 : 188. 9 : उक्तं शुक्रामन्यिनोरधिद्रवणम् (T.S. III. 5. 3. *d, e*) see Baudh. VII. 13 : 221. 13.—XXII. 4 : 121. 18; XXIII. 15 : 174. 2.
- अधिपञ्चन XXVI. 6 : 279. 9. अधिययणम्; cp. पृञ् ।
- अधिमन्यन nomen act. XXIII. 1 : 149. 2;— (sc. मन्त्रः) XXVII. 11 : 336. 5.
- अधिवर्तन in अङ्गाराधिवर्तनो मन्त्र XX. 8 : 19. 11.
- अधीवाक्या XVIII. 24 : 372. 8.
- अधीवास XII. 14 : 107. 10 : अधीवासम् विस्तारिकाम् । XV. 28 : 232. 8 : कृत्तिं चाधीवासं च, in T.Br. III. 9. 20. One word कक्षधीवासे (loc.).
- अध्यवदानीव X. 59 : 62. 1 : सहावदानीया । XVII. 56 : 336. 9; XVII. 62 : 342. 6; XXII. 12 : 135. 1, 2.
- अध्यवसान XIV. 1 : 153. 4 : उक्तमध्यवसानस्य see Baudh. VI. 9 : 166. 5.—XXI. 7 : 70. 5; XXI. 11 : 88. 17; XXII. 3 : 121. 11.
- अध्यात्मम् adv. XV. 19 : 224. 2 : 'in the 'body' of the agni' (?).
- अध्यूहन XX. 6 : 17. 4; XXV. 16 : 247. 9; XXV. 31 : 264. 14.
- अध्वगत XXIV. 22 : 207. 1; XXIV. 23 : 207. 7.
- अध्वरकल्पा XIII. 16 : 128. 18; XXIII. 2 : 150. 8; XXIV. 193. 8; XXVI. 5 : 278. 1; name of an *iṣṭi*.
- अध्वरदौचा XXV. 6 : 234. 3.
- अध्वरदौचाङ्गति XV. 13 : 217. 17.
- अध्वराङ्गति X. 52 : 54. 17.
- अध्वर्युतः XIV. 4 : 157. 15 : इतीन्वा अध्वर्युतः । एतावदेवाध्वर्यवे संसे विशेषः ।—XVI. 10 : 257. 6.
- अध्वर्युपय XVI. 9 : 256. 6, 7.
- अध्वजि X. 12 : 11. 14 : दीर्घाध्वजिः कालावधिः ।
- अन् c. अप III. 27 : 99. 6; X. 46 : 46. 12; XIV. 10 : 170. 9 : उच्युसिति ।
- e. अन्-अप VII. 6 : 209. 5.
- e. अन्-प्र X. 31 : 29. 5 : अनुप्राणिति । वायुं नासिकाभ्यां निष्क्रामयति ।
- e. वि X. 39 : 37. 19 : व्यन्यात् । प्राण्यापानिति स एव व्यानः see the text.
- c. अभि-वि XIV. 12 : 174. 9 : अभिव्यनिति । प्राण्यापानिति ।
- अनक्षसङ्ग IV. 1 : 108. 2. अनक्षसङ्गं क्षिन्द्यात् । अक्षो यावति स्थाणौ न सञ्चते तावति क्षिन्द्यात् । शकटस्य गच्छतोऽधोऽक्षं यथा स्थाणुर्भवतीत्यर्थः ।
- अनखच्छिद्र I. 4 : 6. 12; XXIV. 25 : 210. 7.

- अनग्निचय XXVI. 12 : 290. 3 : चित्यभावे ।
 अनडुच्छत XVIII. 38 : 388. 9 ; XXIII. 18 : 179. 17.
 अनतिदृश्न I. 13 : 20. 7 : बर्हिर्रतीत्य यथा वेदिर्न दृश्यते तथा स्तृणाति ।
 अनतिपातयेत् XX. 11 : 25. 17 : अनतिक्रम्य पातयेत् Śāy.
 अननुष्टुभ XVI. 6 : 252. 10.
 अनन्तरायस् absol. XXVI. 11 : 287. 2 : अव्यवधानेन ।
 अनन्तर्गर्भ XX. 11 : 26. 3.
 अनपोञ्च XIII. 42 : 149. 15 : अनपोञ्चो जायेत । शत्रुभिरप्रष्टव्य उच्येत ।
 अनभिहित XII. 2 : 87. 6, see अभिहित ।
 अनर्थ्य XII. 8 : 97. 10 : अनर्थ्याः निष्प्रयोजनाः वहन्त्यादयः ।
 अनवदानीय XI. 5 : 71. 5 ; XI. 11 : 79. 9 ; XI. 13 : 83. 12 (cp.
 T.Br. I. 8. 8. 4) : अनवदानीयस् अवदानेभ्यो यदन्यत् मांसं पृथक् पक्वम् ।
 अनवसर्पण VI. 28 : 192. 12 : अनवसर्पणाय असंचलनार्थम् ।
 अनवानस् absol. XIV. 12 : 174. 8
 अनादिष्ट XXIV. 8 : 191. 6 : अनादिष्टो ऽग्निरिति । आदिष्टं विशेषविधिः ।
 तद्रहितो ऽनादिष्टः । यत्र विशिष्यहोमाधिकरणं न विहितं तत्राग्निरिति जानी-
 यादिति Venk.
 अनादिष्टदक्षिण XIII. 1 : 120. 5 ; XXIV. 29 : 214. 13.
 अनादिष्टस्थान XIII. 1 : 119. 4.
 अनयुक्त XXVI. 5 : 276. 11 : अविद्वान् ।
 अनार्त XXIV. 22 : 206. 11 : अनार्ता..देवता । आर्ता (r. आर्ति)—विनाग्निनी ।
 अनार्तेष्टि XIII. 1 : 119. 5 : अनार्तेष्टयः काम्येष्टयः ।
 अनित्य XXX. 2 : 392. 14 : स्थूल ('gross,' Thibaut).
 अनिधावस् absol. to निधावति VI. 2 : 158. 5 ; XXI. 8 : 82. 9 :
 अपरिवर्तयन् ; cp. T.S. VI. 1. 1. 6.
 अनिरुप्त XXIV. 32 : 218. 17 ; 33 : 219. 8 : यथोपपन्नमेव ।
 अनिष्क्रीर्ण part. to निष्कृणाति IX. 5 : 271. 1 : असुपिरः ।
 अनिष्टस्त्रिष्टकत् adj. XI. 7 : 74. 3 ; XII. 10 : 100. 12.
 अनुक्ती a variation of the सद्यस्त्री XVIII. 23 : 370. 9 ; XXIII. 18 :
 179. 8 ; XXVI. 32 : 318. 4.
 अनुष्या name of the ṛk T.S. IV. 1 2. k, II. 13 : 55. 4 — 'vedic
 authority,' equivalent to ब्राह्मणस्, XX. 16 : 33. 10 ; XXI.
 22 : 109. 3, cp. also pi. sū. I. 10 : 15. 15 ; cp. एतदनुष्य,
 किमनुष्य ।
 अनुग्रह XXVIII. 12 : 363. 4.
 अनुच्छिन्दन् part. II. 14 : 56. 11 ; XV. 3 : 207. 9 : अनुच्छिन्दन्निवानु-
 क्रमेण विभजन्निव साधारण्येनेत्यर्थः ।

- अनुच्छिद्येत् VI. 12 : 168. 18.
 अनुत्सुर्गम् absol. XVI. 16 : 262. 11.
 अनुदेशप्रतिगृहीता (viz. गौः) XXIV. 31 : 217. 2 : मृतायद्यज्ञ (var. मृताद्यज्ञ०, मताद्यज्ञ०) करणादि लब्धायै नवत्राहभोजनदक्षिणायै वा ।
 अनुनिक्रमण XXI. 11 : 89. 11. (cp. VI. 12 : 169. 15, where with T.S. VI. 1. 8. 1, we ought to read ०नुनिक्रामति).
 अनुनिक्रान्तर XXIV. 24 : 209. 10 : 'more easy to be followed (to be stepped in).'
 अनुनिधायम् absol. XIV. 15 : 180. 8.
 अनुनिर्वपण XXIII. 16 : 176. 1.
 अनुपदासिन् XV. 1 : 204. 6 ; XXIV. 14 : 198. 9.
 अनुपयाम् XXVI. 15 : 294. 12, 'without the formula उपयाम-गृहीतोऽसि.'
 अनुपरिहरण XXI. 25 : 114. 11.
 अनुपसारिणम् adv. IV. 6 : 117. 6 : परिसरणं प्रति परिगमनं यथासंभवम् ।
 अनुपहित XXV. 5 : 232. 11.
 अनुपोष्य VII. 2 : 202. 8 ; VII. 7 : 211. 16 : अनुपोष्ये भूम्यामेव ।
 अनुप्रकम्पन XXI. 20 : 107. 3 ; XXI. 22 : 109. 11 ; XXI. 23 : 111. 8.
 अनुप्रकारम् abhṛt to अनुप्रकिरति, XVII. 24 : 303. 8 and probably XVII. 31 : 311. 1.
 अनुप्रवपण XXIII. 11 : 167. 12.
 अनुमताच्च (?) XII. 15 : 109. 15 ; the viv. in wanting.
 अनुमति XXIV. 20 : 204. 14 ; XXIV. 29 : 214. 17 : पूर्वां पौर्णमासी ।
 अनुरूपत्व XVIII. 29 : 378. 1.
 अनुवर्तिन् XXIV. 33 : 220. 4.
 अनुवाचनतः XXIII. 3 : 151. 16.
 अनुवेष XV. 14 : 218. 10.
 अनुव्याहार XXVI. 7 : 281. 4.
 अनुशुसन XXV. 30 : 264. 9.
 अनुशर्करम् adv. XVII. 29 : 307. 15 ; 308. 10.
 अनुधङ्गिन् XXI. 10 : 87. 3.
 अनुसत्रव्या subst. XXI. 14 : 94. 12 ; XXIII. 11 : 166. 8.
 अनुसुहरण XXI. 2 : 71. 4.
 अनुसरस्वति adv. XXVI. 21 : 301. 8.
 अनुसवनभक्त VII. 17 : 229. 2 and often : अनुगतः सवनभक्तमन्त्रः ।
 अनुसवनम् adv. XXIII. 18 : 277. 18 ; XXIII. 19 : 183. 3 ; XXV. 16 ; 247. 5, 8.

- अनुसामिधेनि adv. XX. 3 : 9. 6 : 'in accordance with the (number of the) sāmīdhenī verses.'
- अनुस्यन्द्यम् adv. VI. 22 : 182. 2; VI. 24 : 183. 18; VI. 25 : 187 1; X. 19 : 18. 1.
- अनुस्तरणीप्रतिगृहीता (viz. गौः) XXIV. 31 : 217. 2.
- अनूद्य VI. 10 : 166. 14; X. 12 : 11. 16 : अरन्निमात्राणि शीर्षाण्यनूच्यानि (r. probably शीर्षण्य, cp. Śāṅkh. śrs. XVII. 2. 8) । अरन्निमात्राणि गात्राणि । शीर्षाणि गात्राणि । अनूच्यानि उपर्यधोभावेन स्थापितानि । अनूदेश्य XXIV. 13 : 197. 6, see crit. note.
- अनेड XVIII. 48 : 406. 5 : 'without (at the end, the word) idā,' cp. ऐड ।
- अन्तग II. 3 : 36. 8 : अन्तगाः प्रसिद्धदेशगताः । वृषलीपतय इत्यन्ये । XXIV. 13 : 197. 8 : अन्तगमन्तदेशं प्रत्यन्तदेशे स्वेच्छदेशमिति यावत् or अन्तवर्णं गच्छति शूद्रस्त्रियं गच्छति Veñk ; प्रत्यन्तं गतवान् Viv.
- अन्तःपक्षसम् adv. XI. 7 : 76. 6 : अन्तःपक्षसमेर्णा (sc. कायां) कृत्वा । चक्रयोर्मध्ये एनामधोऽक्षां कृत्वा ।
- अन्तपरिव्रामिन् XXV. 6 : 234. 12; 235. 1 : अन्तगमनधर्माणी ।
- अन्तरवस्त्राविन् X. 33 : 30. 15 : तस्यान्तरवस्त्राविणी द्वे सुवाङ्मती जुहोति । सिकतापूर्णायासुखायां दक्षिणोत्तरपार्श्वसमीपे यथा वृतं प्रविशत्येकां दक्षिणे पार्श्वे एकाम् Viv. ; अन्तरेव यथा आङ्गतिसाधनभूतवृते खवतः न तु उखाया वह्निः तथा जुहोति MS.—X. 48 : 48 10 : अन्तः अवस्त्रावः द्विद्रमस्यास्तीत्यन्तरवस्त्रावौ MS. (= अन्तश्चिद्रः).—XIX. 4 : 422. 1.
- अन्तराङ्गनम् adv. IX. 11 : 280. 16 (आङ्गनम् has apparently the same function as the absol. अङ्गम्, cp. Āp. XV. 11. 6) : अथैनमन्तराङ्गनं मध्यमे परिधौ ससृष्टुं सादयति । अथैनमन्तमाद्रप्रदेशं मध्यमस्य परिधेर्यथान्तर्भवति तथा संसृष्टुं सादयति ॥ cp. अवाङ्गनम्, ऊर्ध्वाङ्गनम्, बहिराङ्गनम् ।
- अन्तरुक्थ्य XXV. 24 : 255. 10 : अग्निष्टोमे आययणानन्तरुक्थ्यो गृह्यते सो ऽन्तरुक्थ्यः ।
- अन्तउपसत्क XXV. 28 : 262. 2, 4 : दौक्षाणामन्ते उपसदो यस्य सो ऽन्तरुपसत्कः ।
- अन्तर्बहिरुपसत्क XXV. 28 : 262. 3, 7 : दौक्षान्ते ऽर्धमुपसदो बहिर्यस्य सो ऽन्तर्बहिरुपसत्कः ।
- अन्तर्बह्निर्विराज XXIV. 33 : 219. 14, 16, see under अन्तर्विराज ।
- अन्तर्भिथुन XXI. 1 : 69. 3; XXV. 1 : 227. 8.
- अन्तर्वर्त VI. 27 : 189. 16 : अन्तरालेषु दृणपूलाङ्गस्यति ते ऽन्तर्वर्ता इत्युच्यन्ते ।
- अन्तर्वास XVIII. 44 : 397. 2, 3; XVIII. 45 : 398. 7, 399. 8.

- अन्तर्विराज (viz. अग्न्युपस्थानम्) XXIV. 33 : 219. 13 : नर्थं प्रजाभिव्यादयो (T.Br. I. 2. 1. 25 sq., Baudh. III. 14 : 84. 16) विराजः । त्रेधा भेदाः । ते मध्ये वा बद्धिवैभयतो वा । स्वयमेव विशेषयति (in the following passage) । नित्यो मम नामेति (T.S. I. 5. 10. 1, Baudh. III. 13 : 83. 13). The antarvirājam upasthānam thus consists of the upasthāna with the विराजक्रम enclosed by the नित्यः । ep. अन्तर्बद्धिविराज, बद्धिविराज ।
- अन्तर्हसन part. XX. 1 : 5. 11 ; XX. 5 : 15. 2, not explained by Bhāvasvāmin or Sāyaṇa.
- अन्तर्हित IX. 8 : 276. 18 : अन्तर्हिते परित्यक्ते, ep. IX. 13 : 284. 11.
- अन्तर्हिरण्य XI. 2 : 64. 9 ; XXV. 33 : 268. 12, 13.
- अन्तःशर्करम् adv. X. 20 : 18. 13 ; X. 23 : 22. 7 ; XVII. 29 : 307. 15, etc.
- अन्तःशालम् adv. VI. 30 : 194. 11 ; XIV. 9 : 167. 15 : अन्तःशालम् प्राग्वंशे ।
- अन्तःशालीक XXVI. 28 : 312. 3.
- अन्तर्हित XXIII. 7 : 158. 9 : पान्थासित (sic).
- अन्तःस्थान्य XXX. 10 : 404. 5 ' (a square) enclosed by the cord ' (Thibaut).
- अन्तःस्थाद VI. 26 : 187. 15, 188. 1 : प्रादेशान्तस्थादान् प्रादेशान्तरालान् ।
- अन्तःसदसम् adv. VI. 29 : 193. 12.
- अन्तःखादाकार (or अन्तःस्था, thus probably better) XX. 5 : 15. 5 ; XXIII. 15 : 173. 9.
- अन्त्यज (var. अन्तज) II. 3 : 36. 8 : प्रत्यन्ते जाताः । शबरपुलिन्दादिषु ।— XXIV. 13 : 198. 1 : प्रत्यन्तजातः or शूद्रां गतवान् । तस्यां (शूद्रायां) प्रसूत इत्यन्ये ।
- अद्रपतीया (viz. समित्) X. 16 : 15. 14, 17 ; XXII. 3 : 120. 9 : a piece of wood put on the fire with the mantra अद्रपतेऽद्रस्य नो देहि (T.S. IV. 2. 3. a).
- अन्यतरतोऽतिरात्र XXVI. 12 : 289. 4.
- अन्यतो-मद् VIII. 13 : 252. 5 ; XXI. 23 : 111. 6 : एकतो-मदमुपरिष्ठात् । औषा मोद् इवेति अस्य स्थाने मदा मोद् इवेति ।
- अन्यसाधारण XVII. 27 : 306. 5.
- अन्वाधेय adj. fem. XV. 1 : 205. 2 ; XV. 5 : 208. 18 ; XXVI. 10 : 285. 12, 14.
- अन्वारम्भ II. 21 : 67. 18 : अन्वारभ्येते अनेन दर्शपूर्णमासावित्यन्वारम्भः । अन्वारम्भणीवेत्यर्थः ।—XIV. 20 : 187. 3 : उक्तोऽन्वारम्भः । याग आरभ्यते

- जेनेत्यन्वारम्भोऽन्वारम्भणीयित्यर्थः । प्रथमोऽनुवाक इत्यर्थः । (T.S. III. 5. 1)
see Baudh. II. 21 : 67. 18 sqq.
- अन्वारम्भेष्टि XX. 18 : 39. 9 ; 40. 13.
- अन्वारोह X. 31 : 29. 8 ; X. 39 : 38. 1 ; X. 46 : 46. 15, designation
of the different mantras indicated in each passage ;—XIV.
6 : 161. 12, 19 : पवमानानामन्वारोहाः viz. T.S. III. 2. 1. sqq.
- अन्विष्टकम् adv. IX. 17 : 292. 8 ; X. 19 : 18. 9.
- अपचिति XVIII. 38 : 389. 2, name of an ekāha.
- अपच्छेद subst. masc. XXVI. 21 : 301. 13 ; XXX. 11 : 405. 11.
- अपच्छेदम् absol. XX. 12 : 26. 12 ; XX. 30 : 66. 8 ; XXII. 15 :
139. 8 ; XXIII. 13 : 171. 15.
- अपदाति XV. 1 : 205. 6.
- अपद्मदन्तु XXIV. 38 : 225. 1.
- अपनाम XXX. 11 : 405. 12 ; XXX. 12 : 406. 7 ; XXX. 13 : 407.
3, 5, = निर्णाम ।
- अपराग्नि XXIV. 26 : 211. 5.
- अपर्याण VI. 9 : 165. 15 : परिहृत्य गन्तुमशक्याः । XXI. 10 : 88. 6 ;
XXII. 3 : 121. 6 ; XXVI. 21 : 301. 10 : मध्ये मार्गं वर्जयित्वा
गन्तुमशक्याः MS. ; stands for अपरिघाण, cp. पर्याज्य, पर्याण ।
- अपर्याणयजुस् XXII. 8 : 129. 3.
- अपश्य XXIV. 23 : 208. 3.
- अपशुक XXVI. 17 : 296. 8.
- अपसर्था II. 5 : 39. 4 (meaning ?).
- अपस्य X. 19 : 17. 12 ; 18. 2, 10 ; X. 35 : 32. 9 ; XVII. 28 : 306.
12 ; XIX. 1 : 416. 2 : not iṣṭakās proper but शर्कराः ।
- अपहृताग्नि XXIV. 19 : 204. 4.
- अपाघा XIX. 8 : 429. 12, see crit. note.
- अपाघावन्तु XXVIII. 4 : 352. 6, see crit. note
- अपापतीथ XII. 8 : 97. 7 ; XXVI. 2 : 272. 8.
- अपालम्ब VII. 15 : 223. 19 ; VII. 17 : 229. 9 and often ; अपालम्बः
पश्चादक्षमीषायां बद्धा रज्जुर्यष्टिर्वा धारणार्था ॥ अवालम्ब Ḍp.
- अपाय XIV. 3 : 156. 5 : उक्तमपायानां चरणम् । प्रजानन्त इत्यादि (T.S. III.
1. 4. c—g) see Baudh. IV. 6 : 117. 6—9 ;—XIV. 5 : 160
11 ; XXVI. 7 : 281. 1.
- अपिशित XXIV. 21 : 205. 11 : अमांसम् Venk.
- अप्र VI. 30 : 195. 3 ; VII. 3 : 203. 14 ; VIII. 9 : 246. 11 ; XIV

- 7 : 163. 7, 17; 164. 8 sqq.; XVIII. 15 : 260. 2; XXI. 17 : 100. 7 : बिन्दुः or स्तोकः ।
- अप्तोर्याम (a-stem) XIV. 20 : 187. 13, 14; XVIII. 25 : 359. 7; XXIV. 4 : 188. 4 sqq.
- अप्यय XXX. 9 : 403. 1; XXX. 10 : 404. 10; 404. 1; XXX. 11 : 406. 1 : 'joining point.'
- अप्रज्ञानबन्धु XXIV. 28 : 213. 9.
- अप्रताप V. 1 : 129. 10 : अप्रतापे उष्णरहितदेशे Kes.
- अप्रतिच्छिन्नाय I. 4 : 6. 12.
- अप्रत्त XII. 11 : 102. 9; XVIII. 17 : 362. 20.
- अप्रत्यनरोद्धिन् XVIII. 2 : 344. 10.
- अप्रयत XXVII. 9 : 333. 8 (see crit. note); XXVIII. 11 : 362. 5.
- अप्रसूत XI. 7 : 76. 7 : अननुज्ञाताः ।
- अप्रस्तुत X. 59 : 61. 11 : एकयाप्रस्तुतं भवति । अन्याया स्तोत्रिकायाः प्राक् प्रस्तावात् ।
- अप्रासङ्ग्य XVIII. 35 : 385. 4, cp. प्रासङ्ग्य ।
- अशुदीक्षा XXV. 6 : 233. 15.
- अशुषोम (thus probably to be read with the Viv.) VIII. 17 : 258. 12.
- अशुषोमान्त XXII. 21 : 145. 15; XXIII 13 : 169. 12.
- अश्रीष्टका (i.e. अविष्टका) XIX. 10 : 431. 1, 6.
- अत्राक्षण XVI. 33 : 279. 1, 6; XVI. 34 : 279. 13; XVI. 35 : 281. 3; XVI. 36 : 281. 6; XVII. 30 : 309. 6, 9 : 'for which there is no brāhmaṇa,' 'not treated in the brāhmaṇa.'
- अभङ्गुर XXV. 5 : 232. 11 (also pi. sū. I. 4 : 7. 14) : न भज्यते । स्फुटितकपालं न भवति ।
- अभिगर II. 3 : 37. 1 : प्रतिगरस्य स्मारयिता ।
- अभियद्वण XXVI. 9 : 284. 1.
- अभिचरणीयशिल्प XIV. 20 : 187. 15 : ०ल्पानि लोहितोष्णीषादि ।
- अभिन्वलन XX. 20 : 43. 6.
- अभितोऽवसर्पण X. 33 : 30. 8.
- अभिदिदि VIII. 14 : 253. 15 (cp. T.S. VI. 6. 7. 2) : उपरिदानम् ।
- अभिदृश्य XII. 8 : 97. 10; XXVI. 2 : 272. 10.
- अभिनिधुक्ता (viz. इष्टिः) XIII. 1 : 119. 7, see XIV. 24 : 193. 17.
- अभिप्रव्रजन XXV. 31 : 264. 13.
- अभिप्रोक्षणतः XVIII. 11 : 354. 14 sqq.
- अभिभूत in द्विरण्णभिभूतरशन XVIII. 23 : 370. 3—5.

- अभिभूति XIV. 4 : 157. 3, 158. 3 : an āhuti offered with the formulas संवेशाय त्वा, etc. (T.S. III. 1. 7. 1).
- अभिसर्जन masc. I. 17 : 25. 12, see under उपस्थान ।
- अभिवाञ्छ adj. XV. 1 : 204. 7.
- अभिवृद्धि XXVI. 6 : 279. 13.
- अभिषेक XII. 10 : 101. 10; XII. 11 : 102. 3. पात्रान् अभिषेकार्थान् ।
- अभिसमारम्भ XXVI. 9 : 283. 8 : अभिसुखेनाविशेषणान्नानादप्रकरणाधी-
तत्वादित्यर्थः ।
- अभिहार्य adj. XV. 1 : 204. 8.
- अभिहिङ्कार (thus, in one word, to be read) III. 27 : 99. 4.
- अभिहित XII. 2 : 87. 3 : अभिहितो रथः वसोभिष्कन्नः किञ्जल्कादिना वा ।
- अभिहोम XXI. 1 : 71. 1; XXI. 15 : 96. 1; XXII. 6 : 125. 19 ;
126. 1.
- अभौनामम् absol. XX. 18 : 39. 11 (see crit. note); XXIII. 19 :
181. 9.
- अभौषु XX. 12 : 27. 6, see crit. note.
- अभ्यय ? III. 28 : 101. 10 : यद्य वा अभ्यया वषट्काराः स्युः । येयजामहवषट्कार-
प्रणवमन्त्रा उपर्युपरि वषट्काराः स्युः प्रयाजादिषु ।
- अभ्यञ्जन XVIII. 48 : 406. 9, 407. 1, name of an ekāha.
- अभ्यर्धात् XI. 5 : 71. 5; XIV. 14 : 178. 9; XVIII. 40 : 391. 7
(thus is probably to be read instead of ०र्धान्); XX. 2 : 7.
19; 8. 2; XXII. 11 : 133. 10 : ष्यक् ।
- अभ्याकारम् absol. XX. 10 : 22. 8 : अभ्याकारमिति ब्राह्मणे त्रवणात्पुनः
पुनस्तैरेव संमार्जनमिति Sāy.
- अभ्युदिता (viz. इष्टिः) XIII. 1 : 119. 7, see XIV. 24 : 194. 9.
- अभ्युदितेष्टि XX. 1 : 5. 1.
- अभ्युद्धृता (viz. इष्टिः) XIII. 1 : 119. 6, see XIII. 7 : 123. 21.
- अभ्युपाकारम् absol. XIV. 26 : 198. 2; XV. 6 : 211. 2; XV. 21 :
225. 8; 11; XV. 24 : 228. 12.
- अभ्युह XV. 1 : 205. 2; XV. 6 : 210. 7, 11 corresponding with
उद्धृत् of T. Br. III. 8. 4. 3 and Āp. XX. 3. 16.—XX. 6 : 17.
7; XX. 8 : 19. 16.
- अमाशुसाग्निं III. 13 : 83. 16; XVIII. 24 : 371. 16; XXIV. 33 :
219. 17; XXV. 29 : 263. 2.
- अमागध XVIII. 25 : 373. 3, 5.
- अमात्यहोम II. 11 : 52. 6, 12; II. 13 : 55. 2; XXIX. 13 : 388. 8 :
यदेवा देवहेडनमित्यादयः ।
- अमृन्मयपाथिन् II. 20 : 66. 19; XXVIII. 8 : 356. 11.

- अमेघसंपन्न XIV. 15 : 179. 6 : मेघरहितान्यद्दानि । न भविष्यन्ति मेघा इति ।—
XXVI. 9 : 283. 6 : मेघवर्जितम् ।
- अयोद्वर्षी X. 18 : 16. 19 ; 17. 2.
- अरण्ये ऽनुवाक्या गणः X. 53 : 56. 1 : शुक्रेण मन्त्रेण उग्रस्य धुनिश्चेत्यादि (Taitt. Ār. IV. 25).—XII. 10 : 100. 9 : धुनिश्चेत्यादिना (Taitt. Ār. IV. 24).
- अरण्ये ऽनुवाक्येन मन्त्रेण XXI. 21 : 108. 2 : भूर्भुवः सुवर्म इत्यादिना (probably Taitt. Ār. IV. 21).
- अरण्यपिशङ्ग XVII. 1 : 283. 1 ; XVII. 3 : 285. 15 ; XVII. 5 : 286. 14 : सन्ध्यावर्षे गौरोचनवर्षे वा तास्रवर्षे वा ।
- अर्य्य XII. 8 : 97. 9 : अर्य्याः सप्रयोजनाः उपयोगार्हाः पयोदध्याज्यमिधमिति ।
- अर्धवेला VI. 14 : 171. 14 ; VI. 21 : 180. 2 ; VII. 5 : 205. 17 ; VII. 19 : 231. 17 ; VIII. 9 : 248. 6 : अर्धमात्रम् ।
- अर्धशीर्ष IV. 5 : 115. 17 : दक्षिणमध्यर्धशीर्षम् is equivalent to दक्षिणे ऽर्धशिरसि of Āp. VII. 13. 8.
- अर्मकपाल IX. 1 : 265. 4, 16 ; IX. 3 : 268. 4 ; X. 1 : 1. 4, 15 ; X. 5 : 5. 1 : शुन्यग्रामकपालानि Viv. ; नदीपुलिनेषु विशुष्कपङ्क्तस्य कपालानि दृश्यन्ते तानि । विनष्टग्राममध्यगतानि बह्वृशो ऽभिवर्षणेन शुद्धानि कपालानि वा K^{१२}.
- अर्श masc. II. 5 : 39. 3.
- अर्ष्टु XIV. 4 : 156. 15 (cp. T.S. III. 1. 7. 1) : अर्ष्टु अन्नपक्तुः ।
- अर्हन्त् XXIV. 1 : 185. 14 : अर्हतां मन्वादीनाम् Viv. and Venk.
- अलंकर्मिण XX. 2 : 6. 12 ; XX. 20 : 44. 6 ; cp. also pi. sū. I. 1 : 3. 11 (thus to be read instead of अलं कर्मिणे), II. 5 : 9. 1 (ed. Raabe). The word is hitherto known only from the grammarians (Pāṇ. V. 4. 7).
- अलजचित् XVII. 28 : 307. 4 ; XXX. 13 : 407. 1.
- अवकाश VII. 8 : 213. 17 ; VIII. 2 : 236. 16 ; VIII. 11 : 248. 11 ; XIV. 8 : 165. 11 ; XXV. 18 : 249. 11 : अवकाशेश्वरति । अवेच्छ-
णोपलक्षितैर्मन्त्रैश्चरणसुपस्थानम्, T.S. III. 2. 3. b—r.—IX. 8 : 276. 14 : Taitt. Ār. IV. 7. १-१७.
- अवगध XVII. 48 : 328. 14, 15 ; 329. 9 ; XVII. 51 : 332. 5 ; XVII. 52 : 333. 1 ; XVII. 53 : 333. 16 ; subst. from the verbal root गध् मिथ्रीकरणे ?
- अवग्राहशः XX. 6 : 16. 9 ; XXI. 8 : 82. 16 : अवगट्छ्वावगट्छ्वा ।
- अवघ्न VIII. 17 : 258. 12, cp. निघ्न ।
- अवघ्नभक्षण XXI. 2 : 71. 9 ; XXI. 21 : 108. 1.

- अवघ्रापण XXII. 12 : 134. 13; XXIII. 12 : 168. 6; XXV. 31 : 265. 8.
- अवद्रवण XXII. 4 : 121. 19; XXIII. 15 : 174. 2, 6.
- अवधवन XX. 6 : 16. 16; 17. 4; XXIII. 4 : 154. 9; XXV. 9 : 237. 14; XXV. 31 : 264. 14 : nom. act. to अवध्नोति ।
- अवनेक्तु XVII. 43 : 324. 11 (also gr̥hyasūtra I. 2).
- अवभृथ VIII. 19 : 259. 11; VIII. 20 : 261. 6 : अवभृथमवभृथार्थानि वक्ष्यमाणानि ।
- अवभृथाञ्जति XXV. 24 : 257. 5.
- अवरण XXIV. 12 : 195. 13; 196. 2 : वरणाभावः Veñk.
- अवशीर्णगव XXIV. 18 : 203. 2 : शीर्णः जीर्णः वृद्धः Veñk.
- अवषट्कृत VII. 11 : 216. 18.
- अवहन्ती nom. ag. fem. I. 6 : 9. 20 : अवहननकर्त्री । पत्नी दासी वा । दासी पिनष्टि पत्न्यवहन्ति । विपरीतमित्येके Sāy.
- अवाञ्जनपिष्ट V. 5 : 133. 8; IX. 1 : 265. 5, 17; IX. 3 : 268. 4; X. 1 : 1. 4, 15; X. 5 : 5. 2 : अवाञ्जनपिष्टाः स्रक्ष्णपिष्टाः Viv.; क्षुण्णपिष्टाः Keś.; अञ्जनादपि सूक्ष्मं पिष्टाः Ms.
- अवाञ्जनम् IX. 4 : 270. 15; IX. 17 : 290. 16; X. 8 : 7. 20; X. 13 : 13. 6 (also pi. sū. I. 13 : 18. 4) अवाञ्जनं पिष्ट्वा स्रक्ष्णपेपणं पिष्ट्वा ।
- अवान्तरकोश XXVI. 8 : 283. 1.
- अवान्तरदिश fem. XV. 19 : 224. 5 (also Maitr. S. III. 14. 7 : 173. 12).
- अवान्तरदीक्षा VI. 19 : 178. 12 : अवान्तरदीक्षानुपनयति । पूर्वदीक्षाया उपरि ग्राहयति अध्वर्युरुपदिशतीति ।—VI. 31 : 196. 19; IX. 19 : 294. 4.
- अवान्तरशफ X. 3 : 3. 1, 3 : दक्षिणंजवान्तरशफे । पदान्तःखुरस्थाने Viv.; पदस्थाने शफस्थानस्य द्वेषा विभक्तस्य दक्षिणार्धं इति तावत् Ms.
- अवान्तरेडा III. 18 : 90. 19; III. 28 : 102. 1; XIII. 23 : 134. 5 : ह्येतुर्हस्ते ज्वत्तामिडाम् ।
- अविवाह Subst. pravara-praśna 415. 9 and passim.
- अविशोष्य XIX. 10 : 431. 4.
- अविस्मृदारि or स्मृदार्य XXV. 5 : 232. 11 (cp. pi. sū. I. 3 : 7. 13), विप्रकृतदरणं न भवति, see also the crit. note.
- अवौडित II. 13 : 56. 3 : दुर्बला स्वन्तीति ।
- अवेष्टि in दिशामवेष्टि XII. 19 : 115. 6; XIII. 1 : 120. 2; XVIII. 5 : 347. 10; XVIII. 6 : 348. 14.
- अव्यातिपजन् XXI. 21 : 108. 12 : अव्यवहितं प्रतिवचन (sic, r. वचनेन).

- अत्यवेत XXIV. 30 : 215. 13.
 अत्यापन्न XX. 1 : 5. 3, 4, 8; XX. 25 : 56. 15.
 अत्यापन्नाङ्ग II. 3 : 36. 12; XXIV. 12 : 196. 3 : अविकलाङ्गः ।
 अत्रत्यप्रायश्चित्त IX. 20 : 297. 7.
 अशनया XVII. 18 : 299. 3 'hunger,' also Ait. Br. VII. 15. 6.
 अष्टद्रोच्छिष्टिन् II. 26 : 66. 19; XXVIII. 8 : 356. 11.
 अश्वतेजनी XV. 15 : 219. 13; XV. 31 : 237. 15; XV. 34 : 239. 14;
 XV. 35 : 240. 8, 10.
 अश्वपदिक II. 7 : 44. 10 = आश्वनीयः ।
 अश्वत्रज XV. 1 : 204. 13.
 अष्टापलाव XII. 14 : 107. 7, cp. चतुरपलाव ।
 अष्टापिलक (?) XXVI. 8 : 282. 13, cp. पिलकावन्त् and अष्टापूष् ।
 अष्टाष्ट XVII. 15 : 359. 16.
 अष्टापूष् XIV. 14 : 177. 18 : अष्टापूष्टिरण्यम् अष्टापुलकं द्विरण्यम्, cp. अष्टापिलक
 and पिलकावन्त्; the corresponding expression of the Kā-
 ṭhaka is अष्टाष्टद्वि द्विरण्यम् (XIII. 10 : 192. 7, 8).
 अष्टम Subst. neutr. XV. 16 : 220. 6; XV. 19 : 224. 7, seems to
 be a kind of receptacle for food.
 अश् (अस्यति) c. अनु VIII. 16 : 257. 15 : अन्वस्यन्ते प्रक्षिपन्ति मुखे; XV. 2 :
 206. 12.
 c. परि-उप X. 57 : 60. 10; XI. 7 : 74. 10; XII. 10 : 101. 6;
 XVIII. 1 : 343. 13, etc.
 c. परि-नि IV. 4 : 114. 15 : यावदुपरं तावत्पुरुषेण प्रच्छाद्यति; VI.
 27 : 189. 7 : अन्यूनमनतिरिक्तं कृत्वा भूमिसमं न्यस्यति ।
 c. प्र XV. 29 : 233. 17 प्रास्य केशान् seems to be equivalent to
 विप्रथ्य के० ।
 c. प्रति-सम् XXVI. 33 : 319. 7.
 असंवत्सर XXII. 3 : 119. 22 : संवत्सरमनभिव्याप्य Ms.
 असृस्व XXIII. 5 : 155. 13, 14.
 अस्त्स्थापन XXIII. 7 : 158. 12, see crit. note.
 असकाश III. 13 : 83. 16 : असकाशी ऽसंनिधिः । यावति न दृश्यन्ते ऽग्रयज्ञाव ।
 असंघ्नन् II. 14 : 56. 7; XV. 3 : 207. 6; XVIII. 8 : 350. 12 :
 अचलयन् ।
 असंचर VI. 28 : 191. 9; XX. 10 : 22. 12; XX. 28 : 63. 4 : मनुष्या
 यत्र न संचरन्ति तत्र । VII. 15 : 225. 13 : असंचरे अनिष्क्रमणमार्गं ।
 असनीय II. 10 : 51. 6, 16 : उत्सर्गयोग्यम् ।
 असमित्क XXIV. 8 : 192. 6.

- अममुद्दिन् XV. 6 : 210. 8; XV. 9 : 214. 8; XVIII. 5 : 347. 1; XVIII. 6 : 348. 6; XIX. 5 : 424. 18; XXIV. 28 : 214. 2; XXV. 3 : 231. 8; XXVI. 1 : 271. 9; for the meaning see the last citation; usually the Samvāda is the colloquy between the adhvaryu and the āgnīdhra : I. 19 : 29. 6.
- असंभिन्दन् VI. 26 : 188. 1.
- असंभिन्न V. 5 : 133. 14 : विश्लिष्ट ।
- अभितन्तु XVIII. 29 : 377. 14.
- असिपथ XV. 30 : 235. 9 (T.Br. III. 9. 6. 4).
- असूत्र XXV. 21 : 253. 11.
- अस्युपायिन् III. 13 : 83. 16; XVIII. 24 : 371. 8; XXIV. 33 : 219. 17; XXV. 29 : 263. 2.
- अस्य I. 19 : 28. 1; XX. 25 : 55. 10.
- अस्त्रिगर्भं XXVI. 8 : 283. 1.
- असवणार्थं XXV. 30 : 264. 2 : सवति वै सा तां सवन्तोमिति (T.S. v. 4. 10. 3) दोषनिवृत्त्यर्था पुनश्चितिः ।
- अहरदृश्चिन्ति XXIII. 15 : 174. 4.
- अहीनविधि XVIII. 51 : 411. 15.
- अहीनसंतति XV. 18 : 223. 7; XV. 32 : 238. 6; XV. 36 : 241. 8; XVI. 3 : 247. 11; XXVI. 12 : 290. 4; XXVI. 13 : 290. 13; XXVI. 18 : 298. 8; XXVI. 25 : 307. 1; XXVI. 27 : 310. 8.

आ ।

- आकुट्ट XXVI. 32 : 318. 1 : आहतस्थानं निम्नकृतम् ।
- आक्ताच्च XVIII. 48 : 406. 10.
- आक्षीय XIV. 13 : 175. 1; XXIII. 11 : 166. 15, see crit. notes.
- आक्षीयन् XVI. 16 : 262. 12—14; XVII. 18 : 298. 7; XXIII. 11 : 167. 1, 5; XXVI. 17 : 296. 11—14; equivalent to आक्ष्यन् of the other texts.
- आगन्तु XXI. 10 : 87. 9 : भिन्नजातीयम् ।
- आग्निपावमान III. 8 : 76. 18; 77. 13, 14; III. 21 : 93. 18; XX. 20 : 45. 5 sqq.
- आग्नीध्रीयश्चन XIV. 27 : 199. 1.
- आघाटी (or ंटि) XVI. 20 : 266. 9; XVI. 21 : 267. 9; 268. 2; XXVI. 17 : 297. 1.

- आधारपथ XX. 13 : 29. 12.
 आच्छायन XX. 1 : 5. 9 : अभिसुखेन गमनम्, cp. इ c. आच्छ ।
 आच्छेदन I. 2 : 2. 15; XX. 2 : 7. 16; 'the stubbles' equivalent to
 आलवाः of Āp.—nom. act. to आच्छिनन्ति XX. 1 : 5. 13.
 आज्यप्रोक्त X. 27 : 26. 1, 10; X. 50 : 51. 15; X. 51 : 53. 18; 54.
 4; XXII. 9 : 131. 8, see पयःप्रोक्त ।
 आज्यव्रत XVIII. 32 : 382. 6; XVIII. 33 : 382. 15.
 आज्यावकाश XXIV. 36 : 222. 11 : आज्यावेक्षणम् ।
 आज्ञान XVIII. 48 : 406. 9; 407. 1, name of an ekāha.
 आज्ञानम् IX. 11 : 280. 18; 281. 2, r. तथान्तराज्ञानम् and तथैवान्तराज्ञानम् ।
 आणिवन्त् XI. 6 : 73. 5; XII. 7 : 95. 15 : सर्वमाणिवद्युज्यते । आणिवत् ।
 अक्षान्ते चक्रधारणार्थं शङ्कराणि । तद्वद्रथं शकटं युज्यते । तथा त्रिभिस्त्रिभिः
 शकटानि बलीवदैः ।
 आदित्यानामथन XVI. 16 : 262. 13.
 आश्विन XXIII. 6 : 157. 6.
 आश्राट् XXII. 19 : 143. 11.
 आश्राव plur. XIV. 12 : 173. 12 : designation of the formulas T.S.
 III. 3. 3. *d—p*; sing. XVI. 3 : 248. 11, cp. Drāhy. IX. 1. 3.
 आधि XXI. 7 : 127. 6 : आधिमाधीयते स्मर्यते इत्याधिः स्मृतमित्कागण-
 मुपदध्यात् । यदा स्मर्यते तदा उपदध्यादिति यावत् । cp. perhaps उपधि ।
 आनन्दिन् XVIII. 29 : 378. 9; 379. 2.
 आपरद्वारिक XXI. 9 : 86. 7; XXI. 19 : 103. 6.
 आभिरूय XXIV. 6 : 189. 17; 190. 2 : आभिरूयेण वा । अभिरूपः समर्थः । तस्य
 भाव आभिरूयं सामर्थ्यं लिङ्गमिति यावत् Venk. ; मन्त्रलिङ्गाभिरूयम् Viv.
 आभ्राग्निन् VI. 26 : 188. 4; VI. 29 : 193. 7; IX. 1 : 265. 14; IX.
 5 : 271. 14 sqq. ; X. 1 : 1. 13 : उज्ज्वलं शोभायुक्तम् Viv. ; प्रकाश-
 वन्तम् Ms.
 आमध्निन् adv. XVII. 39 : 319. 3.
 आमपक्व XIII. 37 : 145. 13.
 आमात्य II. 8 : 46. 9; II. 12 : 52. 6; XXIV. 22 : 207. 2, 4 :
 लौकिकाग्निः ।
 आमावसव XVIII. 44 : 397. 12 : 'from Amāvasu.'
 आसुकुम्भिक (?) XV. 18 : 222. 11, cp. Āp. XX. 7. 8.
 आश्वृणी (viz. वाक्) XVIII. 42. 394. 13.
 आयतिगव II. 14 : 56. 5 : आयन्ति गावो यस्मिन्काले तदायतिगवम् । तिष्ठद्गुप्रभृति-
 त्वात् (cp. gāṇa तिष्ठद्गु) अव्ययीभावत्वात् पुंसकम् ॥
 आयव XVIII. 44 : 397. 10 : 'from Āyu.'

- आयातन nom. act. to आयातयति XX. 11 : 25. 7 : XXI. 19 : 105. 3 ; XXI. 24 : 112. 10 ; XXII. 8 : 128. 1 ; XXII. 10 : 132. 3 ; XXII. 15 : 138. 6 : स्थापनम् ।
- आरुणकेतुक XIX. 10 : 431. 1 ; 435. 4.
- आर्तिज XXIV. 16 : 200. 11 : आर्तेः संभवति आर्तिप्रयुक्तानि व्याधिषोडशितपुरुष-कर्तव्यानि Veñk.
- आर्तेष्टि XIII. 1 : 119. 6 : आर्तेष्टयः प्रायश्चित्तार्थाः ।
- आवभृथिक XXVI. 10 : 285. 12 : अवभृथार्थः ।
- आवाजशः XXII. 5 : 124. 14 : प्राचीं सीतां नीत्वा पुनः प्रत्यानीय प्राचीं पुनस्तथैव आवाजशो वजेर्गत्यर्थस्य ।
- आवापज XXIV. 3 : 187. 2 : आवापजानि भेदेन कृतानि Viv. ; आवापजान्या-ष्टत्तिजन्यानि आवर्तनीयाङ्गानि । कानि चिदिति शेषः Veñk.
- आविद् XII. 9 : 99. 13, name of the formulas T.S. I. 8. 12. g.
- आवेष्ट XII. 2 : 87. 4, seems to be the counterpart of स्तुष्टक ।
- आव्य XIV. 10 : 170. 1 : आव्यम् अवर्णे देहे रक्षणीयं व्याधिः, cp. T.S. III. 2. 9. 4 and II. 2. 6. 3.
- आव्रश्चन IV. 1 : 108. 4 ; XXIV. 8 : 191. 8.
- आव्रश्चनज XXVI. 23 : 304. 1 : an offering with the formula वनस्पते शतवल्गः (T.S. I. 3. 5. h) on the आव्रश्चनम्, cp. IV. 1 : 108. 3.
- आशय V. 13 : 147. 4 ; V. 14 : 149. 1 ; X. 7 : 7. 11 ; X. 10 : 9. 13 ; XX. 12 : 27. 1 ; XXI. 2 : 71. 4.
- आशातिक XXVII. 9 : 333. 4 (cp. Taitt. Ār. I. 8. 7) : a kind of vermin.
- आशाप्रतिगरिन् XIV. 10 : 107. 7 : आशाप्रतिगरी न स्यादिति । पूर्वव्याख्यानः तत्कृतप्रतिगरः आङ् पूर्वस्य पश्यते व्रजन्तः तत्राकाले करणम् (sic).
- आशिरोऽवनयनम् XIV. 9 : 169. 3 (T.S. III. 7. 8. i-m), see Baudh. VIII. 10 : 247. 11.
- आशिस् XXIV. 1 : 185. 17 ; as an example the Viv. cites : बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान्भूयासम् (T.S. I. 6. 4. 1).
- आशीर्षद VI. 25 : 185. 15.
- आशीःसंयोजन XXV. 6 : 234. 5.
- आशुक XXVI. 11 : 288. 1.
- आशुपिष्ट XV. 30 : 235. 6 ; XXVI. 11 : 288. 1.
- आश्वासिक (?) XXI. 7 : 80. 3.
- आश्विन XXVI. 10 : 285. 3, a measure of distance.
- आसङ्ग, see उत्तरासङ्ग ।

- आमन्य VII. 1 : 201. 8; XIV. 4 : 156. 17; XXVI. 7 : 281. 5, an offering with the formula आसन्वान्ना (T S. III. 1. 7. 1).
 आमपुट XI. 1 : 63. 6, equivalent, to उपपुट ।
 आहरणप्रीति V. 15 : 150. 8 : आहरणादेव प्रीतिर्यस्य तदाहरणप्रीति ।
 आहर्त XXI. 7 : 80. 4.
 आहार्य XXV. 27 : 260. 4. sqq. : द्वितीयाहारनिमित्ताम् ।
 आहित XXIV. 31 : 217. 1 : आहिता (गौः) । आधिगृहीता (thus both copies of the Viv.); गर्भिणीत्यन्ये ।
 आहुत XXIV. 4 : 187. 14 ; a kind of pākayajña : यदुत्वा दत्त्वा चादीयते स आहुत उपनयनादि Viv.; आहुतः । ह्रयते दीयते आदीयते यत्र स आहुतः । उपसर्गोणादानादिरूपार्थलाभः । होमदानात्मकः कर्मविशेष आहुत इत्यर्थः Venk.
 आहुतिपाद् IV. 3 : 111. 14; X. 52 : 54. 17 : आहुतियोग्यं कृत्वा । ज्वलयित्वा ।

इ ।

- इ c. आच्छ (sic) I. 1 : 1. 7; XXIV. 23 : 207. 8 : पर्णशाखामाच्छेति । आभिमुख्येन पर्णशाखां गच्छति आप्तुं वा । आकारः प्रमादपाठ इति केचित् । आभिमुख्यार्थत्वादाच्छेत्याप्रार्थत्वादाभिमुख्येनाप्तुं गच्छतीत्यर्थः । बहिर्च्छेत्यादिषु नोभयं विवक्षितं मर्यादारथी वा । आ शाखाया गन्तव्यमित्यर्थप्राप्तमिति छेदनदूरत्वे ऽपि न प्रतिनिधिरिति ।
 c. उप-अति I. 20 : 30. 14; III. 13 : 83. 17; III. 21 : 93. 6 and often.
 c. अपि XIV. 14 : 177. 5 : अपियन्तम् । गां गच्छन्तम् 'to cover.'
 c. अति-परि IX. 17 : 290. 18.
 c. वि VIII. 4 : 238. 16 : आत्रावण एव वेति । भिद्यत इत्यर्थः 'there is a difference.'
 इडसूत्र IV. 1 : 107. 6; IV. 8 : 122. 2, 15; XI. 5 : 70. 12; XV. 31 : 236. 15; XVI. 20 : 267. 6; XVI. 21 : 268. 4; XX. 29 : 64. 7; XXV. 23 : 254. 12; XXV. 32 : 265. 12 : इडा कुदिका बैदली । सूत्रा फलका; cp. इटसूत्र of the Śatap. Brāhmaṇa.
 इडादध XVII. 52 : 332. 6; XXIII. 17. 177. 15 : a kāmya darśa-pūrṇamāsa.
 इडाधान IV. 8 : 122. 12 : इडापात्रम् ।
 इडोपहवन adj. I. 18 : 26. 20 : इडोपह्रयते ऽस्मिन्नितीडोपहवनं पात्रम् Sāy.; equivalent to इडापात्रम् ।

- इडोपकृत XII. 16 : 110. 8.
 इण्ड XVII. 31 : 309. 15; XVII. 32 : 311. 5 : इण्डं घटाधारकं
 टण्मैण्डलाकारम् ।
 इत्यंगोच VI. 5 : 161. 14.
 इदानीन्तन XXVI. 24 : 306. 8.
 इध् c. उप I. 8 : 12. 5; V. 1 : 129. 4.
 इन्द्रघोषवन् IV. 2 : 110. 11, 15; XXIV. 36 : 222 : 14, cp. IV.
 3 : 110. 17.
 इन्द्रतुरीय XII. 4 : 89. 14; XXVI. 3 : 274. 80.
 इन्द्रवज्र XVIII. 36 : 386. 8; XVIII. 48. 405. 17 (twice men-
 tioned!) : name of an ekāha.
 इन्द्रस्तु XVIII. 14 : 348. 9; XXIII. 18 : 178. 15; XXVI. 31 :
 316. 5 : name of an ekāha.
 इन्द्रस्त्रीम XVI. 35 : 280. 15.
 इन्द्रस्पर्श XXVI. 31 : 316. 4.
 इन्द्राग्न्योः कुलाय XXVI. 32 : 318. 9.
 इन्द्रानस XV. 14 : 218. 11; XV. 19 : 224. 4; XV. 22 : 225.
 18; 226. 1, 4.
 इन्द्राभिहार XXIV. 9 : 192. 14, see यदभिहार ।
 इषु XVIII. 36 : 386. 5 : name of an ekāha.
 इषुजित (?) XV. 37 : 242. 6.
 इष्टकावत् adv. XXII. 8 : 129. 4.
 इष्टकोक्त XXII. 2 : 119. 7. इष्टकोक्तमिष्टकासु शब्दितम् सन्मयमसन्मयं वा MS.
 इष्टर्ग XIV. 4 : 146. 14, 15; XXVI. 7 : 281. 2 (cp. T.S. III. 1. 7.
 1) : इष्टर्गो वा इति । दर्वीरिति केचित् । अङ्गारकर्षणार्थं काष्ठमित्यन्ये ।
 उल्लुकमित्यन्ये ।
 इष्टिपथ XXIII. 1 : 247. 5.

ई ।

ईच् c. परा caus. IV. 4 : 113. 11.

c. सम् with instrum. VIII. 13 : 251. 17 : इतोत्रा समीक्ष्य संवादं
 कुत्वा आगतो ऽस्मीति ।

ईर्म VI. 12 : 169. 15; XXI. 9 : 84. 12.

ईषा XXX. 1 : 389. 4, name of a measure.

उ ।

- उक्तसंप्रैष XXV. 18 : 249. 10.
 उक्थविग्रह XXI. 19 : 103. 8 sqq. ; XXV. 23 : 254. 15.
 लच् c. प्रति I. 13 : 19. 18.
 उक्तवेहत् XVIII. 40 : 391. 2, 7 (also in the Śatap. Br.).
 उख्यासन्दी X. 12 : 11. 15.
 उग्र XV. 5 : 209. 11 and elsewhere ; XXI. 10 : 86. 15, sq. ;
 XXVI. 10 : 286. 2.
 उञ्चार (in प्राङ्ङुचार) II. 20 : 67. 1.
 उच्छेषणीय XXIV. 15 : 199. 10 : उच्छेषणार्हः Viv. ; ब्रह्मोदनोच्छेषणे समिध
 अभ्यज्याग्रावाधीयन्त इत्युच्छेषणीयशब्देन समिदाधानान्त उच्यते । समिदाधानान्त
 एको ब्रह्मोदनप्रकार इत्यर्थः Venk.
 उच्छ्रायी VIII. 19 : 259. 11 ; X. 27 : 25. 18 ; XV. 17 : 222. 5 :
 उच्छ्रायां कटे Viv. ; उच्छ्रीयते ज्ञयेत्युच्छ्रायी खार्यादिः MS.
 उक्ताश VII. 4 : 203. 20 : उक्ताशमेति सकाशं गच्छति ।
 उक्तपी X. 9 : 9. 1, see crit. note.
 उरुखेदन XXI. 5 : 78. 1.
 उत्तपनीय (उत्त. अग्निः) II. 7 : 44. 2 ; II. 13 : 54. 16 ; XVIII. 8 :
 350. 7 ; XVIII. 16 : 361. 8 ; XVIII. 40 : 391. 5 ; XXIV.
 8 : 191. 12 : कपालादिसंतापजः Viv. ; कपालाग्नौ दर्भमुष्टिमादीप्य तस्मिन्नग्नौ
 मुष्टान्तरमादीप्य तृतीयमुष्टिगताग्रावुत्तपनीयाख्ये और्ध्वदेहिकं जुहुयादिति
 Venk. ; cp. pi. sū. I. 2 : 5. 10.
 उत्तरतःसेविन् XXV. 21 : 253. 2.
 उत्तरदण्ड XXII. 1 : 117. 14. Ms, after the words of X. 3 : 3.
 10 : तदुपरिष्ठाकृष्णाजिने निधाय, continues : उत्तरदण्डमिति शेषः । इयं
 वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परिगृह्णातीति दर्शनात् (T.S.
 V. 1. 4. 3) । द्वैधे सूत्रपक्षोपन्यासे उत्तरदण्डत्वानुसादनाच्च । तथा च पुष्कर-
 पर्णेनोत्तरदण्डेन सप्तसृष्टातीति सूत्रं बोधायनस्य यथोत्पन्नेनैव सप्तसृष्टीयादिति
 शाल्लोकिः । यथोत्पन्नेन उत्पत्तिसमये यथा स्थितं तथा सप्तसृष्टीयात् । अधर-
 दण्डेनेति यावत् ।
 उत्तरयुग XX. 25 : 57. 1 ; XXX. 1 : 389. 4, designation of a
 measure.
 उत्तरर्त्त XX. 7 : 18. 7 : ऋत्तं विशसनप्रदेशः Sāy. ; equivalent to
 अधरलोम ।
 उत्तरलक्षन् IX. 17 : 292. 3 ; X. 32 : 30. 1 ; X. 33 : 30. 4 : उत्तर-
 लक्ष्णम् उपरिलेखाम् ।

- उत्तरवर्ग्य XII. 12 : 104. 2; XIII. 38 : 146. 9; XXIII. 3 : 152.
 1 : उत्तरासङ्ग ।
 उत्तरा ततिः XXV. 13 : 243. 5; XXV. 19 : 250. 15.
 उत्तरासङ्ग XVII. 41 : 321. 5.
 उत्तुष I. 6 : 9. 14 उद्गततुष Sāy.
 उन्वितकाल XXIV. 12 : 195. 9; XXV. 4 : 231. 14 : प्राप्नकाल Venk.
 उत्पृष्ट XVII. 30 : 309. 7, 9.
 उत्सर्गिणामयन XVII. 22 : 301. 7.
 उत्सेक XVII. 31 : 310. 10 : अस्वस्वावणे ।
 उदकराजि III. 29 : 103. 7 : उदकधारा ।
 उदकशस् VI. 26 : 187. 12, see प्राक्शस् ।
 उदकशुस्थता VI. 29 : 193. 14 (read here also *सशुस्थताया instead of
 *सशुस्थानाया); VII. 8 : 214. 3; VII. 10 : 216. 4; VII. 11 :
 216. 10, 17; 217. 6.
 उदचन VI. 34 : 198. 19; 299. 4; VII. 6 : 208. 3; VII. 7 : 212.
 4; VIII. 9 : 245. 14; VIII. 10 : 247. 7; XXV. 18 : 248.
 18, 249. 2 : उदचनान् उदचनान् ।
 उदन्वन् I. 3 : 5. 11.
 उदबध्न XXV. 18 : 249. 4.
 उदयक्षवन् XXIII. 5 : 155. 11, see crit. note.
 उदयनीय XIV. 21 : 190. 8 : उक्तोदयनीयस्य (viz. आकृतिः) T.S. III.
 5. 5. g) see Baudh. VIII. 21 : 262. 14.
 उदवसानोय XIV. 21 : 189. 19 : उक्तोदवसानोयेष्टिः (T.S. III. 5. 4. 3-4)
 see Baudh. VIII. 22 : 263. 3.—XXIII. 12 : 169. 7.
 उदश्चित्चारमित्य XXIII. 7 : 159. 11.
 उदानयन XX. 28 : 63. 5; XXI. 8 : 83. 9; XXI. 23 : 112. 4.
 उदाहनन XXI. 22 : 110. 4.
 उदीक्षण XXI. 11 : 89. 7.
 उदीचीनसशुस्थता XXI. 15 : 97. 3, 5; XXI. 18 : 102. 13, 15.
 उदूहन XX. 11 : 25. 1.
 उद्गीथ XXI. 7 : 80. 4, see crit. note.
 उद्गाह XXVII. 2 : 324. 8.
 उद्गतफलक VI. 10 : 166. 10; 167. 11; VI. 24 : 184. 2 : अक्षप्रोतस्य
 फलकस्योद्गरणम् Keś.
 उद्दनन XIV. 21 : 190. 8 : उक्तमादित्यग्रहस्योद्दननम् (T.S. III. 5. 5.
 c, d) see Baudh. VIII. 10 : 246. 14.
 उद्भिद् XXIII. 19 : 183. 1; XXVI. 8 : 282. 6 : name of an ekāha.

- उद्यत्सोम XVI. 28 : 274. 1; XXIII. 12 : 168. 10; XXVI. 20 : 300. 11.
- उन्नीयमानसूक्त XXV. 22 : 254. 2.
- उपकाश XV. 18 : 223. 14, ep. Āp. XV. 18. 13.
- उपघात XXVI. 32 : 316. 13 : अत्ररस्मादुपघातात् । अत्रास्मा एतद्विस्मिच्छित्-
मित्यादि (XVIII. 20 : 367. 5) ऐतस्माद्देव । तावदपवादः । उपहन्यते
प्रकृतः क्रमो येन वैकृतेन स उपघातः ।
- उपचारतः XI. 4 : 69. 5 : आग्नेय उपचारतः । आदावुपचारणीयः स उपचारो
विशिष्यते आग्नेयमेवाध्वर्युरित्यादि; XV. 28 : 232. 4; XVII. 14 :
295. 13 : स्वार्थीकस्तसिन् (ep. Pāṇ. V. 3. 7) विद्धारसमीपचारी भवति
दक्षिणो भवतीति यावत् Ms.
- उपदोह XXIV. 29 : 214. 5 : अग्निहोत्रार्थं स्वाख्यां दुग्ध्वा पुनरित्यत्र दुग्धम् ।
- उपधान in सुवर्षोपधान XVII. 39 : 317. 4.
- उपधानरज्जु XXVI. 5 : 278. 10; XXVI. 10 : 285. 15 : उपधानरज्जुरारम्भे
वितानस्य ।
- उपधि I. 8 : 11. 18 : उपधिः कोणक्षेत्रं मध्यमद्वयपूर्वार्धे क्रमणे संवन्धिकेन-
मित्यर्थः Sāy.
- उपनिग्रहण XXI. 12 : 90. 13.
- उपनिग्राहम् absol. XXI. 20 : 206. 1 : उपनिग्राह्योपनिग्राह्य ।
- उपनिनयन XXI. 6 : 78. 10; XX. 26 : 60. 5; XXI. 12 : 89. 17;
XXII. 4 : 123. 5; XXII. 5 : 124. 3; XXII. 16 : 140. 3.
- उपनिषद् XVII. 21 : 301. 2.
- उपन्युप्तसंभार XVII. 17 : 297. 6.
- उपपत्त XVII. 40 : 319. 15; XVII. 41 : 321. 5, equivalent
to गोदान ?
- उपपातक XXVIII. 1 : 344. 13.
- उपमोचन XXII. 5 : 123. 14.
- उपयमन adj.; fem. स्त्री II. 17 : 62. 2; IV. 2 : 109. 11; X. 51 :
53. 2, 14 : उपयम्यते स्मिर्याभिः (सृङ्गिः) व्यावहित इति । पुरीषं प्रणयनेष्वा-
धारणार्थम् ।
- उपयमनीहार XXV. 2 : 229. 1.
- उपयाम subst. masc. XI. 1 : 63. 7; XI. 3 : 67. 4, 8 : उपयामान-
कृतकालान् (?).
- उपरिष्ठात्स्वाहाकृति XXIV. 36 : 223. 3.
- उपरिष्ठात्सूक्त XXVI. 4 : 276. 5.
- उपर्यर्ध III. 10 : 79. 18; VII. 6 : 208. 3; VII. 7 : 211. 18; VII.
13 : 220. 9, 10; VIII. 2 : 235. 14; XXV. 17 : 247. 13.

उपलब्धि XXX. 1 : 391. 3.

उपवसथगवि० XXIV. 15 : 199. 9 : गोपित्यज्ञः Veñk., cp. II. 8

उपव्याहरण II. 1 : 34. 1 : प्रारिषितस्य कर्मण चारम्भसमीपे वचनम् ।

उपव्युषम् XIV. 30 : 203. 11 ; XX. 1 : 3. 2 : उषःसमीपे ।

उपव्यय XXX. 6 : 398. 12 sqq., cp. पक्षोपश्रव ।

उपशत XXIII. 3 : 152. 4 see crit. note.

उपशय adj. ('subsidiary, supplementary') IX. 5 : 272. 4 ; IX.

15 : 286. 15 ; XV. 14 : 218. 8 ; XV. 15 : 219. 16 ; XV. 23 :

226. 14 ; 227. 9 ; XVII. 11 : 292. 2 ; XVII. 13 : 294. 16 ;

XVII. 14 : 295. 8 : एकादशयूपानां समीपे यः शिंते स उपशयः Ms. ;

XXIII. 14 : 172. 3, 6 ; XXVI. 24 : 305. 7.

उपसंग्राहम् absol. VI. 13 : 170. 3.

उपसमाधान XXIV. 31 : 216. 14 : ज्वलनम् ।

उपसमासम् absol. IX. 8 : 276. 7 : उपसमासमुक्तुकानि । पतितान्युक्तुकानि
पुनःपुनः प्रक्षिपन्तः ।

उपसमिन्धन (viz. मन्त्रः) XXVII. 11 : 336. 5.

उपस्था subst. fem. VI. 6 : 163. 3 : अतिथीनामुपस्थामेति । अतिथीना-
मागतानां ब्राह्मणानामुपस्थामुपस्थानमेति । तैः सह संगच्छन् इत्यर्थः ।

उपस्थान masc. I. 17 : 25. 22 : पुङ्क्तिङ्निर्देशाच्छान्दसः । केषांचित्पाठः समा-
नोपस्थानः समानाभिमर्शन इति । अस्मिन् पाठे समान उपस्थानो मन्त्रो यस्य
पुरोडाशस्येति । एवं समानाभिमर्शन इति समानप्रत्यञ्जन इति च Sāy.

उपस्थावन् XV. 14 : 218. 7 ; XV. 22 : 226. 10 ; XVII. 12 : 293.
9 ; XXVI. 23 : 304. 6 ; XXVI. 24 : 305. 9, 10 : उपस्थावानो
अग्निष्टयूपसमीपवर्तिनो दक्षिणोत्तरी यूपौ MS.

उपहव VI. 18 : 177. 18 and often : तेषुपहवमिद्धा । सर्वेषामध्वर्वादीनाम-
ध्वर्यवुपहवस्येत्यादि कर्मनामधेयेनोपहवमिद्धा ।

उपहव्य XVIII. 28 : 376. 3, name of an ekāha ; also XVI. 3 :
277. 19 ? the reading of XXI. 20 : 106. 7 is uncertain.

उपहास्य (?) XVIII. 46 : 402. 5 ; instead of उपहास्य चास r. perhaps :
उपहास्यास ; in this case the word is उपहासिन् ; the meaning
is जार ।

उपाश्रुश्रुसम् absol. to उपाश्रु श्रुसति VII. 17 : 228. 12.

उपाश्रुन्धनयामयोरनुमन्त्रणम् XIV. 10 : 171. 5 (T.S. III. 2. 10: *l, m*),
see Baudh. VII. 5 : 207. 8 and VII. 6 : 209. 6.

उपाकरण VII. 8 : 213. 1 ; VIII. 2 : 236. 9 ; VIII. 11 : 284.
4 ; XIV. 11 : 172. 17 : designation of the formulas T.S.
III. 3. 2. *a* ; XIV. 3 : 156. 4 : प्रज्ञानमुपाकरणस्य (क्रिया) प्रजापते-

- जायमाना इत्यादि (T.S. III. 1. 4. a, b) see Baudh. IV. 5 : 115. 5.
- उपाकरणीय XIV. 14 : 177. 9; XIV. 15 : 179. 9; XXIII. 6 : 157. 17 : the two ṛks are again T.S. III. 1. 4. a. b.
- उपाङ्गन masc. VI. 24 : 185. 5.
- उपाधाय्यपूर्वय XIII. 20 : 131. 5, 9; XXVI. 5 : 278. 8 : पार्श्वयो-
रुत्तरयोर्वा रक्तानि वा नीलानि वा सूत्राणि वस्त्रस्य तद्वस्त्रम् ।
- उपाभिगमनकाल XIII. 1 : 119. 6 : °कालाः । उत्पत्तिसमीपकालाः ।
- उपोत्तरेद्युः adv. XXVI. 21 : 301. 12.
- उपोहन nom. act. to उप-ऊहति XX. 6 : 17. 6; XX. 7 : 17. 14; XX. 16 : 35. 10; XXV. 31 : 264. 15.
- उपासन nom. act. to उपास्यति XIV. 15 : 179. 18 : उपासने बर्हिर्ऋपास्यति
प्रथिव्याः संप्रचः पाह्वीति, see Baudh. IV. 6 : 117. 16;—XXIV. 14 : 198. 14 : उत्तरतो हिरण्यशल्कमुपास्यतीति, see Baudh. II. 16 : 61. 3.
- उपासनवन्त VIII. 12 : 251. 1 : उपासनवन्तः । उपास्यत इत्युपासनं पुरोडाश-
खण्डा वक्ष्यमाणाः सामान्येनीच्यन्ते । ते तद्वन्तः ।
- उञ्ज c. प्रति IX 5 : 272. 13 : प्रत्युजति ङगलम् । ङगलं कर्करमपि (r. बर्क° ?)
कटेन घटयति Viv. ; वेणुकटेनाच्छादयति । कटादिना ङगाशिष्टं ङाद-
यति Keś.
- उभयतःप्रभग XVII. 28 : 307. 9; XXX. 15 : 408. 1.
- उभयतःशुक्र VII. 13 : 220. 14, 17; VIII. 15 : 225. 5, 7; XXI. 15 : 96. 6; XXV. 17 : 247. 11.
- उभयतोऽतिरात्र XXVI. 12 : 289. 3, 4.
- उभयतोऽभिपतन (?) XVIII. 40 : 391. 4, 7.
- उभयतो-मद (-मोद) VIII. 13 : 252. 7; VIII. 15 : 255. 14; XVII. 4 : 285. 20; XXI. 23 : 112. 6.
- उभयनीत XXIII. 16 : 174. 12 : सोमवानी विरक्तश्च (r. ऽतिरिक्तश्च ?) ; नीत
is apparently part. from न्येति ।
- उभयष्ट XXV. 22 : 174. 12.
- उभाकाण्डस्यकवच (?) XII. 2 : 87. 3, see crit. note.
- उर्वस्थि in उर्वस्थिमात्र XXIV. 25 : 210. 2 (with उ०, not ऊ० as Āp. XVI. 13. 6), see crit. note.
- उवल्ल (or ऊ० ?) II. 5 : 39. 9; 40. 5, meaning ?
- उल्लूकी IX. 18 : 293. 6.
- उल्लखलवृध्र XXIII. 12 : 269. 1.
- उल्लुक्प्रथम IV. 6 : 117. 10 : उल्लुक्खलमाग्रीभ्रमपतः काला

उष c. अग्नि-उष XIV. 26 : 198. 8.

c. परि-उष XX. 31 : 67. 18.

उषसा XXI. 12 : 90. 1, name of the Soma-plant, cp. उषना
Śat. Br.

उषपट XI. 1 : 63. 6.

उष्णाय XXVI. 7 : 281. 3 : दूर्वा वा उष्णकं वा ।

उष्ण nom. act. to उषयति XXI. 26 : 115. 8.

उषय् XXI. 26 : 115. 8 : उषयेत् । उषशब्देनाभिदध्यात् ।

ज ।

जतीकस्रम्ब IX. 1 : 265. 4, 10 ; IX. 2 : 267. 6 : पूतीकस्रम्बं शुक्लदूर्वा वा ।
जर्ध्वचित् X. 20 : 18. 20 ; X. 26 : 25. 13 : उच्छ्रिताः शर्करा मन्त्रमुच्चार्य
सर्वांस्युशति ।

जर्ध्वान्नम् IX. 11 : 281. 5, cp. अन्तराञ्जनम् ।

जर्मिकारम् VIII. 9 : 246. 13 : उडन्यूर्मिकारमविषिञ्चन् । जर्मिर्यथा संभवति न
सिञ्चते च सोमो बहिस्रयाहन्ति ।

जह् c. अग्नि-निः XV. 19 : 224. 2.

c. अनु-वि X. 20 : 19. 2, 4 ; X. 26 : 25. 15 ; XIX. 2 : 417.
2, 4 : अनुबूहति । संभारान् शर्करस्थानेषु प्रकीर्य समं करोति ।

c. प्रति-वि XXVI. 15 : 293. 3 : प्रतिबूहामः । प्रतिबूहं प्रत्यहं
विभागं करिष्यामः ।

ऋ ।

ऋजीष VII. 6 : 208. 10 : ऋजीषं किट्टिलम् ।

ऋतपेय XVIII. 32 : 381. 14.

ऋतायु III. 14 : 84. 14 : ऋतायुवः अविनष्टं यज्ञमिच्छन्ः ।

ऋतुदीक्षा XV. 13 : 217. 17, 19, 20 ; XV. 20 : 224. 16.

ऋतुदेवत XXV. 21 : 253. 5.

ऋतुपर्यायम् adv XV. 38 : 244. 2.

ऋतुपत्र XV. 38 : 244. 2 ; XXVI. 11 : 288. 12.

ऋतुव्यतिक्रम XXVIII. 1 : 344. 12 ; XXVIII. 2 : 347. 13.

ऋतुसव XVIII. 4 : 346. 13.

ऋतेयह् XXIII. 15 : 173. 9.

ऋतेस्नाहाकार XX. 5 : 15. 4 ; XXIII. 15 : 173. 8.

- ऋद्धिपुनराधेय (thus to be read) III. 3 : 71. 11 : ऋद्ध्यर्थम् । ऋद्धोतीति वाक्यशेषात् ।
 ऋषभ X. 5 : 6. 2 ; X. 6 : 6. 8 sqq. and often in praśna X ;
 XXII. 2 : 119. 5 ; XXII. 7 : 127. 3 ; XXX. 6 : 399. 4,
 a kind of iṣṭakā : ऋषभेष्टकाः उक्तप्रकारा उपरि ऋषभाकारं कृत्वा ।
 ऋषिनामधेय (?) XXIV. 38 : 224. 16.

ए ।

- एकगण XXVI. 32 : 317. 10.
 एकचर XIV. 3 : 156. 4 : एकचरं निरुदे ।
 एकचर XX. 8 : 18. 13.
 एकचित्तिक XXII. 4 : 122. 4 ; XXX. 7 : 400. 11.
 एकचिक XVIII. 34 : 384. 10, 12, name of an ekāha.
 एकनाराशुस XXV. 22 : 254. 1.
 एकयाजिन् XIV. 4 : 158. 2 : इति न्वेकाहयाजिनः (thus or इतीन्वा
 एकाहयाजिन is to be read, cp. XIV. 26 : 198. 11) । एतदेकाहसंभवे ।
 एकरात्रिर्षे XVIII. 1 : 343. 7.
 एकवद्भूत XVI. 1 : 245. 8.
 एकविंशतिगर्भ XXVI. 16 : 295. 10.
 एकवेदस् adj. XVIII. 33 : 383. 6, cp. त्रिवेदस् ।
 एकसर VI. 10 : 166. 15 ; X. 12 : 12. 1 : एकगुण ।
 एकसृक IX. 18 : 292. 15 : एकसृकः एकचरः सृगालः ।
 एकस्पद्य adj. IV. 2 : 110. 13 ; X. 51 : 58. 15 (एकस्पद्या लेखा) ।
 एकादशिनौ XVII. 11 : 292. 1 ; XXX. 4 : 395. 16.
 एकापस्त्राव XV. 2 : 206. 4.
 एकाष्टका XIV. 13 : 176. 5, 7 ; XVI. 13 : 260. 6, 8 : माघकृष्णाष्टमी ।
 एकाहयाजिन् XIV. 26 : 198. 11, see also एकयाजिन् ।
 एतत्सृष्टि adj. XXIV. 38 : 224. 15.
 एतदग्नि adj. XXIII. 7 : 159. 6.
 एतदनुष्य adj. XXIV. 10 : 193. 16 : एतद्वाङ्मण, cp. अनुष्या ।
 एतदनुदिष्ट VI. 18 : 165. 5 : आदौ यां प्रत्यनुदिष्टा एतदेवानुदिष्टमस्याः सा
 एतदनुदिष्टा । स एवानुदेशः । न भूयोऽनुदेष्टव्येत्यर्थः ।
 एतद्वभृथ adj. XIV. 27 : 199. 16.
 एतन्नामधेय adj. XXIV. 27 : 212. 5.
 एरकोपवर्द्धणे dvāndva dual, II. 8 : 45. 9 ; III. 10 : 79. 12, 14.

ऐ ।

ऐकादशिनपशु adj. XXIII. 11 : 167. 6.

ऐकाहिक XXII. 3 : 120. 2 : ऐकाहिकस्त्वेवाग्निः नाहौनसत्तेषु Ms.

ऐन्द्राग्रपशु adj. XXIII. 11 : 166. 10.

ओ ।

ओकारान्त XXV. 9 : 237. 6.

ओदनसव XVIII. 8 : 349. 15.

ओष्ठ XXX. 18 : 411. 4, a certain kind of iṣṭakā in the dropacit.

औ ।

औदुम्बर XII, 13. 104. 8; XII. 14 : 106. 7 : तासं ताद्रेण प्रच्छन्नं वा ।

औद्गृहण VI. 4 : 160. 3; X. 13 : 12. 15; XXI. 8 : 84. 9; XXIV.

33 : 220. 7, the offering with the formula T.S. I. 2. 2. c.

औपमन्यवीथ XXVI. 21 : 301. 7.

औपयजिक IV. 11 : 126. 14 : उपयट्प्रयाजनो ऽग्निः ।

औपशद् XVIII. 45 : 400. 10 sqq., name of an ekāha.

औपशय VII. 12 : 219. 8, 21; VII. 18 : 230. 13; VII. 19 : 231.

17; VII. 20 : 233. 1; VIII. 4 : 238. 13; VIII. 8 : 245. 3;

VIII. 9 : 246. 1; XXV. 13 : 243. 1.

औपासन XXI. 22 : 110. 15 sqq., XXIV. 8 : 191. 12, cp. Journ. of the German Or. Soc. LVIII, 508.

औरभाजिन XXVI. 32 : 319. 2.

और्म्य XII. 8 : 97. 8 : जर्मिभ्यो गृहीताः ।

औशनस XVIII. 47 : 403. 12; XVIII. 47 : 405. 3.

क ।

कङ्कचित् XVII. 28 : 307. 1; XXX. 12 : 406. 5.

कट् XXIII. 7 : 159. 12, replaces the vasaṭ at certain abhicāra offerings.

कठिन XVII. 31 : 310. 9 : कटिके (sic) समानापन्नानाम् ।

- कण्डूकृत XVI. 24 : 270. 6 ; XXVI. 18 : 298. 2, equivalent, apparently, to उपध्वस्ता of Āp. XXII. 15. 8.
- कदध्वर्यु XVII. 45 : 326. 8.
- कद्रु XXIV. 38 : 225. 2, cp. T.S. II. 1. 4. 2.
- कनीयसामुक्य XVIII. 26 : 374. 4.
- कपाल XXIV. 13 : 198. 2 : यः कपालान्युपदन्ति । यः कपालान्युपदत्य संपदं ददाति Venk. ; दारिद्र्यं किन्द्यात् Viv.
- कमण्डलुगत XX. 4 : 11. 10.
- कयाशुभीय XIV. 4 : 158. 2, cp. T.S. VII. 5. 5. 2.
- करण I. 11 : 15. 7 ; VI. 23 : 182. 15 and often : करणं जपतीमां नराः कृणुतेति करणमन्त्रो ऽष्ट्यर्थी जपतीति वचनात् ।
- करणीय IX. 1 : 265. 3 ; X. 1 : 1. 2 : मृदं करणीयाम् करणयोग्याम् ।
- कर्करीका XVI. 20 : 266. 10 ; XVI. 21 : 267. 9 ; 268. 3 ; XXVI. 17 : 297. 1, 3
- कर्कश subst. masc. II. 5 : 40. 3, meaning ?
- कर्ण in प्राचीनकर्ण VI. 25 : 186. 6 ; VI. 27 : 189. 3, 11 : प्राक्पश्चिम-विशाखाः ।
- कर्माभिवर्तिन् XXIV. 6 : 189. 12, 13 : कर्म प्रत्याभिमुख्येनावर्तनशीलम् Viv., कर्माभिमुख्येनावर्तनशीलम् । कर्मभेदनिबन्धनादृत्तिमदिति यावत् Venk.
- कल्प XI. 11 : 80. 5 : कल्पैः । कल्पशब्दवद्विर्मन्त्रैः (T.S. I. 7. 9. d.).
- कशिपु V. 11 : 143. 19., etc. : श्यनस्योपरि विस्तारिका Keś.
- कस् c. परि caus. XIV. 21 : 190. 4, see crit. note.
- काकपिञ्जक IX. 18 : 293. 4 : मद्गुः ।
- काजव II. 11 : 52. 12, see crit. note.
- कानान्वयज्ञ XXIV. 11 : 194. 6 ; XXVI. 33 : 320. 1.
- कार subst. masc. XXIII. 12 : 169. 1 : क्रियन्त इति काराः कर्तव्याः संस्काराः प्रचालनादयः ।
- कारुविश XV. 3 : 206. 15 ; XVIII. 18 : 364. 10 ; कारुविशाः are probably 'the manufacturers and the vaiśyas,' or 'the vaiśyas, who are manufacturers.'
- काल II. 13 : 55. 15 ; IV. 1 : 108. 10, and often. This word, equivalent to स्थानम्, occurs at least 34 times in our text.
- कालायसकृत XV. 15 : 219. 6.
- काल्य XX. 1 : 5. 2, 4, 8.
- कात्यागमन XXII. 14 : 137. 20.
- किंकरावतान XVIII. 24 : 372. 3. If Whitney is right in render-

ing AV. VIII. 8. 22 किंकरा by ' the attendants,' the reading किंकरायतना might, after all, be better.

किंकर्मन् XXVI. 14 : 292. 1.

किंगत XXIV. 12 : 195. 13 : किंगते किंप्रकारे Viv. ; किंप्राप्ते कौटुम्भसंहिते ब्राह्मणे Venk.

किंदक्षिण XXIV. 29 : 214. 4 ; XXVI. 20 : 300. 4.

किंदर्शपूर्णमास XXV. 16 : 246. 17.

किंदेवत्य XXIV. 36 : 222. 12 and often in the Dvaidha and Karmānta.

किमग्निहोत्र XXV. 16 : 246. 14.

किमनुष्य XXIV. 10 : 293. 13 : किंब्राह्मण, cp. अनुष्या ।

किमभिघारित XXIV. 27 : 212. 7.

किमुपक्रममाण XXV. 6 : 234. 5, 13 ; 235. 2 : किमारम्भणः । *

किमुपज्ञ XXIV. 2 : 186. 3 : किमुपज्ञः । उपज्ञा आज्ञानम् । प्रथमोपक्रम इति पर्यवसितो ऽर्थः । का उपज्ञा यस्य किमुपज्ञः । किमुपक्रमः किमारम्भ इति यावत् । किं प्राथमिकमङ्गमिति प्राञ्जार्थः Venk. : किमुपज्ञः किमारम्भो यज्ञः Viv. ; cp. यज्ञोपज्ञ ।

किमौपसद XXV. 16 : 246. 14.

किंपूत XXIV. 25 : 210. 6.

किंप्रसुत XXV. 16 : 246. 14.

किंप्रोक्षित XXIV. 25 : 210. 10.

कौट XXVI. 7 : 281. 16 (कौटावपन्न XIV. 9 : 167. 8), probably ' ant.'

कुण्डपायिनामथन XVIII. 20 : 299. 10 ; XXVI. 25 : 306. 10.

कुमार्य XVIII. 46 : 402. 8 : कुमारयां चक्रे, known hitherto only from Dhātupāṭha X. 331 (ed. Böhtl.) : क्रीडायाम् ।

कुम्भ VI. 1 : 156. 6 ; VI. 4 : 160. 8 ; VI. 5 : 161. 2 ; XXV. 4 : 232. 1 (and see the next word) : वंशबिदलं जालस्य नेमिभूतम् ।

कुम्भकुरीर VI. 5 : 161. 2 ; XV. 15 : 219. 17, cp. Āp. X. 9. 5, 7, and infra कुरीर ।

कुम्भतः IV. 9 : 123. 13 ; XX. 30 : 65. 8 ; XXV. 32 : 266. 8 ; 267. 3, 9 : मांसतः मांसवत्प्रदेशेन Viv. ; स्थूलप्रदेशेन Keś.

कुम्भा (?) XVIII. 24 : 372. 7.

कुम्भमिश्र XXI. 24 : 113. 12.

कुम्भी X. 28 : 27. 6 : अस्नानाः कुम्भाः सस्नानाः कुम्भाः Ms.

कुम्भेष्टका X. 27 : 26. 3 ; XXII. 6 : 125. 11.

- कुरीर VI. 1 : 156. 6 ; VI. 4 : 160. 9 ; XXV. 4 : 232. 1 : जालम् ।
 see also कुम्बकुरीर ।
- कुरुविन्द XXIV. 5 : 189. 6.
- कुस्तय XXIV. 5 : 189. 4.
- कुलायिनी IX. 17 : 292. 4, 5, name of a certain istakā.
- कुलीरसुपिर XXIV. 14 : 198. 10.
- कुप् c. उत् X. 10 : 9. 13 : उत्कृष्य प्रताप्य रोमाणि दग्धा ।
 c. अभि-उत् (?) X. 10 : 10. 1.
- कुरु XXIV. 20 : 205. 2 ; XXIV. 29 : 214. 17 : उत्तरामावास्या ।
- कूबर XII. 12 : 103. 8 ; XII. 13 : 105. 16 ; XVIII. 24 : 372. 2.
- कूर्मचित् XVII. 30 : 309. 6 ; XXX. 20 : 412. 7.
- कूर्मप्रपन्त् X. 50 : 52. 13, 14 : कूर्मप्रपन्तम् । यत्कविन्दुचितं कूर्मसदृशवर्णम्
 (viz. वक्ष्यमाणप्रोक्षणेन).
- कूर्मण्ड II. 11 : 52. 12.
- कृ (करोति) c. प्रति-वि XXIII. 18 : 178. 16 : प्रतिविद्ध्युः ।
- कृतानुकर XXV. 2 : 229. 9.
- कृत्तिकाः XXV. 5 : 233. 3 ; XXV. 30 : 264. 1.
- कृष् c. नि XXIV. 23 : 208. 3 see crit. note.
- कृष्णतूप XII. 1 : 85. 12 ; 86. 3 ; XIII. 37 : 145. 12 ; XXVI. 1 :
 271. 5 : कृष्णदशम् ।
- कृष्णवल्ल VI. 10 : 166. 9 ; VI. 14 : 170. 13 ; XVIII. 24 : 371. 9 :
 कृष्णा च बल्लची च कृष्णवल्लक्ष्यौ ।
- कृष्णमधु XXVI. 6 : 280. 4.
- कृष्णल XI. 1 : 63. 3 ; XI. 9 : 79. 9, 18 ; XIII. 23 and 24 passim :
 कृष्णलानि गुह्यप्रमाणानि Viv. ; कृष्णलप्रमाणानि Keś. and elsewhere
 the same author : कृष्णलम् कृष्णलपरिमाणं सुवर्णशकलम् ।
- कृ c. अनु-प्र IV. 2 : 109. 22., cp. also अनुप्रकारम् ।
 c. सम्-प्र XV. 19 : 224. 1 ; XXV. 2 : 230. 2.
- केशवपनीय XII. 20 : 117. 1, 12 ; XXVI. 2 : 273. 4, 8 ; XXVI. 3 :
 274. 15 ; 275. 5.
- कीलोष्ठ (?) XXVI. 17 : 297. 2.
- कीशमित् XIV. 14 : 179. 4 : कीशादिकम् । हिरण्योष्णीषवासंसि ।
- कोष्ठ XX. 6 : 15. 17 : कुशूलः Viv. ; व्रीह्यात्रयः शकटः Sāy.
- कोष्ठपायिनी (plur.) XXIV. 4 : 188. 2 : कुण्डपायिनामयनम् ।
- कोष्ठपायिनीय XXIII. 14 : 173. 3.
- कोष्ठपायिन्य neutr. XXI. 1 : 69. 11.

- ऋतुकरण XXI. 17 : 100. 9 ; XXII. 11 : 134. 7 ; XXII. 13 : 136. 10 ; XXIV. 4 : 188. 5 : अग्निष्टोमस्य ऋतुकरणं यत्तदत्यग्निष्टोमस्य यमग्र इति (E.S. I. 3. 13. 2.) जुहोति । — XXVI. 22 : 302. 7, 11.
- ऋतुयोग XXVI. 33 : 321. 4.
- ऋम् c. अभि-ञ्चव X. 28 : 26. 14 : दक्षिणमण्डलसमभ्यवक्रामन्तम् । दक्षिणमंसं दक्षिणपूर्वकोणादवतरन्तम् ।
- c. सम्-उत् IV. 7 : 120. 13 ; XV. 31 : 236. 11.
- c. वि-परि (' to change places ') V. 13 : 147. 3 and elsewhere.
- c. वि VIII. 16 : 257. 11 : विक्रम्य विगतौ पादौ कृत्वाग्रतः प्रष्टतश्च ।
- ऋड् c. निस् caus. VIII. 1 : 234. 14 : निष्क्रीडयन्ति । पाषाणानुन्क्षिप्य नीचैः पतनो गृहीत्वा ऋडयन्त इवाभिषुण्वन्ति ।
- ऋर XIV. 18 : 184. 3 : यदाच्चः ऋरं तेन वषट्करोति । खाहाकारस्थाने खट् फटे इत्यादीनि तिष्ठेष्वेकैकमन्त्रासु (sic.) चतसृषूक्तक्रमेण जुहोति वा सर्वासु कडिति वा ।
- ऋरापहनन XX. 2 : 7. 7.
- ऋद्यु II. 5 : 39. 11, meaning ?
- ऋयनेष्टका XXIX. 6 : 377. 10.
- ञा c. अञ्चव XIII. 7 : 124. 5 ; XIV. 28 : 200. 15, 16 ; XIV. 19 : 186. 10 : अञ्चव्याणानि उल्लुक्कानि ।
- ञामकाञ्च II. 14 : 56. 14 ; V. 10 : 142. 5, 9 ; XXI. 25 : 114. 7.
- ञिप् c. सम्-अञ्चव XXII. 14 : 137. 19, with obj. अञ्चान्, ' to lay the whip upon. '
- ञिप्रसङ्गस्कार XVII. 9 : 173. 17 ; XXIV. 9 : 192. 11.
- ञुद् c. परि V. 11 : 144. 11 ; XIII. 25 : 136. 2 ;—c. सम्-अञ्चव caus. समवचुदां चकार XVIII. 41 : 393. 1.
- ञुद्रपद VI. 22 : 182. 5, 6 ; XXX. 1 : 389. 3, name of a measure.
- ञुप्तकवैश्वदेव XXV. 21 : 253. 13 (cp. Pān. VI. 2. 39).

ख ।

- खन् c. अति XXIV. 24 : 209. 11.
- खनि XXII. 1 : 117. 10 : यस्मिन् लोके खटं गृह्णाति, cp. Āp. II. 2. 5.
- खलेवास्त्री XXVI. 32 : 317. 11 ; 318. 1.
- खारी IX. 4 : 269. 14 ; 270. 17 ; X. 7 : 7. 5 ; X. 8 : 8. 3 : खारीम् वैश्वविशेषकृतां विगीञ्जिकां वा ।
- खारीविवध XVI. 30 : 276. 13.

- खारीविवधिन् XVI. 30 : 276. 7.
 खारीहीम XV. 20 : 225. 4.
 खुर adj., fem. खुरी XVIII. 24 : 371. 13, cp. perhaps खुर in gaṇa bahvādi.
 ख्या c. सम्-वि-ञ्चा XIV. 11 : 173. 2.

ग ।

- गभ्रा XIII. 37 : 146. 17.
 गन्धर्वयजुस् IX. 16 : 289. 18.
 गन्धर्वाङ्गति X. 50 : 52. 5.
 गस् c. उप-ञ्धि II. 16 : 59. 4, 16, 22 ; VI. 6 : 163. 4 ; VI. 9 : 165. 13, 15 ; IX. 18 : 293. 10.
 c. वि-ञ्चप II. 9 : 48. 11 : प्रथक् कुर्वन्ति । व्यपगमनं व्यवच्छेदः ।
 c. ञ्भि caus. XIII. 28 : 138. 12 (T.S. II. 3. 6. 2) ; XIII. 42 : 149. 13 (T.S. II. 4. 11. 5) : सर्वेषामभिगमयन्नवद्यति । एकैकमवदानं युगपदाद्या त्रयाणां गृह्णीतं भवति तथावद्यति ।
 c. सम्-ञ्चा desid. XVIII. 40 : 390. 16.
 c. परि desid. XVI. 29 : 275. 5.
 गन्धिष्ठ X. 56 : 59. 4 : ञ्पां . . गन्धिष्ठम् । गम्भीरे ह्रदे ।
 गर्गत्रिरात्र XVI. 27 : 273. 11 ; XXVI. 18 : 298. 5.
 गव्यन्ति XVIII. 20 : 367. 7 : the half of a yojana : two krośas.
 गामुक XVIII. 15 : 360. 8 : अन्तं . . गामुकः । विनाशगमनशीलः ।
 गार्हपत्यचिति XXX. 7 : 400. 3.
 गुप् c. नि XXI. 13 : 93. 1 : निगुप्तम् सुरचितम् ।
 गुल्मकृत XI. 2 : 66. 5 ; XI. 3 : 67. 1 : गुल्मकृतान् संहितान् ।
 गृ c. ञ्भि-प्रति XIV. 10 : 170. 6, 8 (TS. III. 2. 9. 5) : यद्भिप्रति-
 गृणीयात् अनागत एवासंप्राप्तोपरिप्रतिगृणीयात् ।
 गैरेय XV. 16 : 220. 13, 'living on the mountains.'
 गोदक्षिण XIII. 1 : 120. 5 ; XXIV. 29 : 214. 13.
 गोदोहन adj. IX. 5 : 270. 21 ; 271. 12 ; 272. 9 ; IX. 13 : 284. 4 :
 स्यूणा गोदोहनी । गौर्दुह्यते यस्यां बद्धा सा गोदोहनी ।
 गोधूमकलापी XI. 1 : 63. 5 ; XI. 2 : 65. 5 : ०पीम् । उभयतःश्रीकां समाग्र-
 नालाम् ।
 गोन्यास XXII. 17 : 141. 12, see crit. note.
 गोबलदशरात्र XXIII. 13 : 170. 4.

गोभाजश्च II. 11 : 52. 5 : गोभाजश् इति गां भजन्त इति गोभाजाः । प्रत्येकमिति
बौधार्थे स्वार्थे वा । शस अस्य यजमानस्य गोदातार इत्येके । Many other
attempts to explain this expression follow.

गोव्यञ्च XII. 15 : 108. 16 : गोव्यञ्चः ।

गोसव XVIII. 7 : 349. 1.

ग्रह् X. 20 : 18. 11 and often : आत्मन्यग्निं गृह्णीते । आत्मोयमग्निमात्मन्येव
शरीरे गृह्णीते धारयति । धारयामीत्यवधार्य मन्त्रम् (viz. T.S. v. 7. 9.
a, b) उच्चारयति ।

c. अत्र XI. 7 : 76. 6 : सव्यान्वगृह्ण दक्षिणैरनुपरिवर्तयाध्वै । सव्यान्द्द्वौ
युक्तान्वारयित्वा दक्षिणैः पर्यावर्तते (sic) एकं चक्रमन्तः (var. चक्रमन्तः)
कृत्वा अपरेण बहिः पर्यावर्तध्वम् । But to सव्यान् (and दक्षिणैः) we
must rather supply अभीष्टान्, cp. Lāṭy. II. 8. 12, Drāhy.
IV. 5. 12, 13.

c. वि-अत्र XXIII. 3 : 152. 8, 10 : विभज्य गृह्णीतानि ।

c. नि VI. 18 : 177. 12 : विच्छिद्य मन्त्रेण ध्रुवाया गृह्णाति ।

c. उप-नि VI. 25 : 186. 11 ; VI. 27 : 190. 3 : द्वार्बाहौ कुशहस्त-
मुपनिगृह्णाति । तस्या मूलतः कुशमुष्टिं सह स्थूण्या गृह्णाति । X. 5 : 5. 6 :
उपनिगृह्णाति । चिक्रयतीत्यर्थः Ms. ; II. 15 : 57. 20 : उरमि
श्लेषयति ।

c. अति-प्र XV. 8 : 213. 1 ; XV. 9 : 214. 4.

c. उप-प्र VII. 15 : 224. 6.

ग्रामणीसव XVIII. 4 : 346. 13.

ग्रामन्याय XXIV. 1 : 185. 14 : ग्रामन्यायम् स्मार्तन्यायमिति यावत् स्मार्तप्रमाण-
विनियोज्यं कृतं आचामेदित्यादि Venk.

ग्रामयोनि XX. 1 : 3. 9 ; XXIII. 4 : 154. 15 ; XXIII. 19 : 181. 13.

ग्रामाग्नि XX. 17 : 37. 13 ; XXI. 3 : 74. 13 ; XXI. 5 : 77. 16 ;
XXII. 2 : 119. 7 ; XXII. 16 : 139. 18 : लौकिकाग्निः Ms.

ग्राम्यवादिन् XIII. 21 : 132. 8 : अन्ते आस्य (sic) वचनंस्थायी (sic) भवति
प्रधान इत्यर्थः ।

ग्राम्यलोक XXI. 21 : 107. 9.

ग्रावोवायव्य dvandva neutr. VI. 30 : 195. 14 ; XXI. 24 : 113. 14 ;
XXV. 12 : 241. 5, 6 ; XXV. 14 : 244. 6 ; XXV. 15 : 245.
11 ; XXVI. 13 : 290. 13 ; XXVI. 18 : 298. 8 ; XXVI. 19 :
299. 8 ; XXVI. 25 : 307. 2 ; XXVI. 27 : 310. 9.

ग्रीवातः XX. 7 : 18. 4.

गुमुष्टि IX. 13 : 283. 16 ; IX. 16 : 289. 2 ; X. 50 : 51. 15 : गुमुष्टिः
समया दर्भमुष्टिः Viv. ; मूलाग्रो दर्भमुष्टिः । मूलाग्रसमो मुष्टिर्वा । समग्रो
मूलतः विन्नः Keś. ; स्थूला दर्भमुष्टिः । उकारलोपश्चान्दसः Ms.

घ ।

- घर्मदुघा IX. 5 : 271. 5 (घर्मदुघे dual) ; IX. 5 : 272. 11 ; IX. 8 : 277. 7 (घर्मदुघः gen.) ; IX. 9 : 277. 4 and elsewhere (घर्मदुघम् accus.).
 घर्मदृका IX. 17 : 292. 4.
 घर्माच्छिष्ट XVI. 2 : 246. 14.
 घातय् c. परि XVIII. 2 : 366. 9.
 घास XXII. 8 : 127. 13.
 घासोक्त XXI. 2 : 72. 13.
 घृतपिण्ड XXII. 8 : 128. 16.
 घृतेयका X. 45 : 43. 21 ; XXII. 8 : 128. 14. .
 घ्रा c. चब inf. चवघ्रातोः XV. 27 : 231. 1.

च ।

- चच् c. आ with instr. XVIII. 42 : 393. 10, 'to call after.'
 चतुरत्तर^१ XXIV. 5 : 189. 3, 10 : चत्वार्यक्षराण्युत्तराण्यधिकानि येषां तानि चतुरत्तराणि ।
 चतुरत्तरीय XXVI. 10 : 286. 13 ; XXVI. 33 : 319. 11.
 चतुरदय XXVI. 16 : 295. 9.
 चतुरपखाव XII. 14 : 107. 7 : चतुरपखावम् । चतुष्प्रनाडीकमुभयतो द्वे । चतु-स्रम्भमण्डपमित्यन्ये ।
 चतुरवत्तिन् XX. 5 : 15. 12.
 चतुर्धाकरण XXIV. 28 : 213. 13 ; XXIV. 29 : 214. 9.
 चतुश्चक्र XVII. 53 : 333. 3 ; 54 : 333. 17 ; XXIII. 17 : 177. 15 : a kāmya darśapūrṇamāsa.
 चतुष्टय XXIV. 1 : 185. 16 : चतुष्टयेन । चतुरवयवेन समुदायेन । चतुर्धा मन्त्रा वर्तन्त इत्यर्थः Viv. ; चतुर्भिः प्रकारैर्मन्त्रा वर्तन्ते कर्मसूपयुज्यन्त इत्यर्थः Veñk.
 चतुष्पथ V. 16 : 151. 12 ; XXIV. 8 : 191. 8.
 चतुष्पात् XII. 7 : 96. 5 ; XII. 16 : 110. 3 : चतुष्पान्क्षेत्रम् पदानि चत्वारि निवर्तनानि (cp. BR. s.v. निवर्तन i.) चत्वारि ।
 चर् c. वि-ञ्चति absol. XXV. 1 : 228. 5.
 c. प्रति XVII. 15 : 296. 9 ; XVII. 16 : 296. 12, 15, 18 : वषायाः प्रतिचरति । वषाप्रचारस्थाने आञ्जेन प्रचरतीत्यर्थः Ms.

चरत्य adj. I. 7 : 11. 2.

चरमुच्च XX. 8 : 19. 4; XX. 22 : 48. 7 : चरप्रथमः ।

चञ् c. अनु-प्र caus. IX. 28 : 293. 14.

चषालहोमीय X. 50 : 51. 18 : चषालहोमीयम् । लोहवद्भवाम्बुखं चषालवद्भव-
तीति चषालमुच्यते । मुखहोमार्थमित्यर्थः Viv. ; चषालहोमीयं रथमुखहोमार्थं
रथचषालवलोहवद् रथायं चषालशब्देनोच्यते । तत्र क्रियमाणा होमाश्चषाल-
होमाः । तदर्थां रथश्चषालहोमीयः Ms. (cp. X. 54 : 57. 2).

चातुष्पाश्रय XX. 6 : 15. 16 : चातुष्पाश्रयाच्चतुष्पाशनार्थं गृह्यत इति इडाया
आरभ्य ।

चात्वालसारिन् XXV. 5 : 233. 1.

चार्मपक्ष adj., fem. °च्ची XII. 16 : 111. 6, 7 ; XVIII. 16 : 361. 4 ;
XVIII. 19 : 365. 7 ; the Viv. (corrupt!) : चार्मपक्ष्यैवाचद-
मैश्चर्मैः ।

चि c. वि VI. 2 : 157. 20 : विचितम् । अध्वर्युणा खण्डशो विभक्तम् ।

चितिकृन्नि X. 36 : 34. 10 ; X. 38 : 36. 18 ; X. 40 : 39. 7 ; XVII.
17 : 297. 11 ; XIX. 4 : 421. 4, 5 ; XXX. 7 : 400. 17.

चितिप्रणयनीय XXIV. 18 : 203. 5 : चित्यां चयननिष्पन्नस्त्रिण्डलविशेषे ऽग्निः
प्रणीयते ऽनेनेति व्युत्पत्त्या चितिप्रणयनीयशब्देनाप्रतिरथमुच्यते Venk. ; प्रणय-
नीयचितौ प्रणीयते ऽग्निर्येनाप्रतिरथः Viv.

चित्रिय II. 12 : 53. 7 ; II. 6 : 42. 11 ; XXIV. 14 : 198. 11 :

चित्रियस्य ग्रामादेशिकभूतस्य अश्वत्यस्य ।

चुबुक VI. 25 : 185. 13 ; 186. 2 ; VII. 8 : 214. 4 ; VIII. 2 : 236.
19 ; VIII. 11 : 248. 14 : चुबुके तुण्डे ।

चूर्णहत XVII. 31 : 309. 13, cp. 311. 1. माषचूर्णम् ।

च्यु c. प्र caus. IV. 8 : 121. 10.

छ ।

कद् c. सम्-प्र II. 7 : 44. 1 ; II. 13 : 54. 15 and often.

कन्दश्चित् XVII. 28 : 306. 8, 9 ; XXVI. 28 : 311. 5 ; XXX. 7 :
400. 17.

कन्दोग XVI. 28 : 274. 2, 7 ; 275. 4 ; XVIII. 15 : 359. 16.

कन्दोगतः XIV. 4 : 157. 15 ; 158. 1 : अथ कन्दोगतः । उद्गाटसकाशद्विशेषः ।

कन्दोगवक्त्रुच XIV. 26 : 197. 11 ; XXIII. 8 : 161. 6, 8 ; XXIII
11 : 165. 15 ; XXIII. 18 : 178. 16.

कन्दोगवक्त्रुचतः XVI. 10 : 257. 7.

अन्वो गन्नाक्षय II. 2 : 35. 20, cp. Ṣaḍviṃśabrāhmaṇa II. 10. 22-24 ed. Eelsingh ; XXIII. 5 : 156. 20, see crit. note.

हिद् c. प्र II. 9 : 48. 6 : प्रच्छिनत्ति प्रयक् करोति ।

ज ।

जघन्ववाप्य (?) XVIII. 20 : 366. 8.

जघन्याद्दृ XVIII. 20 : 366. 11.

जघन्योदक XVI. 29 : 275. 11 ; XVI. 30 : 276. 8 ; Āp. XXII. 12
5 has उपमज्जने ।

जनकसप्रराच XXIII. 13 : 169. 13.

जन्य XII. 9 : 99. 8 : शूद्रः ।

जरत्कद्रथ XVIII. 25 : 373. 4, 7, cp. कद्रथ Kaus. br. I. 5.

जरत्कोशबिल V. 16 : 151. 7 : जीर्णसमुद्गे ।

जरत्पूर्वा XV. 1 : 205. 2 ; XV. 5 : 208. 19 ; XXVI. 10 : 285. 14 .
'an old pūrvā,' with pūrvā corresponds पेशस् of Āp. XX.
3. 9.

जरत्प्रयोग् XVIII. 25 : 373. 5, 7.

जल्पा subst. fem. II. 5 : 40. 11.

जिघ्र see निघ्न ।

ज्ञा e. अनु caus. XXIV. 12 : 195. 10 with obj. ऋणानि सान्त्वनादिना
उत्तमाणांनुज्ञां लभेतेत्यर्थः Venk.

c. अप XXIII. 14 : 173. 1 : अपजानीयात् चौणः (sic.) ; the mean-
ing probably is : 'to have a bad meaning about some-
thing.'

c. प्र desid. XXIV. 6 : 189. 16.

c. वि desid. med. XIV. 13 : 176. 6 ; XVI. 13 : 260. 4, 8.

c. सम् desid. med. XIII. 20 : 131. 14.

ज्येष्ठबन्धु XIV. 18 : 184. 13 ; XVIII. 14 : 359. 5 : ज्येष्ठो बन्धुषु ज्येष्ठबन्धुः ।
समासो मयूरव्यंसकादिषु (Pāṇ II. 1. 72 and the corresponding
gaṇa) द्रष्टव्यः ।

ज्येष्ठानामग्निष्टोम XVIII. 26 : 374. 3.

ज्योतिरतिराच XVII. 61 : 340. 17.

ज्योतिरयन XVII. 59 : 339. 3.

ज्योतिषामयन XXVIII. 4 : 352. 8.

ज्यामिकती (viz. इष्टिः) XXVII. 11 : 336. 5.

त ।

तच् c. अथ XXIV. 35 : 221. 16.

तश्च c. सम्-च्चा XII. 5 : 91. 7. 15 ; 92. 10. ; XXIII. 9 : 163. 12.

तज्जातीय XVIII. 11 : 355. 16 ; XXIV. 35 : 222. 1 ; XXVIII. 6 : 354. 13, 15.

तत्प्रत्याच्छेद्य adj. XIV. 19 : 186. 4 : तत्प्रत्याच्छेद्यां पर्णमय्याणुं सुचि । तन्मात्रप्रयोजनायाम् (तमात्र० or तर्मात्र० my two copies of Viv.). The same expression occurs Pī. Sū. I. 8 : 13. 1 : तत्प्रत्याच्छेद्येन पर्णमयेन सुवेण (so I now read with the best MSS.). Perhaps we ought to divide : तत्प्रति ('expressly for this purpose') चाच्छेद्येन ('to be manufactured'), but then in the aupānuvākya-passage we expect °च्छेदायाम् instead of °च्छेद्याम् ।

तदभिहार see यदभिहार ।

तदशन adj. XVIII. 44 : 397. 1.

तदहसात् XVII. 39 : 318. 9, see crit. note.

तनुपुरीष X. 21 : 19. 14 ; X. 37 : 35.1 ; X. 46 : 45. 15 ; XIX. 4 : 421. 9 ; XXX. 21 : 414. 9 : षट् पुरीषम् । यथा दृष्टकासन्निर्ण दृश्यते । 'loose soil.'

तनू II. 18 : 62. 2 ; तन्वः the formulas designated by the following ; घोरासन्वः ib. : 64. 9 ; synonymous to तनूद्वीष्णि XX. 19 : 41. 12.

तनूद्विष्णु II. 7 : 44. 13.

तन्त्रहर XXI. 1 : 70. 12 ; XXII. 12 : 135. 3.

तन्वन्त 1. 9 : 13. 1 : तनुरन्तो यस्य स तन्वन्तः ।

तन्त्रस्थान XXIV. 3 : 187. 2 : तन्त्रस्थानं भजन्ते । तन्त्रत्वं यौगपद्यं प्रतिपद्यन्ते Viv. ; तन्त्रपदं भजन्ते । तन्त्रत्वं गच्छन्तीति धावत् Veñk.

°तपन fem. °नी (साद्गाय्यतपन्यौ स्त्राल्यौ) 1. 3 : 4. 4, 8.

तपस्वितामयन XVII. 23 : 302. 8.

तथादेवत subst. neutr. III. 6 : 74. 14, 19 ; X. 21 : 19. 11. and often : the murmuring of the formula : तथा देवतयाङ्गिरसद्भुवः सीद ।

तरौ subst., plur. तर्यः XVII. 31 : 310. 7, 10 : सक्तुतण्डुलाः the word seems to be a byform to स्तरी 'dried out' (sterilis),

cp. भेनुष्टरी Maitr. S. II. 5. 4 : 52. 11, Kāth. XIII. 6 : 187.
 17 ; तयमेवैषाणु वाचं करोति Maitr. S. I. c. 13, स्रौकरोति Kāth.
 I. c. 20.

तत्परूप XXVI. 33 : 319. 5 : खट्वा महशम् ।

ताण्डिनामयन XXIII. 19 : 183. 1.

तानूनपानी (sc. षट्क्) X. 11 : 10. 11 ; II. 1, viz. T.S. IV. 1. . b.

तापश्चित (sc. अग्निः) IX. 12 : 283. 11.

तास्र XXVI. 5 : 278. 9.

तार्थ XI. 11 : 79. 11, 14 ; XII. 9 : 98. 13 ; 99. 10, 11 ; XIII. 41 :
 148. 15 ; XIII. 42 ; 149. 14 ; XV. 28 : 232. 9 ; XV. 29 :
 234. 8 ; XXII. 15 : 138. 4 ; XXV. 34 : 270. 4 : तार्थम् ।

आच्येन द्रुमं वासः कौशेयं च ।

तिलकवन्त XV. 37 : 242. 3 ; XVIII. 1 : 343. 6.

तिष्ठधन्विन् XVI. 20 : 267. 4 ; XVI. 22 : 268. 5.

तीव्रता XVIII. 30 : 379. 10, 14.

तीव्रसुत् XVIII. 41 : 393. 6.

तीव्रसोम XVI. 31 : 277. 18 ; XVIII. 29 : 379. 2.

तूपर XI. 1 : 63. 5 : यूपं तूपरम् । समच्छेदायम् Viv. ; चपालस्नानरहितम् Keś.

तूष्णींस्तोत्रं XVI. 7 : 254. 2 ; XVI. 8 : 255. 6 ; XXVI. 14 : 292.
 5, 10.

तूष्णीमग्निहोत्र XXIV. 17 : 201. 5.

दणवर्त VI. 27 : 189. 17, see अन्तर्वर्त ।

दणोदक dvandva VI. 9 : 165. 14 : दणोदकाय । दणार्थमनङ्घ्रोः । उदकार्थं
 वा सर्वेषाम् ।

दतीयमाधानम् III. 3 : 71. 12 (thus to be read), 17.

दतीयवेला VII. 18 : 230. 14 ; VIII. 9 : 246. 1 : वेलाशब्दः प्रमाणवचनः ।

दतीयाधेय XXIV. 19 : 204. 2.

दृप् c. सु-सम् caus. I. 14 : 21. 15 (सुसंतर्थायति) ; I. 18 : 27. 4 (सुसंज्ञम्).

दृप XXV. 34 : 270. 5.

त्रिकिण्णं XXIV. 13 : 197. 8 : त्रयः किणा यस्य स त्रिकिणो । किणा
 आघातादिका देहगतानि चिह्नानि । अत्रत्यत्रिकिणशब्दस्य मङ्गयुधसन्नद्वार्य-
 स्फोटनआघातभारादिवहनैरुत्पन्नाः किणाः विवक्षिताः । एतादृशत्रिकिणत्रयमध्ये
 एकेनापि किणेन युक्तं न याजयेदित्यर्थः Venk. ; ज्याकिण आस्फोटनकिणः
 प्रैवेयकिणः काण्डशृङ्गमङ्गलस्त्रिकाश्चित्रिण (श्चित्रेय var.) इत्यन्ये Viv.

चिगध XIII. 37 : 145. 13 ; XXVI. 6 : 280. 5 : चक्रस्नानयोरत्ने काण्ड-
 मच्छित्य तिर्यक्काष्ठ एवं तथा प्रउगे शृङ्गतश्च तत्रिगधम् । त्रिच्छदिर्वा द्वयोः
 पचयोर्दो उपर्येकम् ।

- त्रिच्छदिष्क XXVI. 6 : 280. 6.
 त्रिवलि XXI. 7 : 91. 9.
 त्रिवलीक XXVI. 6 : 280. 5.
 त्रिवेदस् XVII. 20 : 300. 11 ; XVIII. 32 : 382. 11 ; XVIII. 33 :
 382. 15 : 'knowing the three vedas ; being at the same
 time hotr, adhvaryu and chandoga.'
 त्रिशुक्र XVIII. 1 : 343. 4, 6.
 त्रिनेत्रि XI. 3 : 67. 13, 15 ; XXII. 14 : 137. 1.
 त्रिषंयुक्त XII. 4 ; 90. 4 ; XXVI. 3 : 274. 10.
 त्रिस्राव XXVI. 10 : 285. 9 ; XXX. 21 : 414. 13, cp. द्विस्राव ।
 त्रैत XXIV. 39 : 225. 8 (cp. T.S. II. 1. 1. 6) ; BR : 'dreizahl,'
 but cp. the expl. of the Karmānta itself.
 त्रैधातवीय (०या, viz. इष्टिः, ०यम् sc. इविः) XII. 20 : 118. 6 ; XIII.
 41 : 148. 12 ; XV. 38 : 244. 6 ; XVIII. 5 : 347. 13 ; XVIII.
 6 : 348. 18 ; XXVI. 2 : 274. 4 ; XXVI. 3 : 275. 9.
 त्रैविध्यगत XXI. 11 : 88. 18 ; XXV. 5 : 233. 8 : त्रिविधभावस्त्रैविध्यं
 विद्वृतेष्वित्यर्थः i.e. probably विद्वृतेष्वग्निषु ।
 त्रनीक XXVI. 16 : 296. 4.
 त्रवरार्ध XXVIII. 3 : 349. 3.
 त्रालिखित IX. 17 : 292. 3 ; X. 32 : 30. 1 ; XXX. 6 : 398. 8 : an
 istakā : तिस्रो रेखा उपरिक्त्वा ।
 त्रुदय XXVI. 16 : 295. 9.
 त्रुद्धि X. 5 : 5. 14, 15 : तिस्र उदयो यस्या उखायाः सा त्रुद्धिः उन् पूर्वाद्धानोः ।
 उपसर्गे घोः किरिति (Pāṇ. III. 3. 92) । कि (or कं) प्रत्ययः । इयङ्ङा-
 देभ्यश्चान्दसः Ms. and partly Viv.
 त्रुपसत्क XXV. 27 : 254. 5, 6 ; 260. 1 ; 261. 4.
 त्रुक्तश्चासेचन XX. 16 : 33. 12, 14.
 त्रुषिमन् XXVI. 8 : 282. 6 (cp. XVIII. 39 : 389. 11 sqq.) ;
 name of an ekāha.

द ।

- द०शुवरीय XVII. 18 : 298. 8, r. probably द०शुवरीय ।
 दच्च adj. XXI. 24 : 112. 13, see crit. note.
 दक्षिणापथ XXI. 21 : 108. 4.
 दक्षिणावन् X. 25 : 24. 8 ; XVI. 1 : 245. 2 ; XVII. 27 : 306. 6, 7 :
 दक्षिणावता एकादिन अहीनेन वा (in oppos. to सत्त).

- दक्षिणोत्तरिन् III. 28 : 100. 13 ; III. 31 : 106. 5 : दक्षिणं पादं सव्यस्यो-
परि कृत्वा । VI. 19 : 178. 8 ; VI. 21 : 180. 15 : सव्यं पाणिसुत्तानं
कृत्वा तस्योपरि दक्षिणं बाहुं न्यक्षं च प्रागायतमञ्जलिं कुर्वन्ति Keś.
- दण्डोपानहम् dvandva XXVI. 32 : 318. 11.
- दधिग्रह XIV. 22 : 190. 11 : उक्तो दधिग्रहः (T.S. III. 5. 8) see Baudh.
VII. 4 : 204. 9 sqq.
- दधिघर्म XIV. 9 : 166. 11 : उक्तो दधिघर्मः (T.S. III. 2. 6. b) see
Baudh. VIII. 3 : 237. 5.
- दन्तधावन XVII. 39 : 317. 1 : ' a piece of wood used for cleaning
the teeth ' (?) .
- दधमिय XXVI. 32 : 319. 1 : शामुलकानामु ह दधमियाः कम्बला भवन्ति ।
शामुलकानामूर्णाभिरीपन्मियाः सोताः (r. प्रीताः) कम्बला भवन्ति । ग्रामवर्णा
दधकाणामूर्णाभिः कृताः कम्बला इत्यन्ये । शामुलशब्दार्थ एषो ऽजिनशब्दार्थः ।
- दर्भण subst. VI. 25 : 186. 11 ; VI. 27 : 190. 3 : दर्भणम् सूचिम् ।
- दर्भनाडी VI. 12 : 169. 3, 4 ; XII. 9 : 97. 12, 15 : दर्भमूलम् ।
- दर्व XV. 19 : 224. 11.
- दर्विहोमाकारम् adv. X. 53 : 55. 16 : सर्वान्दर्विहोमधर्मान्कृत्वा ।
- दश्येय XII. 18 : 115. 4 ; XXVI. 3 : 274. 14 ; 275. 4.
- दशमास्य XVI. 16 : 262. 12.
- दशहविस् (sc. इष्टिः) XV. 17 : 221. 10 ; XXVIII. 1 : 343. 14.
- दशाम्बक XXVII. 10 : 335. 7 sqq. ; XXIX. 13 : 388. 9.
- दा c. उत्-प्र VI. 30 : 194. 12, absol. to उत्प्रेयच्छति ।
- दाक्षायण्यज्ञ XVII. 51 : 331. 7 ; XXI. 1 : 69. 11 ; XXIII. 17 : 177.
7 ; XXIV. 4 : 188. 1 ; XXVI. 22 : 303. 11, a kāmya
darsāpūrṇamāsa.
- दारव्यतिक्रम XXVIII. 1 : 344. 12 ; XXVIII. 2 : 347. 13.
- दारुणसंयुत IX. 6 : 273. 14 : दारुणसंयुतानि पिष्टानि संयुत्य । अरसंवर्तितानि
पिष्टानि संयुत्य the Vivaraṇa ; it is more probable that दारुणसं-
is equivalent to सुसंयुतानि, cp. gaṇa kāṣṭhādi on Pāṇ. VIII.
1. 67.
- दार्ढ्येच XXII. 5 : 124. 10 ; XXII. 6 : 126. 6 ; XXII. 13 : 135. 11 :
दार्ढ्येन युक्तो ह्यस्य विकारो दार्ढ्येचः खादिरादिः ; we expect rather
दार्ढ्येच or दार्ढ्येच्छ ।
- दार्वाचित XV. 14 : 218. 5 ; XV. 19 : 223. 18 ; XVIII. 40 : 391.
2, 6.
- दाशतय XXIV. 13 : 198. 2, see RS. IV. 18. 13 ; XXV. 4 : 232.
8, see RS. X. 47. 6.

- द्विचत्तीकाश VI. 1 : 156. 11 ; XV. 1 : 204. 11 ; XXV. 5 : 233. 6 :
 दिक्षु कृतातीकाशा द्वार एवातीकाशा यस्याः सा दिक्ष्वतीकाशा ।
 दिव् X. 9 : 8. 8 : दीव्यन्त ऋषभम् । अचक्रोडनेन पराजितादृषभं गृह्णन्ति Ms. ;
 देविला जिला गृह्णन्ति Viv.
 दिग् c. उप-अति XVIII. 34 : 383. 10.
 दिशंप्रतीच्या XXIV. 37 : 223. 16.
 दीक्षितव्रतिन् XXVI. 3 : 274. 14.
 दीक्षितावकीर्णं XVIII. 24 : 372. 11.
 दीर्घभक्ष VII. 15 : 224. 13 ; VIII. 4 : 239. 17 ; VIII. 12 : 250. 13 ;
 XXI. 20 : 106. 2 ; XXV. 20 : 252. 7 ; XXV. 22 : 254. 3.
 दीर्घसोम VI. 28 : 192. 9 : दीर्घसोमे द्विरात्रादौ उच्ययादौ वा ।
 दुरवगत XVIII. 12. 357. 1.
 दुरश XVIII. 37 : 386. 10 ; XVIII. 38 : 388. 7, name of an ekāha.
 दुर्गा (sc. आऊतिः) XXVIII. 10 : 360. 9.
 दुर्गाश XVIII. 38 : 388. 8 ; 389. 1, name of an ekāha.
 दुर्भग XXVI. 1 : 271. 13, as expl. of परिदृक्ति ।
 दूर्वाग्रन्थि XXI. 24 : 112. 12.
 दूर्वेष्टका X. 32 : 29. 19 ; XXII. 5 : 124. 7.
 दृच् c. वि XVIII. 13 : 357. 14.
 देवताभ्यावर्तिन् XXIV. 6 : 189. 12, 13 : देवतार्थमावर्तते देवताभ्यावर्ति Viv.,
 see also Venk. as cited s.v. सर्वष्टम् ।
 देवपुर XV. 19 : 224. 2 : a kind of shed (?).
 दैच XXV. 7 : 235. 9, 11.
 दोह (sc. क्षतस्य, शस्त्रस्य) XIV. 9 : 168. 7 sqq., 169. 1.
 द्युतिरानन्थ XXVIII. 4 : 352. 8.
 द्रक्षानुमन्त्रणीय XIV. 4 : 158. 17, viz. T.S. III. 1. 8. d : XIV. 5 :
 160. 12, viz. T.S. III. 1. 8. d and III. 1. 10. c-e ; XXV.
 18 : 249. 7.
 द्रु c. अनु II. 21 : 68. 1, 3, 4 ; XXI. 8 : 84. 7.
 c. सम्-अनु XIV. 16 : 181. 1, 17 ; XX. 6 : 16. 10.
 द्रोणचित् XVII. 29 : 308. 3, 5 ; XVII. 30 : 309. 7, 10 ; XXX. 17 :
 409. 13 ; XXX. 18 : 411. 5 ; XXX. 21 : 414. 3.
 द्वादशपूष् XXVI. 8 : 282. 14, cp. अष्टापूष् ।
 द्वादशीद्याम adj. X. 12 : 12. 1.
 द्वावाङ् VI. 25 : 186. 11, 14 ; VI. 27 : 190. 3, 6 and often :
 द्वारस्यूणा ।
 द्विद्वार XXIV. 5 : 189. 8.

- द्विदेवत्यानां चर्या XIV. 10 : 171. 6 (T.S. III. 2. 10. *n-p*), see Baudh.
 VII. 12 : 218. 18 ; 219. 13 ; 220. 4.
 दिनाराशुष XXV. 22 : 254. 1.
 द्विपशु XXVI. 1 : 271. 3 and elsewhere.
 द्विप्रवर II. 3 : 36. 9 : एकस्मिन् गोत्रे उत्पन्नो ऽपरस्मिन् गोत्रे दत्तः Veñk.
 द्विप्रश्नोदन XXIV. 15 : 199. 10.
 द्वियोग XV. 24 : 228. 13 ; XVIII. 20 : 366. 10 ; 367. 7.
 द्विरायाम् II. 9 : 48. 8, 9 : 'taking twice.'
 द्वित्रेणि XI. 3 : 67. 12, 15 ; XXII. 14 : 137. 1.
 द्विस्राव XXVI. 10 : 285. 4, cp. त्रिस्राव ।
 द्विःस्वाहाकारम् absol. XXIII. 7 : 159. 3.
 द्वयि VII. 8 : 213. 12 : द्विकोणम् ।

ध ।

- धनुर्धि XVIII. 24 : 372. 1.
 धनुर्वष्टि XI. 2 : 65. 4 (see crit. note) ; XXII. 13 : 136. 5.
 धर्मं XXX. 2 : 185. 19 : तेषां पञ्चानां प्रथमं धर्माः । औपधस्यावहननादयः ।
 पयसो दोहनादयः । पशोरुपाकरणादयः । सोमस्य क्रयाभिषवादयः । आश्वस्य
 विलापनोत्पवनादयः ।
 धा c. अनु-नि XXIII. 17 : 177. 11 ; caus. XXII. 3 : 121. 10.
 c. वि-उप-नि XXV. 6 : 234. 1 : समीपे स्थापयित्वा ।
 c. सम्-नि pass. X. 31 : 29. 2 : संनिधीयेरन् लग्ना भवेयुः ।
 c. प्रति pass. X. 12 : 11. 12 : अपरपक्षः प्रतिधीयते । दधानीर्धारणार्थस्य
 धार्यते दीक्षणीया । अपरपक्षमुदस्यतीत्यर्थः । This is probably *not* the
 meaning.
 c. अभि-वि XIV. 15 : 179. 7 : ब्राह्मणाभिविहिताः ब्राह्मणोक्ताः ; XXIV.
 16 : 200. 14 : तमभिविदधीत । तमवकाशम् । अवकाशमभिलक्ष्य अवकाशं
 प्रतीक्ष्य, etc. Veñk. ; XXIV. 21 : 205. 5 (but see the crit.
 note) ; XXIV. 38 : 225. 2 ; XXVI. 2 : 274. 3 ; XXVI.
 22 : 302. 5 ; XXVI. 33 : 321. 3.
 c. सम् IX. 9 : 277. 13 : संधाय । पादौ समस्य वद्धा ।
 c. अनु-सम् IV. 2 : 110. 14 : एकस्मिन्नाया लेखयानुसंधेहि । अविच्छिन्नां कुरु
 होटस्नानादारभ्य तस्यानु लेखामविच्छिन्नायां कुरु यावदसौ तिष्ठतीति ।
 धातुशः XX. 11 : 25. 10.
 धामन् X. 59 : 61. 7 ; XI. 13 : 82. 8 ; XII. 16 : 111. 2 ; XII. 18 :

114. 15; XV. 18 : 223. 10; XV. 36 : 241. 11; XVII. 2 : 284. 13; XVIII. 22 : 369. 8 : खे धामन् । स्वस्थाने ।
धाव् c. अभि caus. XV. 5 : 209. 6 ; XV. 6 : 210. 2 ; XV. 24 : 228. 8.
c. अति-ष्वा XVI. 3 : 248. 7.
c. सम्-प्र VI. 2 : 157. 16 ; VI. 3 : 159. 1 : संप्रधाय शोधयित्वा ।
धू c. उव् IX. 18 : 293. 16, see crit. note.
धूनन XX. 3 : 10. 7.
धेनुकरण XXV. 30 : 264. 6.
धौरेयशम्या XX. 26 : 57. 11.
ध्रुवगोप II. 3 : 37. 2 ; XVII. 18 : 298. 4 ; XVII. 19 : 299. 2 :
ध्रुवस्य रक्षिता ।
ध्रुववन्त XVII. 2 : 284. 17 and elsewhere : ध्रुववद्विस्वरित्वा । ध्रुववत्संहृष्टै-
चरित्वा ।
ध्रुवस्य चर्या XIV. 9 : 169. 3 : उक्ता ध्रुवस्य चर्या (T.S. III. 7. 8. n-s) see
Baudh. VIII. 14 : 254. 18 ; VIII. 15 : 255. 16. sqq.
ध्वस् c. प्र caus. med. (obj. हस्तौ) IV. 11 : 126. 18 ; 127. 1, 5 ;
XIV. 13 : 176. 1.
ध्वाङ्गावस्मृष्ट XIV. 9 : 167. 8.
ध्वान XX. 15 : 32. 12.

न ।

- नक्षत्रपथ X. 46 : 45. 8.
नक्षत्रप्रयोग V. 1 : 128. 2.
नक्षत्रसत्त XXVIII. 4 : 352. 7.
नक्षत्रेष्टि XXVIII. 3 : 348. 6.
नखकृत् XV. 13 : 218. 4 ; XV. 16 : 220. 6.
नखनिभिन्न XXVI. 6 : 279. 5.
नभ्यस्य VI. 25 : 185. 13 : नभ्यस्थयोः । नभ्येन स्थितयोः । नभ्यम् अचो यस्मिन्
फलके प्रोतः । मध्यमम् ।
नम् c. अव caus. IX. 3 : 267. 18 : अवनाम्य सुखानि । अन्यतो सुखानि कृत्वा ।
नलद् XXIV. 14 : 199. 2 : नलदसजः अवकासज इत्यर्थः । नलदो माजेत्यन्य ।
नृतानामेव तदुच्यते ।
नष्टारणीक III. 3 : 72. 1 ; XX. 19 : 42. 7 ; XXIV. 19 : 204. 4.
नाकसद् X. 45 : 43. 3 ; XXX. 5 : 398. 1 ; XXX. 7 : 400. 1.
नागदन्त XXII. 19 : 143. 16.
नानाशुशुन् XII. 15 : 109. 3, 9.

नानाप्रथन XXVII. 3 : 325. 7.

नानावर्द्धिस् XII. 2 : 86. 16 ; XIII. 1 : 119. 13.

नानादृश्य (Var. ०दृचीय) II. 7 : 44. 7 ; II. 18 : 63 : 16 ; X. 12 : 12. 4 ; X. 14 : 14. 4 ; X. 50 : 51. 14 ; X. 52 : 55. 2, 3 ; XII. 9 : 98. 13 ; XVII. 31 : 309. 13 ; XVII. 8 : 350. 4.

नानाशास XI. 4 : 69. 2, 3 : नानाशासाः । नानास्वधितयः ।

नानास्वव XI. 4 : 69. 2.

नाराश्रुस pravare : 465. 11.

नाराश्रुसो (sc. षट्क) X. 11 : 10, 11 ; 11. 1 : T.S. IV. 1. 8. c.

नारिष्ट (sc. ह्रीम dual) XXIV. 29 : 214. 17, cp. Āp. II. 20. 6.

०निकोत in स्वयमाट्टस्थानिकोत X. 27 : 26. 5 ; XXV. 30 : 263. 12 ;
द्विरण्येष्टकामण्डलेष्टका रेतःसिगिति (cp. X. 31 : 29. 9-14) Viv. ;
स्वयमाट्टाद्विरण्ययपुरवार्यचक्षुःश्रोत्रघ्राणमुखाद्यसप्तच्छिद्रस्य सदृशस्वयंसंपन्नसप्त-
च्छिद्रवति Ms.

निच् c. उप II. 9 : 49. 1 (also gr̥hs. I. 1 : अथ यच्छूलेषूपनिद्ध गव्यानि
उपयन्ति स शूलगवः). The author of the Vivaraṇa, who seems
to read उपनीद्ध (as do also some of the MSS. of the gr̥hs.)
explains : उपनिद्ध निवेश्य । निवेशनार्थ ईच्छतिर्द्रष्टव्यः । अनेकार्था धातव
इति ; Ap. VII. 22. 9 has प्रणीद्ध ।

निग्राभ VII. 6 : 208. 4 sqq.

निग्राभ्य VII. 5 : 205. 7 : निग्राभ्यासु (अशु) निग्राभवतीषु ।

निग्राभ्यासु वाचनम् XIV. 4 : 158. 5 : उक्तं निग्राभ्यासु वाचनम् (T.S. III. 1.
8. a) see Baudh. VII. 5 : 205. 7.

निघ्न I. 18 : 27. 6 ; I. 20 : 30. 15 ; V. 15 : 149. 4 ; cp. अवघ्न ।

नित्यवत्सु V. 10 : 142. 8 : नित्यवत्सायै जीववत्सायाः । अन्ये आत्मार्थ एव वत्सो
यस्याः सा नित्यवत्सेति ।

निदान XVIII. 30 : 379. 8 ; XVIII. 45 : 400. 2 ; XVIII. 47 : 405.
1, 3 ; XIX. 6 : 425. 5 ; XXVI. 29 : 312. 5.

निपत् subst. VI. 3 : 163. 9 : निपतः काले । निपतनं निपत् संपदादिपाठात्
भावे क्विपि (Pāṇ. III. 2. 61) श्यनस्य काल इत्यर्थः ।

नियतपान XX. 16 : 35. 13 see crit. note.

निरमण XV. 1 : 205. 1 ; XV. 7 : 212. 4, cp. Śatap. Brāhm. XIII.
4. 2. 5.

निरयवन्त् XIX. 10 : 432. 7, designation of the iṣṭakās laid down
with Taitt. Ār. I. 8. 5-6 (१४-१७).

निर्णाम XXX. 10 : 464. 6, 7 : ' the bending (of a wing). '

निर्जय adj. XII. 12 : 103. 12 ; XII. 16 : 110. 6 : निर्जयेन जेतव्येन ।

- निर्देश fem. XXIII. 1 : 149. 5 : 'a woman, for which the ten days of aśauca are passed' : अशुभ्यदिवसेषु अतिक्रान्तेषु ।
- निर्देश XXIV. 1 : 185. 17 ; as an example the Vivaraṇa cites : अग्रये त्वाग्नीषोमाभ्याम् (T.S. I. 1. 8. f) ; शुन्ध्वं दैव्याय कर्मणे देव-यज्यायै (T.S. I. 1. 3. a).
- निर्वाध (एकविंशतिनिर्वाध) X. 12 : 12. 4 : एकविंशतिपुलकम् ।
- निर्मन्थ्य adj. XX. 17 : 37. 13 and elsewhere.
- निर्हार (var. निर्ह्रास) XXX. 2 : 392. 1.
- निवेष्टा XII. 8 : 97. 10 ; XXVI. 2 : 272. 9 : निवेष्टाः स्वावराः ।
- निष्क XI. 1 : 63. 7 ; XII. 2 : 87. 5, 7 ; XV. 2 : 205. 8 ; XV. 4 : 208. 4, XV. 15 : 219. 14 ; XV. 38 : 243. 14 ; XVIII. 38 : 388. 9 ; XXIII. 18 : 180. 1 : निष्कान् । अर्धचन्द्राकृतीनाभरण-विशेषान् ।
- निष्करञ्जु XI. 6 : 72. 5 ; 73. 7 ; XII. 7 : 95. 4, 16 : निष्कसहिता रञ्जुः ।
- निष्कास V. 9. 9 : 140. 10 ; VIII. 21 : 262. 7 ; XXV. 2 : 230. 1.
- निष्पृथीष XXVI. 5 : 276. 8 : निर्गतपृथीषः । शुद्धपुलकणार्थमेतत् ।
- निष्यन्दनवन्त IX. 5 : 271. 18 : निष्यन्दनवन्तस् । उदकनिर्गमनमार्गवन्तस् । XIV. 26 : 198. 12 : परिष्यन्दं निष्यन्दनवन्तं कृत्वा तदेनं निनयन्ति । परि-घाकारं कृत्वा मध्ये खनितां परि[तः] सर्वतः प्रणव(r. प्रवण ?)मार्गवन्तं कृत्वा मध्ये निनयन्ति (thus, singular, the Viv.) ।
- निन्दन XX. 28 : 62. 17 ; XXI. 14 : 95. 11, nom. act. to निन्दन्ति ।
- नी c. उप-अति XVII. 14 : 295. 11.
- c. वि-अव XI. 12 : 81. 10 ; XI. 13 : 83. 11 ; XXV. 20 : 252. 1 ; XXVI. 14 : 291. 14.
- c. अति-आ XXVI. 24 : 306. 2.
- c. उत्-आ IV. 6 : 118. 7 ; XXII. 8 : 127. 14 ; XXII. 20 : 144. 10 ; XXIII. 9 : 163. 3, 4 ; XXVI. 32 : 316. 12.
- c. वि-उत् XII. 20 : 92. 14 (obj. दिग्ः).
- c. अनु-नि XXIII. 3 : 152. 2.
- c. उप-नि II. 9 : 48. 2.
- c. वि VIII. 1 : 234. 13 : तदेव सद्दिनयन्ति । पूर्वमेव मन्त्रं विहृत्य नयन्ति । desid. act. XVIII. 45 : 401. 2.
- नीत part. to न्येति XVIII. 30 : 379. 13 ; XVIII. 41 : 393. 7 ; see also उभयनीत and the next word.
- नीतदक्षिण XXIV. 13 : 197. 7 : न नीतदक्षिणं याजयेत् । दक्षिणानथनानन्तरं यस्य कस्य चिद्विजोऽनुपपत्तौ सत्यां तस्यार्लिञ्चं न कुर्यादित्यर्थः Veñk. ;

दक्षिणादानोत्तरकालम् Viv.; but नौत probably is part. not to नयति but to न्येति; cp. the foregoing word.

नौतमिद्य XIV. 29 : 202. 6; the word is explained by the Sūtra-kāra himself, see the following passage.

नुदु c. प्र XIV. 10 : 170. 9 : प्रणोति । यदा होता प्रणवं करोति ।

नुदु c उप-आ XII. 18 : 114. 2 : वारयन्ति ।

नेदीयस् II. 19 : 66. 10 : शृते नेदीयसि वा । उदक एव शृतप्राये ।

नेष्टाविड XVII. 44 : 325. 7, here and equally in gṛhs. I. 3, corrupt; the mantra was originally : निष्ट आविडं कन्तामि, cp. Drāhy. XII. 1. 19 with the comm. of Dhanvin.

नेमार्जनं XVIII. 2 : 344. 4.

नेष्टायन XVII. 45 : 326. 8 sqq; XXV. 24 : 256. 18.

नेष्टा XVIII. 49 : 407. 11, 13.

नौमण्ड XVIII. 46 : 402. 9. 'ship-board' (?)

न्यहन XXX. 1 : 390. 1, 2, 11, 12.

न्यूहन XXIII. 10 : 165. 3.

प ।

पक्ष्म XI. 7 : 75. 8; XVIII. 10 : 554. 5; XVIII. 17 : 363. 3; XVIII. 24 : 372. 2; XXV. 34 : 270. 1 : रथस्य पक्ष्मी । रथचक्रे ।—XXVI. 16 : 296. 4; XXVI. 17 : 296. 7 'half.'

पक्षोपह्वय X. 24 : 22. 11, 13, 15 : पक्षोपह्वये : पक्षान्ते; probably the correct reading is पक्षोपह्वय, cp. उपह्वय supra and प्रह्वय, असंह्वय in PW.

पचन IX. 3 : 268. 22; 269. 5, 7; X. 6 : 6. 5, 11, 15; XXII. 2 : 119. 5 : पचनं करीषादि Viv.; पच्यते जनेति पचनं करीषकाष्ठादि Ms.; 'fuel.'

पञ्चचितीक XXII. 4 : 122. 1, 3.

पञ्चचोड X. 45 : 43. 5; XXX. 5 : 398. 1; XXX. 7 : 400. 1 : a kind of iṣṭakā.

पञ्चतय XXIV. 1 : 185. 1 : पञ्चतयेन पञ्चावयवा अस्य वक्ष्यमाणस्य समुदायस्य पञ्चतयः Viv.; पञ्चावयवा यस्य स पञ्चतयस्तेन पञ्चतयेन पञ्चावयवयुक्तेन समुदायेन पञ्चभिः साधनैरिति यावत् Venk.

पञ्चदशसामिधेनीक XX. 18 : 39. 4; XX. 22 : 49. 3; XXIII. 1 : 147. 2; XXVI. 4 : 275. 11.

पञ्चबिल (viz. चरुः) XXIV. 27 : 213. 1, 3.

पद्मवलि XXI. 7 : 81. 10.

पद्मशरदीय XVIII. 11 : 354. 11; XXIV. 10 : 193. 13, name of
an ekāha.

पद्महविस् (viz. इष्टिः) XXVI. 26 : 308. 6.

पद्मावत्तिन् XX. 5 : 15. 13; XX. 7 : 17. 11; XX. 13 : 29. 8; XX.
29 : 65. 2, 3.

पद्मिक XXVI. 22 : 303. 6.

पद्मेध्नीय XII. 4 : 88. 17; XXII. 16 : 140. 16.

पट् c. उत् caus. XXVIII. 7 : 355. 12.

पट्बीश XV. 15 : 220. 5; XV. 38 : 244. 1.

पत् c. अभि caus. VI. 2 : 158. 11; XXI. 8 : 83. 5 : अथैनं सव्ये
पाणावभिपात्य । अनं यजमानमात्मनः सव्ये पाणावभिपात्य सव्यं पाणिं ग्राहयित्वा
Viv.; आधारेत्वेन ग्राहयित्वात्पर्यः Keś.; cp. Śatap. Brāhm. V. 3.
3. 11 : अथैनं दक्षिणे बाह्यावभिपाद्य ।

पतंग XXVI. 11 : 288. 9 : पृषत उ पतंगः । पृषतः शुक्लपक्षयोः पतंग
आसौनस्य न शुक्लत्वम् । उशब्दो निपातः । एक इत्यर्थः ।

पतन्तक XXVI. 3 : 275. 7 : a modification of the rājasūya.

पत्तनाडी X. 47 : 47. 11; XIX. 2 : 417. 12 : पत्तिपत्तबुधसुपिरेषु ।

पत्नीयजुस् XIV. 22 : 190. 10 : उक्तानि पत्नीयजूषि (TS. III. 5. 6); see
Baudh VI. 5 : 160. 19; VI. 3 : 159. 5 sqq.; I. 20 : 31.
10; VII. 3 : 203. 1; VII. 3 : 203. 10; VIII. 14 : 255. 5.

पत्नीशाल VI. 1 : 156. 13 etc., always as a neuter; once fem. :
XXIX. 11 : 385. 8.

पत्नीसंयोजक adj. XX. 10 : 23. 9.

पट् c. सम् caus. XVII. 31 : 311. 1 : संपादयति । षडूकरोति शष्पादीन्यपि
प्रक्षिप्य ।

पदाक्षण्या XIX. 1 : 415. 5. 7.

पदाशय VI. 13 : 170. 10; X. 2. 20 : पदस्थानम् ।

पद्मरण adj. VI. 10 : 166. 12; VI. 12 : 169. 9; VI. 13 : 170. 4 :
स्खाली पद्मरणी । पदपांसुभारणी ।

पद्म XVIII. 43 : 395. 9; XXV. 33 : 320. 3 : a certain very high
number, r. perhaps बद् ?

पयःप्रोक्ष X. 27 : 26. 1. 8; XXII. 6 : 125. 8 : पयःप्रोक्षं चाज्यप्रोक्षं च ।
पयश्चाज्यं च प्रोक्षणार्थं ।

पयोहोत्र XXIV. 30 : 216. 3.

परक्षेत्रे II. 3 : 36. 9 : जारजानः Viv.; परक्षेत्रे जारिणीत्वन्नः Venk.; prob-
ably the reading of Tr. पा० is preferable.

- परिहृत्य XVII. 29 : 308. 3, 5, 9, 13.
 परिकेय्य XVIII. 1 : 343. 5.
 परिक्री XVIII. 23 : 370. 13; XXIII. 18 : 179. 8; XXVI. 32 :
 318. 4, 7 : a var. of the sadyaskri.
 परिखातिक्रान्त II. 3 : 36. 7; XXIV. 13 : 197. 8 : परिखा मर्यादा ।
 अतिक्रान्तमर्यादाः । अन्ये समुद्रयायिन इति Viv.; समुद्रयायी Venk.
 परिगृह्यवन्त् X. 51 : 54. 1 : परिगृह्यशब्दवती (TS. IV. 6. 3. f, g).
 परिघर्म्य IX. 5 : 271. 11; IX. 12 : 282. 9; IX. 13 : 284. 3;
 XVIII. 24 : 371. 10 : घर्मस्य परितो वर्तमानं महावौरादि घर्मार्थम् ।
 परिचाय्य XVII. 29 : 308. 9, 12; XXX. 18 : 411. 6, 7 : a
 manner of building the 'agni.'
 परिधान XIV. 4 : 156. 13 : उक्तमौदुम्बराणां महापरिधीनां परिधानम् ।
 युनज्मि ते इत्यादि (TS. III. 1. 6. c, b) see Baudh. VII. 1 :
 200. 17.
 परिनक्षत्रम् adv. XX. 1 : 3. 2 : परिगतनक्षत्रमतिरोद्धितनक्षत्रावस्थायाम् ।
 परिप्लव adj. VI. 6 : 163. 8 : तस्यैवे यजुषो परिप्लवे आवर्तते निमित्तसंनिधाने
 (०संनिपाते Keś.) : 'returning.'
 परिप्लु VII. 7 : 211. 18; VII. 8 : 212. 12; VII. 16 : 228. 4; VIII.
 2 : 235. 14; VIII. 7 : 242. 15; XVIII. 36 : 385. 15 :
 द्रोणकक्षये परिप्लु पात्रं प्रास्य परिप्लवमानं तस्मिंस्त्रिष्टतीति सोमग्रहणार्थं दारुमयं
 पात्रं; Āp. : परिप्लवा ।
 परिभोजनीय I. 2 : 3. 10 : सर्वत्रोपभोगार्हाणि Sāy.
 परिचष्टु XXVII. 5 : 329. 6.
 परिलेपन XX. 16 : 36. 13.
 परिवहण XXI. 12 : 91. 7.
 परिवाद XVIII. 34 : 384. 11.
 परिवित्त, परिविन्न, परिविविदान XXVII. 5 : 329. 4, 5.
 परिशायन XX. 6 : 16. 13; XXI. 13 : 93. 14; nom. act. to
 परिशाययति; the meaning here and dhś. I. 14. 7 is not
 'vollständiges Untertauchen' (thus the Petersb. Dict.) but
 'keeping, preserving.'
 परिश्रयण V. 11 : 143. 19; V. 12 : 146. 5; V. 15 : 150. 12; VIII.
 9 : 245. 9; VIII. 20 : 262. 4; XV. 22 : 226. 4; XV. 30 :
 235. 5 : परिश्रयते जनेति परिश्रयणं वस्त्रकटकिलिञ्जादि ।
 परिषवण XX. 2 : 7. 12, nom. act. to परिषौति : कृशादि (r. कुशादि ?)-
 स्तम्बस्याश्चपञ्चादिना परिषद्दः ।
 परिषेवण XVIII. 24 : 371. 15.

- परिष्कन्दम् absol. XVIII. 24 : 372. 6.
 परिष्यन्दम् absol. XIV. 26 : 198. 12 : see under निष्यन्दनवन्त् ।
 परिष्वङ्गपरम् IV. 1 : 108. 9 : पराकाष्ठापरिष्वङ्गः Viv. ; एकहस्तः परिष्वङ्गः
 Keś.
 परिश्रजिन् XVIII. 1 : 343. 3, 4.
 परिहारस्त्व् XXIV. 38 : 225. 5 : परिहारस्त्वरित्यस्या अर्धसंवत्सरं (०त्यस्यार्थं
 सं० another copy) स्त्वत्वापरस्मिन् प्रसूयते । अन्य आहारेकस्मिन् पुमाने-
 कस्मिन् स्त्रीवत्सो यस्याः सेति ।
 परिहोम XX. 19 : 42. 1 ; XXI. 15 : 98. 8 ; XXI. 25 : 115. 4 ;
 XXII. 12 : 134. 12 : the offering on both sides (i.e. before
 and after).
 परीच्या XXI. 23 : 111. 13 ; XXV. 22 : 254. 5.
 परीत्य II. 14 : 56. 4 ; V. 1 : 129. 10 : परीत्येन सर्वतो ऽग्निना ।
 परोक्षोपस्थान XXIV. 30 : 216. 6.
 पर्जन्य XXIV. 25 : 210. 14.
 पर्यवेव V. 11 : 143. 19 ; V. 15 : 149. 7 ; 150. 12 ; XIV. 13 : 176.
 9, 12 : पलाशदन्तः ।
 पर्यवस्रोपम् absol. VI. 20 : 179. 1 : एकदेशमेकदेशं गृहीत्वा ।
 पर्यवेतराच्चि adj. XVIII. 44 : 397. 7.
 पर्याञ्च XXI. 13 : 93. 7 : परिगतं याञ्चं यागं वा प्रधानं यागसंबन्धम् । stands
 for परिद्याञ्च, cp. the next word.
 पर्याण subst. neuter XXI. 10 : 87. 3, stands for परियाण, cp.
 अपर्याण ।
 पर्यारिन् XV. 7 : 211. 14 : 'going round' (according to the course
 of the sun, in opposition to अत्त्याया).
 पर्यारिन् XXIV. 38 : 225. 5, cp. TS. II. 1. 4. 7.
 पर्युपस्तारम् absol. X. 53 : 55. 16.
 पर्युपोषण XIV. 13 : 175. 12 : उक्तं पर्युपोषणम् (TS. III. 7. 8. b) see
 Baudh. IV. 11 : 126. 14.—XX. 31 : 87. 18.
 पल्व XVIII. 43 : 395. 9 ; XXVI. 33 : 320. 3 : a certain very
 high number.
 पल्व XX. 6 : 15. 17 : पल्वलवलितरुपर्युपरि वेष्टितः Viv. ; पल्वं निरुत्तरेविरात्रयं
 शूर्पम् Sāy. ; also pi. sū. I. 14 : 20. 14.
 पवमान VII. 8 : 212. 16 ; VIII. 2 : 236. 6 ; VIII. 11 : 248. 1 ;
 XV. 17 : 222. 4 : उदञ्चो ऽभि पवमानश्च सर्पन्ति । उदञ्चुखाः पवमानमभि
 पवमानलक्षितं देशम् आस्तावं गच्छन्ति ।
 पवित्र XXVI. 3 : 275. 1, name of an ekāha (in the rājasūya).

पविचेष्टि XXVIII. 2 : 345. 2 ; 348. 3.

पशुबन्धयाजिन् XXIV. 11 : 195. 5.

पशुयपण VI. 29 : 193. 17.

पथौही VII. 4 : 205. 4 and elsewhere : गर्भयोग्या अष्टहीतगर्भा ।

पाजक XVII. 31 : 310. 9 : पाजके चतुरयचक्रे । कान्निकायां वा ।

पालीवत XIV. 21 : 190. 7 : उक्तं पालीवतस्य त्रयणम् (TS. III. 5. 5. b) see
Baudh. VIII. 14 : 254. 6.

पादकिण्ड XXVI. 22 : 303. 6.

पापाय् XVIII. 26 : 375. 4.

पार्थ XVIII. 49 : 408. 5, name of an ekāha.

पाशुबन्धिक fem. ंकी IV. 1 : 103. 13 ; XXI. 6 : 79. 4 ; fem. ंका
XXX. 3 : 394. 7.

पिङ्गु XXIV. 21 : 205. 9, see crit. note.

पिच्छोला XVI. 20 : 266. 9 ; XVI. 21 : 267. 9 ; 268. 2 ; XXVI.
17 : 297. 1, 2.

पिण्डी subst. XIII. 38 : 146. 15 ; XIII. 39 : 147. 5 ; XIII. 40 :
148. 9.

पितापुत्रीव XXV. 13 : 242. 8.

पितामर्दा (viz. आङ्गतिः) XXVIII. 10 : 361. 7.

पिन्व् caus. IX. 9 : 277. 15 ; 278. 1 : पिन्वयति दोग्धि ।

पिलकावन्त् VII. 6 : 209. 18 : पिलकावत् पुलकवदित्यर्थः, cp. अष्टापिलक
and सपिलक ।

पिप् c. उत् XV. 30 : 235. 18.

पिष्टोद्दपनी I. 4 : 6. 5.

पुण्डरिसजिन् XII. 17 : 112. 11 ; XXII. 20 : 144. 10.

पुत्रिकापुत्र II. 3 : 36. 8, here probably a subdivision of the
Ātreyas is meant, cp. the Laugākṣipravara : पुत्रिकापुत्रान्या-
ख्यास्यामो हल्लेखवालेयकौद्रेयवामरय्य०, and thus also the Mānavapra-
vara. The word has the usual meaning XXIV. 32 :
218. 5.

पुनरभ्यास XXVI. 12 : 290. 7.

पुनरालम्ब XXVI. 12 : 290. 7 ; XIV. 9 : 168. 12 : यज्ञस्य पुनरालम्बः
TS. III. 2. 7. m.

पुनराहारम् absol. I. 12 : 18. 13 : अनुद्यच्छ्रेव पुनराहृत्याहृत्योद्यच्छप्रिति ।

पुनरुत्सृष्ट III. 1 : 69. 5 ; III. 3 : 70. 17 : अत्र (var. वि) शीर्षं दीर्बल्यात् ।

पुनरुत्स्यूत III. 1 : 69. 4 ; III. 3 : 70. 16 ; XXIV. 18 : 202. 10 :
तन्तुभिः पुनर्निष्कृतम् ।

- पुनर्निष्कृत III. 1 : 69. 4 ; III. 3 : 70. 16 ; XXIV. 18 : 202. 9 :
शीर्षे पुनः संस्कृतम् Viv. ; पुनः संस्कृतः शिथिलीभूतो रथः Venk.
- पुनश्चिन्ति XVII. 17 : 297. 4 ; XVIII. 14 : 89. 29.
- पुरश्चरण II. 6 : 41. 8.
- पुरस्तान्खाद्याकृति adj. XXIV. 36 : 223. 2.
- पुरस्ताद्भाग VI. 14 : 171. 1 : पुरस्ताद्भागशब्दान् मन्त्रो यास्त्वक्थिषु ताः पुर-
स्ताद्भागाः ।
- पुरस्तात्तद्ध XXVI. 4 : 276. 4.
- पुरषमेध XXIV. 11 : 194. 5.
- पुरषास्य XVIII. 36 : 385. 11 ; XXIII. 18 : 179. 11, cp. AV.
v. 31. 9.
- पुरोदक II. 2 : 26. 3 : प्रागुदकम् ।
- पुरोहितप्रवर XXIV. 28 : 213. 8.
- पू ; The optat. पुन्यात् is remarkable XX. 6 : 16. 8 ; XX. 10 : 23.
15, 17 and often in the Dvaidha and Karmānta.
- पू c. सम् caus. XVII. 33 : 312. 4 : संपवथ्य गालयित्वा ।
- पूगशः XI. 6 : 73. 7 ; XII. 7 : 95. 16 : संघशः ।
- पूतिट्ण X. 13 : 13. 1 ; XIV. 13 : 176. 9, 12 : पूतिट्णानि जीर्णट्णानि
Ms. ; पूतीकट्णानि Viv.
- पूर्णदर्थ्य or पूर्णदर्व V. 10 : 142. 5 ; XV. 10 : 215. 14 ; XVII. 57 :
337. 7 ; XXI. 3 : 74. 14 ; XXI. 6 : 79. 8 ; XXIV. 17 : 201.
3 ; after all पूर्णदर्व seems to be the best attested form, see
the various readings.
- पूर्वाद् II. 12 : 53. 9 ; XXIV. 14 : 198. 12 : युवा ।
- पूर्वसत्स्य XXIV. 10 : 193. 16 : पूर्वास्य ताः संख्याश्च पूर्वसंख्याः Venk. ;
and elsewhere : प्रधानयागात्पूर्वं क्रियमाणाः प्रधाजाः ते पूर्वसंख्याः ।
- पूर्वा subst. see जरत्पूर्वा ।
- पूर्वाग्नि XVIII. 8 : 350. 7 ; XVIII. 16 : 361. 8 ; XVIII. 40 :
391. 5.
- पूर्वाह्निक IX. 6 : 273. 21 ; IX. 12 : 283. 4 ; read with B : पौ० ?
- पूर्वेद्युःकाल adj. XX. 1 : 4. 11.
- पृञ् c. अधि I. 9 : 12. 20 ; I. 10 : 13. 6 ; V. I : 129. 5 ; V. 11 :
144. 14 ; XIII. 25 : 136. 4 ; XIII. 33 : 143. 7 ; XXVI. 5 :
277. 2 ; अधिपृञ्क्ति is equivalent to अधित्रयति ; Sāyaṇa gives
as equivalent स्थापयति ; as the Śatapatha Brāhmaṇa uses in
this sense always अधिपृञ्क्ति, we are tempted to regard the
form अधिपृञ्जन of Baudhāyana as a corruption ; but अधिपृञ्जन

and अग्निप्रच्यत् (XXVI. 5), and cp. Āp. XII. 28. 1 प्रच्यन्ति,
prove that the root is प्रच्य्; cp. P.W. vol. IV, col. 570.

c. अनु XV. 5 : 208. 18, here probably equivalent to
अनुष्टुप्ति ।

प्रथ V. 5 : 133. 14; XXX. 1 : 389. 4 : name of a measure :
XXI. 9 : 85. 1 : 'the palm of the hand.'

प्रथिसव XVIII. 6 : 347. 16; XXIV. 11 : 194. 6, name of
an ekāha.

प्रथुबुध XI. 1 : 63. 7 : प्रथुबुधान् विस्तीर्णमूलान् ।

प्रदाखु II. 5 : 39. 11, Tr. reads correctly प्रदाकुनि ।

प्रश्नि X. 50 : 51. 15; X. 51 : 53. 18; 54. 2 : प्रश्निमग्मानम् ;
शुक्लविन्दुभिश्चित(r. च)मग्मानम् ।

प्रपदाञ्च XIV. 9 : 166. 11 : उक्तं प्रपदाञ्चस्य...प्रहणम् (TS. III. 2. 6. a)
see Baudh. IV. 3 : 112. 13 sqq.

प्रपित in प्रपितमात्र XX. 26 : 59. 9, partic. to प्रप् ?

प्रष्टश्मनीय XVI. 9 : 257. 1; XVI. 23 : 269. 9.

पृ (प्रणति) XXIV. 32 : 218. 1 : निप्रणुयात्, as Lāṭy. III. 2. 11 and
Drāhy. VII. 2. 11.

पेय plur. XVIII. 51 : 410. 15, 16; 411. 1, 14.

पैङ्गलायनिब्राह्मण II. 7 : 45. 1.

पौण्डरीक XVI. 32 : 278. 4 name of an ahina; also Āp.
XXII. 24. 8.

पौत्तिक XXVI. 6 : 280. 4.

पौ c. अभि IX. 9 : 279. 22; 280. 5 : अभिपौपयतः । अग्रेरुपरि पौपयतः
खावयतः ।—अनुदिशम् आत्मानमभि आत्मनो ऽभिसुख महावीरं कला अनुदिश-
मग्रावेव पौपयति खावयति ।

प्रउगच्छित् XVII. 28 : 307. 7; XXX. 14 : 407. 8; XXX.
15 : 408. 2.

प्रक्रमवेला X. 30 : 28. 12; X. 31 : 29. 11; X. 33 : 30. 12, 17 :
प्रक्रमवेलायां प्रक्रममात्रदेशे Ms.

प्रचावन XX. 29 : 63. 17; XXI. 23 : 112. 8, nom. act. to प्रचावयति
cp. IV. 8 : 121. 10.

प्रच्छाद् XXV. 30 : 264. 4; XXVI. 27 : 309. 6 : प्रक्षारः ।

प्रजनन II. 6 : 43. 3 : a part of the firedrill : the hole, the धोनि in
the अधरारणि; this meaning also in Lāṭy. II. 5. 5 (Drāhy.

IX. 1. 5), Mān. śrs. I. 7. 1. 39; cp. प्रतीचीनप्रजनन ।

प्रजाति IV. 5 : 115. 10, designation of the following mantras.

- प्रजापतेरयन XVI. 16 : 262. 14 sqq. ; XXVI. 17 : 296. 14.
 प्रज्ञात X. 54 : 56. 19 and often : प्रज्ञातं निधाय । परिकर्मिणो ज्यो वा
 यथा जानन्ति तथा निदधातीति । गुप्तम् the Viv. elsewhere.
 प्रच्य XXIV. 12 : 195. 7 ; XXV. 4 : 231. 13 : प्रच्यमात्मानं कुर्वीत । प्रच्यं
 प्रगतञ्च धनुः स्वकार्यचमम् । तथा स्वप्रच्यमात्मानं कुर्वीत । कार्ययोग्यमिति
 प्रवीणादिशब्दवत् परित्यक्तरुदिलद्योग्यत्वे वर्तते नियमद्रव्यादिभिर्योग्यम् Viv. ;
 प्रच्यं सच्यं संनद्धमिति यावत् । तादृशमात्मानं कुर्वीत कार्यानुष्ठानसमर्थात्मा
 भवेदित्यर्थः Venk.
 प्रच्योति ? XVIII. 40 : 391. 7.
 प्रणवम् absol. to प्रणोति VII. 17 : 228. 12.
 प्रणोद् XVIII. 48 : 405. 9, name of an ekāha.
 प्रतितारकम् adv. XXII. 8 : 129. 10.
 प्रतिदुद् XVIII. 7 : 349. 1, 6 (neuter); the last passage presents
 the var. r. प्रतिभृषम्, cp. T.S. II. 5. 3. 3.
 प्रतिनिर्घ्राञ्च VII. 12 : 217. 8 ; 219. 7, 11, 20 ; 220. 2 ; XXI. 19 :
 104. 9 ; XXV. 20 : 251. 11, 252. 1 : तस्य प्रतिरूपं तदेवत्यं निष्कृष्य
 (var. निष्कृष्य) गृह्णातीति, see also the etymology given by
 Rudradatta on Āp. XII. 20. 19 : प्रति निरूढा गृह्णन्त इति ।—
 XIV. 10 : 171. 5 उक्तं प्रतिनिर्घ्राञ्चाणां ग्रहणम् (TS. III. 2. 10. a—
 f), see Baudh. VII. 12 : 218. 9, etc., VII. 12 : 219. 8, 21.
 प्रतिनोद् XVIII. 48 : 405. 13, name of an ekāha.
 प्रतिपत्क in चाच्यभागप्रति० VIII. 21 : 263. 6 ; XXIII. 14 : 173. 3, 4 ;
 XXV. 2 : 230. 3 ; XXV. 26 : 259. 1.
 प्रतिपरिहरण XX. 30 : 65. 10.
 प्रतिपशु adv. XXVI. 11 : 287. 12.
 प्रतिभक्षण XXI. 20 : 106. 11.
 प्रतिलेपम् absol. X. 6 : 6. 3 : प्रतिलिप्यप्रतिलिप्य Ms.
 प्रतिवसनीय V. 9 : 140. 10 ; VIII. 19 : 259. 13 ; VIII. 20 : 261.
 15 ; XII. 4 : 89. 6 : प्रतिवसनीये वाससी ज्ञात्वा परिधानार्थम् ।
 दीक्षाकालात्पूर्वच छते वाससी प्रतिवसनीये वाससी Kes.
 प्रतिवेश adj. XXVI. 5 : 277. 9 : भूम्यनन्तराः । XXVI. 12 : 289. 12 :
 परस्परं संनिहृष्टाः ; XXI. 3 : 74. 12 ; V. 10 : 142. 5 : प्रतिवेशश्च
 स्त्रीकुमारभ्यः पचन्ति । चरोः प्रतिवेशं विशतीति वेशः मनुष्य स्त्री च प्रतिवेशः ।
 प्रतिवेशः स्त्रीकुमारभ्यो ऽपि भवति । यावानोदनस्त्रावन्तं पचतीत्यर्थः ।—प्रतिवेशम्
 seems to be adverb XXIV. 32 : 218. 2 : समीपे ।
 प्रतिव्यूह XXVI 15 : 293. 5 : विभागः ।
 प्रतिषेवण XVII. 39 : 319. 1 : 'seam.'

- प्रतिसमेधनीय X. 21 : 19. 19 : दक्षिणतो ज्वालयमानं निहितमाहवनीयम् Viv. ; प्रतिः सादृश्ये सादृश्यं च आहवनीयत्वेन उख्याग्नेः प्रातिभ्येन समेधनीयम् Ms.—प्रतिसमेधनीया XXII. 3 : 120. 10, sc. समित् : a piece of wood put on the fire with the mantra ये देवा ज्योतिषो ।
- प्रतिस्त्रीमम् adv. VII. 13 : 203. 15 : स्त्रोमं प्रति । यावन्तः स्त्रोमास्तावत्कूलः । चतुष्टोमो ज्योतिष्टोम इति दर्शनाश्चतुष्कूलः ।
- प्रतिद्वित XII. 11 : 102. 4 sqq. ; XII. 12 : 103. 7 sqq. ; XII. 13 : 105. 14 sqq. ; XV. 24 : 228. 16 ; XV. 25 : 229. 4 ; XV. 29 : 234. 1 ; XV. 30 : 235. 10 ; XXVI. 10 : 286. 1, also pi. sū. I. 5 : 9. 12 : प्रतिद्वितस्य युवराजस्य महिषीपुत्रस्य राज्ञो जननरस्य. The meaning seems to be : he who is nearest to someone, qualified to take his place : substitute, remplaçant. In this meaning also Āp. and Kāṇva recension of the Śat. Br. (VII. 3. 2. 8.)
- प्रतीचीनप्रजनन II. 16 : 60. 4 : प्रत्यग्नार्ताम्, cp. प्रजनन supra.
- प्रतीचीनस्त्रोम XII. 20 : 117. 1, 12 ; XXVI. 2 : 273. 3, 7 ; XXVI. 3 : 274. 15, 275. 4.
- प्रतीच्या XX. 30 : 65. 14.
- प्रत्यचवत् adv. XXI. 12 : 90. 6.
- प्रत्यगाशीः XX. 2 : 7. 16, cp. Āp. IV. 1. 3.
- प्रत्यञ्जन masc. I. 17 : 25. 13, see under उपस्थान ।
- प्रत्यनीक XX. 26 : 58. 11.
- प्रत्यभिर्दर्शन XXII. 20 : 106. 13.
- प्रत्यय XXII. 2 : 118. 10 : पुनस्त्यत्तिप्रकारज्ञानम् Ms. ; XXIII. 12 : 169. 7 : प्रत्ययः प्रतीयते उत्यानं येन निमित्तेन स प्रत्ययः ; XXIV. 1 : 185. 1, 12 : प्रतीयते ज्ञायते विशेषो ऽनेन स प्रत्ययः प्रमाणम् ।
- प्रत्ययमन्त्र XXIII. 10 : 165. 8, meaning ? The Viv. is useless.
- प्रत्यवरोक्षणतः XI. 12 : 81. 2 (see crit. note) ; XVIII. 17 : 36. 11 ; XXII. 15 : 138. 10.
- प्रत्यवसान XXI. 26 : 116. 9 ; XXII. 17 : 141. 7 : 'returning to one's home.'
- प्रत्यवहृतशिरस् XXII. 7 : 127. 4.
- प्रत्यसन XXI. 3 : 73. 5 ; XXIII. 16 : 175. 17.
- प्रत्यानहन XXI. 12 : 91. 3.
- प्रत्युपस्थान XXI. 12 : 91. 9.
- प्रत्यूढपुरीष X. 48 : 48. 10 : ०रूपया अपनीतपुरीषया ।

- प्रदक्षिणीक X. 2 : 2. 10 ; X. 4 : 4. 13 : प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते । प्रदक्षिणीकुर्वते वैश्वम् । ऋग्वेदसप्रयोगानुक्रमणलात् व्यवधाने ऽपि न दोषः ।
- प्रदाय IV. 11 : 126. 16 : प्रदाये तस्मिन्दीप्ते ऽग्नौ । XIV. 13 : 175. 14 15 ; XIV. 26 : 198. 9 ; XX. 31 : 68. 2.
- प्रदाव XV. 6 : 210. 8 ; XV. 9 : 214. 9 : designation of the mantras contained in TS. VII. 1. 13 ; उद्गाव ऀpastamba.
- प्रधि XXX. 7 : 400. 9 ; XXX. 21 : 414. 5 ; XXX. 18 : 411. 2 : 'segment' ; XXX. 16 : 408. 9, 14 : चक्रस्थान्तः ।
- प्रधी (or अप्रधी ?) II. 5 : 39. 9.
- प्रपथ III. 13 : 83. 18 ; III. 14 : 85. 2 ; IV. 11 : 126. 10 ; V. 9 : 140. 14 ; VIII. 20 : 261. 19 ; XVII. 28 : 316. 10 : प्रपथे संनिष्ठे देशे or अर्धपथे ।
- प्रज्ञावन XXI. 24 : 113. 14 ; XXI. 25 : 113. 18.
- प्रजाङ्ग I. 16 : 24. 17 ; VII. 2 : 202. 4 ; XX. 13 : 29. 1, 2 : समानस्थाने Venk. ; समस् Viv.
- प्रमाथम् XVIII. 24 : 372. 4 ; XVIII. 45 : 398. 3.
- प्ररेक X. 54 : 56. 8 ; XI. 7 : 74. 6 ; XII. 8 : 98. 9 ; 99. 9 ; XII. 11 : 102. 8 ; XVIII. 18 : 364. 12 : equivalent to संपात, cp. ऀp. XVII. 19. 4.
- प्रललाट X. 30 : 28. 15 : दक्षिणे प्रललाटे । दक्षिणांसस्योत्तरतो ऽन्तःशर्करम् ।
- प्रवकल probably adj. XV. 14 : 218. 5, of unknown meaning.
- प्रवर्ग्य IX. 1 : 265. 1 ; IX. 6 : 273. 2, 9 : प्रवर्ग्यद्रव्यम् ।
- प्रवर्त XIII. 31 : 140. 18 sqq. ; XVII. 39 : 317. 4 ; XVII. 41 : 321. 12 ; 322. 3 ; XVIII. 8 : 349. 16 ; 351. 1, 3 ; XVIII. 9 : 352. 15 : कुण्डलं कर्णालंकारम् ।
- प्रवसथाङ्गति XX. 23 : 50. 1, 7.
- प्रवात IX. 3 : 268. 20 ; X. 6 : 6. 3 : प्रवाते निवाते ।
- प्रविदानकल्प XXIV. 32 : 218. 8, 11 not explained in the Viv.
- प्रवृत्तण XXIII. 5 : 157. 4.
- प्रवृत्तन XXII. 2 : 119. 1 : अवटे स्थापनम् Ms.
- प्रवृत्ताङ्गति VII. 9 : 214. 19 ; XIV. 5 : 160. 15 (TS. III. 1. 10. a, b) ; XIV. 21 : 189. 20 (TS. III. 5. 5. a), cp. Baudh. VII. 9 : 214. 19.
- प्रवेण XXVI. 5 : 278. 8.
- प्रवाज neuter subst. XVIII. 44 : 397. 10.
- प्रष्टि XX. 13 : 29. 11 : प्रष्टीरेव द्वे द्वे समस्थाने Viv. ; प्रष्टीः प्रधानभूताङ्गीर्जुङ्क्त्

यथा प्रधानमानुपूर्वेणाहुतीर्हुत्वा सर्वासामाहुतीनां पूर्वाभिं स्विष्टकृतं जुहुया-
दिति Sāy. ; XX. 20 : 44. 9 ; XXV. 33 : 268. 6.

प्रष्टिवाहिनं XXII. 17 : 140. 19.

प्रसृत subst. masc. XI. 1 : 64. 13 ; XII. 1 : 83. 3 and very often
elsewhere.

प्रसूतय V. 1 : 128. 7 ; XXI. 1 : 70. 1.

प्रसेक X. 50 : 51. 12 ; X. 54 : 56. 8, 12 ; XV. 35 : 239. 17 ; 240.
7 ; XXII. 10 : 132. 3, 7 : प्रसिच्यते वसोर्धाराग्नेनेति प्रसेकः ।

प्रसून्दन XXI. 17 : 100. 7 ; XXIV. 33 : 219. 7 ; XXV. 8 : 236.
6 ; XXV. 9 : 237. 12 ; XXV. 25 : 257. 15 ; XXV. 31 :
165. 1.

प्रस्तरपरिधि dvandva neuter IV. 10 : 125. 9 ; V. 4 : 132. 1 ; V. 9 :
140. 3 ; V. 15 : 150. 17 ; VIII. 16 : 257. 3.

प्रस्य masc. XXIII. 5 : 155. 13 : प्रस्ययोरेव सीमान्तरितयोः (?) ; XXVI.
24 : 306. 3.

प्रस्थान XX. 14 : 32. 3, see crit. note.

प्रहुत XXIV. 4 : 187. 14 : प्रहुतः । यद्ब्रुत्वा दीयते जातकर्मादि स प्रहुतः
Viv. ; ह्यते दीयते यत्र स प्रहुतः । प्रकर्षार्थकोपसर्गेण दानरूपार्थविशेष-
लाभः । होमदानमात्रात्मकः कर्मविशेषः प्रहुत इत्यर्थः Veñk.

प्राक्शस् VI. 26 : 187. 11 : अयमुष्यवत् षत्वं की ऽसावनुमान इति यथालिङ्गं समः
स देश इति ; cp. उदक्शस् ।

प्राचीनपुष्कर XX. 14 : 31. 10 ; XX. 16 : 33. 13, 15.

प्राच्येकादशिनी XXX. 4 : 396. 5.

प्राणयज्ञ XXV. 17 : 248. 12.

प्राणाहुति XIV. 4 : 157. 6 ; 158. 4, offerings with the formulas
(T.S. III. 1. 7. 1) प्राणापानौ etc.

प्रायणीय XIV. 21 : 190. 8 : उक्ता प्रायणीयस्य सुवाहुतिः (T.S. III. 5. 5.
f) see Baudh. VI. 10 : 167. 6.

प्रावर्गिक (sc. पयः) XX. 2 : 6. 6.

प्रासङ्ग्य XVIII. 35 : 385. 3 ; XXVI. 11 : 287. 13 : द्वितीयाग्नेषु युग्मेषु
च युक्तौ ।

प्रासकवच XV. 7 : 212. 11, equivalent to पर्यसक० ।

प्रुप् c. वि XIV. 13 : 176. 8, see crit. note and cp. also the read-
ing of T. at IX. 20 : 298. 1.

प्रेषवन् X. 55 : 58. 3 ; X. 59 : 61. 9 ; XI. 13 : 82. 10 ; XII. 16 :
111. 4, etc. : निगद्वानित्यर्थः ।

प्रोक्ष XV. 26 : 230. 8.

प्रोक्षणतस् X. 10 : 10. 2, see crit. note.

प्रोक्षणीधान IV. 5 : 116. 3 ; XI. 3 : 63. 8.

प्रोदक XVII. 31 : 310. 8 : बह्दकम् ।

प्रौह XXIV. 6 : 189. 17, 190. 4 : प्रौहः कर्मसाधनः करणसाधनो वा प्रकार-
मुपमानं तेन बुध्यते संबन्धो ऽस्येति Viv. ; प्रौह्येण वा प्राचुर्येण वा Veñk.

सु c. परि-च्चा VI. 10 : 166. 7 ; X. 19 : 17. 11 : 'to come round.'

c. अन्-परि caus. I. 9 : 12. 15 ; XVII. 41 : 321. 9 ; 322. 10.

फ ।

फाल्गुन XXIV. 1 : 185. 16, name of a plant.

फाल्गुनपाच adj., fem. °ची, XVIII. 8 : 350. 4 ; XVIII. 9 : 352. 6,
'made from. . . . (a kind of wood).'

ब ।

बद्ध XIV. 30 : 203. 11 : बद्धुर्वीत ऋथेत् ।

बन्ध् c. उप-नि VI. 25 : 185. 16 ; 186. 1 ; VI. 29 : 193. 2.

बभुर्कण XX. 25 : 55. 7, cp. T.S. II. 1. 8. 2.

बर्हिर्लवन XXIV. 7 : 190. 10 : लूयते जनेनेति लवनो बर्हिर्लवनार्थो मन्त्रः Veñk.

बर्हिर्लाव II. 19 : 66. 1 ; XX. 3 : 9. 16 ; 10. 3, nom. agentis to
बर्हिर्लुनाति ।

बल्कश् XVII. 36 : 314. 9 : बल्कशस्य सुकिट्टस्य ।

बहिराञ्जनम् IX. 11 : 281. 7, cp. अन्तराञ्जनम् ।

बहिरुपसत्क XXV. 28 : 262. 3, 5 : दीक्षासंवत्सरादुपसदो यस्य स दीक्षाभ्यो
बहिरुपसत्कः ।

बहिर्विराज (sc. अग्न्युपस्थानम्) XXIV. 33 : 219. 13, 16, see under
अन्नविराज ।

बहिःशर्कर X. 25 : 24. 15 sqq. : बहिःशर्करात् बहिरग्नेः ।

बहिस्यन्ध XXX. 2 : 392. 5, 9 : '(a square) lying outside the
cords.'

बहिःसदसम् adv. VII. 10 : 215. 19 ; VII. 11 : 216. 8, 15 ; 217. 3.

बड्ढलोपधि XXV. 5 : 232. 12.

बाणवन्त् X. 23 : 21. 20 ; 22. 5 : धनुर्बाणवत् धनुर्बाणसहितम् ।

बाड्ड XXX. 1 : 389. 6 : designation of a measure.

बाह्यसविशेष XXX. 14 : 407. 10.

बृहत्पृष्ठ XXV. 254. 8.

- दृश्यतिसव XVIII. 1 : 343. 1 ; XXIII. 18 : 177. 18 ; XXVI. 8 : 282. 6 : name of an ekāha.
 ब्रह्मचर्यवन्त XXI. 1 : 69. 4.
 ब्रह्मच्यता XV. 4 : 207. 12, 13 ; 208. 1.
 ब्राह्मणज XX. 1 : 5. 3 (a compos. of the same kind as कल्पज).
 ब्राह्मणवन्त IV. 1 : 108. 9, plur. 'those who follow the authority of the brāhmaṇa' ; XVI. 19 : 265. 12, 14 : 'mentioned in the brāhmaṇa.'
 ब्राह्मणसंपन्न XIV. 8 : 165. 10 ; 166. 4 : ब्राह्मण उक्ताः ।
 ब्राह्मीदिक X. 50 : 51. 17.

भ ।

- भक्तत XX. 21 : 47. 15.
 भक्षानुवाक XIV. 8 : 166. 10 : उक्तो भक्षानुवाकः (T.S. III. 2. 5) see Baudh. VII. 15 : 224. 13 and passim.
 भङ्ग XVIII. 36 : 385. 14, 15, equivalent to भङ्ग of Āp. XII. 11. 10 ; R.V. IX. 61. 13 to be compared ?
 भञ्ज c. प्रति-वि XXVII. 11 : 335. 16 ; XXIX. 3 : 371. 6.
 भयेडक IX. 18 : 293. 4 : रक्तदृष्टीमा मेषः । उञ्जैर इति प्रसिद्धः ।
 भरतद्वादशाह XVI. 32 : 278. 8 ; XXVI. 20 : 300. 10, 11.
 भस्मर XXIV. 14 : 198. 7 : भस्मवत्संहताः Viv. ; भस्मराशिसदृशत्वेनाददत् इति भस्मराः । भस्मसदृशा इत्यर्थः । भस्मवज्जले भित्रीकरणे ऽपि पिण्डीकरणयोग्या ये जषविशेषाः Veñk.
 भागदुह् (nom. भागधुक्) XII. 15 : 108. 12, equivalent to भागदुघः, which occurs XXVI. 1 : 272. 1.
 भागल्लाभिन् XXVI. 1 : 272. 2.
 •भाजन in व्रतभाजन XII. 17 : 112. 13, 15 ; XVIII. 20 : 368. 4, 6 ; XXII. 20 : 144. 14, 15 ; XXIII. 18 : 179. 5, 6 ; in चपालभाजन XVIII. 21 : 368. 14.
 भास्त्रविस्त्रोम XVIII. 27 : 357. 7.
 भावित IX. 1 : 265. 3 ; X. 1 : 1. 2, 7 : सृद् भावितां कुलालगृहे घटाद्यर्थेन सञ्जिताम् Ms.
 भुञ्ज c. सम् IV. 4 : 113. 16 : त्रिः संभुञ्ज त्रिगुणं कृत्वा ।
 भू c. चप XIV. 17 : 183. 1 ; XIV. 18 : 184. 13 ; XVIII. 14 : 359. 5 : अपभूतो निरस्तः and elsewhere प्राधान्याद्वरोपितः ।

- भूमिकपाल XXIV 10 : 193. 15; XXVII. 14 : 342. 4; XXVIII
4 : 351. 6.
•भूय in प्रस्तरभूयम् XX. 24 : 54. 6; in आवापभूयम् XXIV. 3 : 187
4 : आवापत्वम् Venk.
भृ c. सम् X. 5 : 5. 4 : संभरति ष्टुद्राति Viv. and Ms.
c. अभि-सम् I. 2 : 3. 4.
भूमक XXV. 8 : 236. 16 : अन्तरेण भूमके भुवोर्मध्ये; cp. gr̥hs. I. 1. end :
अथैनामन्तरेण भूमके दर्भेण संमार्ष्टि ।

म ।

- मण्डलः XXV. 32 : 266. 8; 267. 3, 9 : कुम्बत इत्यस्यार्थे मण्डलः ।
मण्ड्या (or अमण्ड्या ?) subst. II. 5 : 39. 9.
मच्च XIX. 10 : 434. 6.
मण्डचरवत् VI. 5 : 161. 4 : लाङ्गलपाशवत् ।
मण्डलाकारम् XX. 13 : 29. 13.
मण्डलीकृत XXVI. 24 : 306. 3.
मण्डलेटका X. 5 : 6. 2; X. 6 : 6. 9, sqq.; X. 31 : 29. 11; X. 39 :
38. 4; X. 46 : 46. 17; XXII. 2 : 119. 5 : उपरिक्तमण्डला, cp.
XXX. 6 : 399. 4.
मतसौ dual : IV. 8 : 121. 6 (var. •सु); XXV. 32 : 266. 5; मतसू
II. 9 : 49. 1; मतसू sing. II. 10 : 50. 2; II. 11 : 52. 3.
मथ c. वि XIV. 29 : 202. 6 : विमथितम् सानुकर्माधर्ममथितम् ।
मथ XVIII. 42 : 395. 2; XVIII. 43 : 395. 9, a certain very high
number, cp. Āp. XVI. 31. 1.
मनाक्लमन्त XII. 15 : 109. 7 : ईषत् संस्पृष्टान्तान् ।
मनागपनत XVII. 28 : 307. 6.
मनागुपतन्न V. 5 : 133. 8 : ईषत् ष्टुः ।
मनागवर्षीयस् VI. 10 : 166. 15 : ईषदुच्चतराम् ।
मद् c. प्र caus., with obj. शिरः XVIII. 19 : 365. 10; XII. 20 :
116. 11 : न प्रमन्दयते । न खट्वायां शेते न केशान्विलिखते ।
मदन्ती sing. I. 4 : 6. 8 : 'the vessel for hot water.'
मनसन् (मनसन्ती आऊतिः) XVIII. 10 : 187. 11; XXVIII. 11 :
362. 8.
मन्त्रगणाम्नात XXVII. 1 : 322. 1; XXVII. 2 : 325. 2 : तानि (प्राय-
श्चित्तानि) द्विविधानि मन्त्राम्नातानि गणाम्नातानि च । मन्त्रलिङ्गेनाम्नातानि

मन्त्रान्नातानि । आभिर्गीर्भिरित्यादीनि । गणेशान्नातानि मिन्द्रादिगणादीनि
Prayogacandrikā.

मन्त्रघृत XXII. 8 : 123. 15.

मन्त्रानुदिशम् adv. XX. 26 : 58. 7 ; XXII. 9 : 131. 9.

मन्त्रानुपूर्वम् adv. II. 6 : 42. 3 ; मन्त्रक्रमेणेत्यर्थः । द्वितीयार्थे ज्ययीभावः ।

मन्त्रानुलोकम् adv. XX. 26 : 58. 7 ; XXII. 9 : 131. 9.

मयस्कृत् XV. 13 : 218. 3 ; XV. 14 : 219. 1 : 'leather-worker.' (?)

मराय XVIII. 48 : 406. 7, 9, name of an ekāha.

मरायकृत XVIII. 48 : 406. 9 ; XXIII. 18 : 180. 2 ; XXVI. 33 :
320. 7.

मष्टन in 'उत्तरमष्टनम् XII. 14 : 107. 9, cp. crit. note.

मद् e. उत् I. 6 : 8. 16 ; I. 13 : 19. 10 : उन्मद्दयन्निति । उच्छब्द जर्ध्वभावे
मद्दयत्तिथि पूजार्थे । सुच एवोद्यमनं यथा देवताभ्यो यूपौ न हस्तेनापासुत्त्वेप-
णम् । एना इति सर्वासं कर्मत्वेन यवणाङ्गस्तेनोत्त्वेपणे तद्भावादुच्चारणमिति ।
अन्ये मन्त्रमेव केवलं जपतीत्येषा पूजति Viv. ; उच्चारयन् Kes. ; it is
equivalent to उदिङ्गयति of the White Yajurveda (Śat. Br. I.
1. 3. 7, Kāty. II. 3. 35).

महाकोश XXVI. 8 : 283. 1.

महायज्ञ XXV. 13 : 243. 10.

महाचिनि X. 27 : 25. 18 : महाचित्यर्थद्रव्याणि ।

महानस XV. 14 : 218. 12.

महानसिक XXVI. 1 : 272. 1, equivalent to भागदुघ ।

महापरिधि VI. 34 : 199. 2 ; VII. 1 : 200. 17 ; XIV. 4 : 156. 13 ;
XXI. 16 : 99. 1.

महापवित्रेष्टि XXVIII. 1 : 344. 14.

महापाश XXVI. 12 : 289. 13.

महायज्ञ XIV. 8 : 164. 15, 20 ; 165. 1 ; XVII. 61 : 340. 17.

महाहन XVII. 10 : 291. 1, see crit. note.

महीय् XI. 11 : 79. 9 : महीयमाना आसते । पूजयन्ती ज्योऽन्यम् । अन्येन वा
पूज्यमाना आसते Viv. ; यजमानं वाग्भिः पूजयन्ति Kes.

महेन्द्रेज्या XXIII. 17 : 176. 12, 13.

मागधवाक्य XVIII. 25 : 373. 4, 6.

माङ्गल XXIV. 2 : 186. 3. According to Venk. and एके mentioned
in the Viv., name of an ācārya : इति माङ्गल आचार्यो मन्यते स्मेति
केचित् । अन्ये मां गच्छतीति मांगफलं तत्र (instead of these two words
मागतत् another copy) प्रयुक्तौ यज्ञ उच्यत इति । सर्वं च माङ्गलसंबन्धि

- श्रद्धाप्रयुक्तम् । अतो यज्ञो हीति ; if the name of an ācārya was meant, we could hardly miss an इति after श्रद्धोपज्ञः ।
- मान XVII. 31 : 310. 11 : कुडवादिना (sic.) मानम् ।
- मानुष XXIV. 12 : 195. 12 subst. neuter : मानुषेण मनुष्यसाधारणेना-
हिंसादिशौचादिना धर्मेण Venk.
- मान्मुक XIV. 18 : 183. 10, 11 ; this passage is not commented upon.
- मारुत XI. 10 : 79. 2 ; XXV. 34 : 270. 3 : मारुताः । मरुतां मन्त्रयन्तो
(means ?) यथा विशस्तथाभूताः स्रुतग्रामण्य उच्यन्ते ; according to
Keś., whose text, however, has here some gapings, the
आजिहृतः of line 1 are स्रुतग्रामण्यः, the मारुताः are the अक्ष-
संग्रहीतारः ।
- मार्त्तिक XXIII. 18 : 178. 9.
- मासर XVII. 31 : 310. 11 ; XXIII. 16 : 175. 16 : तत्र यत् सुद्रतपडुलान्
(r. °लानां ?) शकलतपडुलान् (r. °लानां ?) खावर्णं तं मासर इत्याचक्षते ।
- माससव XVIII. 3 : 345. 18.
- मासिष्ट XVI. 15 : 262. 9.
- माह्वानस fem. सौ° XV. 25 : 229. 9.
- माहाव्रतिक XXIII. 11 : 167. 10.
- मिन्दाङ्गति XXI. 24 : 113. 1 sq. ; XXV. 24 : 256. 16 ; and passim
in the prāyaścitta-praśnas.
- मिर्मिर XVIII. 1 : 343. 4, 5, see the text itself.
- मिश्र XIV. 13 : 175. 13 : मिश्रमिव । बुद्धिपूर्वकं पापसंहृष्टम् ।
- मीव c. उप VIII. 14 : 255. 9 ; XV. 5 : 209. 19 ; 210. 1 : उपमीवति
संज्ञां करोति ।
- मुञ्जकुलाय II. 6 : 42. 15 ; II. 12 : 53. 7 ; II. 16 : 60. 4 ; X. 12 :
12. 2 ; X. 13 : 13. 12 : कुटितो मुञ्जतूलः । इषीकतूलानीत्यन्ये । मुञ्जाः
कुलाया यस्येति मुञ्जकुलायः the Viv., and elsewhere : मुञ्जकुलायं
शीर्षान्मुञ्जान् । मुञ्जैर्ग्रहणं यस्येति वा ; मुञ्जदणैः पक्षिविशेषनिर्मितं नीडम् Ms.
मृतकार्य I. 2 : 3. 14. : धान्यनिधानार्थः तृणपुञ्जसंनिवेशविशेषो मृतः । तद्वत्कार्यो
मृतकार्यः Sāy.
- मृतकृत XXVI. 33 : 320. 8.
- मूलतःपुष्कर XX. 16 : 33. 15.
- मृगाखर XV. 8 : 213. 6 ; XXIV. 10 : 193. 15.
- मृगारेष्टि XXVIII. 1 : 344. 15.
- मृतवत्स XXIV. 31 : 217. 1.

- मृत्पिण्ड XXVI. 27 : 310. 4, 5.
 मृत्युदेवत्व XXIV. 36 : 222. 13.
 मृत्युसव XVIII. 16 : 361. 3; XXIII. 18 : 179. 3; XXIV. 11 :
 179. 3.
 मृद् c. प्र (मृददिन) XXII. 17 : 141. 12, see crit. note; XXVI. 32 :
 316. 10 : प्रपक्षेषु ।
 मृश् c. प्रति-अभि IV. 1 : 108. 6; III. 21 : 93. 13; and often.
 c. वि-अभि XX. 5 : 15. 10; XX. 8 : 20. 9, 12; XXII. 11 :
 133. 1; XXV. 16 : 247. 6.
 मैत्रायणीयब्राह्मण XXX. 8 : 401. 11.
 मौस्त XV. 25 : 229. 1 : 'a fragrant substance extracted from the
musta,' मौस्तक Āp.
 म्ना c. सम्-प्र VI. 2 : 157. 20 : संप्रस्त्राय मृदित्वा ।

य ।

- यजुर्युज् XI. 7 : 75. 4; XI. 9 : 79. 11, 16 equivalent to यजुर्युक्त ।
 यज्ञपरिभेद XII. 5 : 90. 14 : यज्ञोपकरणं दृष्टुप्रयोग्यं दर्भेध्नाञ्चत्रीच्चादि ।
 यज्ञपुच्छ XXV. 26 : 259. 3; XXVI. 12 : 289. 12; XXVI. 32 :
 318. 5; XXVI. 33 : 320. 1.
 यज्ञवास्तु XXVI. 7 : 281. 6.
 यज्ञसमृद्धि I. 21 : 32. 10.
 यत् c. अभि-च्चा caus. XI. 11 : 80. 2 : संक्षेपयति ।
 c. परि-च्चा caus. XIV. 32 : 191. 10, 17.
 यतउच्चार X. 30 : 28. 17 : अपि वा यतो जनपदस्य जन्यं जननिमित्तं भयं यत
 उत्पद्यत इति मन्यते तस्यां दिश्युपदधातीति ।
 यथाकर्म XXIV. 12 : 196. 7 : ब्रह्मादिषु यस्मिन्स्मिन्वृते तत्तत्काले कर्म चलति
 तंतं कर्मानुगुणतया पूर्वमुत्तरं वा दृष्टीतेत्यर्थः Veñk.; कर्मानुरूपेण वरणपक्षे
 आदावन्ते वा स इति Viv.
 यथाक्रतु XIV. 4 : 158. 4 : यथाक्रमेण यन्ति । यद्यग्निष्टोमः सोम इत्यादि, op.
 T.S. III. 1. 7. 3—XXI. 17 : 100. 9; XXII. 11 : 134. 7.
 यथाज्येष्ठम् XXIV. 12 : 196. 5 : ज्येष्ठमनतिक्रम्य । यो ज्येष्ठसं प्रथमं दृष्टीतेत्यर्थः
 Veñk.
 यथाधवित्रम् XXIII. 6 : 157. 7.
 यथाधिकरणम् XXIV. 2 : 185. 19 : यथाधिकरणं मन्त्रा दृष्टाः । यथाधिकरणं
 प्रत्यधिकरणं मन्त्रा दृष्टाः । तादर्थ्यव्यवस्थया मन्त्रा उपदिष्टाः Veñk.

- यथानिर्भेदम् XXII. 18 : 142. 11 : यथापठितं पार्श्वं सुषिराणि यथा वा जायन्ते भेदेन तथा Veñk.
- यथान्युप्त adj. VII. 8 : 214. 1 ; ०प्तम् adv. *ib.* ; XXV. 19 : 250. 2.
- यथाप्रकृतिम् (०कृतम् the Viv.) XXIII. 18. : 178 15.
- यथाप्रयोगम् XXI. 1 : 69. 5.
- यथाम्नायप्रणिधि XXIV. 1 : 185. 2 : आम्नायस्य प्रणिधिः अभिधानं तदनभिक्रम्य वेदोक्तक्रममनतिक्रम्येति यावत् Veñk. ; यथाम्नायस्य प्रणिधिः प्रणिधानं क्रमः यदा यदर्था स्थितास्तत्रैव श्रुत्यादिभिरविनियुक्तान्मन्त्रान्विनियोजयेत् Viv.
- यथावकाशम् XX. 13 : 29. 10 ; XX. 18 : 39. 12 ; XXI. 21 : 108. 5, etc.
- यथावेदम् VII. 9 : 215. 1 ; VIII. 2 : 236. 5 ; VIII. 11 : 247. 20.
- यथाशर्करम् X. 20 : 19. 3 ; X. 26 : 25. 17 ; XIX. 2 : 417. 4.
- यथाशृतम् XXI. 5 : 76. 15.
- यथाशब्ददक्षिण XXVI. 20 : 300. 6.
- यथासमुदितम् VIII. 6 : 241. 18 : समुदितानुरूपं विद्या (var. विशा०)-दीनाम् ।
- यथासुष्ठु X. 17 : 16. 10 ; X. 20 : 19. 3 ; X. 26 : 25. 16 ; XIX. 2 : 417. 4 ; XX. 3 : 8. 18, also pi. sū. I. 15 : 23. 8.
- यथासूत्रम् XXIV. 22 : 206. 13 ; XXVII. 11 : 336. 4.
- यथोत्पन्नेन XXII. 1 : 117. 15, see under उत्तरदण्ड ।
- यथोपपन्नेन (instr.) XXI. 4 : 76. 9.
- यदभिहारं XXIV. 9 : 192. 13 : यदभिहारं तन्त्रं स्यात्तदभिहारं कुर्यात् । तन्त्रं प्रयोगः । यदभिहारं यत्प्रचुरं स्यात्तदभिहारं तत्प्रचुरं तन्त्रं कुर्यात् Veñk. ; यदभिहारं यद्द्वयस्त्वेन विभक्तिं तन्त्रे बद्धत्वं यस्य तदभिहारं तद्बद्धत्वं तत्प्रधानं कुर्यात् Viv.
- यदशन adj. VII. 15 : 225. 18 ; VIII. 4 : 240. 4 ; VIII. 12 : 251. 4 : यदशना । यदुपवसथीये ऽहनि भुङ्क्ते तद्भुङ्क्ते । हविष्यम् ।
- यम् c. अप VII. 5 : 207. 4 ; VII. 6 : 209. 15.
- c. आ XIV. 10 : 170. 5, 6 (T.S. III. 2. 9. 5) : यथा वा आयतां प्रतीक्षते । आयताम् अभिमुख्येन गच्छन्तीमिधुं कश्चिदप्रमत्तो योधः प्रतीक्षते ; this explication is different from, and, doubtless partly better than the one given by Sāyaṇa.
- c. अति-आ XXII. 1 : 117. 20 : अत्यायच्छेत् । आनयेत् ।
- c. अनु-आ XXIV. 11 : 194. 13 : अन्वायतानि । अनुदृताति अनुगतानीति यावत् Veñk. ; अनुगतानि Viv.
- c. अनु-उत् VII. 17 : 228. 19 ; VII. 18 : 231. 4, and passim in VII and VIII ; XI. 8 : 77. 3.

- e. उप-उत् V. 11 : 144. 9; VII. 2 : 201. 18; XIII. 25 : 135. 18; XIII. 41 : 149. 1, all with obj. यवान् : उपोद्यच्छन्ते यवान् । पुरोडाशीयावपनकाले यवान्समीप उद्यम्य तिष्ठन्ति ।—VII. 14 : 222. 11 with obj. चमसान् ।—IV. 9 : 124. 12; VII. 14 : 224. 5; VIII. 4 : 239. 14; VIII. 12 : 250. 10; all with obj. इडाम् : समीपे उद्यच्छन्ते ।—IX 8 : 276. 11 with obj. धवित्राणि : समीपे ऊर्ध्वं धारयन्ति ।
- c. उप XXIV. 32 : 217. 12; 218. 1 : with obj. दायम् ।
- e. उप-नि II. 8 : 45. 12 : उपनियत्य समीपे लग्नानि उद्यम्य ।
- c. अति-प्र II. 17 : 62. 4, etc.
- e. उत्-प्र I. 12 : 16. 14 sqq.; VI. 11 : 168. 12; VI. 24 : 185. 6; VI. 30 : 194. 12; VII. 6 : 208. 8, 10; VIII. 1 : 234. 15; 235. 3; VIII. 9 : 245. 15, 17; IX. 8 : 276. 1, 4; XXV. 12 : 241. 3.
- c. वि-उत्-प्र VI. 16 : 152. 2; XI. 8 : 78. 18 : विभज्यविभज्योत्प्रयच्छति ।
- यवपुरीष adj. XVIII. 21 : 368. 5.
- यववर्हिस् adj. XVIII. 21 : 368. 7.
- याजुष ~~XXII~~ 1 : 118. 7 : एतस्यै याजुष्यै (viz. ऋदः) । एतस्याः यजुःसंभ्रताया ऋदः सकाशात् Ms.
- यायावर XXIV. 31 : 216. 11.
- यायावरधर्मं XXIV. 31 : 216. 10, 12.
- यावत्सिद्ध XIII. 1 : 119. 8.
- यु (यौति) c. सम्-उत्-आ VI. 8 : 164. 21; XVII. 40 : 320. 16; XVII. 44 : 325. 8; XVIII. 41 : 393. 4; XXVI. 8 : 283. 2 : समुदायुत्य । मिश्रयित्वा or सह कृत्वा ।—X. 25 : 24. 10; X. 54 : 56. 16; XI. 7 : 74. 4 : समुदायुतं भवति । एकीकृत्य मिश्रितं भवति ।
- c. सम्-प्र II. 16 : 59. 7, 18; II. 15 : 60. 1; IV. 2 : 109. 19; V. 15 : 149. 6; VII. 5 : 206. 2; VIII. 1 : 234. 11; X. 20 : 18. 17; XV. 19 : 223. 18; XIX. 2 : 415. 5 : मिश्रयति, आलोडयति ।
- c. प्रति VIII. 20 : 261. 17 : अपामन्नं प्रतियौति । उत्तरद्वयपादेन प्रतीपमपः प्रेरयति ।
- युग XXX. 1 : 389. 5, 7, designation of a measure.
- युगलाङ्गलम् dvandva X. 24 : 23. 13; XXII. 5 : 124. 10, 13 : युगं च लाङ्गलं च ।

युञ् c. नि IX. 9 : 277. 12 : नियुञ्च । वत्सं गोः पादे नियुञ्च बद्धा Keś.

c. उप-नि act. XI. 6 : 73. 4 ; XII. 7 : 95. 13 ; XV. 24 : 227. 15.

यूपविरोहणीय XXIV. 18 : 203. 5 : यूपविरोहणे यूपे पल्लवो द्रुमे (sic) निमित्ते
नैमित्तिकस्वाद्यः पशुर्विहितः । सो ऽप्युपाशु कर्तव्यः Keś.

यूपस्योपस्थानम् XIV. 21 : 190. 9 : उक्तं यूपस्योपस्थानम् (T.S. III. 5. 5. h.)
see Baudh. IV. 11 : 127. 8.

यूपावटीय VI. 22 : 181. 16, 18 ; 182. 2, 6 ; X. 19 : 17. 16 ; X. 23 :
22. 6 ; XIX. 1 : 415. 12 ; XXII. 5 : 123. 17.

यूस् IV. 8 : 121. 9 ; 122. 15 ; IV. 9 : 123. 7 ; instr. यूष्णा IV. 9 :
123. 2 ; loc. यूपन् IV. 9 : 123. 2 ; XXV. 32 : 266. 13 sqq.

योग्यहत VI. 15 : 173. 4 ; VI. 24 : 184. 1 : वहनसमर्थम् ।

योयुपन XX. 9 : 22. 1, nom. act. to योयुष्यते ।

र ।

रक्षोऽपहनन XX. 2 : 7. 5.

रज्जुदाम dvandva IX. 5 : 271. 7 : रज्जुश्च दाम च ।

रज्जुद्रव्य IX. 15 : 287. 13.

रथकार II. 16 : 61. 2 ; II. 12 : 53. 17 ; XXIV. 16 : 200. 5.

रथचक्रचित् XVII. 29 : 307. 13 ; 308. 3 ; XXX. 16 : 408. 8 ; 409.
12 ; XXX. 18 : 410. 17 ; 411. 6.

रथचक्रचिति XXIII. 15 : 174. 7.

रथनाली (or. नाडी) XIV. 17 : 183. 5 ; XXIII. 7 : 159. 5 ; XXIV.
8 : 191. 8.

रथंतरपृष्ठ XXV. 22 : 254. 7.

रथध्वेष XI. 8 : 78. 5 : रथवैकल्यम् ।

रथमुख XIV. 17 : 182. 16 ; XVIII. 24 : 371. 15 ; XXIV. 8 : 191.
7 : रथतुण्डे ।

रथयुग XX. 25 : 57. 1, a measure, cp. युग ।

रथवर्त्ममात्र XXIV. 24 : 209. 9 : चक्रमार्गस्य विस्तरप्रमाणम् ।

रथवाहन XI. 2 : 64. 14 ; XI. 6 : 71. 9 ; 72. 9 ; XII. 7 : 95. 8 ;
XII. 14 : 107. 3, 4 ; XII. 19 : 116. 5, 8 ; XXV. 33 : 269.

1, 3 : रथ आरूढो याभ्यां शकटाभ्यामिति रथवाहने । तदर्थलाङ्घविधानं
रथवाहनं हविर्धानविशेषणम् । सदोविशेषणासंभवात् समाननिर्देशो ऽपि ।—
रथवाहने रथशकटे elsewhere.

- रघवाहनवाह XII. 19 : 116. 5, 8 : रघवाहनशकटस्य दक्षिणधुरि नियुक्तः ।
 रघविमोचनीय XI. 8 : 78. 6 ; XII. 14 : 107. 1.
 रघात् XVII. 11 : 292. 4, 6 ; XX. 25 : 56. 18 ; XXVI. 10 : 285.
 7 ; XXVI. 23 : 304. 4, 7 ; XXX. 4 : 395. 16, a measure,
 cp. अत्त ।
 रघेषा XX. 25 : 56. 18, a measure, cp. ईषा ।
 रन्ध्र XXV. 7 : 235. 8 : प्रति रन्ध्रं कटिप्रदेशं प्रति ।
 रराटो VI. 25 : 186. 7 : रराटोम् । विदर्ली तोरणस्थानीयां वन्दनमालाम् ।
 दर्भमयीमित्यन्ते ।
 रदस्येष्टि XXVIII. 1 : 344. 15.
 राका XXIV. 20 : 205. 1 ; XXIV. 29 : 214. 16 : उत्तरा पौर्णमासी ।
 राजगृह plur. XV. 3 : 206. 15 ; XVIII. 18 : 364. 9 ; 365. 3,
 probably 'the king's wives.'
 राजयज्ञ XXIV. 11 : 194. 5 : राजकर्तव्यज्ञाः Venk.
 राजदत्त XXVIII. 13 : 366. 12.
 राजसूयगण XII. 10 : 100. 10, dual, the formulas T.S. I. 8. 13
 f and g.
 राजासन्दी VI. 10 : 166. 13 ; VIII. 19 : 259. 13.
 राज्जुदाल XV. 14 : 218. 7 ; XXVI. 10 : 286. 8, 9 and elsewhere.
 रात्रिकर्मिन् XV. 19 : 224. 6 ; XV. 22 : 225. 15 ; 226. 3.
 रात्रिभृत् X. 12 : 11. 13 ; XXX. 7 : 400. 17.
 रात्रिसत्त XIV. 22 : 192. 1 : द्वादशाहादारभ्य यावत्सहस्ररात्रम् ।
 राम IX. 12 : 283. 12 ; X. 59 : 62. 9 ; XXV. 32 : 268. 2 : न रामा-
 मुपेयात् । रामा रमणायैव गृह्णीता न धर्माय । शूद्रामेतदेव ज्ञापयति ।
 राशि XVIII. 48 : 406. 7, 8, name of an ekāha.
 राशिकृत XVIII. 48 : 406. 8 ; XXIII. 18 : 180. 2 ; XXVI. 33 :
 320. 7.
 रास्त्रावत्परिघीविन् VII. 6 : 209. 12 : रास्त्रावत् मेखल्यैव परिगता ग्रीवा या
 (var. ग्रीवायां परिगतग्रीवा या) सा परिघीवा । स यस्यास्ति तत्परिघीविः ;
 cp. रास्त्राव Śat. Br. IV. 1. 5. 19.
 रिच् c. उप-ञ्चति XVIII. 15 : 360. 11.
 रच् X. 54 : 57. 3 ; रच्: designation of the offerings poured into
 the fire with the three formulas T.S. V. 7. 6. 3-4 (d).
 रच् c. वि-सम्-च्ा caus. XXVI. 12 : 289. 8, 10 : श्यक् समारोथ ।
 रूपीय XV. 1 : 204. 14.
 रेतसिच् X. 31 : 29. 12 ; X. 39 : 38. 5 ; X. 46 : 46. 18.

ल ।

- लक्ष्ण adj. XXX. 7 : 399. 13 (Thibaut reads लक्ष्णम् but cp. Āp. XVI. 13. 9) 'marked.'
- लम् c. प्रति-उप med. VII. 3 : 202. 21; VII. 13 : 220. 16; VIII. 4 : 238. 15; XIV. 12 : 174. 5 : प्रत्युपलम्बस्व । प्रतिपालय or उदीक्षस्व ।
- लाङ्गल्य XVIII. 20 : 366. 5; XVIII. 21 : 368. 13, 14, 'destined for a lāṅgala.'
- लिख् c. अभि-परि XXIII. 14 : 172. 9.
c. सम् caus. XXIV. 18 : 202. 9 : यज्ञपात्राणि संलेखयेत् । तक्षणा-दिना नवीकुर्यात् Venk.
- लिप् c. चव caus. IX. 1 : 265. 9; X. 1 : 1. 8.
c. अनु-प्र XXVI. 31 : 315. 5.
- लिह् c. प्र caus. XXIII. 1 : 149. 6, 7.
- लुप् c. सम्-चव IV. 7 : 120. 3; XV. 5 : 70. 10; XV. 31 : 236. 13 :
समवलुम्पन् । एकीकृत्य गृह्णानः ।
c सम्-उत्त VI. 19 : 178. 6; VI. 21 : 180. 14 : समुल्लुप्य । आकृत्य Viv.; गृहीत्वा Keś.
c. सम्-प्र I. 21 : 33. 6; XX. 15 : 33. 4 : 'to take away.'
- लोक VI. 25 : 186. 3, 4 equivalent to लोग (= लोट), also Taitt. Ār. VI. 7. 1.
- लोकनाधिन् XXX. 6 : 399. 3.
- लोकाग्नि XX. 26 : 57. 7 sqq.; XXI. 14 : 94. 4; XXII. 5 : 123. 12; XXIII. 19 : 182. 7; XXIV. 35 : 222. 7 : लोकाग्नि-रिति विदेरग्निर्नभ इति (T.S. I. 2. 12. b, cp. VI. 2. 7. 3 : य एवैषु लोकैश्चग्रयः); XXIV. 7 : 190. 15; on this passage : लोकाग्नींश्च तेषामुपश्रुत्य Venkatesvara remarks : तेषां निरुद्धपशुबन्धे विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिर इत्यादि (see Baudh. IV. 2 : 109. 8 sqq.) मन्वेनो-त्तरवेद्यां चात्वालगतपुरीषनिवपनानां लोकान्द्याख्यानां त्रयाणामुपश्रुत्य समीपे श्रुतिं कृत्वा त्रयार्थमपि विदेरग्निरिति मन्त्रं सकृदुक्त्वा लोकाग्निं नावर्तयेत् किंतु प्रतिलोकाग्निमावर्तयेदित्यर्थः ।
- लोमशक XXIV. 23 : 208. 2.
- लोहितवासम् XXIII. 1 : 148. 8.
- लोहितोष्णीष XXIII. 1 : 148 : 8.

व ।

- वक्रपत्र XXX. 10 : 403. 9 : कुटिलो पत्रो यस्य ।
 वक्राङ्ग XXX. 20 : 412. 8 : कुटिलाङ्गानि यस्य ।
 वच् c. अति caus. VI. 2 : 158. 10 ; VI. 18 : 177. 16 ; VI. 19 : 178. 3 ; VI. 21 : 180. 11 ; IX. 10 : 279. 13 ; XXI. 8 : 83. 4 :
 अध्वर्युर्यजमानमतिवाचयति is equivalent to यजमानो ऽनुषजति ; अति-
 वाचयति अतिरिक्तमितरेभ्यः 'to cause to recite extra (ati).'
 वडव XXIV. 39 : 225. 9 (cp. T.S. II. 1. 8. 3, 4).
 वण्डचिति XVII. 24 : 303. 9, 10 ; XVII. 25 : 304. 8, 10 ; XVII. 26 : 305. 4, 7, cp. सवण्ड ।
 वत्सज्जु I. 2 : 3. 4 : शयितवत्सजानुसदृशम् Viv. and Sāy.
 वद् c. अधि med. I. 7 : 10. 5 (see crit. note) ; VII. 7 : 211. 1, 14 :
 अधिवदनम् अपि विच्छिद्योपरि मन्त्रवचनम् ।
 वध्र XI. 1 : 63. 12 ; XXII. 13 : 135. 12 ; with वध्रैर्युत cp. वध्रैर्युत
 Śat. Br. V. 4. 4. 1.
 वनर्हप (?) XVIII. 28 : 376. 15.
 वनिष्ठुसव XXIII. 40 : 390. 16 ; 391. 1.
 वप् c. वि-च् VIII. 16 : 257. 14 : प्रथक्प्रथक् ददाति ।
 c. अभि-नि XXIV. 3 : 186. 14.
 वप् (shave) c. प्र VI. 2 : 157. 11, 'to begin shaving.'
 वयस् VI. 14 : 172. 4 : मूल्यद्रव्याणि यैस्त्वां गच्छति सोमस्तानि वयांसि ।—X1.
 1 : 63. 10 : वयसोवयसो वा । सप्तदश षाण्मासिकादारभ्य षण्मासदृष्ट्वा अर्ध-
 षष्ठान् षाण्मासिकैकहायनत्रयविदित्यवाट्पञ्चावित्रिवत्सुतुर्यवाट्पष्ठवाट्पमानडुदु-
 चाणः वयांसि, cp. Āp. XVIII. 3. 9.
 वर्मसंनहनीय XV. 24 : 228. 2 (viz. T.S. IV. 6. 6. a-o).
 वल् c. अति caus. III. 6 : 75. 4, 8 ; VI. 11 : 168. 12, 15 ; VI. 19 :
 178. 11 ; VI. 21 : 181. 1 : अतिवाल्स्य उपरि नीत्वा ।
 वल्लभिद्दु XXIII. 19 : 183. 1, name of an ekāha.
 वश IV. 2 : 110. 14 ; VI. 30 : 195. 5 : होतुर्वशं यन्ति । शनैर्गच्छन्ति ।
 वषट्कारपथ XVI. 9 : 256. 3, 4 (thus also to be read l. 5).
 वस् c. प्रति-सम् XXIV. 12 : 196. 7 : सृष्टेन धनेनर्लिजः प्रतिसंवसीत । सृष्टेन
 विसृष्टेन त्यक्तेन दत्तेनेति यावत् । ऋलिजः प्रतिसंवसीत वासयेत् । अत्रैव प्रवणाः
 सन्तो यथा तिष्ठन्ति तथा कुर्यादित्यर्थः Veñk. ; सृष्टेन धनेन यज्ञार्थेनर्लिजः
 प्रतिसंवसीत सद् वसेत । अथ सृष्टेन धनेन नार्लिजः प्राप्तसर्वकालं (sic) तथा
 यत्तज्जीवनाद्वासयेदित्यर्थः Viv. (partly corrupt).

वसतीवरीकलश XVI. 3 : 247. 8; XXIX. 6 : 377. 9.

वसिष्ठयज्ञ XVII. 54 : 334. 1.

वहल XXIV. 31 : 217. 1 : (गौः) या कृषति ।

वहस् subst. neuter II. 13 : 55. 15; XV. 25 : 229. 3, 5 : वहसः काले । शृष्टे ग्रीवायां वा; occurs repeatedly also in the Kāṇva Śat. Br. e.g. I. 2. 3. 23.

वा c. अभि XV. 8 : 213. 8 : यद्यभिवाति, the subject must be रुद्रः; it follows from our Baudhāyana-passage that अभिवात Lāṭy. VIII. 5. 3 must be derived also from वाति, not from वयति as the Petersburg dict. has it.

वाग्देवत्य XXV. 8 : 236. 15.

वाचोयस XXI. 9 : 86. 3.

वाचोयम्य XXVI. 12 : 290. 6.

वाज् c. उप caus. I. 5 : 22. 16; 23. 4; I. 19 : 28. 3; IV. 6 : 116. 5; V. 30 : 130. 18; V. 7 : 136. 12; V. 13 : 146. 11; VI. 20 : 179. 18; XI. 4 : 68. 11 : उपवाजयतीति वीजनमेव वाजनम् Śāy.

वाज XVIII. 51 : 410. 15, 16; 411. 1, 14; 412. 7, name of an ekāha.

वाजपेयिक XXII. 13 : 136. 3; XXII. 14 : 137. 8.

वाजप्रसवीय X. 54 : 56. 17.

वाजयाजिन् XVIII. 51 : 410. 14, 15.

वातय् c. उष IX. 3 : 268. 21; X. 6 : 6. 3, 4 : उपवातयति श्लोषयति Viv. and Ms.; उपवातेषु शुष्केषु ।

वात्सवन्स XXV. 7 : 235. 4 (cp. T.S. VI. 1. 2. 6).

वान्या XXIV. 31 : 217. 2 : वान्या (गौः) । अपरवत्सेन दुह्यते । वने चरतीत्यन्ये ।

वान्यवत्स XXIV. 31 : 217. 2 : वान्यवत्सा (गौः) । वने चरति वत्सा यस्या वान्याया वत्सो यस्याः (thus the two copies of the Viv.).

वायसपुच्छ XX. 16 : 34. 4.

वाल XI. 1 : 63. 7; XI. 3 : 67. 2 : गोवालं पवित्रं सदशम् । आविकमित्यन्ये ।

वालेय II. 3 : 36. 8 : ऊर्णादिवालविक्रयिणः; probably it is a proper name, cp. Kāty. X. 2. 21.

वासतीवर adj. XXI. 17 : 100. 8.

वासिष्ठेय XXIII. 7 : 160. 2. (cp. T.S. III. 5. 2).

वासोदक्षिण XIII. 1 : 120. 4; XXIV. 29 : 214. 12.

- वासोष्पतीय (viz. होमः) XXIV. 17 : 201. 3, with the two stanzas
T.S. III. 4. 10. a, b.
- वास्तु XXIV. 5 : 189. 6 : वास्तुकम्, a wild herb.
- वाह्निन् XXIV. 31 : 217. 1 : वाह्निनी (गौः) । वद्वाष्टेन वदति (sic).
- विकट XV. 37 : 242. 4, perhaps equivalent to दन्तुर ।
- विकर्णं XVII. 24 : 303. 13 ; XVII. 25 : 304. 14 ; XVII. 26 :
305. 11.
- विकर्णी X. 46 : 47. 2 ; XXX. 6 : 399. 4, name of a peculiar
iṣṭakā, cp. the crit. note on the last passage.
- विगर्भं XXII. 3 : 221. 8 : तामुखां विगर्भां भस्मशुद्धं (r. °शुद्ध्यां ?) न कुर्यात् ।
गर्भशब्देन उख्यो ऽग्निरुच्यते । गर्भो वा एष यदुख्य इति ।
- विद्याहस् absol. VII. 17 : 228. 13, 18 ; opp. संततम् ।
- विच्छिंषन्ति ? VIII. 21 : 262. 16 : समापयन्ति ।
- विजाता (viz. इष्टिः) XIII. 1 : 119. 7, see XIII. 8 : 124. 7.
- विततवरथ XV. 7 : 212. 11, cp. Śāṅkh. śrs. XVII. 5. 1.
- वितरास् adv. V. 12 : 145. 16 : विप्रकृततरास् ।
- वितरि X. 50 : 51. 12 : परिमण्डलविला अग्रहीना सुक् ।
- वितृषी XI. 63 : 63. 12 ; XXII. 13 : 135. 12 : दृढपादा आसन्दी, cp.
Śat. Br. V. 4. 4. 1.
- वितृतीय adj. XXVI. 25 : 308. 4.
- वित्स् c. अति caus. VI. 12 : 169. 13 ; XXI. 11 : 89. 9 : अतिवित्स्वयन्ति ।
अतीत्य गमयन्ति or अतिनयन्ति, cp. अतिवित्स्वन् ; probably equivalent
to विद्, which occurs in the Kāṇva Śat. Br. and Āp.
and Hir.
- विधवन XV. 15 : 220. 2 ; XV. 29 : 233. 17 : 'fan.'
- विधानी adj. fem. XIV. 13 : 176. 5, 7 (cp. T.S. III. 3. 8. 4) : अङ्गां
विधान्याम् । अङ्गां सुभिच्छदुर्भिच्छबोधनिमित्तत्वात् विधानी ।
- विधु IX. 4 : 270. 11 ; IX. 17 : 290. 13 ; X. 8 : 7. 18 : विधुः द्विद्रः or
द्विद्रस् ।
- विनाड XXII. 17 : 141. 9, 14 : वंशनाडी, cp. विनाट of the Śat. Br.
- विनाल XVIII. 20 : 366. 11 ; 367. 10 probably the same as the
foregoing word.
- विनिधि masc. II. 8 : 46. 5 ; the पाप्मनो विनिधयः are the formulas
mentioned in II. 5 : विनिधीन् । विभज्य निधीयन्ते पाप्मानि यैर्वा येष
वा तान् सिद्धादिसंबन्धान्मन्त्रानित्यर्थः Keś.
- विपच्च XXIV. 16 : 200. 12 sqq. : विपच्च अप्राप्तकाले अपर्वणि प्राक् पौर्णमास्याः

- शुक्लपत्रे । तद्यैवापत्तीयमाणपत्रे प्रागभावास्यायाः Viv. ; विपत्रे अपर्वकाले Venk.
- विपत्र XII. 16 : 110. 3 sqq. ; XV. 37 : 242. 5 ; XV. 38 : 244. 2 :
भिन्नमार्गशकटमित्यर्थः ।
- विपरीतनामधेय XXIV. 33 : 219. 17 : व्यस्तनामधेयत्वात् प्रथमवता भवि-
त्यभिन्ति ।
- विबाध XVIII. 48 : 405. 11, name of an ekāha.
- विभक्ति III. 2 : 70. 4 ; III. 3 : 70. 17, designation of the imme-
diately following mantras ;—X. 23 : 21. 21 ; X. 24 : 23. 6
and often in prasna X : विभक्तिमन्त्रत्वादिट्टका विभक्तिः । अग्र आयाहि
वौतय इति प्रथमा विभक्त्यन्ताग्नि० Ms.
- विमते ? XVIII. 24 : 372. 7.
- विमथीकृ XI. 11 : 79. 10 : तत्समुत्क्रुश्य विमथीकुर्वते । तदुभये (viz. आजिहृतः
and मारुताः) समुत्क्रुश्य वलान्तो नदन्तो विमथीकुर्वते असमञ्जसेनाच्छिन्दन्ति
Viv. ; असमञ्जसमौषणेन आच्छिन्दन्ति Keś. ; cp. T.Br. I. 3. 8. 4 and
Sāyaṇa on this passage in Taitt. S. (ed. Calc.) Vol. I, p.
1050, l. 2 from bottom ; cp. also Āp. XVIII. 7. 8.
- वियूस् IV. 8 : 122. 11 : वृथग्यूपम् ।
- विराजक्रम II. 18 : 64. 11 ; XXIV. 33 : 219. 14, the mantras begin-
ning with नर्यं प्रजाम् T.Br. I. 2. 1. 25 sqq. : विराज उत्क्रान्ता य
एतैर्मन्त्रैः प्रजापतिना क्रमेण परिगृहीतत्वात् cp. see T.Br. I. 1. 10.
1.—विराजक्रम Āpastamba.
- विलेख्य adj. XXIV. 10 : 193. 14 : विविधं लेखितयानि विना कपालैः Viv. ;
विखनीयानि भूय्यां लेखनेनैव संजातात्मलाभानि । ते तानि । सौत्रत्वान्निर्वाह-
विलेख्यानि Venk.
- विवाजिन V. 1 : 129. 10 : विगतवाजिनाम् ।
- विटक्त IV. 6 : 119. 3 : विटक्तमनु लक्षणे वा अनु Viv. ; आवर्त्तलक्षिते प्रदेशे
उपाहृतयोरन्यतरन्निहितमादाय तस्मिन्देशे Keś. ; note the reading of
Tr. : विटक्तमनु ।
- विष् c. वि-प्र XXIV. 21 : 205. 5.
- विश्य V. 2 : 130. 15 ; V. 6 : 136. 9 : वेदिं च गार्हपत्यं चान्तरा विशयः—
XXX. 6 : 398. 8 ; XXX. 10 : 405. 2, 5 ; XXX. 18 : 411.
1 : ' the middle. '
- विशसन adj. (viz. मन्त्रः) XXIV. 7 : 190. 12 : विशस्यते हिंस्यते ऽनेन
मन्त्रेषेति विशसनः Venk.
- विशासक XXIV. 25 : 209. 14, see crit. note.
- विशालयूप XV. 14 : 218. 9 : XV. 37 : 243. 3.

विशासन XXVI. 12 : 290. 6, nom. act. to विशास्ति : ' the giving of the different directions.'

विश्वरूप (viz. ऋचः) XXV. 21 : 252. 13.

विश्वलोप X. 4 : 3. 15; XXI. 2 : 72. 14 : विश्वलोपिन । दृष्टेः कुशादिना Viv. ; दृष्टेर्भूमिविशोधनपांसुभिश्च Keś. ; अष्टपूरणसमर्थेन दृष्टादिना Ms.

विश्वरूपजामयन XXVI. 12 : 289. 6 ; XXVI. 24 : 306. 7.

विषम XXIV. 39 : 225. 10, 11, cp. T.S. II. 1. 3. 1.

विषूचीनशाल XVIII. 48 : 407. 2, name of an ekāha.

विश्वाम्नात XXIV. 27 : 212. 10.

विश्वस्थितमंचर VII. 11 : 217. 6; XXV. 19 : 250. 7 : असमाप्ते निर्गमनप्रवेशनमार्गः ।

विश्वमिक III. 1 : 69. 5, 14 : कलापाः ।

विश्वदृवाच् I. 3 : 5. 5; XXIII. 11 : 166. 4; XXIV. 23 : 208. 8, opp. to वाचंयम ।

विश्वसिका XXII. 16 : 139. 19; XXIV. 8 : 192. 3, also pi. sū. I. 4 : 8. 4, name of a kind of plant. .

विश्वय XIV. 4 : 158. 1 (विश्वयश्च शस्यस् cp. T.S. III. 1. 7. 3; VII. 5. 5. 2); plur. XX. 1 : 3. 5 the ṛcas in T.S. IV. 7. 14.

वी (5 वी of the P.W.) c. आ XIV. 10 : 170. 2 : आवीवेरन्निति (cp. T.S. III. 2. 9. 5), व्याधिताः स्युर्द्व्युरपि संभवति प्रैति ।

वीडित II. 13 : 56. 2; VI. 32 : 197. 8; XXV. 13 : 242. 11 : दृढा ।

दृ (दृष्टीते) c. अति XXIV. 12 : 195. 11; XXIV. 13 : 197. 6 : तानेव नानिदृष्टीत तानतिक्रम्यान्त्यान्न दृष्टीत । तानेव दृष्टीतेत्यर्थः Venk.

दृकल subst. masc. XVII. 39 : 317. 1; XVII. 40 : 320. 10, probably equivalent to दृगल or दृगल, 'a thin piece of wood, a splinter,' cp. दृकले dual neuter Kāṇva Śat. Br. III. 1. 12. 3, पुरोडाशदृकलम् *ib.* V. 3. 2. 1.

दृत् c. सम्-आ VI. 21 : 180. 17; IX. 6 : 274. 2 : समादृत्य निधाय ।

c. प्रति-नि caus. XIV. 14 : 178. 3.

c. अनु-परि caus. XI. 7 : 76. 6, see under दृच् c. अव; XVII. 41 : 322. 1.

c. प्र XIV. 7 : 162. 19 sqq. : प्रदृत्ते लुटि ।

दृत्तिप्रेक्ष XXIV. 13 : 198. 2 : दृत्तिप्रेक्षे वर्तमाने । दृत्तिं जीवनीपायं प्रेक्षते इति प्रेक्षः । तस्मिन्वर्तमाने याजके तथाभूते अयाज्यमपि दारिद्र्यपरिहारार्थं याजयेदित्यर्थः Venk. ; यस्य दृत्त्यर्थमवर्तमाने कर्मसङ्गे कञ्चपीडायां च Viv.

दृथाग्नि XIII. 43 : 151. 2; XIV. 16 : 180. 14; 181. 12 and often : लौकिकाग्निः ।

दद्यात्त्रम XXVI. 9 : 285. 1 : दद्यात्त्रममग्निहोत्रादि ।

दृदि VII. 5 : 206. 6 ; VIII. 1 : 234. 12 : दृदिलिङ्गो मन्त्रः (T.S. III. 1. 8. 2).

दृदिज XXV. 30 : 264. 3.

दृध् c. अति-प्र XX. 1 : 5. 8 ; XXVI. 2 : 272. 13.

दृध्र XXX. 2 : 391. 4, 5, 7.

दृषण dual. दृषणौ IV. 5 : 115. 8 ; XVIII. 36 : 385. 11 ; XXIII. 18 : 179. 11 : मन्त्रलिङ्गात् दृषणावित्युक्तम् । यूपशकलौ (cp. T.S. I. 3. 7. i) : 'the two blades of grass (or pieces of wood) used at the agnimanthana', cp. Āp. VII. 12. 12 and Kāty. VIII. 7. 5.

दृषारव I. 6 : 9. 12 ; XX. 7 : 17. 12 ; XXIV. 25 : 210. 15, also pi. sū. I. 6 : 10. 19 : पाषाणः Viv., Sāy. ; Āpastamba I. 20. 2 uses अग्ना ।

दृष्णिवासस XVIII. 16 : 361. 5 ; XVIII. 19 : 365. 8.

द्वेला II. 8 : 46. 10 : भाविस्थानम् ।

द्वेच् c. आ caus. XI. 8 : 77. 5 : आवेष्टयति धमयति चक्रम्, equivalent to or corrupt for आवेष्टयति ।

c. प्रति-निष् caus. med. XXV. 2 : 228. 11.

द्वेच्त् XVI. 24 : 270. 5 ; XVI. 25 : 270. 19 ; XXIII. 12 : 168. 3 ; XXIV. 38 : 225. 6.

द्वैष्टध XXVI. 8 : 282. 6.

द्वैराज III. 14 : 84. 15. द्वैराजमुपस्थानम्, the upasthāna with the virājakrama formulas ;—XXII. 3 : 119. 22, the द्वैराजीर्दीक्षाः here mentioned refer to T.S. V. 6. 7.

द्वैश्यसव XVIII. 3 : 345. 18.

द्वैश्वकर्माण XIV. 9 : 169. 2 : उक्तानि द्वैश्वकर्माणानि (T.S. III. 2. 8. c-g) see Baudh. VIII. 6 : 242. 1 ; XIV. 20 : 188. 10.

द्वैश्वानरमारुत X. 51 : 53. 1, cp. 4 and X. 52 : 55. 10, 11.

द्वैसर्जन XXI. 15 : 98. 4.

द्व्यतिचारम् absol. XXI. 2 : 72. 1 ; XXIII. 6 : 157. 6.

द्व्यतिपङ्क्तम् absol. XI. 3 : 67. 11.

द्व्यध् c. अव IX. 3 : 268. 14.

द्व्यभिमर्श XX. 8 : 20. 9, 11.

द्व्यस्तपुच्छ XXX. 10 : 403. 9 : विल्लीर्णं पुच्छं यस्य ।

द्व्युदवसानीय XXVI. 12 : 289. 11.

द्व्यव्रतति XXIV. 23 : 208. 2 : वल्लिपलाशः ।

- व्रतदुह् plur. व्रतदुहः XXIII. 9 : 163. 12 ; acc. sing. °दुहम् XVI. 2 : 246. 13 ; loc. dual. °दुहयोः VI. 1 : 157. 4 ; VI. 9 : 165. 10.
- व्रतन VI. 7 : 164. 12 nom. act. to व्रतयति, also in व्रतनवेला VI. 9 : 165. 13 ; in VI. 19 : 178. 16 it designs according to the Viv. (करणसाधने व्रतनं मन्त्रमुत्सृज) the vratanamantṛa.
- व्रतत्रयण masc. VI. 6 : 162. 18 ; XVI. 1 : 245. 5, 8, 10 : चन्वा-
हार्यपचने ।
- व्रतोपायनीय II. 12 : 54. 11 : भोजनार्थमुपेतव्यं भोज्यमित्यर्थः ; VI. 1 : 157. 4 ; XV. 2 ; 206. 10 ; XXIV. 21 : 205. 10 ; XXIV. 34 : 220. 14 ; XXV. 6 : 234 : 3, 6.
- व्रतोपेत I. 1 : 1. 7 ; XXIV. 23 : 207. 8 ; XXIX. 13 : 387. 14.
- व्रात्यधन XVIII. 25 : 373. 8.
- व्रात्यस्त्रोम XVIII. 24 : 371. 5 ; XXVI. 32 : 318. 14 ; XXIX. 5 : 375. 3.

श ।

- शकलान्त XVIII. 21 : 368. 14, here in opposition to सर्वन्त ।
- शकृत्पिण्ड XXIV. 22 : 206. 9.
- शत् c. वि-ञ्चव caus. XII. 1 : 85. 8 : व्यवशातयन्ती विविधं पतयन्ती, cp. Āp. XVIII. 8 : 11.
- शत (?) XVIII. 8 : 350. 6 ; XVIII. 10 : 354. 3, 7 ; XVIII. 16 : 361. 7 ; XVIII. 17 : 362. 1 ; 363. 10 ; XVIII. 18 : 364. 5.
- शतकण्णला (viz. इष्टिः) XXVI. 6 : 279. 6.
- शतपल XV. 15 ; 219. 14 ; XV. 17 : 221. 19 ; 222. 1 ; XV. 18 : 222. 11 ; XV. 28 : 232. 8 ; XV. 38 ; 243. 13 : 'weighing hundred palas.'
- शद् c. अनु-वि caus. IX. 14 : 286. 7 ; IX. 16 : 288. 17 : अनुविशद्य विकीर्य Viv. ; अचकीर्य Keś.
- शद् XVIII. 45 : 399. 2 sqq., name of an ekāha.
- शफ IX. 5 : 271. 1 ; 272. 1 ; IX. 6 : 274. 1 ; IX. 9 : 278. 14 ; IX. 14 : 286. 8 ; IX. 15 : 287. 4, 11 : शफौ दीर्घकाष्ठे परस्परं संश्लेषिते । तयोर्मध्ये यथा सुषिरं भवति तथाभूते ।
- शफोपयमनम् dvandva IX. 5 : 271. 1. : शफौ च उपयमनं च ; cp. शफोपयमान् IX. 9 : 278. 3.
- शम् c. सम्-ञ्चव caus. act. and med. IX. 12 : 282. 10 : सम्भवश्मयन् । निदधत् ; IX. 15 : 287. 14 : सम्भवश्मयति । निच्छिपति ; XIV. 19 :

185. 15 : समवश्मयन्ते । येन प्रयोजनं तद्ग्रिष्टे निदधाति; XV. 31 : 237. 13 : समवश्मयतात्; XVI. 29 : 276. 1; XVIII. 25 : 373. 8 : समवशान्तम्; cp. Śat. Br. VII. 3. 2. 1, 2.
- श्मरथ XVI. 13 : 260. 5; XVII. 43 : 324. 6. The same word occurs Kāthaka XXXII. 3 : 21. 16 Drāhy. V. 4. 11, Baudh. gr̥hs. IV. 4 (अथ यदि बलवता श्मरथः स्यात्), in the Bhāradvāja gr̥hyasūtra II. 29, and cp. अश्मरथंभावुक TBr. I. 3. 5. 4, see on this word Sāyaṇa in the Calc. ed. of the Taitt. S. vol. I. p. 1008. The meaning seems to be 'a quiet chariot,' the counterpart of अश्मरथ ।
- श्या XXX. 1 : 389. 5, 7; XXX. 3 : 394. 8; XXX. 4 : 395. 10, name of a measure.
- श्यान्वास XII. 17 : 112. 1 sqq.; XVI. 29 : 276. 2; XVI. 30 : 276. 12.
- श्यापरिधि adj. XIV. 17 : 182. 2 sqq.; XXIII. 7 : 159. 1 : श्या एव परिधयः । श्याः परिधयोः स्त्रिभित्ति ।
- श्याप्रत्याध XI. 7 : 76. 4; XII. 12 : 103. 12; XII. 17 : 111. 14 : श्याप्रक्षेपे ।
- श्राव XXIV. 29 : 214. 5 : श्रावप्रमाणं तण्डुलादि पुरुषपूर्तरूपलक्षणमेतत् ।
- श्रीरवन् XVII. 28 : 306. 10 : श्रीरवद्यजुः, cp. श्रीरवद्गायत्रम् Jain. śrs. 4 : 5. 17 ed. Gaastra, and its counterpart अश्रीर in Jain. up. brāhm. III. 30. 2, III. 38. 10.
- श्रीरसुस्त्रिन् XXIV. 19 : 203. 12.
- श्रुलिश्च XV. 30 : 235. 6; XXVI. 11 : 287. 13.
- श्रवान् XVIII. 36 : 385. 10; XXIII. 18 : 179. 11, 12.
- श्रुभक्ति XXV. 21 : 252. 12-14.
- श्रुन् XVI. 21 : 267. 6; XXVI. 17 : 297. 3.
- श्रुलक XXVI. 32 : 318. 11.
- श्रुलाजिन XXVI. 32 : 318. 11 but श्रुला० XVIII. 25 : 373. 8.
- श्रुलीन XVIII. 8 : 350. 7; XVIII. 16 : 361. 8; XVIII. 40. 391. 6.
- श्रु c. वि IV. 8 : 121. 4, 5; VI. 17 : 175. 18 : नामध्वर्युर्विशलि । विविधं श्रुतिं कुरुतोत्सृजतेति वा; XI. 2 : 66. 6 : and often : पथाश्रुतिं विशिष्य refers to VI. 34 init.; XXVI. 13 : 291. 4 etc. : 'to give different directions about something.'
- श्रु XXVI. 11 : 287. 11.
- श्रुविष्ट II. 3 : 36. 14 : दुश्कर्मा Viv.; केशरहितश्रुः Venk

- श्रिपिविष्टवन् XXV. 34 : 270. 7.
 श्रिल्व XVI. 3 : 248. 8 etc. ; XVIII. 36 : 386. 5 etc. ; XXIII. 11 : 167. 10 etc.
 श्रिल्ववन् VI. 18 : 175. 20 ; 176. 1 : श्रिल्ववत् विशेषवत् प्राकृतात् कार्यर्यम-
 यादिना विशेषेण विशेषवत् ; XVII. 9 : 290. 6 : श्रिल्ववन् इव । श्रियिल-
 प्रयत्ना इव अलरमाणा इव ; XXV. 13 : 242. 3.
 श्री (श्रेते) c. परि XXIII. 2 : 151. 11 ; caus. IX. 2 : 267. 16 ; XII. 8 : 98. 11 ; XVIII. 22 : 369. 5 ; XX. 4 : 13. 5 ; XXIII. 2 : 150. 10 ; XXV. 16 : 247. 6 ; cp. परिश्रायन ।
 श्री (श्रीयते) c. उप XVIII. 45 : 401. 1, counterpart to अवश्री० ।
 श्रीतीक्ष्ण I. 3 : 5. 7 ; VI. 6 : 162. 16, 19 ; XIV. 27 : 199. 5 ; XXVI. 9 : 284. 10.
 श्रीतीभू XXVI. 9 : 284. 7.
 श्रीपथ II. 5 : 40. 7 ; meaning ?
 श्रुग्वन् X. 22 : 20. 3 : श्रुग्वन्ती परितापवन्ती ।
 श्रुष्टि XXVIII. 13 : 366. 9.
 श्रुनक्ष्णयज्ञ XXIV. 11 : 194. 6 ; XXVI. 33 : 320. 5.
 श्रुष्काभिषव XXV. 22 : 254. 6.
 श्रुद्रगवी XXIV. 31 : 216. 14.
 श्रुलपाद्या XXX. 14 : 407. 14, name of a particular iṣṭakā.
 श्रुलीभूत XVII. 11 : 293. 3 : स्थाणुभूताः ।
 श्रुतानङ्ग VI. 34 : 198. 17 ; VIII. 9 : 245. 10 ; 246. 4 ; XXI. 22 : 100. 2 : आतच्यत इत्यातङ्गं श्रुतं च तदातङ्गं च । अपयित्वा तस्मा आतक्तम् ।
 श्रुशानचित् XVII. 30 : 309. 1, 6 ; XXX. 19 : 411. 10.
 श्रुशुभन् XXI. 12 : 91. 13 : कूर्चवान् ।
 श्रुशेन XVIII. 36 : 386. 4, name of an ekāha.
 श्रुशेनचित् XVII. 28 : 306. 14 ; 307. 1 ; XXIV. 5 : 188. 14 ; XXX. 5 : 397. 6 ; XXX. 8 : 401. 3.
 श्रुदोपज्ञ XXIV. 2 : 186. 3 : श्रुद्वारम् Viv., Venk. ; cp. कमुपज्ञ ।
 श्रुपण subst. neuter. I. 8 : 12. 6 : श्रुपण्णे हवींशुभिरिति श्रुपणानि काष्ठानि Sāy.
 श्रुमण XVI. 30 : 276. 7.
 श्रि c. अनु-उत् VI. 2 : 157. 10 : अनुच्छयति अर्ध्यां निदधाति Keś.
 c. अभि-नि XI. 10 : 79. 2 ; XII. 12 : 103. 9 ; XII. 13 : 105. 16 : अभिनिश्रयध्वम् । अनियमेन श्रयध्वम् ।
 c. उप-नि active. XXIV. 19 : 204. 3.

त्रिति XI. 1 : 63. 4; XI. 11 : 80. 1; XXII. 15 : 138. 6 : त्रितिम्
नित्रेणीम् (var. ंणिम्).

त्रु c. अति-आ caus. IV. 6 : 116. 13; XX. 28 : 62. 4.

त्रेणित्तं VI. 26 : 187. 13, see crit. note.

त्रेष्ठिन् X. 56 : 58. 16; XII. 9 : 99. 15 : त्रेष्टी प्रधानः ।

स्रन्त्णक XII. 2 : 87. 7.

स्रिष् c. सम्-आ caus. XIII. 26 : 136. 10, 11 : आग्नेयस्य च सौम्यस्य चिन्द्रे
समाश्लेषयेदिति । व्यूह्याभिमृष्टेषु अवयवयोगात् पथेति आग्नेयस्य खण्डं सौम्यस्य
कतिपर्यास्ताण्डलानैन्द्रे प्रक्षिपति ।

c. अनु-उप I. 15 : 24. 1.

स्त्रीष (?) XV. 1 : 204. 12.

स्रभ्यश् II. 5 : 39. 8; meaning ?

स्रक्श् II. 5 : 40. 10, cp. perhaps स्रक् of the Dhātupāṭha.

स्र् c. उप caus. (obj. दुन्दुभीन्) XV. 24 : 228. 5.

स्रावघ्नान् XIV. 9 : 167. 8.

श्वेतक XIV. 29 : 202. 1 : श्वेतकानाम् । पलाशपुष्पमध्ये वक्रधनुर्वद्यच्छेदकं
पलाशपत्तदण्डान्वा ।

ष ।

षडुद्याम् X. 12 : 12. 1 : षडुद्याम्ना यस्य तत् षडुद्यामम् ।

षडुपसक्त XXV. 27 : 259. 5, 12; 260. 8.

षोडशतय XII. 8 : 96. 10 (शोडशतय्य आपो) ।

षोढा XXX. 3 : 393. 6 against षड्धा XXX. 19 : 411. 15.

स ।

संयवन XX. 8 : 20. 6, nom. act. to संयौति : उदकपिटयोः संयोजनम्
Sāy.

संयवनीय I. 8 : 12. 6 : पिटसंयवनीया आपः । मदन्तीरित्यर्थः ।

संयान् XIV. 1 : 153. 14 : प्रज्ञातमपां संयानस्य विधिः । अथ यद्यपर्याणां
इत्यादि see VI. 9 : 165. 14.

संयोजन in यूप० and पशु० XX. 26 : 59. 14.

संवत्सरगर्भ XXVI. 20 : 300. 9 : यथैतद्वतवो वै प्रजाकामा (T.S. VII. 2. 6)

इत्येष संवत्सरगर्भे एकादशरात्रषड्वात्रसंवत्सरगर्भे इत्यन्ये ।

संवत्सरतम XXVI. 26 : 308. 9; XXVI. 27 : 311. 1.

संवत्सरष्टत् X. 12 : 11. 13; XXX. 7 : 400. 16.

- संवदन XX. 29 : 64. 9.
- संवेशनीय XXVI. 13 : 291. 3.
- संश्राव II. 3 : 37. 2 : प्रातःसवने वषट्कारादिबोधयिता कालादिना Viv. ;
Venk. reads संश्राव and comments : संस्वावयति पात्रगतं सोमादि
वषट्कारादिकालबोधनेन अग्नौ चारयतीति संस्वावः । अध्वर्योर्वषट्कारादिसमय-
बोधिता संस्वावः ।
- संश्रव XIV. 27 : 198. 14 : उक्तः संश्रवः (T.Br. I. 4. 6. 1-5) see
Baudh. XIV. 4 : 157. 1. sqq.
- संस्तुत XXIV. 12 : 169. 4 : संस्तुततमः चित्ततमः Venk. ; विद्यादिना
पूज्यमानः Viv.
- संस्तुता cp. उदक्स्तुस्तता and उदीनीनसंस्तुता ।
- संस्त्या XII. 1 : 86. 6 ; XII. 4 : 89. 14 ; XV. 37 : 242. 11 :
संस्त्यां करोति । संस्थापयति ।
- संस्त्यावश्च XXIV. 1 : 185. 2, 15 : संस्त्यावशेन । संस्था समाप्तिः । यथा प्रारम्भं
समाप्यते तथा कर्तव्यम् Viv. ; समाप्ताप्रनुरोधेन समाप्ताप्रार्थम् Venk.
- संस्त्यार्शक XXVI. 23 : 304. 2 : संस्त्यार्शि (thus MS, text and
bhāṣya) यूपसंबन्धात्रश्चने क्रियमाद्यः सन्तूपसंस्त्यार्शकार्थः ।
- संस्त्यान XX. 9 : 21. 6 (and 7 ?), nom. act. to संस्त्यति ।
- संस्त्यदासयर्गं XXVI. 21 : 302. 1.
- संस्त्यावस्थापिधानम् XIV. 10 : 171. 5 : उक्तं संस्त्या० (T.S. III. 3. 8.
c-f), see Baudh. IV. 11 : 126. 16 sqq.
- सत्तामकाष VI. 12 : 168. 19 ; VIII. 21 : 262. 8 ; XXI. 25 : 114. 7.
- सत्त्ववैसर्जनं VIII. 18 : 259. 1 : तानुनप्तसमयविमोचनम् ।
- संस्त्याभ्यावर्तिन् XXIV. 6 : 189. 12, 14 : संस्त्याभिसुखेनावर्तनशीलम् । संस्त्या-
संपत्तिनिबन्धनादृत्तिमदिति यावत् Venk.
- संगवकाल XX. 1 : 4. 9, 13.
- सच् med. with acous. IV. 6 : 119. 6 ; VII. 5 : 206. 9, 14, 18 ;
207. 1 ; VIII. 1 : 234. 12, VIII. 17 : 257. 19 : अङ्गुल्या
आसङ्गयति or अङ्गुल्यन्तरालेषु लग्नयति or हस्त एव स्थापयति (this refers
to VIII. 17).
- सजनीय XIV. 4 : 158. 1, cp. T.S. VII. 5. 5. 2.
- सजुष्ट XXI. 18 : 101. 12 ; XXI. 23 : 111. 4 ; XXII. 14 : 136. 15,
accompanied by the formula असुष्मै ला जुष्टम् etc.
- संचरी (subst. fem.) XXV. 20 : 151. 4 (see crit. note) ; XXVI.
24 : 305. 9 ; see also संचारी ।
- संचारिन् XXVI. 23 : 304. 2 : प्रतिरूपमावर्तते Ms. ; प्रत्येकमावर्तते Viv.
- संचारी XVIII. 50 : 408. 16, read probably संचरी with L.

- संचिताङ्गति X. 37 : 35. 11 and passim in praśna X; XXV. 27 : 259. 7. sqq.
- सञ्ज c. वि XVII. 31 : 310. 9 : विपजन्ति शोषयन्ति ।
- संज्ञाङ्गति XI. 4 : 69. 12; XV. 29 : 233. 7.
- संज्ञानी (viz. इष्टिः) XIII. 20 : 131. 13; XVIII. 25 : 373. 11.
- संज्ञानेष्टि XXIV. 3 : 187. 7; XXVI. 5 : 278. 10; XXVI. 6 : 280. 1.
- सत II. 13 : 55. 17; II. 17 : 61. 10 and passim : सते । कुण्डे वा शारावे वा or सतं वृद्धाण्डम् Keś., or सतम् कुम्भम् ।
- सतानूनघ्नित् XX. 16 : 35. 15.
- सद् c. अति XVIII. 15 : 360. 1, see crit. note.
- c. उत् caus. (obj. उत्तरनाभिम्) V. 5 : 134. 12; V. 10 : 143. 7; VI. 23 : 183. 3 and often : उच्चैस्तरां कृत्वा; (obj. राजानम्, चर्म, ऋजोषम्) VII. 5 : 205. 19; VI. 28 : 190. 15; VIII. 9 : 245. 19 : स्थापयति or सादयति ।
- c. उत् XVIII. 20 : 367. 11 : नवनीतमुत्सीदति 'is being secreted'; XV. 36 : 241. 7 : उत्सन्न 'falling forth, excluded,' not 'antiquated', as compared with XV. 18 : 223. 7, XV. 32 : 238. 6.
- c. सम्-उप caus. VI. 30 : 195. 14 : समुपसाद्य । एकत्र समीपे स्थापयित्वा ।
- सदस्य XV. 1 : 204. 14; XV. 8 : 213. 11.
- सदस्य (the 17th. ṛtvij) II. 2 : 35. 9; II. 3 : 36. 11, 14; 37. 2, 9; II. 4 : 38. 7; VII. 1 : 200. 3; VII. 11 : 216. 18; 217. 4; VII. 14 : 222. 18; VIII. 12 : 249. 20; XVI. 1 : 246. 1; XVI. 2 : 246. 8; XVII. 18 : 298. 2, 7; XVII. 19 : 298. 13; XXI. 22 : 109. 3; XXV. 13 : 243. 3.
- सद्यस्कार्य XVIII. 20 : 367. 1.
- सद्यस्काल XXIV. 16 : 200. 10.
- सद्यस्त्री XVIII. 20 : 366. 4, XXIII. 18 : 179. 8; XXV. 13 : 242. 5, 6; XXVI. 32 : 318. 4, 7, name of an ekāha.
- सद्यस्ता XVIII. 20 : 367. 11.
- सद्योयज्ञ XX. 25 : 55. 5.
- सनीहार VI. 7 : 164. 12; XXI. 10 : 86. 15.
- संतनि or संतनी III. 14 : 84. 9; III. 15 : 86. 2, 8; XII. 3 : 87. 9, 10; XIV. 5 : 160. 12 : अग्निः प्रातःसवन इत्यादि (T.S. III. 1. 9. b-d); and passim in Dvaidha and Karmānta.
- संतराम् V. 12 : 145. 16 : संनिष्ठतराम् ।

- संतर्पण XIV. 9 : 169. 2 : उक्तं होत्रकाणां संतर्पणम् (T.S. III. 2. 8. a-b), see Baudh. VIII. 12 : 249. 16 sqq.
- संदंश XVIII. 26 : 386. 6, name of an ekāha.
- संदाव IX. 4 : 269. 13 ; X. 7 : 7. 4 : अग्निसंदावम् । अग्नचूर्णम् ।
- सदिग्धपुरोडाश XXIII. 4 : 154. 6 : उपचितपुरोडाशः ।
- संदीक्षित XXVI. 12 : 289. 12 : सह दीक्षिताः ।
- संधिनीक्षीर XXV. 2 : 230. 5 : सायंदुग्धायाः क्षीरम् ।
- संनखमात्रं XXIV. 25 : 209. 14 : नखयोर्मुष्टौ परस्परमसंस्पर्शा यावत्तावत् ।
- संनिवाप XV. 17 : 220. 15 ; XXII. 4 : 122. 12 ; XXIII. 9 : 162. 11.
- सपिलक XIV. 29 : 202. 6 : सपिलकम् सबुद्धम्, cp. पिलकावन्, अष्टापिलक ।
- सपूर्णापात्रविष्णुक्रम II. 19 : 66. 8, 16 ; II. 20 : 67. 10, 16 ; III. 3 : 71. 4, 9 ; III. 12 : 82. 14 ; 83. 5, 10 ; XXIII. 2 : 150. 12 ; XXIII. 14 : 173. 5 ; XXVIII. 1 : 344. 11 ; XXVIII. 2 : 347. 11.
- सप्तगु XXV. 4 : 232. 7.
- सप्तदशसामिधेनीक XX. 18 : 39. 6 ; XX. 22 : 49. 5 ; XXIII. 1 : 147. 3 ; XXVI. 4 : 275. 11.
- सप्ररेक XI. 31 : 79. 7 : सप्ररेकान् अशेषान् ; XVII. 35 : 313. 5 ; XVII. 36 : 314. 12.
- सप्रारोह II. 6 : 42. 10, 12 ; II. 12 : 53. 8.
- समग्राङ्गुलि XXV. 10 : 239. 3, see crit. note.
- समन्वानयन XX. 31 : 68. 7 ; XXI. 15 : 97. 13.
- समपक्षपुच्छ X. 19 : 17. 17.
- समभिवासन III. 24 : 96. 17 ; XXV. 16 : 247. 4.
- समयाविधित XVII. 3 : 285. 13 ; XXVI. 22 : 302. 7 : समयाशब्दो ऽर्धपर्यायः समयार्धेन व्यूहतीति । विधितः विबद्धः । अर्धविष्टितो ऽर्धविबद्धः । अर्धास्तमित इत्यर्थः ।
- समवक्षेपण XXII. 14 : 137. 18.
- समस्तहोम XXIV. 31 : 216. 10.
- समानबर्हिस् XIII. 1 : 120. 1.
- समानयोनि XXVI. 11 : 288. 11.
- समानसंख्यान XXV. 7 : 235. 6 : एकसंख्यानः ।
- समानस्वर XI. 4 : 69. 2.
- समानांशुश्नि XII. 15 : 109. 4, 8.
- समारम्भ XXIV. 1 : 185. 14 : स्वरणम् Viv. and Venk.
- समावच्छस् XI. 13 : 83. 13 : समं विभज्य ।

- समिद्धार XVI. 7 : 253. 10; XXVI. 13 : 291. 1; XXVI. 18 : 298. 9; XXVI. 19 : 299. 9; XXVI. 25 : 307. 3; XXVI. 27 : 310. 10.
- समूह्य XVII. 29 : 308. 6, 9; XXX. 18 : 411. 5, 6, a manner of building the 'agni.'
- समृद्धि XXII. 1 : 117. 4, designation of the mantra ऋचा सोमः समर्धय (T.S. III. 1. 10. b).
- समोदक II. 13 : 56. 3 : समोदको युक्तोदकः समलवण इति ।
- संप्रत्याहारम् absol. XXII. 5 : 124. 14.
- संप्रसर्पण XIV. 8 : 166. 9 : उक्तः संप्रसर्पणस्य (T.S. III. 2. 4. c. sqq.) see Baudh. VII. 10 : 215. 10 sqq.
- संभरणी VII. 6 : 208. 8; VIII. 1 : 234. 15; VIII. 9 : 245. 14 : संभरण्याम् कलशे ।
- संभरणीय VIII. 1 : 234. 14 : संभरणीये तृतीये वर्गे ।
- संभार VI. 18 : 176. 18 : संभारान् अग्निर्यजुर्भिरित्यनुवाकम् Taitt. Ār. III. 8.
- सम्नाडासन्दी VI. 10 : 166. 15; IX. 5 : 270. 20 and passim in pr. IX.
- सम्नाड्डुक् VI. 34 : 198. 15.
- सयज्ञपुच्छ XXVI. 19 : 300. 1.
- सर्पाणामयन XXVI. 24 : 306. 7.
- सर्पिरासेचन II. 14 : 56. 7; V. 10 : 141. 21; XV. 3 : 207. 7; XV. 4 : 208. 2; XVIII. 8 : 350. 12.
- सर्वतःप्रसवण XV. 1 : 204. 5.
- सर्वतोमुख XXIII. 19 : 180. 5 sqq.; XXVI. 33 : 320. 10, name of an ekāha.
- सर्वतोमुख adj. X. 35 : 33. 12; X. 38 : 36. 15; X. 40 : 39. 4, etc.
- सर्वष्ट (viz. दृष्टिः) XIII. 29 : 138. 20; XXIV. 6 : 189. 14 : अत्र सर्वष्टशाब्देन सर्वष्टशाख्यकाम्येष्टिद्रव्यं पुरोडाशो ऽभिधीयते (Baudh. XIII. 29, 30) । तत्रानेकदेवताकमेव द्रव्यं राधन्तरेन्द्रादिदेवताभेदेनावर्तत इति देवताभ्यावर्ति Venk.
- सर्वभक्ष adj. VIII. 8 : 244. 15; VIII. 15 : 256. 13; XI. 12 : 81. 12; XI. 13 : 83. 15; XII. 16 : 110. 12; XVII. 5 : 287. 3, etc.
- सर्वमेध XXIV. 11 : 194. 5.
- सर्वसंस्था VIII. 21 : 263. 4; X. 11 : 11. 8 : सर्वसंस्थां पशोः कुर्वन्ति । पूर्णाङ्गत्यन्तं समापयन्ति ।

- सर्वसुरभिपिष्ट XVII. 39 : 317. 2 ; XVII. 40 : 320. 16.
 सर्वाभिप्रायिक XXIV. 11 : 194. 17 : सर्वाभिप्रायिकाणि सर्वाभिप्रायप्रयोज-
 नानि सर्वफलानीत्यर्थः Viv. ; सर्वकामफलानीति यावत् Venk.
 सर्वायुष XV. 21 : 225. 12.
 सवण्ड XXVI. 28 : 312. 2, cp वण्डचित्ति ।
 सवनीय XXIV. 22 : 206. 8 ; meaning ?
 सवनेष्टि XXI. 6 : 79. 14.
 सवाती (dual सवात्यौ, gen. dual सवात्योः; the nom. सवात्य given by
 the P.W. is false, cp. also T.Br. III. 1. 6. 2) V. 10 : 142.
 7 ; XII. 5 : 92. 7 : एकेन वत्सेन षटवत्सा जीववत्सा च ये दुह्येते ते
 सवात्यौ, and elsewhere : एकेनैव वत्सेन षटवत्सा च स्वमाता च दुह्येते
 सवात्यौ ।
 सविश्रु XV. 18 : 222. 14 ; XVIII. 34 : 384. 1.
 सविशेष subst. XXX. 2 : 392. 15 ; XXX. 10 : 403. 11 ; XXX.
 12 : 406. 13, 15 ; XXX. 20 : 413. 4.
 सव्योत्तरिन् VI. 21 : 181. 5 : सव्यहस्तमुपरि कृत्वा ।
 सशस्त्र XI. 3 : 66. 11 : सशस्त्राम् । सोपकरणां सतवालपवित्रोपयमादि ; XVII.
 33 : 312. 4 : सशस्त्राम् । सतवालश्रेणपत्तशताटष्पादिसहिताम् ।
 ससावित्र XXII. 2 : 118. 11 : सह सावित्रैः । सावित्रहोममारभ्य ।
 सखिष्टकृत्क XX. 19 : 42. 2 ; XXVI. 6 : 279. 11.
 सहस्र X. 16 : 15. 13 ; X. 17 : 16. 10 : with the stanza हस्रः
 श्चिपत् T.S. IV. 2. 1. n.
 सहकारिप्रत्यय II. 2 : 35. 16 ; XXIV. 18 : 203. 6. The Vivaraṇa
 of the first passage (35. 14-17) runs thus : आदितः कर्मारम्भकाले
 ज्वालोदेत्य शुच्यादयो धर्मा आ कर्मसमाप्तेः । सहकारिप्रत्यय इतरैर्ऋत्विग्भिः
 सह संवादं कृत्वात्मीयं पदार्थमा चतुर्थीचतुर्थेन सह क्रियमाणादारभ्य बुद्धौ
 यवस्थाय पाणिंसमर्शनकाले परिस्ररणं पात्रसादनकाले ब्रह्मण उपवेशनमेव-
 मान्नाद्वदिकानि कर्माणि सर्वाणि प्रयोजयेत् ; for आ चतुर्थीत्कर्मणः cp. also
 Āp. I. 2. 11, for which passage perhaps Āp. IV. 1. 2 is to
 be compared. The Vivaraṇa of the second passage runs
 according to Venkatesvara : सह कुर्वन्तीति सहकारिणो होत्रादयस्तेषां
 प्रत्ययात् तत्प्रमाणानुसारादाश्चलायनादिस्त्रानुसारादिति यावद्भवन्ति । उपाश्रु-
 शुधर्मकर्माणि भवन्ति ; acc. to Bhavasvāmin : सहकारिणो होत्रादय-
 स्तेषां यथा तथा भवन्ति ।
 सहजानि XVIII. 46 : 402. 8.
 सहयाजमान XX. 2 : 6. 9.-
 सहसदचिण XXIV. 13 : 198. 5.

सहस्रशाल XXVI. 33 : 320. 10, name of an ekāha.

सा c. अधि-ञ्व VI. 10 : 167. 2 ; XII. 5 : 91. 1, 13 ; XXII. 3 : 121. 12 ; XXV. 5 : 233. 13 ; XXVI. 2 : 273. 14 ; XXIV. 17 : 201. 11, 15.

c. वि-उत्-ञ्व XXVI. 12 : 289. 11 : व्युदवसाय । प्रथगुदवसाय ।

c. परि-ञ्व XII. 5 : 90. 12.

c. प्रति-ञ्व XXI. 26 : 116. 9 ; XXII. 17 : 141. 7.

साकंप्रस्थायीय XVII. 48 : 328. 15 ; XXIII. 17 : 176. 7.

साग्निचय XXVI. 12 : 290. 4.

सांकाशिन VII. 8 : 214. 4 ; VIII. 2 : 237. 1 ; VIII. 11 : 248. 15 :
सांकाशिनेन पथा । दर्शनमार्गेण ऋजुना प्रष्टामार्गेण (because it is possible to *look* from the sadas or the havirdhāna-shed in easterly and westerly directions *all over* the vihāra, doors being made justly above the prṣṭhya-line.

सांग्रहणी (viz. इष्टिः) XIII. 30 : 140. 8 ; XV. 3 : 207. 2.

सातिशेष XXI. 4 : 74. 17.

सान्नायणिक XXIII. 5 : 156. 3.

सात्यदूत XII. 19 : 115. 15 ; XXII. 21 : 146. 7.

सादन XIV. 4 : 156. 13 : उत्क्रु सुचात् सादनम् । युनज्मि तिस इति (T.S. III. 1. 6. b) see Baudh. VII. 1 : 200. 20.

सादस्य II. 3 : 37. 9, the function of the sadasya.

सादिन XXIV. 12 : 196. 1, see crit. note.

साद्यस्कालम् adv. XXIV. 16 : 200. 14 sqq.

साध् desid. from caus. XVIII. 45 : 400. 13 : सिसाधयिषत् viz. वित्तम् ।

c. सम् caus. III. 11 : 81. 14 : संसाधनं स्वस्थाननयनम् उत्थापनम् ।

साधस्याद्य VI. 17 : 175. 17 : अधः पादयोर्निहितमधस्याद्यम् । सह अधस्याद्येन साधस्याद्यः Viv. ; सोपनक्तः Keś.

साधीवास XVII. 39 : 319. 1 ; XVIII. 16 : 361. 5.

साधुश्रुत XXIV. 26 : 211. 12.

सान्वकरण XXIV. 15 : 199. 10.

सान्नाय्यदुह XXIV. 23 : 208. 5 ; XXVII. 13 : 339. 9.

◦साम (a-stem) in ब्रह्मसामम्, अग्निष्टोमसामम् XII. 18 : 114. 11, 12 ; XVI. 13 : 261. 17 ; XXVI. 14 : 292. 7.

सामपथ VII. 15 : 166. 5 ; XXVI. 33 : 320. 6 : सामपथे । उद्गातुर्दर्शन-पथे and औदुम्बरीसकाशे ।

सामयिक XXVI. 33 : 321. 4 : समये भवम् । सिद्धान्तम् ।

- सायक XV. 15 : 219. 6 ; XV. 30 : 235. 15 ; XV. 32 : 238. 13.
 सार adj. XXX. 16 : 408. 9 ; 409. 12 : सहारैर्वर्तन् इति साराणि
 (viz. रथचक्राणि) .
 सारस्तमयन XXVI. 12 : 289. 6.
 सार्वचैष्टुभ XXIV. 37 : 224. 1, 3, 8.
 साल्लाटकी IX. 18 : 293. 5 : शिवालुः शिवायुः the Ms.
 सिच् c. वि-ञ्चति X. 22 : 20. 17 ; XII. 1 : 86. 3 ; XII. 4 : 89. 13 :
 अपो व्यतिषिच । उदकधाराव्यवधानं कृत्वा ।
 c. अधि-अभि XVIII. 2 : 345. 2.
 c. प्रति-अभि XXIII. 18 : 178. 5.
 सिन्धिमंकल्पोदक (?) XV. 15 : 219. 6.
 सिम् c. अभि XX. 27 : 60. 17 : अभिसेधेत् ।
 सिनीवाली XXIV. 20 : 205. 1 ; XXIV. 29 : 214. 16.
 सुजन्तु VII. 5 : 205. 10 : सुजन्तुरिव शोभनक्रिमिसदृशं आयत एकतो ऽणिमत् ।
 कौशकारक्रिमिसदृशं इत्यन्ये ।
 सुधूपित IX. 3 : 269. 3 ; X. 6 : 6. 7.
 सुफलीकृत XX. 21 : 46. 15.
 सुभिच्च II. 15 : 57. 12 ; तप्तं (var. ढप्न) सर्वजनम् । लेट् द्रष्टव्यो विधी भोजनं
 देयं प्रभूतमित्यर्थः Viv. ; ब्राह्मणभोजनं विना दुर्भिचं भवति तस्मात्प्रभूतमाच्यं
 देयम् Kes. ; XXV. 6 : 234. 6 : ढप्नः ।
 सुराप XX. 24 : 54. 3, 7.
 सुरासोम XVII. 31 : 310. 2, 4 ; XVII. 33 : 312. 3 : सुरास्यः सोमो
 यस्य स सुरासोमः शय्यादि ।
 सुविचित VI. 14 : 171. 1.
 सू (सौति) c. प्र X. 36 : 34. 8, cp. X. 38 : 36. 16 ; X. 40 : 39. 5 ;
 X. 46 : 46. 2 ; XIX. 4 : 421. 2 : प्राच्यात्र लोकांश्रण्या प्रसौत्यग्निं
 प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति । अस्यां चितौ प्रागपवर्गाभिर्लोकंश्रण्याभिः संप्रच्छादयन्ति
 यथैवाध्वर्युण प्रकृतं तथाध्वर्युजमानप्रतिप्रस्थातारः ; elsewhere प्रसौति is
 explained by अनुजानाति ।
 सूतराजन्य XXV. 34 : 270. 2.
 सूतवशा XVIII. 5 : 346. 16 ; 347. 1.
 सूतसव XVIII. 4 : 346. 1.
 सूददोहस X. 21 : 19. 12 and often.
 सूपपादय adj. XX. 1 : 1. 3 : सम्यगुपपादनं सूपपादः । सूपपादं यातीति
 मूलविभुजादित्वात्कप्रत्ययः ।
 सूपवन् XX. 16 : 35. 5 : सूपवन्तं व्यञ्जनवन्तम् ।
 सूर्यस्य (viz. अग्निः) XXV. 34 : 269. 12.

- हृ c. उप XIV. 22 : 192. 2 ; XVIII. 48 : 406. 6 : उपहृतः । भृतोपहृतः
(the Viv., however, reads : •हृष्टः). The same meaning, as
it seems, in Kauṣ. Br. VI. 12.
- हृज् c. उप-ञ्चव (obj. वत्सस्) XXIV. 24 : 208. 12.
- हृप् c. अधि-उत् XVIII. 9 : 352. 11.
- c. उप-निस् VII. 7 : 212. 9 ; VIII. 2 : 236. 1 ; VIII. 10 :
247. 17 ; XXVII. 3 : 326. 6.
- c. सम्-प्र XI. 6 : 71. 8 and often.
- सोख्य X. 18 : 17. 1 : सोख्याः । उख्यसहिताः ।
- सोदचन VI. 34 : 199. 5.
- सोद्वेदक VII. 7 : 211. 12.
- सोपनाम XIII. 1 : 119. 9 : सह उपनाम्ना । समीपे ऽन्यः अत्यन्तनाम तदुपनाम ।
तेन सह सोपनामा । ननु सोपनाम्न इति भवितव्यं डाबुभाभ्यामन्यतरस्यामिति
(Pāṇ. IV. 1. 13), the remaining is too corrupt to be cited.
- सोपयाम XXII. 14 : 136. 14 ; XXV. 34 : 269. 13 : accomp. by
the formula उपयामगृहीतो ऽसि ।
- सोपवसथ XX. 25 : 55. 4 ; XXIV. 34 : 220. 12.
- सोपशथ VII. 2 : 202. 6, 7 ; VIII. 10 : 247. 8 : उपशथसूर्ध्वपात्रम् ।
- सोमक्रयण masc. VI. 15 : 172. 19 : क्र्रीयते सोमो यैस्ते ।
- सोमसव XVIII. 5 : 346. 15.
- सोमानिपवित XIII. 25 : 135. 8, 9 ; XVII. 34 : 312. 9 ; XVII.
35 : 313. 12 ; XVII. 36 : 314. 15.
- स्कन्धा X. 27 : 26. 5 : स्कन्धाः संघातरूपा सहवर्तिन्यः ; X. 32 : 29. 15
(the ten skandhyās are here enumerated) passim in
praśna X ; XVII. 24 : 303. 11 ; XVII. 25 : 304. 12 ; XVII.
26 : 305. 9.
- स्तरण nom. act. to स्तृणुते XVII. 48 : 328. 14.
- स्तु c. परि XVIII. 15 : 359. 11 śqq.
- स्तुति XXIV. 1 : 185. 16. As an example the commentators cite :
निवेशनः संगमनो वस्तुन् (T.S. IV. 2. 5. m) Veñk. ; त्वमग्ने द्युभिः (T.S.
IV. 1. 2. w) Viv.
- स्तु c. परि-उप XX. 24 : 54. 5 ; XXIV. 33 : 220. 8, cp. पर्युपस्तारम् ।
- स्तोकीय IV. 7 : 119. 20 against स्तोत्र्य XXIV. 37 : 223. 16.
- स्तोत्रभक्ति XXV. 21 : 252. 12, 13 ; 253. 10.
- स्त्यपतिसव XVIII. 3 : 345. 6, name of an êkāha.
- स्त्यगिमतः VIII. 9 : 246. 8 : स्थूलप्रदेशेन ।
- स्था c. वि-ञ्चा caus. IX. 7 : 274. 15 : अथास्य प्रादेशेन दिशो व्यास्थापयति ।

महावीरस्य प्रादेशेन दिशो व्यास्यापयति दिक्षु प्रादेशं करोतीत्यर्थः but अस्य refers rather to the yajamāna, or it is altogether superfluous, cp. Āp. XV. 7. 6.

c. परि-निस् caus. 'to finish' XX. 4 : 12. 5; XX. 8 : 21. 1; XX. 10 : 23. 2 and often in Dvaidha and Karmānta.

स्वास्थ्यमत्रम् dvandva XXV. 4 : 232. 1 : स्वास्थ्यमत्राणि च ।

स्थिति XVI. 6 : 252. 10; 253. 8; XVI. 16 : 263. 7 in the expression नैतदाद्रियेतेति स्थितिः ।

सूहन् XXVIII. 9 : 359. 4.

स्फ्यप्रकार XX. 25 : 55. 9.

स्फ्यविघन VII. 9 : 215. 6; XXI. 14 : 94. 5, 7; XXV. 19 : 250.

6 : स्फ्यविघनान् । बद्धवचननिर्देशात्परशुपञ्चौरपि ग्रहणम् cp. T.S. III. 2. 4;—XIV. 8 : 166. 9 : उक्तं स्फ्यविघनानामुपस्थानम् (T.S. III.

2. 4. a, b) see Baudh. VIII. 9-10 : 215. 5-10.

स्त्रयश् II. 5 : 40. 1.

स्यन्द् c. अभि-वि caus. IX. 4 : 270. 9 : उपरि सिञ्चति; X. 8 : 7. 16; XIV. 27 ; 197. 14 sqq.

स्त्राव subst. ? XV. 8 : 213. 9.

सुगादापन III. 28 : 101. 6 : सुगादापनेन घृतवतीमित्यनेन ।

सुचोपधान XXI. 25 : 114. 1, see crit. note.

स्रधा XIV. 7 : 163. 3, 12; 164. 3, 12 : स्रधाम् । अत्रशिशुम्; XIV. 9 : 167. 2 : स्रधाम् । स्रधशेषम् ।

स्रप्रधान II. 3 : 37. 2. Venkatesvara, who reads प्रधाना instead of स्रप्रधाना and स्रप्रधाना instead of अस्रप्रधाना, comments: तेषां दक्षिणाकाले परिगणनाभावाद्दक्षिणातो ज्यदद्यात् । तत्र कियदेयमित्यतु आह । प्रधानाः । प्रधानशब्दस्य नपुंसकत्वात् लिङ्गव्यत्ययः क्रान्दसः । सर्वे अभिगरादयः प्रधानभूताः । तथा च प्रधानस्य सदस्यस्य या दक्षिणा सा दक्षिणा देयेत्यर्थः । स्रप्रधाना इत्येके । प्रधानेन सह वर्तन्त इति । स्रप्रधानाः सदस्यः प्रधानभूतः । अभिगरादयस्तदपेक्षया उपसर्जनीभूताः । तथा च द्वितीयद्वितीय-चतुर्थपर्यायेत्तरगणवदेयमित्यर्थः ।

स्रयमादृष्टा X. 28 : 27. 7 and passim in praśna X : स्रयंद्दिद्रां शर्कराम्; XXX. 7 : 399. 13.

स्रयमादृष्टीय X. 24 : 23. 8 : स्रयमादृष्टीयं शङ्कुमुद्गञ्च मानकाले मध्ये निहितं शङ्कुमपनीय ।

स्रयन्तुयाज adj. XVI. 5 : 250. 9; XXVI. 13 : 291. 11 : 'where the ṛtuyājas are offered by the participants themselves.'

स्रयंचिति X. 20 : 18. 12; X. 37 : 34. 18, etc. : T.S. V. 7. 8. 1.

- स्वयम् in स्वयंभूते, स्वयंमथित, स्वयमवपन्न, स्वयंक्रत, स्वयंदिन XII. 6 : 92. 12—
15, according to the Viv. does not mean : 'by itself' but
'by himself' : यजमानने आत्मनैव ।
स्वयंपाप XIII. 13 : 127. 16 ; XXVI. 5 : 277. 10 : स्वयमकार्यकारी ।
स्वयथ XI. 6 : 73. 12 ; XII. 16 : 110. 5 ; XIV. 17 : 183. 4 ; XV.
14 : 219. 1 ; XV. 24 : 227. 13 ; 218. 13.
स्वररशनम् dvandva IV. 4 : 113. 6, 7 ; XX. 26 : 59. 12 ; XX. 27 :
62. 1 ; XXI. 18 : 103. 3.
स्वरशाम dvandva plur. XI. 4 : 69. 1.
स्वर्वन्त IV. 4 : 41. 21 and passim through the whole text : स्वर्वन्तं
यूपमुत्सृजति । स्वर्वन्तमिति थावत्काला यूपं विसृजति । एतस्मादेव गम्यते
ऽन्नप्रभृत्येतस्मान्न मुञ्चतीति and elsewhere : स्वर्वन्तम् । स्वरोरवगूह-
नान्तम् ।
स्वाच्छृण IX. 4 : 270. 9 ; X. 8 : 7. 16.
स्वित् particle XXIV. 33 : 220. 1.
स्विद् c. उत् VIII. 21 : 262. 8 : उत्स्विद्य सोदकं कृत्वा तापयित्वा ।
स्विष्टकचतुर्थ adj., fem. ०र्थी XXIV. 33 : 219. 10 ; XXVIII. 5 :
353. 4.
स्विष्टवन् XIII. 43 : 150. 12, containing the word स्विष्ट ।

ह ।

- हृत्समुखप्रसेचन XX. 16 : 34. 4.
हृत्समुखी XXX. 10 : 404. 10, 12 ; XXX. 20 : 413. 6, 10, a parti-
cular iṣṭakā.
हतमनस् XXVI. 5 : 277. 10 : निरत्साहः ।
हन् c. उत्-आ XXI. 22 : 110. 4.
c. अभि-वि XI. 10 : 79. 4 ; XVI. 20 : 266. 14 ; XVII. 39 :
318. 10 ; XVIII. 18 : 365. 5 ; the Viv. of the first
passage, विमिताभ्यां मण्डपाभ्यामभिविद्मन्ति । परस्यराभिमुखौ (viz.
आजिह्वतः and मास्तान्) द्वाभ्यां परिश्रयन्ति ।
हरिष्क XVIII. 46 : 402. 13.
हविरक्त XXII. 2 : 119. 7 : हविः शब्दोक्तम् Ms.
हविष्यथ XXV. 20 : 251. 1.
हविःपेषी I. 7 : 11. 1 ; XII. 1 : 85. 7.
हविःसंशुक्रारी XXIV. 25 : 210. 15, see crit. note.
हलोडा I. 20 : 30. 15 : हस्तशब्दात्पात्रीमपाकरोति Sāy

हस्त्योष्ठ XX. 16 : 34. 3.

हालेय II. 3 : 36. 8 : हालिकाः; probably it is a proper name, cp. Kāty. X. 21. 2 and बालेय ।

हिरण्यमुक्त VIII. 6 : 241. 13; XI. 6 : 73. 10; XII. 7 : 96. 2 : हिरण्यमुक्तं...ददाति । हिरण्यं पूर्वं दत्त्वा ।

ऊ c. परि XXI. 15 : 98. 8; XXI. 25 : 115. 4; XXII. 12 : 134. 12; XXII. 14 : 137. 13.

c. प्रति XXIV. 31 : 217. 6.

ऊत XXIV. 4 : 187. 14, a kind of pākayaḥjña : ऊतः । यद्भूयते विवाहादि Viv.; केवलं ऋयते यस्मिन्स ऊतः । होममात्रात्मकः कर्मविशेष इत्यर्थः Venk.

हृ c. उप-चति IV. 7 : 119. 17; IV. 8 : 122. 14; VII. 4 : 204. 4; VII. 5 : 205. 19; VIII. 9 : 245. 18; XXVI. 7 : 280. 13.

c. वि-चव (obj. ऋषानि) XXIV. 12 : 195. 10 : दद्यात् ।

c. उन्-च्चा desid. XXIV. 36 : 223. 1.

c. चनु-वि-च्चा IX. 18 : 293. 12, 13.

c. उप-वि-च्चा II. 6 : 41. 10; cp. उपव्याहरण ।

c. चनु-परि XXI. 25 : 114. 11.

c. प्रति-परि XX. 30 : 65. 10, 11.

c. वि XY. 37 : 242. 3 : विद्वत्, denoting a quality of the ātreya.

c. सम् (not caus.) XXIV. 21 : 206. 4, with obj. लोमानि ।

हैमवत XIV. 29 : 202. 1.

होतः XIV. 4 : 158. 1 : होतः । शस्त्रेषु ।

होत्राः XXI. 22 : 110. 12, equivalent to होत्रकाः ।

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- I. 18 : 27. 2 read द्वितीयमवदानानि ।
- I. 18 : 27. 6 and I. 20 : 30. 15 r. निघ्नेण instead of जिघ्नेण ।
- II. 3 : 36. 9 r. probably with Tr. °पारक्षेत्र° instead of °परक्षेत्र° ।
- II. 5 : 39. 11 r. with Tr. ष्टदाकुनि instead of °खुनि ।
- II. 6 : 42. 15 r. या ते अग्र instead of या त अग्र ।
- II. 7 : 43. 12 r. प्रत्यागच्छते instead of-प्रत्यग° ।
- II. 7 : 44. 3 r. सर्व instead of सर्वः ।
- II. 7 : 44. 7 r. here and everywhere in Vol. I. नानादृश्य instead of °दृक्षीय ।
- II. 7 : 45. 4 better perhaps with Tr. कामदुषा अवरुद्धे ।
- II. 10 : 49. 10 Tr. reads : दृङ्ताम्नाभुरन्योवपयतां ।
- II. 10 : 50. 13 r. इत्यत्र instead of इत्यथ ।
- II. 14 : 57. 5 r. त्रिष्टुम्भी instead of त्रिष्टुम्भी ।
- III. 1 : 69. 1 r. ब्रह्मोदनः instead of ब्र° ।
- III. 3 : 71. 10 r. संतिष्ठते पुनराधेयमिति न्वृद्धिपुन° ।
- III. 3 : 71. 12 r. with Y and Tr. तृतीयमादधान instead of तृतीय आधान ।
- III. 3 : 71. 17 r. वियन्तु instead of बि° ।
- III. 12 : 83. 4 r. विशस्र instead of विश्वस्यः ।
- III. 24 : 96. 7 r. with Tr. °साम्बयजुषि ह्रियमाण instead of °यजुष्याह्रिय° ।
- III. 27 : 99. 9-10. I now prefer to read this passage, with Tr. and C¹ in the following manner : स आहवनीयं प्रेक्षमाण आस्ते प्रणीता बोभयं वान्तरेण नेति वेति वा वीक्षते, ep. the Vienna Oriental Journal XXIII. 67.
- III. 30 : 104. 6, 10 r. करुणमसि instead of करुणामसि ।
- III. 30 : 105. 1 r. प्राङ्गादृक्त instead of °दृक्त ।
- III. 30 : 105. 13 ; instead of इत्येतयेव Tr. reads इत्येत एवेन्वा जपा ; r. perhaps इत्येते न्वेव जपा ।
- IV. 1 : 107. 13 here and each time आहैदि is to be corrected into आहैदि (i.e. आह एदि); the MSS. read either thus or आहैदि ।

- IV. 1 : 108. 12 r. कृत्वावाहयत्या वा चारयत्योच्छ ।
 IV. 4 : 112. 19 r. प्रोक्ष्यो० instead of प्रच्छो० ।
 IV. 5 : 115. 18, correct the interpunction : संदधाति धर्मा मानुषानिति
 नि० ।
 IV. 6 : 118. 7 ; instead of उदकमण्डलुमुत्पाय Tr. reads उदकमण्डलु-
 मुद्वाय, which perhaps is preferable. The Viv. : ग्राहयित्वा ।
 IV. 9 : 123. 7 r. वनिद्युमिति पात्र्यां instead of वनिद्युमितीडपात्र्यां ।
 V. 1 : 129. 5 r. पिष्टानि instead of पृष्टानि ।
 V. 2 : 129. 18 r. ०बिर्हि० instead of ०वर्हि० ।
 V. 2 : 130. 12 r. मारुतादय instead of मारुतादय ।
 V. 5 : 133. 12 r. ०मिध्म० instead of ०मिध्य० ।
 V. 12 : 145. 10 r. प्रदक्षिण० instead of प्रदक्षिण० ।
 VI. 6 : 163. 4 ; instead of स यद्यु हामेध्य० Tr. and some of the
 other MSS. read स यद्युहामेध्य०, which reading is preferable.
 The same correction is to be made VII. 8 : 214. 1 ; VII.
 13 : 220. 9 ; cp. XIV. 3 : 155. 11 ; XIV. 7 : 163. 5, 15 ;
 164. 6 ; XIV. 27 : 199. 3 ; XIX. 4 : 421. 17 and my
 remark in the Vienna Oriental Journal XXIII, 68.
 VI. 11 : 168. 5 r. वपङ्कृत० instead of वश० ।
 VI. 12 : 169. 16 r. निक्लामति instead of निष्कामति ।
 VII. 18 : 176. 18 r. चतुर्होत्रा० instead of च तुर्होत्रा० ।
 VI. 20 : 178. 20 r. ०धित्रयेक्षु० instead of ०धित्रयैक्षु० ।
 VI. 20 : 179. 2 r. पूर्व instead of पूर्व ।
 VI. 21 : 181. 4 r. आपरा० instead of अपरा० ।
 VI. 26 : 187. 11 r. प्राक्शो instead of प्रक्शो ।
 VI. 27 : 190. 11 r. ०तस्योदीचीं instead of ०तस्योदीं ।
 VI. 29 : 193. 14 r. उदकस्रुस्वनाया instead of ०स्वनाया ।
 VII. 8 : 212. 16. Tr. also instead of धुन्वानः reads धुवानः, which
 might be better, cp. XIV. 5 : 161. 2 ; XV. 29 : 233. 17.
 VII. 12 : 218. note १ r. 'without r' instead of 'without y.'
 VII. 14 : 223. 8 r. द्विर्जुहोति instead of द्विजु० ।
 VIII. 17 : 258. 12 r. probably ०याशुषोमान्, instead of ०याशु सोमान्,
 cp. Index of words *in voce*.
 VIII. 22 : 264. 4 r. धात्र एव instead of धात्रे ।
 IX. 5 : 271. 18 r. निवपति instead of निपवति ।
 IX. 5 : 272. 17 r. परि० instead of पर० ।
 IX. 11 : 280. 18 r. probably तथान्तराङ्गनं instead of तथैवाङ्गनं ।

- IX. 11 : 281. 2 r. probably तथैवान्तराङ्गनं instead of तथैवाङ्गनं ।
- IX. 20 : 298. 1 probably विप्रुषिते is preferable to विप्रोषिते, see Index of words *in voce* प्रुष ।
- X. 22 : 20. 8 r. तन्नः instead of तन्न ।
- X. 32 : 30. 2-3 r. देवानामग्नेर्या० ।
- XI. 5 : 70. 12 r. द्विरभिघारय० instead of द्विरभिघारय० ।
- XII. 8 : 96. 10 r. षोडशतय्य instead of षोडशतर्यं ।
- XII. 12 : 103. 11 r. षट्त्रि० instead of षट्त्रि० ।
- XII. 13 : 104. 4 r. ०न्वारब्धे instead of ०ब्धे ।
- XIII. 1 : 120. 6. As all the MSS. have इष्टीर्वाख्याताः I now believe this to be the correct reading; the acc. on -ऽs occurs elsewhere also as nomin. : दर्भमयीः III. 1 : 69. 14; पराचीः X. 11 : 10. 7; ०सारिणीः XV. 5 : 120. 2; नावतीः XXIV. 10 : 194. 4; ०मात्रीः XXIV. 25 : 210. 4.
- XIII. 1 : 120. 6. As the plurality of the MSS. reads इतीन्वा इमा (or इतीन्विमा) it is possible that we ought to read इतीन्वा इमा *i.e.* इति । इत् । नु । वै । इमाः ।; the same is to be observed XIV. 4 : 157. 15; 158. 2; XVII. 9 : 290. 5, cp. also XXIV. 4 : 154. 17; XXIV. 37 : 224. 8; XXIV. 39 : 226. 2; XXVIII. 9 : 360. 2; but X. 21 : 19. 15 all the MSS. have इतिन्वा, without इत् ।
- XIV. 4 : 158. 2 r. एकाहयाजिनो instead of एकयाजिनो ।
- XIV. 12 : 173. 9 r. रुद्रास्त्वा instead of रुदास्त्वा ।
- XIV. 13 : 176. note ४, r. 'exc.' instead of 'etc.'
- XIV. 15 : 180. 11 r. ०नयैको instead of ०नयैका ।
- XIV. 18 : 184. 1. I propose to read अर्वाची instead of अर्वाची, this word belonging syntactically to राष्ट्रभृतो ।
- XIV. 20 : 187. 4 r. ऋवी० instead of ऋत्री० ।
- XIV. 20 : 187. 15 r. ऽतिक्रामाणा० instead of ऽतिक्रामाणा० ।
- XIV. 27 : 200. 1 r. एतद्वभ्य उवेवैष^१ भवति (instead of उ^१ वैवैष^१), *i.e.* उ । एव । एष ।; we have here the same sandhi, which sporadically occurs in the Taitt. Saṃhitā and the Taitt. Brāhmaṇa, cp. Taitt. prātiśākhya IX. 16; to the examples cited by Whitney (स उवेक० IV. 3. 3. 2; अदन्त्युवेवा० II. 3. 7. 4; न वा उवेतन्धियसे IV. 6. 9. 4) may be added स उवेवेन्द्रः T.Br. I. 2. 2. 5. The same sandhi is found in Baudhāyana in the following passages : XVI. 20 : 266. 6, 11; XVI. 33 :

279. 1, 6; XVI. 34. 279. 13; XVI. 35 : 281. 3; XVI. 36 : 281. 6; XVII. 23 : 303. 3; XVII. 60 : 340. 16. This sandhi is not uncommon in the Kāṇva-recension of the Śatapathabrāhmaṇa.

XV. 15 : 220. 5 r. षड्० instead of षड्० ।

XV. 22 : 226. 5 r. सुवर्णमयै० ।

XV. 30 : 236. 1 r. विश्वासते० instead of विश्वासते०; *ib.* note २० वत्तं instead of ० वत्तं ।

XVI. 6 : 256. 5 r. यद्द्वयद्वारपथो instead of ० पथो ।

XVII. 1 : 283. 3 r. एकधनान्दीक्षते ।

XVII. 18 : 298. 8 r. probably दशुश्वीर्या० instead of दशुश्वीर्या० ।

XVII. 19 : 299 note ४ r. तदियु० instead of तदिपु० ।

XVII. 24 : 303. 8 r. सुष्ठिनो ऽनुप्रकारं instead of सुष्ठिनो ऽनु प्रकारं ।

XVII. 40 : 320. 6 r. इमं instead of इमां ।

XVII. 42 : 323. 17 r. रधाम instead of राधाम ।

XVII. 45 : 326. 14 r. नाभिर्गीर्भिर्य० instead of नाभिर्गी० ।

XVII. 61 : 341. 1 r. पौर्णमास्यै instead of पौर्णयास्यै ।

XVIII. 12 : 356. 11 r. विश्वेषां ।

XVIII. 15 : 360. 1 r. ऽतिशेदुः instead of ऽतिसेदुः ।

XVIII. 20 : 366 note ६ r. स्थिरि० instead of स्थिरि० ।

XVIII. 24 : 372. 3; on किंकरावताना *cp.* Index of words *in voce.*

XVIII. 25 : 372. 11 r. दीक्षितावकीर्णा instead of ० कीर्णा ।

XVIII. 29 : 378. 1 r. प्रजापतेरनुरूपत्वाय instead of ० त्याय ।

XVIII. 33 : 382. 14 r. तदद्य instead of तदद्य ।

XVIII. 38 : 389. 2 r. तन्नो नामनी instead of न नो नामानि ।

XVIII. 46 : 402. 8 r. probably हिरण्मया instead of हिरण्यया ।

XVIII. 46 : 403. 2 r. जयन्त्या च instead of जयन्त्याश्च ।

XVIII. 48 : 406. 8 correct the interpunction : ० चक्षते चतुष्टोमे राशि० ।

XVIII. 50 : 408. 16 r. probably with I. ० संचरी instead of ० संचारी, *cp.* Index of words *in voce.*

XVIII. 50 : 409. 18 r. ० वभ्येन instead of ० वभ्येन ।

XVIII. 52 : 413. 1 r. सर्वासामेव ।

XIX. 5 : 424. 6, the nomin. एकविंशतिर्दक्षिणा ददाति is found in the Brāhmaṇa also : T.Br. III. 12. 5. 7.

XIX. 9 : 430. 8 r. चेदहीने instead of चेद्यहीने ।

XIX. 10 : 434. 4 r. लोकं प्रणयैव instead of लोकं प्रण० ।

XX. 6 : 16. 13 r. परिग्रयो० instead of परिग्रयो० ।

XX. 18 : 39. 9 r. ०न्वारन्नेष्टामिति ।

XXIII. 7 : 158. 9 r. सःस्त्रापयेदेवाथ ।

XXVI. 10 : 286. 13 r. चतुर्त्तरीय ।

प्रबरे ४१ : 450. 3 r जीवन्वयः ।

प्रबरे ४२ : 453. 1 r. निभ्रुवाः ।

प्रबरे ४८ : 462. 6 r. पौष्कर० ।

प्रबरे ५४ : 466 note ७, r. " is the better reading."

BIBLIOGRAPHICAL APPENDIX.

Now that this edition of the Baudhāyana-śrautasūtra is complete, it may be of some use to students of Vaidic literature, to add, at the suggestion of Mr. J. van Manen, General Secretary to the Asiatic Society of Bengal, a complete bibliography of the texts belonging to the Black Yajurveda, of which our Sūtra forms a part, as far as these texts are extant, either in print or in manuscript.

It would be logic to commence with the *oldest* texts. But, as no conclusive investigations have yet been made regarding the chronological sequence of the majority of these texts, it will, for the present, be advisable to treat of them in alphabetic order.

1. The *Kātha* texts. Of this group two Saṃhitās are known, that of the Kapiṣṭhalakāṭhas and that of the Cārāyaṇīya- or Caraka-kāṭhas.

(a) The *Kapiṣṭhalakāṭhas*. We know only of their Saṃhitā, of which a large fragment is preserved at the Benares Government Library. This Saṃhitā is very nearly related to the Kāṭhaka as printed by L. von Schroeder (see under *b*). The two Saṃhitās, differ, first, in many minor points, and secondly in their division, the Kapiṣṭhalasaṃhitā being divided into Aṣṭakas, each Aṣṭaka containing eight Adhyāyas. It is a task for the future to examine the relation of this Saṃhitā to the Kāṭhaka.

(b) The *Caraka-* or *Cārāyaṇīya-kāṭhas*. Their Saṃhitā is the one which has been published by L. von Schroeder in three volumes: Kāṭhakam, die Saṃhitā der Kāṭha-çākhā (Leipsic, Brockhaus, 1900, 1909, 1910). To this text R. Simon composed a very useful Index Verborum (Leipsic, Brockhaus, 1912). But the Kāṭhaka must once have contained much more than is handed down to us; there must have existed a Brāhmaṇa and an Āraṇyaka. Of this Brāhmaṇa only some fragments are known at present. Cp. my paper: "Brāhmaṇa- en Sūtra-aanwinsten" in Versl. en Meded. der Kon. Akad. v. Wet., Afd. Lett., Ve R., IVe deel, page 467 ff. Of the Āraṇyaka, von Schroeder himself has published many fragments in his paper: "Die Tübinger Kāṭha Hss." in Sitz. Ber. der Kais. Ak. der Wiss., Wien, Phil. hist. Kl., Band CXXVII (1898). From the Sūtras of the Kāṭhas the Yajñasūtra (or Vaitānika- or Śrauta-sūtra) seems to have perished (perhaps somewhere in Kaśmīr copies still

may be extant); only an extensive fragment of the Paribhāṣā-sūtra and of the Śulba-sūtra are known to me; the Grhya-sūtra, however, is preserved and is actually being printed at Lahore with extracts from three commentaries. This Grhya-sūtra presupposes a special collection of Mantras, a kind of Mantrasamhitā, in which the Mantras were handed down with their accents, cp. the above-mentioned paper "Brāhmaṇa-en Sūtra-aanwinsten," page 465 ff.; as a whole this text seems to have perished.

2. The *Maitrāyaṇīyas* or *Mānavamaitrāyaṇīyas*. Their Samhitā has been published by L. von Schroeder in four parts: Maitrāyaṇī Samhitā, Brockhaus, Leipsic, 1881, 1883, 1885, 1886. But this śākhā must equally have possessed an Āraṇyaka, which has been lost. The Sūtra has partly been edited by F. Knauer: "Das Mānavasrautasūtra," St. Petersburg, 1900, 1901, 1903, giving Books I—V. After the lamented death of Knauer the task undertaken by him has been taken up by Miss Dr. J. van Gelder, who published the *Cayanaprasna* ("Opbouw van het hoogaltaar naar de overlevering der Mānavas," printed by Kreysing, Leipsic, 1921). The Grhyasūtra of the Mānavas has equally been published by Knauer (St. Petersburg, 1897). Whether the Vārāhagrhyasūtra (edited by R. Sama Sastry as No. XVIII of the Gaekwad's Oriental Series, Central Library, Baroda, 1921) presupposes our Maitrāyaṇī-samhitā (the Vārāhas constituting in this case a carāṇa), or another Samhitā slightly differing from the one published by von Schroeder (the Vārāhas constituting in this case a śākhā), is for the moment undecided. According to the introduction to this text the Śrautasūtra of these Vārāhas has also been found. It is to be hoped that it may also be made publici juris.

3. The *Taittirīyas*. Their Samhitā appeared in the Bibliotheca Indica under the title: The Samhitā of the Black Yajurveda with the commentary of Mādhavācārya (ed. Roer and Cowell, Calcutta, 1860-1899) in five volumes. Their Brāhmaṇa is contained in the same collection of edita (the Taittirīyabrāhmaṇa of the Black Yajurveda, Calcutta, 1859 etc.) in three volumes, as also their Āraṇyaka (Calcutta, 1872). Samhitā and Brāhmaṇa were also published at Poona and Mysore with the commentary of Bhaṭṭa Bhāskaramiśra. The best critical edition of the Samhitā is that of A. Weber (published as Volumes XI and XII of the Indische Studien, Brockhaus, Leipsic, 1871, 1872). Since 1914 we possess a translation with ample introduction by A. B. Keith: "The Veda of the Black Yajus school entitled Taittirīyasamhitā" (Cambridge Mass., 1914) in two volumes.

According to Mahādeva in his introduction to the *Vaijay-*

anti (i.e. an edition of the text of Hiranyakeśi-śrautasūtra with commentary) the Taittirīyas are divided into six schools (caraṇas), that of (a) the Baudhāyanīyas, (b) the Bhāradvājins, (c) the Āpastambins, (d) the Hairaṇyakeśas. (e) the Vādhūlas and (f) the Vaikhānasas.

(a) Of *Baudhāyana* the Śrautasūtra is known, now printed; the Grhyasūtra lies before us in two editions both uncritical and calling for better work: (1) Baudhāyana-smārtasūtra (containing the Grhya-, the Piṭṛmedha-, the Pravara- and the Dharma-sūtra). Madras, 1905, in Grantha, (2) Baudhāyana-grhyasūtra, Mysore, 1904 (no. 32 of the Government Oriental Library Series). The Piṭṛmedha-sūtra of Baudhāyana has appeared separately in a work: The Piṭṛmedhasūtras of Baudhāyana. Hiranyakeśin, Gautama, by W. Caland (Abh. f. d. Kunde des Morgenl. X. Band, Leipsic, Brockhaus, 1896), whilst under the title: "Bijsdrage tot de Kennis van het hindoesehe doodenritueel" Miss Dr. Raabe published the second and third praśna of this text (Leiden, Brill, 1911). From the Grhyasūtra selections were published and translated by Dr. P. Harting, Valkhoff, Amersfoort, 1922. The Dharmasūtra was published twice by A. Hultsch: Abh. f. d. Kunde des Morgenl. VIII. Band, Leipsic, 1884 and ib. XVI. Band, Leipsic, 1922 (Brockhaus). It is contained also in the Government Oriental Library Series of Mysore with the commentary of Govinda-svāmin, Mysore, 1907. An excellent translation was given by G. Bühler in Sacred Books of the East, Volume XIV, Oxford, Clarendon Press, 1882. Of the minor texts which help us to understand Baudhāyana there may be mentioned here the Śrautapadārthanirvacanam, Benares, Samvat 1944, and Veṅkaṭeśa's Sanirṇayaprayogamālā in three parts, Bombay, Śāka 1808.

(b) *Bhāradvāja's* Śrautasūtra is extant in Europe (a large fragment only) in a Munich and a Berlin ms.; whether complete mss. are extant in India is unknown to me. The Bhāradvāja-grhyasūtra has been published by Miss Dr. H. Salomons: Het hindoesehe huisritueel volgens de School van Bhāradvāja, Leiden, Brill, 1913.

(c) The *Āpastamba-śrautasūtra* is known from the excellent edition by R. Garbe in the Bibliotheca Indica, 1882-1902, with the commentary of Rudradatta for the first two volumes. The first seven books have been translated into German by me and are printed at Göttingen, Vandenhoeck and Ruprecht, 1921. The second volume, comprising the translation of Books VIII—XV, is in the press, to appear at Amsterdam; the last volume is nearly ready for printing.

M. Winternitz published in 1887 the *Āpastambīya Gṛhya-sūtra* with extracts from the commentaries of Haradatta and Sudarśanārya (Vienna, Holder); it was translated by Oldenberg in *Sacred Books of the East*, Volume XXX. This *Sūtra* presupposes a collection of Mantras, the *Mantrapāṭha*, which was edited by M. Winternitz: *The Mantrapāṭha or the Prayer Book of the Āpastambins*, Oxford, Clarendon Press, 1897. The *Dharmasūtra* has been published by G. Bühler: "Aphorisms on the Sacred Law of the Hindus by Āpastamba," Benāres, Government Central Book Depot, 1892, and translated by the same scholar in Volume II of the *Sacred Books of the East* (1879).

(d) As to the texts of *Hiranyakeśin*, the complete corpus of the ritus according to this school is accessible, partly in ms., partly in print. The *Śrautasūtra* is known from an excellent ms. at Munich, whilst the first ten *praśnas* are printed, together with the commentary of Mahādeva, called *Vaiṣyanti*, in the *Ānandāśrama Series*, no. 53, 1907. For the *Pitṛmedhasūtra*, cp. under *Baudhāyana*. The *Gṛhyasūtra* has been edited by J. Kirste with extracts from the commentary of Māṛḍatta, Vienna, 1889, Holder. It was translated by Oldenberg in Volume XXX of the *Sacred Book of the East*. For the *Dharmasūtra*, which differs but little from that of *Āpastamba*, Bühler's edition of the *Āpastamba-dharmasūtra* is to be compared. In the *Samskāraratnamālā* (*Ānandāśrama Series*, no. 39, 1899) the whole *Gṛhya-ritual* is incorporated.

(e) About the *Vādhūlas*, which according to Mahādeva now follow, two or three years ago nothing was known besides the name and a few quotations in the *Vaiṣyanti*. At present a very extensive portion of their *Śrautasūtra* is known to us as also a *Vyākhyā*, not only of the *Śrauta-*, but also of the non-extant *Gṛhya-sūtra*. See on these texts my two papers in "Acta Orientalia" edid. *Societates Orientales Batava Danica Norwegica*, Vol. I, page 3 and Vol. II, page 142. In Madras, where these texts were unearthed by the *Pandits*, a copy of the *Smṛti* of the *Vādhūlas* has been discovered.

(f) The last place in the list of the *Taittirīya-sūtra-kāras* is occupied by the *Vaikhānasas*. Their *Śrautasūtra* was at first known to Europeans from a bad copy at Munich, but we now possess a much better ms. from Madras, which, however, is probably not complete, as the description of the *Rājasūya*, the *Aśvamedha*, the *Ekāhas Ahīnas* and *Sattras* is wanting. A *Vyākhyā* of the first ten *praśnas* of the *Śrautasūtra* by *Śrinivāsadiṅṣita* is in my possession. The remarkable *Gṛhyasūtra* together with the *Dharmasūtra* of the

Vaikhānasiyas has been printed in India at Kumbhakoṇam in 1914. There exists an excellent commentary on this text, composed by Nṛsiṃhāgnicit. To this Gṛhyasūtra the Vaikhānasiyā-saṃhitā, of which the first four praśnas, with accents, are published likewise at Kumbhakoṇam in Grantha, stands in the same relation as the Gṛhyasūtra of Āpastamba to the Mantrapāṭha. A complete or nearly complete text of this remarkable Saṃhitā is preserved in the Government Oriental Library at Mysore.

BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRAM.

PROGRESS AND COLLATION STATEMENT FOR LIBRARIANS.

Vol. I.

- Fasc. I. (New Series, No. 1067), 1904.
Title, dedication, index, preface, corrigenda, pp. xvi ;
text, pp. 1-96. [Title page dated 1904.]
- Fasc. II. (New Series, No. 1072), 1904
Text, pp. 97-192.
- Fasc. III. (New Series, No. 1113), 1905.
Text, pp. 193-298. One page of errata, unnumbered,
verso blank.

Vol. II.

- Fasc. I. (New Series, No. 1163), 1907.
Title, preface, pp. ii, vi, text, pp. 1-96.
[No heading to text; title page dated 1907.]
- Fasc. II. (New Series, No. 1196), 1908.
Index, pp. ii; text, pp. 97-192.
[Index to be bound after preface and before text, p. 1.]
- Fasc. III. (New Series, No. 1223), 1910.
Text, pp. 193-288.
- Fasc. IV. (New Series, No. 1282), 1911.
Text, pp. 289-384.
- Fasc. V. (New Series, No. 1322), 1912.
Text, pp. 385-435; corrigenda on p. 436.

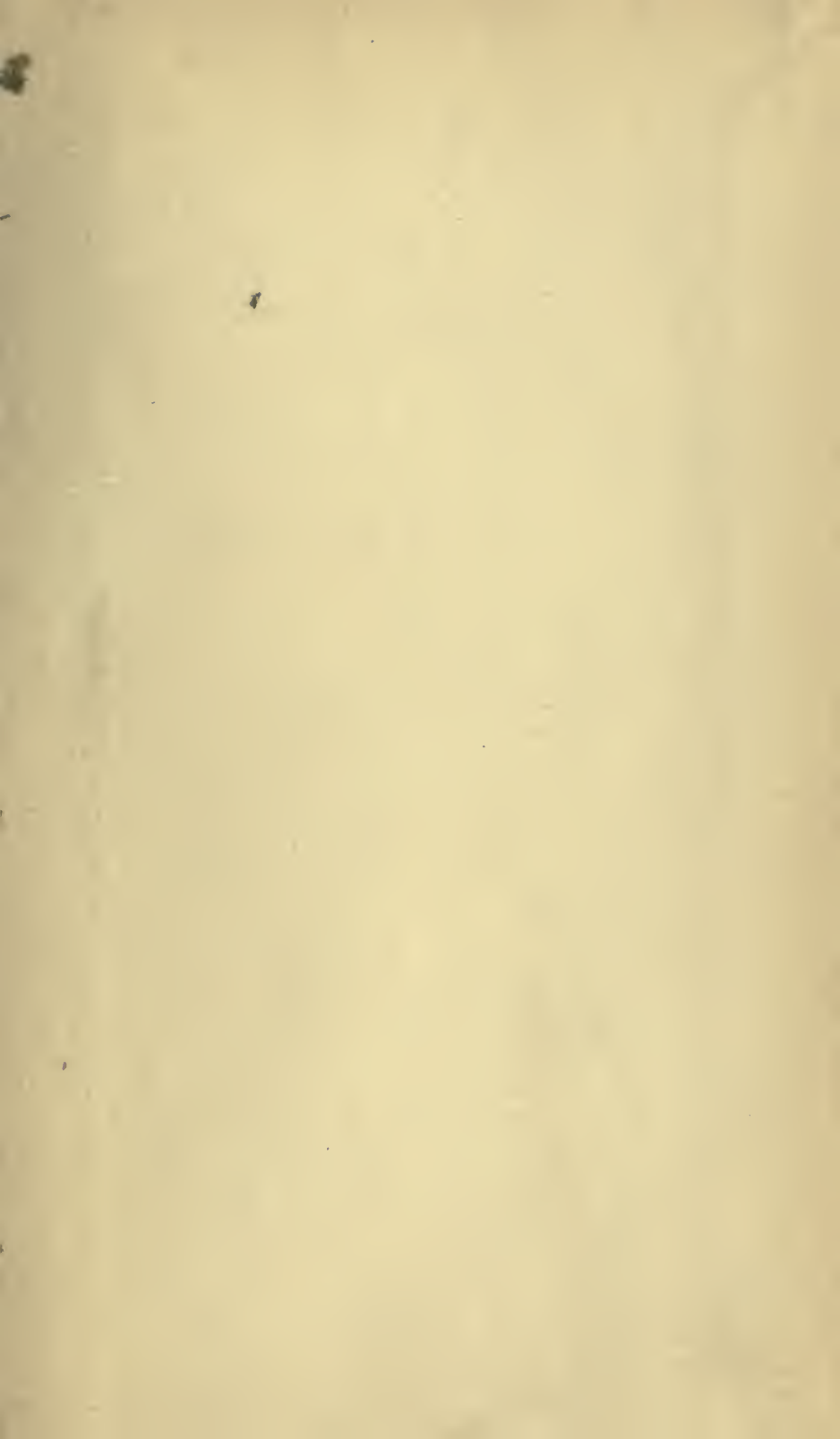
Vol. III.

- Fasc. I. (New Series, No. 1379), 1914.
Title, index, preface, pp. xii; text, pp. 1-84.
[Section-heading to text; title page dated 1913.]
- Fasc. II. (New Series, No. 1415), 1917.
Text, pp. 85-180.
- Fasc. III. (New Series, No. 1428), 1919.
Text, pp. 181-276.
- Fasc. IV. (New Series, No. 1445), 1921.
Text, pp. 277-372.
- Fasc. V. (New Series, No. 1453, mistakenly printed as
1553), 1923.
Text, pp. 373-468.
[End of text.]
- Fasc. VI. (double number). (New Series, No. 1460), 1923.
Indexes, pp. 1-114; Corrections and Additions, pp. 115-
120; Bibliographical Appendix, pp. 121-126; Progress
and Collation Statement, pp. 127-128.
[End of the work.]

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

[The following text is extremely faint and illegible due to the quality of the scan. It appears to be a list or index of items, possibly books or documents, with several lines of text per entry. The text is mostly centered on the page.]

PK

Baudhayana

3255

The Baudhayana srauta sutra

B3

1904

v.3

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
